

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Machvmetis Saracenorum principis, eiusque Svccessorvm
Vitae, Doctrina, Ac Ipse Alcoran**

Bibliander, Theodor

[Basileae], März 1550

VD16 VD16 K 2586

Historiae De Saracenorum sive Tvrcarvm Origine, Moribvs, Nequitia,
religione, rebus gestis: itemq[ue] de ordinatione politiæ eorundem domi &
foris, & disciplina ac ordine militiæ Turcicæ, deq[ue] ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97854](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97854)

HISTORIAE DE
SARACENORVM

SIVE TVRCARVM ORIGINE, MORIBVS, NE-

quitia, religione, rebus gestis: itemq; de ordinatione po-
litiae eorundem domi & foris, & disciplina ac or-
dine militiae Turcicae, deq; itineri-
bus in Turciam.

Vna cum vitis omnium Turcicorum imperatorum ad nostra
usque tempora, alijsq; lectu dignissimis, hocq; pra-
sertim seculo cognitu utilissimis, ac
ualde necessarijs.

Quorum catalogum proxima statim
pagella indicabit.

ACCESSERVNT HVIC EDITIONI QVAEDAM IN

priore omissa, necdum edita, ut uersa pagina
lector cognosces.

CATALOGVS EORVM QVAE TERTIO

hoc Tomo continentur.

- MARTINI Lutheri epistola ad pium lectorem.
 De moribus, religione, conditionibus & nequitia Turcorum, Septemcastrensi
 quodam autore incerto.
 Epistola Pij Papæ II. ad Morbisanum Turcarū principem, qua & ostensis Ma-
 humietanæ sectæ erroribus, ipsum admonet, ut relicta illa, ueram solidamq̃
 legis Euangelicæ eruditionem amplectetur.
 Morbisanī Turcarum principis ad Pium Papam responsio.
 Ordinatio politicæ Turcarum domi & foris, incerto autore.
 Turcicarum rerum commentarius Pauli Iouij episcopi Nucerinī, ad Carolum
 v. imperatorem Augustum.
 Ordo ac disciplina Turcicæ militiæ, eodem Paulo Iouio autore.
 Ioannis Lodouici Viuis, de cōditione uitę Christianorum sub Turca, libellus.
 Quibus itineribus Turci sint aggrediendi, Felicis Petantij Cancellarij Segniæ
 ad Vladislaum Hungariæ & Boemiæ regem liber.
 Iacobi Sadoleti episcopi Carpentoracis de regno Hungariæ ab hostibus Tur-
 cis oppresso & capto, Homilia.

HIS IAM ACCESSERVNT,

- Prognoma, siue presagium Mehometanorū, de Christianorum calamitatibus, & sue gentis interitu, ex Persi-
 ca lingua in latinam conuersum, Bartholomeo Georgieuits autore.
 Epistola exhortatoria contra infideles, ad Illustriss. Maximilianum Archiducem Austriae, eodem autore.
 Eiusdem libellus, de afflictione tam captiuorum, quam etiam sub Turcæ tributo uiuentium Christianorum.
 Item de ritu, & ceremonijs, domi militicę ab ea gente usurpari solitis.

ITEM,

- De origine Turcarum, & Ottomanī successorūq̃ eius imperio.
 De Turcicæ gentis moribus & institutis.
 Mahumedes pseudopropheta.
 Tamerlanus Parthus.
 Constantinopolis à Mahumede secundo expugnata.
 Castellum nouum Dalmatiæ, ab Aeneobarbo obsessum, captum, ac direptum.
 Omnia à Christophoro Richerio Gallo, Thorigneo Senone, Christianiss. Gallo-
 rum Regis Francisci cubiculario, in Commentarios relata, regiꝝ ipsi dedicata.

PROEMIUM IN TRACTA-
TVM DE MORIBVS, CONDITIO-
nibus, & nequitia Turcorum.

Tametsi author huius libri de religione ac moribus Turcorū nomen suum modestē suppressit: patriam tamen indicat, & quo tempore ad quæ loca perductus sit, quaq; occasione perspexerit res Turcorum. Ut appareat ex omnibus circumstantijs, eum mereri fidem in hac historia. Mihi equidem uidetur bene uolo Domini consilio adolescens illo ingenio, illoq; animo præditus, ex regione Septem castrensi abductus, & per 22. annos in exilio conseruatus, uelut Daniel quispian, & in eas domos introductus, ubi exactissime posset cognoscere omnē Turcicam institutionē, quā ecclesie Christianæ exponeret, ut percepta cōditione Christianorum sub Turcica seruitute, extimularentur homines ad uitam componendam ex uerbo Dei ad omnem pietatem, ne unquam tradantur in manus istorum hostium. Nec offendat lectorem pium, quod sermo non habet exactam elegantiam Latinis sermonis, quum intelligi planē possit. Et multa leguntur barbarissima oratione scripta, quæ tamen parem fructum afferre non possunt lectoribus.

MMANISSIMA persequutionum genera, non tam humana quàm diabolica, tribulationes & angustias, & terrores nouissimorū temporum, quæ humano generi futura prædicta sunt, & adhuc quotidie annūciantur, in serie tam ueteris quàm noui testamenti, in horrendis draconum & bestiarū figuris, & stupendis caelorum & elementorum motibus, & celestium spirituum tam insolitis actibus & gestibus, hæcenus in codicibus legebamus. Nunc autem non multis exemplaribus opus est, cum manifestis experientijs, luce clarius doceamur, ea in foribus nostris adesse, & ceruicibus nostris incessanter et indubitanter incumbere. Nisi fortē non uidemus illam cruentissimam beluam, inimicum crucis Christi, draconem crudelissimum (sectam dico & cateruam Turcorum infidelissimorū) demolitis cunctis partibus orientaliū, & afflactu suo, populi Christiani multitudinē infinita, uene no suæ infidelitatis infecta, finibus Italiæ appropinquare, & ad ruina Romanæ ecclesie, quam solam hæcenus intactam reliquerat, totis uiribus inhiare.

O quis nō doleat super tot & tantarū animarū morte, quas quotidie aper-
tis faucibus insatiabiliter deuorat, et suæ damnationis heredes facit: O perni-
ciosa et crudelis nimis persecutio. O à seculis inauditū scelus. Nō em̄ in cor-
pora, sicut ceteri persecutores, sed & in animas sæuit. Et dū corpora exterius
fouendo, sub pietatis specie non occidit, interius fidē auferēdo, animas sua
diabolica astutia occidere intendit. Huius rei testimoniū innumerabilis mul-
tudo fidelium esse potest, quorū multi promptissimi essent pro fide Christi
& suarum animarū salute, in fide Christi mori, quos tamē cōseruando à mor-
te corporali, & ductos in captiuitatē, per successum tēporis, suo infectos ue-
neno, fidē Christi turpiter renegare facit. Huius rei ueritatē & in me ipso ex-
pertus didici, qui cum multo mentis gaudio expectabā mortē pro fide Chri-
sti subire, et tamē (ut inferius declarabo) de igne semiuiuus extractus, et uite
redditus, per successum temporis detentus in manibus eorū, ueneno erroris
eorum quasi infectus, de fide Christi non modicū dubitauī. Et nisi misericor-
dia Dei mihi adfuisset, & me custodisset, turpiter eam negassem. Igitur meæ
intentionis in hoc tractatu est, ea quæ de actibus, cōditionibus, morib. & ne-
quitijs Turcorum, experientia me docuit, memorię & scriptis recōmedare:
ut si secunda uice (quod Deus auertat, licet adhuc satis timeam) me tam senē
in manus eorū incidere cōtingat, ab eorum erroribus melius quàm iuuenis

feci, me custodire ualeam. Et credo, quod etiā multū utilitatis possit cōferre, si unusquisq; fidelitū istis tēporibus talia audire, legere, studere conaretur, eo quod sicut liquidē constat, multi, imō innumerabiles Christiani, fidē Christi renegant, ignorantes, imō nō credentes ea quæ de eorū astutia dicuntur, do nec illaqueati docentur experientia, quod prius intelligere neglexerunt.

PROLOGVS.

VNC autem meæ infelicitatis historiā præponere uolo, quomodo scilicet & quando captus fui à Turcis, & ductus in eorum captiuitatem, ut ex his etiā illis quæ dicturus sum, unusquisq; certius fidem faciat, dum me non fabulas seu ficticia, sed expertā in me ipso ueritatē narrare simpliciter deprehenderit. Vnde cū Anno Domini *M. CCCXXVI. in obitu Imperatoris Romanorum Sigismundi, magna inter Hungaros & Alemannos exorta fuisset dissensio de faciēdo rege, eo quod Imperator legitimū successorē sibi non reliquisset: Turcus magnus, qui uocabat Moratbeg, pater illius qui nūc regnat, uidelicet Mechemetbeg, cū magna exercitus multitudine partes illas intrauit. dicebat enim habuisse trecenta milia equitū, ea intētionē ut totā Hungariā deuastaret: qd fecisset, nisi cuiusdā fluij inundatio (Deo sic disponente) sibi impedimento fuisset. Illa itaq; intentione frustratus, direxit aciem ad prouinciā ultramontanā, quæ Septem castra uocatur, & omnia sibi occurrentia crudeliter deuastauit & demolitus est, nullo sibi impedimento obstantē. Ea tempestate ego iuuenis xv, uel xvi annorū, eiusdem prouinciæ, anno præcedente recesserā de loco ciuitatis meæ, & uenerā in quoddā castellū, seu ciuitatulā, nomine Schebesch secundū Hungaros, in Teutonico uerō *Mulenburg, studendi gratia. Quæ qdē ciuitas tūc erat satis populosa, nō multū tamē bene munita. Ad quā cū Turcus uenisset, & castris politis expugnare cōpisset, dux Valachorū, qui cū Turco uenerat, propter antiquā (quā prius contraxerat cū ciuibus ipsius ciuitatis) amicitiam, uenit ad murū, & sedata pugna, uocatis ciuib. persuasit, ut suis cōsilijs cōsentirent, & cū Turco nō pugnaret, eo quod nequaquā ciuitatis munitio esset sufficiens ad resistendū (hoc enim eius erat cōsiliū, ut ciuitatē Turco cū pace darent) & ipse à Turco impetrare uellet, qd Maiores ciuitatis usq; ad terrā suā secū ipse duceret, & postea quādo placeret eis, recedere, uel etiā stare possent: reliquū uerō uulgus sine aliquo rerū uel personæ detrimēto Turcus in terrā suā duceret, illicq; data ipsis terra ad possidendū, deinde ad placitū recedere uel habitare in opportunitate tēporis, in pace posset. Quæ omnia, ut pmiserat, impleta uidimus. Impetratæ igitur sunt cū hoc pacto induciē usq; in crastinū, ut unusq; possit se disponere cū reb. et familia cū pace exituri. Quidā uir nobilis cū fratre suo æque strenuo uiro, qui prius fuerat Castellanus, & cū Turcis multū cōstixerat, huiusmodi cōsilio & pacto nequaquā acquiescens, dixit se prius cēties uelle mori, quā se & uxorē suā & filios in manus Turcorū tradere. Persuasit etiā q; plurib. alijs. Et electa una de turrib. quā introiuit, & per totā illā noctē arma & uictualia intulit, & fortiter muniuit. Cū his igitur & ego turrim intraui, & expectabā cū magno desiderio magis mortē q; uitā. Facto itaq; mane, Turcus magnus in propria persona ad portā ciuitatis uenit, & omnes exeūtes unūquemq; cū familia sua, iussit scribi, & deputatis custodib. in terrā suā duci, sine aliq; rerū uel personæ nomēto. Ciues q; et maiores duci Valachorū, eodē modo ducēdos in suā terrā cōcessit. Cū igitur uniuersus exercitus eius de hac præda nullā partē habere potuisset, cū maximo impetu et intolerabili furia unanimiter ad turrim, in quæ

eramus.

14. 36. in obitu

Sigismundus
Imperator.

Septem castra.

natiuitatis.
Mulenburg

eramus, spe aliquid lucrandi cucurrerunt. Quanta autem & qualis hæc fuerit tempestas, lingua nulla sufficeret exprimere. Tanta erat densitas sagittarum et lapidum, quod densitatem pluuiæ uel grandinis excedere uideretur. Tanta erat clamor pugnantium, & fragor armorum, & strepitus currentium, ut cælum & terra concuti uiderentur in momento. Et quia turris multum decliuus erat, immediate tectum sagittis & lapidibus contriuerunt: propter fortitudinem tamen murorum nequaquam poterant præualere. Cum igitur tardior esset hora, ut puta sol declinans post meridiem, & nihil profecissent, inuito consilio, alijs pugnantibus. *declinatus* alij ad deferendum ligna cucurrerunt, & struem lignorum quasi ipsi turri equauerunt. Submisso igitur igne, nos quasi sicut decoquuntur panes in furno, decoxerunt. Et iam quasi omnibus mortuis, cum uidissent amplius neminem in turri moueri, distrahentes ignem irruerunt per ostium, ut si forte aliquos feruientes inuenissent, rescillatos extraherent. Me quoque eodem modo extrahentes, mercatoribus uenditum tradiderunt, qui me cum cæteris captiuis positum in catena, trāsito Danubio, usque in Adrianopolim, ubi est sedes ipsius Turci magni, deduxerunt. De anno autem Domini prædicto, usque ad annum Domini M. CCCC. LVIII. inclusiuè, illius durissimæ captiuitatis grauissima onera & intolerabiles angustias, non sine corporis & animæ periculo, sustinui: & tandem Deo auxiliante, ut infra ostendam, liberatus superau.

*Adrianopolis
Adrianopolis
sedes Turci.*

DE QUOMODO TURCI TERRAM

ET REGIONEM ORIENTALEM INCOEPE

runt possidere & inhabitare. Cap. I.

SECUNDVM omnes historias scribentes aperte constat, quod lex Mahometi, & secta Sarracenorum incæpit circa annum Domini sexcentesimo, sub Bonifacio quinto, & Heraclio Imperatore. Floruit autem circa annum Domini octingentesimum, sub Leone quarto, & Ludouico Imperatore. Tunc enim Sarraceni ad tantum creuerunt numerum & multitudinem & crudelitatem contra Ecclesiam, ut iam dudum capto imperio Hierosolymitano, Romam uenientes, eam obsederint, & omnia quæ extra munitionem inuenta sunt, crudeliter combusserunt: ecclesiam quoque sancti Petri stabulum equorum fecerunt, & funditus destruxerunt: Italiamque et Siciliam deuastantes, in terram suam redierunt. Fructum autem omnis malicie & nequitie in signis & prodigijs mæda

Ortus Mahometi.

Ludouicus Imperator.

Soltanus.

Othmanbeg.

cibus (quibus nunc innumerabilibus abundant) incæpit facere circa annum Domini M. CCLXXX. Tunc igitur, Deo permittente, Soltanus magnus egressus de plaga meridiana, processit contra orientem, & obtinuit omnem regionem & munitionem usque ad mare. Cum igitur uidisset terram spaciosam & multum aptam ad inhabitandum, diuisit eam in septem partes: & dimisisit ibi septem de principibus suis, unicuique partem unam commendaui, & tradidit iure hæreditario possidendam. Quorum primus habebat nomen Othmanbeg, secundus Ermenbeg, tertius Germenbeg, quartus Czarchanbeg, quintus Andinbeg, sextus Menthesebeg, septimus Karamanbeg. Cum igitur procedente tempore unusquisque terram suam incoleret, gubernaret, & in pace possideret, ille qui uocabatur Othmanbeg, incæpit terram suam & fines eius dilatare, & eius qui iuxta eum erat a parte orientis, terram inuadere. Cui cum ille resistere non posset, relicta terra sua fugit, & ad illum qui Karamanbeg dictus est, se contulit.

Igitur

latere
prioris modo
in deserto

Igitur Othmanbeg illius terra obtenta, conuertit se ad inuadendum terrā illius qui iuxta eum erat alia* parte, & eo, *ut priore, expulso, tranſiit ad tertiu, & ad quartū, & ad quintum. Et sic omnium aliorū terras ipſe ſolus obtinuit, excepta ſolum illius qui Karamanbeg dictus eſt. Et hoc ideo, quia iſti qui à facie eius fugerant, eidē auxilio erant: tum etiā, quia terra ipſius multū ad expugnandū difficilis erat, tū etiam (ut magis credendum eſt) Deo ſic placuit. Sic enim olim* in terra Chanaan aliquas gētes deus inuictas dimiſit, in quib. exerceretur Iſrael: ſic etiā illi facere uoluit. Nam uſq; in hodiernum diē inuictus perſeuerat, & multas inſidias & obſtacula ei præbet. Niſi enim cū eo pacem Turcus habuerit, nequaquam audet ſe contra alium ad bellum mouere. Quod ſi fecerit, immediatē ille terras ſuas inuaderet. Ter enim, me adhuc ibi dē exiſtēte, deſcendit, & illius terras inuaſit, & multa ualſauit, combuſit, & diripuit. Ille etiam cū cōtra eum pluries aſcenderit, tamē modicum profecit. Vna autem uice cum tanta furia & indignatione ad eū exterminandum cum magna multitudine exercitus perrexit, inter quos (ut dicebat) erāt xx. milia peditū, portantes ſecures & alia inſtrumenta, ea intentione, ut terrā illius penitus euerteret, inciſis arborib. & uineis, ita quod amplius inhabitari nō poſſet: & tamen reuerſus cōpoſita pace, omnia intacta reliquit. Vnde ex hoc poſt haberi certa coniectura, & cōmune prouerbiū habetur inter eos quod Karamābeg ſtabit in æternum. Illi igitur Othmanbeg (& poſteri eius, qui ab eo nomē acceperunt, & Othmanogli dicti ſunt, id eſt, filij Othman) uſq; hodie eſt rex & dominus totius Turciæ, & in tantū profecit, & quotidie p̄fici, ut nō ſolum in oriente, uerum etiam in occidēte iam eius timor habeatur. Et licet ipſum Tartarus magnus de orientalibus procedēs ſemel ſuperauerit, ut ſolitus erat dominus meus narrare, quia adhuc ultra mare nihil obtinuerat, & ideo nō habebat potentiam reſiſtendi: tamen iſtis tēporib. tantæ eſt potentia, ut eo potētior nō inueniatur, nec audiat in orientali plaga. Cæterū omne regnū ultramarinū adhuc uſq; hodie in ſeptem regiones diuiſum, uocabulis priorum inhabitatorum nuncupatur ſcilicet Othmaneli, Ermeneli, Germaneli, Czarchaneli, Andingeli, Mentheſcheli, Karamaneli.

Prouerbium de
Karamanbeg.
Othmanogli.
Tartarus.

QUOMODO MULTPLICATA SIT SECTA
Turcorum, & quomodo hoc nomen Turcus acceperit. Cap. 11.

DE ſecta autem Turcorum, hoc quod in præcedenti capitulo tactum eſt, quod uidelicet hæc ſecta fructum maliciæ ſuæ, à culpa Chriſtianorum Chriſti fidem negantiū, conſecuta ſit, eo ordine quo nunc quotidie apertiſſimè conſpicitur fieri, eodem etiam ordine tunc factum fuiſſe, nulli dubiū eſſe poſteſt. Vnde ſicut dictum eſt, cum Sarraceni uel Mahometiſtæ incœpiſſent Chriſtianos perſequi, & terras eorū occupare, multi ex Chriſtianiſ, uolentes declinare perſecutionē eorū, ſeiſpoſ eis ſponte tradiderūt. Et hoc patet, quia adhuc uſq; hodie multa caſtella & oppida ſūt in Turciā, de illiſ antiquiſ Gre cis ſub dominio Turci, quæ ſe tunc ſponte tradiderunt, ideoq; intacta permã ferunt. Vnde factum eſt, ut ipſi Chriſtiani eis auxilio fierēt ad perſequendos alios, ſeu ceteros Chriſtianos. Et ſic eorum culpa cœpit ſecta Turcorū creſcere, propter cenſuras Eccleſiaſticas, quas nō timebant incurſere. Et quia ipſi Chriſtiani erāt, incæperūt ſub quadā pietatiſ ſpecie deuictiſ Chriſtianiſ par cere, & eos in ſeruos & ancillaſ ſibi retinere. Et ex tūc incæpit illa impia auditas poſſidēdi ſeruos & ancillaſ, quæ uſq; hodie in ipſa ſecta perdurat. Tandem iſta ſecta illiſ pietatiſ culpa in tantū excreuit, ut malicia Chriſtianoꝝ in

in persequendis cæteris Christianis, excederet malitiam infidelium, & in hoc eorum magistri fierent & prelati, & in culpa discipulos haberent, quos ad perdendum animas magistros ipsi habuerant.

Et ex tunc intrauit ille nouus & spiritualis Mahometus, nuncius Antichristi: & cœperunt iam ipsi non Saraceni, sed Theorici, id est, spirituales, nomen habere, eo quod in attrahendis Christianis ad suam malitiam, & auertendis à fide Christi, & societate Ecclesiæ, quasi supernaturalem uiderentur habere efficaciam. Cum igitur Ecclesia eos corrigere per publicas censuras decreuisset, ipsi culpam suam excusare, & seipso iustificare cœperunt dicentes, se Ecclesiæ in hoc multum seruire, eo quod Christianos ab incurso Sarracenorum custodirent. Et tunc addita est eis secunda malicia, scilicet ficta humilitas, hoc est sui ipsius, sub specie humilitatis, contra Ecclesiam erectio, cuius * primum est exterior apparentia in moribus, & exemplaritas simulata, & religionis ficta ostentatio. Et ex hoc hypocrisis nomen & rem sibi non immerito uindicauerunt.

Cum igitur procedenti tempore, crescente culpa eorum & malicia, Ecclesia uideret eos obstinatos, brachio seculari armata contra eos processit. Sed ipsi non cognoscentes, sed defendentes culpam suam friuolam, Ecclesiæ publicè resistunt. Et habita contra eam uictoria, terras Christianorum inuasunt. & more tyrannico omnia deuastantes, totum Orientem obtinuerunt. Et ex tunc hostes Ecclesiæ & inimici Dei facti, ab unitate Ecclesiæ diuisi, ipsi humani generis inimico se subdiderunt. Cuius demum auxilio & potentia freti, etiam uirtutibus & falsis miraculis clarere inceperunt: ut scilicet præmium suæ desperationis consecuti, & in obstinatione omnium malorum confirmati, citius & facilius ualere imperio diaboli parere, & ad eius libitum animarum perditionem operari. Et ex hac sanctitatis specie etiam tertium nomen acceperunt, ut scilicet idolum uocarentur & essent.

Sed quod tale fuisset iactum huius sectæ, apparet in figura Apocalypsis decimo tertio, ubi ultimæ persecutionis forma ponitur in figura bestię ascendentis de terra, habentis duo cornua similia agni, & loquentis sicut draco. Ista enim bestia ascendit de terra, quia à soliditate & firmitate catholicæ fidei orta. Habet duo cornua similia agni, maliciam inuidiæ sub specie pietatis, & nequitiam superbiæ sub specie humilitatis & obedienciæ consecuta. Loquitur sicut draco, quia opera falsorum miraculorum uirtute diabolica se facere ostendit.

Nunc demum uide, quomodo ecclesia Antichristi per omnia similitudinem tenet Ecclesiæ Christi, licet peruerso modo. Illa enim pro fundamento suo habet opus sanctissimæ Trinitatis, unicuique personæ proprium attribuens. Nam prelatura ecclesiastica, est opus Trinitatis attributum patri. Exemplaritas, quæ per incarnationem & obedientiam fuit, est opus Trinitatis attributum filio.

Miraculorum autem operatio, est opus Trinitatis attributum spiritui sancto. Ad hæc enim tria omnia reducuntur, quæ ad salutem animæ pertinent. Ad ista etiam tria, quæ de principio ecclesiæ Antichristi supra diximus, reducuntur omnia etiam quæ de necessitate sunt ad damnationem totius hominis.

QVA M T E R

CVM tam multa, imò ferè omnia huius temporis accidentia & occurrentia nobis persuadeant, nos debere esse sollicitos, & doceant finem mundi uenire, præsertim cum nobis certum sit quòd nos simus in quos fines seculorum deueniunt: sacra quoque scriptura utriusque testamenti, præsertim ipsa Apocalypsis, hoc ipsum nobis persuadet. Illæq; terribiles & horribiles figuræ Danielis & Ezechielis: quæ nobis non tam ad sciendum & intelligendum, quàm ad timendum de ultimorum temporum periculis scriptis mandata sunt. quorum etsi materia descriptionis terribilis sit, effectus tamen multo terribilior sine dubio credendus est. Dispositio quoque huius mundi, eius senectutem & propinquam iam finem nobis aperte demonstrat: scilicet in omni statu pronitas ad malum, difficultas ad bonum, auaritas prælaturæ, tarditas obedientiæ, artium quoque curiositas, ædificiorum uaria superfluitas, & in scientijs præsumpta nouitas, & in omnibus denique rebus superaddita antiquitati noua uanitas. Sed inter hæc omnia illa cruenta bestia (sectam dico Turcorum) nos multum sollicitare deberet, cuius continuum augmentum, assiduitas præliorum & persecutionum, diuurnitas durationis, non aliud quàm aliquod grande discrimen & scandalum, tribulationesq; & miserias extremas denunciat. De quibus tamen omnibus quasi nihil curamus, non ob aliud certè, nisi quia abscondita sunt ab oculis nostris, testante abbate Ioachim, super illud Apocalypsis de cimo tertio: Quis similis bestia, & quis poterit pugnare cum ea? ita dicente: Heu, quot esse arbitror natos in mundo, qui tantæ huius calamitatis angustias non euadent: & nunc abscondita sunt ab oculis eorum. Infelices matres quæ tales genuerunt, & ubera quæ lactauerunt filios: miseri parentes, qui pro talibus thesaurizant, nescientes quòd cogitet Dominus malum super diuites terræ. Audite, audite obscuro uos omnes qui diligitis natos uestros, audite omnes, qui paruulos delicatè nutritis. Docete filios uestros habitare in syluis, uiuere in deserto de radicibus herbarum: delicias affluentes derelinquere, & carnis epulas deuitare, ut discant commorari cum feris, donec pertranseat indignatio ista. Hæc ille. Certè credo, quòd sicut tempore Noe incredulos aquæ diluuij repente occupauerunt, sic istis temporibus faciet incautos magna uindicta & uniuersalis indignatio diuina, ineuitabilis & sempiterna. Istam quoque extremam necessitatem Saluator in Euangelio docet declinare & fugere, dicens: Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Et sequitur: Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam, & dicit notanter, Postquam occiderit, nõ determinans. Non enim illa persecutio occidit modo humano, sed diabolico. Communis enim modus occidendi est, corpus & animam ab inuicem separare: inhumanus autem, imò diabolicus est, animam occidere, & ad inficiendum alios suo foetore homines, quasi cadauer putridum, eam in corpore uiuo sepelire. Sicut enim in electis exterior exemplaritas uirtutis ad profectum animarũ est bonus odor CHRISTI, animæ sanctæ in corpore degentis: sic nimirum in reprobis, simulatio uirtutis exterior ad decipiendum animas, est foetor animæ in corpore uiuo existentis. Hæc sunt sepulchra dealbata, quorum foetor infidelitatis totum orientem infecit, & nunc se incipit trãsfundere in occidentem. Sed terribile est ualde quod sequitur: Habet potestatem mittere in gehennam. O inaudita malitia, ò nequitia excedens omnem diaboli astutiã. Quis enim crederet, diabolum posse cogere homines ad faciendum malum? Ista tamen malitiosa secta non cum uiolentiã, sed longi temporis cõsuetudine uoluntatè libertatis aufert, animi firmitatè frangit,

Figuræ Danielis & Ezechielis.

Signa finis mundi.

Ioachim Abbas. Apocal. 13.

Matthæi 10.

Matthæi 23.

cordis constantiam vincit. & in tantam cecitatem perducit rationem hominis, ut fidem, pro qua prius paratus erat mori, postea infectus & deuictus turpiter negare cogatur. Quis huius potestatis maliciam ualet euadere? tanta enim est ^{uehementia} uio-
lentia & crudelitatis, ut anima in corpore existente, utrunq; hominem occidat, & mittat in gehennam. Quomodo enim uiuere dicendus est, qui toties mortis periculo expositus, aut pecunijs uenditus, toties sui iuris proprietatem amisit? Aut quomodo uiuere dicendus, qui mortem toties desiderauit & quaesiuit? Certè si mihi creditur experto, tot mortibus interij, quot inter Turcos uixi dies. Sed non satis dixi. Si enim ouis in manibus lupi uiuere per horam non potest, inter quos
10 est solum inimicitia naturalis: quomodo Christianus in manibus Turci uiuere potest, inter quos etiam est inimicitia supernaturalis, uel spiritualis? Hoc malum persuadeo unicuiq; Christiano, quantum possibile est, declinare: ab hoc foetore unumquencq; fidelem longè esse consulo. Tanta est enim eius intentio, ut ad intima cordis penetret, nec etiam ipsius animæ præcordia infecta derelinquat.

QUOMODO DIFFERANT INTER SE,
persecutio corporum & persecutio animorum. Cap. IIII.

VT autem uideamus quomodo differant ecclesiæ prima persecutio, & ista ultima, non incongruè applicari potest figura Apocalypsis 13. Ibi enim fit
20 mentio de duabus bestijs, quarum prima de mari ascendisse dicitur, altera de terra. Et illius quæ de mari ascendit, terribilis quidem aspectus, non tamen terribilis describitur in facto. Sed illa quæ de terra, licet non terribilis multum in aspectu, tamen multum terribilis in facto describitur. Et quia sicut cultus diuinus dupliciter consideratur, scilicet accidentaliter & essentialiter: sic ad eius persecutionem duplex modus persequendi necessarius fuit. Sicut in his duabus bestijs patet. Fuit igitur primò cultus ueri Dei impugnatus ab idololatria in accidentalibus, & ideo omnia de prima bestia ad exteriora pertinent. Consistit enim cultus diuinus accidentaliter in compositione morum, in humilitate & paupertate, continentia, castitate, frugalitate, sobrietate, pietate, uigilijs & orationibus, oblationibus, sacrificijs, elemosynis, peregrinationibus, ecclesiarum ædificationibus, & custodijs,
30 & his similibus, quæ corporaliter exercentur. Contra talia armauit se gentilitas cum exteriori & materiali apparatu. Vnde in prima bestia describuntur decem cornua cum decè diadematis, & septem capita, cum nominibus blasphemiarum. In quibus decem cornibus potest designari omnis potentia, quæ consistit in rebus terrenis acquirendis, gubernandis, dispensandis, expendendis, custodiendis cum omni sufficientia, in omni pompa quæ ad hoc pertinent. Per diademata eorum efficacia in omni pompa & gloria, & ornatu, quem consecuti fuerant Romanam gentiles in dominio totius orbis, accipi potest. Per septem capita non incongruè omnis industria, prudentia, astutia, qua pollebant ad subiiciendū sibi populum & regendum, designari potest. Nomina autem blasphemiarum, quid aliud, nisi
40 patrociniū, adiutorium, & fauor, quem habebant à demonibus, quos colebant super malitijs contra ecclesiam perpetrandis, dici possunt? Et sic breuiter in istius bestia figura, continetur omnis illius primæ persecutionis malicia contra ecclesiam, ad euacuandum cultum Dei. Sed hoc quod dicitur de capite quasi occiso in mortem, cuius tamen plaga mortis curata est, significatur, quod illius persecutionis malitiosa intentio, nequaquam effectū habuit. Quia dum ad euacuandum cultum ueri dei, Martyrum corpora immanissimis subegit supplicijs, & eos uarijs mortibus interfecit, non solum nihil obfuit persecutio illa: sed quantū ad meritum uitæ æternæ animabus & corporibus sanctorū magnum obsequium præstauit. Et propter hoc plaga mortis eius curata est, eo quod per orationes ecclesiæ
bb impedita

Apoc. 13.

Cultus dei duplex, eiusdēq; item duplex impugnatio.

Bestia prima typus.

Cur plaga mortis eius curata.

impedita est, ne culpa eius ad ultimum excessum attingeret, ut scilicet inimicus Dei fieret, & plaga eius incurabilis fieret, quia tunc ecclesiae orationes ei auxilium esse contra diabolum non possent. Vnde factum est, ut gentilitas propter fidem Christi impugnata, demum meretur primum suae persecutionis accipere.

Secunda autem persecutio, quia diuini cultus essentialia impugnare debuit, armis se spiritualibus munit. Diuinus enim cultus essentialiter in anima & suis potentijs consistit. Et ergo non immerito istius secundae bestiae duo cornua similia agni describuntur, in quibus simulatio uirtutis & sanctitatis exprimitur, contra duas potentias animae. Et quod loquebatur sicut draco, per quod falsorum miraculorum & uirtutum operatio, contra tertiam potentiam animae designatur. Quod autem ignem de caelo descendere fecit in terram, illud inordinatum desiderium supernaturalium experientiarum, quae solent istius temporis abundare in mentibus simplicium, & curiositas ad perscrutandum secreta Dei, possumus non incongrue accipere. De imagine autem & charactere bestiae talem interpretationem formare licet. Nam qui propter bona quae facit, reuelationes uel uisiones spirituales expectat, uel consequitur, characterem bestiae in dextera & in fronte portat. Et sicut prima persecutio totum mundum sua culpa participem fecit, sicut patet in Romanis, qui per totum mundum idololatriam dilatauerunt: sic persecutio secunda suae malitiae peste, quasi neminem non infectum relinquit. Quis enim simplicium uel idiotarum, sentiens in se aliquid uel modicum deuotionis, non statim desiderat habere reuelationes, uisiones, uel scire secreta Dei? Sed de desiderio inordinato & appetitu dignitatis ecclesiasticae & honorum quid dicam? Est ne inueniendus aliquis, qui sibi oblatum quodcumque beneficium ecclesiasticum, non sine omni mora & sine omni scrupulo ignorantiae, uel insufficientiae immediate non acceptet? Sed de his qui talia tyrannice inuadunt, uel pro pecunia emunt, uel alijs illicitis modis sibi usurpare non timent, nihil audeo dicere, nisi hoc quod in ista figura ponitur: ut ne quis posset emere uel uendere, nisi qui habeat characterem bestiae, quasi digito demonstrans praesentem ecclesiae statum, in quo nihil reperitur, quod a uitio simoniae sit alienum. Sed nunc in hoc concludendum est, quod licet inter Turcos personaliter non sint, omnes tamen reprobi, mentaliter ab eorum consortio in culpa non sunt disiuncti.

DE SOLICITVDINE, QVAM HABENT

Turci ad inuestigandum & rapiendum Christianos.

Cap. V.

CVm igitur, sicut in praecedenti capite dictum est, illae duae persecutiones diuersae sint, imò oppositae conditionis, necesse est ut media, quibus exercendae sunt, diuersa & opposita existant. Primi igitur persecutores non multum laborabant ad inueniendos ipsos Christianos, eo quod ipsi se eis ultrò offerebant. Tunc enim maioris meriti erant, qui se ultrò persecutoribus offerebant, quam quos ipsi deprehendebant, uel quærentes inueniebant. Persecutores uero animarum fugere & declinare, ad salutem necessarium esse, Euangelium docet, dum eosdem significando dicit: Ostendam autem uobis quem timeatis. Non enim sine culpa esset, ad periculum animae se ultrò exponere. Ideo nunc de Turcorum industria, uersutia, & nequitia, quam inuenerunt docente eos instinctu diabolico, ad inuestigandos & capiendos Christianos, uidentum est. Vnde Turcus magnus ultra exercitum suum uniuersalem, semper tenet unum exercitum particularem, xx. uel xxx. milia uirorum astutissimorum magis quam fortium, cui praeficit unum de omnibus peritissimis, quos in suo exercitu habet. Qui quasi latrunculi quidam magis nocte quam in die operantur, isti nullo anno intermisso, semel

Matth. 10.
Turcorum uersutia ad capiendos Christianos.
Exercitus particularis Turci.

semel ad minus ad prædam exeunt, aliquando etiam in uno anno bis uel ter, secundum quod commoditas se offert, exire cõtendunt. Et hoc occulte & cum tanto silentio, quod uicini eorum uix possunt eorũ recessum percipere, propter causam inferius dicendam. Qui quia opus totum cum cursu perficitur, necesse est ut equos suos & proprias personas, cum [†] certa industria & disciplina sciant ad hæc ^{cetera} habilitare & disponere, ita quod etiam si contingat eos per unam totam hebdomadam die noctuq; currere, nihil tamen molestiæ uel ipsi uel equi eorum, ex impetu illius cursus patiantur. Vnde tempore quo ipsis uacat, seipsos & equos suos sic gubernant & nutriunt, ut bene impingentur & fortificentur. Cum autem ^{Disciplina militaris Turcorũ.} intendunt exire, septem uel octo dies ante exitũ suum sibi & equis suis cum una certa disciplina, potus & cibi scilicet restrictione, & quodam moderato exercitio apponunt diligentiam, ut corpulentia & pondus corporale tollatur: & sic sagina interior in medullis remanens, eos habiles & aptos ad cursum reddat. & anteq; exeunt, diuulgant se ad uiam & locum ire, ad quem tamen non intendunt: & hoc propter decipiendos, si aliqui fuerint, exploratores. Et non uadunt, nisi habeant unum aut duos fideles conductores, qui uias & semitas terræ, quò ituri sunt, optime cognoscant. & cum tanto impetu & uelocitate currunt, quod in spacio unius ^{Professionum celeritas.} noctis trium uel quatuor dierum uias pertranseunt. Et hoc ideo, ut si aliqui eos senserint, nullatenus tamen eos præuenire, ad prodendum aduentum eorum possint. De cognoscendis equorum naturis & conditionibus, tantam habent ^{Industria Turcorũ in cognoscendis equis.} industriam, ut uideantur omnem physiciæ artis peritiã ad plenum consecuti. Ad unicum enim respectum, omnes eius defectus & profectus, & cuius sit utilitatis, ætatis & ualoris, immediatè discernunt. Omitto autem, quomodo non de frigore hyemis, neque calore æstatis, neq; aliquo incommodo aeris uel temporis curant, & quomodo non fastidium nec abhorrent asperitatem locorum, longitudinem uiarum: & quod magis mirum est, quomodo non portant de cibo & potu, uel armis uel uestimentis, quod eis posset esse impedimento, sed modicis imò paucissimis contenti, ad longissima locorum spacia transcurrunt, nec aliquantulum desunt, donec aliquos incautos inuadant, & satiati [†] domum redeant. Sed ^{Turci patientissimi malorũ} reuertantur [†] de his rebus hic breuiter dicere uolo, quod ea quæ de eis narrantur, prorsus incredibilia sunt. Nam, ut uerum dicam, nisi me experientia docuisset, & oculis proprijs aspexissem, nullatenus quæ de eis audiui, credere potuissem. In hoc autem concludere uolo, quod si eorum astutiæ & actus scriberentur, libri essent compilandi plures. Quis autem cogitare possit, quanto tremore & stupore concutiantur illi, quos sic incautè & inopinatè inuadunt? Certè si ferrea, uel etiam adamantina essent corda, resoluuntur, & totis uiribus destituuntur. Quid enim faceret, uel quò se uertere deberet, qui subitò & inopinatè inimicum suum mortalem, extracto gladio ante se conspiceret? Certè hoc auditu non mediocriter formidabile, sed multum terribile est, sicut ego experientia didici, & proprijs oculis ^{Capere uiuos quàm occidere maius studium Turcis.} uidi. Sed quo fine omnia talia fiunt: non ad aliud sanè, nisi ut incautè & sine sanguinis effusione & occisione hominum, capere, & uiuos possint conseruare corporaliter, quos spiritualiter intendunt occidere. Nisi enim diabolus eis auxilio esset & consilio, nequaquam talia attentare præsumerent, neq; perficere possent. Reputat enim pro magno damno, si unus homo occidatur. Vnde etiam Turcus magnus, cum sit potentissimus, & multas terras & insulas posset ui armorum capere, tamen ita cauet occisionem hominum, quod potius uult eos habere uiuos & tributarios, quàm cum effusione sanguinis capiendò possidere. Vnde nullo modo occidere uolunt homines, nisi extrema necessitate compellantur, scilicet quando se defendunt, uel fugiunt: sed omnino conantur, ut uiuos capiant. Sic ^{per corpora suæ necessitati} de uno homine duplex rapina perficitur. Turcus enim intendit, uendendo [†] pro

corpore suae cupiditati satisfacere: diabolus autem, fidem auferendo, animam secum in gehennam miserabiliter perducere.

QUOMODO CAPTOS CONSERVENT,

emant & uendant. Cap. VI.

Emptores &
uenditores ho-
minum.

VT autem facilius & commodius possint captiui conseruari, habent deputatos mercatores per omnes ciuitates ad emendum & uendendum homines, qui sicut & mercatores aliarum rerum habent priuilegia à rege, ut possint captiuos quoscunq; & à quocunq; captos emere, uendere, impignorare, redimere, secundum statuta regalia, super hoc decreta, sine alicuius uel aliorum impedimento. Neq; hanc emptionem solum in ciuitatibus exercent, sed etiam uadunt in campum cum exercitu, portantes catenas, ut emant captiuos de manibus rapientium. Illi enim qui rapiunt, quia gubernare non possunt, statim uendunt, & pro maiori uel minori precio, secundum copiam uel inopiam captiuorum. Nam aliquando in tanta multitudine capiuntur, ut unus homo (ut audiui ab eis) pro uno pileo uendatur. Illi igitur mercatores eos emunt & gubernant, mittentes eos in catenas aereas, decem uel duodecim in unam catenam. Non est autem medicus, neq; physicus, qui ualeat istis mercatoribus comparari, in cognoscendis complexionibus & conditionibus hominum. Immediatè enim ut in faciem alicuius inspexerint, cuius sit ualoris, artis, uel fortunæ, cognoscunt. Non solum autem magnos uel prouectæ ætatis, sed etiam paruulos & pueros adhuc in lacte matris, uel etiam eos quos solent proijcere illi qui rapiunt, ne sint eis oneri, inuentos portant in facis, & nutriunt cum magna diligentia & mirabili industria. Præterea in omnibus ciuitatibus, sicut ad cætera mercimonia, sic etiam ad homines emendos & uendendos habetur forum proprium, & loca ad hoc legitime deputata. Ad hunc locum & forum, pauperes captiui cum catenis & funibus ligati, quasi oues ad occisionem ducuntur. Ibi examinantur, denudantur. Ibi rationalis creatura, ad imaginem Dei facta, sicut animal irrationale, uilissimo precio uenditur & comparatur. Ibi (quod pudendum dictu) masculorum & foeminarum pudenda coram omnibus contrectantur, & manifestè ostenduntur. Nudi etiam compelluntur coram omnibus incedere, currere, ambulare, & saltare: ut manifestè appareat, utrum infirmus uel sanus, masculus uel foemina, senex an iuuenis, uirgo an corrupta sit. Et si quos uiderint erubescere, circa illos magis instant, impellendo, uirgis cædendo, colaphizando, ut sic coactè faciant, quod sponte erubuerint coram omnibus facere. Sed de hoc modicum dixi. Ibi uenditur filius, inspiciente & dolente matre. Ibi emitur mater, in confusionem & despectum filij. Ibi marito erubescente, uxor ut scortum deluditur, & alij uiro traditur. Ibi paruulus à sinu matris rapitur, & commotis totis uisceribus mater ab eo alienatur. Ibi non defertur dignitati, nec parcitur statui. Ibi sacerdos & plebeius una pecunia taxantur. Ibi miles & rusticus una statera ponderantur. Initium autem malorum hoc, uide quid sequatur. Emitur & educitur, & unius uilissimi rustici & turpissimi uillani seruitio, uilissimum mancipium perpetuis carceribus condemnatur, nulla amplius est spes libertatis uel requiei, nullum prorsus solatiu aut consolatio. Sed & in maioris defolationis opprobriu, totius domus & omnium que in ea sunt onera, suis humeris imponuntur. Et si defectus euenierit, uidebis sicut asinum uerberibus subijci, & inter uerbera crucis & passionis Christi impropertiu sibi irrogari. De intolerabilibus laboribus taceo, de fame & siti, & nuditatis opprobrio nihil dico: sed hoc solum adiungere uolo, quod & tanta & tam amara est illius seruitutis animæ & spiritus afflictio, quod & mors ei æquiparari nequaquam possit. Quid enim faciet miseram animam, cum se cõsiderat ab omni bono impeditam, & omni malo expolitam?

Attende. Videt sibi dominari inimicū crucis Christi, uidet se oppressam tantis laboribus & uarijs

Captiuorum uen-
ditio & empo-
ria.

Durissima ca-
ptiuorum ser-
uitus apud
Turcos.

& varijs occupationibus : considerat se separatam ab ouili Christi, & traditam in manus & fauces luporum. Deniq; uidet se inclusam perpetuis carceribus, & omni spe frustratam libertatis. Demum uidet se derelictam a Deo, & traditam in manus diaboli. Certè si optio daretur, magis eligeret mori, quam uiuere. O quam multi huius calamitatis discrimen non ferentes, in baratrum desperationis ceciderunt. O quam multi se multis modis morti exponentes, fugerunt, & in montibus & syluis fame & siti perierunt : uel quod extremum malum est, sibi ipsi manus iniicientes, uel laqueo sibi uitam extorserunt, uel se ipsos in flumen projicientes, uitam simul corporis & animæ perdidērunt.

10 DE AVIDITATE TVRCORVM POSSIDENDI
seruos & ancillas, & de fuga seruorum & liberatione. Cap. VII.

Tanta est inter eos auuiditas possidendi seruos & ancillas, ut in tota Turcia una omniu uniuersalis habeatur ista opinio, quod quicumq; potuerit possidere unum seruum uel ancillam, egestatem amplius non uidebit. Nec eos fallit ista opinio. nam pro certo credo, quod propter hoc maledictio Dei intrat in domum eius, ut frustratus totaliter spe foelicitatis aeternæ, gaudeat felicitate terrena. Nam & ex tunc tanta infatiabilitas cor eius occupat, ut cum unum possederit seruum uel ancillam, immediatè ad habendum secundum toto cordis desiderio adspiret. Et sic deinceps de secundo ad tertium, de tertio ad quartum : & sic crescente culpa, in infinitum se extendit concupiscentia. Ita quod multi inueniantur, qui uillas de seruis & ancillis constituunt, & seruum cum ancilla coniugio iungentes, domos efficiunt, quatenus ex eis nascentibus filijs & filiabus, suo infatibili desiderio aliquatiter satis fiat. In tota enim Turcia uix domus inuenitur, quæ uno ad minus seruo uel ancilla careat. Vnde fit ut quantumcunq; in numero & in copia multiplicentur, nunquam tamen ualor uel precium decrescit, imò potius augetur. Et exinde etiam ipsorum raptorum, & etiam mercatorum exercitatur solertia, dum conspiciunt suorum mercimoniorum precium & ualorem ex copia non minui, sed potius augeri. Et sicut dominorum magna est auuiditas seruos possidendi, ita & seruorum est magnum desiderium manus eorum euadendi. Nam nihil aliud inter se tractant, non aliud cogitant & loquuntur, nisi quomodo & quò fugiant & euadere possint. Sed cum ipsi domini eorum perpendunt & considerant hoc ex assidua & mutua colloctione, statim incipiunt eis negare copiam alimentorum, ne ex superfluitate sibi ad fugam uitaticum preparare poterint.

Opinio Turcorum de possidendis seruis.

Fugium multis modis, nihilominus nihil proficiunt. nam uix aliquis fuga eua- dere potest, maximè de his qui ultra mare ducuntur. Inuenerunt enim ipsi Turci multos & uarios modos eos impediendi, requirendi, & inueniendi. Cum igitur post fugam inuenti fuerint & reducti, duplicatur eis miseria: & si secundo fugerint & fuerint inuenti, iam non est locus ueniae, sed sine aliqua misericordia uerberantur, cruciantur, & affliguntur. Si autem fugiendo perseverauerint, uenduntur, uel etiam uarijs necessitatibus a fuga coercentur. Nam alij eis cibo & potu negato, & uestimentis, permittunt mori. Alij massam ferri in pedibus apponunt. Alij colla catenis constringunt. Alij combustis neruis claudos eos reddunt. Alij abscisis auribus & naso, inutiles & deformes reddunt, & notabiles. Alij etiam crudeliter gladijs occidunt, & interimunt. Sed huic incommodo quoddam remedium inuentum est, quod tamen non omnes, sed solum sapientiores & maiores eorum obseruant. Vt enim eos a fuga compescere, & stabiles reddere possint, inducunt eos ad accipiendum pactum libertatis. Quod cum facere contenti fuerint, ducunt eos ad iudicem ordinarium loci illius, & conueniunt cum eis pro certo termino temporis, & quantitate pecunia, & firmato super hoc pacto coram iudice

Captiuos in Turcia difficile effugere posse.

mitiores pactum libertatis.

& testibus, & chirographo confecto, reddunt eos securos de libertate habenda. Cum igitur hoc quod in pacto est, persoluerit, iudex cum auctoritate Imperiali perpetua donat libertate, cum instrumento solenni, quod nemini aliquatenus licet infringere. Per istum modum & ego liberatus fui. Hæc autem libertas præteritis temporibus erat uniuersalis & larga, ita quod potuissent ad libitum in Turcia stare, uel reuerti ad patriam. Istis autem temporibus restricta est, ita quod liberatis non licet reuerti ad patriam, sed solum manere in Turcia. Et ergo post habitam libertatem, magna est difficultas posse exire, eo quod in omnibus locis, siue portibus maris, siue alibi, interdictum habetur à rege, quod nequaquam dediti libertati, permittantur ad patriam reuerti. Sunt & alij quàm plures modi euadendi, inter quos sunt duo etiam magis usitati. Quorum prior est, quod illi qui possunt habere commoditatem acquirendi pecuniam, possunt à sacerdotibus, peregrinis, & uagantibus huiusmodi literas emere, & sic occultè recedere. Secundus est, quia sunt quidam fures, sub specie mercatorum illorum qui uendunt homines, euntes de terra in terram, qui cum inuenerint seruos uel ancillas fugere uolentes, recipiunt eos furtim, & uendunt ad loca remotiora: & si quos inuenerint magis aptos, faciunt cum eis pactum, & postquam ter aut quater isto modo uendiderint, liberos cum literis permittunt abire. De illis autem qui liberantur, paucissimi ad patriam reuertuntur, quia iam ibi familiaritatem contraxerunt: uel etiam propter difficultatem recedendi, ut supra diximus.

Euadendi duo modi.

DE HIS QUI NON INVITI NEC COACTI,

sed sponte huic periculo se offerunt, uel ingerunt. Cap. VIII.

Sed si de his, qui quotidie inuiti, deuicti & coacti abducuntur, secunda illa fulcimentum & augmentum recipiat, tamen culpa eorum in immensum excedit facinus illorum, qui tanquam arida ligna huic insatiabili incendio, sine contradictione seipso exponere non desistunt. Sed isti dum sponte se quotidie in tanta multitudine ad negandum fidem ingerunt, non solum sibi, sed etiam cæteris incitamentum ruinae fiunt. De quorum generatione ad plagam Aquilonis quatuor uel quinque magna regna sunt sita, quorum terras licet Turcus ipsis deuictis, longo antè tempore possederit, tamen eos propter amplitudinem & latitudinem nequaquam cum Turcis adhuc implere potuit. Quorum hæc sunt nomina: Bosna, Arnant, Laz, Slauonia, Albonia. Vnde usque hodie gentes illa terram suam sub dominio ipsius Turci inhabitant: sed propter tributa annualia, & onera grauiora, & multas incommoditates, quas patiuntur, ita depauperati sunt, quod uix se nutrire possunt. Vnde fit, ut egestate compulsi, annuatim tempore laboris ueniant, & per ciuitates Turcorum dispergantur, ut inopiae suae, more mercenariorum, & aliquatenus ualeant cum sudore laboris subleuamen inuenire. Et hi si interperies aeris non obstiterit, in tanta ueniunt multitudine, quod iam non pro alia mercede, sed solum pro uictu laborare contenti sunt. Et istis faciliter persuadetur, ut non recedant.

Bosna. Arnant. Laz. Slauonia. Albonia.

Eccè Gog Magog.

Edrenopolis Andrianopolis ciuitas regia.

Ex præda captiuorum rex Turcorum decimas accipit.

Imò in ciuitate regia, quæ Adrianopolis dicitur, quod ferè omnes masculi & foeminae, parui & magni, hoc idioma loqui didicerunt. Nam in curia ipsius regis uix aliquando idioma Turcorum auditur, eo quod tota curia & maior pars magnatorum ex reneгатis illius idiomatis congregata existat. Præterea Turcus magnus ab omni præda & rapina captiuorum decimas suas habet, & cum senserit copiam esse illorum, præcipit ut omnes iuuenes à xx. annis & infra, pro parte decimæ, quæ ad eum spectat, sibi offerantur. Sed & per omnem terram sui dominij adhuc multi sunt de Græcis antiquis, & alijs nationibus, qui castella & oppida plurima inhabitant, & ab omnibus statutis & oneribus aliorum dominorum liberi & exempti, ipsius regis seruitijs intendunt, & ad eius curiam pertinent, Horum filios à uiginti

à viginti annis & infra ætatis, missis nuncijs de quinquennio ad quinquennium
 sibi adducere præcipit, & iubet, ut distributi per curias magnatum suorum, in
 moribus & ritibus & in armis erudiantur & exerceantur. Qui dum circa xx. an-
 nos uel amplius ætatis peruenerint, reductos ad curiam suam, in stipendium su-
 um eos recipit, & sibi famulari facit. Tales eorum lingua Gingitscheri uocantur. *Gingitscheri,*
 Et habentur aliquando in curia regis xxx. uel xl. millia. Portant quædam insi- *Insignia auli-*
 gnia in uestimentis, & maxime in capite. Portant enim pileos, uel mitras albas, *corum.*
 quibus nemo audet uti, nisi sit de curia regis. Et ex illis habentur electi sagit-
 tarius, uel vi. milium, qui arcum sinistra manu trahunt, & uocantur Czolaclar. *Czolaclar.*
 id est sinistrarij. Isti habent arcus tantæ fortitudinis, quod sagittæ eorum omne
 scutum & loriam penetrant. Et immediate incedunt ante regem. Et dum rex pro-
 cedit ad campum, his omnibus quasi quodam castro utitur, non enim se mouet
 ad pugnam. Et si omnem exercitum suum frangi contingat, nihilominus ipse
 cum suo exercitu uictoriam non amittit. Sicut audiuimus factum in isto magno *Conflictus Tur-*
 trium dierum & nocturnum conflictu, quem habuit cum rege Poloniae, ubi licet *corum cum rege*
 exercitus suus communis totaliter dispersus fuisset, & uictus, tamen ipse finali *Poloniae.*
 ter cum suo exercitu uictoriam obtinuit. Ex istis iam dictis seruis suis, secun-
 dum uirtutem expertam in eis, promouentur ad officia regni sui. Vnde fit, ut om-
 nes sui magnates & principes totius regni, quasi quidam officiales, & non do- *Turcus ma-*
 mini uel possessores sint à rege constituti: & per consequens ipse solus dominus *gnus solus im-*
 & possessor, & legitimus dispensator, distributor & gubernator sit totius regni. *perat.*
 Ceteri uero executores, officiales, & administratores secundum suam uolunta-
 tem & imperium. Habet autem inter alios dominos, duos maiores, qui omni-
 bus alijs præsent. Vnum citra mare, & alium ultra mare, qui secundum suum
 imperium & uoluntatem habent omnia negocia regni expedire: qui uocantur *Beglerbegi.*
 Beglerbegi, quasi domini dominorum. Et exinde procedit, quod in regno suo,
 quamuis sit innumerabilis multitudo, non potest oriri aliquid contradictionis
 uel repugnantiae, sed quasi uir unus in omnibus, & per omnia uniti, ad unicum
 eius imperium respiciunt, subiiciuntur, & indefesse famulantur, & sine authori- *Obedientia &*
 tate eius nemo aliquid intendit præsumere. Si autem aliquis, siue magnum, siue *cõcordia Tur-*
 paruum attentauerit, eo facto priuatus omni beneficio, & reuocatus ad curiam, *corum.*
 priori seruituti subiicitur, si non fuerit maior poena infligenda: si autem ad li- *ad libidinem*
 bitum eum occidit, & carceri deputat, uendit, & in seruitutem redigit, sine alicuius
 contradictionis respectu, uel personæ. Nunc uero ex hoc quisq; cognosce-
 re potest, quod illorum reproborum & iniquorum concordia, nõ ex aliquo com- *Vnde ista con-*
 modo accidentali, uel exteriori procedit, cum sint illius crudelissimi tyranni ser- *cordia oriatur*
 uitio & regimini taliter & cum tanto timore mancipati. Sed ex quodam essentia-
 li & interiori fundamento & causa, quæ est desperatio de bono, & obstinatio
 in malo: ad quam suis culpis exigentibus deueniunt, quasi inebriati, et quodam
 instinctu diabolico constricti & adunati à furore iusti iudicis, cuius calicem indi-
 gnationis biberunt, ut in finem maliciæ & totius peruersitatis possint sine inter-
 missione & impedimento currere, & locum suo domino diabolo & Antichristo
 præparare. Qui cum eorum malæ intentionis mēsuram impleuerit, & omnium
 reproborum & iniquorum in se personam recipiens, maliciam, qua deus ecclesiam
 impugnaverunt, ad plenum perfecit, ita ut se ab omnibus pro Deo adorari fa-
 ciat: tunc interficiet eum Dominus I E S U S spiritu oris sui, ut ipse cum suis mem- *2. Theß. 2.*
 bris seruitutem sentiat punientis, qui patientiam Dei contempse- *seueritatem*
 runt, tamdiu ad poenitentiam ex-
 peccant, &c.

et preferenti
bus

sectam et preferendam fidei Christianae, et de multiplici
genere eorum. Cap. IX.

MOtiua autem istam sectam, & hunc errorem persuadentia, sunt in dupli-
ci specie, scilicet naturalia & supernaturalia. Naturalia iterum duplicia, sci-
licet uniuersalia & particularia. Vniuersalia sunt duplicia: alia coniecturae, alia ex-
perientiae uero, quae ex uisu & sensu percipiuntur. De motiuis coniecturae, dicit Ab-
bas Ioachim, super illud Apocalypsis 13. Et uniuersa terra admirata est post be-
stiam. Licet illud in die suo complendum sit, iam tamen non desunt plurimi, qui
admirantur, & quasi titubare incipiunt dicentes: Quod esse creditur hoc iudici-
um, quod tanta multitudo aduersatur fidei, & quod ita praeualere permittitur con-
tra populū Christianum? Putas tot millia hominū damnādi sunt, quasi unus ho-
mo? putas sine causa permittit Deus, illos in tantam excrefcere infinitatem?

Apocal. 13.

Scandalum in-
firmorum.

Psal. 91.

deseruerunt

Abbas Ioa-
chim.

Psal. 91.

Hae dicentes, miseri ceciderunt a fide, nescientes id quod scriptū est: Quam
magnificata sunt opera tua Domine, nimis profunda factae sunt cogitationes
 tuae. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget haec. Cum exorti fue-
 rint peccatores ut foenum, & apparauerint omnes qui operantur iniquitatem,
 ut intendant in seculum seculi: Tu autē altissimus in aeternum Domine. Hoc ue-
 rō nesciunt stulti, qui admirantur post bestiam, & deserunt fidem Christi, incli-
 nantes se bestiali potestati, & transeuntes ad immundiciam eius, & ipsius se per-
 fidiae haeredes faciunt. Haec ille. Hic Abbas Ioachim ponit quatuor motiua con-
 iecturae. Primo enim sic audientes potentiam ipsius Turci, & uictorias eius con-
 tra Christianos, & multa mala quae facit quotidie, admirantur & dicunt: Quo-
 modo tanta multitudo contrariatur fidei? quasi dicerent, Cum ipsa ueritas sem-
 per praeualeat errori, & magis est amata & desiderata ab omnibus, non est possi-
 bile, quod tam multi eam impugnent. Ergo ubi multitudo, ibi ueritas. Secundo
 sic: Quomodo possunt praeualere ueritati, cū Deus semper sit adiutor ueritatis,
 uel ipsam tenentiū? Ergo qui praeualent, tenent ueritatem. Tertio sic: Quomodo
 possibile est, quod possent sic multiplicari & crescere, cum omnis error sit sine
 fundamento, & sic non potest multiplicari? Ergo, &c. Quarto sic: Quomodo
 Deus permittit, ut tanta multitudo transeat in perditionem, cum ipse uult omnes
 homines saluos fieri? Ergo, &c. Istis motiuis uel conceptibus respondet & ipse
 Abbas Ioachim, per dicta Psalmistae dicentis: Quam magnificata sunt, &c. qua-
 si diceret: Cum ipsa natura pro modico grano conseruando & nutriendo, in im-
 mensum faciat multiplicare paleam & stipulam, & tamen in hoc non errat: quid
 mirum, si Deus propter salutem paucorum iustorum, multos reprobos patitur
 & supportat? Sed hoc non considerant insipientes, qui pro suis phantasjs & co-
 gitationibus, uolunt iudicare de diuinis operibus incomprehensibilibus.

Motiua experientiae sunt duplicia, scilicet uniuersalia & particularia. De uni-
 uersalibus motiuis experientiae notandum, quod tentationes quae fiunt per expe-
 rientiam uisus, uehementius se ingerunt quam illae quae per auditum & coniectu-
 ram percipiuntur, de quibus iam breuiter dictum est. De his autem quae per ui-
 sum & experientiam fiunt, nunc diligentius est insistendum. Vnde pro fun-
 damento ipsius materiae hic aduertendum est, quod in moribus exterioribus
 aequaliter se habent boni & mali, licet inaequali intentione: quia sicut bonis
 omnia cooperantur in bonum, ita econuerso, omnia malis in malum. Vnde
 si boni bonis polleant moribus, ad exemplum uirtutis facit: si autem prauis,
 ad custodiam uirtutis interioris uel humilitatis facit. Reprobi autem bonis
 moribus

moribus ad decipiendum, malis autem ad corrupendū animas fidelium utun-
 tur. Vnde de primo dicitur: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt *Psal. 54.*
 iacula. De secundo autem: Corruptunt bonos mores, colloquia praua. Quis *1. Corint. 15.*
 enim, non dico simplex tantum, sed etiam sapiens quisq; non moueretur prima
 fronte, uidēdo tantam compositionē morum in ipsis infidelibus: Omnem enim *Cōpositio mo-*
 leuitatem, in quibuscunq; actibus eorum & gestis, uestitu & apparatu, detestan- *rum in Turcis.*
 tur sicut ignem, & abominantur sicut pestem. Videntes enim leuitatem Chri-
 stianorum in uestitu & equitatu, & alijs quibuscunq; derident, & eos capras &
 10 simias uocant. Honestissimū enim modum, imō religiosissimum habent in uesti- *Qualis uesti-*
 tu, tam mares quā foeminae, tam maiores quā minores, tam curiales etiam *tus Turcorū.*
 quā ipsi rustici & uillani. Et ita cōmunem & simplicem, ut omnino nihil inde-
 centiā uel inhonestatis, seu superfluitatis uel curiositatis, uel leuitatis possit in eis
 deprehendi uel notari. De his autem qui religiosiores et deuotiores habentur, *Vestitus reli-*
 quid dicam? Tantum enim simplicitatis & conformitatis & singularis apparen- *giosorum.*
 tiā & exemplaritatis ostendunt in actibus, gestis, & motibus & uestimentis, ut
 eos aliquem modū regularis obseruantia crederes profectos. In equitatu etiam *Turci utuntur*
 & alijs apparatibus, non solum simplices, sed etiam ipsi magnates, in tantum de- *equis castratis*
 20 uitant omnem strepitum & rumorem, ut nullo modo aliquis equitet equum, qui
 non sit castratus. In uno enim exercitu centū mille equorū, non audiretur unus
 minimus rumor uel strepitus alicuius equi. In sellis & in frenis nulla prorsus cu-
 riositas, nulla uanitas uel superfluitas habetur. In omni apparatu equorum sim-
 plicissimum tenent modū. Nullus armatus incedit, dum ad campum exeunt, sed
 omnia arma eorum in farcinis deferuntur camelorū & mulorum. Nullus discur-
 rit, nullus cum equo saltat uel tempestat, ut est moris Christianorum. Ipsi deniq;
 magnates & principes ita simpliciter se habent in omnibus, ut ab alijs discerni
 non possint. Vidi regem euntem ad ecclesiam per longum spaciū à palatio suo
 cum duobus iuuenibus. Et hoc uidi etiam, ad balneum euntem facere. Nec re-
 uertentem de ecclesia ad palatium aliquis fuit ausus comitari, nec in platea sibi
 30 aliquis ausus est occurrere, uel clamare, sicut solēt facere et dicere, *Turcorum re-*
gis simplex cul-
 huiusmodi. Vidi etiam in ecclesia orantem, non in cathedra uel solio regali, sed *tus.*
 super terram, substrato tapetio, ad modum cæterorum sedentem, nec circa eum
 aliquod ornamentum suspensum, uel ostensum, seu extensum. Nihil omnino
 singularitatis in uestimentis uel in equo utitur, quo possit ab alijs cognosci. Vi *pra-*
 40 di eum in exequijs matris suæ, nec possibile fuisse me eum cognoscere potuis-
 se, nisi mihi ostensus fuisset. Habet strictissimē interdictum, ne aliquis eum co-
 mitetur, uel ei in uia occurrat, nisi sua licentia speciali. Omitto multa quæ de eo *sine*
 audiui, quomodo sit affabilis in colloctione, maturus & benignus in iudicio,
 largus in elemosynis, & in alijs actibus suis beneuolus. Vnde fratres Christiani
 in Pera, dixerunt mihi eum intrasse ecclesiam eorum, & sedisse in choro, ad ui-
 dendum cæremonias & modum officij. Vnde etiam ipsi missam coram eo, ipso
 sic uolente, celebrauerunt, & hostiam nō consecratam in eleuatione demonstra-
 uerunt, uolentes eius curiositati satisfacere, nec tamen margaritas porcis prode-
 re. Qui etiam dum cum eis de lege & ritu Christianorum colloquium habuisset,
 & audisset, quod episcopi præessent ecclesijs, uoluit ut ad consolationem Chri-
 stianorum aliquem episcopum adducerent, cui ad omnia suo statui necessaria,
 promisit se fauorem & auxilium sine defectu præstiturum. Quis autem, audiens
 uictorias, bella, & exercitus multitudinem, gloriam & magnificentiam, talem in
 eo posset simplicitatem suspicari, uel auditam non admirari?

De

Mundicia Turcorum.

Motiva particularia sunt duplicia, scilicet extrinseca & intrinseca. Extrinseca sunt ea quæ pertinent in primis ad mundiciam. Tantam enim in omnibus exterioribus ostendunt se diligere mundiciam, ut quasi omnia quibus utuntur, suspecta habeantur eis de immundicia. Nam in domibus eorum, ubi ipsi comedunt, nullatenus permittunt, ut habeantur pulli, uel quod intrent canes. Et si casu canis uel pullus tangeret scutellam uel ollam, ex ea amplius nullatenus comederent. Quando uolunt comedere pullum, prius eum sex uel septem diebus faciunt ligatum teneri, & purum granum ad comedendum ei tribui. Si quodcunque animal moreretur cui non fuisset incisa gula cum gladio uel ferro, & effusus sanguis totaliter, nullo modo ad comedendum de carnibus eius contingerent. De mundicia autem corporali tanta est cura, maxime illis qui frequentant orationem, quod in uestibus & in corpore minimam maculam non sustinent. De lotionibus autem, quæ orationem præcedere debent, infra dicitur, cap. 13. Ea de causa non bibunt uinum, nec carnes porcinas comedunt: quia ut ipsi dicunt, hominem immundum reddunt. Nullo modo etiam post quacunque pollutionem naturalem, aliquem secum permittit loqui, uel se permittit ab aliquo (quantum possibile est) uideri, nisi prius totaliter corpore in aquamersus, uel aqua perfusus. Vnde propter hoc in ciuitatibus continuè utuntur balneis. Vbi autem non habentur

Mundicia corporalis Turcorum.

balnea, aliquem secretum locum ad hoc præparatum habent in domibus suis, ut statim possint aqua perfundi antequam domum exeant. Nam pollutum quemque Tschumup uocant, per quod notant immundiciam, quæ multum execrabilis habetur apud eos. Motiua intrinseca sunt, quæ ad appetitum & desiderium pertinent. Vnde primo occurrit magna simplicitas eorum, quam habent in ædificiis eorum. Nullam enim omnino delectationem habent in ædificandis & construendis ædificiis, siue domibus. Et licet sint ditissimi in auro & argento, & in pecunijs, tamen omnem superfluitatem & curiositatem ita detestantur, ut paupertatem crederes eos esse profectos. Raro est domus aliqua in ciuitatibus de lapidibus, nisi magnorum dominorum, & ecclesiarum, & balnearum, sed sunt communiter de lignis & terra constructæ. Miro etiam modo scandalizantur de Christianis, propter ædificiorum superfluitatem, hi qui ea uiderunt. Cum autem narratur his qui non uiderunt, detestantur, dicentes. Putant se illi pessimi pagani semper uiuere posse.

Turci uinum non bibunt, nec carnes porcinas edunt.

Lotiones frequentissima apud Turcos, ut olim apud Iudeos.

Ædificia Turcorum qualia.

In ædificiorum luxum.

Denique ipsi magni domini, quando non sit conuocatio ad campum, in æstate exeunt ad loca amœna, & non curantes de domibus, habitant in papilionibus, & insistant continuè uenationibus & solatijs. Præterea est quedam generatio inter eos, non ad aliud nisi ad nutrienda & custodienda pecora operam dans, tenens modum antiquorum patrum: & isti sunt innumerabilis multitudinis, ita ut dispersi per totam Turciam, uix sufficiat eos capere terra præ multitudinem pecorum & bestiarum. Non enim curant de domibus uel ædificiis, sed circumeunt terram, secundum commoditatem quam exigunt ipsa pascua & alia utilitates pecorum. In hyeme enim ad loca inferiora & calida descendunt, in æstate uero ad superiora ascendunt loca. Sunt etiam ditissimi & potentissimi in tantum, ut eorum unus cum familia sua et diuitijs unum exercitum armare & expedire possit, & tamen habitant in uilissimis tentorijs & tugurijs, demonstrantes se non esse incolas huius mundi, sed peregrinos. Et hoc agunt ex quodam instinctu naturali, quod Christiani propter Christum et fidem eius facere deberent ex uoto. Nunc secundò occurrit simplicitas quam habent in hoc, quod picturas seu

Turci picturas & sculpturas detestantur.

sculpturas omnium imaginum sic abhorrent & detestantur, ut Christianos qui in his tantum delectantur, idololatrias & cultores demonum uocent, & in ueritate esse credant. Vnde dum essem in Chio, & ambasciatoribus Turcorum, pro recipiendo

recipiendo tributo, illuc uenientibus, introductis in ecclesiam nostram, uolebam persuadere de imaginibus, nequaquam acquiescentes, sed omnibus rationibus refutatis, hoc solum affirmabāt, perseverantes in obstinacia sua: Vos idola colitis. Ludentes etiā pro pecunia, quocumque modo uel genere ludendi, ita persequeuntur, quod inuentos multis ignominijs afficiunt & puniunt. De illa autem superstitioe maxima Christianorum, praesertim in partibus Italiae, de pingendis & sculpendis armis suis, & scribendis nominibus suis & signis, in tantum generatio Turcorū est aliena, ut ne uestigium quidem inter eos de hoc possit uideri.

Ludentes pro pecunia puniunt
Titulorum & insigniorū uanitas.
Nō obfignant literas.

Non utuntur campanis.
Simplicitas Turcorū quā obseruāt in sedendo.

Quales mensae Turcorum.

Inhonestum apud Turcos, aliquem calciam sedere, &c.

interius
Turcos uersa facie ad meridiem orare.

Nec utuntur sigillis in literis siue regalibus, siue cuiuscumque alterius, neque aliquo alio signo quantumcumque minimo: sed immediatē fidem faciunt, audito solo nomine epistolam mittentis, uel etiam inspecto stilo scribentis. Omnia ergo talia & similia, quae habent notam superfluitatis uel superstitionis, ipsi uana & inutilia, & non necessaria reputantis, abhorrent. Haec etiam est causa, quod usum campanarum nequaquam admittunt, nec etiam permittunt ut Christiani inter eos commorantes utantur. De simplicitate autem quam habent in sedendo, quid dicam? non enim solum ipsi rustici, uel homines plebei, sed & omnes Principes, magnates, uel cuiuscumque dignitatis uel conditionis existant, ipse quoque Imperator eorum, siue ad comedendum, siue quodcumque aliud faciendum, non requirit scamnum uel sedile, uel quodcumque fulcimentum aliud ad sedendum, sed modo puerorum, honestissima tamen & quadam decentissima compositione, recumbit super terram, deferens ipsi naturae omnibus aequaliter disponenti. Mensa eorum, ut plurimum est facta de corio communi attonso, uel etiam de corio ceruino non attonso, rotunditatem praefrens, quatuor uel quinque palmarum latitudinis, habens circulos per circuitum ferreos, quibus introducta corrigia per modum bursae clauditur, & aperitur, & portatur. Nullus intrat domum, uel ecclesiam, uel alium locum, in quo intendit sedere, nisi discalciatus. Vnde apud eos inhonestū habetur, ut calciatus sedeat aliquis. Et ut hoc competentius fiat, utuntur quodam genere planellarum (quod lingua eorum Bathmag dicitur) praesertim foeminae, quod faciliter potest deponi, & iterum recipi. Et communiter in domibus, siue in ecclesijs, locus ubi sedetur, stratus habetur tapetis laneis, uel scirpeis, & iuncea: uel etiam, ubi necessitas requirit, habetur tabulata eleuata a terra propter humiditatem uel immundiciam locorum.

Sed de hoc non taceam, licet cum uerecundia dicam, quam honeste se habeant extra domum, uel in conspectu populi, sicut solet contingere in campo, ad secreta naturae perficienda. Vnde ipsi utuntur uestimentis & femoralibus multum largis & longis, in anteriori parte apertis. Et sic etiā in medio exercitus, curuatus ad terram, & reiectis ab intus retrorsum uestimentis, prius detrahis inferius femoralibus, sine aliqua nudatione corporis perficit opus naturae, ita ut nec possit deprehendi, uel suspicari quid faciat. Hoc etiam apud eos multum cauetur, ne ad faciendum huiusmodi opus facietenus quis se ad meridiem uertat, quod ipsi se solent uertere adorantes. Insuper si quis stando & erectus, modo Christianorum, uiraret uel mingeret, pro haeretico uel excommunicato ab omnibus iudicaretur.

DE IIS MOTIUIS QVAE ALIOS ATTRAHUNT,

et etiam ipsos in suo errore multum confirmant. Cap. XI.

Sunt & aliqua motiua alia, quae non solum alios attrahunt, sed etiam ipsos in suo errore non mediocriter confortant & confirmant: & sunt quatuor. Primum est feruor maximus, quē habent ad illius sectae defensionē & propugnatio-nem. Vnde quādo fit cōmotio ad congregandū exercitū, cū tanta propertitudine et celeritate cōcurrunt & conueniūt, ut crederes nō ad bellū sed ad nuptias inuitari.

imō

Turcos tanta alacritate concurrere ad bellum, ac si inuitati essent ad nuptias.

imò uix possunt expectare donec ueniat tempus exeūdi, sed & ipsi præueniunt. Sed & si quādoq; contigerit eos à bello uacare, magno afficiuntur tædio. Et non solum illi qui scripti sunt, sed plures illis quasi motu proprio ad hoc currunt & festinant. Et propterea non multum laborat Turcus ad congregandum exercitum suum, sed solum missis nuncijs ad præsidentes, designat diem & tempus. Et

*Quomodo rex
Turcorū con-
greget exerci-
tum.*

*Turcos nō uti
uexillis.*

illi immediate faciūt præconizare in ciuitatibus & oppidis, & sic in spacio unius mensis conueniunt in ordine, secundum quòd scripti sunt, pedestres seorsum ab equestribus, unusquisq; cum suo Præsidente, eodem ordine quo & in campo solent castra ponere, & ad pugnam procedere. Nec etiam utuntur uexillis, sed ipsi Campiductores pro signo habent lanceam altam, in cuius summitate habent de-
pendentes pilos alicuius coloris, per quod omnes ad eum pertinentes, possunt eum cognoscere. Et unusquisque illorum Campiductorum utitur uno tympano magno cum fistula, ad conuocandum suos, & ad concitandum & prouocandum, quando necesse est, ad pugnam. Et illi uocantur Czumbaschi. & unicuique eorum subiiciuntur Centuriones, plus uel minus, secundum quod requirit exercitus. Et sunt ad minus quatuor, ad maius autem decem. Et isti uocantur Tscherbaschi, quorum unusquisq; præest centum equestribus, qui uocantur Czingheri. Iste etiam ordo in pedestribus obseruatur. Cum igitur reuertuntur de pugna, unusquisq; siue magnus, siue paruus, se præsentat Registrario, qui est unus de magnatibus, ut si aliquis defuerit, loco suo alius scribi possit. Si autem Turcus uiderit contra se grauari bellum, statim missis nuncijs per totum regnum, quartum uel quintum, cum expensis remanentium, cogit exire. Et iste exercitus uocatur Escherihor. Et per istum modum infinitum potest congregare exercitū. Itaq;

feruore hoc edicto per nuncios publicato, cum tanto furore prosequuntur & faciunt, ut unus pro alio se offerat: & ille qui remanet, iniuriam sibi fieri credat. Insuper dicūt se felices fore, si nō in domo inter lachrymas & suspiria muliercularū, sed in campo inter hastas & sagittas hostium possint mori. Et de eis qui sic moriuntur, non solum non dolent, sed eos sanctos & uictores prædicant & extollunt.

*Beatos existi-
mari qui ab ho-
stibus occidun-
tur.*

*Continua Tur-
corū uictoria
cōtra Christia-
nos.*

*Turci iactāt se
uictores mūdi.
Turci Christianos
nos foeminas,
hoc magis ac magis incitentur,
antecefforū uictorias describunt,
decantant, laudant,
& præconizant.*

Secundū est, uictoria eorū continua cōtra Christianos: quod aliquos multum mouet, ut in octauo capite dictum est: sed minus sapienter, ut infra de interpreta-
tione motiuorum patebit. Hoc etiam eos multum confortat & confirmat in ipsa secta. Vnde etiam uictores se nominant, & gloriantur, quasi uictores totius mundi. Orant etiam pro uictoribus specialiter in omnibus congregationibus suis, præsertim in continuis post comestionem gratiarū actionibus. Superbiunt insuper, & Christianos foeminas despiciendo nominant, & se uiros earum. Et ut ad nos foeminas, hoc magis ac magis incitentur, antecefforū uictorias describunt, decantant, laudant, & præconizant.

*Unusquisque
turcorū potest
habere XII.
uxores legiti-
mas.*

*Libertas Tur-
corū dimittendi
uxores.*

Tertium est, eorum maxima & continua augmentatio, non solum ab his qui inuiti ac uicti abducuntur, uel qui sponte se offerunt, ut dictum est supra in capite septimo, sed etiam de his qui inter eos generantur. Vnde unusquisque eorum secundū legem potest habere duodecim legitimas uxores, ancillas quot & quantum placet line numero & cōputatione. Et secundum eandem legem, omnes filij & filia: ancillarū habentur æqualiter per omnia hæredes cum uxorum filijs. Vnde mercatores eorum, aut etiā alij domini potentes & diuites, in qualibet ciuitate ubi habent practicare, habent unā domum & uxore, filios & filias. Et per istum modum aliqui usq; ad duodecimū numerum perducunt numerū uxorum. Pauci tamen inueniuntur qui duas uxores in una domo teneant, propter iurgium & inquietudinem earum. Habent etiam secundum eandem legem libertatem recipiendi, dimittendi, tenendi & non tenendi uxorem, quando sibi placet, sine aliquo respectu. Vnde ligamen matrimonij, quod ipsi Kebni uocant, in potestate dicunt

dicunt esse ipsius uiri, & non uxoris. Et licet quisq; possit hoc soluere ad libitum, non potest tamen ligare, nisi auctoritate ipsius Sacerdotis.

Quartum, est multitudo ad eos † conuerforum, non solum simplicium, sed etiam sapientum, & de omni genere & conditione & dignitate hominum. Vnde religiosi & sacerdotibus Christianorum ad eos conuersis, meliorem prouisionem faciunt, ut sint exemplum conuersionis aliorum. Vnde uidi quendam fratrem ordinis Minorum, qui magnam prouisionem de camera regis habebat, eo quod fidem abnegauerat. Audiui etiam de uno fratre Prædicatorum, qui fidem abnegauerat: qui dum contra Christianos in quodam nauigio cum Turcis transisset, instante fortuna maris, cæteris ereptis nauigijs, ipse mercedem suæ perfidiæ, submerso nauigio solo in quo ipse erat, æternam perditionem non immerito suscipere meruit. Turci neminem cogunt fidem suam negare, nec multum instant de hoc alicui persuadendo, nec magnam æstimationem faciunt de his qui negant. Vnde uidi quendam, qui in curia cuiusdam magni domini puer literis deditus, & tandem optimus sacerdos & plebanus, † habens uxorem & filios, mortuo domino sine expressione libertatis, ab æmulis uenditioni cum filijs suis expositum, nec dimissum, nisi se ad placitum hæredum domini sui liberasset.

conuertentium

Multos cõuer-
ti ad Turcos.

Hoc autor di-
cit pro tempo-
re suo.

factus est ha-
bens

DE HONESTATE FOEMINARVM

ipforum Turcorum. Cap. XII.

HOC autem quod nunc dicere uolo, si quis credere noluerit, in dictamine re-
ctæ rationis se ipsum interroget: tunc ipse mihi testis erit, quod à ueritate ua-
cuum nullatenus esse poterit. Si enim in rectæ rationis iudicio à capite procedit,
quicquid in corpore fuerit, quomodo non dicatur procedere à uirorum impudi-
citiâ, uel lasciuia, quicquid in moribus uxorū in honestum uel indecens reperit-
ur? cum teste scriptura, Vir mulieris caput esse comprobetur. Certè mihi magna
admiratio oritur, quando honestatē, quam uidi in fœmineo sexu inter Turcos,
considero: & impudicissimos ornatus, & damnatos mores fœminarū inter Chri-
stianos conspicio. Sed quia hoc quod ibi uidi, ita uniuersaliter in omni loco Tur-
ciæ ueritatē habet, ut penitus aliud fieri non uiderim in omnibus ciuitatibus seu
locis quæ perlustraui: hoc autem quod inter Christianos uideo, non ita commu-
ne & uniuersale est, ut uniuersali indigeat reprehensione, sed solum quorundam,
non uirorum certè, sed effœminatorum hominum, qui ita in carnalitate submersam
habent rationem, ut nequaquam discernere queant, quid communi proximi-
morū saluti expediat, sed solummodo † hæc intēdunt, ut suis impudicissimis cor-
dibus & oculis satisfaciant in cultu meretricio uxorū suarum. Nec propter hoc
excusabiles sunt ipsæ uxores, quia uiris suis hoc optimè placere sciunt. Nec uiris
coguntur obedire in hoc quod obest saluti: alioqui hoc in ipsis implebitur quod
scriptum est, Omnis mulier quæ est fornicaria, quasi stercus in uia, ab omnibus
prætereuntibus conculcabitur. Virorum quoque culpa earum culpam excedit,
dum earum effrenatâ impudicitiam freno discretionis non dirigunt. O execran-
da, imò diabolica impudicitia, quæ quia non potest singulorum membris se sup-
ponere polluendam, cõtendit tamen singulorum se oculis & affectibus ingerere
prostituentiam. Certè sunt multo fœliciores prostitute in lupanaribus latentes,
istis impudicissimis fœminis, ad perdendas animas totam ciuitatem circumeun-
tibus. Sed ô talium mulierum omnium infœlicissimum genus. Credis te tenere
iura matrimonij, qui toties adulterium cõmittis, quoties collum tuum & pectus
nudatum, oculos nutantes, faciem placidam, ceruicem erectam, capillos defluen-
tes, oculis impudicorum obiecisti: Sed tu ô uir huius impudicissimæ uxoris, non
tuæ solum, sed omnium: ô prostibulum Sathanæ, qui talem foues & nutris la-
queum

1. Corinth. 11.

ad hoc

Ecclesiastici 9.

Inuehitur au-
tor in peruer-
sos mores, &
inhonestum ha-
bitum Christia-
narum fœmi-
narum.

uido

cc

queum

queum diaboli, non existimas te redditurum rationem de tot malis, dicente scriptura: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est cum ea in corde suo. Sed nunc ad id redeamus, de quo est intentio sermonis nostri. Certè uiros non immeritò dixerim ipsos Turcos, qui dum quilibet eorum duodecim uxores habere sibi licere dicit, in nullam specialiter earum amorem suum se inordinatè transfundere ostendit: sed omnibus æqualiter, ad concipiendæ & nutriendæ prolis necessitatè utitur. Et dum unum uirum duodecim fœminis præferri secundum legè suam docèt, illius infœlicissimi generis utilitatè, & creatoris sententiam qua mulieri dixit, Sub potestate uiri eris, confirmant: Eosq; qui fœminas sibi dominari patiuntur propter libidinis ardorem, non uiros, sed Ruffianos pessimos, ipsiusq; diaboli adutores ad perdendas animas, non immeritò esse censendos. Pro magna enim infamia reputaretur uiro apud eos, si uxor sua in conspectu uirorum, siue in domo propria, siue extra domum discooperta facie apparere uideretur. Fœminæ in super eorum simplicissimo modo utuntur in uestitu, siue ne nota alicuius curiositatis, uel superfluitatis. In capite utuntur mitris superpositis uelutis, ita ut inuoluta diligenter & decenter mitra, extremitas ueli dependens, remaneat ad dexterâ faciei: quam si domũ exire, uel in domo corâ uiris apparere contingat, statim circũducere & totâ faciem uelare, exceptis solis oculis, possint. Sed hoc de omnibus, etiam uillanis & simplicioribus dico. In ciuitatibus uerò magnum nephas putaretur, si uxor alicuius notabilis extra domũ, nisi tota facie cum subtili serico ita uelata, ut ipsa alios uidere, à nemine aut facies eius uideri possit, exire compertũ fuisset. Nunquã audet fœmina, ubi est congregatio uirorum, comparere, & forũ adire. Vendere aliquid uel emere fœminã apud eos omnino illicitum est. In ecclesia maiori locum longè à uiris habent separatim, & sic secretum, quòd nemo possit introspicere, uel aliquo modo intrare. Et illũ non omnes, sed solũ magnorum dominorum uxores, & nunquam amplius, nisi in die Veneris, ad unicâ orationis meridianæ horam, quæ apud eos solennis est, decet aliquo modo intrare. Collocutio uiri cum muliere in publico ita rara est, ut si inter eos per annum esses, uix semel experiri posses. Mulierem sedere cum marito, uel equitare, ab omnibus habetur pro monstro. Etiam in domibus proprijs uiri cum uxore nunquã in actibus & motibus, uel colloquutione, minimum indicium lasciuia: uel inhonestatis deprehendi potest. Et tanta est maturitas uirorum, etiam in domibus proprijs, ut timor & reuerentia ab omni familia eis exhibeatur: præsertim autem erga uxores † rigorem nunquam relaxant. Magni autem domini, quia cum uxoribus suis esse semper non possunt, eunuchos ad custodiam earum deputatos habent, qui cum summa diligentia ita eas custodiunt, ut conditionem uiri cuiuscunq; penitus ignorare uideantur, nisi mariti sui. Reliqua causa breuitatis transeo. Hoc autem quod in domo patroni mei ultimi (in qua † ad uiginti annos fui continuè) à fœminis expertus uidi, longum esset enarrare per singula: filij eius quæ annos uiginti in domo eadẽ transegerat, habens filios & filias, nunquam uisa est presente patre mariti aperto ore uel discooperta facie comedisse, uel locuta fuisse. Et hunc rigore reuerentiæ à prima die qua hanc eandẽ domũ intrauerat, nunquam relaxauit, nec in posterum aliquando relaxare decet. Et ista est omnium una generalis cõsuetudo in simili statu degentium apud eos. Est etiam aliud quod strictissimè obseruant. Facto enim desponsationis pacto inter filium unius & filiã alterius, nunquam amplius sponsus aliquo modo audet parentibus uel propinquis sponsæ colloqui uel apparere, usq; in diem nuptiarum, sed declinat, & fugit erubescendo præsentiam eorum, quantum est possibile. Hoc idem obser-

Matth. 5.

Turcos ducere
multas uxores
non propter li-
bidinis ardo-
rem, &c.

Genesis 3.

Ruffiani.

Vestitus mulie-
rum Turcorũ.

Dies Veneris
apud Turcos
solennis.

rigorem

quindecim

Rigor reueren-
tiæ qui serua-
tur à fœminis
Turcorum.

obseruatur ab ipsa sponsa respectu parentum & propinquorum sponsi sui, &c.

DE MOTIVIS SUPERNATURALIBVS ET SPIRITVALIBVS, & primo de professione & lege Turcorum. Cap. XIII.

Professio, super quam fundata est lex Turcorum, ista est, Layl Lahahillal lach mehemet erczullach. Hoc uult dicere secundum communem opinionem exponentium, Deus est uerax, & Mahometus est propheta eius maior. Omnium opinio-^{uerus} nis difficultas in isto professionis modo consistit. Si enim se unius Dei ^{Mahumeticæ} cultorem esse persuadere potuerit, uenenum sui erroris sub specie pietatis ^{fidei summa.} ter diffundit. Hic est lapis offensionis, ad quem multi impingentes, in laqueum ^{Esaiæ 8.} perditionis animarum inciderunt. Hæc est illa mola asinaria, quæ multorum ^{Matth. 18.} col-
 10 lis appensa, in baratū desperationis eos demersit. Dum enim simplices audiunt eos idola execrari, & omnem formam uel imaginē sicut gehennæ incendium re-
 futare, & unius Dei cultum tam constanter profiteri & prædicare, non manet am-
 plius de eis suspitionis locus. Sed & quidam de sapientibus causam durationis
 illius sectæ super alias sectas & hæreses, illam dixerunt esse: quia idola detestatur,
 & unum Deum colit. Sed hoc multum improvidè dictum uidebitur, si de repro-
 borum duratione, quid scriptura commemoret, diligenter inspicatur. Deus enim ^{Quare deus in}
 reprobos ideo patienter expectat, ut in die iudicij eos in plenitudine peccatorum pu- ^{impios tam pa-}
 20 niat. Quos autem hic citius tollit, nec permittit ex sententia agere, hoc utiq; ideo ^{tiens est.}
 facit, ut in pœnis cum eis mitius agatur. Culpa igitur, clementiam expectatis con-
 temntium reproborum, dum ad infinitum tendit, quid agit, nisi ut furorem ius-
 ti iudicis contra se grassantis sine remedio & sine, seuerius in pœnis uindicæ ipsa
 expectet & recipiat? Quomodo autem hæc professio interpretanda sit, in cap.
 17. dicitur. Quid autem contineat lex huius professionis, hic uidendum est. Com-
 munis opinio ferè omnium Turcorum talis est de lege eorum. Dicunt enim pri-
 mum prophetam magnum, cui data fuit lex primitus, à Deo fuisse missum, id est <sup>Opinio Turco-
rū de lege sua.</sup>
 Moysen, cui datus est liber Tefrit, quæ nos Pentateuchon uocamus, & omnem ^{Moyfes.}
 hominem qui eo tempore ipsam legem obseruasset, saluatum esse. Cum autem
 per successum temporis humana malitia & negligentia hanc legem corrupisset,
 in huius præuicationis remedium electus est secundus propheta magnus Dauid,
 30 quæ nos Dauid dicimus, cui datus est liber Czabur, quæ nos Psalteriū uocamus. ^{Dauid.}
 Quo prioris modo seruato, & corrupto, tertius propheta magnus subiuictus
 est Iesse, id est **I E S V S**, cui tertia lex cum libro Ingil, quem nos Euangelium dici-
 mus, missa est, quæ suis temporibus omnibus causa salutis fuit. Ea tandem præ-
 cedentium modo euacuata, quartus electus est Mahometus, qui legem cum libro ^{Mahometus.}
 qui Alcoranus dicitur est, à Deo accepit. quæ (euacuatis omnibus antè habitis) so-
 la necessitatem salutis, donec alia superuenerit, plenè & indubitanter ab eis præ-
 dicatur & dicitur habere. Hæc igitur lex Alcorani, primo in præcepto habet, ut ^{Lex Alcorani.}
 omnis utriusq; sexus, dum ad prouetam peruenerit ætatem, extra limites matri-
 monij uitam non ducat. Deinde omnes pari distinctione ad orationē subijcit, ^{distinctione}
 40 quæ quinque uicibus in die, quinque ad hanc deputatis horis & temporibus, perfici-
 citur. Tempus primæ orationis est, ortus Solis, non computando horam, sed acci-
 piendo tempus grossò modo: eo quod ipsi nullam artem habent computandi, sed ^{Orandi modus.}
 solum instinctu naturali de tempore iudicant. Ista ergo oratio prima per quatuor ^{Turci ignari}
 Erket & duo Czalamat perficitur. Erket est geminata inclinatio, cum totidè pro- ^{artis compu-}
 strationibus: Czalamat autem est ipsa secreta oratio, quæ facit sededo post quod-
 libet Erket, cum salutatione à dextris & à sinistris, & impresse pacis, quam
 utraque manu in faciem obducendo facit. Tempus secundæ orationis est circa
 meridiem, quæ decem Erket & quinque Czalamat continet. Tertia oratio in

Orationum di-
uerse appella-
tiones.
orationes

Alij mesquitas
uocant.

Ordo, bone-
stas, silentium,
deuotio Turco-
rum in eccle-
sia, &c.

Inquisitores
hereticæ pra-
uitatis.

Quadragesi-
ma Turcoru.
Lotiones qui-
bus se Turci
preparant ad
orandum.

discriminant

Circumcisio
Turcorum.

declinatione solis tēpore uespertino fit, & ipsa octo Erket & quattuor Czalamat
habet, &c. Quarta oratio quinq; Erket & tria Czalamat continens, tempus cir-
ca occasum solis sibi uendicat. Quinta & ultima reliquarum prolixior, quinde-
cim Erket & octo Czalamat habet, & post cœnam tardiori hora celebratur. Pri-
ma oratio eorum lingua Dagnanias dicitur, secunda Orlenanias, tertia Kindi-
nianas, quarta Achsamnianas, quinta Iaczinanias. Has t̄ horas unusquisque
cum parochiano suo, & in ecclesia propria tenetur orare, nisi legitima causa in-
terueniente: tunc autē in omni loco hoc licitē facere potest. In obseruatione tem-
poris eadem est dispensatio, ut scilicet uno tempore suppleat quod alio omissum
est. Die autem Veneris, quæ apud eos celebris est, attentius orant, non tamen
abstinent aut uacant à quocunq; labore. In ciuitatibus habetur una solemnis
& principalis ecclesia, quæ t̄ Enemesgit dicitur, ad quam in die
Veneris omnes conueniunt, tam ipse rex quando præfens est, Operæ precium uide-
tur ut huc apponam
præconium, quo uo-
catur homines ad tem-
plum uice campani
eris, ut Ioannes The-
saurarius regis Fran-
cie, qui annos qua-
tuor inter eos capti-
uus fuit, retulit. Quæ
libet mesquita habet
unum sacerdotē, quē
uocatur Foqui, &
unū ministrū qui uo-
catur Muctden, quod
sonat præconem, qui
supplet defectum cam-
panarum. Eius offi-
cium est, ut hora pre-
cationis turrim mes-
quitæ quadratam, in
qualibet parte sui fe-
nestram magnam ha-
bentem, ascendat, ad
quamlibet partē cla-
met alta uoce, obtura-
tis auribus cum digi-
tis, ut uox fortius re-
sonet, uerba suæ lin-
guæ, quæ illud nobis
sonant: Nil aliud pos-
se nisi Deus et Maho-
metus eius nūcius. Ve-
nite ad orationem fa-
ciendā in relevationē
peccatorū nostrorū.
Et postea subdit, Le-
galib ille Halla: id est
Non alius est uictor
nisi solus Deus. Quæ uerba omnes milites Sarraceni portant in scutis suis. Præterea subiicit, Deus est om-
nipotens.

manu

manu cum aqua superducta capiti, descendit ad pedes, & cruribus usque ad tibias ablutis perficitur. Hanc lotionem in omni loco licitum est peragere, & non est necessarium, ut præcedat unamquamque orationem, nisi forte aliqua immundicia hoc exigente. Si autem post primam orationem poterit caueri omnis immundicia, eadem die ad omnes orationes non requiritur alia lotio. Aliqui tamen pro deuotione, & pro maiori cautela eam frequentare solent. Habent & unam lutionem inter duodecim lutiones anni communis, in qua ieiunant. Et quia annus solaris non concordat in mensibus cum anno lunari sine embolismo, & ipsi hanc computationem ignorantes, computant duodecim lutiones pro anno: ideo mensis ieiunii eorum nunc in hyeme, nunc in æstate contingit. In ipso autem ieiunii die abstinent ab omni genere cibi & potus. In nocte autem omni genere ciborum, & quoties placet, utitur. Habent & unum pascha in fine ieiunii, in quo uisitant memorias mortuorum suorum, ibidem orantes, & quæ secum portauerunt comedentes, & inuicem osculantes, dicunt, Baaram glutiozong: hoc est, ueniat tibi bonum pascha. Et hæc omnia obseruant etiam in secundo paschate, quod in sexagesima die post primum celebrant, eo quod tunc uel in ipso die peregrini eorum in [†] Meche celebrant, & peragunt ritum peregrinationis suæ. Nam magna multitudo de secta illa, non solum de genere Turcorum, sed etiam de omni generatione quæ illi sectæ deseruit, scilicet Arabes, Sarraceni, & Tartari, annuatim uisitant memoriam & sepulchrum Mahometi, in loco qui ab eis in eorum idiomate [†] Meche nominatur, & est ultra Hierusalem ad sexaginta dietas. Et non possunt transire illuc, nisi cum camelis, eo quod arenosa & aridissima est uia illa. Vnde & Soltanus habet ad hoc præparatos camelos pro peregrinis ducendis. Habentur autem & [†] Christiani peregrini, qui sepulchrum Mahometi uisitauerunt in magna reuerentiâ & reputatione, & uocantur [†] Hatschilat, & utuntur multis priuilegijs. Vnde & in iudicio unius eorum testimonium pro tribus aliorum testimonijs acceptatur, & pro eis specialis fit oratio, sicut pro uictoribus. Et propter eos duo habentur genera hospitaliorum in omni loco: unum in uijs, & aliud in ciuitatibus. Hoc quod in uijs uocatur Czeuenczereij. Et est ædificatio magna in locis, ubi non inueniuntur habitatores sufficientes ad recipiendum uiatores & peregrinos. Hoc quod in ciuitatibus est, uocatur Ymarat, quæ sunt ecclesiæ magnæ ædificatæ à regibus & principibus, & donatæ multis possessionibus, ita ut omni die potest fieri bina refectio aduenientium, & primò peregrinorum, secundò studentium ad hoc scriptorum. Quibus refectis, si quid super fuerit, omnibus indifferenter præsentibus distribuitur. Et hoc quotidie, tempore prandij & tempore cœnæ. Sacerdotes autem & studentes, qui ibi scripti habentur, pro refectioe obligantur ibi peragere [†] speciale officium pro anima illius qui hoc fundauit & instituit. Habent insuper gymnasia magna & multa, in quibus docentur quædam leges ciuiles æditæ à regibus, pro gubernando regno. In quibus qui magis proficiunt, promouentur ad beneficia, ad iudicandum scilicet, & regendum populum. Et habent duplicem gradum: minores, qui Minetschuz uocantur, maiores uerò Muderis. Minus docti uocantur Tamsman, quibus sufficit ut Alcoranum bene sciant, & ceremonias quæ ad orationem & cultum legis pertinent. Et secundum hoc habentur prouisiones eorum. Nisi enim sint iudices, uel registrarij, uel iurisconsulti, qui Calife dicuntur: qui sibi uacare non possunt, non habentur aliæ prouisiones, nisi quod sint liberi & exempti à seruitute & oneribus communis populi. Sacerdotes enim eorum non habent occupationem circa curam animarum, in audientia confessionum, & ministracione sacramentorum, & uisitatione infirmorum, uel sepultura

Ieiunium Turcorum.

Turci ieiunantes non edunt in die.

Pascha Turcorum.

Mekye Sepulchrum Mahometi uisitatur.

Mekye

isti Hatschilat

Hospitalia pro peregrinis.

Sacerdotes. spirituale Studentes.

Iurisconsulti.

Qualis religio, tales sacerdotes.

mortuorum. Ne habent magnam curam ecclesiarum cum reliquijs & paramen-
 tis, & sacrorum uasorum & altarium, de quibus omnibus nihil habetur apud
 eos. Non enim possunt pollui ecclesie eorum, uel perdere sanctitatem, quam non
 enim sunt consecuta. Nullam tamen etiam differentiam sacerdotes eorum a communi po-
 pulo, nec ecclesie eorum a domibus communibus habent. Orationum nume-
 rum possunt sacerdotes, ut alij, sine omissione laboris implere: non enim uacant
 meditationibus, uel studijs literarum, sed solatio uxoris, & filiorum, & communis
 Quibus rebus uacent sacerdo-
 tes Turcorum. familiae, iumentorum & possessionum, mercantiae & usurae, locis & uenationi-
 bus, auibus & canibus uenatorijs. De quibus omnibus & similibus, nihil est eis
 illicitum facere, nec prohibitum. Qualis enim lex, tales & sacerdotes: & qualis cul-
 tus, tales ministri. De his quae dicenda essent, excederent mensuram calami &
 chartae: sed haec breuissime perstrinxi, ut darem occasionem reliqua inquirendi,
 & diligentius perscrutandi. Pudet enim & tædet me dicere, quae in particulari de
 his uidi & audiui.

DE MOTIUIS SUPERNATURALIBUS
 & religiosi. Cap. XIII.

Signa & pro-
 digia bifariam
 mendacia dici.

SANCTUS Augustinus de Ciuitate Dei libro uigesimo, capite decimo nono, de
 signis & prodigijs mendacibus loquens, dicit, quod signa & prodigia duo-
 bus modis dicuntur mendacia. Vno modo, quia decipiuntur sensus hominum
 uirtute & arte diabolica, ut credatur fieri quod in ueritate non fit, ut sunt phantaf-
 mata. Secundo modo, quia tradunt credentes ad mendacium, ut scilicet credant
 fieri uirtute diuina, quod diabolus facit. Vel ut credant sibi fieri pro salute, quod
 ad damnationem fieri constat. Vnde quod ignis de caelo descendit, & combus-
 sit familiam & pecora ipsius Iob, non erat mendacium, licet fieret operatione dia-
 Job. bolica, Deo permittente. Istis igitur modis credendum est unicuique fidei, pro-
 digia & signa innumerabilia mendaciter fieri per religiosos ipsorum perfidorum
 Turcorum, tam in uita eorum quam etiam post mortem. Nam tanta est poten-
 tia diaboli in eis, ut uideantur potius diaboli incarnati, quam homines. Secun-
 dum enim differentiam quam habent in habitu exteriori, latet etiam ipsa diabo-
 Ica uirtus in eis. Quidam enim ex eis praeferunt maximam patientiam, & isti ex-
 terius non portant aliquem habitum, sed nudi incedunt, solum cooperientes ui-
 rilia. Et in ista specie religionis inueniuntur aliqui tantae perfectionis, ut qua-
 si impassibiles sint, ut nihil exterioris impressionis sentire ualeant. Nam in maxi-
 mis frigidibus hyemis ipsi nudato toto corpore incedunt, & non sentiunt. Et
 hoc similiter in caloribus aestatis. Isti suae probationis rationes & patientiae uerita-
 tem ostendunt in uarijs stigmatibus combustionum, & cicatricibus incisionum
 corporum suorum. Nam si quis probare uoluerit, facit sibi apponi ignem, uel in-
 cidere carnem cum gladio: quae omnia tantum sentit, ac si lapidi ignem apponeres, uel
 lignum gladio incideres. Alij ex eis magnam praeferunt uirtute abstinentiae: de illis
 dicebatur, quod ad tantam perfectionem perueniunt aliqui, ut rarissime cibum & potum
 sumant. Aliqui autem & magis perfecti, sine omni potu & cibo corporali uiuunt.
 Alij ita magnam paupertatem habent, ut omnino nihil de terrenis rebus cogitare aut
 curare dicatur, nec in crastinum aliquid retinere. Alij perpetuum silentium tenent, & mu-
 torum nomine Czamutlar nuncupati, nullam cum hominibus, conuersationem agunt, ne ad
 loquendum prouocentur. Quorum unum solum uidere potui, non sine admiratione.
 Alij uisionibus, alij reuelationibus uarijs sunt donati. Alij raptus, alij ecstases su-
 pernaturales habent. Et secundum hoc nullus est inter eos qui non consequatur aliquid
 experientiae spiritualis, per quod possit haberi certa coniectura & euidentis iudicium,
 quod sit de numero & ordine Dermischler, Hoc enim est nomen omnium in tali sta-
 tu degen-

Signa & pro-
 digia innume-
 rabilia fieri
 per religiosos
 Turcorum.

Si obseruantia
 stricta, ut uo-
 cant, sanctum fa-
 cit, hi certe om-
 nium sunt opti-
 mi sancti, et san-
 ctiores ipsis
 Carthujanis.

Hi plus quam
 Pythagorici
 sunt.
 Portentosa quo-
 rundam Turco-
 rum abstinentia.

tu degentiū. Et secundum uarietatem ipsarum experientiarū spiritualiū uel supernaturaliū, etiam differunt in habitu, & in modo uiuēdi. Nam unusquisq; portat signum suae professionis. Si enim uideris aliquem in capite deferre pennas, denotat eum meditationibus & reuelationibus deditum esse. Si portat habitum confutum † uariolorum colorum pectus, significat paupertatem. Illi qui in aures portant in auribus, significant se ipsos obedientes esse in spiritu, propter raptus frequentiam. Portantes catenas in collo uel in brachijs, denotant uiolentiam uel uehementiam, quam habent in ecclasi. De patientibus superius dictum est, qui nudi ambulat, & sic de alijs multis. Varios etiam modos tenent uiuendi. Illi enim qui minus † periti sunt in spiritualibus, scilicet in raptibus & alijs, communem uitam ducunt, & habitant inter homines. Alij uero seorsum habitant, congregati per modum uillae. Alij etiam solitarij in nemoribus & solitudinibus uitam ducunt. Alij in ciuitatibus hospitalitatem exercentes, quorum domus † Teche uocantur. Recipiunt hospites saltem ad quiescendum, si non habent unde reficiant. Alij ex mendicitate continua uiuunt. Alij in ciuitatibus portantes aquam cum utribus, de meliori aqua quae ibi reperitur: & circumeuntes ciuitatem, omnibus praebent ad bibendum recentem aquam, & nihil mercedis petunt, sed solum sponte oblatum recipiunt. Alij habitantes circa sepulchra nominatorum sanctorum, & custodientes, & de uotis & oblationibus populi uiuentes. Virum autem omnes uxores habeant, percipere non potui, eo maxime, quia de lege Turcorum, quae hoc praecipit, ipsi non curant, propter opinionem ipsorum ab alijs differentem, de quo infra dicitur cap. 20. Non enim obseruat alias caeremonias legis, in orationibus, & lotionibus, & alijs similibus. Quapropter etiam qui forma aliarum uirtutum in eis supernaturaliter exercetur, ut dictum est, credendum est, quod etiam prodigium continentiae non debet deesse. Illud uero magnum portentum, de quo magnus inter eos est rumor (scilicet plures conceptos esse & natos sine uirili semine, qui Nefesogli dicuntur, de quibus etiam in sequenti capitulo fit mentio) credendum est, fieri per foeminas non corruptas carnali corruptione. Potest tamen esse, quod ipsae matres talium, sint uxores religiosorum, & propter prodigium continentiae eorum, nascantur eis filij modo non naturali: sed modo alio diabolicae dispensationis, hominibus occulto. Vnde propter hoc ipsis Turcis non uideatur insolitum, quando Christiani dicunt, imo ipsimet dicunt, & confitentur, Christum ex Maria conceptum, & natum sine humano semine. Quocumq; igitur hoc modo fiat, licet sit insolitum & mirabile auditu, non tamen impossibile uidebitur diabolicae potentiae, si caetera eius opera inspiciantur, quae in eis & per eos operatur. Agunt & ipsi religiosi eorum quasdam festiuitates, uel propter uota populi eis oblata, uel propter praedecessorum suorum memorias, uel etiam propter communem populi necessitatem, scilicet pro pluuia impetranda, uel serenitate, & huiusmodi. Tunc conueniunt, & congregantur omnes qui sunt in locis propinquis, & sic primo omnium communis relectio. occidunt enim animalia, si habent: si autem non habent, faciunt de leguminibus, uel riso secundum facultatem suam cibaria, qualia possunt. Et completa relectio- ne, ille qui primus est inter eos accepto tympano facit modulationē, & resurgentes caeteri per ordinem, incipiunt ludere. Vocatur autem festiuitas eorum Machia, ac ludus Czamach, qui fit quadam totius corporis regulata & bene modificata agitatione, cum honestis & dignis & ualde decentibus omnium membrorum motibus, secundum modulationē mensurae instrumenti musici, ad hoc conuenienter aptata, & in fine per modum uertiginis, quodam motu uelocissimo,

Religiosorum
Turcorū quot
sectae.
uarium

impediti

Tekije

Religiosi Tur-
corum per om-
nia similes no-
stris Pharisaeis.

Plures concipi
et nasci sine uir-
ili semine.

Festiuitates.

Quo modo fe-
stiuitates Tur-
ci celebrant.

Ludus Cz-
mach.

& circulari rotatione, uel reuolutione, in qua tota uis ipsius ludi consistit. Nam feruentiores eorum, in tanta uelocitate reuoluuntur, ut non possit, utrum sit homo uel statua, discerni ab inuentibus. Et ostendunt se in hoc quasi supernaturalem agilitatem corporū habere. Et licet aliquis possit eos imitari in ceteris ipsius ludi gestibus, in isto tamen reuolutionis actu, nemo eos quamtumcūq; aptus et agilis fuerit, potest aliquatenus imitari. Postquam igitur singuli luserunt, surgunt omnes simul, & confuso ordine ludunt, emittentes quasdam imprecationis uoces, pro salute eorum qui eis uota sua uel eleemosynas elargiti sunt. Vtuntur etiam quibusdam [†] carminibus, à prædecessoribus suis sibi traditis, qui eos dum in raptu uel in extasi erant, in spiritu locuti sunt, qui suauis sunt facundia, & rhythmatice prolati, & faciliter mente retinentur, sed secundū materiā de qua tractant, uel longiores, uel breuiores existunt. Alij enim sex uersus, alij octo uel decem, alij plus, alij minus continent. Et trahunt omnes cærimonias legis Turcorum & ritus ad sensum spiritualem: quorum ego magnam habui copiam, tam in scriptis quā in mente: & delectabar in eis, eo quod magis Christianam religionem confirmant quā Turcorum. Vnde sacerdotes eorum non accipiunt eos ad auctoritatem dicentes, illos qui eos dixerunt, non intellexisse quid dicerent, quia in raptu uel extasi positi, & extra sensum constituti erant, dum eos dicerent. Quando igitur ipsi religiosi sunt inter homines, unusquisq; suæ perfectionis uel professionis signum ostendere conatur: & inter ceteros actus suæ ostensionis, nullus est tam prouocatiuus deuotionis uel feruoris, sicut ipse ludus eorum supra dictus. Nec caret [†] mysterio: nam & sancti propheta antiquitus huiusmodi ludis utebantur in suis festiuis officijs. Sicut habetur de Dauid, quod ludebat ante arcam Domini, & de multis alijs ueteris testamenti. Dum enim quidam eorum in domo nostra hospitaretur, post cœnam surrexit, & præcinxit se, & incepit ludere: & dum se reuolueret, audiebantur quædam uoces ex ipso sonantes, ita quod omnes qui in domo erant, attoniti ex admiratione, uix poterant à lachrymis continere. Alia uice quidam eorum, dum essemus in cœna, repente raptum incurrit, & totaliter extra se, usu omnium sensuum destitutus, quasi mortuus sedebat, nihil mouebatur uel sentiebat. Sapius autem apud eos hospitantes, de sermonibus supra dictis, consolationem præbebant audientibus. Sunt enim tantæ exemplaritatis in omnibus eorum dictis & factis, in moribus & motibus tantam præferentes religionis ostensionem, ut non homines, sed angeli uideantur esse. Nam in facie eorum quandam spiritualis representationis notam habent, ut si nunquam amplius uidisses eum, quod solius uultus intuitione eum statim cognoscere posses. Sed quia satis de exteriori apparentia eorum locuti sumus, nunc ultimo uideamus, si possumus, fructus, per quos esse cognoscēdos tales interius Saluator dicit Matthæi 8. Si quis enim uoluerit dicere eorum & facta priuatim & in particulari perscutari, tantam in eis inueniet ambitionem propriæ reputationis, & tantum spiritualis superbie uenenum, ut hoc quod dicitur, Angelū sathanæ se transformare in angelum lucis, proprie de ipsis possit intelligi. Nam ipsi dicunt se præ ceteris à Deo electos, & quasi amicos Dei, se ab omnibus deberere honorari. Dicunt, se gratiam Dei [†] specialiter ab alijs & præ alijs cōsecutos, ita ut nemo possit saluari, nisi mediāte gratia eorū. Et propter hoc dicūt, uota & eleemosynas totius populi deberi sibi. Vnde si etiā eos aliquis in modico offenderit, statim uindicādo, indignationē Dei sibi imprecantur. Quidam enim eorū, dum ad hospitandū uenisset in domū cuiusdam diuitis in partibus illis ubi ego eram, nō longe distans à uilla nostra erat domus eiusdē diuitis, qui dum circa pecora occupatus cum familia, quia tēpus erat pluuiale, non attendisset

sermonibus
Carmina.

ministerio
3. Reg. 6.

Tam magnam
esse sanctitatis
speciem in reli-
giosis Turco-
rum, ut nō ho-
mines, sed an-
geli uideantur
esse.

Ex fructibus
eorū agnosce-
tis eos.

2. Cor. 11.

Spiritualiter

attendisset hospiti secundum uoluntatem eius: ille immediate de domo exiens, Patientia iusti
 uociferando & imprecando eis indignationem Dei, recessit. Eodem anno in tan-
 tum uindicta Dei secuta est, ut in domo illa nec de hominibus, nec de pecoribus
 aliquid remanserit, quin omnia interierint. Et hoc de multis alijs audiui factum.
 unde multum cauetur ab omnibus, ne in aliquo offendantur. † Ex hoc considera *Fideliter igi-*
 re potes, quod iste non sunt conditiones amicorum Dei, quæ uult omnes homi-
 nes saluos fieri: sed ipsius diaboli, qui non querit nisi perdere. De hac autem *tur conf. istæ,*
 materia, adhuc aliqua sum dicturus in sequenti capitulo. Hoc solum addere uo- *et c.*
 lo, quod omnem malitiam & uersutiam diabolicæ fraudis, omnes deniq; nequi- *1. Timo. 2.*
 10 tias artis eius, ad perdendas animas, plenissime in istis reprobis reperiri nulla- *Iohan. 8.*
 tenus dubito.

ITEM DE MOTIUIS SVPERNATVRALI

bus, prodigijs, & signis mendacibus. Cap. XV.

Inter cæteros huius sectæ, qui post mortem signis & prodigijs mendacibus cla-
 ruerunt, & adhuc quotidie clarent, est unus principalis qui magnæ reputatio-
 nis & uenerationis habetur in tota Turcia, cui nomen Sedichasi, quod interpre-
 tatur sanctus uictor, uel uictoriosus inter sanctos, cuius sepulchrum sacrum est
 inter fines Othmani & Karomani. Et licet isti duo frequenter inter se discordias
 20 habeant, & unus inuadat terras alterius, nemo tamen est ausus aliquando appro-
 pinquare sepulchro eius, uel terris ei propinquis aliquid mali inferre: quia sicut
 saepe expertum est, qui ausi fuerunt facere hoc, magnam in eos secutam eius ultio-
 nem fuisse. Et illa est inter eos omnium communis opinio, nunquam aliquem
 fuisse fraudatum desiderio suo, de his qui implorant eius auxilium in quacunq;
 necessitate, permaxime autem in bellorum factis & negocijs præliorum. Et hoc
 probat magna multitudo uotorum, in omni genere animalium & aliarum re-
 rum & pecuniarum, quæ annuatim à rege & principibus, & totius† uulgi multi-
 tudine communiter ad eius sepulchrum deferuntur. Maxima namq; fama & æsti-
 matio habetur de eo, non solum inter Turcos, sed etiam in omnibus huius sectæ
 30 nationibus. De his autem signis & prodigijs hoc dicere uolo, quod maior cele-
 britas habetur de eo inter omnes Mahometistas, quam habeatur de sancto Anto-
 nio inter Christianos. Et est alius uocatus Hatschippetesch, qui interpretat quasi
 adiutorium peregrinationis, qui etiam multum inuocatur & ueneratur, maxime
 à peregrinis, qui eius auxiliū frequenter expediri dicuntur. Alius dicitur Ascik
 passa, qui ab amore nomen habet, & dicitur quasi patronus amoris, qui in matri-
 monio existentibus, sicut in partus periculo, uel habendæ prolis desiderio, uel di-
 scordantibus marito cum uxore, & pluribus talibus necessitatibus opem ferre di-
 citur. † Alius Van passa, discordantibus patrociniū concordiaē confert: de quo
 dicebatur, quod quærentibus se nunc iuuenis, nunc senex apparebat. Scheych-
 40 passa, conturbatis & tribulatis solatio esse solet. In illis autem partibus ubi ego
 steti, multi fuerunt olim, qui pro Sanctis habebantur: quorum nomina nesciun-
 tur: nihilominus sepulchra eorum habentur in magna ueneratione. nam si pro
 pluuia habenda, uel serenitate consequenda, uel pro quacunque alia necessitate
 sollicitudo incumberet, conueniunt super sepulchra eorum, & uota sua & oratio-
 nes facientes, magnam spem exauditionis suæ reportant. Quibus ego saepius in-
 terfui cum eis, causa habendū aliquid boni de his quæ portantibi ad comeden-
 dum. Inter illos autē duo sunt, quorum nomina sciuntur: quorum unus Goi, uel
 Mirtschin, alter Bartschum passa nuncupatur: quorum mira gesta narrabantur
 in eisdē partibus, maxime circa custodia & conseruationem pecorum & aliorum
 animalium.

Deus pecorū.

animaliū. Sed præcipue illius qui dicitur Goi, uel Mirtschin, de quo ipsa mea domina sæpissime mihi narrabat, quod magna beneficia eius cōsecuta fuisset circa custodiam suorū uitulorū: unde annuatim ei certam quātitatem butyri uouebat, & reddebat. Addidit etiam dicens: Si quando obliuiscor uel neglexero uotū reddere, statim damnum aliquod in curro. Sed & mihi persuadebat, ut eum inuocarem, dum in pascendis ouibus lupum haberem infestum. Sed nec silentio prætereundum existimo, quod dominus meus sæpissime solitus erat narrare. Dicebat enim, quod cum una dierum unus taurus suus de armēto de sero cæteris uenientibus pecudibus defuisset, statim ut in illis partibus moris est, conuocatis omnibus uicinis, per modum uenantium unusquisq; cum pharetra, & arcu, & canibus, ipso sero transeuntes ad propinquiora loca sylvarum, nullum penitus inuenientes indicium, reuersi sunt. In crastino, eodem quo prius modo perlustrantes omnia loca pascuarum, nihil omnino profecerunt. Die tertia cum iam ad uesperascente die fatigati, et omni spe frustrati essent, in reuersiōe subito inopinatē dominus meus conuersus ad semetipsum, mente quoddam uotum concepit, scilicet quod pro amore sancti Goi, uel Mirtschin, si iumentum repertum fuisset, unum

Pablama.

panem calidum, quem ipsi Pablama uocant, butyro superposito, cum peregrinis comedere uellet. Adhuc eo ista cogitante, subito concursus cum clamore excitantur, & ecce taurus hærens cornibus in quadam arbore furcata inuenitur: & eo mirabilius, quia per triduum locum eundem inquirendo pertransierat, nec possibile fuisset à feris saluum potuisse taurum remanere. Cum dominus meus uotum quod conceperat omnibus retulisset, omnes in stuporem conuersi, Deo gratias agentes, & merita & nomen Goi, uel Mirtschin extollētes, cum læticia & gaudio reuertentes, non solum de tauro inuento, sed etiam miraculo, quod experti sunt.

De auxiliare.

Est & alius, cui nomē Chidirelles, qui uiatoribus præcipue necessitatem patientibus, solet esse auxilio: cuius est tāta existimatio in tota Turcia, ut uix aliquis inueniatur, qui in necessitate auxilium eius nō senserit, uel à sentiente narrare non audierit. Ille solet apparere in forma uiatoris, griseum equum insidētis: & statim uiatori necessitatem patienti subuenire solet, siue eum inuocauerit, siue etiā eius nomen ignorans, se deo commēdauerit, ut à pluribus narrantibus compertū est.

Superstitionē.

Sed & alterius prodigium narrare me compellit euidentis ueritas, quod narrabatur ab his qui de eius cognatione adhuc superstites erant. Fuerunt enim quodam tempore religiosi loci illius, qui nobis uicinus erat, diffamati per suspiciōnem de quodam tradimēto contra regē facto, super quo nimis indignatus Rex, omnes eos igne comburi mandauit. Ille autem qui inter eos prior erat, dum pro excusatione & satisfactione sua & suorū, nequaquam eum placare potuisset, facta contestatione suæ & suorū innocentia coram Deo, ipse coram Rege prior ardentem comburendus intrauit furnum, & quousque totum incendium circa eum refriguit, omnino ab igne illæsus remanens, furorē Regis mitigauit, scq; cum suis à periculo mortis eripuit, & posteritati suæ, necnon & uniuersæ genti illius sectæ exemplum solenne dereliquit. Cuius planellæ, quæ cum ipso in

Memorable prodigium.

furno ab incendio intactæ remanserant, pro testimonio ueritatis adhuc hodie in eisdem partibus repositæ habentur. Taceo de innumeris gestis, quæ audiui ab uno qui adhuc uiuus est in corpore, non longe à partibus illis ubi ego eram, qui tantæ erat fama, ut quasi in omni loco, ubi esset conuentio uel congregatio hominum, de ipso talis erat rumor, quod de omnibus rebus occultis tam manifesta indicia dabat, & maximè de rebus perditis, uel furtim ablatiis, quod omnes latrones & fures illius terræ propter eum exterminati erant, nec aliquis audebat apparere. Et licet multas insidias ei fecissent, tamen omnino nihil

nihil nocere poterant. Et quod multo mirabilis est, pluribus ad se uenientibus, prius ipse occulta mentis eorum coram eis declarauit, quam ipsi ea sibi retulissent. *Qui ueritatē nō suscipiunt, ut salui fiant, mendacio credunt, ut damnentur.* *2. Theſalon 2.*

De his autem qui Neſſes ogli dicuntur, sicut supra dixi, quorum semper duo uel tres in illa ciuitate magna, quae Pruscia uocatur, dicuntur haberi: quorum capilli, *Pruscia.* uel de uestimentis eorum aliquid receptum, omnem infirmitatem depellere dicebatur: dicere plura causa breuitatis omitto. Dicuntur enim tales prodigiose nasci, id est sine uirili semine: & per consequens, tota eorum uita & actio supernaturalis & mirabilis credenda est. de quo etiam in praecedenti capite aliquid, uel modicum dictum extat.

VTRUM MOTIVA ALIQUA SINT SVFFICIENTIA

ad auferendum Christiano fidem. Cap. XVI.

SI autem aliquis mihi diceret, Quid te mouit, quod tu de fide Christi dubitares? & forte negasses, nisi misericordia Dei te conseruasset? Breuiter respondendo, ad historiam meae infelicitatis, qua in Prologo narrare incepi, ea quae huic quaestioni congruere uidentur, adiungam. Nam cum a primis meis emptoribus ductus fuisset ad Adrianopolim, me emptum mercatores ultramarini, in quadam ciuitate quae Burgama uocatur, cuiusdam uillano reuendiderunt: cuius mihi crudelitas ad hoc profuit, ut celerius agere pro libertate consequenda, in super horrore illius sectae mihi inducens, & fide Christi me consolidans. & licet longum me abductum conspicerem, nihilominus de dei adiutorio non desperas, fugam inire non distuli. Cum igitur post primam fugam mihi inuento, & ad domum reducto, furorem conceptum reprimens pepercisset, minando si secundo fugerem, duplicis uindictae me expectare rigore: me, qui magis mori quam uiuere optabam, non solum non terruit, sed etiam ad secundam fugam citius agendam prouocauit. De his autem quae mihi post fugam secundam fecerit, hoc solum dico, quod non solum ea quae minatus fuerat, perfecit, sed omnia quae citra mortem fieri possint sine aliqua misericordia crudeliter peregit. Nec a uinculis absoluit me, nisi duae sorores eius carnales pro me interuenissent, fidemque iussissent, me amplius non fugiturum. Haec omnia continens, nec iam dubius de crudelissima morte, si post tertiam fugam me reperissent, non longum post eundem de mercatoribus simulatis, de quibus mentionem superius feci, me sponte tradidi, qui me de ipso liberatum, in spacio quatuor mensium, de loco ad locum tribus uendidit uicibus, & tandem in locis remotissimis dimisit. Interea quinque anni in isto medio transierunt. Dum igitur omnes modos fugiendi, cum maximis periculis & immensis laboribus probassem, post ultimam fugam, quae erat octaua in ordine fugarum, quam feci in domo ultimi domini, quasi omni spe libertatis frustratus, & a Deo derelictus, coepi intra me cogitare, & fatigatus atque fractus quodammodo, in animo haesitare & dicere: Vere si placuisset deo illa religio, quam hactenus tenuisti, utique te non dereliquisset isto modo, sed auxilio fuisset tibi, ut liberatus ad eam reuertere potuisses. Sed quia omnem liberandi uiam tibi obstruxit, forte magis sibi placeat, ut illa derelicta istae sectae adhaereas, & in ea saluus fias. Et ex tunc neglectis orationibus & psalmis, quos ibi scripseram & frequentaueram, incepi ad discere orationes & ceremonias eorum, & frequentare diligenter quantum potui, & quantum permisit onus seruitutis: & hoc magis nocte & occulte quam de die. Coepi quoque inter cetera doctrinas religiosorum (de quibus superius mentionem feci)

Fides autoris tentata.

feci) diligentius ruminare, quæ ceremonias & legis ritum ad sensum spiritualement trahunt, & quodammodo religionem Christi approbant & confirmant. Frequens igitur illarum ruminatio fuit apud me. Tandem elapsus in hac mea fluctuatione, sex uel septem mensibus, subito una dierum, deo auxiliante, mentem meam mutauit, ita ut dimissis omnibus sectæ illius ritibus, incepti pristinas orationes meas resumere, & fidem catholicam quasi perditam & recuperatam drachmam fortius amare, & constantius tenere, & diligentius quam prius feceram custodire. Illos igitur quindecim annos, quos ibi postea transegi usque ad libertatem, ita firmatus permansi, ut nullum motiuum, siue interius, siue exterius me perturbare potuit. Omnia enim quæ posthac audiebam, uel uidebam, nihil aliud quam deliramenta & illusiones diaboli interpretatus sum. De ista igitur modica fluctuatione in tantum profeci, ut si ceterum annis inter eos manere debuissem, nullatenus motus fuisset: nec de religione Christiana aliquid dubij admisissem, auxiliante mihi diuina clementia. Ex hoc igitur exemplo unusquisque perpendere potest conclusionem quæstionis nostræ, quod omnia motiua possunt quidem animum fidelis Christiani, deo ad profectum suum hoc permittente, aliquantulum perturbare: à fide autem Christi auertere nullatenus possunt, nec spem salutis adimere. Mea enim perturbatio non fuit propter desperationem salutis, sed libertatis. Credebam enim deo placere, ut legem illam tanquam remedium salutis amplecterer, ex quo ab alia me separaui. & ideo quia illam dimisi, cepti aliam amplecti, & in ea salutem quærere. Non sic impij renegati, non sic faciunt, non enim alicuius seducti motiui fallacia, sed propria iniquitate & malitia inducti, fidem negant: nec ob illam obseruandam, istam abijciunt: sed sicut istam non nisi fictè tenuerunt, sic nec illam intendunt obseruare. Sed quia in ista quæ strictioris est obseruatione, sentiunt sibi ad perpetrandum malitiam suam obstare remorsum conscientia, ad illam quæ largior est, se conferunt, ut libertatem malitia habentes, uel amem damnatae suae conscientia, ad ducendam uitam in omni genere uitiorum, possint pertingere ad finem totius diabolicae nequitiae, ad quem sectæ illius error plenissime perducit. Nequaquam enim Deus ueritatis auctor, permittit aliquem, spem salutis habentem, derelicta ueritatis uia, errori adhærere. Nam si aliquis Christi fidem, per motiua inductus, uel tribulatione & angustijs coactus, negare deberet: multo magis ego negassem, quia ea tantum expertus sum, quantum possibile est aliquem posse experiri. Nec reperiri possibile est unquam aliquem Christianum fidem negasse, cum non solum fortes & uiriliter ætatis, sed etiam teneras uirgines & pueros, examinatos exquisitissimis tormentis, fidem Christi usque ad mortem constantissime confessos, firmiter tenuisse, quotidie legere & prædicare audiamus. Viso igitur exemplo, audiamus etiam quid dicat autoritas Abbatis Ioachim, super isto uerbo: Quis similis bestia? &c. Multi, inquit, qui habitant in terra illa, in die illo terribili frangentur & dissoluentur à compage fidei, percussi timore. Non enim uidebitur illos posse sustinere flagella, qui positi in pace ecclesiae, nequeunt uel leuissimam contumeliam pati. Dicant ergo, quis similis bestia? &c. Prius desperabunt de uictoria, quam perueniatur ad bellum: & territi à uoce bestia, perdent fidem, quam inaniter & fictè pacis tempore tenuerunt. Et Ioannes in Canonica sua: Multi à nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si ex nobis fuissent, nobiscum utique permanissent, manifestè ostendens, quod fidem Christi quidam perceperunt, sed eam operibus non impleuerunt. Ad idem testis est Apostolus Rom. 8. Paulus, qui dicit: Quis nos separabit à charitate Dei? &c.

Dein-

Fides auctoris
rursum firma-
ta.

Electis coope-
rantur omnia
in salutem, im-
pijs in perni-
ciem.

Apocal. 13.

1. Ioannis 2.

Rom. 8.

Viso, quod nequaquam aliqua motiua sunt sufficientia ad auferendū fidem, nunc quomodo interpretanda sunt cuilibet fideli, quo possumus modo meliori, uideamus. Quia igitur ecclesia Antichristi, quasi quoddam ædificium disposita est, cuius si fundamentum quomodo à ueritate uacuum est, uisum fuerit, totius structuræ uidere ruīnam in promptu erit. Profitentur enim (ut suprā dictum est) dicentes † Laalla, habillalach, Mehemet erezullach. Vnde & in primis considerandum est, quod non præponit aliquid, neq; supponit, sed absolute pronun-
ciando dicit, Deus est unus. In isto professionis modo, à se cultum Dei usurpatum ad aliorum profectum, suam uero perniciem, manifestè ostendunt. Ea enim quæ ad ueræ religionis profectū & sufficientiam pertinent, omnia hic deficient. Fideles enim se uerè Dei cultū habere ostendunt, dum in sua professione dicunt Credo. In quo habitus fidei ostenditur, per quam Deo, quem colunt, se subditos esse pronunciant. In hoc autem quod subditur, In Deum, &c. ostenditur habitus charitatis & amoris, per quem Deo, quem colunt, uniri, & cum eo corpus unum effici se declarant. In omnibus autē alijs quæ sequuntur, scilicet mysterium trinitatis, creationis & redemptionis, habitus spei comprehenditur, per quam totius salutis se posse perfectè consequi efficaciam demonstrant. Quid autem isti
nephandissimi Turci sibi uolunt, cum dicunt, Deus unus est, nisi hoc Luciferi patris eorum, quando dixit, Super cælos ascendā, & similis ero altissimo, † Nam diabolus etiam sciebat unum esse Deum. Sed fortè dicunt, intelligendam esse pronunciationem cum additamento, ut scilicet dicatur, Unus est Deus quem colo, quem adoro, &c. Sed tunc quando detestandæ blasphemie ex eadem pronun-
ciatione resultent, uideamus. In primis eorum principes & prælati, Deum se colere dicunt, cuius non solum cultum uerum, quantum possunt impugnant, sed etiam se ab omnibus, dum eos sibi mancipando subiiciunt, colī pro Deo uolunt: & sic non immeritò Deum patrem blasphemant, dum beneficium potestatis acceptum ab eo, in suam iniuriam & inimicitia retorqueunt. Sacerdotes uerò eorum, dum sapientiæ donum se habere simulant, & fidelium animabus occultè insidi-
antur, nonne filium Dei, qui Dei sapientia est, Deum se colere dicentes, blasphemant: & cultum ueri Dei oppugnantes, & doctrinam totius peruersitatis docentes, animas fidelium secum in perditionem ducunt: Sed fortè nec minoris nequitie Deriuischzler, qui & simulati religiosi eorum qui spiritum diabolicum præferentes, cum simulata ostensione uirtutum, dum colere se Deum dicunt, spiritum sanctum (qui ueritatis inspirator est & doctor) blasphemant, & ad euacuandum ueri Dei cultum, cum toto malignitatis spiritu anhelare præsumunt. Videat nunc uerus Dei cultor, quomodo hæc diabolica secta, super summam totius malicie consistit fundata. Præcedentium enim persecutorum Ecclesiæ Dei, aliqui eam impugnaverunt: reliqui uerò in expugnando eam laborauerunt: ceteri autem ad euacuandum cultum Dei operam dederunt. Sed hi omnes ecclesiæ precibus adiuti, ad effectum suæ malicie peruenire permisi non sunt. Et propter hoc usq; nunc diabolus, Ecclesiæ precibus impeditus, quasi ligatus in Apocalypsi describitur. Ista autem secta quasi caput omnium præteritarum, ad effectum malicie in tantum peruenit, ut iam Ecclesiæ preces ei auxilio, in his quæ ad salutem pertinent, nequaquam esse possint. Et ideo diabolus quasi solutus à uinculis, & expeditus sine omni impedimento, ad omnem artem suæ nequitie se conuertit in tantum, ut nunc quidem in mysterio adorari se in reprobatorū persona faciat: clauso autē non multo tempore, etiā in persona propria hoc facere eum dubiū non
dd est,

llaylach Hyl-
laylach mehem
met

Cultus fidelium.

Esaiæ 14.
† malignitatis
mysterium uel
le in executione
nem miteret.

Mahometi se-
Et reliquarum
& omnium caput.

Offensionis di-
uinae triplex in
hac secta argu-
mentum.
Idolatria mi-
nor hypocrisi.

est. Tria igitur indicia odij diuini, in ista secta super omnes alias preteritas, con-
siderare debemus. Primum est, quod Deus permisit, ut cultores Dei nomen usur-
pare sibi praesumerent: quod quantum Deus odiat, apparet in hoc, quod potius
uoluit ut idola colerentur, quam quod a reprobis coleretur Deus, cuius mysterium
ignorant. Minor est enim culpa idololatriae, quam Deum fictē colere. Vnde plu-
res idololatræ fidē Christi receperunt, de fictis autem Deum colentibus, ut supra
dictum est, nunquam aliquis ad fidem Christi reperitur conuersus. Et si aliquis conuer-
sus inueniretur, magis pro miraculo homini haberetur factū, quam per uiam or-
dinis naturalis, maxime istis temporibus. Pro quo notandum, quod offensio di-
uina in triplici gradu habetur. Primus est iniuriæ, & est omnium extra Dei gra-
tiam existentium. Sicut sunt infideles, & peccato mortali obnoxij, qui auersionem
Dei incurrunt. Et isti possunt ex facultate liberi arbitrij sui, ad Deum conuersio-
nem acquirere poenitendo. Secundus gradus offensionis est illorum, qui peccata
peccatis addendo, contemptum Dei incurrunt: ut sunt haeretici & hypocrita, &
Deum fictē colentes, & huiusmodi, qui honori diuino detrahentes, iram Dei me-
rentur, quā per se placare non possunt, quibus necessarij sunt intercessores. Ter-
tius gradus est illorū, qui ad contemptū Dei, despectum addunt. & hoc est genus
desperatorū, qui ad gloriā Dei aspirantes, gloriātur cum malē fecerint: super quo-
rum animabus diabolus potestatem inuincibilem accipiens, usque ad indignationem
Dei eos perducit. Et tales modo ordinario nequaquam amplius, neque per se neque per
alicuius intercessionē, ad Deū conuerti possunt. Absoluta tamen potētia diuinæ
pietatis, quæ infinita est, hoc facere potest. Et licet igitur prioribus temporibus, de
huius secte reprobis plures fidē Christi receperint, sicut legitur de sancto Vincen-
tio ordinis nostri, qui plures Sarracenorū conuerterit: tamen modernis tempori-
bus, secundū meam coniecturā, credo, quod culpa eorū excreuit in tantū, quod
de secundo gradu offensionis diuinæ ad tertium iam producti, per diaboli iuuinci-
bilem potestatem, indignationē Dei contra se sic prouocauerunt, ut iam nec per se,
nec per alicuius intercessionē, ad statū salutis possint reuocari. Et si factum fuerit
in aliquo, pro miraculo habendum existimo, sicut etiam infra in cap. 20. dicitur.

s. Vincentius.

2. Secundum indicium odij diuini, est simulatio sanctitatis, & prodigiorum & si-
gnorum mendacium ostensio. Cum enim iusti ad deferendum honorem debitum,
omnium bonorum largitionem à Deo cognoscentes, nihil supernaturalis experi-
entiae desiderant, optent, uel consequantur, non immerito diuinæ indignatio-
nis & odij indicium esse dicendum credo, quod reprobi tantis signis & prodigijs
mendacibus clarent, quæ consecuti sunt ex inordinato desiderio, & appetitu ua-
næ laudis & gloriæ, ad deprauandum uera signa & prodigia sanctorum, & ad
detrahendum diuino honori, & ad euacuandum diuini cultus mysteria & sacra-
menta, & ad suæ cæterorumque damnationis cumulum.

deriuatio

Tertium indicium odij diuini, est longæua & duratio super cæteras sectas, de
quo etiam superius in 13. capite dictum est, & paulo antè in isto capitulo. Nulla
enim sectarum permissa est, de iniuria diuina ad contemptū, & de contemptu ad
despectum peruenire, sicut huic sectæ creditur factum. Sed necdum finis. Nam
licet in contemptu satis profecerit, despectus tamen initium iam incipit facere, ut
supra dixi. Poterit tamen iam de profectu aliquid coniecturari, uiso initio, ut in
sequenti cap. dicitur. Licet ergo Deus ista tria iam dicta patienter dissimulet, fir-
miter tamen credendum est, quod ei tantum sunt in odio, ut tandem propter fi-
nalem maliciam eorum, quasi coactus & constrictus, ad iudicium uenturus sit.
Cum enim cultus Dei, propter quem omnia creata sunt, euacuatus fuerit, non
immerito omnis creatura commouebitur, & iustum iudicem ad ultionem inimi-
corum inuitabit. Sed euacuationem diuini cultus cum audieris, de accidentali-
bus,

bus, & non de essentialibus dictum intellige, quia licet nullus inueniatur locus ad exercendum ceremonias, quæ ad cultus diuini solennitatem pertinent, & hoc Deo permittente, & reproborum malicia exigente, ut scilicet credant contra Deum se iam præualuisse, & cultum eius totum euacuasse, tamen usq; in finem seculi nunquam deficiet, imò semper proficiet cultus diuinus in essentialibus, ita ut electi temporis nouissimi, perfectionem omnium præteritorum Sanctorum habebunt summam, licet paucissimi latitantes in cauernis & speluncis, exhibebunt tamen cultum dignissimum Deo uiuo & uero. De hoc autem quod superius replicauimus, quomodo scilicet reprobi non possunt adiuuari orationibus ecclesiæ: notandum, quod Martyriū est species poenitentiæ, quæ uoluntariè assumitur & toleratur, & per disciplinā regularem, sicut cætera opera poenitentiæ, perficitur. Vnde plures sancti licet persecutoris gladium non senserint, tamen propter uoluntatē patientiæ, & poenitentiæ suæ asperitatem, corona martyrii non sunt priuati. Vnde persecutores martyrum, eis magnum obsequium præstiterunt, & quasi quidam adiutores, uel etiam causa, ad tantā gloriā perueniendi extiterunt. Et propter hoc etiam cultus diuinus, quasi eorum adiutorio, ad culmen magnæ perfectionis perductus est. Et ideo non solum ipsi Martyres, sed ipsa etiā ecclesia uniuersalis, quasi multū obligata, dum pro eis oraret, sicut pro alijs debitoribus, exaudita est: ita ut magna pars eorum ad fidem conuersa est, & tandem tota gentilitas cultrix ueri Dei effecta est. Opus autem iustificationis, quia non ad humanam, sed ad diuinam iusticiam pertinet, non perficitur disciplina regulari, sed cœlesti: nec eius poena est uoluntariè assumpta uel tolerata, sed inflicta secundum modum & uoluntatem Dei iustificantis. Persecutor autem, & anima iustificata, habent se per modum instrumenti, & non per modum agentis & patientis. Inde est ut debitum quod interuenire potuit, quamuis modicū, beneficio temporalis seruitij, quod à iustificationis, persecutoribus suis exhibetur, compensationē recipit. Et dum ecclesia orans dicit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nihil eis prodesse potest quibus ecclesia nihil debet, nec culpa eorum à iustificationis, quibus nihil nocere potuerunt, nec aliquid profuerunt: sed à renegatis, quos ad suum errorem traxerunt, & damnationem, augmentum recipit. Et sic remoto impedimento, quod ecclesiæ orationibus fiebat, diabolus quasi solutus à uinculis, & potestate accepta, de humana natura intendit se uindicare, sicut manifestè apparet in reprobis, in quibus quotidie tam magnum profectum facit, in perdidis animabus, in illa secta. Sed quomodo meritoriū sit opus iustificationis, cum non sit uoluntariū, in 13. cap. patebit, cum de cōditione & ueritate disciplinæ diuine cœlestis, quæ ipsa naturalia, artificialiter operādo, quasi supernaturalia efficit.

DE PROPECTV MAGNO FUTURO HVIVS SECTAE,
qui ex fundamento eius consideratur. Cap. XVIII.

40 **S**igitur, ut in præcedenti capite dictum est, ista secta despectus diuini in initium fecit, & indignationem Dei contra se prouocauit, quasi clibanum succensum ad consumendum, & diabolus diuinæ uindictæ administrator, quasi leo solutus à cauea, succinctus cum omni malignitatis suæ potestate & preparatus: quis poterit stare ad uidendum furoris illius ardorem æternum? aut huius executoris tyrannidē sustinere? Certè intolerabilis nimis erit furoris illius aspectus, & executoris illius tempestas tam horribilis, ut cœlum superius, & terra inferius contremiscant, sidera cuncta nutabunda pauebunt, maris pelagiq; fundamenta concutientur, & omnis creatura, turbato creatore, immenso tremore turbata illius crudelissimi exactoris, tantam super se acceptam potestatem cernens, ut non esse ullum modum uel locum euadendi, in solitis motibus exagitata, in seipsa tabefacta, deficiet.

dd 2 deficiet.

deficiet. Non igitur o fidelis animam te moueant, quae haecenus audisti & uidisti, & experta es in initio tantorum malorum. Sed dispone animum tuum in omni spe & fiducia, exerce mentem tuam in omnibus operibus charitatis, confirma cor tuum in fide Christi, ut te non moueant terribilia quae futura sunt, in quorum operatione solatium apparebunt ea quae haecenus magna putasti. Audisti forte, & experientia didicisti Turcorum magna praelia & uictorias, & mirata es: sed scias quod initium malorum sunt ista. Nam modicum expecta, uidebis in hac secta tantam tyrannidem & uictoriarum magnitudinem futuram, quod nec Alexandri magni, & Romanorum uictoriae, qui sibi totum mundum subiugauerunt, ualeant eis comparari. Non enim, sicut in illorum tyrannorum bellis, solum corporum erit occisio: sed animarum simul & corporum aeternalis, per quatuor terminata mundi erit uniuersalis perditio. Item uidisti non sine admiratione feruorem maximam Turcorum ad propugnandum & dilatandum sectam illam. Sed maiora uidebis. Nam in tantum extendetur audacia & praesumptio eorum in futuro, ut flamma ipsius diabolici spiritus incensae, totum genus humanum in stuporem uertent, ipsam quoque curiam caelestem in admirationem sui mittent. Item miraris multiplicationem eorum: sed multiplicatio eorum futura, si quanta sit considerasses, praesens eorum multiplicatio tibi uilisset. In tanta enim erunt multitudine futuri, ut aeris atomos & puluerem terrae, arenam quoque maris excedere uideantur, & more locustarum totius terrae superficiem implebunt. Item dicis, quomodo tam multi ad eos conuertuntur: expecta, & uidebis de omnibus gentibus, populis, & nationibus, & linguis eis adhaerentes uniuersaliter, ut uix pauci cultores Dei in speluncis & cauernis terrae remanebunt, ad obseruationem & conseruationem cultus Dei uiui. Miracula & prodigia mendacia, quae nunc inter eos fiunt, non sunt nisi quaedam semina maliciae, demonstrantia qualis futura sit illa mensis diabolice operationis, quando ipse satanas in humanam formam transformatus, ad omnia opera nequitiae, ad quae a reprobis fuerit inuitatus, ita se promptissime offeret, ut nihil malignitatis studij remaneat, quod non ad plenum impleatur. Videbis mortuos resuscitari, omnis generis morbos curari, secreta cordium reuelari, & abscondita a seculo thesaurorum loca reperi, & nihil ex omni genere maleficiorum fore, quod non consequutum a reprobis fuerit. Tanta praeterea erit simulatae sanctitatis & religionis ostensio futura, ut sanctorum patrum quorumcunque, & ipsorum apostolorum sanctitatem, uidebuntur excedere. De ipsorum morum & aliarum uirtutum simulatione futura, hoc solum dico, quod tanta erit in uniuerso populo de eis fama & aestimatio, ut eorum similes a principio mundi usque ad finem, non credatur posse reperiri. Quid enim eis poterit deesse de omni genere simulatae uirtutis, quos ipse malignus spiritus inhabitando mirabiles exhibebit in aspectu, & mirabiles in factu, ita ut ab omnibus pro dijs colendi censeantur. Haec igitur pauca de istius malae arboris pessimo fructu futuro, sic interpretatus sum per coniecturam, eo quod in radice eius, quam tam firmiter fixit, amaritudinem ita gustado probaui, & expertus sum, quod non solum talia quae dixi, sed in infinitum plura, quae nec lingua potest exprimere, nec intellectus capere, sine dubio credo ex ea processura. Sed nec quisquam sapiens est, uolens quotidianum defectum Christianitatis, & illius sectae continuum augmentum, diligenter & fideliter considerare, qui non ita hoc futurum esse suspicabitur. In tanta enim uelocitate uidemus cultus diuini diligentiam inter Christianos continuè deficere, & omnem uanitatem ac teporem fidei, & torporem charitatis, & maliciam uitiorum augeri, ut bene consideranti non sit dubium, quin illa diabolica potestas iam initium fecerit, & non elapso multo temporis spacio ita se diffundet & extendet in mentibus humanis, ut in omni statu

*Christus cum
suis infirmus,
diabolus cum
suis potens.*

uix aliqua reliquia Christianae religionis in ueritate poterunt reperiri. Et licet foris solo nomine aliquid apparentiae remaneat, tamen interius non iam Christus, sed satanas totum occupabit, ut non iam Christiani, sed potius antichristiani non immerito dici possint: & tunc negabit mihi aliquis esse opus aliquo motivo, cum uiderit ipsos Christianos ex propria malicia iam, antequam ueniat Turcus, Christum abnegasse. Quis ergo antiqui hostis potestatem ac potentiam, qualis in opere futura sit, non uideat, si in tam breui temporis spacio talia perpetravit: Faciant igitur fide ea quae uidemus, his quae futura diximus, & timere nos faciant, ne incaute incidamus in manus eius, de quibus euadendi nulla remanebit facultas,

DE RELIQUORVM MOTIUIORVM
interpretatione. Cap. XIX.

10 **V**lso autem in superioribus de interpretatione fundamenti, quod est ipsa professio, nunc de reliquorum motiuorum interpretatione consequenter dicendum est. Et pro introductione istius materiae notandum, quod omnia quae de interpretatione motiuorum dicta uel dicenda sunt, ad simplices, qui de exterioribus mouentur & iudicant, pertinent. Spiritualis autem homo, qui omnia iudicat, & a nemine iudicatur, huiusmodi interpretationibus non indiget. Nam omnia quae in exterioribus geruntur bonis & malis, communia sunt, quorum iudicium & differentia in intentione consistit. Qua agnita, uniuscuiusque opus, ad quem finem tendat, faciliter iudicatur. Si igitur secundum intentionem uolumus iudicare, uidebimus Deum in Christianis, & diabolum in Turcis inuicem pugnant. Sed ab initio mundi semper maliciam diaboli Deus in caput suum retorsit: & quantum acrius & crudelius ecclesiam suam persecutus est, tantum Deus eam per maliciam eius ad cultum gloriae & meriti prouexit maioris. Quia autem ab initio mundi, nunquam fuit persecutio similis huic in malicia & diabolica astutia, certissimè & indubitater credendum est, nunquam ex aliqua persecutione tantum fructum meritorum Ecclesiam Dei reportasse, sicut ex illius sectae consequitur persecutione.

1. Corinth. 2.

20 Veniamus igitur ad aliqualem practicam, & uideamus quae sit differentia inter intentionem Dei & diaboli, in uictorijs istius sectae. Diabolus enim Christianos in ipsis Turcis persequendo, captiuando, tribulando, & in uarias anxietates & calamitates mittendo, incarcerando, emptioni & uenditioni exponendo, confusionibus & ærumnis innumeris, supplicijs & miserijs affligendo, intendit cultum Dei omnino euacuare, & salutem humani generis impedire, nec non propter potestatem magnam quam nunc accepit, credit se etiam de Deo posse uindicare. Sed intentio Dei longe aliter se habet. Deus enim intendit cultum suum extinguere, sed multiplicare. Merito enim gratiae, quo prius ecclesiam suam decorauit, nunc meritum gloriae addere intendit, & Ecclesiam suam tanquam sponsam ornare, & eam sine ruga & nota alicuius offensionis sibi exhibere, ut digna sit thalamo & amplexibus suis. Et hoc per istum modum. Intendit enim uoluntatem humanam mortificare, & carnalem affectum in spirituale mutare, & de corde humano omnem peccandi auferre consensum. Videamus adhuc magis in particulari. Primo peccator punitur intentione poenitendi, & per istam poenitentiam omnis culpa peccati deletur. Secundo punitur in sensu, & aufertur poena peccati. Quare autem iam tertio punitur in sensu, nisi ut uirtus inducatur pro uitio. Quarto igitur loco, quo modo actus ipse per poenitentiam non sit meritorius, quando non de culpa nec de poena, sed de uirtute procedit: Quis ergo non miretur, quomodo in uno eodemque opere culpa peccati & poena deleatur, & uirtus cum merito inducatur? Sed hoc mirum non erit, si uirtus disciplinae coelestis diligenter inspiciatur, de qua paulo inferius dicetur. Quanta autem & qualia sint necessaria ad ista perficienda,

culmens

Intentio Dei & diaboli in uictorijs Turcorum.

consensu indicatur

*Impij uincen-
tes uincuntur,
pji uicti uincunt*

*Pij propter
per Deum om-
nia mala con-
stantissime uin-
cunt.*

2. Theff. 2.

ficienda, solus ipse summus artifex scit, qui ad tam mirabile opus tam mirandum instrumentum fabricauit. Gloriantur igitur Turci de uictoria: multo magis Christianus gloriatur, qui per hanc uictoriam de ipsius diaboli potestate eripitur, & in libertatem filiorum Dei transfertur, per quam ipse Turcus diabolicæ seruituti mancipatur, libertatem in æternum amplius non adepturus. De interpretatione feruoris notandum, quod ipse inimicus humani generis, incendium odij & liuoris excitat in cordibus reproborum, & sollicitat sine intermissione ad persequendum fideles. Sed econtra Deus in electis suis, flammam illius sanctissimæ charitatis, quam inimicus diligitur, accendit, ut eis cum diligentia seruiant, honorent, obediant, & domos eorum gubernent, filios & filias nutriant, & seipsum sine præiudicio seruitijs eorum impendant, & quasi sui ipsius obliti, uerba & uerbera contemnant. Insuper illatas sibi iniurias pro nihilo reputent, panes suos die ac nocte cum lachrymis, & potum cum fletu miscentes, quasi a Deo derelicti, capita reprobis inclinent, coram eis ingeniculent, & fatigati iniurijs obsecrent. Nec tamen lassus datur ulla requies, sed de agro reuertenti labor uineæ indicitur: & cum omnia opera nihil omittendo perfecit, uix panis siccus cum aqua, ad refocillandum potius quam ad comedendum, ad instar canis extra domum uel retro portam porrigitur: & ut festinater se expediat, cum indignatione præcipitur: & ne tempus ociose transeat, quam citius ad ommissum opus non tam destinatur quam expellitur. Hæc & innumerabilia his similia, spiritus sancti feruore accensi fideles Christiani, inimicis suis seruiendo tolerant, ut ualeant ad meritum æternæ gloriæ finaliter peruenire. De multiplicationis interpretatione notandum, quod reprobi multiplicantur in numero, & deficient in merito. Electi autem deficientes numero, in tantum multiplicantur merito, ut quasi stellæ cæli numerari non possint. Quot enim in anima & in corpore sunt species indiuiduæ, tot sunt eorum materiæ merendi. Cælestis enim disciplina non coarctatur loco uel tempore, sed omnia simul complectitur, principium medium & finem in una eademque operatione coniungens, præsens præteritum & futurum in uno momento constituens, de imis ad summa non discurrendo, sed discernendo, non interueniente mora ascendit & descendit ad ima de summis. Insuper eadem cælestis disciplina, intentionem, sensum & consensum actuumque in eadem operatione non diuidit. In substantia esse & non esse, in memoria scire & nescire, in potentia posse & non posse, in uoluntate uelle & non uelle, ita coniungit, ut quod in uno deficit, in alio supplet, nihil defectuosum, nihil incompletum relinquens, sed & prospera & aduersa, læta & tristia, amara & dulcia, denique bona & mala, & quæcumque in humanis passionibus interuenire possunt, omnia ad meritum cooperantur. Quæ igitur potest esse comparatio, de multiplicatione numerosa reproborum, ad multiplicationem tantorum meritorum? Prorsus nulla. Sed nunc de miraculorum & prodigiorum mendacium interpretatione aliquid uideamus. Pro quo notandum, quod ipse diabolus, quos motiuis exterioribus & materialibus illaqueare non potest, quia curiosi sunt & sagaces, ijs necesse habet ut prodigiorum mendacium laqueos iniiciat. Vnicuique enim eam deceptionis secundum suum appetitum uenator studiosus curat proponere. Sed frustra iacitur ante oculos penatorum rete illius diabolicæ tentationis, sagittæ enim reproborum repercussæ fidei scuto, in corda eorum intrans, & oculos mentis eorum in tantum excæcant, ut diabolicas illusiones, diuinas consolationes credant. Et dum propter hoc seipsum reputantes, cæteris se præferre præsumunt, quid aliud nisi illius antiqui hostis militiæ se ad singulare certamen, contra ecclesiam Dei, primicerios & duces ostendunt? Iusti autem, dum tantam nequitiam diabolicæ fraudis, cum adiutorio diuino euasunt, pro maxima eis uictoria ascribitur, & quasi singularis certaminis culmen adepti,

adepti, in persona uniuersalis ecclesie tam militantis quam triumphantis, gloria uictoriae primam coronam accidentalis premij obtinebunt. Præterea reprobi pro consolatione ista momentanea, quantas æternæ damnationis desolationes sint accepturi, ipsi tunc experti uidebunt. Quod autem iustis in hac cōsolatione subtrahitur, centuplum in consolationis æternæ premio reddetur. Videamus nunc desolationis modum. In tantum enim alieni ab omni cōsolatione sunt, in omnibus modis desolationis præsentis uitæ, quod non solum infra ipsam naturam, sed & contra naturam uitam agere uideantur. Et omnis reputationis species sic eis auferatur, ut possint esse in derisum & in despectum, & in opprobrium omnibus, quasi iam non cum uiuis sed cum mortuis deputati, despecti & deiecti, quasi lutum & ster-

cus execrati, & ab omnibus, quasi terra, quæ pedibus calcatur, reputati, & non solum ab hominibus, sed etiam à proprijs passionibus ita deiecti, ut se ipsos iam non homines, sed bestias reputent. Et confusi in semetipsis, ita ut etiam coram hominibus apparere non audeant, sed quantum possunt declinant, ne ab hominibus uideantur: sed & in tantum rubore perfusi, ut se hominum conspectui indignos in ueritate credant. Insuper etiam quod maius est, ad maiorem eorum confusionem, Deo permittente, sæpius contingit, ut in medio hominum, quorum præ uerecundia aspectum declinare uolunt, inuicti deputentur. Et si de eis aliquid uel modicum reputationis haberi ab aliquibus permittitur, hoc non ad materiam consolationis, sed ne in baratrum desperationis ueniant, ad extremæ deiectionis aliqualem releuationem eis conceditur. Quis ergo tantæ desolationis acerbitatem digne poterit æstimare? De simulatione sanctitatis & religionis istorum hypocritarum notandum, quod diabolus peccata istorum reproborum, superducto sanctitatis & religionis colore, ne ad lucem ueniant, & arguantur, abscondit, & in ipsis ipse habitando, exterius à se & ab alijs, ad suorum & aliorum perniciem, sanctos & bonos reputari eos facit. Sed & hoc cumulo damnationis eorum accedit, quod dum se ipsos reputando & iustificando, alios iudicant coram hominibus, coram Deo alios iustificando, se ipsos condemnant. Et dum minima aliorum, sine termino & mensura, aggrauat: sua magna apud iustum iudicem, qua poena digna sint, ostendunt. Ecce ita iusti, quasi ab omni creatura notati, ita uiles et modice conditionis sunt, ut eorum non solum actiones, sed & cogitationes habeant in notitia & reprehensione. Ipse enim instinctus naturæ, eos specialiter arguere uidet, dum ea quæ omnibus communia sunt, eis subtrahere uidet. Sæpe enim dum uigilare uellent, somnus occupat: & dum dormire uellent, somnus fugit. Et sic de alijs. Influentiæ etiam naturales, dum eis duriores alij se reddunt, quasi pane quem comedunt, eos indignos notant. Alia quoque necessaria, dum eorum uisibus subtrahunt, quasi omnibus reprobis & peccatoribus deteriores, quatuor elementis, quæ bonis & malis famulantur, ipsos uti non debere, ostendunt. Omnes etiam spiritus uitales & substantiæ abstractæ et cœretæ, eorum desolationi & cōfusioni arridere uidentur. Sunt etiam super cæ-

teros infirmi, debiles, ignobiles, deformes, timidi, pusillanimes, materiales, idiotæ, & omnibus alijs defectibus abundantes. Cum igitur eorum peccata & defectus ita detecti & manifestati, ad notitiam omnis creaturæ ad increpandum & arguendum sint perducti, merito in iudicio Dei in obliuionem uenire debent, & excusationem recipere, hocque ipsa diuina iusticia exigente, ut hi qui hic præ cæteris opprobrijs & confusionibus saturati sunt, ibi torrete uoluptatis & libertate domus Dei, specialiter inebriari debent. De apparatus simplicitatis & morum maturitate Turcorum dicere, & interpretationem facere uolentes, notabimus, quod omnia exteriora efficaciam & uirtutem ab interioribus hominis trahere solent. Mores enim exteriores, si ab affectu uitioso immundo & carnali processerint, quantumcumque cōpositi fuerint, scandalum præstāt. Si autem ab effectu mudo & uirtuoso processerint mores quan-

Is ordo est Dei in iustificando primū dānat, deinde iustificat suos, etc.

inde culpa retributionis cōsolatione sua ra æstimare digne poterit qualitate? Nemo profusus.

Conditiones piorum.

tum cuncti incompositi & uitiosi, in proximis tamen adificationem operantur. Mores igitur reproborum, quamuis oculis intuentium placere uideantur, tamen propter uenenum, quod in affectu latet, quasi mola asinaria seipfos & proximos in foueam desperationis mittunt. Et e contra mores electorum, quibus uitiosi & molestissimi passionum deformes, tamen propter affectus puritatem, coelestis disciplina eos attenuatos & alleuiatos, quasi quasdam penas efficit, quibus electi, ad instar aquilarum in sublime subuecti, ut omnes huius uitae uanitates & errores, scrupulos & uitae discrimina, sine omni offensione transire usque ad finem, & non deficere possint.

DE MOTIUIS RETRAHENTIBVS

ab errore Turcorum. Cap. XX.

Tria genera
Christianorum,
qui captiui te-
nentur à Tur-
cis.

IN captiuitate Turcorum tria genera hominum Christianorum inueniuntur. Primum est illorum, qui in pura simplicitate uitam agunt, nec aliquid de factis eorum curant, nec intelligunt. Isti eos infideles esse sciunt simpliciter, & ideo eos & ritus eorum, quantum captiuitas ipsa & seruitutis iugum permittit, deuotant & declinant, & timent ne ab erroribus eorum decipiantur, & religionem Christi conantur obseruare, quantum sciunt & possunt. Et iste modus securior est. Sicut ego quosdam uidi, qui in simplicitate sua firmiter permanentes, & in amore fidei Christianae, mores & actus eorum execrantes, post multam fugam & labores patienter toleratos, tandem in fide Christi mortuos, quos etiam martyres effectos aestimo. Alios etiam liberos effectos recessisse. Secundum genus est illorum, qui 20 curiose circa facta eorum intelligenda & perscrutanda (licet pericula quae interuenire possunt, non aduertant) incaute se ingerunt. Isti licet magno periculo se exponant, tamen si deo adiuuante, ad perscrutandum eorum secreta eis tempus suffecerit, & intellectus ad inuestigationem, & ad interpretationem ratio, maiorem fructum securitatis reportant, non solum sibi, sed etiam alijs profuturum. De quorum sorte, ego quoque non modicum laboraui, nec sine periculo, ut latentem errorem in specie religionis explorare possem & deprehendere. Nec me defraudauit diuina gratia intentione mea, sed omnia cooperata sunt mihi in bonum. Tertium genus est illorum, qui medium tenent, qui dum incaute considerantes, facta eorum penetrare nequeunt, & interpretari: isti decipiuntur, errorem eorum 30 credentes ueritatem, fidem, quam fide tenuerunt, perdunt, & errori eorum adherentes, non solum sibi, sed etiam alijs detrimenti & discriminis exemplum fiunt. Talium infinitus est numerus. Qui quantum in ista secta sint multiplicati, & qualiter principatum & regimen & totius regni gubernationem consecuti sint, supra in septimo capite plenius dictum est. Si autem in aliquo eorum qui negant, aliquid esset constantiae mentis, & non ita repente crederent motiuis, persuadentibus istam sectam, sed diligentius insisterent perscrutando, inuenirent proculdubio multa retrahentia ab isto errore, & sufficiens argumentum eius infidelitatis praestantia. Quorum tria sunt principalia. Primum est diuisio seu discordia animarum. Et licet magnam concordiam & unitatem uideantur habere exterius, & 40 habeant de facto ad persequendum cultum Christi, & dilatandum sectam suam, & ad perpetrandum omne malum: tamen in his quae ad salutem pertinent, & ad agnitionem ueritatis, tanta est inter eos diuersitas opinionum, & diuisio animorum, & peruersitas uoluntatum, ut nulli possit dubium esse, quin ista secta non à Deo, sed à diabolo habuerit initium. Omnia enim quae pro lege utuntur, non sunt nisi quaedam adinventiones ad libitum inuenta, & per consuetudinem introductae, nihil mysterij, nihil ueritatis continent, imò plenae blasphemiarum & substitutionibus, & diabolicae fraudis effectibus.

Diabolum au-
thorē esse Tur-
cicæ sectae.

Vtunt enim, imò potius abutunt, ipso Alkorano, ad perpetrandum omnia genera sce-

ra scelerum, scilicet furta, homicidia, fornicationes, adulteria, stupra, latrocinia, & his similia. Quae si omnia quae audiui, uidi, & expertus sum, narrare uellem, taedium generarent, & nauseam audientibus. Sortilegijs & incantationibus & diuinationibus ita infecti, deturbati & corrupti sunt, ut uix sit uetula, quae non habeat earum aliquam artem & scientiam. De lege autem eorum, & Alcorano, uel Mahometo, tanta est inter eos discrepantia dicendorum, & narrationis diuersitas, ut si centum de eis, de huiusmodi interrogati fuerint, nullus eorum respondebit ad propositum alterius. Sacerdotes eorum, licet magnam ostendant religionem coram hominibus, in occulto tamen pleni sunt omni nequitia, ita ut de omnibus sceleribus se intromittant, & scribant literas pro pecunia, pro quacunque causa uel negotio fuerint requisiti. Scribunt multas literas libertatis, ut supra dixi capite quinto, pro pecunia, ut possint fugere & euadere manus dominorum suorum. Scribunt & alias literas his qui praesentantur, ut gladius uel sagitta non possit eis nocere, & talia multa. Et istae literae uocantur Haymayly. Et hoc licet fieri soleat ab omnibus, tamen praecipue ab illis qui negant, multi decipiuntur, qui recepta pecunia, fugiunt de loco ad locum, ut nequitia eorum non deprehendatur. Istis & alijs innumeris modis, repleti sunt figmentis & dolositatibus, ut quotquot diabolice fraudes excogitari possint, in tot partes erroris inueniantur diuisi. Inter alias particulares diuisiones, quae sunt de ceremonijs legis, & ritu & institutionibus, & cultu, & obseruationibus, quae inter eos habentur, quatuor sunt opiniones solennes, de facto saluationis inter se distinctae, quarum quamlibet una generatio illius sectae tenet firmiter, & sequitur, ita ut non solum una non consentiat alteri, uerum etiam una alteram persequatur uel armorum, & munitionibus castrorum, ut multoties perturbato uniuerso regno, nisi rex manus apponat, nequaquam sedari possent. Prima generatio est sacerdotum, qui habentur inter eos in magna reuerentia, quasi rectores populi, & executores, & dispensatores legis, doctores, & iudices, & praesidentes in beneficijs spiritualibus, & ecclesijs & gymnasijs. Quorum opinio est, quod nemo potest saluari, nisi in lege Mahometi. Et hoc docent & persuadent omnibus. Et licet hoc probare non possint aliqua ratione, uel autoritate, uel exemplo, tamen conantur contradicentibus, omni quo possunt modo resistere. Et hi multos habent sibi de populo consentientes, praecipue ex principibus & magnatibus. Secunda generatio est illorum, qui Dermsehler dicuntur, & sunt religiosi, qui equidem ab eis in multa ueneratione habentur, quasi sanctorum superstitibus & successoribus, & quasi totius regni conseruatores, & amici Dei & Mahometi. de quibus plenius in decimotertio capite dictum est. Quorum opinio est, quod lex nihil prodest, sed gratia Dei est qua oportet omnem hominem saluari, quae sine merito & lege sufficiens est ad salutem, quam ipsi Rachmatalach nominant. Nec illi suam opinionem in aliqua fundant ratione, uel autoritate: sed prodigijs & signis ea probare conantur, ut supra in cap. 14. & 15. patuit. Tertii etiam multos habent fautores, & sibi consentientes. Et praecipue de illis qui magis spirituales, deuoti & humiles in eorum uita existunt. Tertia generatio est illorum, qui Czofilar dicuntur, quasi meditatiui, uel etiam spiritualibus exercitijs dediti. Et ipsi habentur in magna reputatione, quasi successores prophetarum & patrum, qui hanc sectam fundauerunt, & se maioris dicunt esse autoritatis quam ceteros. Nec illi fundamentum aliquod suae opinionis habent, nisi quod eis dicunt sic ab antiquo traditum. Et istorum opinio est, quod unusquisque debet saluari per meritum, & hoc sufficit ad salutem sine gratia & lege: & hoc ipsi Perekerallach uocant. Isti multum sunt solliciti ad orationes particulares, & exercitia spiritualia in uigilijs & meditationibus, nunquam enim cessant ab oratione continua, quam ipsi Czil laraitmach uocant. De nocte enim conueniunt, & circulariter sedentes, incipiunt dicere;

Qualis arbor, tales fructus.

Sarracenorum de Alcorano & Mahumeto dissenso. Sacerdotes.

Sacerdotes Turcici honorantur a suis.

Religiosi.

Meditatiui spiritualibus exercitijs dediti.

Enchete Turcorum.

Layla

Layla illalach repetendo cum cōmotione capitum, per aliquod spācium temporis. Et post hæc dicunt Lahu, iterum eodem modo repetendo. Deinde ultimo dicunt, Hu Hu, iterū repetendo, ita quòd quasi exanimè effecti, cadunt & obdormiunt. Et isti etiam suæ opinionis multos habent fautores, maximè de his qui de antiquitate uel nobilitate generis gloriantur, qui Effieler Embieler dicuntur. Hi igitur autentici habentur, quia genus eorum alterius nationis commixtionem non accepit, nec ab origine primorum fundatorum illius sectæ recessit.

Istæ igitur tres generationes cum suis opinionibus omni populo manifestæ sunt, & plures inter se tam in priuato quàm in publico dissensiones gerunt, nihilominus eo quòd æqualiter æstimatæ sunt ab omni populo, nulla potest præuolare alteri, sed continuo ad pacem & concordiam reducuntur. Quarta autem generatio, eorum lingua Horife dicitur, quod hæresim sonat: quorum opinio est, quòd unusquisq; saluatur in lege sua, & unicuiq; genti seu nationi lex data est à Deo, in qua saluari debet: & æqualiter omnes leges bonæ sunt eas obseruātibus, nec aliqua est præferenda quasi melior alijs. Et isti à Turcis suspecti habentur, & quasi habent pro schismaticis: & si inuenti fuerint, cōburuntur. Et ideo opinionem suam non manifeste, sed occultè tenent. Huius generationis unum reperi, dum essem in Chio, qui intrabat ecclesiā Christianorū, et signabat se signo crucis, & aspergebat se aqua benedicta, & dicebat manifestè: Vestra lex est ita bona, sicut nostra. quòd nullus alterius opinionis Turcus pro uita sua faceret. Tantis igitur diuisionibus repertis & expertis, & in ueritate in hac secta cōpertis: quis in iudicio rectæ rationis eam nō omni ueritate uacuā, imò nō diabolicā, & omni superstitione plenā, & sine aliquo fundamento æstimaret, & merito contemneret?

Turci hæreticos cōburunt.

Ignorantia Turcorum.

Artes liberales non docentur in Turcia.

Que crimina Turci puniāt.

DE SECUNDO ET TERTIO MOTIUIS RETRAHENTIBUS ab errore Turcorum, que sunt Ignorantia & obstinatio. Cap. XXI.

SECUNDUM motiuum, per quod habetur euident argumentū infidelitatis huius sectæ, est ignorantia. Licet enim maximæ sint astutiæ ad omne opus malū perficiendū, & in rebus naturalibus magnā & quasi supernaturālē habeant practicam & experiētiā, tamen in his quæ ad salutem pertinent, & ad res spirituales cognoscendas, tam stolidi tamq; inepti sunt, ut uideantur ad modū bestiarū usu rationis carere, & quasi saxa indurati nihil spiritualis intelligentiæ posse capere.

Nulla enim ars penitus de liberalibus reperitur doceri in gymnasijs eorum. De omnibus alijs scientijs ita sunt alieni, ut nec nomina earum inueniant, uel cognoscantur ab eis. Quid enim de factis Dei: quid de mysterijs & sacramentis? quid de nobilitate animæ uel salute eius, intelligere poterunt, qui de cæremonijs legis suæ & institutis nullam sciunt dare rationē? Si enim diceretur alicui, quare nō bibis uinū, uel quare nō comedis carnes porcinas: & sic de alijs: penitus obmutesceret, uel aliquid mendacijs uel fictionis responderet, uel, ut in capitulo nono dictū est, immundiciam caufaret. De lotionibus autem quibus utuntur, ut supra in cap. 13. dictum est, & inclinationibus, & alijs cæremonijs, tantā habent æstimationem, ut credant ualere ea ad conferendū gratiam, & remissionem peccatorum, & premiū uitæ æternæ. De peccatis & calibus conscientiæ, & quomodo per peccatum anima maculetur, & quomodo per pœnitentiam iterum purgetur, quomodo deniq; Deus offendatur, & quomodo placetur: in super de uitijs & uirtutibus, nullū in eis nec minimū iudiciū cognitionis uel sciētiae habetur. Humilitatē laudāt, & cæteras uirtutes: superbiam & cætera uitia uituperāt, nō culpā uel meritū: sed solū ipsas naturales passiones cōsiderantes, non culpā. Solum enim crimina, quibus concordia communitatis, uel commodum turbatur priuatę conuersationis, sicut furtū uel homicidium, & cætera, talia iudicio condemnant & puniunt. De reliquis facinoribus manifestis & occultis, magnis & paruis, nulla fit mentio nec

nec cōfessio, nec pœnitentia, nec absolutio, nec correctio, nec finalis emendatio.

Utuntur etiã circumcissione, non in remediũ alicuius culpæ uel peccati, eo quòd de originali peccato penitus apud eos ignorat quid sit, sed solum pro quadam superstitione. Vnde pro magno improprio habetur, quãdo dicitur alicui. Czunetz, id est sine circumcissione. Et hoc idem ipsi frequenter impropere cæteris, dicentes: Vos incircumcisi. Sed mihi uideretur, quòd potius utuntur circumcissione propter hoc, ut lotio, qua se aqua perfundunt, non sit inualida, remanente aliqua siccitate, sub ista pellicula præputij, sicut superius in 10. & 13. cap. dictum est. Propterea etiã diligenter incidunt ungues, & radunt pilos. Sed quocunq; modo fiat, certum est, quod nõ nisi superstitione utuntur. Nam filij eorum, frequenter sine circumcissione moriuntur, nullã sollicitudinẽ ut circumcidantur adhibent: quod utiq; nõ permitterent fieri, si saluti crederent obesse uel prodesse.

Turci circumciduntur.

Quare Turci utuntur circumcissione, et tamã diligenter incidunt ungues et radant pilos.

Cum igitur de hoc, uel de quibuscunq; alijs, interrogati fuerunt, ne ignorantia eorum notari possit, inuoluunt sententias, & quodam obscuro modo loquentes, uelamen obducunt excusationis. Et hoc sacerdotes faciunt, cum de rebus spiritualibus, uel de uita aeterna interrogati fuerint. Seculares uerò, quando de hoc inter eos sermo oritur, uarijs trufis & insolentijs prouocati, deridetes & subsannantes, alij dicunt, Forte habebimus pulchras uxores: alij autẽ, Forte multa suauia habebimus ad manducandũ & bibendũ, dicunt, & huiusmodi. Si aliquis autem serio forte aliquid dicere uoluerit, nihil omnino dignũ ad propositũ dicere poterit, eo quòd omnino nihil rationi consonum in libris eorum de hoc uel alijs reperiri potest. Et ideo unusquisq; eorum, siue sacerdos, siue idiota secundũ propriam phantasiã de hoc blasphematur & obloquitur. Multa de Antichristo, quem ipsi Tethschel uocant, & de resurrectione mortuorum, & extremo iudicio, & de inferno, & purgatorio, friuola & absurda, & ad libitum inuenta, fabulantur & gariunt. Et inter cætera dicunt, Post iudiciũ Mahometus omnes liberabit de inferno, cuiuscunq; sectæ uel religionis fuerint, neminem relinquendo, propter magnam potentiam & auctoritatem suam, quam habet apud Deum. De alijs innumeris fabulis, & mendacijs quæ de rebus spiritualibus uersant inter eos, causa breuitatis dicere plus nolo. Hoc tantũ adijcere uolo, quòd nequitia eorũ, sicut in cæteris omnibus, uelamine simulationis obtegij & abscondit. Ita & ignorantia sacerdotũ eorum, uelut cuprum auratũ, sub auri nomine & æstimationis usque oblecta later. Nam quicquid dicunt, quid uel præcipiunt, ita uolunt ab omnibus obseruari, quasi præceptũ Dei, ut nemo audeat uel in minimo contradiccionem uel resistantiam facere. Tertium motiuũ, per quod habetur euidentis argumentum infidelitatis huius sectæ, est obstinatio. Quis autem dubitat, ueram fidem, libertatem uoluntatis augere, & nõ minuere? Vnde in Euangelio fideles docibiles dicti sunt, eo quòd rationes nõ spernunt, sed probant, & malum per rationes reprobant, & bona probantes quæcunq; nõ recusant, de malis quoq; bona eliciunt, & aduersa ad suam utilitatẽ retorquent. Et hæc omnia fiunt in libertate fidei, per quam omnia cooperantur in bonũ, his qui secundũ propositũ uocati sunt sancti.

Turci de Antichristo multa dicunt.

Sacerdotes Turcorum ignari.

Obstinatio Turcorum.

Turci fidẽ suã nõ scripturis, sed gladijs et armis defendunt.

Non autẽ perfidia Turcorũ sic agit, sed more bestiarũ, sectã suã non rationibus seu argumētis, sed gladijs & armis defendere contendunt, eo quòd in lege sua sic se habere dicunt in præcepto. Tantam enim pertinaciã & obstinationẽ in hæredo sectæ suæ habent, quòd quasi usum rationis uidentẽ amisisse, & ad nihil aliud se posse moueri uel flecti ex necessitate ostendunt. Nam quicquid uiderint, audierint, uel senserint, qd hæc sectã nõ cõmendat, immediate quasi phrenetici, amentes, execrantes abhorret, fugiuntq; tanq; mortale uenenũ. Nec sunt alicuius spiritalis impressionis capaces, nec aliqua species ueritatis eis motiuũ prestare potest.

Et

Renegati Christiani.

Et quamuis hoc uniuersaliter de omnibus fiat, tamen præ omnibus alijs, illi re-
 negati Christiani & desperati, sic erroribus excæcatâ habēt conscientiâ, quòd ui-
 deantur ligati catenis igneis diaboli, quas nullatenus disrumpere ualeant. Vnde
 quendam eorum in familiari colloquutione interrogauī, Quare (inquiens) rogo
 propter Deum, hoc fecisti? aut quid te mouit? nihil aliud respondere potuit, nisi,
 Maledicta dies in qua hoc feci. & ego, Quare ergo non reuerteris ad fidē Christi?
 Et ille retorto collo, & auerso uultu, Non possum, inquit, nō possum: nihil aliud
 adijciens. Est & aliud nō minus de obstinatione eorū notandū. Creditur enim
 pro certo, quòd non sit aliquod genus nationis, de quo ad fidem Christi non in-
 ueniant aliqui cōuersi. De ista autē peruersa generatione, aliquē prouectæ ætatis
 ad fidē Christi posse cōuerſi, quasi pro impossibili habetur, tamē ut suprà in cap.
 16. dictum est, si fieret, magis pro miraculo habendū esset. Nam cum in primis an-
 nis Sixti quarti, legatio, quæ cōtra Turcos missa fuerat per mare plurimos eorum
 curijs deputati, omnes ferē baptizati sunt: quorū aliquos ego familiares habui,
 qui magnam deuotionem ad fidem Christi ostendentes, me interpretante, etiā
 confessionē & communionem petierunt, quorum unius quidē confessionem
 accepi. Ei autem qui curam eius habebat sacerdoti, communionem differre per-
 suasi. mihi enim multum difficile uidebatur, ueram fuisse conuersionem eorum:
 sicut postmodū rei probauit euentus. Nam post aliquos annos, omnes inuenta
 occasione & commoditate, fugerunt: licet etiā qui in curia Papæ erant, bonam
 habuissent prouisionem. In hoc apertē ostendentes, se ad baptismum fide accē-
 sisse. Vnde de opinione quam prius habui, nunc indubitatē sententiam de
 eis proferre possum, quod impossibile sit, aliquē Turcum fidē Christi recipere.

Impossibile esse Turcū aliquē recipere fidē Christianā.

DE QVODAM NOTABILI FACTO, QVOD
 contigit in Turcia, ad probationem suprà dictorum. Cap. XXII.

Factū notabile

Turcarum

Nunc ad supradictorū clariorem notitiam & probationem, non puto præ-
 tereundum quoddā factum notabile, quod me existente in Turcia conti-
 git. Quod eo certius credendum uenit, quia non occultē, sed per totam Turciam
 promulgatum est, & non alicui priuate, sed ipsi terrarū regi, & toti regno eius
 euenisse narrabatur. Illius enim regis, qui Mirathbeg est dictus, pater illius qui
 nunc regnat, non post multo tempore, quo nos in captiuitatem adduxerunt, fa-
 cta est quædam contentio inter sacerdotes qui Tamisiani dicuntur, & religio-
 sos qui Demrschler nuncupantur, cuius quæstionis talis erat tenor: Virum uota
 & eleemosynæ & oblationes cōmunis populi, iure debeantur ipsis sacerdotibus,
 uel ipsis religiosis? Dicebant enim sacerdotes: Nos sumus curam populi habentes,
 in cōsiliando, in iudicando, in regendo, & docendo, legem tribuendo & ob-
 seruando, & totius populi onus portando. Quia igitur ministeriū nostrum ma-
 gis est necessariū populo & uniuerso regno, merito uota populi nobis debentur.

Talis fuit contentio inter nostros clericos & monachos mendicantes.

Econuerso isti dicebāt, nos sumus successores & uicem gerentes illorum, qui
 fundamentū sunt legis & gratiæ, & qui pro populo coram deo assisistēs, omnes
 necessitates eius suis meritis & intercessione supplentes, totius regni mala & peri-
 cula auertētes, & bona cooperātes, qui omni facultate & studio deficiente huma-
 no, succurrūt & auxiliant. Et ergo nobis potius eleemosynæ & uota populi iure
 debentur. Cumq; ita cōtenderent, & nullam quæstio determinationē acciperet,
 in hoc omnes consenserunt, ut causa Regis arbitrio cōmitteretur, & quicquid ab
 eo determinatū & iudicatum fuisset, sine omni cōtradictione ratum ab omnibus
 haberetur. Cum itaq; Rex audita causa, rationes utriusq; partis diligētius per-
 uolueret in animo, cœpit æstimare, quòd ministerium sacerdotum regno magis
 necessarium

necessarium esset, propter rationes supradictas: & quod propterea uota populi,
 in recompensationem retributionis magis ad eos pertinerent. Sed dum ista uo-
 luntatis conceptio Regis ad religiosorum peruenisset notitiam, illico Regem adie-
 runt, & petierunt, ne istam sententiam diffinitiuè proferret, donec ipsi inter se di-
 ligentius de hac re conferre possent, ne anticipatio sententiæ in tam ardua causa,
 perplexitatem animorum generaret futuram. Quibus dum rex annuisset, & se-
 ptem dierum inducias interposuisset, una nocte, transactis aliquibus diebus, Re-
 gi in stratu suo requiescenti, subito magna commotio uiscerum, quasi instaret ne-
 cessitas naturæ, exoritur: qui cum festinatione surgens, ad locum explendæ ne-
 cessitatis peruenit. Cum igitur cum quodam impetu super sedes se iacisset, subi-
 to tabula sub eo rumpitur, & deorsum cadēs Rex, in medio loci super quandam
 partem muri, uel ut dicebatur, super quodam ligno suspensus remanens, ad infima
 non descendit. Cum autem uociferaret, & nemo auxilium præstare possset, eo
 quod omnes portæ feris firmatæ inuentæ sunt: tandem fatigatus, quasi unius ho-
 ræ spacio laborans, & nihil proficiens, subito uenit in mentem eius, ut aliquem
 sanctorū inuocaret. Quod cum fecisset, mox in loco lumen apparuit, & quiddam
 in forma religiosorum apparens, sic eum alloquitur: O domine rex, ubi sunt illi
 quos tibi & regno tuo tam necessarios aestimasti? Quare in ista necessitate tibi
 non subueniunt? Illo autem præ timore & terrore uisionis nihil respondente, ille
 adiecit: O rex noli timere. Scire te uolo, quod illi tibi & regno tuo magis necessarij
 sunt, qui in extremis necessitatibus auxilium præstare possunt: & cum defecerit
 uirtus humana, tunc in uocantibus se, uirtus eorum maximè se ostendit, & succur-
 rit uniuersis. Et cum hoc dixisset, ipso Rege sine aliqua molestia proprio lecto re-
 situto, ab oculis eius euanuit. Et sic Rex ad sese reuersus, quid sibi acciderit ani-
 mo reuoluens, licet ex hoc prodigio cum admiratione suspensus, tamen quia de dif-
 ficultate quæstionis certificatus & instructus, multum contentus erat. Facto igitur
 tur mane omnibus conuocatis, rem per ordinem exponit, & iubet, ut citò omnes
 religiosi, qui tunc inueniri poterant, coram eo adducerentur. Quo facto, ipse se-
 dens in solio suo, iuxta se habens uas plenum pecunijs, singulos religiosorum ad
 se accedere fecit, diligentius unumquemque intuens, cognoscere uolens illum qui
 sibi apparuerat, unicuique de pecunia quantum pugillus capere poterat, elargien-
 do. Cumque singuli pertransissent, & de supra dicto nihil notitiæ interuenisset, &
 ipse Rex de hoc miraretur, ille qui inter eos maior erat, accessit, & dixit ei: Noue-
 ris rex, quod ille qui tibi apparuit, unus quidē uisus est, sed in persona omnium
 nostrum hoc factum esse non dubites, eo quod omnium nostrum causa in com-
 muni tractabatur. Ex tali igitur uisione, imò (ut melius dicam) diabolica illu-
 sione, Rex ille in tantam dementiam & alienationem animi perductus est, ut filio
 suo paruulo uix adhuc decem annorum in sede regni relicto, ipse ad quandam
 ciuitatē, que † Manassa dicitur, secessit, & cum alijs religiosis, quorum ibi est magna
 multitudo, uitam ducere decreuit. Transacto autem in hoc suo proposito aliquo
 temporis spacio, & filio sedente in solio regali, quædam turbatio magna non sine
 sanguinis effusione inter Curiales exorta est, intantum ut turbationem totius re-
 gni nonnulli timuissent futuram, si citius non fuisset remedium adhibitum. Nam
 illi qui Gingitscheri dicuntur, quorum in curia regia magna est multitudo, con-
 tempto puero regis, sibi unum qui eis præesset elegerunt, ut se possent opponere
 contra omnes qui eis non cōsentirent. Quod dum principes & magnates perpen-
 derunt, regem, patrem uidelicet pueri aduertes, non tam precibus quam minis
 persuaserunt, ut regni totius discrimen, quod imminēbat, auerteret, & futuro ma-
 lo antequam in augmentum ueniret, se opponeret. Sic igitur, licet reluctantem,
 ee ad sedem

Quanta diabo
 li illusio.
 prodigiorum
 admir.

Manassa
 Rex Turco-
 rum factus mo-
 nachus.

Seditio orta
 inter Curia-
 les Turci.

ad sedem pristinam reduxerunt, & usque ad mortem regnare coegerunt. Factum istud in tanto fuit rumore per totam Turciam, ut à singulis ferè nihil aliud tunc tractaretur. Ego etiam, licet à pluribus in communi locutione audiuissem, tamen specialiter & priuatim ab uno religiosorum, qui tunc personaliter interfuerat, diligentius singula cognoui, qui etiam quantum pecuniæ de manu regis tunc accepisset, & quantum gratiæ & fauoris unusquisq; consecutus fuisset à rege, & plura alia quæ tunc contigerant, narrauit. Est & aliud factum non mediocre, quod non superflue ad prædicta addendum putauit, quod regis illius qui nunc regnat, filij illius de quo nunc dictum est, temporibus contigisse narrabatur. Est enim in partibus Orientalibus quidam magnus Tartarus, qui De-myrleng dicitur, de quo etiam superius mentio facta est, qui quodam tempore ad mortem regis Turcorum, stimulante odio, aspirans, quosdam sui generis in omni nequitia artis diabolicæ famosos & expertos, precibus & precio induxit, plura eis tribuens, sed multo ampliora promittens, si caput Turci inimici sui sibi deferrent. Qui dum exequendi facinoris commoditatem & modum pluribus temporibus quaesissent, & in omnibus rei difficultas occurreret: & quia ipsi multa artis diabolicæ, magicæ quoque & necromantiæ non modicam habentes peritiam cogitauerunt aliquid nouitatis prætere, ut sub hoc prætextu dum regi curioso fuissent præsentati, & ipsi non posse se artem & ludum nouitatis suæ exercere, nisi omnibus exclusis, dicerent, ad sui propositi commodum & executio-nem uenire possent. Sed rex auisatus per quosdam, qui illos suspectos habuerant, eorum machinamenta cautus præuenit. Nam dum inuitati à rege, in habitu & forma religiosorum exterius, armis uerò intus bene muniti, antequam ad ipsum regem intrassent, capti, & poenis subacti: hoc malum quod in regem cogitauerunt, ipsi à rege interempti, experti sunt. Præterea omne ferè nephas publicum exercentes in ciuitatibus, in uis & nemoribus, & stratis publicis, bono communi & paci insidiantes, criminosisq; & omnia genera flagitiorum sectantes, narrabantur eisdem temporibus in habitu & forma religiosorum latitare. Quibus omnibus rex permotus, & permaximè supradictorū nequitia commotus, emissio publico edicto, omnes religiosos de regno suo expellere ac perturbare fecit: & in-uentum quenquam in habitu religionis, publicæ poenæ & custodia subactum, rebus omnibus & uita priuari mandauit. Tantam autem execrationem & detestationem illius generationis regis animum tunc occupauit, ut non solum nomen illud audire non poterat, sed etiam quoslibet qui in habitu pauperum sibi ubique occurrisent, nullatenus sine perturbatione poterat intueri. Vnde qui eum comitabantur uel præcedebant in locis quibus erat transiturus, nequaquam pauperem aliquem sinebant apparere. Et si quis incautè apparuisset, perturbationis eius sæuitiam in contumelijs & uerberibus experiebatur. Huius rei tanto securior testimonium perhibere possum, quanto eam uerius non sine timore & periculo in meipso expertus didici. Vna enim dierum diluculo post ortum solis, contra aulam regis propter frigus, ad solem, cum pluribus alijs diuersi generis & habitus hominibus & pauperibus, sedendo ad spectaculum curiæ & principum, quorum multi ad regem, qua de causa nescio, tunc uenerant, transacta hora tam sexta, incautè remansimus. Recedente igitur uniuersa curia, inopinatè uidimus de curia regis exeuntes equestres, præcedente præcone cum baculo, & subsequenter duobus iuuenibus, & regem ad balneum (quod retro nos erat) iturum. Visis igitur nobis, mox ipse rex cum magno strepitu uocem emisit. Tunc præco cum uelocissimo cursu uenit ad expellendum nos à facie regis, Et illos quidem qui ad uiam, quò iturus erat, fugerant, non credo uerba

Magnus Tamerlan.

Religiosi omnes e Turcia expulsi.

bera evadere potuisse: me autem, qui ad aliam partem fugi, licet tunc uix evadere potui, timoris tamen magnitudo in futurum cautiorem me reddidit, ut ante conspectum eius, maxime cum alijs pauperibus nequaquam ultra comparerem in uia, in qua erat transiturus. Ex his igitur exemplis, unusquisq; fideliter considerans, poterit perpendere omnia, quae de ista secta dicta sunt, ueritatem habere, maxime circa diuisionem, obstinationem, & ignorantiam.

DE RECOMMENDATIONE RELIGIONIS Christianae. Cap. XXIII.

Epilogus.

10 DE secta Turcorum in superioribus sub breuissimo compendio dictum est, quomodo uidelicet omni fundamento ueritatis careant. De nequitia quoque Turcorum & malitia, quibus Christianos persequuntur, & de motiuis eam ueram persuadentibus, & de his quae ab ea retrahunt: & de omnium motiuorum illorum declaratione & interpretatione, cum quibusdam exemplis. Nunc in isto finali capite de recommendatione religionis sanctissimae Christianorum, paucissimis uerbis aliquid dicere debitum aestimo, ut de eiusdem ueritate, cum illius sectae erroribus comparatione facta, quilibet fidelis, quam eligere, quamque detestari debeat, luce clarius intelligere possit. Licet igitur sanctissimam & dignissimam religionem Christianae legis, nulla lingua sufficienter possit extollere, & si cur debitum esset, magnificare, tamen quantam ad praesentis materiae exigentiam, breuissimè in septem caulis principaliter eam intendo commendatam habere: scilicet in fundamenti eius firmitate & necessitate, in cultus eius dignitate, in sacramentorum eius sanctitate, in uirtutum eius nobilitate, in scientiae eius sublimitate, in meritorum eius qualitate, in praemiorum eius quantitate.

Christianae religionis commendatio ex septem causis.

Sanctissima religio Christiana mysterium sanctae & indiuiduae trinitatis pro fundamento habet, cuius ab initio mundi tanta necessitas fuit, ut sine eius agnitione nulla penitus esset causa salutis: & uia uel modus placandi iram Dei. Vnde sicut in ueteri testamento nemini prorsus dabatur spes ueniae uel clementiae Dei, nisi mysterium sanctae trinitatis ei fuisset uel in aenigmate, uel in aliquo signo uel figura demonstratum: sic & in nouo testamento nemini penitus est spes amicitiae Dei, nisi mysterio sanctae trinitatis ueraciter sit imbutus, & per characteris impressionem substantialiter ei informatus. Habuit & ab initio hoc ipsum sanctissimae trinitatis fundamentum, tantam in mentibus fidelium firmitatis efficaciam, quod ille antiquus humani generis hostis, cum omnibus artibus dolositatis suae, ipsiusque carnis illecebrae, & mundi fraudulentum inuidiae, super aedificatam ei fidei, spei, & charitatis structuram nunqua deicere potuerunt, nec usque in finem hoc ipsum aliquatenus facere poterunt, licet in nouissimis temporibus, nostris scilicet & futuris, maxima sit ipsius diaboli potestas, &c. Fremat igitur in reprobis Mahometus, sauiat quantum poterit in Antichristo diabolus, nullum fructum nequitiae suae reportabit, sed quantumcunque malitiae excogitare poterit, electis Dei ad gloriam, sibi autem & suis complicibus ad aeternae damnationis augmentum redundabit.

I. Mysterium sanctae trinitatis.

Maximam diaboli potestatem.

Cultus sanctissimae religionis Christianae tantae est dignitatis, ut in principali actu suo, ipsos mortales homines ualeat quodammodo ipsi supernis ciuibus coaequare. Nam licet illi aeterno Deo ineffabiles laudes & diuina obsequia indefesse reddant, tamen diuinae maiestatis oculis non minus placere comprobantur de bitae seruitutis officia & gratuita obsequia, nec non ipsa laudum sacrificia, quae ueri cultores in spiritu & ueritate, de donis & muneribus desuper eis datis, in ecclesia militanti quotidie offerunt. In caeteris etiam quae in eis geruntur, excedit in dignitate omnes actus humanos, quantumcunque dignos & praecipuos. Si enim in-

II. Dignitas cultus Christianae religionis.

ministrorum spiciatur sacrae doctrinae procedendi grauitas, tractantium maturitas, materia-
rum conformitas, fundamentorum soliditas, doctorum auctoritas, t̄ mysteriorum
sublimitas, sacramentorum sanctitas, sententiarum firmitas, uerborum tenacitas,
argumentorum inconcussa ueritas, rationum securitas, dubiorum clara dilucida-
tio, errorum omnium confuratio, contemplatio diuinorum, deuotio officiorum,
ministrorum nobilitas, praelatorum dignitas, subditorum simplicitas, efficacia do-
cendorum, sufficientia omnium ad salutem pertinentium: in super abundantia
gratiarum, uirtutum redolentia, deniq; omnium diuinarum & humanarum re-
rum magisterium, & fidelium animarum consolatio singularis, omniumq; spiri-
tualium charismatum copia & plenitudo, aliarumq; rerum summum fastigium 10
& excellentia infinita, credo quod si omnes humanorum actuum excellentiae fue-
rint exhibita, parti huic extremae non ualeant comparari.

*Sacramen-
torum sanctitas,
& efficacia.*

II. Sacramentorum sanctitas huius sanctae religionis tanta est, ut in creatura ra-
tionali, non solum interioris hominis substantiam diuino usui aptam reddere,
sed etiam tantarum ei gratiarum redundantiam infundere sufficit, ut & secundum
exterioris hominis facultatem, ad utilitatem proximorum, de effluentia gratia-
rum, in colloquendo, in conuersando, in docendo & exhortando, in consulendo,
in necessitatibus spiritualibus & temporalibus subueniendo: & in alijs operi-
bus pietatis seruiendo, fructum salutis ualeat operari, & singulorum animos ad
amorem Dei prouocare. Si autem maioris desiderij corda flagrantia inuenerit, 20
tantam habet efficaciam & potentiam, praecipue sanctitas sacratissima Eucharis-
tiae, ut utriusq; hominis naturis, sublata uitiorum & terrenorum sarcina, adhuc
in terra positus, illius caelestis patriae gustum fruitionis ualeat conferre. Adhuc
etiam ipsorum quatuor elementorum, solis quoq; & lunae dignitatem & nobilita-
tem, caeterarumq; creaturarum decus & ornatum, in multiplici idolorum & dae-
moniorum cultura perditum & amissum recuperare, & pristino ualori restituere:
id quoq; quod in uariarum insensatarum rerum nephando obsequio, a reprobis
a principio mundi infideliter exhibitum, neglectum uel deformatum est, in usum
uerorum cultorum, ad honorem & laudem creatoris, & gloriam ipsius summi
Dei, renouare plenissime & reintegrare sua efficacia potest. Hoc quoq; quod in 30
quorumcunq; blasphemorum usu maledictum est, uel maledicendum, usq; in fi-
nem mundi, erit ipsis impijs ad damnationis cumulum, electis uero ad multipli-
cem meritorum fructum, cooperari finaliter & exhibere potest.

*Virtutum no-
bilitas in Chri-
stiana religio-
ne.*

III. Virtutum nobilitas, quibus anima sanctae in Christianitatis religione exer-
centur, ad uitae spiritualis profectum, secundum modum & formam uirtutum na-
turalium, ad uitae sensibilis perfectionem regulantur. Spiritus enim sensibilis, de
capite in membra corporis diffunditur, & secundum dispositionem organorum for-
mat actum in operatione. Eodem modo ipsa diuina gratia in anima rationali re-
sident, secundum dispositionem uoluntatum & effectuum humanorum, format effe-
ctus spiritualis uitae. Vide quam nobilem fructum fidei, ex affectu tam bene di- 40
sposto, sancto Abrahae patriarchae diuina gratia produxit, qui propter excellen-
tiam ipsius fidei, quam in Deum habuit, filio suo non tam charo quam raro, imo
primogenito & unigenito, non curauit parcere. Fructus autem spei in affectu
Noe. Noe sancti qualis fuit, qui uniuerso orbe corrupto, solus in fabricacione archae la-
Moyse. borare, tempore tam longo non fastidiuit. Quid charitatis fructus in sancto Moy-
se, qui amore superno ardens, filium filiae Pharaonis se negauit: & percusso Ae-
gyptio, Hebraeos liberans, iram Pharaonis incurrere non timuit. Sed haec qua-
li quaedam semina, in sanctis patribus ueteris testamenti pertransiens, si ad am-
plissimam messem sanctorum noui testamenti accedere, & quid in singulorum
purificatae

*Abraham pa-
triarcha.*

*Sancti noui Te-
stamenti.*

purificatae mentis affectu diuina gratia, tam de theologicis quam cardinalibus & moralibus uirtutum speciebus, fructus produxerit, scire quis & intelligere uoluerit, Christianorum libris percurrat: & cum, quasi infinitam multitudinem huius materiae inspexerit, reperiet proculdubio magis admirandam quam inuestigandam huius religionis uirtutum nobilitatem. Hoc autem non tam mirabile quam ineffabile, quod in affectu spirituali electorum nouissimi temporis operandum uenit, diligentiori studio & deuotioni relinquo. In hoc concludere uolo, quod quicquid ordinis, quicquid perfectionis & decoris, quid ue dignitatis & excellentiae in uniuerso orbe a principio usque in finem reperiri potuit, totum ab huius sanctissime religionis uirtutum nobilitate processit. Quibus sub-

latis, nullus ordo, sed sempiternus horror & error permanebit.

Sublimitatem scientiae huius religionis intelligendam, nullum convenientio ris similitudinis modum inuenio, quam sicut de Paradiso exeuntia quatuor flumina totum mundum irrigarunt: sic nimirum quatuor Euangeliorum scientia & doctrina, de religione Christiana, quasi de Paradiso caelesti egrediens, uniuersam humanam naturam, diu aridam & sterilem, salutis foetu fecundauit. Ille enim magister caelestis qui dixit, Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim: ueniens in terris scholas tenuit, sanctam catholicam ecclesiam instituit, & scientiae sublimitate, quam in ea docuit, & posteris docendam dereliquit, manifeste ostendit, quando dixit: Omnia quaecumque audiui a patre meo, nota feci uobis. O admirandum mysterium, ea quae in caelo empyreo, & in consistorio sanctae trinitatis tractantur, hominibus in terra manifestantur. O immensa dignitas religionis Christianae, quae in scientia angelos, archangelos, & reliquos ordines beatorum spirituum transcendit, & ad ipsorum Cherubim & Seraphim arcana consilia accedit. Et quid mirum, si haec scientia de hominibus deos, de mortalibus immortales facere possit, quae talem ac tantum doctorem habuit. Huius sanctissimae scientiae sublimitatem, profunditatem, longitudinem & latitudinem, intellectus non capit humanus, nec lingua exprimit, sed fide percipitur, spe retinetur, & charitate perficitur. Huius scientiae scholam qui intrauerit, quamuis indoctus, doctissimus euadit. Quicumque autem eam ingredi aut negligit aut contemnit, quamuis doctissimus, ignorantiae suae tamen caecitatem in aeternum lugebit.

De meritorum qualitate huius sanctissimae Christianae religionis, argumentari aut dubitare ipsis infidelibus & haereticis derelinquo, quorum quidam Christum non uerum Deum, alij non uerum hominem, reliqui solum prophetam fuisse blasphemarunt. Nemo autem fidelium qui Christum filium Dei, & uerum filium hominis, de spiritu sancto conceptum, de Maria uirgine natum, inter homines annis conuersatum, & post infinitos labores, post miraculorum & doctrinarum insignia, a Iudaeis captum, ligatum, flagellatum, consputum, irrisum, illusum, spinis coronatum, & infinitis doloribus & confusionis opprobrijs, iniurijs & blasphemijs satiatum, tandem inter latrones affixum cruci, & pro salute humani generis acerbissima morte finitum, credunt, confitentur, & suppliciter adorant, de eius infinito merito dubitare permittitur. Quod autem infinitum est, ultra multiplicari non potest. Superfluum tamen non est, si gloriose uirginis Mariae, omnium sanctorum, apostolorum, martyrum, confessorum, atque uirginum merita, quibus Christiana religio dotata est, addere uoluero.

De quantitate praemiorum quid dicendum putamus: Nonne iustum est, ut secundum laborem requies, secundum dolores gaudium, & secundum confusionem gloria retribuatur? Firmiter igitur credamus, & nullatenus dubitemus, huic sanctissimae religioni, pro infinito labore aeternae requiei solatiu, pro tantarum passionum doloribus

doloribus sempiterni gaudij refrigerium, pro confusione & opprobriorum im-
 mensitate consolatione gloriae sine fine mansura in retributionis praemio, a iusto
 & aeterno iudice, in suo districto & extremo iudicio exhiberi. Foelix igitur, imo
 foelicior & foelicissima anima, quae huius sanctissimae religionis fundamēti firmi-
 tate fundata, cultus eius dignitate mancipata, sacramentorum quoque eius sanctitate
 consecrata, virtutum nobilitate decorata, & scientiae eius sublimitate tam fideliter
 & excellenter imbuta, ut per eius infinita merita, ad praemiorum eius tam sublimia
 fastigia finaliter valeat pervenire. Quod nobis prestare dignetur IESVS CHRI-
 STVS Dominus noster: qui cum patre & spiritu sancto vivit & regnat Deus, in
 secula seculorum: Amen. Qui de secta Turcorum magna & admiranda scire
 desideras, pauca quae hic inculto sermone & incompolitis verbis dicta sunt, rogo
 ne spernas. Nam si singula bene inspecta & intellecta fuerint, de multis & magnis
 debite inquisitionis materiam, & rei veritatis seriem, nequaquam tibi negabunt,

F I N I S.
 ORATIO TESTIMONIALIS EORVM
 quae dicta sunt.

S In rerum humanarum dubijs, maiori experientiae fides adhibetur po-
 tior, nulla minorem mihi, de conditione & ritu Turcorum loquenti, si-
 dem debere censeo, qui eorum truculentissimae captivitatis & horren-
 dae persecutionis, per integros viginti annos, terribiles tempestatum
 spiritalium turbines, & immensa pericula corporis & animae pertuli. Et ut possem
 evadere, praecipue periculum animae, & conservare fidem Christi, octo solennes fu-
 gas peregi, quarum qualibet hominem non solum in perturbationem mittere, ve-
 rumetiam in desperationis foueam deijcere, sufficiens materia existere potuisset.
 Quater quoque post fugam precio redemptus: septies pro pecunia venditus, & to-
 tidem emptus fui. Praeterea in tantum conversationis eorum consortio astrictus
 fui, ut maternam linguam oblitus, eorum Barbarici idiomatis loquela ad plenum
 eruditus, nec non literaturae eorum tam extraneae & peruersae non mediocriter
 instructus, adeo ut Sacerdos eorum unus de maioribus, ad beneficium ecclesiae
 suae non modicis redditibus dotatum, quod ipse mihi obtulit, me sufficientem
 & idoneum aestimaret. Porro religiosorum eorum moribus & ritui sic me con-
 formaui, ut sermonum spiritualium, quibus ipsi in collationibus suis & propo-
 sitionibus populi utuntur, tantam haberem experientiam & copiam tam in scriptis
 quam in mente, ut non solum vicini nostri, qui me frequenter audiebant in congre-
 gationibus suis, verumetiam de alijs locis me proponente audire desiderabant, ipso-
 rum quoque religiosorum plurimi, quos proponerent populo, a me dicerent sermo-
 nes. Denique domino meo ita charus eram, ut saepius in colloquutione plurimum,
 plus quam filium suum, quem unicum habebat, me diligere assereret: & propter
 hoc post adeptam libertatem, promissionibus & precibus me omnibus modis reti-
 nere attentabat. Sed quia sciebat me valde avidum ad discendum literas, per excu-
 sationem, qua me finxi ad studium ire & reverti, deceptus, me dimisit, non tamen
 sine totius familiae suae desolatione, rogans, & per nomen Dei & Mahometi me ad-
 iurans, ut quantocius redirem. Et forte adhuc reuersurum a studio expectat, ut ui-
 delicet de meo sacerdotio, & sui desiderij implementatione, duplex sibi gaudium, quod
 multum optauerat, accrescat. Demum in fine, quod valde paucis ductis in eo-
 rum captiuitatem contingere potest, cum litera Imperiali auctoritate confecta,
 & authenticorum testium solenni uallata testimonio, Deo mihi adiutorium praes-
 tante & misericordiam, non solum illius durissimae captiuitatis nexibus solutus,
 verumetiam illius cruentissimae sectae diabolica infectione solutus, liber existi.
 Detur

Quot fugas
 peregerit au-
 thor.

Detur igitur maioris experientia testimonium, cum evidenti ratione: & ego meis postpositis, suis assertionibus indubitanter cum ceteris fidem adhibebo.

ISTI SVNT DVO SERMO-
nes in vulgari Turcorum.

CAffil olma aths goelsingi, halinga bakoeleni, gore ruenelitim doenuede, yafur clerung deleni goer, nitscheler uatir dueffe beni, girnulam tsth yeã uel fuebemi Czuem uekleritfassa beni tsthur beni olã guer. Kym ach iduep kilir za ri kuenethdur ellinde uuari. Gutsihmish yatir kari giri mizkij nueri guueleni. goer czorma hallyn kynczene uuarma yeramanczine Kymczini goef deczini
10 uul sub gyeni iulani goer. Hantz Mehekni met mustafa: huekym ittikafã kassa. Doenne kyme kildi bassa, aldanibẽ galani goer, Aldanma maladanuara kulu keyla, haka iar, Seuigile bile uuara baki iotafsch olani goer. Ionus bij czusteritfat tar balka moriffer fatar Gendiczine hadar dutar czoledigi ialani goer.

Iana isthim goner olim bon oelim angistac, olim endestherczin host, uulura ra dantsthaq. Oliczeris belli beangissi isthimis olor eam, tenesthir ustine Konp, halkunginde iuuntsthad, hitsch hilmeczen ben nitge iden, hanke ianna, czafaridẽ, yacaffis don geemgidẽ, bachsis atta binnitstheg. Gelle bãga kauum gardasth olaczim degi ioltatstha. Kim olaczar bãga halast ben czinin do egalisthag, galã ben amalimla hernitgeczij halimla. Gide kauũ guuele, guele, efdẽ iãga donitstheg. Sãga aidirẽ ai passa, nelergelliczor bassa. Kimingiczidẽ bagir pissche, Kim schraba anitsthaq, yarrin cziazar gurã tschumla galeik derle. Kime inir czeuuan herle, kiming iczidẽ iantschag amal uuer unda tsthooap amalisa olor hedep, schol bilichia olmaczhezzeq, bunda azat olitsthaq. Ionus emdi kilia-
20 rak ut anmeaczin dogri bak, Tschumla galeik derle atli atilia czajt litschag.

INTERPRETATIO SERMONVM
predicatorum in Latino.

OLI esse incautus, aperiosculos, & considera conditionem tuam, quia mortalis es. Et noli iniquẽ agere in hoc seculo, sed de commissis poenitentiam agere cura. Considera multitudinem morientium, & dispositionem eorum in sepulchris, & deformitatem, quomodo pleni uermibus & serpentibus, facies deturbata, phlegmate pleni, omni putredine & foetore. Iusti in hoc seculo cum timore uixerunt, & cum dolore mortui, & non comparent. Et miseri peccatores rident & consolantur, credentes se mortem euadere posse. Noli igitur argumentum quaerere ab aliquo, uel rationem. Nec contrariũ dicẽtibus uolueris credere. Quotidiana morientium experientia & conditio de hoc te certum reddant. Vbi est Mahomet Mustafa: qui fuit tantae authoritatis, ut caelo & terrae imperare uideretur. Et si huic mors non pepercit, quem non seducat mundana uanitas: Non ergo blandiantur temporalia & caduca, sed exerce te in cultu diuino, & associare spiritualibus rebus, quae tibi in extremis possunt esse refugium. Ionus has sententias copulat, uendens populis mercimonia spiritualia, cuius sermonum uarietate meliora facta testimonio esse possunt. Timor mortis exterius, sed magis interius, eius me conturbat memoria. Sed quia omnibus comune mori scio, aliqualem mentis releuationẽ habeo. Certũ est quod omnes morimur, sed horã mortis tunc solũ experiemur, quando super feretrum positi, incipimus coram oculis omnium lauari. Quid faciam? aut quod me uertam nescio, quãdo omnia mihi prius chara me solũ derelinquunt. Tunc pannus quo inuoluar, & tabula cũ qua efferar, mihi ex omnibus remanebũt. Sed fortẽ amici mei & proximi cõpatientes usq; ad tumultũ erũt mihi socij.

Mehent Nirs.
Haja.

Quem uero consortem habebō, quādo solus in terra tumultatus restabo? Tunc manebunt mecum merita & mea sancta desideria, tō non illi, qui tristes se sociauerunt, gaudento redibūt ad propria. Sed tibi dico frater chare, cōsidera qualis morientium differentia: alij enim aestuabunt incendio, alij uerō satiati gaudebunt refrigerio. Tandē instante ultimo examine, omnes iterū habent resurgere. Tunc alios gratia spiritus obumbrabit, alios ignis æterni incendiij concremabit. Non uerba, sed merita ibi respondebunt: qui non habent merita, magnā necessitatem habebunt. Illi autē tunc securi erunt, qui de hac uita sine impedimēto & liberi exierunt. Ionus ergo age nunc de tali prouisione, ut tunc apparere possis sine confusione, quādo singulorū nomina & merita toti mūdo erūt manifesta & cognita. 10

HÆC EST OPINIO ABBATIS

Ioachim, de secta Mahometi.

Danielis 7.

VANTVM autem secta Mahometi debeat durare, habetur Danielis 7. ubi declaratum fuit Danieli ab angelo de bestia magna, quæ dissimilis erat cæteris, in hunc modum: Hæc quatuor bestie magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra. Suscipient autē regnū sancti Dei altissimi, & obtinebunt regnum usq; in seculum, & in seculum seculorum. Quod tractans Abbas Ioachim super illo loco Apocal. 12. Et iratus est draco in mulierem, sic dixit: Si historias ecclesiasticas diligentius notamus, cum iam moderata esset persecutio Arriana, & etiam in quibusdam deleta, 20 *Persecutio Arriana.* inchoante Cosdroë rege Persarū, qui in persecutione orientali præcessit Mahomet & successores eius, persecutio istius sectæ secuta est tam immanis, ut reuera non hominū, sed bestie cuiusdam terribilis esse uideretur, præsertim cum ipsius error non aliqua ratione humana uideretur esse munitus, sed solū detestando furore mendacij, & tyrannica armorū potestate defensus. Quantum uerō inualuerit in breui, & quam citō profecerit in malitia sua, haud dubiū propter peccata, testatur desolatio ecclesiarum Syriæ, & Phœnicis, Palestinæ pariter & Aegypti, necnon & Africæ, & Mauritanie, & insularum maris, in quibus abolito Christi nomine, ipsius Mahomet detestanda traditio, quasi magni prophetæ Domini, & præconis altissimi prædicatur. Heu si tanta mala faciet Antichristus, 30 *Mahomet præcursor Antichristi.* ita & iste lator mendacij parauit itinera Antichristi. Ac ne cui immanitas huius bestie uideatur esse similis aliarum bestiarum, Iudæi quidem pugnaverunt contra fidem Christi: sed tamen eis renitētibus & inuitis, ædificatæ sunt ecclesiæ Hierosolymis, & non post multos dies absorpti sunt à Romanis, ita ut ex tunc quo ad eos, sinē acciperet & persecutio ecclesiarū & regnum ipsorum. Pagani pugnaverunt contra Christum, sed quotidie uincebantur à militibus eius, ita ut in diebus Syluestri Papæ penē redderent arma, & eidem Christi uicario sceptrū regni assignarēt. Gothi & Vuandali, & Longobardi, & alij hæretici partim deleti sunt ab exercitu Romanorum, partim ad catholicam fidem conuersi. Hæc uerō quarta bestia ita indomabilis fuit, ut licet apparuerit ad tēpus humiliata, & quasi mortua, quā iterū magnificata sit, & ad deuorandum parata, plus timere est quā *Danielis 7.* exprimere. Hæc igitur est illa bestia, quam sanctus Daniel quartā nominat, *Apocal. 13.* bente septem capita, & in uno eorum cornua decem. Et infra paulo post idem Abbas Ioachim ita dicit: Per hanc bestiam diabolus meridianam incolentes eremum uiros solitarios impugnavit. Et per hanc talia facturus est, & ex parte iam facit, qualia non est permixtus in temporibus alijs, nec etiam quando sanctos martyres laniare icibus uarijs sineretur.

Appendix

APPENDIX, DE CHRISTIANORVM
decem nationibus, siue sectis.

NOTANDVM quòd gentes Christianorum diuiduntur in decem nationes: uidelicet Latinos, Græcos, Indos, Iacobitas, Nestorinos, Moronitas, Armenos, Georgianos, Surianos, & Mozarabes.

Prima natio est Latinorum, qui habent Imperatorem ^{Latini.} Almania, & reges multos, uidelicet reges Castellæ, Arragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ. Et isti sunt de natione Hispanica. In natione Gallica est unus rex Francorum, & multi duces & comites. In natione uero Italiæ est rex Sicilia, Neapolitanus, multi duces, comites, marchiones, ac cõmunitatis magnæ, uidelicet Venetiarum, Florentiæ, Senarũ, & Ianuæ. In Germanica autem natione præter imperatorem qui debet esse Almanus, sunt reges multi, uidelicet rex Angliæ, Scotiæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Daciæ, Frisiæ, Suediæ, Noruegiæ, Dalmatiæ, & multi marchiones, Iantgrauis, duces, comites, &c. Item in insula Cypri, rex Cypri. Omnes prædicti sunt obediens Romanæ ecclesiæ.

Secunda natio est Græcorum, qui habent patriarcham Constantinopolitanensem, archiepiscopos, episcopos, abbates, &c. in spiritualibus. In temporalibus uerò imperatorem, duces, & comites, &c. Pauci tamen numero sunt nunc, quia ^{Græci.} Agareni & Turci occupauerunt & inuaserunt maximam partem Græciæ. Et isti nõ obediunt ecclesiæ Romanæ, & habent errores multos, qui sunt condemnati per ecclesiam: quia dicunt, quòd spiritus sanctus nõ procedit à filio, sed à patre solum. Etiam dicunt, quòd non est purgatorium.

Tertia natio est Indorum, quorum princeps est Presbyter Ioannes, cuius potestas excedit omnes Christianos. Nam habet sub se septuaginta duos reges. & quando dicitur dominus Presbyter Ioannes equitat, semper facit ante se portare crucem ligneam. Quando tendit ad bellum, facit portari duodecim cruces de auro & lapidibus preciosis factas, pro uexillo. In illius terra est corpus beati ^{Indi.} Thomæ apostoli in maxima ueneratione. ^{Presbyter Ioannes.}

Quarta natio est Iacobitarum, à Iacobo hæretico, discipulo patriarchæ Alexandrini Iacobitæ dicti sunt. Hi in partibus orientis occupant magnam partem ^{Iacobus qui secit sue originem traxit de Eubæ.} Asiæ, terram Mambriæ, quæ est propinqua Aegypto, & terram Aethiopiæ usque ad Indiam plus quàm quadraginta regna. Hi circumciduntur & baptizantur, cum ^{Christi, dicitur, Gnaphori, & Grauii obsoleto seruitu.} ferro ignito characterem crucis imprimunt in frontibus & in alijs partibus corporis, ut in pectore, uel in brachijs. Hi confitentur soli Deo, & non sacerdotibus Iudæorum & Agarenorum. Et dicunt, in Christo esse tantum naturam diuinam sub utraq; insubstantiam. Aliqui eorum loquuntur lingua Chaldaica, alii lingua Arabica, alii uerò alijs linguis, secundum diuersitatem nationum. Et isti fuerunt condemnati in concilio Cedenli. ^{Præterea, dicitur, quod Iacobus a Martiano papa primus ad hunc modum dicitur. Hi sunt qui in modum crucis frontem, alij gratia ambas dicit. Dicitur. ad an. 1330. nu. 12.}

Quinta natio est Nestorinorũ, à Nestorino hæretico, qui fuit Constantinopolitanus episcopus, sic dicti Nestorini. Hi soli ponunt in Christo duas personas, unam diuinam, aliam uerò humanam. Et negant beatam uirginem Mariam esse matrem Dei, sed bene hominis Iesu. Hi uiuuntur lingua Chaldaica in suis scripturis, & conficiunt corpus Christi in fermento. Hi inhabitant Tartariam, & maiorem Indiam: & sunt multi numero. Terra eorum continet tantum, sicut Almania & Italia. Et isti hæretici fuerunt condemnati in tertia synodo Ephesina, & fuerunt diuisi ab ecclesia Romana, & permanserunt in pertinacia. ^{Nestorini.}

Sexta natio est Moronitarum. Moronitæ, à quodam hæretico Morone dicti sunt. Hi unũ intellectũ & unam uoluntatẽ in Christo tantũ ponunt. Hi habitant iuxta Lybiam, ^{Moronitæ.}

Hi Primatem suum que glos
siti uocant summa in obedi
tia habent, eiq; obediunt tan
quam alteri pape. Hijs ob
ediunt cu; q; adis implacabile
Armenij. In gentibus uero
mennum Eubriam uicij.

circa montes Libani

Lybiam in prouincia Phoenice in magno numero, uiri bellatores, in pralijs edo-
cti & experti, specialiter utitur arcub. & sagittis. Hi more Latinorū campanis, &
eorum episcopi annulis, mitris & baculis pastoralibus utuntur. In scripturis lite-
ra Chaldaica, & in uulgari Arabica utuntur lingua. Hi aliquando fuerunt sub
obedientia Romanæ ecclesiæ. Nam eorum Patriarcha interfuit concilio genera-
li Lateranensi, celebrato Romæ sub Innocentio tertio. Sed postea recesserunt ab
ecclesia Romana. Hi primò fuerunt condemnati in synodo Constantina, & pos-
tea uenerunt ad obedientiam Romanæ ecclesiæ. Et iterum reuersi sunt ad pro-
prium eorum opinionem, in qua perseverant hodierno tempore.

Armenij. Septima natio est Armeniorum, qui habitant in regno Armeniae prope An-
tiochiam. Hi proprium idioma & linguam communē omnibus habent, & scri-
pturas sanctas, & officium ecclesiæ cantant, & dicunt in uulgari lingua, ita quod ab
omnibus secularibus tam uiris q; foeminis intelligantur. Habent suū primatem,
quem uocant Catholicum, cui obediunt sicut nos Papæ, cum magna deuotione
& reuerentia. Quadragesimam ieiunant cum magna deuotione, in qua non co-
medunt pisces, nec bibunt uinum. In diebus autem Veneris comedunt carnes.

Georgiani. Octaua natio est Georgianorū, à beato Georgio, quē habet in pralijs in patro-
num, dicti sunt Georgiani, & habitant in partibus orientalibus. Est et populus
pulcher, fortis, & deliciosus: Medis, Persis, & Syris, in quorū confinibus commo-
rantur, ualde formidolosi. Et utuntur lingua Græca, utitur sacramētis more Græ-
corum. Clerici habent coronas in capitibus eorum rotundas, seculares uerò qua-
dratas. Quando ueniunt ad sanctum sepulchrum, non solunt Sarracenis tribu-
tum, & ingrediuntur Hierusalem cum uexillis erectis, quia Sarraceni eos timent.

Eorum foeminae utuntur armis sicut uiri, barbas & crines etiam habent sicut
uiri, utuntur pileis altis in capitibus ad altitudinem cubiti. Quando scribitur Sol-
tano, statim conceditur eis quod petunt.

Suriani. Nona natio est Surianorū, sic dicti Suriani, à ciuitate Sur, quæ est eminentior
ciuitas in Suria, uel Assyria. Hi utuntur in sermone uulgari, lingua Saraceni-
ca: in scripturis diuinis & officijs missæ, lingua Græca. Habent episcopos, & con-
suetudinem Græcorum seruant, & eis obediunt in omnibus. Conficiunt in fer-
mento, & habent opiniones Græcorum contra Latinos. Hos sequuntur aliqui

Samaritani. Christiani, qui in terra sancta uocantur Samaritani, primò conuersi tempore apo-
stolorum, sed ipsi non bene sapiunt in catholica fide.

Mozarabes. Decima natio est Mozarabum, hi Mozarabes fuerunt olim multi numero in
partibus Africæ & Hispaniæ, sed modò sunt pauci. Sunt autem dicti Mozara-
bes, quia modus Christianorum de Arabia in multis tenebant. Isti utuntur in of-
ficijs diuinis lingua Latina, & obediunt ecclesiæ Romanæ, & praelatis Latinorū.
Conficiunt in azymo, ut Latini, sed in multis discrepant à Latinis, quia cum dies
naturalis diuiditur in uiginti quatuor horas diei & noctis, tot officia habet siue ho-
ras, et psalmos ac hymnos certasq; orationes habent, & nimis prolixas, quas non
dicunt more Latinorum, nam & quod Latini dicunt in principio, ipsi dicunt in
fine, uel in medio. Sacramentum eucharistiæ diuidunt aliqui in septem partes, a-
liqui in decem. Et est hæc natio ualde deuota. In matrimonio uerò non coniun-
guntur, nisi personis suæ gentis, siue nationis, inter quos foemina amisso primo
marito, nunquam coniungitur alteri, sed permanet in castitate perpetua.

DIVERSITATIS HUIVS INTER

Christianos cause.

Prima causa. Causa uerò tantæ diuisionis inter Christianos fuit, quod ab antiquis tem-
poribus Christiani fuerunt astricci, ne celebrarent Concilia generalia.

Ideo

Ideo insurgentibus hæreticis, in diuersis mundi partibus, non fuit qui remedium apponeret. Secunda causa fuit negligentia summorum Pontificum, quia *Secunda.* non curauerunt nuncios mittere ad Christianos in erroribus positos: quia si hoc fecissent, multos, aut omnes ad unam fidem & obedientiam Romanæ ecclesiæ reduxissent.

F I N I S.

SOPIVS EPISCOPVS SERVVS SERVO-
RVM DEI ILLVSTRI MORBISANO TVRCARVM
principi, timorem diuini nominis & amorem.

SCRIPTVRI ad te aliqua pro tua salute & gloria, proq; communi multarū gentium cōsolatione & pace: hortamur, ut benignè audias uerba nostra, nec prius dānes quā iudices, nec prius iudices q̄ singula diligenter intelligas. Accipe quæ scribimus in bonam partē, & usq; in finē patienter audi: si bona sunt quæ suademus, amplectere: sin mala, respue, & in ignem mitte. Neq; idcirco epistolam reijcias, quia Christiani hominis est, & eius Christiani qui ceteris præest. Non enim te odio persequimur, neq; tuo insidiamur capiti, quamuis nostræ religionis hostis existas, & armis Christianam urgeas plebem. Operibus tuis, non tibi sumus offensi. Diligimus, iubente Domino, inimicos nostros, & pro persecutoribus nostris oramus: sapientibus & *Matthæi 5. Rom. 1.* insipientibus debitores sumus, & omnes cupimus fieri saluos, Græcos, Latinos, Iudæos, Saracenos, omnibus optamus bona. Sed scimus uera bona neminē assequi posse, qui extra euangeliū degit, & à Christo domino nostro est alienus. Noli autē aures claudere, aut oculos auertere, cum Christum nominamus, quem *Extra euangeliū & Christi nulla salus.* humetea lex iniqua natū & uirum sanctū, & prophetam magnum, & uirginis filium, & miraculis clarū dicit. Multa tibi per eum & maxima bona euenient, si ei credideris, & eius sacris initiari uolueris. Horresces hæc cum primū accipies, sed audienda est tota lex, deinde iudicium promendum. Audi quò redimus. Multa tibi & tuis progenitoribus cum Christianis bella fuerunt, multus sanguis effusus est, multæ urbes deletæ, sacræ aedes incensæ, raptæ uirgines, uiolata matronæ, uastati agri, scelera perpetrata sunt quæcunq; in mentē uenire possunt, dum Turca & Christianus, uter imperet, gladio contendit: tibi (ut fama & opera ipsa loquuntur) ingens desiderium est Christianos sub iugum mittere, & imperium Latini nominis obtinere. Et sunt fortasse qui hoc facere suadet, & omnia tuis armis perua dicunt. & alij tuas uires amplificantes, Christianas attenuant: alij in diuisionibus & odijs quæ gentem nostram excedunt, spem collocant, haud difficile existimantes eos uinci ab exteris posse, qui domi desident. Nos nō ita ignarum te credimus nostrarū rerum, quin scias quanta est Christianæ gentis potentia, quā ualida Hispania, quā bellicosa Gallia, quā populosa Germania, quā fortis Britannia, quā audax Polonia, quā strenua Hungaria, q̄ diues & animosa & bellicarum perita rerū Italia: sola Hungaria diu progenitores tuos & te ipsum fatigauit. Octogesimum iam annum aduersus Hungaros Turcarum signa feruntur, & adhuc circa Samū ac Danubium hæret una gens, quæ te tuasq; uires agitat. Quid facias si tibi cum Italis, aut Gallis, aut Germanis res fuerit, amplissimis & robustissimis populis? Fortasse non deest, qui dicat, Iustinianū imperatorē Constantinopoli sedentē, misso in Italiā Bellisario cum parua manu militū *Iustinianus imperator.* perdi.

Adulatores regum assidua pestis.

perditam Romam, & reliqua loca usque ad alpes recuperasse, nec te Iustiniano minorem esse. Caue ne te fallant adulatores, domestica regum & assidua pestis. Facile principes magna de se loquentibus aurem praestant, atque idcirco saepe decipiuntur. Rarus est uero, qui non se maiorem credat. Iustinianus uniuersa Graecia & Illyrici & Asiae & Lybiae dominus erat, & Italiam non acquisiuit, sed recens perditam recuperauit, & a Gothis gente barbara, non ab Italis abstulit: nondum amor imperij Romani in mentibus Italis refrigerat, neque ullus erat qui barbaricum iugum aequo animo ferret. Cuncti arma pro imperio, & pro patria magnis animis susceperant, nec tam Bellisarius Italis libertatem restituit, quam Itali suum decus uendicarunt. Tui progenitores nunquam aut possederunt Italiam, aut uiderunt, nec tibi ius ullum in ea est. Quod si pergas Italiam inuadere, senties tibi cum uiris bellum esse. Fatemur, res claras maiores tui egere, nec tua minora sunt opera, qui Constantinopolim expugnasti, & Peram e regione Genuesium coloniam, & Peloponnesum, magna ex parte in deditionem accepisti, & in Rastia & Valachia non parum agri adeptus es, & saepe tuos hostes fudisti. Et hoc anno Syropem uetustam urbem † Metis Eupatoris patriam & eius tyrannum cepisti, & Trapezunte direpta, incolae eius & imperatorem in captiuitatem abduxisti, & Ioannem Cassanum praelio congregi ausum superasti. Magna haec tibi uidentur, nec nos parua dicimus. At Iulius Caesar cum de uictoria † Pontica triumpharet, in curru quo uehebatur, haec uerba iussit inscribi: Veni, uidi, uici. Imbelles eas gentes & parui momenti existimans, quas Pompeius paulo ante domuerat, & tu hac aetate superasti. Alia est Italicorum natura, aliae uires, alia ingenia, alij animi. Nesciunt subesse, qui soliti sunt praeesse. Et nunc tota Italia armata est, equis & hominibus plena: nec pecunia caret, quae neruus belli dicitur. Non pugnabis contra foeminas, aut Italiam, aut Hungariam, aut aliam in occidenti prouinciam ingressus. Ferro hic res geritur, non Alitaticis sudibus. Chalybeus thorax pectora tegit, equi simul & homines tecti pugnant, ordines seruant, nec uano metu pauent. Fortior sit necesse est, & manu promptior, & animo praestantior, qui eos loco depellat. Nec Christiana dissidia desiderio tuo conducere putes, haud in his confidas. ueniunt Christiani omnes, si quando te audiant interiora Christianitatis accedere, nec tu melius Christianorum paci consulere potes, quam ualidis & magnis copijs Christianitatem inuadens: cessabunt priuata odia, ubi publica senserunt, & coniunctis uiribus aduersus communem hostem arma sumentur. Nec tu necesse arbitreris ad propulsandas tuas incursiones, ad comprimendum tuum impetum, tuasque uires elidendas totam Christianitatem uniendam esse, quod fatemur difficile esse. Sed una ex quatuor nationibus satis fuerit, superque satis, tuas copias profligare. Atque ut de alijs taceamus, complures esse in tuo palatio arbitramur, qui terram Italiam lustrauerunt, & uires & ingenia noscunt. Ipsos audi atque interroga, an aequari tuis uiribus Italia possit, an uinci tuis armis, an tuo imperio subijci. Plus negotij Romanis fuit Italiam acquirere, quam orbi reliquo frenam imponere. Diceret aliquis, quod supra tetigimus, intestina odia, quae nostram gentem exagitant, introitum tibi in Italiam posse praebere: & si unus principum te excludat, alterum inclusurum, daturumque aditum. Sunt diuisiones sane & inimicitiae & similitates inter Italos, plures & graues & periculosa, & utinam non essent: sed nullus est qui dominum pati non Christianum uelit, omnes in fide orthodoxa mori uolunt. Nulli animus est a religione recedere. Non hic inuenies, quod tui maiores apud Graecos: qui contendentibus de imperio duobus, nunc uni, nunc alteri minus potentia auxilia ministrare, donec ambos eneruatos et exhaustos eiecere, et sibi principatum arripere, Aliae sunt Italiae potentiae, alij regum oculi, alia ciuitatum consilia.

Vene

Christianis dissidijs Turcae ne confidat.

Italicorum factiones.

Veneturū respublica sapientia diues, & auro, Christo deuota, ut nostra fert opinio, prius euerteretur funditus, quā hostem religionis in Italiā patiatur intrare. Atq; hæc quidē per sese quando statuerit, nullis adiuta uicinis, tuas opes euerteret, tantum terra mariq; potest. An Florentiæ urbis magnificentiam ignoras, & uires, & opes, & quantus est in ea religionis cultus, quanta erga Iesum reuerentia, quantus amor? Credis ne fieri posse, ut hæc ciuitas Italiā diuersæ religionis hominibus aperiri sinat? Sunt aliæ multæ urbes insignes, multi principes clari & magni. Nihil de regno Siciliae dicimus, quod armis hac tempestate concutitur. non possumus multa nobis de illo promittere: licet tamē hoc asserere, quod quanquam duo reges de ipso litigent, & bello decertent, maluerit tamen uterq; regno priuari, quā tuis auxilijs uictoria potiri, quod si ad te alter cōfugerit, totius Italiæ in se odia concitauerit. In Gallia Cisalpina, quæ & ipsa pars est Italiæ, dux Mediolanensis in armis excellit, & potentia par regibus habetur. Nec parua sunt ducis Mutinæ uires; aut Genuensis, qui Liguribus præ est marinis. Non cōtemnendus ducis Sabaudia, opulentus & ualidus in Italiā principatus. Adest Marchio Mantuanus. Sunt & alij complures urbium domini, quibus nihil potest esse molestius, quā nobilem Italiā uana superstitionis ritu foedari. De nobis & ecclesiæ Romanæ ciuitatibus & prouincijs tacemus, quoniam nostram tibi possessionem haud ignotam esse confidimus, quibus sola cura est seruandæ & ampliandæ fidei Domini nostri Iesu. Hæc si accepisti ab alijs, gaudemus, ueritatem enim accepisti: si minus, hortamur hæc discutias, & uerum inuestiges. inuenies nihil nos esse mētitos, non folium Sibyllæ, ut quidam ait, sed Euangelij paginam recitamus. Difficile est, atque adeo difficile, ut impossibile dici queat, te tua in lege permanentem uoti compotem fieri. Si, ut aiunt, imperium Christianorum desideras, dicens quā plurimos tibi Christianos subesse, & de reliquis idem speras, non est par ratio. Paucissimi sub tuo imperio Christiani sunt, qui ad ueritatem ambulent euangelij. Omnes aliquo sunt errore imbuti, quamuis Christum colant, Armeni, Iacobitæ, Maronei, & alia quædam nomina. Græci a Romanæ ecclesiæ unitate aberant: cū tu Constantinopolim inualisti, neq; adhuc decretum Florentinum acceperant, & in errore stabāt, neq; de sancto spiritu, neq; de purgatorio igne, consona rectæ fidei sentientes. Pauci fortasse inopes ueri Christiani, necessitate, non uoluntate tibi obediunt. At urbes Italiæ potētissimas, non est tuum cogere, ualidiores sunt, quā tuis queant exercitibus superari. Nosti quæ acciderunt, cum Taurinum inualisti, quod nostra atas Belgradum uocat. Pauci cruce signati innumerabiles tuas copias prostrauerunt. Non est de Italis speranda uictoria, quibus aduersa fuit in Hungaris pugna. Quocirca ut eō tandem ueniamus quō nostra festinat oratio, & id dicamus quod ad scribendum compulit, tuamq; gloriā & tuam salutem tibi deniq; ostendamus: adhibe his paucis animū. Si uis inter Christianos tuum imperium propagare, & nomen tuum quā gloriosum efficere, non auro, nō armis, non exercitibus, nō classibus opus est. Parua res omnium qui hodie uiuunt, maximū et potentissimum & clarissimū te reddere potest. Queris quæ sit? Nō est inuentu difficilis, neque procul querenda, ubiq; gentiū reperitur: id est, aque paucillū quo baptizeris, & ad Christianorum sacra te conferas, & credas euangelio. Hæc si feceris, non erit in orbe princeps qui te gloria superet, aut equare potentia ualeat. Nos te Gregorum & Orientis imperatorem appellabimus: & quod modō ui occu-

Veneti.

Florentia.

Siciliae regnū.

Mutinae dux.

Genuensis.

Sabaudus.

Mantuanus

marchio.

Christiani sub

Turca.

Belgradi oppu
gnatio.

Ad baptismum

hortatur.

ff pas,

pas, & cum iniuria tenes, possidebis iure. Christiani te omnes uenerabuntur, & suarum litium iudicem facient. Oppressi undique ad te ueluti comune patrociniū cōfugient, & toto fere orbe ad te prouocabitur. Multi sponte sua sese tibi subijciēt, & tribunalia tua sequentur, et tributa praestabūt. Licebit tibi surgentes extinguere tyrannides, iuuare bonos, oppugnare malos, nec Romana ecclesia te arguet recta uia uadentem. Eadem erit erga te charitas primae sedis, quae in ceteros reges; et tanto maior, quāto eris ipse sublimior.

Vladislaus Poloniae rex. Facile hoc pacto sine sanguine, sine armis multa poteris nasci regna. Vladislaus Lituaniae princeps, Vituldi frater, cum aspiraret ad regnū Poloniae, effectus infidelis, ut uoti sui compos fieret, effectus fuit Christianus, et deinde etiā regnum obtinuit. Cuius nunc filius Casmirus regnat. alter filius, qui etiam apud Hungaros regnauit, in bello contra genitorem tuū gesto superatus occubuit. Quid reris de te fiet, Christianis initiato sacris? Magnus erit ad te cōcursum, & felicitatis genus existimabitur Christianis, se inter subiectos uos anumerari. quippe ut arbitramur, si Christianus fuisses, mortuo Ladislao Hungariae ac Bohemiae rege, nemo praeter te sua regna fuisset adeptus. Sperassent Hungari post diuina bellorum mala, sub tuo regimine pacē, et illos Bohemi secuti fuissent. Sed cū esses nostrae religionis hostis, elegerūt Hungari uiri fortes et fidelissimi, religionē potius cū bello retinere, quā ea perditā, pacē cōsequi. Quot sūt hodie in Epiro, in Peloponneso, in Macedonia, in reliqua Graecia, in Dalmatia, in insulis Aegaei, Carpathij et Ionij maris, qui tuū imperiū non alia de causa refugiunt, nisi quia alienus es a Christiani ritus; et hī modō ad nos, modō ad alios recurrunt, openam petūt, extrema omnia subituri, prius quā te circumcisum et alienigenā dominum ferant. Et nos eis aliquando argento, aliquādo frumento, aliquando rebus alijs subuenimus. Quod si baptizatus esses, et nobiscū ambulares in domo Domini cū consensu, nec illi tuum imperiū tanto tēpore formidarent, nec nos eis aduersus te ferremus opem; sed tuum potius brachiū in eos implorarem, qui iura ecclesiae Romanae nōnunquā usurpant, et contra matris suae cornua erigūt.

Haistulphus et Desiderius reges. Et sicut nostri antecessores Stephanus, Adrianus, Leo, aduersus Haistulphum, & Desideriū gentis Longobardae reges, Pipinū et Carolū Magnum accersuerunt, et liberati de manu tyrannica, imperiū a Graecis ad ipsos liberatores transfulerunt: Ita et nos in ecclesiae necessitatibus, tuo patrociniū uteremur, et uicem redderemus accepti beneficii. O quanta esset abundantia pacis, quāta Christianae plebis exultatio, quanta iubilatio in omni terra, redirent Augusti tēpora, et quae poetae uocāt, aurea secula renouaretur; habitaret pardus cū agno, et uitululus cū leone, gladij uerterētur in falces, in uomeres ac ligones rediret omne ferrū, excolerētur agrī, euelleretur aspera domus, terra mitesceret, uici repararentur, et urbes resurgerent, templa deo sacrata quae ceciderunt emergerent, collapsa monasteria et plena uiris religiosis, diuinis omnia laudibus personarent. O quanta esset tua gloria, qua pacem orbi reddidisses. O quanta tibi redundaret felicitas, qui ad aeterni pastoris ouile cunctas redegeris oues. O quantū te omnes amarēt, obseruarēt, et exrollerent, qui communis omnium pacis et salutis fuisses autor. Diceret aliquis, hanc pacē, hanc unionem, hanc cōmunem legitimā, haberi posse sub tua lege. Errat qui hoc censet: multos reges, multos populos unitos esse oportet, prius quā tuā legē ubique dissemines. Nec si unies corpora, unies et animos; sciunt Christiani suam legem sanctam esse et ueram et salutarem, nec dimoueri ab ea possunt, quamuis aliqui aut libidine ducti, aut auaritia tracti, aut uoluptate

*Christianorum
lex sancta, ue-
ra, salutaris.*

luptate illecti, aut metu mortis attoniti, aut cruciatu superati, non nunquam circuncidantur, & in tuos ritus cōcidant, quorum si corda posses inspicere, intelligeres neminem esse qui libenter consultoq; recesserit ab Euangelio. Ostendimus suprā, quantū præcellant Christianæ gentis uires, & quam difficile sit, tot nationes Christum colētes euincere. Non est quod pacē speres sub lege Mahumetea, in qua non est salus: (difficultatis experimentū ipse uides, qui etsi multis Christianis, hisq; non omnino ueris imperas, minimè tamen eis tuam legem persuadere potes, minus persuadebitur ueris) quæ non in argumentationum rationibus, sed in solo ferro fundata est, ut quæ uincere disputādo non sperat, sed uinci formidat. Non sunt Christiani qui uel bello superari possint, uel disputationib. decipi, quando et armis excel-
lunt, & rationibus munitissimi sunt, non solū diuinæ scripturæ, sed etiā Philosophicæ. Impossibile est sub lege Mahumetea unionem fieri, sub Christiana facile fieri potest. Et id magna ex parte in tua uoluntate cōsistit. Tu unus si annuas, Turcæ omnes annuēt; nec Syri, aut Aegyptij, aut Arabes aut Libyes aduersabuntur. Tecum quicquid est intra Hellespontum & Euphraten, & quicquid possides in Europa, conuertetur. Quid faciet baculus Aegyptiorum arundineus, quādo Christianum te uiderit effectū: Quid imbel-
lis Arabs: Quid nudus Afer: Omnibus his Aethiopes imminent, qui Presbytero Ioanni parentes, quod Christianus est, non poterunt & illis & reliquis Christianis obistere. Noli cursum retinere. possunt Aethiopes & congregatam aquam dimittere, que rumpat aggeres, & totam inundet Aegyptum, atq; submergat, cum sidus apparet arcturi. Hispani & Siculi facile Mauritaniam inuadunt, & Cathalani cum Genuensibus, Scis quantū ualeant occidue classes, et quātus est terror uel Syrijs, uel Alexandrinis, uel cæteris Orientalibus, quando Christianæ trirèmes ad eos nauigant. Tua certè autoritas & animi magnitudo, & in bellis felicitas apud omnes admiratio-
ni est, qui Mahumeteam sequitur legem. quod si te nobis adiunxeris, breui totus Oriens reuertetur ad Christum. Vna tantum uoluntas pacare orbem potest: & ea tua est, si ad baptismi gratiā se cōuertat: in te, crudelibus
bellis imponere finem, & tantum prestare mortalibus bonum, quantum es-
fari non possumus. Quæret aliquis, quomodo quiesceret orbis Turcis ad Christum cōuersis, quando nec ipsi Christiani inter se concordēs existunt, & multa per Italiam, Germaniam, Galliam, & reliquas prouincias desæui-
unt bella: Diximus: dissidere inter sese nostræ gentis homines, non negamus, & pluribus in locis ferro contenditur. Diuino olim consilio sub Ocia uiāno propter reuerentiā Saluatoris, qui tunc secundū carnem natus est, ea pax in orbe fuit, quæ nec antea nec postea uisa est. Difficile est, & propemodum impossibile, quiescere in terris omnia, ubi homines sunt affectib. sub
iecti reprobis. Illū ambitio exagitat, hūc cupiditas trahit, libido alium impellit. Multa est inter mortales belli materia: sed nō sunt tam atrocía inter Christianos prælia q̄ inter Turcas & Christianos. Christianus cum Christiano de agri possessione, de regno, de imperio, de gloria contendit: cum Turca de religione, de libertate, de uita. Inter Christianos qui bello uincuntur, possunt armis, nec uitam, nec libertatem amittūt, & multis etiā patrimonia dimit-
tuntur, principes imperio priuantur, inferiores domum mutant, reliqui tenent. In prælijs quæ geruntur aut cum Turcis, aut cum Saracenis, qui succumbunt, si uitam nō amittunt, in seruitutem rediguntur, & multi etiā religioni renūciare coguntur. Hæc acerbissima sunt, et immanissima bella: quæ
ff 2 si tol

Lex Mahumetea
in ferro
fundata.

Presbyter Ioan-
nes.

Affectuū pra-
uitas omnis dis-
sidij in orbe cau-
sa.

si tollantur (quod in te situm esse mōstrauimus) pax maxima exoritur, & uniuersalis quies. Nam reliqua bella huic cōparata, faciem quodammodo pacis habent et ocij; nec illa tam multa erunt, quādo unus afsit, qui solo nutu compescere possit iniurias, qualiter te futurū non ambigimus, si cum tua potentia Christianus efficiaris. Vides ne quātum tibi laudis affert baptismi lauracrum? quantum cum Christo sublimis & conspicuus redderis? Quis prohibet aquam? Quid metuis? Voces fortasse aulicorū times tuorum, quorum non dubitamus dicturos tibi aliquos; Quid cogitas, quid agis, quorsum te tua uoluntas trahit? uis baptizari? uis Christianus fieri? nescis quod periculum adis, omnes te Turcæ deserēt; & ubi existimas fieri magnus, fies nullus, ex Turcis natus, Turcas deserēs; inter Turcas creuisti, Turcarum te manus extulit, Turcæ Asiam & Græciam gubernāt, Turcæ exercitibus præfunt; qui si uel minimā famā tuæ mutationis acceperint, uestigio sumptis armis, te delecto, imperatorem aliu suscipient; tu nudus & expulsus si euaseris, apud Christianos mendicabis panē. Nam quis Turca est, quem suę religionis poeniteat; moriemur omnes, priusq̃ nostri prophete iugum excutiamus. Non sunt parua quæ isti obijciunt; adhibēda est & huic parti medela, quam nemo te ipso melius inuenerit. Nosti tuos homines, & quib. prouincias commiseris, non ignoras quanta sit cuiq̃ fides, & quis animus, non te laet. Non sit sine periculo magnū facinus et memorabile. Vilia sunt quę paruo emuntur. Diligētia hic & labore opus est, peruestigāda sunt amicorum consilia, noscenda subditorū ingenia; & his utendū est, quos fidos et prudentes uideris. Seruiunt tibi non pauci ex Christianis nati, qui quamuis circuncisi sunt, non tamen Christianū nomē oderunt. His exercitus, his præfecturas reddere potes, qui tui sint amantissimi; & ita regnū ordinare, ut quando uelis, præsto sint omnia. Tui subditi magna ex parte Græci sunt & Armeni (ut diximus) Iacobitæ; qui etsi aliquid erroris habent, Christiano tamen nomine censentur; nec aliud magis cupiūt, q̃ te similem eis esse, et illum Deum colere quē colunt ipsi, sperarent meliori se loco futuros, qui nunc mancipia quam uilissima sunt, tributa exoluunt grauiā, iniurijs afficiuntur quotidiana; ad bellū ducuntur inuiti, & inermes caedibus exponuntur, priuantur liberis et uxoribus; miserrima res est, postquā filios educauerunt, eos perdūt, rapiuntur in palatiū, pueri circunciduntur, & Mahumetis ritibus imbuuntur. uidēt infelices parentes non modō corpora liberorum, uerū animas etiam ire perditū; et angustiati inter tot calamitates plorare non possunt, maiora mala timentes. Nemo horum te diligit, neque enim natura fert, ut eos amemus, à quibus patimur mala. Quod si te Christianū cernerent, mirū in modū diligerent, felicitatē tuam cuperēt, et omnibus studijs tuam gloriam quærerent, & filios suos & seipsos q̃ libentissimē tibi donarent. Magna est horū multitudo, & pro sua religione constantia, quod si prudenter eos tractaueris, nihil tibi de rebellionē Turcarum uerēdum erit, qui medios inter Christianos sese uidentes, tuæ potius uolūtati cōsentient, fortunas & dignitates seruaturi, q̃ mortis periculo se subijciant. Non suademus rem nouam aut insuetā, tutū est iter quod ostēdimus, multi hoc et magni reges ingressi sunt. Apud Francos ex gentili & idolatra Christianus effectus est Clodoueus, et simul cum eo regni proceres baptizari non recusarunt. Apud Hungaros Stephanus nostris initiatus sacris, omnem illā gētem Christo acquisiuit. apud Vefogotos, qui longo tēpore in Hispania regnauerūt, & usq̃ in hæc tēpora eiusdē gētis sanguis imperat. Richardus Lemugildi filius, suadente Leandro Hispalensi episcopo, Arrianæ renunciauit hæresi, & cum omni

Adulatorum
uoces dehortan
tū ne fiat Chri
stianus.

Turcæ subditi
Christiani.

Regum aliquot
exēpla, qui ex
gentibus Chri
stiani sunt facti.

omni gente sua catholicā fidem cōplexus est. Apud Longobardos Agilulphus, iurāsu coniugis Theudelindae, reliquit idola, & cū omni populo Christiana sese legi subiecit. Apud Hyberos, qui sunt in Asia, imperante Constantino maiore, rex gentis cū coniuge, et omni nobilitate atq; plebe, ad prædicationē unius capitivæ mulieris, relicta idolorum infātia, baptizatus est. Sed quid moramur, et nō exemplū illud adducimus, quod omnīū est maximū? Cōstantinus ipse imperator ac monarcha uia aperuit, quā tu & tui similes ingredi absq; ulla cūctatione possētis. omnes qui eum præcesserant imperatores, excepto Philippo, gentiles fuere: Iouē, Mercuriū Apollinē, Hercule, & alia quæ sunt monstrōsa nomina, tanquā deos colebant. Senatui & omni Romano populo, stultitia Christus erat. Proponebantur passim edita quæ Christianos cōprehendī iubebant: & nisi sacrificarēt idolis, crudelibus modis interfici. Nihil uilius erat nomine Christiano, infame genus & maleficum habebatur omnīū qui Christo crederent. Sub Nerone, sub Domitiano, sub Diocletiano crudelissima in Christianos defæuit persecutio. At Cōstantinus acceptis imperij fascibus, postquā persuasus est à Syluestro, prædecessore nostro, in simulacris dæmonia coli, et unū tantū Deū esse cū patre & spiritu sancto Christum Iesum, & in euangelica tantummodo lege salutem inueniri: non est cunctatus Christi fidem amplecti: non dixit, Senatus mihi aduersus erit, resistet populus, copiarū duces alienabūtur, imperio desiciar. sed alto animo iactās in Deo spē suā, legē edidit, qua publicē Christi colli iussit, et eam fidem teneri ab omnib; imperio subiectis, quā beati apostoli Petrus et Paulus Roman. tradidissent. nec propterea sinistri aliquid sibi accidit: sed tunc potissimū excellēs et gloriosus euasit, cū in uexillis suis crux Domini Iesu apposita respanduit. Viderat per quietem in aere signū crucis, et uocem audierat dicentē: In hoc Cōstantine uinces. Parauit uexilla crucis, erexit, ciuilib; bellis finē imposuit, superauit hostes, Barbaros afflixit, imperiū ampliavit, pacem subditis dedit, ecclesias aperuit, cōcilia sacerdotū celebrauit, hereses eliminauit, lucē quā acceperat ab Euāgelio, cunctis gentib; cōmunicauit. Magnificus et excelsus super omnes Cæsares inuentus, Græcis et Latinis nostris celebratus, imperauit annos supra triginta, sedē imperij apud Byzantiū erexit: et ampliatis ciuitatis mœnibus, multisq; tē publicis, tum priuatis edificijs magnificē constructis, de suo nomine Constantinopolim appellauit, & plenus dierū, apud Nicomediā edito testamento, quo filios imperij successores reliquit, ut Christianū decet, sacramentis ecclesie receptis, e uita discessit. Quid erat quod ille amplius in terra posset optare? imperio potius est omnīū maximo, uita & ei longa fuit, & paucis obnoxia & morbis, inimicos humiliatos uidit: et quod hominib; duhcissimū esse solet, heredes amplissimæ fortunæ filios dimisit. Nec alienū fuerit, tantū imperatorē, qui Christianā fidē tantopere ampliauerit, in alio seculo cū Christo regnare, ut est, credere cui seruituit in hoc dum uiueret. Quod si omnib; qui patriā auxerint, iuuerint, defenderint, certū est esse in cœlo diffinitum locū, in quo beati quo sempiterno fruatur, sicut philosophi doctissimī tradiderunt: multo id certius de illis sperandum est, qui pro lege Domini uel seruanda uel augenda summis studijs contenderunt, sicut de Cōstantino ostensum est quē sicut in terra felicē fuisse dicimus, ita & in cœlo beatū credimus. Eadē proculdubio euētura tibi esse cōfidimus, si nobiscū sapiēs Christū colas, & magnū Cōstantinū imiteris: quemadmodū Romani cum suo imperatore Christiani sunt effecti, ita et Turcē unā tecū baptizabūtur, eritq; tuū regnū super omnia quæ sunt in orbe, & nomen tuum nulla silebit grās, Latī

Constantinus
Imperator.

Vox cœlitus
ad Cōstantinū
edita.

Constantini
laus.

na te litera & Graeca & barbara celebrabit, nemo inter mortales erit, quae te potentia aut gloria precedat. Magna sunt haec quae promittimus, maiora quae sequuntur. De regno, de potentia huius seculi, de gloria humana sumus locuti. Caduca haec & incerta sunt, et fluxa: omnes morimur, omnia nata occidunt, & omnia orta senescunt, brevis est humanae prosperitatis cursus, cito regnum deficit, nulla potentia longa est, gloria quoque clari nominis, quamvis de maximis rebus diu perseveret, finitur tamen aliquando, & cum tempore deficit. Nihil est inter mortales non mortale, conterit omnia tempus. Esto duret per multa secula nomen, quae dulcedo post obitum laudis: aut damnatus est homo in altera uita, & nihil ei prodest fama quae remansit: aut saluatus est, & ea non eget, beatitudine donatus aeterna, quae omni ex parte plenissima est. Filios ac nepotes praecleara maiorum nomina iuuat, & nobis quoque dum uiuimus, dulce est tale hereditatem posse relinquere, quae sit posteritati solatiu. est id quidem aliquo modo bonum, sed meliora quaerenda sunt & stabilia bona, quae uere nostra sint, neque unquam nos deserant. Philosophi, quos Peripateticos uocauit antiquitas, tria bonorum genera posuerunt: et alia esse animi dixerunt, alia corporis, alia externa. Stoici ea duntaxat bona existimauerunt, quae animu excolerent, hoc facit iustitia, prudentia, moderatio, fortitudo, & quae sunt alia in animo dotes. Egregia corporis forma, roboris multitudinem, nobilitatem, clientelas, opes, inter bona non acceperunt: quae neque sunt in potestate nostra, neque possessori felicitatem praestant. Sed neque illae quatuor uirtutes, quae principales existimantur, tranquillam homini mentem reddunt: nisi adiungantur aliae tres, quas theologicas appellant, & in animo sitae sunt, Spes, fides, charitas. Tristis est et in anxietate moratur, & torpet & angitur, & nihil boni operatur, qui spe futurae uitae priuatus est. Sine fide impossibile est placere Deo, qui est ultimum hominis bonum, & finis in quem tendimus. Charitas diuino amore feruet, curiosa est animae nostrae, & proximo consulit, quem iubet lex, ut tanquam nos ipsos diligamus. Si ergo animi bona cupimus, & mortalibus uirtutibus opus est & theologicas, neque in his ulla est nobis cum tua lege contentio, alia sunt, in quibus discrepamus. Fatebitur tua lex & uitam aeternam in altero seculo reperiri, & his itineribus ad eam perueniri. Dicit fidem necessariam esse, uerum non eam fidem quam nos recipimus amplectetur. Laudabit charitatem, sed alia eius officia esse dicet, quam Christianus. Sine spe non posse bene homini esse fatebitur: sed spei finem longe diuersum a nostro recipiet. Pax erit in nominibus, bellu in rebus. Facessat nunc haec contentio, & quomodo uera & aeterna bona, ex fide Christi consequi possis, & animae tuae consulere, quae immortalis est, ostendamus. Et si enim huius seculi quae dicuntur bona concupiscis, & inter mortales magnus uideri uis, non tamen animae tuae oblitu te credimus, nec ex illorum numero censemus, qui cum Epicuro & alijs quibusdam delirantibus philosophis, extingui animam simul cum corpore putauerunt. Nec rursus te sine Deo esse censemus, sicut olim de Gallis in Hispania traditu est, qui nullum colebant Deu: & de Pythagora, quae ferunt dicere solitu esse, non liquere sibi an Deus aliquis esset. Quae disputatio ad eum cotinebatur exulsi. Posidonius scripsit, Epicuru de Deo nihil sensisse, sed ea quae de dijs locutus est, inuidiae depellendae causa dixisse. Stultorum haec est assertio, sicut in Propheta legimus: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Haud equidem te adeo rudem existimamus, ut coelum credas rectore carere, & hanc pulcherrimam

Resterranea omnes fluxa.

Bonorum tria genera.

Virtutes theologice tres.

Heb. 11

Lex Mahumeti quatenus ab Euangelio diuersa.

Calceis.

Pythagoras.

Epicurus.

mam mundi machinā casu emerisse, & omnia fieri fortuito: sed arbitramur
 te Deum unum cōfiteri, & in eum credere, qui cœlum creauit, & terram, &
 omnia quæ in eis sunt, & quæ creauit non negligit. Nec te ignorare cen-
 semus, incorruptibiles esse animas hominum: et cum e nostris corporibus mi-
 grant, in alias regiones transferri, & bonas læta sortiri loca, malas ad suppli-
 cium rapi: quod non solum in Euangelio nostro scriptum est, & in prophe-
 tis, sed tua quoq; lex idem docet, quāuis in hoc mundo tēporalia quæ putan-
 tur bona, casu quodam fortuito euenire non rectē arbitramur. Socrates &
 Plato & Aristoteles, philosophorum principes, de mundi regimine, de im-
 mortalitate animarū, de Deo, eadem crediderunt quæ Christiani: quamuis
 aliqua nouæ legis arcana, quæ nondum edita erant, ignorauerunt. Platonis
 in epistolis hæc uerba leguntur: Credendū est autē semper ueteribus sacrisq;
 sermonibus, nobis asserentibus animā esse immortalē, iudicesq; habere, ac
 pœnas dare maximas, cū à corpore fuerit separata, quod intelligēdum, cum
 malē uixerit. Non est hic locus apud te altius examinādus, qui pro tua lege
 Deum esse intelligis, qui omnia uidet, & omnia iudicat: & animas corporea
 mole solutas, pro suis operibus in alio seculo uel præmia recepturas, uel sup-
 plicia, non dubitas. Quæ cum ita sint, stultum cognoscis terrenis rebus ita
 aliquem inhærerē, ut cœlestia negligat: & dum corpori studet, animam per-
 dat. Breue est omne quod uiuimus æuū, etiā si Mathusalem aut Nesto-
 ris annos possimus attingere, quicquid aternitati comparatur, momenta-
 neum est. Quotusquisq; hodie reperitur, qui cētēsimū uideat aut unum?
 Quotus qui octogēsimū impleat annum? Vita hominis (ut inquit prophe-
 ta) in ipsis septuaginta annis in potentatibus: aliquando ad octoginta pro-
 tenditur, ulterius labor & dolor. Quotus iterum ex eis qui nascūtur, ad per-
 fecā peruadit ætatem: quā multi moriuntur infantes: quot pueros extin-
 guunt morbi, paucissimi iuuentutem superant. Angustissima est uita homi-
 nis, & incerta, mille instant in omnes horas pericula, mille mortis fauces ui-
 tæ nostræ insidiantur: minima res cursum nostrū interrumpit. Alieno hic ar-
 bitrio sumus, uocat nos Deus quando uult & ubi uult: & cū minimē credi-
 mus, tunc citamur. Peremptoria monitio est, ne licet prouocare, aut cōtra-
 niti: parendū est altissimo Domino, & uillicationis ratio reddenda. Sapiūt,
 qui ita uitam instituunt, ut uocati, alacri animo abeant, et corā iudice, qui ni-
 hil ignorat, impauidi consistant, in die illa tremenda & amara ualde, in qua
 nihil amplius mereri licet, & omnis spes ac metus ex his quæ acta sunt pen-
 det, nec supplicare iuuat, neq; negare. Est igitur de anima curandū, quæ post
 hanc uitam, aliā habet uitā, in qua uel dolet, uel gaudet. Quid prodest homi-
 ni, si uniuersum mundū lucretur (inquit in Euangelio Dominus) anime ue-
 rō suę detrimentū patiatur: aut quam commutationem dabit homo pro ani-
 ma sua? Viuimus, ac sapimus, ac Deo similes sumus: hæc melior pars nostri
 est reb. omnib. preciosior, dimisso corpore, in alias regiones ingredif. Cor-
 pus in terra iacet, & in puluerē conuertitur, & usq; ad ultimū maximūq; iu-
 diciū sensū carebit: tunc uerò pro meritis quæ illi cū anima fuere cōmunia,
 uel ad gloriā uel ad pœnam resurget. Quid Nino prodest latē per Asiam
 imperasse: quid Semiramidi eius uxori: quid Dionysio, quid Herculi ad
 Indos usq; penetrasse: quid Idamthirso: Scythiæ atque Asiæ iugum impo-
 suisse: quid Nabuchodonosor, ad Gades usq; perrexisse: quid Osiridi, di-
 missa Aegypto, per Syriam & Asiam in Thraciā duxisse copias: quid Aga-
 memnoni, illū exussisse: quid Cyro Persarum imperium constituisse: quid
 ff 4 Alexandro

Platonis pia
sententia.

Vita humane
breuitas.

Vita hæc ad sus-
turam institu-
enda.

Matt. 16.

Alexandro Magno illud evertisse, & usq; ad Hispalim in Orientem, & ad Iaxartem fluium septentrionem uersus arma tulisse: quid Hannibali, Italiam uexasset: quid Scipionibus, Carthaginem deleuisset: quid Pompeio, orientales reges debellasset: quid Iulio Casari, subacta Gallia Romanum imperium inuasisset: quid Hunnorum regi Attila, Pannonia Germaniaq; protrita, Aquileiam in Italia subuertisset: quid Tamerlamo, tot Asia Syriaq; urbes incendisse, atq; auum tuum praelio superasset: quid genitori tuo Amirato, saepe de Graecis, saepe de Hungaris triumphasset: quid ceteris regibus atque imperatoribus, res magnas et claras gessisset prodest, si absq; cognitione ueri Dei mortui sunt, & nunc eorum animae apud inferos cruciantur: laudatur hic, & ardent illi: Quae fama uoluptas in cruciatu esse potest: quae dulcedo gloriae in doloribus? Dura uox est eorum qui uel in tauro Phalaridis beatitudinem esse dicunt. Non bene cohabitant dolor ac uoluptas, nec ullus est in felicitate moeror. In caelo plena felicitas est, apud inferos plena miseria: cum eo uentum est, nihil iuuat gloriae quae praecessit, & fama seculi. Studendum igitur est, ut post obitum qui per omnes se horas infert, certus & incertus, animabus nostris bene consulamus. Praeueniendus est pijs operibus dies mortis, & omnes actus nostri ita dirigendi, ut Deo placeamus. Ipse est enim finis omnium, & summum bonum ad quod aspiramus: & ipsa beatitudo, cuius cupiditas omnibus mortalibus inest. Quarendum est iter ad eam. Id recta fides ostendit & operatio iustitiae: quia nec iustitia sine fide, nec fides sine iustitia sufficit. Iustus ex fide uiuit, ut scriptum est: & sine fide nemo acceptus Deo. Tua lex, ut aiunt, in sua quemq; religione saluari hominem ceter, si altoquin castè iusteq; uiuat, nisi Mahumetæa traditione felicitæ, ad aliam transferit. Dicunt & in tua lege scriptum esse (est enim sibi ipsi saepe contraria) nulli salutem patere, nisi in ea. Nos contra sentimus, & certi sumus, uiam uitæ soli Christiano, si bene agat, apertam esse. Ait enim ueritas nostra in Euangelio, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluabitur: qui non crediderit, condemnabitur. Tu ergo si futurum credis seculum, si uis fieri saluus, si animæ tuæ bene consultum cupis, ut fidem Romanæ ecclesiæ (extra quam non est salus) & baptismum recipias, oportet. His duabus clauibus, fide & baptismo, aperiuntur paradisi porta. Illis tamen qui appositè ad fidem uiuunt, nihil proderunt: nam fides sine operibus mortua est. Euangelio præbendæ sunt aures, & Christi doctrina sequenda, quæ nullum fallit. Diceres, nolle tuæ legi nostram præponere, aut Mahumetæ relinquare prophetam magnum. Rogauimus ab initio, ut benignè audires: itidem nunc petimus. & nunc maxime attentis auribus, & pia mente opus est, & iudicio recto, quando ad radicem arboris infructuosæ admouemus securim. Audi seriem rerum, nosce historiam fidei, præbe aures uero, cui perrarò est in altis sedilibus locus. Callisthenem philosophum crudelibus modis lacerum, in custodiam rapuit Alexander, qui uera loquens, diuinum cultum homini denegauit: et Clytum Philippi laudes commemorantem lancea transfodit. Timent homines exempla, & uidentes melius adulatoribus succedere quam recta monentibus, ad nugas se conuertunt, & quæ placeant loquuntur. Antigonus alii quando unus ex successoribus Alexandri, qui regnauit in Asia, inter uenandum mutata ueste, relictis comitibus, errabundus apud agrestes homines, in uili tugurio pernoctauit in cognitus: & comibens, de seipso tanquam de altero percussus astantes, omnia quæ fecerat mala, ab eis audiuit. Mane quasi-tus, atq; inuentus, cum uestem allatam & regium ornatum uidisset: Date (inquit) purpuram, quam ut primò indui, uerum de me, nisi hac nocte, nunquam audiui. Et

Deus summum bonum.

Rom. 1

Mahumeti lex in plerisque sibi contraria.

Veritati rarus in principum oculis locus.

Antigonus.

ui. Et Augustus mortuo Varo, idcirco seipsum supra modum dolere aiebat, *Augustus.*
 quia non esset a quo uerum audiret. Ad pauperes philosophos relegata est
 inquisitio ueri, qui propterea sapientiae amatores uocantur, quia ueritati ser- *Philosophi ap-*
 uiant, & nolunt decipi. Turpe est cuique homini errare, maxime regi; qui si *pellatio.*
 per seipsum non satis intelligit, prope habet magistros quos interroget; tan-
 tum placeat audire, nec pudeat discere quod ignorat. Tria sunt hominum ge-
 nera, ut inquit Hesiodus. Primi & optimi sunt, qui per sese omnia noscunt.
 His proximi, qui recta monentibus auscultant. Tertij prorsus danandi sunt,
 qui neque ipsi uident, neque uidentibus credunt. Sed nulla in re periculosius er-
 10 ratur, quam in his quae pertinent ad fidem, neque utilius inuenitur uerum. Re-
 cte ad Antipatrum de Alexandro scribit Aristoteles, monens, ne pro tot ex-
 ercitijs, uictorijsque & subiugatione orbis terrarum gloriatur: sed cogiter,
 quod si quis de Deo recte cognoscat, non minori gloria dignus est, quam ip-
 se pro tantis rebus gestis, tantaque potentia. Et in Ethicis: Sapientem inquit *Sapiens Deo*
 esse amicissimum Deo. Sapiens autem nemo existimandus est, qui a recta si *amicissimus.*
 de est alienus. In his uero quae sunt fidei, neque tuus legiser satis intellexit, neque
 tu in hanc usque diem satis didicisti. An uero recta monentem audire & sequi
 uelis, futurus dies ostendet. Si uero haec quae ad te scribimus audieris, signum
 erit ad discendum parati. Si feceris quae monemus, eris proculdubio sapiens.
 20 Nemo hominum sapientiam contemnit, nemo odit, nemo est qui nolit esse
 sapiens. Verum primus sapientiae gradus est, nolle errare, & uerum quam li-
 bentissime audire: maxime in his rebus, unde homini est salus, sicut est reli-
 gio, quae ordinatur ad aeternam uitam. Audi ergo uerum circa religionem.
 Si non scribimus uerum, argue scribentes, & despice tanquam stultos. Sed
 noli falsum dicere, nisi cognoueris falsum esse. Et narrabimus breuissimè ab
 initio mundi, usque ad obitum Saluatoris Christi nostri, legis arcana. De-
 inde aliqua de tua lege dicemus, eaque conferemus adinuicem, & quantum
 intersit ostendemus, conabimurque quantum ex alto dabitur, lucem tibi osten-
 dere, per quam possis ad eam lucem peruenire, quae illuminat omnem ho-
 30 minem uenientem in hunc mundum. Cum creasset Deus in principio coelum,
 & terram, & maria, & lucem, et solem, et lunam, et alia sidera, et plantas, et
 herbas, et uolucres, et pisces, et quadrupedum genus inexterminabile (ut
 scribitur Sapientiae secundo) ac reptilia, & alia animantia, postremo Adam
 creauit, & insufflauit in eum spiraculum uitae, & posuit eum in paradiso de-
 liciarum, & fecit adiutorium simile sibi Euam, ex costa eius educam. Et da-
 ta licentia qua possent caeterarum plantationum degustare fructus, ut absti-
 nerent a plantario prudentiae, imperauit. Et ambos cum prauaricati essent,
 ex paradiso deiecit, atque in eis humanum genus morte damnauit, iussitque la-
 boriosam uitam & grumnis plenam agere. Ab his propagata creatura ratio
 nalis, cum rursus animo rebellis diuinam maiestatem contemneret, & in ui-
 tia quoque prolaberetur, aquarum diluuium deleta est. Noe cum coniuge & sex
 40 alijs animabus in arca saluatus est, & ab his omnes homines qui modo sunt,
 & post diluuium fuerunt, originem ducunt. Tres filij Noe, Sem, Cam et la-
 phet, redeuntibus, aquis in locum suum, humanam gentem reparauerunt, adeo ut
 traditum sit, priusquam Noe moreretur, quatuor milia hominum ex suis et fi-
 liorum lumbis exiuisse. ex quibus etiam iniqui emerferunt, Nemrot filius
 Cam, & qui cum eo in contumeliam Domini turrim Babel aedificare coepe-
 runt. In ea diuisum est labium uniuersae terrae, & confusione impeditum
Turris Babel.
 opus. Secuta est peccatum pessimum Pentapolitana submersio, et Abraam
 & Lot inuenti religiosi: in semine Abraam benedictae sunt gentes, & circum-
 cissionis

Abraham.

Isaac.

Jacob.

Ioseph.

Moses

Iosue.

Iudee gentis
aduersa.Legi diuinae
Mahumeticae
quatenus con-
ueniat.

1. Cor. 14

cisionis pactum cum eo percussum est. Fuit enim iustus, & placuit Deo in operibus suis, cum filium Isaac diuino imperio immolare non detrectasset. Neque Isaac patris uiam deseruit: cui natus est Jacob, quia alio nomine dicitur est Israel, & huic duodecim filij fuerunt, a quibus duodecim tribus emanarunt. Is cognito quod Ioseph, quem putabat extinctum, magnus & potens esset in Aegypto, cum reliquis filijs ad eum migrauit. Multiplicatum est illic Iudaeorum semen, & in gentem magnam cum creuissent Israelitae, surrexitque rex alius, qui Ioseph & opera eius ignoraret, grauissimis laboribus, oppressi sunt, & contumelijs innumerabilibus affecti. Et miserante Deo, per manus Moyse & Aaron seruitute effugerunt, & sicco uestigio rubro mari traiecto, per annos quadraginta cibo caelesti uitam in deserto egerunt. Et circa montem Sinai diuinam legem in tabulis lapideis acceperunt. Acquisita est terra promissionis, sed non tota in manu Moyse. Post obitum eius mirabilia fuerunt opera Iosue, & aliorum Iudaeorum: inter quos etiam prophetae claruerunt, uiri excellentissimi. Successerunt deinde reges & alij prophetae in populo Dei, & non sine caelesti munimine conseruata est gens Hebraea: & prophetae quidem interpretati legem, salubria tradidere praecipua, uirtutem extollentes, & uitia effulminantes, & multa per illos scripta sunt diuinitus reuelata, quae de futuris notitiam praebuerunt. Non tamen pauca perpessi sunt aduersa Iudaei, cum legem Domini contemnerent, et in traditionibus patrum non permanerent. Ceperunt eos Chaldaei, & in seruitute redegerunt. Et nunc Syri, nunc Arabes, nunc Aegyptij in eos arma uerterunt. Multae fuerunt eorum tribulationes, multae calamitates ac miseriae: sed de omnibus liberauit eos Dominus, cum ad Deum clamauerunt, & tota mente redierunt: quia cor contritum et humiliatum non despicit diuina maiestas. Haec ut arbitramur communia tibi nobisque sunt, & in Alchorano Mahumetico magna ex parte continentur. Verax igitur & tuo et nostro iudicio lex Iudaeorum, uerax Moyses & David & Salomon et Isaias & Ieremias & Iezechiel & Daniel, et ueraces omnes prophetae Domini: uera Iudaeorum fides, qui ante Christum in lege permanserunt: mendaces omnes gentes, quae coluerunt idola. Notus ante Christum solum in Iudea Deus. Nihil huc usque contendimus. Cōcedis haec nisi fallimur omnia. In his quae sequuntur, discordia erit. Sed nos in luce ambulamus, neque offendimus ad lapidem pedes nostros: & ne de caetero tu quoque offendas magnopere cupimus: et ultro ne decipiaris, lumen offerimus. Tu creatura Dei es, et ouis eius: sed errabunda extra caulas in alienis pascuis, procul ab ouili dominico, letiferum capis cibum, et pestifera aleris herba. Nos boni pastoris exemplo, qui relictis nonagintanouem ouibus in deserto, unam quae ab errauerat, secuti sumus, teque quaerimus, et in uiam salutis optamus reducere. Dolemus te uirum excellentem nobilitate, moribus illustrem, gestarum rerum gloria clarum, imperio magno praeditum, et pluribus naturae dotibus eminentem, non incedere in uis Domini, non nosse mandata eius, non esse in lege sua. Cōpatimur tibi, et tuorum subditorum infelicitatem deploramus qui tecum pereunt. Nec te credimus libenter errare, cuius naturam bonam esse confidimus. Ignorantia ueri te retinet: Tu te parentes, et seipsos, per ignorantiam decepere, cum progenitoribus laboris. Sed timenda est scriptura, quae ait: Ignorans ignorabitur. Quod si caeteris in rebus praecipuam curam, exactam diligentiam, summum studium adhibeas, ne quis fallat te, circa religionem potissimum curandum est ne fallaris, in qua tanto cautior te esse oportet, quanto in ea cum maiori periculo delinquitur. Caeterarum rerum ignorantia haec quae

hæc quæ sunt temporalia in hoc seculo, adimere potest. Religionis error alterius uitæ bona, id est animæ felicitatem deperdit. Quod ne tibi accidat, si nobis aures & fidem præstiteris, facile adiumento erimus. Audisti ea quæ de ueteri testamento diximus, nunc de nouo agendum est, in quo plurimum discordamus. Audi quæ subiungimus, sic & tuæ legis tenebras odio habebis, ut speramus, & nostræ legis lucem amabis. Duo in ueteri testamento uaticinia reperiuntur, quorum alterum est: Non auferetur sceptrum de Iuda, neque dux de femore eius, donec ueniat qui mittendusest, siue (ut Chaldei dicunt) Messias. alterum est, quod ait: Cum uenerit sanctus sanctorum, cessabit unctio uestra. His uaticinijs prædictum est, in aduentu Christi Iudæos & regnum amissuros esse, & sacerdotium, sicut & factum est. Regnum quod Iudæorum fuerat, Idumæi acceperunt. Regnante namque primo Herode Antipatrii filio, genere Idumæo, & alienigena, Christus ex Maria uirgine natus est Dei filius, uerus Deus, & uerus homo, qui sacerdotium Iudæorum ad Christianos transtulit: Petro sibi successore delecto, in quem pontificis maximè potestatem transfudit, neque ulterius apud Iudæos pastoralis ouium cura permansit, dicente Domino ad Petrum: Pasce oues meas. Pastor ipse bonus, & pontifex magnus, Christus: pastores deinceps & pontifices Christianos, non Iudæos esse constituit, quamuis Petrus & alij plures ex Iudæis, non amplius Iudæi, suum summum pontificium acceperunt. Atque in hunc modum Iudaica cessauit unctio, et translatum est sacerdotium. Quo facto, & lex ipsa translata est, dicente Apostolo: Quia translato sacerdotio, necesse est ut legis etiam translatio fiat. Deus igitur, qui multifariè multisque modis olim patribus in prophetis locutus fuerat, nouissimè per filium suum, quem constituit heredem uniuersorum, per quem fecit et secula, allocutus homines nouam legem edidit, et noua dedit præcepta, quibus seruatis uitam mererentur æternam. In tempore igitur, quod in altissimo indiuiduæ trinitatis consilio ab æterno fuerat definitum, regnante apud Hebræos Herode, imperante apud Romanos Augusto, quiescente mundo, & aduentum Domini mirabili & inaudita prioribus seculis pace honorante, missus est Gabriel angelus de cælo, qui Mariæ felicem conceptionem & sacratissimum partum annunciaret. Sed antè præcursor natus est Ioannes, qui penitentiam prædicaret, & uiam Domino prepararet. Concepit uirgo de spiritu sancto, ut prædiceret angelus, & seruata dignitate uirginitatis, filium simul & dominum peperit. Natus est Christus Saluator octauo Calendas Ianuarias, & in ipsis Calendis circumcissus est, & iuxta uocem angelicam Iesus appellatus, quia salutem attulit humano generi. Plurima de infantia Saluatoris scripta sunt, nec dubium est, quin omnis eius ætas signis & miraculis plena fuerit. Sed Ecclesiæ nostræ gravitas & acere iudicium, ea tantum recipit, quæ certa sunt, Apocrypha prætermittit. Duodecimus Saluatoris annus memoriam habet, quia templum ingressus, cum legis doctoribus disputauit, & aliqua ex parte splendorem suæ diuinitatis ostendit. Sed circa tricesimum annum, fulgor ille plenus emicuit. Tunc enim baptizatus est à Iohanne, & Iohannem ipse baptizauit, & paterna uox audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Conuertit aquam in uinum, & innumerabilibus coruscantibus miraculis. Elegit sibi discipulos, quos uocamus Apostolos. Et circumuiens regiones, & mentes hominum & corpora sanauit agrotantium.

Gene. 49

Iudæi et regno,
& sacerdotio,
nascente Christi
spoliati.

Heb. 7

Christi incarnatio.
Luc. 1

Christi natiuitas.

Christi miracula.

tantium

Christi doctrina.

tantū: & faciēs ipse quæ docebat, toto triennio prædicauit euangeliū, per Iudæā & uicinas prouincias beatissima uox eius intonuit. Quæ uita hominū esse deberet, ostēdit excellētissimē, & præcepta tum uetera innouāuit, tum noua prioribus multū utiliora instituit: abdita & obscura, quæ erant in ueteri lege, multa reuelauit, & obscuro prophetarum aperuit sensus, & quæ de se prædicta fuerant, palam exposuit: mysterium sanctę trinitatis ostendit, & unitatem in trinitate monstrauit, docens tum patrem, tum filium, tum spiritum sanctum diuinis honoribus prosequendū, & hos tres unū esse Deum.

Mors.

Prædixit non modò mortē suam, uerū etiam genus mortis: & quòd tertia die resurgeret, & quòd ascensurus in cælum, rediturus esset in fine seculi iudicare uiuos & mortuos. Comprehensus est sicut ipse uoluit, & traditus Pilato præsidī, qui eum neci daret. Testes in eum citati sunt, nec est inuenta mortis causa: quia peccatū non fecit, nec repertus est dolus in ore eius. Maximum crimen obiecerunt, quia filium Dei se fecit, & regem dixit: & propter ueritatem occisus est, crucifixus atq; sepultus: & iuxta uerbum suum resurrexit à mortuis: & quadraginta diebus cum discipulis commoratus, cum

Resurrectio, & ascensio.

eos confirmasset & corroborasset, atq; in orbem ire iussisset, euangeliū disseminatos, tandē uidentibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Ascendit ad cælum, sedet ad dexteram Dei patris, & inde uerturus est iudicare uiuos & mortuos, & redditurus unicuiq; secundū opera sua.

Spiritus Sanctus.

Interea spiritus sanctus ab eo missus, omnia suggerit ecclesie quę necessaria sunt ad uitam æternam. Hęc nos Christiani firmiter credimus, hęc est fides nostra, quam cunctis gentibus prædicamus, & impartiri omnibus cupimus. Hęc ab apostolis & eorum successoribus per fideles manus immutata & incorrupta ad nos usq; delata sunt. Hęc uos Turcæ & Saraceni magna ex parte negatis: etsi enim Christum ex uirgine natum, & sanctū uirum et Dei flatum, & prophetā magnū et mirabiliū operum efficitorem, et adhuc uiuentē cōfitemini: Deū tamen, et filiū Dei esse inficiamini, nec sibi nec sancto spiritui diuinitatem conceditis, & trinitatem personarum in diuinis respuitis, & Christi mortem deridetis, quem translatum, et alium sibi similem loco suo interfectū arbitramini, nec eius aduentum in extremo iudicio expectatis, & alia non pauca Christianę legis reijcitis: & plurima creditis, quę apud nostros risu digna uidentur, quę nō dimittimus intacta. At quę nos credimus, non solum ex noua lege, sed ex ueteri inuitamur. Vos Mahumeri & Alcorano eius, fidem tantūmodo adhibetis, & hominem mortuum, sine conteste, sine ratione, sine miraculis sequimini. Nos uiuo credimus, uiuit enim uestro testimonio Christus: nos Deo prestamus aures, & signis, et rationibus sacris ducimur testimonijs. Quod si nos audies, monstrabimus breuiter nostrę legis splendīdam lucem, & tuę obscuram caliginem detegemus. Sed opus est pijs & attentis auribus, quando fidei sublimitas attingitur, & magni Dei panduntur arcana. Sape iocis et inanib. fabulis te presentem adhibuisti, & leuiore audisti narrationes: non est cur hęc grauiā cōtemnas, aut ea nosse recuses, ex quibus tua pendet salus. Nō est anima nobilis cui nō insit ueritatis amor, nō est homo qui nō sit saluus fieri. Audi ergo qui generosus es, audi quę te saluare possunt. Quid est inter Christianos Turcasq; controuersię, in quo simul contendimus? quæ dissidij causa? Sanē non alius dissidij fomes est, nisi quia circa diuinitatem non eadem sapimus, de patre, de filio, et spiritu sancto contendimus: hoc est præcipuum dissidiū, quo sublato, facile omnia componentur. Attingemus hęc, et quę sit inter nos de diuinitate

Saracenorū de Christo opinio.

4°

Fidei arcana pijs & attentis auribus percipienda.

unitate dissensio, latius exponemus. Nos in Deo tres dicimus personas esse, patrem, & filium, & spiritum sanctum: uos unam tantum, quam nec patrem nec filium nec spiritum sanctum dicitis, sed Deum tantummodo appellatis, & hunc unicum esse dicitis creatorem coeli & terrae, & omnium quae in eis sunt. Nulla est de unitate contentio, non latent nos uerba Moysi, dicentis in exordio legis: Audi Israel, dominus deus tuus unus est. Et rursus in lege scriptum est: Ego sum dominus deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti, non erunt tibi dii alij praeter me. Et rursus: Ego sum, qui sum. Et si quaesierint nomen meum, uade, & dic eis, Qui est, misit me ad uos. Et in cantico Exodi dicitur: Dominus omnipotens nomen eius. Quae testimonia unum esse Deum, & unum dominum, manifeste declarant, & unam potestatem, & unam naturam. Nam Deus naturae, dominus potestatis est nomen. Fatemur idem quod uos, de unitate diuinitatis. Hic amicitia est atque concordia, uobis unus Deus est, & nobis unus. Dicitis principium omnium rerum esse Deum, nos idem affirmamus. In quo igitur dissentimus? Multa sunt quae de Deo aliter Christiani dicunt, aliter Saraceni seu Turcae. Vos Deum corporeum dicitis, nos incorporeum. Vos fortuita esse quae hic in terra geruntur arbitramini, nec curare de his Deum: nos gubernare eum, qui creauit omnia, non dubitamus. Vos Deum patrem in diuinitate negatis; nos patrem & filium cognoscimus. Vos spiritum sanctum ex diuina maiestate reijcitis: nos ponimus & ueneramur. Mittamus alia, haec aggrediamur in quibus plus ponderis est. Nos Christum Dei filium dicimus, uos negatis, Cur negatis? Sane quia nec uxorem habet Deus, ex qua filium procreare posset. Quod si uxor ei fuerit, filiosque genuerit, mundus qui unius imperio regitur, in plures diuisus dominos, diu stare non posset. In unitate concordia est, quae seruet imperia; in pluritate discordia, quae maxima regna subuertit. Sed quis tam rudis, tam uecors, tam demens Christianus est, qui generare Deum ex connubio et permixtione foeminae arbitretur? Non sumus adeo hebetes Christiani, ut tantum nefas admittamus, Saracenis si deri hoc possit, qui Deo & corpus & caput & manus, & caetera membra concedunt. Nos Deum spiritum esse asserimus, incorporeum, immortalem, aeternum, et incomprehensibilem: qui dum seipsum intelligit, in mente sua uerbum concipit, quod nos filium Dei esse dicimus: nec aliud est in deo seipsum nosse atque intelligere, quam deum esse, nihil est enim in Deo, nisi Deus. Deum autem cuius est uerbum nominamus patrem: & processum ipsius uerbi, generationem filij dicimus. Nec ueritas haec de uerbo Dei apud Christianos tantum illuxit; gentiles philosophi ante Christi aduentum eadem quae nos asserimus, nonnulli affirmarunt, siquidem Platonici philosophi in suis libris apertissime dixerunt, quod in principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et reliqua ferme omnia comprobant de uerbo Dei, quae Ioannes in Euangelio suo tradit, usque ad incarnationem uerbi, quam ignorarunt: quia nondum natus erat Christus, & alta legis mysteria absconderat Deus a sapientibus huius seculi, quae reuelauit paruulis. Quod igitur Platonici uerbum Dei nominant, et Deum esse dicunt, nos filium uocamus ex Deo genitum, & Deum esse fatemur: nec ruinam mundi ex filij generatione timemus, quando unus duntaxat filius est. Et pater & filius unum sunt, una potestas, una uoluntas, una maiestas, nec uerbum conceptum ab intellectu concipiente discordat. Obscura haec uerba uidebuntur: at si uoles, praesto erunt qui lumen afferant,

Quenam Saracenis & Christianis de diuinitate dissensio

Exod. 29

Dei unitas.

Christus Dei filius.

Deus spiritus.

Platonicoꝝ de Deo sententia.

gg ferant,

Solis ad diuini-
tatem compari-
tatio.

ferant, & apertissima omnia reddant. Et tu solem hūc corporeū cernis, qui noctem abiens, & diem efficit rediens: hic à seipso lucis producit radios. Hæc productio, generatio quædã est in sole: & radij solis, filij solis eius non inconuenienter uocantur. Quæ similitudo quamuis multifarie est inepta: nã solis plures sepe uidimus radios, Deo unicus tantū est filius: in eo tamen conuenit, quia una est & solis & radiorum substantia, & una est patris & filij diuinitas atq; essentia: quamuis comparatio corporalium rerū nulla satis cū diuinis quadrare potest. Sed accipe testimonia, & qui ratione non capis, cede autoritati. Vetus testamentū & Iudeis et Christianis et Saracenis com-
 10 mune est, Eructauit (inquit Dauid ex persona Dei) cor meū uerbū bonum. Hoc est, quod dei filiū dicimus, & unigenitum patris æterni, non ex carnali cōiugio, aut humano cōplexu, sed ex corde Dei, id est intellectu productū
 20 asserimus. & rursus: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie dicit, quia Deo nec heri præterijt, nec cras imminet. Sed hodie semper adest, cui præ-
 30 sentia sunt omnia. Iterum, Ante luciferū (inquit) genui te: ut intelligas: quia non loquit de Salomone Dauid, sed Deus pater de filio Deo, quia ante luci-
 ferum nemo fuit. Et in libro Prouerbiorū legimus, Sapientia dei, quæ dei fi-
 35 lius est dicentem: Nondū erant abyssi, & ego iam cōcepta eram. Ante mon-
 tes & colles ego parturiebar. Nunquã enim pater sine filio fuit, nec sine pa-
 40 tre filius. Et hoc est, quod in euāgelio inquit Ioannes: In principio erat uer-
 bum, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbum. Quæ mysteria profunda
 45 & alta cū non intelligeret Arrius, nec Mahumetes comprehēderet, negare maluerunt ueritatē dei, quã suam ignorantia cōfiteri: & suas ineptias im-
 prudenter ingerere, quã aliorū sapientia humiliter discere. Stulta hæc, &
 50 dānosa pertinacia est. Deo enim et prophetis eius oportet credere: et si quid est cuius rationē nō capimus, debemus cū Paulo dicere: O altitudo diuitia-
 55 rū sapientia & scientia dei, quæ incōprehensibilia sunt iudicia eius, & inue-
 stigabiles uia eius. Fatentur iurisperiti, non omniū quæ à maioribus suis instituta sunt, rationē reddi posse, & tamen legi parendū esse, quia non sine
 60 causa cōdita fuerit: quãto minus arcana dei licet cognoscere. Plurimæ sunt
 65 occulta causæ, ad quas nulla potuit curiositas hominū peruenire: quia sicut oculi nocturæ ad solē, ita & nos ter intuitus ad ea quæ sunt diuinitatis. Nō est ergo mirandū, si neq; generationē filij, neq; spiritus sancti processionē, neq; trinitatē in diuinitate, intellexit carnaliter homo, uel Arrius uel Mahumetes. Sed illud in eis dānabile ac detestabile fuit, qd sacre scripture diuinisq; te-
 70 stimonijs non acquieuerunt. nam quid opus est argumētis, ubi deus ipse lo-
 quitur? De Pythagoricis traditū est, quod in disputando soliti erant dicere, Ipse ait. Ipse autē erat Pythagoras, tanquã eius autoritati non liceret aduersari: quanto minus deo, qui uerax est, & omnis homo mendax? Sed negabis hæc esse Dei, quæ asserimus, testimonia. De his posterius dicemus. Nūc de
 75 spiritu sancto agendū est, cui tua lex diuinos honores abrogat. Non est huiusmodi erroris Mahumetes inuentor. Arrij & Nestorij & Macedonij hæc olim demētia fuit, quos sacra patrū cōcilia dānauerunt: sed eorū uirus apud Aegyptios et Arabes aliquandiu latuit: et postmodò, autore Mahumete & magistro eius Sergio, late diffusum est. Ne mouearis, dum uera loquimur. Caue ne sequaris cæcos, disce spiritū sanctum esse deū, & tertiam in trinitate fore personam. Diximus paulo antè, deum patrē dum se cognoscit, uerbū concipere, & filium gignere. Nunc quod sequitur, adijcimus cognitioni an-
 80 nexam esse appetitiuam quandã operationem, cuius principium uoluntas est

Arcana Dei in-
cōprehensibilia

Pythagoras.

Spiritus san-
ctus.

est: inter operationes uerò, quas uoluntas producit, præcipua est amare. Adhibe hic aures, & mentem erige. In Deo perfectam & absolutam fateri cognitionem oportet, & amorè pari modo, cuius processus per appetitiuam operationem exprimitur, sicut & uerbi generatio per intellectiuam: & alia est operatio qua intelligit, alia qua appetit. Intellectiua ex his complet, quæ sunt quodam modo in ipso intelligente: nam sicut sensibilia in sensu, ita intelligibilia in intellectu dicimus esse. Appetitiua autem complementum accipit secundum quendam ordinem uel motum ad eas res, quæ obijciuntur appetitui, & occultum quoddam principium sui motus habet. Ea uerò quæ præcipua

- 20 pio feruntur arcano, spiritus nomen acceperunt, nam & uentos spiritus esse dicimus, & in scripturis, procellarum spiritus appellantur, quia non apparet afflationis spiritus initium. Respirationem etiam & arteriarum motum ab intrinseco & occulto principio manantem, uocamus spiritum: atque hoc modo congruenti quadam similitudine, quantum diuina humanis uerbis indicari possunt, diuinus ipse amor à patre filioque procedens, spiritus dicitur est. In nobis duplici ex causa procedit amor. Aliquando ex corporea, & materialis natura: & is plerumque immundus est, & menti noxius, aliquando ex ipsa proprietate spiritualis naturæ, cum bona intelligibilia & rationi conuenientia adamamus: & hic purus est amor, & laudabilis, & animæ salutaris.
- 30 In deo corporalis amor seu materialis locum non habet, sed ille tantum reperitur, qui simplex est & nitidissimus et purissimus, quem spiritum sanctum appellamus. Nec nos intellectuali & sancto amore quicquam prosequimur, nisi quod intellectu concipimus. Conceptio autem (ut diximus) quæ fit ab intellectu, uerbum est, atque ita necesse est amorè ex uerbo exoriri. Amat enim deus quod de seipso intelligit, id est, uerbum quod concipit intelligendo. Verbum autem dei, dicimus filium dei, qui & ipse patrem nouit et amat: atque ita fit, ut amor ipse, cui sanctus spiritus est nomen, ex patre filioque procedat, sicut cum patre et filio pariter deus. Nam sicut diuinum intelligere essentia diuinitatis est, ita et amare. Et sicut deus se semper intelligit, ita et se semper amat: et omnia amat, suam bonitatem dum amat. Rursusque sicut dei filius, qui est uerbum dei in natura diuina subsistens, patri coæternus, perfectus et unus Deus est, ita et spiritus sanctus deus est patri et filio coæqualis, et coæternus. Et quia omne quod subsistit in natura intelligibili, apud nos persona dicitur, apud Græcos *ὑπόστασις* consequens est, ut tres personas in diuinitate ponamus, quia tres sunt subsistentes, pater & uerbum & spiritus sanctus, neque has personas dicimus esse per essentiam diuersas, sed per solas relationes distinctas, quæ ex processione uerbi & amoris proueniunt. Atque in hunc modum Christiana religio diuinitus illustrata, distinctas tres personas confitetur in diuinis, non tres deos, sicut Mahumetes falso opinatus est: sed patrem, & filium, & spiritum sanctum, unum esse ab æterno deum asserimus: nec tamen ipsum patrem qui filius est, nec filium qui pater est, nec spiritum sanctum, qui pater est aut filius. Vna est enim patris & filii & spiritus sancti essentia, in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quamuis in personis alium patrem, alium filium, alium spiritum sanctum, diuina docente autoritate, dicamus. Nec similitudo in his quæ creata sunt summam deest trinitati. Inuisibilia Dei (sicut Apostolus ait) per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Sempiterna quoque uirtus eius a diuinitate relucet, quippe in anima nostra, quæ diuinæ trinitatis est imago. Est enim anima nostra substantia quædam incorporea, & ratione prædita, & actus quidam sine forma or-

Anima nostra
diuine trinitatis
imago.

pancti corporis, quæ dū corpus mouet & regit, sui meminit, se intelligit, & se diligit; quibus in rebus quædam apparet trinitas, memoriæ, intelligentiæ & amoris. Tria hæc ad seipsa referuntur, quia non est amor sine memoria, nec memoria sine notitia. Nam quis meminit aut amat quod nescit. Inseparabilia sunt hæc à semetipsis, & tamē quodlibet eorum, & simul omnia una essentia sunt, & una uita in anima una. Differunt tamen, quia memoria nō est intelligentia uel uoluntas, nec intelligentia uoluntas siue amor. Quod si hæc diligenter inspicias, inuenies summę illius trinitatis atq; unitatis uestigium, et imaginem quandam quamuis imparem. Quicumq; enim sempiternā & incōmutabilem naturam, per memoriam reminiscitur, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem. Profectō reperit in seipso summę trinitatis imaginē, non tamē omnino similem, sed qualemcunq; ita ut in similitudine magna inueniatur dissimilitudo. Erst enim homo meminit, intelligit & diligit, non tamē memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed sunt hæc in eo & in una substantia, non sicut accidentia in subiectis, quę possunt abesse, sed substantialiter existunt in anima. & unus homo est qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In simplici uerō natura, quæ Deus est, quamuis unus sit deus, tres tamen personæ sunt, ut dictum est, & ipse deus est hæc tres personæ. Sed illud satis ad rem nostram est, quia tria hæc aliquo modo unū sunt. Reperitur & sub alijs nominibus, & alio modo in nostra natura illius summę & ineffabilis trinitatis imago. Nā mens et notitia eius et amor tria quædā sunt; mens enim nouit se, & amat se; nec amare se potest, nisi etiā nouerit se. Duo quædā sunt, mens, & notitia eius; duo etiā sunt, mēs et amor eius. Cū se nouit mens, & se amat, manet trinitas; scilicet, mens, amor, et notitia. Et hæc tria, quāuis distincta inuicē sint, unū tantū esse dicuntur, quia in anima substantialiter existunt; & est ipsa mens quasi pater, et notitia eius quasi proles eius. Mens enim cū se cognoscit, notitiā sui gignit, et est sola parens suę notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dū mens cognoscit se, diligit se; non enim posset se diligere, nisi cognosceret se; amat enim placitā prolem notitiā suā. Et ita amor quidā complexus est parentis & prolis; nec minor est proles parente, cum tantam se nouerit mens quanta est. nec minor est amor parente & prole, id est mente, et notitia. Considerat hæc rationalis homo, & uidens tria in una essentia concurrere, extendit se ad cōtemplationem creatoris, et intelligit unitatem in trinitate, et trinitatem in unitate, et unū deum colit, unam essentiā, et unum principium, sicut et patriarchæ et prophetæ atq; apostoli tradiderūt. Sed audiamus iam tandem ipsos, & diuinæ legis autoritatē & testimonia in mediū afferamus, sine quibus uana est omnis argumentatio. Deum patrem, omnes sacræ literæ confitentur, et Dei nomen paternitatem ad omnia refert. Et si filiū dicimus, non possumus patrem negare. De filio adducta sunt testimonia legis, ergo & pater ostensus est, sicut & Saluator ait: Philippe, qui uidet me, uidet et patrem meum. Nunc de spiritu sancto, quod cœpimus, prosequendū est. In Genesi legimus, Quia spiritus domini ferebatur super aquas. Quis tunc dominus nisi deus fuit, et cuius spiritus nisi Dei? Et quomodo dei spiritus, nisi Deus? Deus est quicquid dei est, nec aliquid illi immixtum est. Incōpositus est, simplex est, et purus deus. In Iob scriptū est: Spiritus domini fecit me, et spiraculū omnipotentis dei uiuificauit me. Dei sunt hæc opera, nō hominis. Quis fecit hominē nisi deus, aut uiuificat hominem nisi deus? est igitur spiritus domini propter quod dictum est in Psalmis: Spiritus domini repleuit orbem terrarum,

Mens trinitatis
imago.

Absq; diuinitate
simonij omnis
de his argumentatio
uana.

Ioan. 14.

Gen. 1.

Iob. 13.

Sapient. 1.

terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet uocis. Quis hinc spiritus, nisi deus: quis impleat orbem, nisi deus: cui coelum sedes est, & terra sca bellum pedibus eius: Et apud poetas deum ire per omnes terras, tractusq; *Psal. 13* maris, coelumq; profundum, traditum est. Et rursus, Est ne Dei sedes nisi terra, pontus, & aer, & coelum, & uirtus: Propter quod recte ait David: Quo ibo a spiritu tuo: Ostendens non esse locum in quo posset fugere spiritum Domini, qui est ubiq;. Esse autem ubiq;, implere & continere mundum, soli Deo tributum est. Deus igitur sanctus spiritus est, haec qui peragit, & futura praenoscit, & praedicit, sicut scriptum est: Responsum accepit Symeon a spiritu sancto, quia non moreretur, nisi uideret Christum domini. Non est cur Deum *Luc. 2* negemus, qui dei efficit opera. Non igitur solus pater deus est, neq; solus filius, sed spiritus sanctus cum patre simul & filio deus est. Quia non aduersatur rationi trinitas personarum in unitate diuinitatis, quemadmodum superius ostensum est. Sed iam trinitatem ipsam ex sacris codicibus demonstramus, & Moysen ante omnes audiamus, cuius haec sunt uerba in capite libri, quem Genesim nostri uocant: In principio creauit deus coelum & terram. *Gen. 1* Terra autem erat inanis & uacua, & spiritus domini ferebatur super aquas. Tria commemorat: Deum, principium, & spiritum. Ideo in deo, patrem intelligimus: in principio, filium: in spiritu domini, spiritum sanctum. Et accipitur hoc in loco principium pro filio, sicut in Psalmis de suo filio dicit deus: Tecum principium in die uirtutis tuae in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Atq; ita in exordio nascentis mundi, trinitas ipsa in diuinis personis adducitur. Hic si placeret, interseri posset de Heloenim, secundum Hieronymum ad Marcellum. Tentans diabolus primos parentes, interposito serpente, & suadens ut edant de ligno prohibito, Eritis (inquit) sicut dii, scientes bonum & malum. Quod perinde accipiendum est, ac si diceret, Eritis sicut diuinae personae, quibus ignotum est nihil. Et cum eiceretur Adam de paradiso, inquit Dominus, Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis, quibus nobis: patre scilicet, & filio, & spiritu sancto. Sed manifestius eadem trinitas ostenditur, cum dicitur: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Cum ait, Faciamus, & Nostram, plures personas inducit. Cum dicit, Imaginem, unitatem diuinitatis ostendit. Nec solitarius est cum dicit, Faciamus: neq; aliena a se loquitur, qui Nostram ait. Duo sunt pluralia uerba, Faciamus & Nostram: ut uideatur pater cum filio & spiritu sancto miscere sermonem, quod non sono uocis, sed intellectu expressius est. Dixerat, Creauit deus coelum & terram. Deus, & Creauit, singularia sunt: quia unus est deus, & una diuinitatis essentia. subiungitur, Faciamus, & Nostram, ut pluralitas in personis intelligatur. Idem & Psalmista canit regius, dum ait: Verbo Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quid manifestius dici potuit: In conditione coelorum, tres personae concurrunt, dominus, uerbum, & spiritus. dominus, patrem exprimit: in uerbo, filium accepimus: spiritus is est, quem sanctum uocamus. Et rursus Propheta, ut trinitatem personarum in diuinitate cognoscas, ter deum prouocat in benedictione. Benedicat nos (inquit) Deus noster, benedicat nos deus, & metu *Psal. 66* ant eum uniuersi fines terrae. Trina dei confessio trinitatem exprimit personarum. & cum subditur, Metuant eum uniuersi fines terrae: unitas aperitur diuinitatis. In Psalmo quoque XLIII. multum expresse trinitatem innuit, cum dicit filio: Sedes tua deus in seculum seculi, & postea subdit: Propterea unxit te deus deus tuus: id est, pater & spiritus sanctus. & cum sequitur, Prae participibus tuis: mysterium quoque incarnationis aperit, de quo

suo loco prosequemur. Et Isaias in uisione sua clamantia introducit Sera-
 phim, Sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. Ter Sanctus ad tres
 personas refertur, & semel Dominus, & semel Deus dicitur: quia unus est
 dominus, et unus est deus. Et rursus idem uates ex persona CHRISTI lo-
 quitur, & dicit: Dominus meus misit me, & spiritus eius. Dominus meus,
 inquit, id est pater meus: misit me, scilicet filiū: & spiritus eius, qui est san-
 ctus spiritus. Quis hic nō intelligat trinitatē? Nō latuit prophetas hoc my-
 steriū. Possent & alia plura huiusmodi testimonia ex ueteri testamēto affer-
 ri, quae trinitatē planē ostendunt. planius tamē locutus est in euangelio do-
 minus, qui cū in orbem mitteret discipulos: Euntes (inquit) docete omnes
 gentes, & baptizate eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Tres no-
 minauit personas. In nomine, dixit: non, in nominibus, ut essentiae unitatē
 in personarū trinitate mōstraret. Et Ioannes euāgelista, qui de pectore Do-
 mini ueritatem hausit, in epistola sua inquit: Tres sunt qui testimoniū dant
 in caelo, Pater, uerbum, et spiritus sanctus: et hi tres unū sunt. Et Apostolus
 Roman. 11. Paulus: Misit (inquit) spiritū filij sui in corda nostra. Et alibi: Spiritus eius,
 qui suscitauit Iesum, habitat in nobis. Et iterū: Ex ipso, inquit, et per ipsum,
 & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso dicit, propter patre: & per ipsum,
 propter filium: in ipso, propter spiritum sanctū. Non dicit ex ipsis, aut per
 ipsos, siue in ipsis. nec ipsis, sed ipsi gloria, inquit: ut trinitatē simul & unita-
 tem cognosceremus. Atq; his testimonijs & autoritatib. illuminata est de-
 super Christiana religio. Summa enim fiducia cōfitemur & praedicat unum
 deū esse, qui est causa causarum, principiū & finis omnium rerū, & omnis
 autor creaturae, & summū bonum, & nihilo minus tres personas in deo re-
 cognoscit, & trinitatem in unitate ueneratur: cui qui aduersatur, salutis ex-
 pertem se reddet, & ambulat in tenebris, & ueritas non est in eo. Tu uerō
 si sapias, de tenebris emerges: & candida luce perfusus, sacratissimam trini-
 tatem & cognoscendo coles, & colendo cognosces. Nec aduersaberis sa-
 cro sancto euangelio, in quo legitur, Verbum caro factum est. Negat tuus
 Verbi incarna-
 natio. legifer incarnationē uerbi. Nam cui (inquit) factus est deus homo, & in li-
 gno crucis passus, qui alio modo genus humanum redimere poterat? Ne-
 gat tua lex Christi necem, & alium suo loco interfecitū existimat: nec deum
 incarnatum cognoscit, neq; crucifixum aut mortuum. Nos utrumq; prædi-
 camus, quia factus est Deus homo, & passus est: & propter salutē hominis
 hæc facta esse testamur. Ait enim de seipso Dominus: Venit filius hominis
 saluare quod perierat. Cōstabat primū parentis errata, omnes homines cul-
 pa teneri: clausa erat paradisi porta, nec mortalibus patebat in cœlū aditus.
 Decebat summam dei bonitatem, hominem qui ceciderat reparare, nec mi-
 serum esse perpetuō sinere, qui ad beatitudinē perfrundā creatus fuerat.
 Sed obstabat iustitia dei, quæ pro peccato satisfactionē exigebat. Dignus
 erat infinita pœna, qui maiestatem offenderat infinitam. Nec homo tanti
 erat, ut infinitam posset redimere culpam. Strabat hinc diuina iustitia ultio-
 nem petens, illinc diuina bonitas miserandum esse cōtendens. Audienda
 fuit utraq; uox, quia uniuersæ uia Domini misericordia & ueritas. Quare
 & si poterat deus aliter humane imbecillitati consulere (est enim omnipotens)
 hic tamen conuenientissimus fuit modus, quem elegit, ut assumpta
 humana natura, ipse pœnas solueret. Factus est deus homo. ut homo fieret
 deus: ueritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Cōiuncta est hu-
 manitas diuinitati, ut acciperet de plenitudine bonitatis, quod sua defe-
 ctum

Cum suppleret infirmitatis. Fuit hic modus saluandi humani generis diu-
 inæ bonitati conueniens. Satisfactum est iustitiæ simul & misericordiæ, sa-
 tisfactum est amoris & odio. Placuit hoc diuinæ potentia, quæ omnē defe-
 ctum nostrum sua uirtute superat. Placuit & sapientiæ, quæ nihil frustra, ni-
 hil non decenter ac cōuenientissimè facit. Et licet necessitate absoluta, qua
 necessarium dicimus, sine quo aliud esse nō potest, incarnatio uerbi neces-
 saria non fuit: eo tamen modo quo necessarium accipitur id, quo conueni-
 entius & congruentius peruenitur ad finem, dicere nō pudet, ad reparatio-
 nem hominis incarnationem filij Dei necessariam fuisse. Ego sum Deus,
 10 ego sum dominus, & non est alius absq; me saluator, ex persona Christi in-
 quit Isaias, quia non poterat homo saluare seipsum, cur necessarium fuit, ut
 homo fieret deus, & Deus homo saluaret hominē. Propter quod pulcher-
 rimè & ad propositū aptissimè inquit ex nostris professoribus unus in hūc
 modū, de mysterio diuinæ incarnationis: Suscipitur à maiestate humilitas,
 à uirtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad deponendū conditionis
 nature debitum, natura inuolabilis est unita passibili. Deusq; uerus & ho-
 mo uerus in unitate reperitur, ut quod nostris remedijs congruebat, unus
 atq; idem hominū Deiq; mediator, & mori ex uno & resurgere posset ex
 altero, nisi enim esset uerus Deus, non afferret remediū: nisi esset uerus ho-
 20 mo, non præberet exemplum. Intelligis quā conuenienter filius Dei car-
 nem assumpserit ut Deus, & mortem obierit ut homo. Sed quæris testimo-
 nia antiquæ legis, non negabimus, præsto sunt: Ecce (inquit Isaias) uirgo
 concipiet, & pariet filiū, & uocabitur nomen eius Emanuel, quod interpre-
 tatur nobiscum deus. Quomodo nobiscū deus est? nisi quia uerbum caro
 factum est, & habitauit in nobis. Et iterum eiusdem prophetæ uerba sunt:
 Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium super hume-
 rum eius, & uocabitur nomen eius admirabilis, cōsiliarius, Deus fortis, pa-
 ter futuri seculi, princeps pacis. An non hic mysterium incarnationis planè
 ostenditur? & quæ tunc futura erant, tanquā præterita manifestatur? Puer,
 30 inquit, natus est nobis, quia natus est in humana paruitate, & datus est fili-
 us, quemadmodū Ioannes ait: Quia sic Deus dilexit mundū, ut filiū suū da-
 ret unigenitū. Datus est Christus ex diuinitate, natus ex humanitate, natus
 ex uirgine: Cuius imperiū super humerū eius: quod est imperium Christi,
 nisi signū crucis, in quo pepēdit, mundū uicit, æreas potestates debellauit,
 et subacto triumphatoq; diabolo, regnū suū potenter intrauit. Oportuit e-
 nim Christū pati, & sic intrare in gloriā suā, ut inquit ipse in Euangelio Lu-
 cæ. Imperiū igitur super humerū eius fuit: quia crucē suam suis gestauit hu-
 meris, quāuis eo fatigato Simon Cyrenæus angariatus sit eam tollere. Dici-
 tur admirabilis, propter signa & prodigia quæ fecit, lumen cæcis, auditum
 40 surdis, claudis ambulationem, debilibus fortitudinem, & mortuis uitā re-
 stituenti. Consiliarius appellatur, propter Euangelica consilia, quæ adiecit
 antiquæ legi. Deus asseritur, ne putares purum hominem natum, nam De-
 us humanæ naturæ coniunctus est. Fortis, quia spoliavit infernum & por-
 tas æreas confregit, & uetes ferreos dissipauit. Pater futuri seculi, quia cœ-
 lum aperuit electis, & regnum homini præparauit æternum, post hanc ui-
 tam in cœlesti Ierusalē. Princeps pacis, quia nato Christo, clausum est apud
 Romanos templum Iani, & mira pax exorta est: & Gloria in excelsis Deo,
 cantauerūt angeli, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ostendit et
 alio loco idem Isaias incarnationē uerbi, dicens: Dominus enim iudex no-

Verbi incarna-
 tio quo pacto
 necessaria
 fuerit.

incarnationis
 mysterium.

isaia locus exa-
 plicatus.

Christi impe-
 rium crux.

„ster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse ueniet, & saluabit
 „nos. quod perinde accipiendum est, ac si dicat, Carnem accipiet, et mortē pro
 nobis subibit. Et rursus: Verē tu es Deus absconditus, Deus Israel saluator,
 „Absconditus, inquit: quia in carne latuit saluator Israel, quia sua morte no-
 stram mortem redemit. Et ne putes temporalem esse salutem, saluationis ge-
 nus addidit: Israel saluatus est (inquit) in Domino: id est, in uirtute Domini.
 Et subdit, Salute eterna: quam cōsecuti sunt omnes, qui ex Israel Christo cre-
 diderunt. Apertissimum testimonium est Isaiæ. sed audi Ieremiam, sua sunt
 „hæc uerba: Ecce dies uenient, dixit Dominus, & suscitabo germen iustū ex
 „semine Dauid, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium: & in dieb. 10
 illis saluabitur Iuda, & habitabit Israel confidenter: & hoc est nomen quod
 uocabunt eum, Deus iustus. Considera uerba, et attende mysteria. Suscita-
 bo (inquit) germē iustū, id est Christū sanctum et iustū ex semine Dauid se-
 cundū carnē: quia ex pro sapia regia et de sanguine Dauid Maria mater Do-
 mini nata est. Et regnabit rex. quomodo regnabit? Sanē quemadmodū ipse
 apud Mattheū in euangelio dicit: Data est mihi omnis potestas in cœlo et in
 „terra, q̄ est regē esse. Et sapiens erit, sapientia creata scilicet, quę hominis est:
 & increata, quę Dei est, & quę est ante secula. Et faciet iudiciū, discretionis
 scilicet, & discussionis. nūc discretionis, dū eligit ex mortalibus quos uult, et
 alios suo arbitrio dimittit: & in fine seculi discussionis, quādo reddet unicui
 que secundū opera sua. In diebus illis saluabitur Iuda: id est, quicunq; credi-
 derint, & baptizati fuerint, salui erunt. Et habitabit Israel cōfidenter, in statu
 ecclesie triumphantis. Et hoc est nomen quod uocabunt eum, Deus iustus: ut
 scias quia Christus ex semine Dauid natus est, non solū homo, sed etiā deus
 est: nec alteri q̄ Christo hæc uerba conuenire possunt. Accedat & alius pro-
 pheta Baruch nomine, quid ille ait? Hic est, inquit, Deus noster, & non æsti-
 „mabitur alius aduersus eū: hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, et tradi-
 „dit illā Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cū
 hominibus confersatus est. Docent hæc omnia incarnationem uerbi, et ho-
 minem factum Dei filium manifestant. Nunc de morte audi, & eos contem-
 „nito, qui Christum uolunt esse translatum, & nondum mortuum. sed incre-
 dibili dementia circa diem supremum iudicij cum omnibus angelis interfi-
 ciendum putant. Ea nefandam audaciā, & stultitiā aliās inauditam, dimi-
 timus: angelos, quorum substantia incorporea est: & immortalis Christū in-
 terfectum negant, & aiunt interficiendū. At Dauid ex persona Christi: Que
 „nō rapui, tunc (inquit) exoluebā. quia non peccauit, et poenas dedit, pro alic-
 „no delicto mortem subiit. Quod manifestius Isaias ostendit, dicens: Verē lā-
 „guores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit: ipse uulneratus est
 „propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pa-
 „cis nostræ super eū, & liuore eius sanati sumus, omnes enim nos quasi oues
 „errauimus, & unusquisq; in uia sua declinauit: et Deus posuit super eum ini-
 „quitate[m], expian dis omnium nostrūm. Et subditur: Oblatus est, quia ipse
 „uoluit, & nō aperuit os suum, Et paulo post: Tradidit in mortē animā suam,
 „& cum sceleratis deputatus est: ipse multorū peccata tulit, & pro transgres-
 „sionibus rogauit. Si uidisset propheta passionem Christi, uix potuisset aperti-
 „us loqui. Nec Ieremias tacuit tormenta Domini, qui eum ex ligno crucis ita
 „loquentem inducit: O uos omnes qui transitis per uia[m], attendite, et uidete si
 „est dolor similis sicut dolor meus. Et ipse saluator de se ait: Ecce ascendimus
 „Ierolymā, et filius hominis tradetur principib; sacerdotum ei scribis, et con-
 demnabū

Locus Ieremia
explicatus.

Matth. 28

Baruch 3

Christum uerē
esse mortuum.

Psal. 68

Isaiæ 53

gemnabūt eum morte, et tradent eum gentibus ad illudendū et flagellandū
& crucifigendū, & tertia die resurget. Et iterū alibi: Sicut Moyses exaltauit
serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui cre-
dit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternā. Et ne de morte dubites, scri-
bit euangelista: Cum accepisset Iesus acetum, dixit: Consummatū est. Et in-
clinato capite, emisit spiritum. Prophetæ Christum moriturum, & a mortuis
resurrecturum prædixerunt: Euangelistæ & obijisse in cruce, & sepultum
resurrexisse tertia die affirmant. Certa res est, nihil ambiguitatis habet, ueritatis
omnia consonant. Resurrexit Dominus, ascēdit ad cœlum, et uenturus
est iterum, ut faciat iudicium in fine seculi. Tua lex non recipit, quia non sapit
de Christo, quæ sapere oportet. Cuius alterum aduentum non solum
euangelium, sed antiqui etiā uates ostendunt, sicut paulo antè de Ieremia
diximus. Contestis eius est Daniel, dicens: Ecce in nubibus cœli quasi filius
hominis ueniebat, & usq; ad antiquum dierum peruenit, & sequitur: Et de-
dit ei potestatem & honorem & regnum & omnes populi, tribus & lingue
seruient ei, quibus in uerbis uiri doctiores iudicium Christi facile inueniūt
in fine mundi. Et ipse Christus de seipso loquitur: Dico uobis, quod uos qui
secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis
sue, sedebitis et uos iudicātes duodecim tribus Israel. Et in Actibus Apосто-
lorum legimus, constitutum esse Christum à Deo patre uiuorum & mor-
tuorum iudicem. Hæc nos de Deo sentimus, hæc & firmiter credimus, hæc
salubriter prædicamus, æternā uitā promittentes omnibus qui Christo cre-
dunt, & in trinitatis nomine baptizati, opera faciunt euangelio digna. Quæ-
ris, quæ sit ista uita æterna, quid agat illic homo, qua uoluptate lætetur, et quā
beatitudinē assequatur: Respondemus cum euangelio Ioannis: Hæc est uita
æterna, ut cognoscant te uerum Deum, et quem misisti Iesum Christum.
Summa tibi felicitas erit, uidere Deum in sua natura, et eius perfrui bonitate.
Gaudio nostræ mentis hinc satiābimur, hinc implebimur, hinc summa fe-
licitas erit hære Deo, & Deum cognoscere. Videmus enim nūc per specu-
lum (ut ait Apóstolus) tunc facie ad faciē, et in nubilo, teste Iob: In facie Do-
mini uidebimus lumen, et satiābimur cum apparuit gloria eius: & erimus si-
bi similes, ut ait Ioannes. Nec oculus uidit (inquit Isaias) nec auris audiuit,
nec in cor hominis ascendit, quæ promisit Dominus diligentibus se. Et Apo-
stolus, nō esse cōdignas passionibus huius seculi dicit ad futurā gloriā quæ re-
uelabitur in nobis. Tua lex in alia uita flumina lactis & mellis & uini pro-
mittit, & cibaria delicata, et uxores multas, et cōcubinas, uirginū coitus,
et angelorum in turpibus obsequijs ministeria, et quicquid caro deposcit. Bo-
uis hæc paradysus et alini potius, q̄ hominis est. Nā quis mortalis est, homi-
nis habens faciē, qui per omnē uitā suam corpori seruiat: quis non aliquādo
in mentis secessum abit, quis non pascit intellectum aliquādo, et à sensibus
recedit specularando? An non est honoris & gloriæ uoluptas multo iucundi-
or et diuturnior, quām cibus ipse uel potus? Bibit sapiens, atq; edit, ut uiuat.
Tua lex ideo uitam appetēdam homini existimat, ut edat et bibat. Sicut in
hoc seculo carneus fuit legifer tuus, ita et in futuro carni studendū putauit:
neq; curauit satiare mentem, cui omne studium fuit implere uentrem: atq; in
eare summum bonum esse putauit, quod neq; gentiles philosophi, præter
paucos, admisisserunt, inter quos summa fuit de supremo bono dissensio. A-
lij in doloris priuatione felicitatem posuerunt, ut Didonius: alij in ho-
nestate uoluptati coniuncta, ut Calipho & Synomachus: alij in scien-
tia,

Ioan. 3

Christi aduentus secundus.

Vita æterna quid.
Ioan. 17

Qualem felicitatem Alcora ni lex promittat.

Philosophorū de summo bono dissensio.

tia, ut Herillus: alij in sola uirtute atq; honestate, ut Zenon et Stoici: alij in bonis animi & corporis & fortunæ, ut Aristoteles & Peripatetici. Soli Aristippus & Epicurus, & eorum schola, summum bonum in uoluptate locauerunt, atq; his tua lex conformis est, qui sex omnium philosophorum & foetidum cœnum fuere. Nec tamen illi in eo errore fuerunt, ut hanc felicitatem in altero seculo expectarent, quibus futura uita spes nulla fuit, mortalem animam existimantibus. Nostri philosophi summum bonum nec in terra, nec in sensu, sed in cœlo & in deo querendum censent, & eo satiamdam mentem existimant. Et natura instituit nos, ut cœlum aspicientes, eò uotis omnibus aspiremus. sicut est illud poeticum: Os homini sublime dedit, cœlumq; uidere iussit, & erectos ad sidera tollere uultus. Quis nescit finem his præstare, quæ sunt ad finem? omnia hæc corporea oblectamenta eò reperta sunt, ut spes hominis cōseruari, & in suum finem, qui est Deus, per hæc adduci possit. Quis aut ederet, aut biberet, aut procreandis liberis operam daret, nisi esset in his aliqua delectatio? At hæc non est finis hominis, qui ad Deum factus est: & nisi ad Deum ueniat, nunquam quiescit. nec per carnales delectationes ad Deum ipsum peruenitur: sed quanto his magis immerusus est homo, tanto est ab ipso Deo remotior: qui t̄ aliquando eo beator existit, quāto angelicæ diuinæ nature magis ac magis adheret: nec curat carnalia desideria, qui bonis fruitur spiritualibus. Sicut ignis & aqua simul esse nō possunt, sic delicia spiritalis carnalibus non coheret: trahunt illæ ad se humanā naturā, & totū in se rapiunt, neq; sentire sinunt quæ caro appetit. Gustato spiritu, desipit omnis caro, ut inquit unus ex nostris. Tua lex in paradiso uoluptates admittit, quas nec Solon, nec Lycurgus permisit in terra. Quot foeditates de cibo & potu & alijs uoluptatibus oriuntur, quas in paradiso nephas fuerit nominare: aut enim gignerentur sine fine homines, et implerēt omnia nunquam morituri: aut frustra esset permixtio maris et foeminae sine fructu, quæ etiam in hoc mundo damnatur. Dicis, Quid ergo foeminae opus est, si non est coitus? Dicimus et nos, Quid opus est coitu, si non est generatio? Propter uoluptatem dicis. At hæc foeda uoluptas est, et indigna, quæ paradysum nō ingreditur. Nam quomodo illic permixta erit hæc turpitudine, quæ hic tanquam obscœna prohibetur, et tantum propter sobolem, aut euitandī maioris mali causa permittitur? Hippocrates diuinæ uir scientiæ, uenerum coitum partem esse quandam morbi deterrimi existimabat, quem nostri comitalem dixerunt. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, (ut uerbis cuiusdam gentilis utamur) uoluptatibus istis duabus coeundi atq; comedendi, quæ homini cum sue atq; cum asino cōmunes sunt, gratuletur? Nō sunt hæc, quæ pia mens in cœlo requirat. Dicis iterū, Igitur nō erit plena felicitas in paradiso, si aliquid defuerit oblectamenti genus. Ergo ut existimas, cum varijs rebus oblectentur homines, saltatione, uenatione, piscatione, ludo, ludo, ludo, cantu, cibo, potu, uenere, et alijs quā pluribus, eadem omnia in paradiso tuo requires, et cū Virgilio dicis: Quæ gratia currum Armorūq; fuit, uiris quæ cura, nitentes Pascere equos. eadem sequitur tellure repositos. Vana hæc philosophia est, quam nulla unquam ciuitas bene instituta recepit. Nos (ut diximus) mentis gaudia et spirituales delicias quærimus. Beatitudo nostra quam expectamus in altera uita, est ipsa Dei uisio, qua nihil optabilius inueniri potest. Videbit enim beatus animus et quæ sunt in cœlo, et quæ sub cœlo. Quid erit quod eius aspectum fugiat, qui uidebit uidentem omnia: Quæ nunc uidentur obscura de Deo, de Trinitate, de incarnatione uerbi,

Summum bonum in Deo.

tanto

Paradisus Machometi.

Veneris coitus morbi comitalis quedam pars.

Beatitudo fidei tum qualis fuit.

19

20

30

40

uerbi, de processione sancti spiritus, de sacramentis ecclesie, de ceteris ar-
 canis, tunc aperta erunt & manifesta: nullum deerit oblectamentum, nihil
 requireret ultra plenus animus. Nam quid pleno opus est: nihil illi deest, qui
 nihil cupit. Desideria nostra implebit optimus ac maximus Deus, in quo
 omnia bona insunt, nec ullum cupiditatibus nostris relinquet locum. Erit
 Deus omnia in omnibus, qui sine fine uidebitur, sine fine amabitur, sine
 defatigatione laudabitur. Quae lingua dicere, uel quis intellectus capere
 sufficit illius supernae ciuitatis quanta sint gaudia, angelorum choris inter-
 esse, cum beatissimis spiritibus gloriae conditoris assistere, praesentem Dei
 1. uultum cernere, incircumscriptionem lumen uidere, nullo mortis metu affici,
 in corruptionis perpetuae munere latari: neque illic beatitudo humani corpo-
 ris in epulis erit, aut in uino, aut in coitu. Ex redundantia beatitudinis ani-
 mae glorificabitur corpus ipsum, & similitudinem eius induet. Fulgebit tan-
 quam sol in conspectu Dei, teneritati eius nulla resistet materia, leuitas & agi-
 litas infinita spacia in seculo oculi permeabit, nihil erit quo amplius laedi pos-
 sit: inuolabile erit & impassibile, more animae. & ita totus homo exultabit,
 & dicet cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum ui-
 uum. Nec frustra erit differentia sexuum, aut artus reliqui superfluent, re-
 surgent uiri & foeminae integris membris, & non solum in specie, sed in ipso in
 2. diuiduo humane nature perfectio reintegrabitur: nec tamen animales operatio-
 nes aderunt, nec comixtio maris & foeminae, quia cessabit causa propter quam
 fuerat introducta. Erit enim completa multitudo hominum a Deo praefinita,
 nec ullus erit carnalis appetitus, nec pulsabit tentatio inimici, non patebit in-
 fidiae locus: cum peruentum fuerit ad triumphum, pax ibi inconcussa, & qui-
 es & summa concordia uigebit. Vides inter tuam & nostram beatitudinem,
 quantum interest. Nostra felicitas nobiliori hominis parti, id est animae, re-
 spoderit: tua uisiori, id est corpori. Nostra mentalis est, tua carnalis: nostra ful-
 gens & nitida, tua obscura & foetida: nostra cum angelis & ipso Deo commu-
 nis est, tua cum suis & alijs pecoribus: nostram docti omnes philosophi
 3. laudant, tuam uituperant: nostra caelo digna est, tua etiam in terra reprehendi-
 tur. Sed dices, in sacris etiam codicibus conuiuia reperiri, quae futura uiden-
 tur in caelesti Ierusalem, potu ciboque plena. Inquit enim Isaias: Faciet Domi-
 nus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium. Et in
 Sapientia legimus: Miscuit uinum, & posuit mensam. Et iterum: Venite et co-
 medite panem meum, & bibite uinum quod miscui uobis. Et in Ecclesiastico:
 Cibauit illum Deus pane uitae & intellectus, & aqua sapientiae potauit il-
 lum. Et Dominus apud Lucam: Ego (inquit) dispono uobis, sicut disposuit mi-
 hi pater meus, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Omnia
 haec, & his similia, spiritualia habent intelligentiam: quia de mensa ipsa sapientiae
 4. non corporalis uel cibus uel potus assumitur, sed mentalis, qui suauissimus est
 ac mundissimus: & hic est quem nos expectamus in futuro seculo. Tanto est igitur
 nostra dignior quam tua felicitas, quanto nobilior, & diuinae beatitudini pro-
 pinquior. Sed attingamus nonnullas alias tuae legis ineptias, quae tum sacris lite-
 ris aduersantur, tum philosophicas rationes excludunt. Dicit legisifer tuus, quod
 tetigit eum Deus manu sua inter humeros, et usque ad medullam dorsi eius pene-
 trauit frigus. Quod perinde est, ac si corporeum esse Deum affirmet: quia tactus
 non est nisi per corpus. Nos incorporeum dicimus deum. Ait enim Ieremias ex ore
 dei: Coelum et terram ego implebo, quod non posset fieri, si corporeus esset, et pro-
 pterea dicit in Psalmis Dauid: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Spi-
 ritus

Deus omnia
in omnibus.

Sexuum diffe-
rentia in futu-
ro seculo.

Beatitudinis no-
strae et Mahu-
metice discri-
men.

Isai. 25

Prover. 9

Luc. 22

Deus incorpo-
reus.

Ierem. 23

ritus (inquit) Domini, non corpus Domini. Et Ioannes in Euangelio, Spiritus est Deus. Philosophi Deum purum actum esse dicunt, principium omnium rerum, naturæ omnino simplicis, & æternæ. Quod si corporeus esset, esset compositus ex elementis, aut alia materia: et posterior suis partibus, neque simplex, neque purus, neque origo omnium rerum: & creaturas haberet se ipso excellentiores, angelos scilicet (nobiliora sunt enim spiritalia quam corporea) quod est opinari absurdum, ne dicamus asserere. Nec simul stare potest, ut causa causarum sit deus (sicut philosophi uolunt, & recte uolunt) & compositus inueniatur. esset enim ab alio compositus: & illum nos potius di-

Cur Deo in sacris literis membra etiã humana attributa.

tus non est. Nec mouemur, quia in sacris literis & caput et manus, et pedes & oculi, & digiti, & cor, et uterus, et huiusmodi attribuantur Deo: utitur enim spiritus sanctus, qui loquitur in scripturis, uocabulis quæ sunt in usu, per similitudinem quandã, sicut dicit Iezechiel ex persona Dei: Ego uisione multiplicauit eis, & in manibus prophetarum assimilatus sum eis. Est enim naturale homini, per sensibilia ad intelligibilia peruenire, & omnis nostra cognitio à sensu capit exordium. Atque idcirco spiritalia nobis in sacris codicibus sub metaphora corporalium exhibentur: atque ita fit, ut etiam rudes aliquid capiant, qui alioquin essent diuinæ sapientiæ minus idonei auditores. Dixit præterea tuus Mahumetes, omnium peccatorum causam esse Deum, et

Deus an peccati causa.

exclamans, his uerbis utitur: O Deus, quibus uis bonam, quibus uis malam uitam præbes. Nos mortale peccatum, auersionem quandam esse dicimus ab ultimo fine: nec possibile censemus, Deum, qui ultimus finis est, uoluntatem cuiuspiam à se auertere. esset enim sibi ipsi contrarius. Et si Deus omnia diligit quæ cunctis fecit (ut est illud Sapientiæ: Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti) quomodo consentaneum est, ut peccati causa sit ipse Deus: cum dicit in Psalmis Dauid: Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Et in Ecclesiastico legimus, Omne excrementum erroris odit Deus.

Sapientia.

Eccles. 15

Contraria sunt amor & odium. Audi ulterius intolerabilem tuæ legis errorem. Si nobis (inquit) aduersa incumbunt, incubuerunt & cæteris, sunt enim isti dies casus atque fortunæ. Negat diuinam prouidentiam curare mortalia.

Prouidentiam diuinam negat Mahumet.

Nos de diuina sapientia dicimus, quod attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, nec, summæ Dei bonitati conuenit ea negligere quæ creauit. Propter quod inquit apud Matthæum Dominus: Omnes capilli capitis uestri numerati sunt. Addit Mahumetes, angelos creatos ex flamma ignis, & peccare & mortuos esse. Nos cum propheta dicimus, quod Deus fecit angelos suos spiritus & creauit eos ex nihilo. Et philosophos nobiscum sentientes habemus, qui omnes angelos, quos uocant intelligentias, incorporeos esse dixerunt: nec peccatum in angelis reperire posse censemus, qui Deum in essentia uidentem omnia uident, & omnia intelligunt ad suam perfectionem necessaria: nec est in eis ignorantia peccati mater, nec subiectam corruptioni naturam angelicam arbitramur, in qua non est materia quæ separari possit à forma, sed ipsa forma per se subsistit incorruptibilis & immortalis.

Angeli spiritus incorporei.

Origenis, præclari & excellentis ingenij uiri, sicut multa extant præclarissima opera, ita et nonnulli errores perniciosissimi reperitur: inter quos unus ille est, quia demones per Dei misericordiam liberandos esse aliquando à pœnis asseruit. Hunc secutus est Mahumetes, qui saluandos per Alcoranum malos angelos affirmat. Nos cum Isaiã de omnibus dæmonibus, siue hominibus, siue angelis, unam sententiam habemus: quod uermis eorum non morietur, &

Origenes

Origenis, præclari & excellentis ingenij uiri, sicut multa extant præclarissima opera, ita et nonnulli errores perniciosissimi reperitur: inter quos unus ille est, quia demones per Dei misericordiam liberandos esse aliquando à pœnis asseruit. Hunc secutus est Mahumetes, qui saluandos per Alcoranum malos angelos affirmat. Nos cum Isaiã de omnibus dæmonibus, siue hominibus, siue angelis, unam sententiam habemus: quod uermis eorum non morietur, &

rietur, & ignis eorum nō extinguetur. Et Saluator in Euangelio damnatis in ultimo iudicio, ignem æternum repromittit, diabolo & angelis eius præparatum. Quid quod tuus legiser animam humanam portionē esse asserit animæ dei? Sic nōnulli philosophi palam tradiderunt, & Manichæi secuti sunt. Nos humanā animam ad imaginem & similitudinē dei factā dicimus, sicut scriptum est in Genesi, Faciamus hominem ad imaginē & similitudinē nostram: quod de anima dictū est, non de corpore. Quod si anima hominis, portio esset dei, esset utiq; deus; nec esset homo, nō deus, quod stultissimum est: cum manifestū sit, labi hominis animam à bonitate in malitiam, à ueritate in errorem, à gaudio in tristitiam, à spe in desperationem: quod est à dei substantia penitus alienū. Nec illud uerum est quod in uestra lege traditur, animas hominum ex materia productas esse omnes. Asserunt enim philosophi, ab extrinseco esse homini intellectū, & quod innato, sit spiritus uitæ iussu dei. Et Theologi, rationales animas omnes ex nihilo creatas dicunt. Et Adam cum factam uidisset foeminam, Hoc os (inquit) ex ossibus meis, & caro de carne mea: non dixit, anima de anima. Et propheta in Psalmis canit, Qui finxit singulatim corda eorū. Ponitur enim cor pro anima, quia sedes eius in eo est. Et deus sibi animarum productionē reseruauit propter earum dignitatem, qui per Isaiam ait: Omnē flatum ego feci. quod intelligitur de flatu spiritali, qui est rationalis anima. Præterimus quod cœlum ex fumo factū dicitis, quod si uerū esset, corruptioni subiaceret. Præterimus quod solem & lunam æquales ab initio uirtutis & luminis tuus propheta testatur: nos dicimus cœlum ex nihilo creatum, & duo luminaria magna fecisse deum ab initio: luminare maius, ut præesset diei; & luminare minus, ut præesset nocti. Ad illud transimus, quod in uestra lege dulcissimū & saluberrimum esse putatis, uxores multas ducere, quod si deo placuisset, creato homini ab initio nō unam tantum sociam præbuisset, sed plurimas: nec dixit deus, Relinquet homo patrē & matrē, & adherbit uxoribus suis: sed uxori suæ, dixit. Nec amicitia inter uirū & uxorem uera esse potest, ubi non est æqualitas, cum uir pluribus misceatur, mulier uerò uni tantum adherat, cuius est in alias plures distractus amor. Nec propterea numerus hominum augetur, quia plures uni nubant foeminae: nam totidem uiri priuati cōiugio sine prole decedunt, & præsertim cū mulieres numero pauciores existant. Iniqua insuper res uidetur, & naturali aduersa libertati, unius urbis ciuium alios multiplici matrimonio uti, alios in solitudine degere. Nec propterea ea laudanda consuetudo, quod in ueteri lege plerosq; sanctos uiros pluribus uxoribus fuisse coniunctos legimus; quia non id ex lege, aut ex uoluptate fecerunt, sed diuina quadam dispensatione, & ad sobolem procreandam, quæ cresceret in cultu dei. Tacemus de diuortio, quod permittitur apud uos contra legem euangelicā, & de adulterio & fornicatione, et alijs sceleribus, quæ licet antiqua lex detestetur, & noua prorsus abominetur, apud uos tamen concessa uidentur. Non est quod omnia tuæ legis errata percurramus, quando neq; nobis scribendi, neq; tibi legendi satis est oculi: et tu ipse pro tuo ingenio multa intelligis adeo stulta esse, ut nulla possent ratione defendi. Tota de deo questio est, huc omnia referuntur, totū in hoc consistit, ut CHRISTVM IESVM deū esse credamus: quo concessio, necesse est eius legi obediē, & eius uerbis credere, qui uerax est, & mentiri non potest. In eius lege trinitatem, de qua supra diximus, in unitate diuinitatis comperimus, et incarnationem uerbi, & processionem spiritus sancti, et reliqua omnia que

Anima hominis an diuina sit
anima portio

Anima an ex materia producta.

Psalms. 32.

Cœlum ex nihilo factum.

Uxorū pluralitas.

Diuortium.

Christum esse Deum.

hh retuli

retulimus, usq; ad extremum iudicium. Quod autem Christus deus sit, iam supra ostensum est ex ueteri lege atq; prophetis; licet etiam ex tua lege monstrare, quæ prophetam & sanctum uirum fuisse Christum asserit. Si propheta & sanctus, ergo uerax; si uerax, & deus. Nam deum seipse testatus est, dicens: Ego & pater unum sumus; & qui uidet me, uidet & patrem; & si creditis in deum, et in me credite; & alia multa huiusmodi, per quæ diuinitas Christi colligitur & equa cum patre & spiritu sancto maiestas. Bene est igitur, ut legem nostrâ amplectaris, quæ uerax est & salutaris à deo data; & tuam relinquant, in qua non est ueritas, neq; salus; homo illam tulit, peccatis & ignorantia plenus. Intellexisti quanta adducimus ex ueteri lege testimonia, quibus deus ostenditur, & homo, CHRISTVS IESVS, & pro nostra salute supplicio crucis affectus. Audiuisti sacras sancti Euangelij attestationes, & ipsius Christi uoces, quem tua lex sanctum habet. Quid igitur obstat baptismos quis prohibet aquam? quid moraris? Ingredere iam tandem salutis iter cum præcellentibus uiris & magnis imperatoribus, ad aternam salutem sub Christo peruenies. Diximus de Constantino seniore, & Philippo, qui rempublicam tenentes, in Christum credidit. Post Constantinum creati Cæsares idem iter secuti sunt, & in fide nostra obierunt: excepto Iuliano apostata, qui ex monacho Cæsar factus, transiuit ad idola, quæ uitam laxiorē promittebant. Sed ille in bello Parthico pœnas dedit, & sagitta confossus in incertum missa, coactus est cadens dicere, Vicisti Galilæe; sic enim per contumeliam uocabat Christum. Fuerunt & aliqui schismatici & hæretici, qui etsi Christiano censebantur nomine, non tamen recta inceserunt uia. Imperatores Christiani nullo errore polluti inuenti sunt, Iouinianus, Gratianus, Iustinianus, Valentinianus, Iustinus, duo Theodosij, Arcadius, Honorius, Carolus Magnus Ludouicus, & plures Fræci & Theutonici; tres Othones, Henrici aliquot, & non pauci sub alijs nominibus. Præterimus alios reges fama claros, qui uel in Gallia, uel in Hispania, uel in Anglia, uel in alijs prouincijs Christianis sacris initiati fuerunt, & in Domino mortui, ad uitam creduntur migrauisse beatam. Cum his non est cur te pudeat Christi iugum subire, & sub eo regnare, per quem reges regnant, & legum cõditores iusta decernunt. Multos inuenies reges, qui te colentem Christum honorabunt. Etsi enim aliquando horrebant reges Christi nomen, & propter idola Christianos persequebatur, postea tamen propter Christum idola deleuerunt. Honesta hæc societas est, cū qua te uocamus in uiam salutis, ueritatis & pacis; illa nihil dignitatis habet, cum qua te tua lex in deum rapit. Nam præter Othomanorum familiam, de qua natus es, & illustres progenitores tuos, quis est qui magnopere laudari inter Saracenos queat? Colebatur Saladinus quidam, & aliqui pauci nomen habent, qui res memoria dignas gessere. At Christianorum excellentissima nomina omnes historias impleuerunt. Noti sunt in Syria, & in Aegypto, & in Asia, Godefridus, Balduinus, Bohamundus, Tancredus, Conradus, Philippus & alij admodum multi, qui ab extremis Galliarum et Germaniæ finibus, cū ingentibus copijs Hierosolymam petiere, iterq; sibi per medios hostes ferro paruere. Hos tibi comites damus, cum his te Christo iungere cupimus. honestiores hi socij sunt, q̃ Aegyptij effœminatj, aut imbelles Arabes. Tua origo (sicut accepimus) Scythica est; inter Scythas multos fuisse uiros in armis claros, memoriæ traditur, qui uectigalē Asiam pluribus seculis tenuerunt, & Aegyptios ultra paludes eiecerunt. Non sunt comparandi aut Aegyptij, aut Arabes Scythico generi, non est fori & ignauo

Ioan. 10. & 14

Iulianus apostata.

Imperatores Christiani qui.

Othomanorum familia.

Scythæ.

ignauo æqua societas. Mirandum est tantum potuisse suis festinationibus Arabes, ut audaces & præstantes Scythas in suam societatem adduxerint. Quid dicimus societatem? non est hæc societas: seruitus est, quando eorum legi subiectus es, quæ utinam lex esset, & non deceptio ac præstigium. Conformior tibi cū Christianis societas erit. Fortibus uiris facillè admittuntur fortes, uirtus uirtuti placet. Pulchra & stabilia sunt inter æquales consortia, si eadem religio est, idemq; cultus dei. Age igitur, accipe Christianos socios, accipe fidem & baptismum, qui te hic in terris faciat magnū, quoad uixeris, & post obitum in cœlo beatū reddet. Audisti promissa Euangelica, & quomodo cuncta quæ diximus ueteris legis autoritate probantur. Sed times ne te decipiamus. Recordaris tui legislatoris, qui asserit legem & prophetas à Iudæis, Euangelium à Christianis esse corruptum: tantumq; de ueritate uel noui testamenti uel ueteris remansisse, quantum Alcorano continetur. Exploratum id forsitan arbitraris & uerum esse, atq; idcirco testimonijs nostris nõ adhibes fidem: nec baptizari audes, aut in CHRISTVM credere. Utinam tam bonus fuisset tuus legiser quam callidus, tam uerax quam uersutus, tam fultus quam iniquus: tota est artificiosa & fraudulenta lex eius. Nam qui diuini sibi abesse auxilium non ignorabat, ad humanas confugit astutias. Cupiebat legem edere quæ sibi nomen daret, famamq; etiam per flagitia extabat, ut Herostatus ille qui Dianæ Ephesiæ templū incendit. Et animaduertens antiquā & nouā legē quamuis honesta esset, duram tamē uulgo uideri, & seruatu difficilem: suam ipse edidit, quæ uoluptatem humano generi amicam permitteret, sic enim facile fieri posse existimauit, ut innumerabiles populi in suas traditiones concederent. Nam gentiles quamuis laxiori lege tenerentur quam Christiani, continentiam tamē & modestiam & frugalitatem commendabant, & philosophis auscultabant uirtutis amatoribus, neq; sinebant suos ciues corrumpi uitijs, aut uoluptate marcescere. Creuit igitur secta Saracenorū, licentia uiciorum. Placuit uxores ducere quot uellent: eas demq; dimittere, cum displicere cœpissent, habere cōcubinas quam plures, et in omne libidinis genus posse prouolui. Indulgere uentri cuncta quæ uellet, & ori, præter uinum, & uniuersis immergi uoluptatibus. Etsi enim aliqua ieiunia in lege tua præcipiuntur, id etiam ad irritandam uoluptatem factum est, nam Saraceni diem ieiunantes, nocte quam longa est epulantur et bibunt. Nec aliam ob causam uini usus interdictus est, nisi quia noceret in ardenti terra, qualis est Arabia, & maior est in frigidis uoluptas poculis. Hoc unum ergo in Mahumete intentum fuit, ut legē propagaret suam: ea præcipiens quæ grata essent auditoribus, & maxime plebibus, quæ iumentis similes existunt: nec fessellit eum opinio in hac parte. Placuit noua lex, & breui tempore ita coaluit, ut in multis populis, gentibus ac linguis reciperetur, cuius fundamenta in uoluptate iacta fuerunt. Verum sicut agricola non imprudens, postquā uineam plantauit, fossam circumducit & sepē, ne destruat a feris: ita & Mahumetes suam legem conseruare ac munire statuit, animaduertit homo sagax, duobus modis suum dogma cœuelli posse, atq; confundit: autoritate scilicet & ratione. atq; aduersus hæc duo quæ poterant inueniri remedia, non neglexit. Autoritati apposuit, quod paulo antè retulimus, antiquam scilicet & nouam legem depravatā esse, nec quicquā ueri restare, nisi quod Alcoranus haberet. Rationi arma obiecit, iubens ne quispiā de sua lege disputaret, ne ue rationē quæreret: in eum qui contrā niteretur, ferro uindicandum esse, atq; huiusmodi uallo suam legem callidus uetera-

Mahumeti lex
tota fraudulenta.

Saracenorum
secta quomodo
creuerit.

Vinum cui
prohibitum.

tor communifuit. Sed non est hic adamantinus murus, neq; ferreus, neq; ex uito lapide fragili materia est, creta & luto munita domus, facile oppugnabitur, neq; resistit telis nostris, facile ruunt ædificia in arena fundata. Aggre diamur hæc telis tuæ legis munimenta. Corruptionem in primis sacrarum literarum obijcitis hoc ei probandum fuerat, qui factum asserit: nobis satis erat negare factum. Libet tecum aliter agere, & apertam tuæ legis latoris ca lumniam ostendere. Lex Iudaica, quam Moyses & prophætæ tradiderunt, antequam Mahumetes nasceretur, pluribus seculis scripta fuit, & multis in locis promulgata, et in alienas translata linguas: nec fuit unus interpres, sed plurimi: rogante Ptolemæo Philadelpho, septuaginta presbyteri legem interpretati sunt, & consona dixerunt. Aquila etiam, & Theodotion, & Symmachus, & alij uetus testamentum traduxerunt. Facta est antiqua lex & Græca & Latina, multis ætatibus, antequam tua promulgaretur. Impleta sunt omnes bibliothecæ Mosaica & aliarum prophetarum traditione, Alexandria, Romæ, Athenis, Carthagine, Syraculis, Toleti, Lugduni, & in omnibus locis, quæ insignia essent, siue apud Græcos, siue apud Latinos, uetus testamentum ex Hebraica ueritate traductum & habebatur, & publice legebatur. Quis ille Iudæus tam potens fuit, qui corrumpere legem ubiq; gentium potuit? Nondum natus erat Christus, cum Septuaginta interpretum editio facta est: quo tempore nulla erat causa corrupendæ legis, cum nulla esset cum Christianis nondum natis, de lege contentio: nec propter alios oportebat legi aliquid detrahere, qui legem non acceperant: nec propter se qui talem acceperant, et laudabant, si qua corruptio interuenit, in ea potuit interuenire, quæ apud Hebræos remansit, non in ea quæ inter Latinos Græcos diuulgata est, & per infinitas diffusa prouincias: quanquam nec Iudaica corrupta est, quæ usq; in hanc diem cum Græca & Latina traditione concordat, difficilis ac penè impossibilis fuisset corruptio in tot manibus. Mahumetileue fuit unum codicem corrumpere, et illum tanquam uerum his tradere, qui sibi ab initio crediderunt. Quod si multi sunt hodie apud uos codices unius continentia, non tamen idcirco ueritas in eis est: ab uno enim, qui falsus erat, emanantes, omnes falsitatem continent, quia non defluunt ex amaro fonte dulces riuuli. Quærimus ex te magne princeps, si te iudice, duo rationum codices afferantur, quorum alter ex altero transcriptus existat, et in eo de quo est facta transcriptio, Sempronius mille debere talenta scriptus est, in exemplari duo milia, cui potius fidem dabis: aut non exemplo magis quam exemplato? Hebræi parentes antiquæ legis existunt, & apud eos exempla legis habentur, apud alios exemplaria. Rursus ex te querimus, quatuor inueniuntur rationum libri apud quatuor negociatores, Seium, Caium, Titium & Sempronium. In eo quem Sempronius producit, creditor ipse Lucij in centum talentis scriptus inuenitur, in alijs debitor, cui credes: quid respondebis: an non tres libros uni præferes? Certe non dubitabis præferre. Si ita iudicas, soluta quæstio est. Quatuor libri habent uetus testamentum: Vnus est Hebræorum, alter Gentilium, & tertius Christianorum, ultimus Saracenorum, qui à cæteris discrepat: mendax enim est, nam reliqui conformes inueniuntur. Nam & Græci, qui gentiles erant ante Christi aduentum, & Latini ante Mahumetem, uetus testamentum non alio modo habuerunt, quam nos hodie habemus. Hoc fortasse inficiari posses, quia non reperiuntur hodie gentiles, qui bibliothecas habeant ueteres. Sed interroga Iudæos, inuenies uera esse quæ dicimus. Et adhuc extat Iosephus Hebræus, qui

Sacras literas corruptas esse, falso Mahumeten asserere.

Septuaginta interpretes.

qui translationē antiquæ legis in manu Ptolemæi, quæ nominauimus, emanarunt, quæ usq; in hanc diem perseuerant, & Hebraicæ ueritati concordant. Stulta est igitur Mahumetis fictio, et turpis inuentio, nec quicquā habet uerisimile, nec tam confusione quàm irrisione digna est. Quod diximus de ueteri testamento, idem licet de nouo intueri, quod nec ab uno scriptū est, nec in una lingua, nec in uno loco, nec in uno tempore, & tamen una sententia est, & unica concordia. Quod Græci habent, hoc Latini, hoc Hebræi, hoc Syri, Armeni, hoc omnes barbari Christū colētes: quamuis hæretici aliqui ad tūendos errores suos corrumpere nonnullos codices ausi fuerunt. Quid agēs: quid dices: cui fidem adhibebis: an soli Saraceno, an Latino, an Græco, an Hebraico? Multa antiquior est Christiana lex quàm Saracena. Misit Christus adhuc in terra existens discipulos suos in orbem, ut prædicarent Euangelium omni creaturæ. Audita est in omni terra Euangelij tuba, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorū, et in fines orbis terræ uerba eorum. Vulgata est recepta lex Christi per totum Romanū imperium, priusquam tuus legiser prodiret in lucem. Et idem Euangeliū, quod nunc habemus, omnes gentes suscepere. Nec fuit maioribus nostris aut facultas corrumpendi rem adeo uulgatā, aut necessitas, cum non esset Mahumetes, cum quo de fide contenderent. Corruptio ei necessaria fuit, qui nouā legem edere uoluit, ueteri & nouæ contrariam. Nec dubium faciet iustus iudex, quin Christiano maior fides adhibenda sit de Christi lege, quàm Saraceno: ipse enim conseruator est suæ legis, & manet in traditione patrum. Saracenus ab ea recessit, & inuentiones sequitur nouas, quas sui maiores ignorauerunt. Euangelia apud nos quatuor recepta sunt, quæ summa diligentia, ingenti studio, et acri discussione sancti patres in generalibus concilijs non prius amplexi sunt, quàm esse uerissima multis modis recognouerūt. Non est igitur quoddam tuus legiser de corruptione sacrarū literarū possit obijcere. De ciuitate Domini, quæ est ecclesia, inquit in Psalmis Dauid: Fundauit eam deus in æternum. Non esset fundata in æternum ecclesia, si fundamentum eius, quod est Euangeliū, uiolari aut corrumpi potuisset, nec uerum fuisset quod ait propheta Baruch, loquens de lege dei: Lex, quæ est in æternum. Nec illud stare quod dicitur: In æternum permanet uerbum tuum, & in seculum seculi ueritas tua. Nec Isaias uera fuisset de Christo locutus dicens: Super solium Dauid & super regnum eius sedebit, ut confirmet et corroboret illud in iudicio & iustitia usq; in sempiternum. Nos Gabrieli angelo credimus, qui de Christo Mariæ uirgini sic ait: Dabit illi dominus deus sedē Dauid patris eius, & regnabit in Domo Iacob in æternum. Quomodo regnabit Christus in domo Dauid: nisi per fidem. Quomodo per fidem: nisi per Euangelium in æternum. Quomodo per Euangelium in æternū, si corruptum est Euangelium: Mendax lingua, falsa calumnia. Ego uobiscum sum (inquit Dominus) usq; ad consummationem seculi. Et Osee propheta uerba ad ecclesiam conferuntur: Sponsabo te mihi in fide usq; in æternum. Et ad Petrum uicarium suum inquit Saluator: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et iterum: Rogauī pro te Petre, ut nō deficiat fides tua. Præualuissent portæ inferi, & defecisset fides Petri, si falsum esset Euangelium quod sequimur. Sed manet fides magni pastoris in ecclesia Romana, quæ nunquā inuenta est errasse, nec errabit in æternū. Magistra est enim, & mater omnium fidelium, & disciplina ueritatis. Caue Mahumetes, caue magne princeps,

Novi testamen
ti concordantia.

Mahumetes
scripturarum
corruptor.

Psal. 47

Isai. 9

Luc. 1

Ose. 10

hh 3 ne sequa

*Porphyrius Si-
culus apostata.*

ne sequaris errorē Porphyrii Siculi, qui tuæ legi consona dicit. Is ex Christi animo ad idola transiens, ait se deorū consuluisse quid de Christo sentirent, & illos respondisse, bonum uirum fuisse Christum, sed peccasse discipulos eius, qui diuinitatem attribuerant, quam sibi ipsi nunquam arrogasset. Hoc deorum testimoniū est, id est idolorum, quæ tu demonia esse non dubites. An non intelligis fraudem: an non uides tui legiseri & demoniū esse unum argumentum, unam conclusionem, unam fallaciam, & Christo diabolū inuidere, eiusque gloriæ et maiestati detrahere: cuius consilio atque suafu tua lex edita est, Euangelicæ atque Mosaicæ cōtraria. Dices parī modo, Christianam legē Mosaicæ aduersari, namque iussit Moyses plurima, quæ Christus uetat: ea permittens quæ ille uetuit. Nescis antiquæ legis arcana, quæ diu grauida fuit, nouam in utero gerens: & cum statutū diuino consilio tempus uenit,

Hierem. 31

eam peperit. Vidit Jeremias per spiritum legem hanc nouam, cum ait: Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, & feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouū, non secundū pactum quod pepigi cum patribus eorum. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel. Post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in uisceribus eorū, & in corde eorum scribā eam, & ero eis in deum. Nouum fœdus, inquit, quia baptisimus circuncisioni successit, et legē meam, inquit, scribam in corde eorum, quia uetus lex in tabulis lapideis scripta fuit, noua per charitatē in corde hominum radicata. Et ero eis in deum:

*Legis ueteris
& nouæ discrimen.*

quia nouæ legis autor et promulgator Christus, deus & homo est. Antiqua per Moysen innotuit, tantum hominē: & adueniente perfecto, euacuatum est imperfectū: nec amplius in præputio nobiscum deus, sed in corde patiscitur, dicente Apostolo: Si circūcidamini, Christus nihil prodest uobis. Nec ulterius cæremoniæ legis habent locū. Venit enim ille, de quo loquitur in Deuteronomio, Moyses: Prophetā de gēte tua suscitabit tibi deus, ipsum sicut me audies. Et subdit: Ponā uerba mea in ore eius, loquetur ad eos omnia uerba quæ præcepero illi. De Christo hæc propheta est, qui locutus est ex ore dei, quod uerū erat os suū, in cuius aduentu legalia & cæremoniæ desitura erant, sicut apud Matheū scriptū est: Lex & propheta usque ad Ioannem. Sacramenta enim quæ ueteres & propheta obseruabāt, adnunciatiua erant uenturi Christi, quæ in eius aduentu completa cessauerunt, & alia instituta sunt, uirtute maiora, ueritate meliora, actu faciliora, numero pauciora, & sicut sacerdotiū mutatum est, sub cuius administratione lex erat, ita & legem mutari oportuit. Non est igitur aduersa ueteri noua lex, quæ in eius uentre conclusa erat, & adueniente Christo, & euāgelij luce clarescente, & patefacta, circūcisioni & alijs cæremonijs antiquitus obseruatis (sicut præfinitum erat) finē imposuit. Est autē Christiana lex tanto dignior quā Iudaica, quanto nobilior est oraculū dei quā hominis. Cognosce iam, nisi fallimur, ueritatē & maiestatem nostræ legis, nec utilitatē ignoras: incipis quæ de tua diffidere, & ardes desiderio disputandi, uellesque latius cuncta discutere: sed obstat legiser tuus, & inquirere uerū prohibet, & interminatur & clamat: Nō est mea lex quæ disputationi subiicienda sit, caue ne quid loquaris, arma sunt in manu mea: dum nihil credis, multū imperij adeptus es. Qui nō audiunt meam uocem, gladio conterendi sunt, ensis meæ legis dignitatē tuetur. In Arabia ortus eius fuit, ex paruo principio quantum creuerit, uides. Aegyptum adieci meæ legi, & Syriam et Mesopotamiā & Libyā & Indiam et Mauritaniam, & partem Hispaniæ, & diuitem Asiam, & doctam Græciam, & fortē Thraciam, & nobilem Macedoniam: sunt & alia quā plurimæ regiones sub imperio

Legis cæremoniæ per Christum sublatæ.

sunt, uirtute maiora, ueritate meliora, actu faciliora, numero pauciora, & sicut sacerdotiū mutatum est, sub cuius administratione lex erat, ita & legem mutari oportuit. Non est igitur aduersa ueteri noua lex, quæ in eius uentre conclusa erat, & adueniente Christo, & euāgelij luce clarescente, & patefacta, circūcisioni & alijs cæremonijs antiquitus obseruatis (sicut præfinitum erat) finē imposuit. Est autē Christiana lex tanto dignior quā Iudaica, quanto nobilior est oraculū dei quā hominis. Cognosce iam, nisi fallimur, ueritatē & maiestatem nostræ legis, nec utilitatē ignoras: incipis quæ de tua diffidere, & ardes desiderio disputandi, uellesque latius cuncta discutere: sed obstat legiser tuus, & inquirere uerū prohibet, & interminatur & clamat: Nō est mea lex quæ disputationi subiicienda sit, caue ne quid loquaris, arma sunt in manu mea: dum nihil credis, multū imperij adeptus es. Qui nō audiunt meam uocem, gladio conterendi sunt, ensis meæ legis dignitatē tuetur. In Arabia ortus eius fuit, ex paruo principio quantum creuerit, uides. Aegyptum adieci meæ legi, & Syriam et Mesopotamiā & Libyā & Indiam et Mauritaniam, & partem Hispaniæ, & diuitem Asiam, & doctam Græciam, & fortē Thraciam, & nobilem Macedoniam: sunt & alia quā plurimæ regiones sub imperio

Mahumet de lege sua disputare prohibet.

Regiones sub Turca, quæ.

sunt & alia quā plurimæ regiones sub imperio

imperio meę legis, quę armis, non uerbis, quę sita sunt. Muliebre est, uerba
 uerbis refellere, uiri ferro decertant. Si nō fuisset uera mea lex, nō dedissent
 superi imperio nostro, nec nō dominationi nostrę tātō successus atq; pro-
 speritates. Amat nos Deus, & legis odorē sentiens gratulatur, et sternit iter
 uictorijs nostris. Scis quā feliciter sæpe in hostes pugnauisti, & modō in
 Pōto, et sæpe in Gręcia. En fili quid cogitas, quid moliris, tot triumphis sub
 mea lege illustratus; Christum persequeris, cuius cultores strauisti toties, &
 ad interuiccionē usq; cęcidisti. Caue ne meā linquens legem, relinquareis à
 Deo. Credimus his te uerbis nō parū cōmoueri, & aliquē inesse in tua men-
 te timorē. Sed audi quā inanis est timor. Omnis qui malū facit (inquit in
 10 Euāgelio Veritas) odit lucem. Fures noctu domos perfodiunt, & in obscu-
 ro adulteri latitant, nō adhibent testes qui peccāt, nolunt deprehendi men-
 daces. Cū his sentit tuus legifer: ueretur ne disputādo suę legis uanitates in-
 notescant, ueretur ne pudenda sua detegantur. prohibet disceptari uerbis:
 armis defendi suam legē iubet, nec aliū iudicem quā ferrū depōcit: mul-
 tumq; gloriatur de suę legis incremēto. Diximus cur creuerit, plebes uolup-
 ptas allexit: neq; inficiamur, multas tuę gentis uictorias partas, & ingentia
 confecta bella, & tu ipse in prælijs clarus euasisti. Vicisti hostes nō paucos,
 & triumphasti sæpe: fuisti tamen etiam aliquando uictus. parua Christiano-
 20 rum manus tuas ingentes copias, ut antē diximus, apud cōfluentes Sauū &
 Danubiū paucis antē annis deleuit. Non milites ueterani, non duces in bel-
 lis antē probati, nō uiri nobiles armis potētes, et equis, sed pauci cruce signa-
 ti ex agris collecti inermes et nudī, fide tantū armati, ferro fulgentes et auro
 tuos fuderūt exercitus. Quod si uictoria ueritatem legis ostendit, hoc uno
 prælio satis admonebare, in quo multi fugerūt paucos. Tuę uictorię nihil
 miraculi habent, ad quas nunquam sine grandī tuorū prærogatiua uentum
 est. Sed quid agimus: non his argumentationibus stat recta fides, Vici, fudi
 30 hostes, imperiū teneo. Si sic licet arguere, uera fuit sub Alexandro Magno,
 tot uictorijs illustrato, & sub eius successoribus religio, qui & in Græcia, &
 in Asia, & in Syria, & in Aegypto, & in Libya, et in Perside, et in Scythia,
 & in Indis regnauere, imperio per arma quęsito. Vera etiā Romanorū fi-
 des usq; ad priorē Constantinū, qui orbē sibi ferro subiecerunt, et omnes do-
 muere quas adiere gētes. Scimus tamē & Alexandrū et eius heredes, et Ro-
 manos, et qui sub eis erant, ludæis exceptis, idola coluisse: alij Iouē, alij Mar-
 tem, alij Mercuriū, alij solē et lunā, et alij sidera. Multi etiā, ut Aegyptij, ani-
 malia bruta colebāt. Quis nescit (inquit unus ex poetis) Volusi Bithynice
 40 qualia demens Aegyptus portentosa colat, Crocodilon adorat. Et quod stulti
 us fuit, & auitū, et porros & cepe inter numina posuerunt. Præclarę tamen
 Aegyptiorū uictorię memorant, sicut de Osiride proditū est, qui uictū per-
 agrauit orbē. Ergo & deos Aegyptiorū recipiemus, & uerā eorū religionē
 fatebimur, quia uicerunt: Nō sic ratio suadet, neq; sic Iudei sensere, qui uicti
 ab Assyrijs, & ab Antiocho, et à Romanis, et in seruitutē ducti, non tamen
 uictorū leges de dijs acceperūt, sed uicti et angariati, et mille modis oppres-
 si, in sua lege manserūt. Nec nos Christiani, cum prælio superamur, aut alijs
 calamitatibus affligimur, legem nostrā aut relinquimus, aut accusamus: sed
 arbitramur pium Deum nos tanquam filios propter peccata, quę commit-
 timus, uerberare: quia nō paremus Euangelio, nō seruamus legē nostram,
 neq; manemus in traditione sanctorū patrū, sed uicti fragilitate aberramus,
 & labimur ut homines. Ipse uerō lapsos corrigit, & plagis multis nostras
 hh 4 iniquitas

*Victoria suc-
 cessu non decla-
 rari ueram rea-
 ligionem.*

*Iuuenal. Satyræ
 14 15.*

iniquitates emendat. Cognoscimus errata nostra, & considerantes quæ fecimus, minorem esse pœnam quàm delictum non ignoramus. Si cadimus in bello, si amittimus regnū, si iugo seruitutis opprimimur, dicimus eū Danie le propheta: Deum esse in coelo, qui releuat mysteria, mutat tempora, & transfert regna, ut uniuersi cognoscāt, quòd dominatur in excelsis in regno hominū: & cui uoluerit, dabit illud. Nouimus Deum & Iudeos & Christianos nos posse cum uelit, et uoluisse aliquando, alterius sectæ hominibus subijcere, propter offensas populi, qui eum ad iracūdiam prouocauit: sed conuersi ad Deum, non desperamus misericordiam consequi. Quamuis enim irascitur Deus (ut inquit propheta) non tamē obliuiscitur misereri. Pius est et benignus, nec deserit clamantes ad se. Absit autem ut propter uictoriam, meliorem esse credamus religionē uictorū. Sic enim fatendum esset, omnes qui uicerunt Hebræos, melius de Deo sensisse quàm ipsi uicti, quod neq; tu diceres, neq; tuus legifer, qui defensionē suæ traditionis in armis collocat, & omne genus ratiocinationis effugit, maximum iniquitatis iudiciū. Non sic beatus Petrus, qui donatus à Christo domino cœlestis regni clauibus, & pastor constitutus gregis Christiani, paratū se ait rationem omnibus reddere de ea quæ erat in eo fide, nec aliter suos auditores edocuit. Et beatus Laurentius martyr: Mea uox, inquit, obscurum non habet, sed omnia in luce clarescunt. Et in euangelio non probat Dominus eum qui lucernā accendit, & sub modio ponit, sed super candelabrū eam esse uult, ut luceat omnibus qui sunt in domo: & predicari uerba sua super tecta iubet, & de seipso dixit: Ego palam locutus sum mundo. Deceptores & pseudoprophetae in angulis prædicant, et uolunt occulta esse quæ dicunt, aut iuramēta taciturnitatis exiunt, sicut Romæ accidit in his qui bacchanalia celebrant. In occulto enim Deo suo sacrificantes, nullū flagitiū libidinis omittēbant. Quod si alia non essent aduersus tuā legē iudicia, hoc unū sufficere potuit: quia prohibuit eius lator in disputationē uenire. Sciebat nō equa esse, neq; uera, quæ tradiderat: uidebat ueterē & nouā legē cōtra se stare, intuebatur philosophorū acutissimas rationes sibi aduersas esse: nec sperauit in cœtu hominū aut in scholis uirorū excellentiū sua deliramenta posse defendi. Animaduertit homo sagax & ingeniosus in malo, gentiles qui Deos colebant, dānatos esse, & iam propemodū exterminatos, nec Iudæis locū esse quorū lex translata esset cū sacerdotio ad Christianos. Cumq; statuisset nouam legem, idemq; sibi nomen daret, sperauit quod modò euenit, iratū Deum Christianis, qui suæ legis mandata transgrediebātur, aduersus transgressores uictoriā cōcessurū: atq; idcirco suæ legis defensionē in armis collocauit, quā alioquin hominibus gratam propter licentiā uoluptatū non ambigebat. Diaboli hoc fuit inuentum. Antiquus hanc uiam suæ nequitie serpens excogitauit, qui cū uidisset sese procul eijci, & Christiana religione auerscēte, idola deleri, nec amplius deorū multitudinē locū esse, sed unū tantū Deum adorari cū patre & spiritu sancto Iesum Christum, Heraclio imperante, Mahumetis spiritū excitauit, eumq; sibi ministrū elegit, hominē ritu prius idololatrā, fortuna pauperem, mente superbum, natione Arabem, qui consilio usus quorundam Iudæorum & Christianorū puerorum, inter quos fuit Sergius, spiritu ambitionis inflatus, legem tertiam edidit, ex ueteri & noua constitutam, multis ineptiis extrinsecus adiectis. Legem diximus, quia legē uocat: nos blasphemiam rectius appellamus. Rugasti frontem, auertisti oculos, horruisti, turbatus es, subiratus es, dum hæc dicimus: at si ueritatis amicus es, audienda est ueritas.

Daniel. 2

Religio non
semper melior
penes uictores.

Luc. 12

Matth. 10

Mahumet de lege
sua disputare
cur prohibuit.Mahumetana
sectæ origo.

Sergius monachus.

veritas: neq; tuus legifer, si tibi amicus est, veritatē interdicet, quæ tanto ma-
 gis amica est, quāto salubrior hominī, ac ipsa natura cōuenientior. Audi ue-
 rum, & discite quomodo sit appellanda lex. Legē dicūt esse philosophi, quod
 ratione præcipitur: & sunt qui nil aliud legē esse affirmāt, quā rectā ratio-
 nem, à diuino numine ductā. Quicquid igitur rationi aduersum est, legis
 nomine caret. At tuus legifer ratiocinari de sua lege prohibet, & solum ar-
 ma illi suffragari vult. Non est igitur dicenda lex, nisi ex illis quarum condi-
 tores apud Isaiam dominus maledicit. Docet nos Dauid cognoscere legem
 Domini, dum ea quæ propria sunt exponit. Attende, & uidebis an Mahu-
 metea lex de cælo sit, & à numine tracta diuino, an aliunde. Lex Domini
 (inquit propheta) immaculata, cōuertens animas; testimoniū Domini fide-
 le, sapientiā præstans paruulis. Immaculata est lex Domini, quia mala quæ-
 que excludit, neq; libidinē, neq; turpitudinē ullam admittit. Sic apud eun-
 dem prophetam: Eloquia domini casta dicuntur, & apud Iob legitur: Non
 inuenietis in ore meo iniquitatem, nec in faucibus meis stultitiā personabit.
 Et apostolus: Lex sancta, inquit, & mandatū sanctum & iustū & bonum.
 At quomodo Mahumetea lex immaculata, quæ supra & adulteria, & om-
 nes libidinū maculas ac cōditates admittit? Dices, quia ieiunia quædā præ-
 cepit, & orationes, & eleemosynas. non damnamus hoc, absit ut ea mala di-
 camus: inuentorē eorum Mahumetē esse negamus, absq; Mahumete scie-
 bamus hæc esse bona. Ieiunauit Elias, ieiunauit Christus; orare & frangere
 esurienti panem suum, et egenos et uagos in domū ducere, multo antiqui-
 us est, quā tuæ legis inuentū. Multi nos legislatores ad opera pietatis inui-
 tarunt. Verūm adulterari, fornicari, seruire uentri, & in cœno uoluptatū ia-
 cere, solus tuus legifer inter bona collocat. Solus Mahumetes est qui turpia
 docet, & flagitiā præcipit: quāuis hæreticorum more, ut facilius decipiat, bo-
 na simul & mala cōmiscet. At lex quæ Domini dicitur, ut inquit Propheta,
 animas conuertit. Quò cōuertit ad Deum, cōuertit ad suū creatorē, ad sum-
 mū bonū, ad ultimū finē: at lex Mahumetea nō cōuertit ad Deū, sed auertit
 ab eo. Dicit em̄ dominus Deus: Estote sancti, quia ego sanctus sum. Mahu-
 metes, Vxores (inquit) ducite, et cōcubinas quot placet: nā ego quadragin-
 ta uirorū in meis lūbis uires habeo, & uxorib; atq; ancillis permisceor pluri-
 mis. Quid de testimonio fidelis? Cū data est Moyli lex domini in monte Si-
 nai, fulgura et coruscationes apparuerūt et signa de cælo, quæ testimoniū le-
 gi præbuerūt. Lex Christi miraculis admodū multis confirmata est, dicente
 ipso: Si opera nō fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatū scilicet infide-
 litatis nō haberēt. Et propterea de ueteri, quæ cōuertit ad suū creatorē ad
 summū bonum, et noua lege inquit Dauid: Testimonia tua credibilia facta
 sunt nimis. Et in Euāgelio Lucæ circa finē legimus: Illi profecti prædicau-
 erūt ubiq; dño cooperatē, & sermonē cōfirmatē sequētibus signis. At Mahu-
 metis legē, quæ signa, quæ miracula probat: audiamus eū: Nō sum missus, in-
 quit, nisi in uirtute gladij: & qui nō susceperit meā prophetiā, occidatur, aut
 reddat tributū, precii pro infidelitate sua. Quid est hoc: nunquid manifestē
 negat se miraculorum uirtute carere, et ficta falsaq; esse omnia signa demon-
 strat, quæ tuæ legis doctores in populis prædicāt? Nō habet igitur tua lex te-
 stimoniū, nisi in armis: sed id nō est fidele, ut antē docuimus. Ad ultimū tran-
 seamus, & quomodo sapientiā præstet paruulis, id est populis tua lex, ani-
 mamaduertamus. Sapientiā (ut antiqui tradiderūt) diuinā & humanā re-
 rum scientiā continet, estq; admodū sapida et dulcis, dum amorē diuinitatis
 mentibus

Lex quid.

Psal. 18.

Psal. 11.

Iob. 6.

Roman. 7.

Mahumeticæ
legis quedam
bona.

Leuit. 19.

Ioh. 15.

Psal. 92.

Sapientia.

*Psal. 118.**Turcarum
barbaries.**De Mahumeti
raptu in
caelum fabula.*

mentibus nostris instillat. propter quod inquit Psalmographus, Quam dulcia faucibus eloquia tua super mel ori meo. Tua lex neque de Deo sapit, neque de caelestibus, neque terrena satis intelligit, quae putat superis curae non esse. Magna olim & florida in Alexandria philosophorum schola fuit, & multi per Syriam & Asiam viri doctissimi claruerunt, quorum nomina ad nos usque pervenerunt. At postquam lex Mahumetea cursum habuit, paucissimi nominantur, qui naturae arcana perscrutati, excellentes evaserint: quia non praestat parvulis sapientiam tuus propheta, aut tua lex, cuius fundamentum voluptas est, & tutela gladius. Inter nos vero liberalium artium studia admodum florent. Legitur publice philosophia, auditur in scholis theologia, nullum doctrinae genus praetermittitur, gymnasia literarum in pluribus Italiae civitatibus clarissima reperiuntur, nec trans Alpes in Hispania, in Gallia, in Germania, in Britannia, collegia desunt virorum excellentium, qui sapientiam praestant parvulis. Est enim ingens Christianorum cura, ut indocti erudiantur, & veritatem intelligant in nostra lege, quae nunquam mentita est, divinitus comprehensa. Ac legifer tuus non modo mentitur, sed leuiter, sed indocte, sed imprudenter, sed insipide mentitur, & sibi ipsi saepe contrarius est: quemadmodum suae legis inspector plane intelliget: innumerabiles sunt eius ineptiae, & aniles fabulae, & pueriles nugae. De quibus libet hoc loco pauca referre, quae de caeteris iudicium praestent. Exponens Mahumetes capitulum Alcorani quod dicitur filiorum Israel, in hac sententia loquitur: Sit laus ei, qui seruum suum ab oratorio (quod est Helcarata, ipsa est domus Mesche) usque in oratorium sanctae domus Hierusalem nocte una transtulit, circa quam benediximus Deum. O vos homines audite et intelligite, cum abij a vobis, venit ad me Gabriel sero post psalmodiam vespertinam, quae ultima est, & ait: O Mahumetes, iubet Deus ut se adeas. Cui respondi, Et ubi eum adeam? Et ait Gabriel, Vbi ipse est. Et iumentum illico adducit magnitudine inter asinum & mulum: Elberahil uocant, humanae uocis capax. Et una non amplius hora iter egit annorum quinquaginta millium. & ait Gabriel: Ascende animal, & ito ad sanctam domum, ascendere uolentem, fugiebat iumentum, & iussum est stare, quia Mahumetes ascensus esset. Nunquid accessit, inquit, Et respondente Gabriele, accessit esse: Non sinam, addidit, nisi pro me Deum rogarit. Obtuli preces Deo meo pro iumento, quod me infidente suavi ingressu incessit, ponens unguam pedis anterioris in orizonte sui uisus, & minori spacio quam ictus impletur oculi, ad sanctam domum perueni, comes aderat Gabriel, qui duxit me ad domum sanctam in Hierusalem, & uicinam rupem, dixitque, Descende, quoniam ex rupe ad caelum ascendes. & colligato illuc iumento, portauit me humeris suis in caelum, Et cum applicuissimus ad caelum mundi, & ad portam eius, pulsauit Gabriel, & quaesitum est, Quis esset? & respondit Gabriel, Ego sum. Et iterum quaerenti, Quis tecum adest? respondit, Mahumetes. & subdidit ianitor: Nunquid uocatus? Et ait Gabriel, Vocatus. Et aperta est porta, & uidi angelos, & bis genua flectens, orauit pro eis. Et accepit me rursus Gabriel, & uexit ad secundum caelum, & fuit distantia inter caelum & caelum, quantum est iter quingentorum annorum. Et sicut in primo caelo, ita in hoc caelo pulsatum extitit: & rursus pari solennitate ad septimum usque caelum procedit, aequa caelorum distantiam ponens. Et ait, in septimo caelo uidisse se angelorum populum, & longitudinem angeli cuiusque instar mundi fuisse, & aliorum mille uicibus extensorem, & inter eos unum inuenisse, cui septies centena

centena mille millia essent capita, & in quolibet capite totidē ora, & in quo
libet ore linguae totidē, quae septingenis mille millib. idiomatibus laudabāt
Deum. Et rursus alterum angelū ostendisse, qui fleret, & quesiuisse causam
fletus: et cum ille dixisset culpas esse, orauit pro eo. Et tū cōmendabat me Ga
briel alij angelo, & ille alij, donec fui in cōspectu Dei, & tribunali eius adhe
si, tetigitq; me manu sua deus inter humeros, & frigiditas manus eius per
uenit usq; ad medullas dorsū mei. His nugis atq; deliramentis implet Mahu
metes aures populi. Sed audiamus alteram fabulam in lib. cui titulus est De
doctrina Mahumetis. Duo angeli nominantur Arathes & Narathes, quos
10 ille asserit fuisse Dei in terrā descendisse, ut genus humanū regerent atq; in
struerent, tribus mandatis acceptis. Primū, ne quenquā occiderēt; alterū, ne
quid iniuste decernerent; tertium ne uinū biberent. Cū aliquandiu rexissent,
& iam ex toto orbe ad eos iudicia deuoluerentur; mulier quaedā decenti for
ma, & omnium pulcherrima, aduersus maritū suum causam habens, iudiciū
ab eis petiit, atq; ut fauentes haberet iudices, ut apud se prandiū habeat, mul
tis precib. inuitat: nō abnuunt angeli, paratur splendidū conuiuū, epulas et
pōcula mulier ipsa ministrat. apponuntur sercula multiplicia, & cū his uinū.
Quod cum angeli recusarent, instante sapius muliere, & multas obijciente
blandicias, tandē biberunt, & inebriati uino, in hospitā incaluerunt, eiusq;
20 cubitū postularūt. spondet mulier ea cōditione, ut alter eorū ei ascensum in
coelū ostēderet, alter descensum. Placet cōditio. Illa, ut ita didicit, mox ascen
dit in coelū, relicta atq; irrisa angelis. quā Deus recognitā inter sidera collo
cauit, cui Lucifer est nomē. Angeli ad iudiciū euocati, catenis ferreis in pu
teo profundissimo religati sunt, usq; in diem iudicij permanfuri: cum elegis
sent in hac potius uita, quā in altera plecti. Hæc est sapientia Mahumetis,
quam docet paruulos: hæc eius theologia, hæc doctrina diuinitus reuelata.
Mira hominis audacia, ne dicamus stultitiā seu dementiā. Quod sunt in his
fabulis deridenda somnia? Non obiurgamus iumentū uerba, quando & asi
nam sacrae literę loquutam produit, & gentiles bouē. Sed quid est quod una
30 hora iter quinquaginta millium annorū pergitur? Metire hæc, & diligenter
cogita, an corpori nondum glorificato id possit accidere. Quō iuit, ubi fuit,
quid circuitiuit? Nō adhuc coelū ascenderat, quibus in locis tantum spacij per
agravit? nec iumentū eum tulit? quis tulit eū? unde uenit? quomodo uenit?
nihil horū dixit. Quid peccauerat iumentum, ut precibus egeret, cui nō est
lex alta nisi naturæ, & illi parerit? quid ostiarius in coelo collocatus, rogamine
Mahumetis egebat? an non satis felix erat. Fortasse altius cupiebat ascende
re: tanquam non sit illa perfecta hominum beatitudo, & regnat adhuc am
bitio. Distantiam coelorum ostendit, & spherarum quanta sit crassitudo de
monstrat, quingentorum annorum iter ex coelo in coelum ponit, & parere
40 omnium spissitudinem, quid hoc? quis credat gentiliū fabulis? simile som
nium est. Aiunt illi Dionysidorum quendam geometriæ scientiæ nobilem
in patria senectam diem obiisse, propinquos funus ei duxisse, ad quos perti
nebat hæreditas. hos cōsecutis diebus cum iusta peragerent, inuenisse in se
pulchro eius epistolam Dionysidori nomine ad superos scriptam, quæ dice
ret, eum à sepulchro ad infimam peruenisse terram, esseq; illuc usq; quadra
50 ginta millia stadiorum. Nec defuerunt geometriæ (ut Plinius ait) qui inter
pretarentur, significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quo deor
sum à summo longissimū esset spacium, & ibidem pilæ mediū, ex quo con
secuta computatio est, quæ circuitū terræ, id est totius pilæ ambitū, ducenta
quinqua-

Alia fabula de
duobus angelis

Lucifer.

Fabule prioris
absurditas deu
clarata.

De Dionysido
ro fabula.

*De terræ ambi-
tu opiniones.*

quingentaquinq; millia stadiorum pronunciauit. Sed harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam sibi ipsum congruere, (eodem Plinio teste) addit huic mensuræ stadiorum septem millia. Eratosthenes huiusmodi rerum solertissimus indagator, uniuersum terræ ambitum ducentorum quinquaginta duorum millium stadiorum prodidit. Hipparchus stadiorum paulo minus uiginti quinq; millia adiecit. reperiuntur & aliorum sententiæ admodum dissonæ, neq; in hanc usq; diem mortali cuspium satis exploratâ credimus terræ mensuram, cuius neq; septentrionē, neq; meridiem uersus cogniti fines sunt. At tuus legifer maiora concepit animo, qui tanquam cœlum ascenderit, quingentorum annorum itinere distare cœlum a cœlo prodidit,

Rabbi Moyses.

quoniam tanta esset crassitudo sphaerarū. Hoc idem asserit Rabbi Moyses Hebræus genere philosophus, qui apud Aegyptios claruit. At philosophi quos nostri probant, non ita sentiunt; nec Ptolemæus Alexandrinus astro-

*Lunaris sphae-
ra crassitudo.*

nomorum facile princeps, de crassitudine lunaris sphaeræ cum tua lege concordat, in qua iter annorum sexaginta nouem, & aliquorū mensium ac dierum posuit, milibus passuū uiginti quinq; seu stadijs ducentis pro qualibet die cōputatis. Alij uerò astronomi, qui hæc diligenter indagauerunt, sphaeram solis plusquam sexcentis uicibus superat e lunarem tradiderunt. Rursumq; Martis sphaeram, quamuis sole altior est, & longè maiorem habet ambitum, spissitudinem tamen multis uicibus superari. Improbum humanæ mentis ausum, uerum ita subtili argumentatione cōprehensum, ut pudeat aliquos non credere. plurimi hæc incerta respuunt. Tuę legis latori fortasse credendum fuerit, non quia illuc angelo bono deferente cōspicuerit, sed quia cū peruerso ceciderit. Quod si hac de causa fidem expedit, credimus, alioquin cū sacra scriptura dicimus: Cœlū sursum, et terram deorsum, et cor regis inscrutabile est. Sed alia percurramus. Angelos mundo se maiores ui-

*Angeli an mū-
do maiores.*

disse affirmat, eosdemq; corporeos. Si mundo maiores angeli sunt, necessarium est aliquam eorum partem extra mundum esse. At philosophi mundi circumflexu omnia contineri dicunt, neq; quicquā externus esse. Tuus legifer quando aliquid solito plus adhibet, sopori deditus, quicquid somniauit, pro uero retulit, & omnia sibi licere putauit: quo errore & angelos corporeos, & peccare, & egere uenia, & se rogasse pro eis dixit. Simili somnolentia tactum se super humeros affirmauit manu Dei, cuius gelu usq; ad dorsum medullas penetrauit: quæ omnia superius cōfutata sunt. Quis illud patienter audiat, quod angeli Dei uino inebriati, specie mulieris decepti, concubitu eius appetierint: quæ iter in cœlū edocta, ad conspectū magni Dei peruenit, & honorifice accepta inter astra locum obtinuerit: angeli pœnas dederint, atq; idcirco uinum homini interdictum, quod tanti mali causa fuerit. Cōmemorat hæc tuus legifer, & tanquam ex penu Dei recepta hominibus inculcat. Vide quàm grauer, quàm uerè, quàm peritè loquitur. Poëtarum

Fabula de angelis confutata.

figmenta, quæ pueris leguntur, inter arcana legis inserit. Pueri nostri non sine risu audiunt, cum raptæ in cœlum foemina referuntur, & in astra commutata: quæ maior & minor ursa uocantur, pigri circum sarraca Bootæ lucentes. Credimus pro tua sapientia te iam parui facere, atq; contemnere tuę legis figmenta. Sed miraris uehementer, quod indies aliqui relicto dogmate Christiano ad tuam migrant, & asserentes iniquam legem nostram, amplexi tuam, circumciduntur, & tuis inicianur sacris: & qui trinitatem prædicabant, nunc detestantur: & qui Christum crucifixum colebant, & laudabant, nunc derident. Sunt qui hoc agunt, non dubitamus. Sed quoniam

*Christianorū
ad Turcam des-
fectio.*

nam homines:

homines: sanè aut libidinis serui, aut ambitionis, & quibus nullus erat locus in nostra lege, spreti à nobis, & eieci tanquã uilia & inutilia mâcipia ad te transiuerunt, nectamen illos inextinguibilis conscientia uermis rodere cessat. Quòd si posses eorum introspicere corda, intelligeres proculdubio eos aut uitæ futuræ spem nullam habere, aut admodum esse anxios, quia fontè aquæ uiuæ reliquerunt **CHRISTVM IESVM**, & nesciūt quo pacto redeāt, maius suum peccatum existimâtes, q̃ Dei misericordiã. Sed quid miraris, si ad opes cõsequendas, ad uoluptates exhauriendas nõnulli tuæ legi sese subiiciūt? Non est hoc nouũ, nec dignũ admiratione. Idem quoq; & Saraceni faciūt, qui sæpe ad nos migrāt. Illud est mirabilius, illud stupendũ, illud magnopere celebrandũ, quòd tot milia philosophorũ Christiano insignita nomine sub tuo imperio degunt, grauiã tributa pendunt, nunc liberis priuantur, nunc coniugibus opprimuntur, durissima seruitute lacerantur, uexantur mille modis, nectamen Christianæ legi renunciant. Quòd si tuã acciperent, nullius ferrent impetũ, mitius ferrent imperiũ, fierent liberi, honores & opes sperare possēt. Sed malũt tolerare seruitutis iugũ, & in squalore ac miseria uiuere, quàm Christum negare. Hoc stupendum est et diuinũ opus, et quod te præcipuè mouere debet, non quòd pauci à nostra lege aberrent, sed quòd tã multi in ea perseuerent, & quòd tanta sit uel in aduersis cõstantia, miraculũ est. Facit hoc bonitas legis, et securitas eternæ uitæ, quam nemo sapiens præsentis postposuit. Quid tu hic dicas? quid contra hircere, aut mutire poteris? Vera est Christiana lex ex utero recepta Mosaicã, ex prophetis, ex diuinis oraculis: deus autor eius est, filius Dei eã tradidit, ex ore Dei manifestata est, pura est & nitida, & immaculata, & sancta, perfecta ex omni parte, nullã habet rugã, nusq; deficit, nusquam claudicat, in ea qui quærit, inuenit: qui petit, accipit: & pulsanti aperiet. Ipsa est fons clementiæ, iustitiæ culmẽ, pietatis speculũ, mansuetudinis & misericordiæ plena: pro ea martyres innumerabiles sunt occisi, senes, iuuenes, pueri, matrone, uirgines, uiduę, innupte puellæ, crudelia carnificum non expauere tormenta, sciẽtes beatos esse mortuos qui moriuntur in Domino. Præterimus signa & prodigia, quæ certitudinem Christiane legis ostendãt. Quis uiros commemorare queat ex Christiano genere, diuini & humani iuris excellentissimos professores, uerè mundi lumina, scientiæ fontes, qui usq; ad mortẽ in fide Christi perseuerantes, præclara uolumina ediderunt, quæ tanquam sidera quædam doctrinæ humanas mentes illustrent? Et quæ nam ullo in loco lex est, quæ alterum habeat Augustinum, alterum Hieronymum, alterũ Ambrosium, alterum Gregorium? Et ne Græcos prætereamus, quæ religio uirum unquam habuit qui Origeni comparari posset: quamuis hic in plerisq; locis errauit. Quis Ioanni Chrysostomo æquabitur? quis magno Basilio, quis Cyrillo, quis Eusebio, quis Gregorio Nazanzeno? Non sufficet dies, si numerare pergimus illustres nostre legis doctores, siue uiuos, siue mortuos: quamuis non sint mortui, sed nunc maximè uiuunt, & tanquã stellæ in firmamento lucent, qui fidem sacratissimæ trinitatis elucidarunt. Quid dicemus de religiosis domibus, in quibus angelica ducitur uita, & pro peccatoribus assiduè effunduntur preces Domino, nec unquam cessant diuine laudes ac psalmodiæ. Benedictus Nursiensis apud nos multorũ monachorum doctor & pater extitit, apud Græcos Magnus Basilius. Secuti sunt Bernardus abbas Clarauallis, & Bruno qui Carthusiam instituit. quotidie sanctorũ uirorum apud nos augetur numerus, ædificantur noua monasteria, & sancta renouantur instituta. Quos fructus edidit Seraphicus Franciscus, eximius paupertatis amator, in Umbria (quæ pars est Italiæ) natus: Quot eum discipuli secuti sunt, quot sub eius regula uiri sanctissimi floruerunt? Antonius Pataui tacens, miraculis clarus: Bernardus Senësis in Aquila, quẽ nostra ætas quasi alterum Paulum prædicantẽ audiuit.

Multi Christiani
ni etiã in sub
Turcæ impe-
rio.

Christiane legis
ueritas.

Religionis Christi-
anæ doctores
præcipui.

Monachorum
antesignani.

Nicolai Lyrani extāt opera, quæ omnes admirantur. Dominicus in extremis Hispaniæ natus oris, quali alius uesper emicuit, qui nouum quendam sanctum & nitidum uiuendi morem suis auditoribus tradidit, & Predicatorum instituta regula, uniuersum illustrauit orbem. Multi ex discipulis eius clarissimi euaferunt, sed præ-

Albertus magnus. Thomas Aquinas. Vincentius Nicolaus Tolentinas.

cipua est magni Alberti fama, qui nullum doctrina genus ignorasse creditus est: nec minor eo Thomas Aquinas fuit in literis, etsi maior extitit in sanctitate. Claruit & meo seculo sub eadem regula, Vincentius Hispanus, quem noster antecessor inter sanctos Christi confessores retulit. Et in ordine diui Augustini Nicolaus Tolentinas, paulo antè inter cœlestia relatus sanctorū agmina. Noua indies prole florescit nostra religio: quòd si non desunt peccatores diuinam prouocantes manifestatem, non desunt etiā conciliatores uiri sancti Deo accepti, & uirgines immaculatæ, precibus assiduis diuinā iram auerentes. Nec timemus ruina, tantis adiuti patrocinijs. Tu ergo princeps nobilis, qui non es rationis incapax, neq; ingenij obtusi, collige quæ diximus, & conserua in mente tua, & consule tibi & tuæ genti: & noli esse incredulus, sed fidelis; relinque tenebras, & lucē sequere. Intelligis quo pede claudicat tua lex, & quantis scatet erroribus, & quā procul à ueritate recedit, & quòd non est in ea salus, & nouæ et antiquæ legis inimica. Intelligis quā solida est euangelica doctrina, quā uera, quā sancta, quā munda et immaculata, & quòd ea tantum iter in cœlum ostendit, & non alia. Intelligis, si uerba nostra memoria tenes, quòd trinitas in unitate, & unitas in trinitate colenda est, ne que altera contradicit alteri. Intelligis, quòd nam modo pater sibi filium æqualem genuit, & quomodo à patre & filio sanctus procedit spiritus, qui est charitas & amor, & simul colendus est, & deus est: & quòd filius pro nostra salute incarnatus est, mortem tulit: & spoliato inferno, tertia die resurgens, quadraginta diebus cum discipulis conuersatus, ascendit in cœlum, sedetq; ad dexteram patris, uenturus in fine seculi iudicare uiuos & mortuos. quo facto, mali perpetuò pœnam ignis subibunt, boni æternam beatitudinem consequentur: non in carnalibus desiderijs, aut impudicijs, non in cubilibus, sed in dulcedine mentis & in charitate Christi, quæ superat omnem sensum. Ante omnia uerò monstratum est, non posse te assequi inter Christianos gloriam, & potentatum quem uideris optare, maximè apud Europæos et occidentales populos, dum tua in secta perseueraris. Quòd si uelis Christianis initiari sacris, magnam tibi spem fecimus & potentia & gloria. Memento igitur uerborum nostrorum, & accipe fidele consilium, sume baptismum Christi, & lauacrum spiritus sancti. Amplectere sacrosanctum euangelium, & illi te totum committe. sic tuam animam lucrifacies, sic Turcarum populo bene cōsules, sic tuæ cogitationes adimpleri poterunt, sic tuum nomen in secula celebrabitur, sic te omnis Græcia, omnis Italia, omnis Europa demirabitur: sic Latine te literæ, sic Græcæ, sic Hebraicæ, sic Arabicæ, sic omnes barbaræ celebrabunt, sic nulla ætas de tuis laudibus cōticescet, sic pacis autor & fundator quietis appellaberis, sic te Turcæ animarum suarum repertorem, & Christiani suæ uitæ conseruatorē uocabunt. Syrij, Aegyptij, Libyci, Arabes, & quæcunq; sunt alia gentes extra Christi caulas, aut his auditis, tuam uiam sequentur: aut tuis, Christianis armis paruo negotio domabuntur. Et si noluerint in nostra lege te socium habere, experientur dominum in sua: nos te iuuabimus, & omnium eorum assistente diuina gratia legitimū principem constituemus. Hæc sunt quæ tibi cum baptismo præmia promittuntur, his te bonis diuina pietas proculdubio cumulabit obsequentem euangelio. Quòd si respueris consilia nostra, peribit tanquā fumus gloria tua, & tu more hominum reuersus in cinerem totus morieris. Christus regnabit in æternum, cui est honor & gloria in seculorum secula, Amen.

Epilogus.

FINIS.

Epistola

MORBISANVS, Hebræi & Gælij, cum suis fratribus Cerabi Eiusbait imperatoris Organi collaterales pugiles in partibus Achere, magno sacerdoti Romanorum iuxta merita dilecto. Nuper auribus nostris intonuit, quod in partibus Italiae ad preces et postulationem populi Venetiarum, in basilicis uestris publice facitis diuulgari, quod quicumque sumpserit arma contra nos & nostros suorum in hoc seculo remissionem peccatorum, eisq; beatam uitam promittitis in futuro. Cuius rei ueritatem oculta fide decernimus, per aduentum quorundam peditem Cruciferorum, qui nuper in Venetorum nauigio transfretauerunt. Propter quod admirari cogimur uehementer. Quia dato, quod a summo Tonante uobis esset data potestas absoluendi animas et ligandi, tamen adhuc maturius procedere deberetis, neque Christianos maxime Italicos, crucis caractere insignitos, inducere super nos: cum, secundum quod patres ante dixerunt nobis, populus noster Turcarum innocens fuerit mortis & iniuriæ Christi uestri: & cum terra & loca ubi sanctuaria uestra sunt, minime possideantur per nos: imò populos Iudæorum exosos semper habuimus, & habemus, quia prout in historijs antiquis & chronicis nostris audiuius, ipsi proditorie et per inuidiam eundem Christum uestrum prophetam Ierolymis tradiderunt presidi Romanorum, quem in crucis patibulo mori fecerunt. Ac insuper admirari & dolere compellimur, quod surgunt Italici contra nos, cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipsorum, eo quod ipsi & ipsorum magnalia & parentes a Troianorum sanguine processerunt, quorum autorem fuisse scimus ueraciter Antenorem & Aeneam de sanguine Priami procreatos, in cuius locum ducturi sumus imperium in partibus Europæ, secundum repromissiones a dijs nostris, quas patres nostri habuisse noscuntur. & Troiam magnam intendimus restaurare, & ultisci sanguinem Hectoris, ac Iliionis ruinam, nobis Græcorum imperium subiugando, & iniurijs deæ nostræ Palladis factis eisdem punire in transgressorum heredes. Insuperq; intendimus Cretam et alias marinas insulas, quas Venetorum populus antedictus extorsit a nobis, imperio repromisso totaliter uendicare, easq; nostræ subijcere iurisdictioni. Idcirco prudentiam uestram attentè requirimus & rogamus, quatenus epigrammatibus uestris per terras Italiae missis, ad instantiam supra dicti populi Venetorum silentium imponatis, non prouocantes contra nos amplius sub pietatis specie populum Christianum, cum erga uos & ipsum nullam ueritatem propter crudelitatis differentiam habeamus. Cum enim nihil nobis referat, si ipsum colitis Christum, quia et nos ipsum reputamus fuisse prophetam: neq; enim ex lege ipsius, prout audiuius, potestis aliquem ad crudelitatem compellere. Si autem lis aliqua uel discordia orta est inter nos & populum Venetorum: hoc accidit, quia ipsi indebite nullo iustitiæ muniti colore, sub Cæsaris nomine, uel alterius monarchæ, cui ex lege aliqua temporalia sint promissa, sed sua superbia ac temeritate, iam dudum quasdam marinas insulas & alia loca, quæ nostro (ut supra diximus) sunt repromissa imperio, crudeli tyrannide subiugarunt. Quæ tolerare non possumus, cum futurum tempus nostræ repromissionis instat: propter quæ & alia potestis merito ab inceptis desistere: & specialiter, cum audiuerimus ipsum populum Venetorum fore alienum a uita et moribus Romanorum, quia nec secum legibus uiuunt, nec moribus conuertuntur, sed se solos aestimant cunctis circumstantibus populis meliores, quorum insaniam superbiamq; deorum nostrorum & summi Iouis auxilio ad extremum deducemus. Alioquin si uestra prudentia non desistat, ampliare curabimus uires nostras super eo diuini imperatoris Organi auxi-

lio, & aliorum orientaliū regum & principū, qui simulant se hodie dormire, quorum muniti praesidio, trahemus à finibus terræ armatorum acies copiosas, per quas non solū contra uestros pedites Cruciferos resistemus, uerū etiā si cōtra nos Romanam ac Germanicā & Gallicā militiā prouocetis, intendimus hostiliter obuiare: ac demum fauente Mercurio, per mare Ponticum & Dalmatiam cum innumerali nostro nauigio Euri flatibus perducti, intendimus pertransire: & septentrionalem plagam, praesertim Croaciam & Dalmatiā, uisitare. Datū anno Mahumeti septingentesimo quadringentesimo quinto, in introitu mensis haslen.

ORDINATIO POLITIAE TVRCARVM

DOMI ET FORIS, EX ORATIONE HORTATORIA

ad bellum Turcis inferendum: quam uir in rebus magnis
diu cum gloria magna uersatus habuit ad
Maximilianum Cæsarem.

Othmanus rex.

*Turcarum la-
trocinia.*

Regū successio.

Machometh.

*Amorath, Ma-
chometi frater.*

Bayazith rex.

Turcarum gens ante pauca secula adeo obscura fuit, ut etiam ipsi nullas à se res gestas memoriae dignas ante Othmanum, qui primus hanc gentem illustrauit, narrare possint. Et licet de origine eius apud autores parū cōstet, eam tamen Scythicā esse, & mores & lingua haud dubiè demonstrat. Plinius quoque grauissimus autor, in Asia circa Maotidem lacum, Turcas usque solitudines saxosis conual-
lib. asperas accolere prodidit. In primis itaque inopia rerū coacti, uicinas nationes latrocinij potius, quam legitimis praesidijs infestauerunt. Mox crescente audacia, duce Othmano uiro bellicosissimo & callidissimo, non solū ut prius rapinis & incursionibus, sed iam aperto Marte conterminos populos inuaserunt. Cuius successor Orhan, infeliciter cōtra Tartaros pugnans, cum multis populis gentis suae occubuit. Post quem Amorath factus imperator, ubi ita imperium auxit, ut usque ad Pontum longe lateque fines suos extenderet, debitum naturae persoluit. Succedit huic Bayazith, qui cum pari audacia finitimos populos inquietaret: captus tandem à magno Tamberlano, cū ingenti clade gentis suae finē audaciae suae fecit. Post quē quatuor imperatores successerunt. Qui quamuis de gente Othmana non fuissent celebres, tamē bella gesserunt. nam Celeby multorum populorum uictor, partem quoque imperij Trapezontis subiugauit. Soleyman, cui Tamberlanus tributum rependit. Orhan secundus, qui multas urbes Asiae & Ponti expugnauit. Musē autem, cum Orhanum dolo interemisset, magnam partem Asiae in suam ditionem redegit. Post Musē culmen imperij ad gentem Othmanam rediit. Machomet itaque ex eadem genteposito imperio, Saracenos, Gordianos, Persas, Cappadoces uarijs praesidijs fudit nomenque Turcarum ita celebre fecit, ut iam gentes Europae illud reformidarent. Cuius frater Amorath, qui primus Turcarum in Europam cum exercitu traiecit, multis regnis Europae deuictis, memorabili illo praesidio ad Varnam Vladislaum fortissimū regem Hungariae cum magna caede populi Christiani debellauit. Huius res gestas filius eius Mahometus in tantum superauit, ut ad solis ortum & occasum plures terras, maria, insulas, populos, regna, imperio Turcarum solus ipse adiecerit, quam omnes decem superiores. Cuius uictorias si quis uellet recensere, profecto maximam partem Asiae & Europae enumeraret.

Nec contentus filius eius Bayazith, qui hodie regnat, tantum imperium à maioribus suis partem cōseruare: sed plura castella & oppida in ditionem suam redegit, nec in dies cessat terminos imperij sui usquequaque dilatare. Croacia igne ferroque consumpta, et crebris incursionibus penè exhausta, nuper celeberrimum regnum Poloniae inuasit: & abducens LX millia Christianorum, cum inaudita crudelitate uastauit,

uastauit & damnum intulit, cui nisi citò per maiestatem uestram & ceteros principes
 Christianos succurratur, paulo post ipsi etiã hosti immanissimo erit miserandum: et
 deinde quid mali ex ipsius ruina ceteris regnis ipsi adiacentibus immineat, optimè
 intelligere potest maiestas uestra. Sunt enim huic Bayazitho filij nouem, quorum
 nomina exprimere non pigeat. Est itaq; primogenitus filius eius Mahometh Ce-
 lebi, qui hodie præses est in Amasia. Secundò genitus est Churchur Celebi, qui
 præses est in terra Charanian. Tertio genitus est Synan Celebi, qui præses est in
 Domusly circa Rhodum. Quarto genitus est Ahmath Celebi, qui præses est in
 una ex prouincijs Gufunchasan, in Persia. Quintò genitus est Murath Celebi,
 20 qui præses est in Trapezuntha. Sextò genitus est Hally Celebi, qui præses est in
 Chapa. Septimò genitus est Hallamassach Celebi, qui præses est in Cheshlemoni.
 Reliqui uerò sunt in curia patris, quibus dominia hucusq; non sunt assignata pro-
 pter infantiam. Et ut de ista pestifera progenie maiestati uestræ plenissima informa-
 tio detur, sunt ipsi Bayazitho filia octo, quarum prima est uxor Ahmath Basca filij
 ducis Stephani de Bosna. Secunda est uxor capitanei Ianiciariorũ, quæ dicitur Ag-
 ga. Tertia fuit uxor Vsfunchasan, quæ hodie uidua est. Quarta est uxor Musta-
 phabegh, qui præses est ducatus sancti Sabbe. Quinta est uxor filij Tanth basca.
 Sexta est uxor Iusselahmath, qui præses est Vaulone. Septima est uxor filij Ieddia-
 math. Octaua est uxor Muscaphabegh, qui præses est Chrusentze. Nunc autem
 30 considerandi sunt prosperi successus & benignæ fortunæ huius pestiferi draconis,
 tam in amplificatione imperij, quàm in procreatione filiorum. Sed nemo miretur
 quo pacto res Turcarum ex angustissimis principijs tam breui tempore ad tatum
 fastigium peruenerint, multitudinẽ enim principũ Europæ, odia atq; intestina bel-
 la iugiter inter eos, præcipuam causam esse crediderim. Ars quoq; militaris, qua
 quondam Lacedæmonij & Romani totum penè orbem subiecerunt, apud multos
 principes Europæ extincta est. At summa imperij Turcarum penes unũ principẽ
 habetur, uni imperatori parent, unus cuncta regit, unus omnes redditus possidet,
 & ut summam dicam, unus iatum dominus est: ceteri uerò mancipia, & ad libitũ
 eius periclitari possunt. Præterea disciplina militaris apud eos adhuc locum habet.
 30 Nullũ autẽ est discrimen uobilitatis, uel generis. Is namq; generosus habetur, qui
 fortior in bello extiterit. Is plura stipendia meretur, qui fortius dimicauit. Vnde præ-
 mia tanta milites strenuiores reddunt, ut unusquisq; ceteros fortitudine superare
 conetur. Ut igitur maiestas uestra liquidè cognoscere possit, cõtra quẽ hostẽ dimi-
 catura sit, hoc cõmentariolo, stilo rudi ac crasso exponã, quibus magistratibus to-
 tum imperiũ & aula imperatoris Turcarum gubernetur, quanti sint ordinarij red-
 ditus imperij, quæ sint genera militũ, & numerus eorũ, modus qui sit construẽdi
 exercitũ, cum imperator ipse bello interest. A gubernatione imperij exordium su-
 mam. Summa igitur totius imperij tribus magistratibus gubernatur, quorum sum-
 mus est Quatuoruiratus, qui ipsorũ lingua appellantur Vesierbasca. Hi sunt prin-
 40 cipes consiliarij, qui quater in hebdomada sedent pro tribunali, in loco qui dicitur
 Duyan, ut audiãt legatos nationũ, & hominum supplicationes, quas imperatori
 referũt. Hi quoq; iudicãt causas, quorũ gratia prouocatũ est ad imperatorẽ. Et cum
 quis horum depositus aut defunctus fuerit, alter denuò substituit, ut sit semper ma-
 gistratus Quatuoruiratus. Post quẽ sequitur magistratus Duumuiratus, qui dicitur
 Beglerbeghi, principes præsidũ. Hi præsunt præsidibus prouinciarũ. Et ut hic ma-
 gistratus melius intelligatur, diuisio totius imperij hoc in loco recensenda est. O-
 mnia itaq; Turcarum regna in duas partes diuisa sunt: oriẽtalia, quæ nuncupatur
 Natolia: & occidẽtalia, quæ dicitur Romania. Natolia sita est ultra Hellepontum
 quæ cõtinet in se prouincias infra scriptas, Bithyniã, Asiam, Cappadociã, Paphla-
 goniam,

Bayazithi filij
nouem.

Eiusdem filia
octo.

Successus regi
Turcarũ eiusq;
causa.

Monarchia
Turca.

Imperij Turci
ci administra-
tio.

Imperium in du-
as partes diuisi-
ditur.

goniã, et Cariã. Inſulas uerò principales quatuor, Aeoliã, Ioniã, Leſbũ, et Smyr-
 nam: quæ omnia noſtro ſæculo Turcarũ aduentu immutata ſunt, & ad eorum lin-
 guam accõmodata. In ipſa quidem Natolia iſta ſunt linguarũ genera: Græca, Itala
 Scythica, Armenica, Aggiamica, Cercaſica, Ziſſica, Egnatica, Menglorica, Vua-
 lachica, & Ruthena. Tenent itaq; totã Natoliã xxxvi. præſides uexillares, qui
 Turcarũ lingua dicunt Sangiar che. iſs enim imperator autoritatem tribuit erigen-
 di uexilla in proprijs prouincijs quib. præſunt. Quorũ quidẽ præſidũ reſidẽtiẽ lo-
 ca proprijs nominib. ad maiorẽ rei intelligentiã nominabimus, uidelicet Amalia,
 Trapezõta, Capha, Cheſtemoni, Buſa, Domuſli uel Seteli, Sarchan, Karaman,
 Vſunkaſſan, Aydimentes, Languri, Kermen, Enguri, Boliãſiria, Eugheri, Iaia,¹⁰
 Charafarchen, Gheniuſſolni, Cheſſe, Mitili, Emitili, Syſchup, &c. Romania
 uerò cõtinet prouincias iſtas: partẽ Dacia, Thraciã, Dardaniã, Achaiã, Pelopon-
 neſum, Acarnaniã, Macedoniã, Epirum, Raſſiam, & Illyriã partẽ. Et ipſæ prouin-
 cia gubernatæ ſunt per perfidos uexillares, ſiue Sangiarchos xxv. quorum loca
 reſidentia ſunt iſta: Kilia, Nicapogliẽ, Bdyng, Callipoli, Sere, Salonych, Negro
 ponte, Morea, Argnocastro, Iamane, Preſer, Oheid, Vocetorum, Coſtadin, Cer-
 nomẽ, Azigan, Scodri, *Smederouo, Boſna uerbo, Zonnya, Kruzẽze, Suonick
 circa Taurinum. Turcarũ itaq; regna in Lxi. prouincias diſtribuuntur, & in qua-
 libet ſunt milites quibus agri aſignati ſunt, unde uiuũt qui Timari appellantur,
 de quibus poſtea mentionẽ faciemus. Beglerbegh ergo, ſiue princeps præſidũ, qui²⁹
 libet in ſua parte ſine præſidib. imperat: uidelicet unus in Natolia, alter uerò in Ro-
 mania, & ſi quæ diſcordia inter milites orta fuerint, ipſi diſcernunt, quorũq; iuſſa
 nullo pacto præſides retractare poſſunt. Et quia omnium poſſeſſionũ militarium
 collatio ad ſolum imperatorem pertinet, quilibet nihilominus Beglarbegh in ſuis
 prouincijs conferre poteſt, cui uult, poſſeſſionem aſcendentẽ ad ſummã aſprium
 quinq; mille, hoc eſt ducatorũ centum. Per hos igitur tres magiſtratus tota ſumma
 imperij optimẽ gubernatur. Sunt præterea alij magiſtratus, qui licet imperiũ nõ gu-
 bernent, tamẽ æquitatẽ & iuſtitiã tuentur, ſine quibus nullũ imperiũ diu ſtare po-
 teſt, ad gubernationẽ imperij iura pertinere uideatur. Peſcherchadi, ſummi iudices
 exercitus, qui duo ſunt, unus Natoliã, alter Romania: qui iudicãt omnes cauſas, tã³⁰
 ciuiles q̃ capitales, pro quib. ad imperatorẽ prouocatio facta eſt. Quin etiam hi poſ-
 ſunt retractare ſententiã latas per imperatorẽ, ſi cõtra legẽ Mahometi lata fuerint,
 quia ſecundum ipſius legẽ omnia iudicãt: quibus ſemper aditus ad imperatorẽ pa-
 tet. Nec poſſunt præſidere huic magiſtratu, niſi ab origine Turcus fuiſſet, id eſt
 Muchti. Muſloman, uel circuncifus. Secundus magiſtratus nũcupatur Muchti, id eſt ſum-
 mus legis interpres: qui quũ de aliqua lege ambiguitas oritur, ipſe diſcernit, & ex-
 plicat, quid lex ipſa & iura uelint: cuius ſententia non poteſt prouocari. Sunt etiã
 Moderis legi- Moderis, id eſt legis periti & doctores, quos cõſulunt pro uarijs cauſis & neceſſita-
 periti. tibus. Sunt & Thephterderi, id eſt adminiſtratores rationum, quorum unus pro-
 Thephterderi. curat rationes Natoliã, alter uerò Romania: qui magiſtratus eximia dignitatis⁴⁰
 habetur. Nunquam ab aula imperatoris diſcedunt, ſicut & eſi Verbaſta, id eſt cõſi-
 liarij. Et quia de quaſtoribus hic mentionem fecimus, ſubdemus etiã unde proue-
 niant omnes redditus imperatori ordinarij, & quæ ſit ſumma ipſorum. Ex uniuersa
 Redditus impe- ſa itaq; ſumma domus in imperio ſuo exiſtente tam Chriſtianorũ q̃ Turcarum, &
 rij Turcici un- de aliarũ nationũ quæ uiritim pendunt tributũ ſingulis annis: itẽ ex fodinis auri, argẽ-
 ti, ferri, plũbi, & aliorũ metallorũ, ac ex Sylã monetarũ tã in Romania q̃ in Nato-
 lia. Item ex aurifodinis in Cheſtemoni, & ex fodinis aluminis in Natolia. item ex
 Bonibate, Orehza, & ex ueſtigalibus ſerici in Buſia. Item ex piſcibus ſalitis tã ma-
 rinis q̃ fluuijalib. Itẽ ex redditib. ſaliũ tã in Romania q̃ in Natolia, Itẽ ex decimis
 & paſcuis

& pascuis cunctorū animalū. Itē ex omnib. frugib. & cæteris terræ nascentib. Itē ex portorijs in Natolia, et ex Schalogijs in Romania, id est doanis siue uectigalib. Itē ex traiectu Callipolitano, & aliorū locorū. Item ex hæreditatib. mortuorū, quādo ex defectu feminis propinquorū deuoluunt bona ad imperatorē. Item ex tributo uariarū urbū, quę sunt in Romania, Morea, Epiro, Moldlama, Scio, Calloier, & Ragusio: Similiter ex urbibus & prouincijs, quę sunt in Natolia, Charamā, Synope, Symisso, Anguri, Finica, Candeloro, Capha, & ab alijs satrapis maioribus uel minorib. habet circiter quadragies centena milianum morum aureorum. Sed quia uarijs nationibus & linguis terrarum imperat, necesse est ut sint uarij scribæ & cæcellarij, secundum uarietate linguarū. Est tamen inter eos unus supremus cancellarius. Græcis itaq; & Italis lingua Græca scribunt: Hungaris, Moldauis, siue Valachis, Sclauis et Raguscis, literis Rascianis, Turcis præterea, Saracenis, Persis, Armenis, & cæteris nationibus lingua Agiamica, Arabica, uel Persica. At ille qui est custos sigilli imperatoris, Nisancibastia nominat. Singuli autē principes cõsiliarij peculiare sigillum habent. Peractis magistratib. quibus tantū imperiū gubernatur, ueniendum est ad eos qui palatio imperatoris seruiunt: Ministri autē imperatoris omnes sunt impuberes, eligunturq; ex imię uenustatis, in flore ætatis suæ, nominantur Sphioglanij, filij nobiliū, & secundum uaria ministeria uaria nomina sortiunt. Quidā sunt dapiferi, pincerne, cubicularij, custodes rerum preciosarum, quos Haznador nominat. cumq; ad annos pubertatis peruenerint, ad maiores dignitates ascendunt. Nā multū eorū præsidēs prouinciarū efficiunt, secundū uirtutes & meritā eorum. Maior tamen pars eorum post annos pubertatis custodes corporis imperatoris efficiuntur. Ita hi qui minus strenui apparent, retinent pristinum nomen, & dicuntur Spahioglanij: magis autem strenui, Soluphtuarij appellātur. Cum igitur imperator iter facit, est stipatus undiq; cateruis horum custodum. In una enim parte sunt Spahioglanij, qui sunt circiter mille & sexcenti. In altera parte sunt Saluphtuarij, qui sunt circiter quingenti: qui omnes prænominati uiuunt ex stipendio. In grediuntur præterea quotidie palatium imperatoris, propter ornamentum aulæ.

3° Sunt & alij magnorum principum filij circiter septuaginta, qui appellantur Muraphariciti, & hi sunt liberi ab omni onere militiæ & aulæ, nisi cum ipse imperator est in exercitu, ipsis quoq; necesse est ut militent. uiuunt ex stipendio. Habet etiam imperator alios corporis custodes, qui sunt optimi sagittarij, electi ex numero lanizarij: Solachi nuncupantur. Hi non uadunt in equis, & sunt armati framea breui, arcu cum sagittis promptis ad ictum. Scheuphijs byrreta in capite deferunt, albas & rectas, circulis aureis redimitas, & uestimēta succincta. Hi enim sunt præcipui custodes imperatoris, cū in itinere est, nunq; ab equo imperatoris discedētes: numero sunt circiter septingenti, & sunt distincti per centuriones, & uiuunt ex stipendio. Sunt & lanitores, qui etiam ex lanizarijs creantur: quorum numerus est CCC. Capiti uocantur. Hi etiam uiuunt ex stipendio. Sed & Mehtery, tentoria & papilionēs extendunt, & omnem supellectilem aulæ disponunt: qui circiter sexcenti sunt. Sunt præterea artifices diuersarum artium, quę ad ornamentum aulæ imperatoris pertinent: qui omnes in aula imperatoris uiuunt, tanquam mancipia. Imbrahor bastia, est magister Agazonum. Imbrahali dicuntur, qui distribuunt uexilla. Segmenbastia, est magister uenationis. Alia multa officia omittuntur, gratia breuitatis. Sed postquam de magistratibus, quibus imperium gubernatur, & de ministris ac custodibus corporis imperatoris abundē disseruimus, superest ut de generibus militum & modo construendi exercitum sermonem faciamus. Sunt ita diuersa genera militum, uidelicet Thimarci, lanizarij, Assapi, & Acangi: de quibus singulis sigillatim tractabimus.

Summa tributorum.

Scribarum diuersitas.

Palatii ministri strantes, & regij stipatores.

Satellium numerus.

Principū filij.

Sagittarij.

Custodes.

Lanitores.

Artifices.

Militū genera

Thimarci.

est, unde ipse cū quatuor militibus loriceis uiuere possit: & sic Thimar apud eos intelligitur ager unus, de quo quinque milites uiuunt ex decimis, per subditos prouinciarū, de domib. & omnib. terrā nascentibus datis, quibus ipsi agrī nō sunt æquales. Quia aliquis est, qui potest diuidi in xx, xxx, & xl, partes Thimar; & tamē ab uno possidetur. Sed ad instar magnitudinis agri prouētū, talis possessor equites siue milites tenet. Vnde cōputatis omnib. agris militarib. maiorib. & minoribus, qui habentur in Romania, numero sunt quatuor millia & quingenti: militū uerō, uiginti duo millia & quingenti. In Natolia uerō facta simili supputatione, numero sunt quinque millia et quingenti milites: ex quib. omnib. Thimar, in Natolia scilicet & Romania, resultāt quinquaginta millia equitū: qui omnes obediūt suis præsidentibus, & semper stant parati ad bellū, nec aliud alimentū habent quā ex agris illis. Secundū autē genus militū est, qui lanizarij dicuntur. Omnes enim pedites sunt, & ex stipendio Imperatoris uiuunt, & semper sunt ubi Imperator est. Maior pars eorum est ex Romania, & ab origine Christianorū. Quia semel in triennio fit delectus per totā Romanīā, & colliguntur filij subditorū, eosque mittūt in Natoliā, ut ibi imbuan tur lingua & ritibus Turcarū. Cumque ad annos pubertatis peruenierint, exercitati in armis, qui magis strenui sunt, pedites efficiuntur, & ad custodiā imperatoris deputantur, & in ipsa custodia sunt semper nouē uel decē milia: quorū capitaneus Agganuncupatur, uir magnæ authoritatis. Qui autē minus apti uidentur militarij, deliguntur ad custodiendas munitiones & arces: & sunt circiter numero xxx. milia, qui obediūt suis Dazdar, id est castellanis, uiuentes ex stipendio. Sunt autē lanizarij munimen et robur imperatoris, eique sunt obsequētissimi, tuenturque ipsum cōtra oēs tumultus & seditiones. Assapi, sunt milites gregarij minus exercitati, ac precio cōduciti: quorū aliqui sunt pedites, aliqui uerō equites. Hi etiā classem maritimā intrant, habentes pro stipendio uirgim aspra quinque per diē. De tali autē genere militū quātum ipse imperator uult, tantū cōducere potest, cū sint uulgares, et ad pugnadū in experti, tā in pugna terrestri quā nauali. & possunt esse Assapi tā Christiani, quā Turca, & aliæ nationes. Accangi militāt ad fortunā sine agris, & sine stipendijs, quintā partem prędę dant imperatori, & si qui strenui apparuerint, Thimarci, uel alterius dignitatis nomē & gradū sortiuntur. Sūt qui exercitū ordināt clauis ferreis, hi milites in stationibus suis stare cogunt, & semper pręcedūt imperatorē, eique uia parāt, & appellātur Zausiti: numero sunt quadringenti, uiuūt ex stipendio. Sunt pręterea quidam milites prodigiosarū uirū, qui cōtra quinque pugnare perhibentur. Stipendium quoque pro quinque militib. sumūt, Belsi uocantur: numero sunt c. c. uel circa: uiuunt ex stipendio. Sunt & Gonili, qui in arte gladiatoria peritissimi habentur, maximaque agilitate lanceis, sagittis, gladijs exercētur. Sūt semper equites, quorū numerus est centū & sexaginta, uiuūt ex stipendio. Musselym sunt, qui munitiones, castra, & propugnacula cōstruūt: quorū merces est diurna quinque aspriū, quartus ex dicta prouincia intrat exercitū. Sed Iaya sunt Turca, qui proprijs expēlis militāt: quia exempti sunt ab omni alio onere: ipsi quoque uias mūdant cū Musselym. Sarahori habēt stipendiū ab imperatore aspriū quatuor per diē: homines sunt agrestes, qui sequentes exercitū, omnia uilīa operā exercent, sicut & alij superius nominati, id est Musselym & Iaya. Hi omnes sunt, per quos militaria terrestria imperatori Turcarū perficitur. Classis Turcarum imperatoris cōtinet ad summū uela cccc supputatis nauibus, triremibus, biremibus, palandiarijs, grippis, & alijs generibus nauigiorum: quæ capit circiter hominum triginta milia, & ipsam parare solent Constantinopoli, Nicaoniā, Callipoli, Negropontū & Vaulone. Sed cum sint in ea homines ut plurimum agrestes, & ad nauigandum in experti, magnas uires habere non potest: cuius capitaneus semper est pręfectus Callipoli, et illi qui ipsam intrant

Agyorū & milium numerus.

Equites.

Christiani milites sub Turca.

Assapi.

Accangi. In Alcoran etiā quintas prędę lex arrogat principi.

Zausiti, uiatores.

Belsi. Gonili.

Musselym.

Iaya. Sarahori.

Classis Turcarum imperatoris.

trant, omnes sunt precio conducti, secundum distinctionem exercitij & officiorum.

Peregimus tandem magistratus, quibus gubernatur imperium Turcarum. Palatium quoque, quibus ministris regatur, abunde explicuimus. Genera quoque militum distinguimus, ac maritimae classis quantitatem: & quo in loco parari soleat, ostendimus. Nunc superest, ut describamus modum castrametandi, cum imperator ipse personaliter adsit in castris. Prius igitur castrametatores eligunt locum aptiorem pro castris, qui tutus sit ab omni impetu hostium, ex quo de facili hostes expugnare possint. Eligunt itaque quod habeat montem, uel flumen, uel paludem, quibus munitior sit. quae locum descripto ambitu castrorum, fossatis altissimis muniunt. Post quae sequuntur cunei acutissimi in circuitu, cathenis de super colligatis. Sequitur postea ordo camelorum, qui commeatum & impedimenta pro usu castrorum baiulant.

Modus castrametandi.

Locatio exercitus in Imperio Turcarum.

Modus pugnae.

Asiatici semper molles.

Post quas minor altera fossa fodit in ambitu, cum hastis pro maiori tuitione in circuitu affixis, quo in loco Sarahori, Iaya, & Musclym mansiones & habitationes suas habent. Post tot ualidas munitiones pedites, qui Ianiczarij dicunt, per multiplices ambitus papilionum & tentoria sua figunt: in quorum medio imperator ipse cum suis pueris & ministris ornatis, tentoria habet. Eminent praeterea duo maxima cornua contra hostes, contra quos pugnandum est, adhaerentia circulo castrorum, in quibus collocati sunt equites cum suis praesidibus. In uno enim cornu sunt milites Thimarcij, qui agros possident in Romania: in altero uero, qui agros possident in Natolia. In capite uero cuiuslibet praesidet princeps praesidium, id est Beglerbegh. At in medio horum cornuum locant omnes custodes corporis imperatoris, hoc est Spahioglani, Soluphartarij, Solacchij, & caeteri aulici. Post quos situata sunt uaria genera machinarum et tormentorum. Cum igitur pugnandum est, in qua parte imperij bellum gerendum est, Beglerbegh illius partis cum suis praesidibus pugnam incipit. Quod si contigerit milites illius cornu ab hostibus superari, mox aliud cornu opem fert. Superatis ambabus cornibus, pugnat omni genere Messalyum & tormentorum. Deinceps custodes corporis manus conserunt, ultimo Ianiczarij imperatorem ipsum in medio duorum cornuum collocant, ne forte uertens ipse terga hostibus, causa internecionis totius exercitus constare uideatur.

Haec sunt quae de imperio Turcarum longis peregrinationibus, subtilique indagatione conperimus: qui prope cum ciuitas nostra Ragulium, quae in confinibus ipsorum sita est, quamplurima commercia cum gentibus illis habeat, non desunt nobis facultates singula perquirendi. quae quidem humili sermone, & sine ullo elegantiae furo scripsimus, non ad res Turcarum extollendas, & ad incutiendum terrorem maiestati uestrae, & caeteris principibus Christianis: quin potius, ut clarius sole de monstraremus, si ipsi Christiani potentiam Turcarum recto iudicio perpendissent, uiresque suas agnouissent, iam pridem de imperio Turcarum actum esset.

Nunc quaeso animaduertat maiestas uestra, qui fuerint ante pauca tempora Turcae, quae imbelles gentes deuicerint, & quam uanis & falsis terroribus imperium suum auxerint. Reperiet nepe eos fuisse homines agrestes et inermes, inopia omnium rerum ad latrocinia & rapinas coactos. Perquirat diligenter historias uariarum gentium, Romanorum monumenta euoluat, inueniet semper Asiaticos fuisse molles & timidos: ut extat uulgatus ille Iulij Caesaris titulus, quae in curru cum a triumpho Pontico rediret, inscribi iusserat, Veni, uidi, uici: imbelli eam gentem nulliusque momenti existimans. Si quidem Romani, orbis fere quondam domini, per plures annos contra Numantiam unam urbem Hispaniae pugnauere, quam contra totam Asiam. Quid ergo tam magnum, gentes Asiaticas imbelles, & semper seruire assuetas, deuicisse? Quid tam arduum, Graeculos effeminatos, intestinis odijs semper dissidentes, debellasse? Quid tam grande, Rusianos & Bulgaros, homines inermes, circa metalla & pecudes

pecudes occupatos, subdidisse: Quid tam generosum Bosnenses debacchantes, dis-
 fidentibus inter se principibus Hungariæ, in ditione accepisse: Quid denique tam
 strenuis principibus Europæ uere dormitantibus, gentes timidæ & infidas sponte
 sese deditas, in ditionem suam redegeisse: Econtrario uires suas maiestatis uestræ, &
 cæterorum principum Christianorum examinet, generositatem & potentiam con-
 sideret. Nunquid propè innumeros annos serenissimæ maiestatis uestræ, Hunga-
 ria populosissima, tamen adhuc rudis, contra Romanos orbis dominos fortissimè
 pugnauit: ingentesque clades illis intulit: et deinde pro Christiana fide quoties Sara-
 cenos debellauit: nunc florentissima, artibusque militaribus apprime instructa: cui
 quodammodo nulla gens, nullaque potentia resistere potest, ut ex gloriosissimis ui-
 ctorijs constare uidetur: contra uilissima mancipia pro Christiana fide bellare non
 audebit: usque ad internecionem prosequi non patetur: Quia furor est profecto de-
 terreri à potentia Turcarum. Quippe præter quinquaginta uel sexaginta millia
 equitum, & decem milia peditum, quæ supra retulimus esse in exercitu Turcarum,
 reliquum uulgus iners & inerme est, ac uelut grex pecudum ad libitum uictorij si-
 ne ulla pugna duci potest. quod secus in prouincijs Christianorum contingit, nam
 & uulgus armis aptissimum est, & ad pugnandum ferocissimum. Exurgat ergo
 maiestas uestra unâ cum principibus Europæ, qui commune bonum & utilitatem
 desiderant, & præcedente CHRISTI cruce, arma contra hostem saxuissimum sumi-
 te. Fidem, patriam, leges, templa, uxores, liberos, parentesque charissimos defendi-
 te: iustissimoque bello, auxilium diuinum uobis non defuturum scitote.

Hungari.

Turca exerci-
 tus qualis.

INVICTISSIMO CAESARI CAROLO, EIVS NOMI-

nis quinto, Paulus Iouius Episcopus Nucernus.

S. D.

Quandoquidem omnibus notissimum est, in uictissime Caesar, te pro tua singulari religione atque
 animi magnitudine, nihil aliud nunc magis quam bellum in Turcas meditari, quod quidem no-
 bis ut ob eorum prosperitatem atque audaciam necessarium, ita omnium iudicio etiam glorio-
 sum fuerit: uolui, ut amularer illos qui te armis, nauibus, equis, & thesauris adiuuabunt, quum
 ego nihil aliud præstare possem, saltem tibi peculiarem atque apertam militiæ, potentie ac ui-
 ctoriarum, quibus ipsi Turca potiti sunt, cognitionem præbere: ac simul uitam breuiter fideliterque ostendere,
 qua hæc fera natio ad tantam imperij magnitudinem tanto cum honore, militari ex arte parto peruenerit: ut à
 ducibus ac militiæ magistris certa remedia contra eorum & uires & artes inueniri facile possint: & Christiani
 milites exemplis rerum præteritarum instructi, meliorem & commodiorem bellandi disciplinam percipiant,
 quo tandem eos ipsos Turcas debellare queant. Quod quidem tibi non erit admodum difficile, qui post infinitas
 uictorias pacem adeo magnificè, neque id sine gratia Dei omnibus ac priuatim defesse iam Italiæ donaueris, atque
 animum Christianissimi regis Francisci felicibus sororis nuptijs tibi adeo deuinxeris, ut is quum ob propriam
 uirtutem, tū uero ob titulum quem gerit, non possit uoluntate, consilio ac uiribus tibi non esse cōiunctissimus: quem
 admodum etiā de alijs principibus Christianis spes est futurū, præsertim quū Beatissimus pater Papa Clemens re-
 ligiosa quadam promptitudine ipsos inuadet: qui quidem Clemens uotis omnibus non solum te laudem elo-
 quentiæ miuimè querere, sed tantū fidelē & Christianū animū hac in re mihi ostendere propositū est, & diosa
 proemia & Tusci sermonis ornamenta, tanquam res super suas, præmittam atque ut uerba ipsa commodius ex-
 cipiantur, simplici atque uniuersæ Italiæ communi linguæ utar, quod substantiam rerum absque temporis cir-
 ca uerborum uanitate amissione percipere facilius possis. Neque mireris optime Caesar, si ego ipse homo demisse
 ad talium togæ, sacrisque initiatus, qui nunquam limites Italiæ transierim, de rebus militaribus ac de longinquis
 regionibus loqui audeā. Tibi enim persuadeas uelim, me diutina præcipuaque diligentia, auxilio summorum prin-
 cipum, relatione excellentium ducum, militum, oratorum, ac denique cuiuscumque conditionis hominum usum esse,
 ut ueram mihi notitiam rerum in nostris Latinis Chronicis descriptarum pararem. Quæ quidem Chronica, quod
 in Dei laudem, atque in tuam tuorumque aorum perpetuam gloriam cedat, breui in publicum edere consti-
 tuimus.

Vale.

Datum Romæ, undecimo Calendæ Februarij.

M. D. XXXI.

TURCI

TVRCICARVM RERVM COMMEN

TARIVS, PAVLI IOVII EPISCOPI NVCE-
rini, ad Carolum V. Imperatorem Augustum:
ex Italico Latino factus.

FRANCISCO NIGRO BASSIANATÆ
interprete:

Turcarum natio à Scythiis, quos nunc Tartaros uocamus, qui so-
litudines ultra Caspium mare circa Volgam fluuium inhabi-
tant, originem dubio procul ducit. Id quod ex ipsorum moribus,
ex facie, ex usu sagittarum, ex bellandi consuetudine, ex super-
ba denique loquendi forma, Scythicæ simili, facile deprehendi-
tur. Anni sunt plus quam sexcenti, quòd ij in Asiam minorem,
quam Natoliam appellamus, peruenerunt: quo in loco prædè ac bellis continuè
incumbentes, quam plurima loca munita paulatim subiugarunt, adeò ut populis
illis, qui non admodum exactè arma exercere nouerant, magno terrori essent. Ne
que tamen principem aliquem unquam habuerunt, sed ueluti Africæ Alarbes
quos uocant, diuisi per turmas, regionem illam amplissimam tyrannico imperio
possidebant. Caterum sub magnifici ducis Gottifredi Bolioni aduentum, qui ut
terram sanctam acquireret, cum trecentis millibus peditum, atque equitum cen-
tum millibus transierat mare, uires in unum contraxerunt: ac sub regimine Soli-
mani cuiusdà excellentissimi ducis prope ciuitatē Niceā Christianos aggressi, ma-
ximis nostrorum laboribus, ac pugna nō incruēta, fusi tandem fugatiq; sunt. Post
hunc Solimanum Turcæ per plures annos, nullum ducem, cuius extet memoria,
præcipuum habuere. Verum circa annum à CHRISTO nato M. CCC. Ottoma-
nus quidam filius Zichi, qui tenuis conditionis homo fuit, nomen, uires, ac digni-
tatem inter Turcas habere coepit. Atq; is extitit, qui Turcarum imperatoribus, ni-
mirum ijs qui per masculorum rectam lineam descendunt, nomen familiæ dedit.
Is inquam magnum ingenium cum uiribus corporis coniunctum, ac fortunam
mirum in modum fauentem habuit. Plurima loca munita, Pontico mari adiacen-
tia, in deditioem accepit. Sed egregias suas uictorias maximopere nobilitauit,
debellata Siua ciuitate pulcherrima, quæ antiquitus Sebastia dicebatur. Regnauit
annis uiginti octo. Defunctusq; est salutis nostræ Anno M. CCCXXVII. sub
pontificatu papæ Benedicti XI.

ORCANNES.

Successit Orcannes, qui paternis uirtutibus immensam animi magnitudinem,
ac subtiliorem in acquirendis finitimis regionibus artem adiunxit. Liberali-
tatem erga milites pro comite perpetuo habuit; qua uirtute nullam uiuidiorem
princeps aliquis habere potest, ut magnus atque adeò immortalis citò efficia-
tur. Copiosus ac ingeniosus in militari apparatu, nec non in nouis bellicis ma-
chinis inueniendis fuit. Primus extitit, qui familiam illustriorem fecit, accepta
in uxorem filia Regis Caramanix, quæ à ueteribus Cilicia dicta est. Is arma in
Michaelem Palæologum, Constantinopolitanum imperatorem, mouit. Deni-
que Bursiam ciuitatem egregiam (hæc Prusa uetusta sedes regum Bithyniæ fu-
it) expugnauit. Tandem ex uulnere in ea ipsa expugnatione accepto, quanquam
leue uideretur, occubuit, atq; Amurathi filio uictoriam fruendam reliquit. Impe-
rauit annis duobus & uiginti; ac mortem obiit, quo tempore papatui præerat Cle-
mens sextus.

AMVRA

A Murathes ambitiosus, simulator, infidelis, & quod ad corpus attinet, inuadus: sed astutus ac uigilans, semperq; ad quamlibet occasionē, qua imperium dilatare posset, paratus extitit. Nec illi fortuna quod optabat negauit. Nam quum pacē cum imperatore Constantinopolitano inisset, discordia inter Græciæ principes, atq; ipsum imperatorem exorta est. Marcus uero Craiouchius Bulgariae dominus principibus fauebat: quam ob rem imperator ab Amurathe tanquam ab amico uicinore auxilium petere coactus est. Amurathes autem liberaliter imperatori adfuit, nam duodecim millia electorum Turcarum illico in Græciam misit: quibus adiutus imperator, Marcum ipsum ac ceteros rebelles fudit fugauitq;. Porro finito bello, septem Turcarum millia in Asiam remisit: quod reliquum fuit, præsidij loco sibi seruauit, atq; Amurathi gratias egit pro huiusmodi beneficio: quod tamen origo ruinæ Constantinopolitani imperij, ac principium nostrorum uulnerum fuit. Etenim Amurathes quum ex militibus, qui in patriam redierant, accepisset, & Græciam pulcherrimam esse prouinciā, & pessimè inter Græcos principes conuenire, illico transire destinauit, ut imperatoris inimicos persequeretur: is illi transiendi prætextus fuit. Angustias igitur Helleponticas anno Christianæ salutis M. CCCLXIII. transiuit, duabus Genuensibus nauibus in eam operam conductis: quarum altera Interiana, altera uero Squarciafica uocabatur: quæ pro sexaginta Turcarum millibus traiectis, totidem numos aureos accepere. Turcæ autem quum in Græciam peruenissent, totam regionē excursionibus bellicis infestauerunt, Gallipolimq; ac uicina Helleponto oppida expugnarunt, atq; ibidem naues ad pedites equitesq; ex Asia in Græciam transiendos construxere: quibus postmodum nauibus Turca exercitum continuè augens, atq; omnia tanquā inimicorum imperatoris debellans, tandem Philippopolim & Andrinopolim ciuitatem magnificam cepit. Inde in Seruiam profectus, maximum ei prouinciæ terrorem incussit. Quapropter Lazarus Seruiæ despota, & Marcus Bulgariae dominus, ac nonnulli principes Albanæ simul coniuncti, uires in unum contulerunt, ut Turcis resisterent. Quumq; in prælium descendissent, Christiani ferè omnes trucidati sunt. Despota uero captiuus quidem factus, sed tamen & ipse paulo post interfectus est. Ceterum seruus quidam natione Seruianus, Despotæ proprij domini mortem ægre ferens, eamq; summopere uindicare desiderans, egregij uiri nomen, sprete morte, post se relinquere decreuit: sicq; nactus occasionem, pugione Amurathem interfecit. Imperio præfuit Amurathes annis xxiii. Perijt anno post CHRISTVM natum M. CCCLXXXIII. sub Gregorio undecimo Pontifice Romano.

Bulgariam inferiorem Mœsiam esse multi arbitrantur.

Andrinopolis, ea Adrianopolis est. Seruia superioris Mœsiae pars est. Despota, dignitatis nomen est. Albania: hanc nonnulli Dalmatiam, alij Epirum esse uolunt.

Baiazetē hunc, alij Paizetem, alij Paiazetem nominant.

Bosnia, pars superioris Mœsiae.

BAIAZETES. I.

Reliquit Amurathes duos filios, Solimanum & Baiazetē. Verum hic ne imperij æmulū haberet, Solimanū interficiendū curauit: ac statim contra Marcum Bulgariae principem, patris mortem uindicaturus, magnum cōparauit exercitum, profectusq; ad locum ubi prius pater fuerat interfectus, Marcum ipsum cum omni Bulgarorū ac Seruianorum nobilitate in pugna trucidauit: ac post eam uictoriam omnibus ferè Bulgariae ciuitatibus & munitis locis potitus est. Neq; ita multo post, nempe anno à restituta salute M. CCCLXXVI. per Bosnam transiens, crudelissimas in Vngaria, Albania & Valachia excursiones fecit, Christianosq; quàm plurimos in Thraciam captiuos duxit. Enimvero prudentia singulari, maximoq; cum animi tum corporis uigore præditus fuit: sed super omnia solers in prouidendis, ac patiens in expectandis rerum occasionibus extitit. Verum in negotijs exequendis tanta celeritate utebatur, ut Baiazetes Hildrin, id est cœli

cœli fulgur cognominaretur. Is igitur naturæ dotibus adiutus, totam ferè Græciam subegit. Porrò tandem etiam Constantinopolim obsidione cinxit. Quam ob causam infœlix imperator, ut à Christianis principibus Occidentis auxilium peteret, in Galliam nauigare coactus est. Galliarum regnum Carolus eius nominis ^{Carolus Gallorum rex.} seprimus tunc temporis administrabat. Is ueluti qui pietatem cum magnanimitate coniunctam haberet, Iohannem, Niuernensem comitem, ducis, Burgundiæ filium, proprium fratrem, iuuenem alioqui audacem, cum ipso imperatore misit; quem præcipui Galliarum principes, nimirum Guido Tremoliæ dominus, Philippus Artesiorum comes, Ioannes Viennæ dominus, comes de Cuci, comes de

10 Diu, atque alij complures comitati sunt: ac secum mille cataphractos unà cum leuis armaturæ aptis equitibus conduxere. Quum que in Vngariam peruenissent, Sigismundo regi, qui postea imperator extitit, se coniunxerunt ac demum simul omnes itinere per Seruiam Despota fauente arrepto, post leuiculas aliquot inter eundem adeptas uictorias, Nicopolim peruenerunt: atque ipsam urbem oppugnare quidem cœperunt, sed Turcis eam egregiè defendentibus, laborem omnem frustra consumpserunt. Intera uerò Baiazetes temporis spacium, quo uires suas in unum colligeret, nactus, innumerabilem equitum multitudinem contra Christianos adduxit. Porrò Galli in anteriori exercitus parte constituti, quum maximam stragem palantium Turcarum, qui exploratum uenerant, effecissent: neque

20 monitionibus, neque protestationibus (ne uidelicet sine Vngaris, Germanis, ac Seruianis equitibus iu hostem impetum facerent) audaciores quàm sapientiores, contineri potuerunt, quin fugientes persequerentur, præsertim quum nonnulli ex ducibus iam dictis, malignitate Sigismundi, qui Gallis primum honorem inuideret, huiusmodi protestationes fieri affirmarent. Vnde comes de Diu, atq; alij ferè omnes principes, Viennensem dominum uexilliferum per uim in hostes impulerunt, sic que tubis clasicum canentibus, in densissimam turmam constipati, Turcas inuasere: adeoq; multos in primo congressu occiderunt, ut uictoriæ acclamare iam inciperent. Verùm ea lætitiâ breuis admodum extitit. Nam Baiazetes unà cum sexaginta milibus equitum in lunarem formam recens educorum adueniens, ipsos circumdedit: ac medios, antequam Sigismundus auxilium ferre posset, inclusit. Atque in hunc modum Galli temeritatis suæ pœnas pendentes, erè

30 omnes, licet se uiriliter tuerentur, interfecti sunt. id quod reliquo exercitui tantum terroris incussit, ut absq; pugna turpiter ac foedè milites omnes aufugerint. Si Rhodij equites suum præfectum Magnum magistrum appellat. Rhodij equites suum præfectum Magnum magistrum appellat.

40 gismundus uerò ac magnus Rhodi magister nauicula Danubium ingressi, uix euadere potuerunt, Turcis à fluuij ripa sagittis eos continuè impetentibus. Enim uerò ex Gallis trecenti equites seruati sunt, in quos ob diuitem uestium ornatum auara crudelitas Turcarum, quo precium redemptionis extorqueret, haud sæuiterat. Porrò Baiazetes Niuernensem comitem, qui ferè nudus erat, iussit ad se adduci, habitaq; & atatis, & regij sanguinis, ex quo is exortus erat, ratione, non tantum ipsum in uita seruauit: sed insuper facultatem concessit, ut ad releuandum captiuitatis mœrorem, quinq; ex suis quos uellet socios deligeret. Is autem superius nominatos duces sibi dari postulās, ipsos à morte liberauit, excepto Viennæ principe, qui in prælio defunctus erat. Vbi uerò selecti duces ad comitem deducti fuere, Baiazetes cæteros omnes ad unum trucidari turbato uultu imperauit.

Verùm comes quum inter eos, qui interficiebantur, Buccicaldum Galliarum Marescalchum (ut uocant) hominem giganteæ staturæ cognouisset, supplex ac lachrymans eum quoque sibi donari obnixè Baiazetem orauit: id quod Baiazetes humanissimè concessit. Alij autem omnes ante oculos sex horum superstitum crudelissimè necati sunt. Quod uerò ad Marescalchum attinet, is Buccicaldus ille

Marescalchus. nomen dignitatis apud Gallos est.

kk est

est, qui postea Genuæ gubernator extitit, atque ibi Gabrielem uicecomitem Pifarum principem decapitauit: qui cum Galeatio Gonzaga homine paruulo singulare certamen iniit, ac superatus est; seque ob id ipsum uoto obstrinxit, arma non amplius induturum. Sed ut ad rem redeam, Niuernensis comes unâ cum cæteris captiuis Prusam deductus est, quo in loco per aliquod temporis spacium haud dignè satis pro conditione est habitus. Verùm constituto tandem omnibus redemptionis precio, liberius aliquanto ac commodius uiuere illis permissum est. Nam & id Baiazetes liberaliter concessit, ut omnis generis uenationibus uterentur. Postremò ducentorum millium aureorum precio simul omnes redempti sunt; quam pecuniarum summam Iacobus Mitylenæus princeps soluit. Cæterum Frofartes Gallus historicus, qui captiuos, posteaquam in patriam sunt reuersi, allocutus est, literis mandauit, cornua exercitus Baiazetis in alâ curuaturam ad similitudinem nouæ lunæ sparsa, plus quàm septem milliariorum spacium occupauisse: iudicatumque esse, in eo exercitu plus quàm trecenta hominum millia, ex omnibus orbis totius nationibus collecta extitisse, Christianos uerò uix numerum octoginta milliū attigisse, inter quos circiter uiginti millia equitum erant. Incidit autem is conflictus in annum salutis humanæ M. CCCXC V, quo die diuo Michaeli uigilia celebrabantur. Verum enim uero Baiazetes post huiusmodi uictoriâ ad Constantinopolitanam obsidionem reuersus, antiquas omnes Græcorum delicias, hortos nimirum atque ædificia extra urbem demolitus est, agros ipsos quaquauersum incurSIONIBUS patebant, populabundus uastauit. Neque ulla profectò ratione imperij caput illud seruari poterat, nisi Tamberlanes Zagataæ orientalis Scythiæ regionis Parthiam ac Sogodiam uersus, princeps, in minorem Asiam peruenisset. Samarcanda ciuitas ad fluuium laxartem cõstructa, Tamberlanis patria fuit: qui inde peditum atque equitum innumerabili multitudine secum ducta, Natoliam totam occupauit. Quam ob causam Baiazetes Cõstantinopoli relicta, exercitum nauibus Angorium deduxit, ac prope Stellam motem, ubi olim cum Mithridate Pompeius pugnauerat, cum Tamberlane confligit, ac superatus est. Hunc igitur captum Tamberlanes catenis aureis ligauit, atque in ferream caueam detrufum, per totam Asiam ac Syriam circunduxit, quouisque tandem ipsi miseriarum finem mors attulit. In eo prælio, quod tempore Bonifacij papæ noni commissum est, plus quàm ducenta hominum millia desiderata sunt.

CALEPINVS.

EX Angoriensi conflictu aliquot Baiazetis filij aufugerunt, atque in Græcorum manus qui Hellepontum classe custodiebant, peruenere. Vnus autem ex ijs fauente fortuna euasit, atque Andrinopolim perductus est, isque Cyriscelebes, non autem Calepinus uocabatur, quemadmodum Nicolaus Secundinus credidit, qui Turcarum genealogiam Latino sermone conscriptam Pio papæ dicauit. Id quod in causa fuit, ut ferè omnes alij corrupta ueri nominis pronunciatione, pro Cyriscelebe Calepinum dixerint. Hic igitur Cyriscelebes instauratis imperij uiribus, aduentati Sigismundo uiriliter se opposuit. Etenim Sigismundus haud sustinendum ratus, ut Turcæ post tantam à Tamberlane acceptam cladem, uires resumerent, magnum sibi compararat exercitum, ac Salumbezenos campos occupauerat: id quod in annum CHRISTI M. CCCCIX. incidisse constat. Ergo in ijs campis cum hoste congressus, fugam facere coactus est, anno tertio decimo post eam pugnam quam prius infeliciter cum Baiazete pugnauerat. Enim uero ipse rex non minus hic sibi fauente fortuna, quàm apud Nicopolim fauerat, è uictorum manibus euasit. Animaduersum est in eo conflictu, Sigismundi pedites ante sagittis fuisse confossos, quàm in phalangem dispositi congre-

Superius dictū est, Asiā minorem Natoliam nunc uocari. Angorium ab antiquis Ancira dicebatur, ut quidam putant.

Cyriscelebes.

congrédi cum hoste potuerint: equites uerò ad primum statim inuadentis hostis impetù terga uertisse. Porrò Cyrilcelebes post hanc uictoriã Seruiã Despotã bello lacessere, imperatorisq; Cõstantinopolitani fines deuastare incepit. Verũ infirmitate prauentus, in ipso ætatis suæ flore, sub Alexandri Quinti pontificatu uitam cum morte commutauit, quum plus minus sex annis imperium obtinuisset.

MAHOMETES I.

EX Cyrilcelebe Orcannes & Mahometes filij superfuere. Sedenim quum Orcannes adhuc paruulus auxilio quorundam ducum assumere sibi imperium uellet, à Mose patruo interfectus est. Attamẽ neq; ipse Moses diu est rerũ potitus: 10 quia Mahometes Orcannis frater, tanquam patris legitimus successor, eo occiso imperium arripuit. Is igitur Mahometes est, qui Valachis asperrimũ bellum intulit. Mox in Asiam profectus, loca omnia quæ Tamberlanes occupauerat, recepit, ac plurimos principes Turcicæ nationis ex Galatia, ex Ponto, atq; ex Cappadocia pulsos funditus extirpauit. Imperatoria insignia ex Prusa in Græciam translata, Adrianopoli, quæ caput est Thraciæ, collocauit. Imperiũ quatuordecim admi- *Adrianopolis caput Thraciæ.* nistravit annis, ac mortuus est anno Domini M CCCC XIX, Martino quinto Romæ pontificem agente. Ergo secundũ hanc temporis supputationem, apparet hũc Mahometem, et non Cyrilcelebem, prope Salumbeziũ Sigismundum fugasse. Verũm ueritas hac in re suum sibi locum inueniat.

AMVRATHES II.

MAhometi successit clarissimus Amurathes, eius filius, qui expeditione in Seruiã Despotam facta, Scopiã, Sophiã & Nouemontem occupauit, tres que ipsius Despotæ liberos captiuos duxit: è quibus duos masculini sexus aereo instrumento ignito, lumine oculorum priuauit: tertiam sceminã, quia pulcherrima erat, in uxorem accepit. Hic primus omnium, ordinem peditem, quos Ianiza *Ianizari.* ros uocant, instituit: eosq; ex Christianis, qui tamen CHRISTVM abnegauerant, elegit: quorum uiribus & ipse, & qui ipsi successere, ex innumeris fere prælijs uictores euaserunt, ac penè totum debellarunt Orientem. Verũm de his suo loco dicitur. Amurathes non contentus Vngariã, Bosniã, Albaniam, Valachiam & Græciam excursionibus infestasse, Venetis quoq; bellum inferre perseuerauit, quousq; illis Thessalonicã nobilem ciuitatem per uim ademit. Mox Belgradum obsedit. Verũm in oppidi fossis circiter decem hominum milibus amis- *Belgradũ non nulli arbitrantur Taurunũ ab antiquis esse dictũ* sis, cum dedecore inde discedere coactus est. Cæterũ non ita multo post Ladislaus Poloniæ atq; Vngariæ rex, magno exercitu comparato, in Seruiã ac Bulgariã se contulit, atq; in montis Hemi uallibus, cum Amurathis duce Carambeio uiriliter conflixit. Sed enim in eo pralio pedites Poloni, cõminus cum Turcis pugnantes, ac breuib; quibusdam contis equos suffodientes, integram uictoriã capto Carambeio reportarunt. Porrò Ladislaus anno eam uictoriã proximẽ subsecuto, pacem cum Turca optimis cõditionibus iniit, ac Carambeium precio 40 quinquaginta milium ducatorum redemptum dimisit. Verũm ea pax parum roboris apud Ladislaum obtinuit, propterea quòd is in gratiam Constantinopolitani imperatoris, atq; Eugenij pape, & Philippi Burgundiæ ducis, ac Venetorum pactis non stetit. Veneti enim Hellepontum se occupaturos, atque Amurathi, qui ab Europæis ob pacem confectã nihil timens, in Asiam contra Caramaniã regem transierat, reditum clausuros pollicebantur. Vnde Ladislaus gloria & utilitate uictorię recentis illectus. Varnam ad Euxinum sitam petijt, ut inde profectus eò, ubi Christiana classis continebatur, suas copias cum maritimis cõiungeret. Verũm Amurathes, quũ hoc audisset, neglecto Caramanij regis exercitu, ac superatis septuaginta Christianorum triremibus, quæ summo conatu redeuntĩ iter impe- *kk 2* dire nite

dire nitebantur, per angustias Hellesponticas reuersus est: ac mox celeritate ma-
 xima usus, die septimo prope Varnam ciuitatem ab antiquis Dionysiopolim uo-
 catam, cum octoginta millibus Turcarum sese hostibus ostendit. Porrò Iohan-
 nes Huniades, Matthie regis pater, summa militaris artis peritia, sic disposuit Chri-
 stianorum exercitum, ut latus unum ad paludem quandam, alter uerò ad currus
 simul catenatos, terga autem ad montem conuersa milites haberent. Quumq;
 acriter diu pugnatum utrinque esset, primi Turcarum ordines tandem in fugam
 conuersi sunt, iamq; uictoria ad Christianos inclinare, aque Amurathes identi-
 dem fuga propriae salutis consulere uelle uidebatur: quum duo episcopi, nempe
 Varadinus & Strigonia fugientem hostem in tempestiuus secuti, commissa sibi lo-
 ca deseruere, Turcicorum equitum turme aditum in nostrum exercitum, per eum
 quem dereliquerant locum concesserunt, Sicq; effectum est, ut ingressi Turcae sa-
 gittarum grandine pedites nostros suo ex ordine disturbarint. Huniades igitur suis
 tanto in discrimine constitutis opem ferre desiderans, resumendarum uirium com-
 moditatem Amurathi dedit. Ergo Amurathes tum huiusmodi occasione, tum ue-
 ro exhortatione Galij Bassae animum recipiens, cum Ianizaris constitit, ac La-
 dislaum Regem in foelicem, equites Portae suis cataphractis impetentem non tan-
 tum sustinuit, uerumetiam arte quadam medium clausit: tandemq; post acerrimam
 pugnam ex equo prolapsus una cum quamplurimis nobilibus Vngaris & Polonis
 interfecit. Huniades autem corpus Regis ex hostibus per uim extrahe-
 re conatus, in maximum uitae discrimen incidit: nihilominus & ipse tandem, cum
 alijs qui iam per montes & paludes ac syluas inaccessas fugiebant, euasit. In ea fu-
 ga Iulianus Caesarinus Cardinalis Papae legatus occisus est. Persuaserat is regi pri-
 us, ut cum Turcis percussa foedera dirumperet: quandoquidem nulla omnino sint
 uincula, quae Christianos obstringant, ut infidelibus fidem seruare teneantur. sic
 ille aiebat. Caeterum Amurathes eo loci, ubi pugnatum est, columnam uictoriae
 inscriptionem continentem erexit. Sed & ibidem in hanc usque diem ossium
 tumuli uidentur, qui indices magnitudinis perpetratae illic stragis sunt. Per-
 petrata autem est anno salutis humanae M. CCCC XLIII. in mense Nouembri, eo
 qui diui Martini festo dicatus est die. Hanc pugnam paulo aliter Pius Papa descri-
 psit: sed nos potius Callimachum sequimur, qui in sua Vngarica historia pulcher-
 rimo ordine ac sine affectibus eam pingit. Porrò Amurathes postillatam Vn-
 garis tam foedam stragem, ac post pacem cum Venetis antea bello diu lacepsitis
 in itam, in Graecos conuersus, Hexamilum Corinthi petijt: qui quidem locus mu-
 rum in sex miliariorum spacium porrectum habet, in ijs angustijs, quae Aegeum
 mare Ioniumq; determinant, ac Peloponnesum totam (hodie Moream uocant)
 adeo includit, ut eam ueluti insulam efficiat. Huiusmodi igitur muro Amura-
 thes expugnato ac demolito, Constantinopolitani imperatoris fratrem, qui ealo
 ca tutabatur, cum omni Graecorum exercitu fudit. Inde Peloponnesum uni-
 uersam ferro igneq; deuastans, incolarum partem interfecit, partem captiuam du-
 xit. Sub hac Velonae portum e regione Hydrunti occupauit. Verumenim
 uero quum post haec omnia Scanderbechus Albaniae praefectus ab Amurathe,
 cui alias in seruiserat, defecisset, Amurathes ipse maximo exercitu, ac Mahomete
 etiam proprio filio secum ducto, Croiam uenit, atque urbem ipsam diu machinis
 bellicis impetiuit. Verum quum letius capiendae nulla facultas daretur, amouit
 quidem inde castra: sed tantum dolorem, uel potius rabiem ex ea re contraxit, ut
 mala ualetudine correptus, Andrinopoli demum e uita excesserit, Anno ab instaura-
 ta salute M. CCC CL. in mense Nouembri, Regnauit annis XXXI, tempore
 Nicolai Papae quinti.

Varna.
Dionysiopolis.

Bassae dignitas
est nomen
apud Turcas.

infidelibus quo
que seruanda si-
des.

Callimachi hi-
storia Vnga-
rica.
Hexamilos.

Morea.

Velonae, aliqui
Oricum antiquis
dictum fuisse exi-
stimant. Croiam
antiquitus Tro-
iam uocabant.

Post Amurathis mortem, Mahometes eius filius annum uigesimalimum primum agens, maximo militum favore imperator salutatus, ut liberius imperio præesset, fratre illico iussit occidi. Hic prosperrima fortunæ aura usus est, animoq; ac ingenio, necnō gloriæ cupiditate magno Alexandro persimilis extitit, nihilominus crudelis admodum cum in bello, tum in Portæ clausura fuit, adeo ut iuuenulos etiam ac pueros, quos tamen libidinoso prosequeretur amore, uel minima de causa interficeret. Cæterum liberalem principem egit, præcipue uerò uirtute præditos, ac fortes uiros, sibiq; ex animo inseruientes, magnis muneribus donauit.

Quid portas,
uel Portæ clau
sura sit, inferius
sub libelli finem
patebit.

- 10 Quamplurimi fuere qui existimant, non magis hunc Mahometanæ religioni, quam aut Christianæ, aut gentiliū adhæsisse. Educatus quidem à matre Christiana Lazari Seruix Despotæ filia ab incunabilis fuerat, Angelicamq; salutationem, ac Dominicam precativulam ex ea didicerat: sed quum adoleuisset, Mahometanam sectam secutus, talem se exhibuit, ut neque in CHRISTVM, neque in Mahometē crediderit. Hincq; effectum est, ut promissa, nisi quatenus in suum commodum cederent, minime seruari: atq; in nullo scelere culpam aut peccatum constitueret, quo suis satisfacere desiderijs ualeret. Excellentes in quavis arte uiros summopere dilexit. Impensissimè curauit, ut uictoriæ, quibus ipse potitus fuerat, à doctis atq; iudicio præditis hominibus conscriberentur. Antiquorum
- 20 uerò historias continuè legere consueuerat. Ioannem Mariam Vincentinum Mustaphæ primogeniti sui seruum maximis excepit blanditijs, quod uictoriam, quam ipse de Vsunassano Persiæ rege reportarat, Turcico sermone atque item Italico literis mandasset, id quicquid est, nos quoque legimus. Bellinum Venetum pictorem, quem Constantinopolim, cum ut suam ipsius imperatoris faciem ad uiuam effigiem, tum uerò ut occidentalium hominum habitus depingeret, Venetijs euocarat, largis muneribus ditauit. Ad summam, plurimæ uirtutes bona fortuna comitata, hunc ad Constantinopolitanum imperium perduxere.

Iohannes Ma-
ria Vincētinus.

Bellinus pictor

- 30 Etenim hoc ipsum imperium, ne infimis expeditionibus, ac parum honoris in se continentibus occuparetur, statim aggressus, innumeris propemodum marchinis æreis terra maricq; adhibitis, Constantinopolim expugnauit: qua in expugnatione Constantinopolitanus ipse imperator armatus ac pugnans occubuit.

Constantinopo-
lis expugnatio.

Illud autem notatu dignum ac fatale ferè habetur, quod quemadmodum Constantinus Helenæ filius, primus Constantinopolitanus imperator fuerat, sic & is qui post annos ab illo primo M C X X I ultimus extitit, Constantinus Helenæ filius fuit. Urbis uerò huius expugnatio, quarto Calendas Iunias facta est anno post uirgineum partum, M C C C L I I. Post huiusmodi autem memorabilem uictoriā Mahometes Græciæ ac Natoliæ ciuitates omnes imperio Constantinopolitano subiectas habuit. Porro non ita multo post ducentis milibus Turcarum secum ductis, Belgradum inuasit. Sed uirtute Huniadis egregi

Romania Thra-
cie partē appel-
lari putant.

- 40 ducis fufus, uulnere etiam accepto, machinas aeneas relinquere coactus est. Hac tantum in re aduersa fortuna usus. Sub id tempus Romanix Bassam in Peloponnesum cum exercitu misit, qui Græcorum ac Venetorum copias bis ibidem cecidit. Inter eos autem qui occisi sunt, hi præcipui duces exitere: Emanuel Bocalus, Michael Rallus, Ciccus Brandolinus, & Iohannes Tella, unā cum Venetorum * prouifore Barbatico, qui super eminentem Patrarum turrim palo suffixus est. Et huiusmodi quidem uictorijs Turcæ per fraudē semper potiti sunt, Christianis ueluti in nassam attractis, eorumq; ordinibus deturbatis. Hexamili dein de murum iterum demoliti sunt: eundem enim ipsum murum post priorem illam destructionē, cuius Amurathes autor fuerat, Veneti quindecim dierum spacio ex

Prouifores Ve-
neti suis in bel-
lis eos appellāt,
quos Romani
Legatos nomi-
nabant.

kk 3 eisdem

Lemnos ac Mi-
tylene captæ.
* Eubecæ anti-
qui uocant.

Scutarum, anti-
qui Scodra.

Trapezuntis
occupatio.

Saniacus nomē
Turcicæ signi-
ficatis est, à non-
nullis tamen
Saniacus dici-
tur.

Memorabilis
nostrorū clades

eisdem, quibus antea constabat, quadratis lapidibus instaurauerunt, triginta milibus hominū, & eo amplius, ei operi destinatis. Sub hæc Turca Lemnum ac Mitylenem insulas cepit, incredibilisq; apparatu pōte supra Euripū cōstructo, * Nigropontem expugnauit, Christianis foeda strage affectis ob classis Veneræ prouisoris inertiam, qui uentis etiam prosperis flantibus, non ausus est pōtem trimibus inuadere. His peractis, Turca Croiam ac Scutarum ciuitates in Albania post longam obsidionem ac uarias pugnas in ditionem accepit. Regnum præterea Boffinæ adortus, laizam urbem regiam expugnauit, ac Stephano regi captiuo caput amputari iussit. Magnam Valachia & transalpina partem suo imperio subiecit.

Capham Genuensium urbem in Euxini ora positam deuicit. Pirameto Caramania regi multas ciuitates per uim abstulit. Cum Vfuncassano Persiæ rege bis acerrimè cōflicxit, semel prope Euphratem, ubi superatus decem militū milia unā cum Asmirathe Bassa Græco homine, olimq; imperatoris Constantinopolitani consanguineo amisit. Verū secundo prælio Vfuncassanus ac Persæ fusi fugatiq; sunt, Zeinale Vfuncassani filio interfecto. Atq; hæc uictoria Turcis non nisi ob multitudinem ærearum machinarum, insolitum auribus Persicorum equorum strepitum insonantiū, obtigit. Mox Turca ipse Trapezuntinum imperium occupauit, infelicemq; imperatorē Dauidē nomine Christianū, Vfuncassani focerū occidit, ac totam illius stirpem crudelissimè sustulit: Carinthiā ac Stiriā militaribus excursionibus infestauit. Tandem Homarbeiū Boffinæ Saniacū, Genuensis cuiusdam filium, hominem alio qui egregium, ad Italia ingressum misit, qui exercitui Veneto Gradi obuius factus, singularem uictoriam nostro cum dedecore adeptus est. hoc nimirum ordine, mille equites, quos noctu Lisontiū fluuium uadare iusserat, quadā in ualle occultè adeo collocauit, ut Veneti, qui in unū collecti, in fluminis ripia Turcis opposita, castrametati fuerant, animaduertere non potuerint. Summo deinde mane alam equitum eundem fluuiū tranare, ac nostros ad prælium audacter prouocare imperauit. Enimvero Hieronymus Nouellus & comes & primus exercitus dux, in tres partes copias omnes Italico more distinxerat: filium præfecerat primæ. ipse per se præerat secundæ: Iacobus uero Picininus, & Anastasius à Romandiola tertiam ductabant. Ducis igitur filius hostem uiriliter suis cataphractis inuadens, plurimos trucidauit: effectumq; est ut reliqui tanquam fusi, terga uertere cœperint: ac iuuenis, qui ut corporis uiribus, ita animi audaciā præditus erat, diu sit fugientes insecutus, etiam inuito patre, qui Turcarum insidias ueritus, tubarum clangore ac uexillis nonnullis in altum sublatis, ipsum subinde, ut reuerteretur, admonebat. Et reuera statim insidiæ relectæ sunt. Nam uix iuuenis equum reflexerat, quum ecce Turcæ conuersi, totam nostrorū equitum turmam circundederunt, ac uarijs modis impetitam prius dissipauere, quam comes filio suppetias ferre posset. Eodem temporis momento Turcæ, qui in insidijs latitauerant, supra partem exercitus extremam in montis decliuis apparuere, Barbaricisq; uociferationibus e monte cum impetu descendentes, eam ipsam partem in fugam uerterunt. Homarbeiū autē unā cū reliquo exercitū comitē inuasurus, flumen uadauit: sicq; tandem nostri omnes ad unū ferè occisione occisi sunt. Comes uerò nō sine Turcarū strage, quum & Homarbeiū uulnerasset, occubuit. Idē accidit comitis filio, idem Anastasio, idem Badoario prouisorio. Nonnulli tamen duces, quōd pulcherrimis essent uestibus ornati, in hoc tantū seruatū sunt, ut redemptionis precii ab ipsis extorqueretur: atq; ob id catenis uincti, ad Turcarū imperatorē sunt deducti: inter quos Iacobus Picininus, filius clarissimi comitis Iacobi, qui in Neapolitana arce interfectus est, atque Antonius Calidora, & Iohannes Clericata extitere. Hæc Turcarum uictoria totam Italiam terruit. Homarbeiū autem igne ferroq; regione deuastata,

uastata, cum infinito captiuorum numero ad suos reuersus est. Verum enim uero hoc in conflictu est manifeste perspectum, Turcas arte magis ac multitudine, quam uiribus ualere. Nam si Hieronimus comes, legiones nostras inimicorum legionibus non in directum, sed per latum opposuisset; ipse medius inter primam ac tertiam legiones ab utroque latere in similitudinem Romanorum cornuum sibi adherentes extitisset: sicque exercitu uelut in unum corpus redacto, Turcae tam facile ipsum circumdare ac penetrare haud potuissent, ut fecerunt: ac toties facturi sunt, quoties praepostero hoc ordine cum illis pugnabimus. Anno qui eam eadem secutus est, Turcae uiginti millibus militum in unum collectis, eadem illa loca iterum petierunt. Sed Veneti Carolo Montone comite exercitus duce constituto, non temere cum ijs amplius conflixerunt. Enim uero ex Iohanne Paulo Mansfrone equitum praefecto, qui postea sub Papiam caenibus interfectus est, accepi, nostros semel tantum castra exiisse, cataphractis omnibus, quorum ipse primum se fuisse aiebat, in cunei formam uetusto Romanorum more dispositis: Turcas uero, qui eum cuneum impetissent, se ipsos lanceis infixisse, quas nostri ordine militari minime derelicto in unamquamque partem contra inimicos uertebant. Igitur quum Turcae nihil contra nostros eo loci promouerent, in Germanos conuersi, Cadurum oppidulum, ubi transitus per alpes in Germaniam est, occuparunt, atque innumeros inde captiuos abduxerunt. Tandem uero Mahometes cum Venetis pacem iniit, ac totius orbis imperio inhians, tres uno & eodem tempore expeditiones suscepit. Nam Mesithum Bassam Graecum genere, ex Palaeologorum familia, Rhodum misit: qui tamen post multas ac cruentas quidem illas urbis oppugnationes, cum suorū dedecore ac strage repulsus est. Acomathen uero Bassam, Hydruntum Apuliae oppidum petere iussit. Ipse autem per se Syriam petiturus, atque Aicairi Sultana inuasurus, in Natoliam traiecit. Et trecenta quidem armatorum millia, ducentasque triremes, ac trecenta minora nauigia his tribus in locis eum habuisse creditum est. Verum quum iam prope Nicomediam esset, colico dolore correptus, quarto demum die uitam finiuit quinto nonas Maias, Anno CHRISTI M. CCCCLXXXI, sub Pontificatu Sixti quarti. Porro Mahometis mors Italiae salutis fuit, propterea quod Turcae, qui omnium fere Christianorum uires per annum iam & menses aliquot Hydrunti sustinuerant, audita Principis morte, Acomathem Bassam, qui cum uiginti quinque Turcarum millibus Hydruntinum exercitum instauraturus, Velonam aduentabat, haud diutius expectarunt: sed cum nostris ea foedera percussere, quae bellicam gloriam prius partam minime denigrarint. Etenim & antea se militiae magistros esse ostenderant, cataphractis nostris saepius repulsis, ac duobus primi nominis ducibus, nempe Iulio comite ducis Hadriensis patre, Matheo Capuae principe interfectis. Vna tantum inter nostros equitum Vngarorum ala inuenta est, quae pari arte cum Turcis congregaretur, assueta nimirum leuibus pugnis, quas in Belgradi ac Samandriae finibus absque intermissione cum ipsis committunt. Iohannes autem Iacobus Triulcius princeps saepius referre solitus erat, Italos duces didicisse optima propugnacula construere, ex ijs quae Turcae intra Hydrunti moenia singulari artificio fabricarunt. Caterum post receptam a nostris ciuitatem, Calabriae dux plurimos e Turcis qui in ea fuerant, ut sub se militarent, conduxit: atque ij postea in eo prelio, in quo ipse dux contra Sixti papae exercitum in loco qui Campus mortuus dicitur pugnans fufus est: adeo uiriliter cum hostibus congressi sunt, ut pedites, quos Ianizaros uocant, balistis equitum impediti, nec tamen unquam terga uertentes, ad unum omnes perierint: equites uero, magna militari cum uirtute, tum arte saepe in sequentes conuersi: atque iter institutum ijs repressis

Turcas multitudine magis quam uiribus ualere.

Cadurum oppidulum captum.

Campus mortuus.

prosecuti, Ducē ipsum contempto hostiū impetu usq; ad Neptuniana moenia incolumē perduxerint. Verū quod ad Mahometē pertinet, præfuit is imperio annis $\text{XX} \times \text{II}$, quos tamen non omnino expleuit. Aetatis uerò annū LIII , quū mortuus est, agebat. Homo nervosi ac robusti corporis extitit: faciem subgiluā, atq; oculos eiusdem coloris, sed aliquantulum ampliores ac supercilia arcuata habuit: nasum autem usq; ad eō aduncum, ut summitas contingere labra uideretur. Porro in bellis quæ is gessit, plus quàm trecenta hominum milia ferro perisse compertum est.

BAIAZETES II.

Mustapha. **T**res filios Mahometes habuit, inter quos Mustapha iuuenis præcipuæ indolis primus extitit. Is in prelio contra Vuncassanum suscepto egregiē se gessit: quin antea quoq; Iosephum Persianum ducem, regis Caramaniæ fautorem in fugam conuerterat. Verū quum hyemaret Iconij, uenationibus ac ueneris rebus nimium indulgens, in ipso iuuentutis flore decessit. Enimvero in huius gratiā Solimani filius limanus, qui nunc imperatorem agit, primogenitum suum, annos $\text{XX} \times \text{II}$ natum, atque in mense Iulio proximē præterito maxima pompa circumcisum, eodem nomine appellauit. Superfuere Baiazetes ac Zizimus, quorum alter in Cappadocia, alter uerò in Carmania agebat. Cæterum defuncto Mahomete, Mahemedes Bassa genere Caramanus, qui Visir, id est imperatori à consilijs erat, cadauer statim curru Constantinopolim uehendum curauit, inde Zizimo atque Alchairi Sultano per citissimum nunciū hac de re admonitis, ipsum Zizimum principem constituere peroptabat. Interea Ianizari litus maris accesserant, ut Constantinopolim peterent. Sed Mahemedes inde naues omnes amouerat, ne exercitus trajicere ualeret. Quo comperto, Ianizari maximo furore succensi, lembis quibusdam paulatim, ac per partes transire cœperunt. Mox qui trāsierant, maioribus in eo litore acceptis nauibus, alios omnes trāsuerere. Sed quū Mahemedes & ipse ob id furore percitus, eos ut insolentes ac parum obsequentes uehementer increparet, in unum collecti, hunc ipsum ædibus, in quas se receperat, expugnatis, interfecerūt: nam & ab omnibus, tanq̄ nouorū uectigalium inuentor, odio habebatur. Post hæc Ianizari Baiazetem absentem imperatorē creant, & id quidem auxilio ac fauore Chersoli Bassæ Græciæ Bellerbei, & Agæ Ianizarorum, qui Baiazetis generi erant. Sedenim Isaachus & Dauthus ambo Bassæ ac Visires, summæq; autoritatis uiri, Constantinopoli tunc temporis agentes, ut tumultus sedare ac melius omnia disponere ualerent, Corchutū Baiazetis filium, annos $\text{XX} \times \text{II}$ natum, imperatorem salutarunt, quousq; pater Constantinopolim reuertetur. Iam enim et id ferebatur, Zizimum maximo cum exercitu aduentare, ut seipsum imperatorem constitueret. Neq; ita multo post Baiazetes affuit, adeoq; puerum sollicitauit, ut tandem patri filium imperium renunciarit, Baiazete post imperatoriam dignitatē acceptam pollicēte, imperium se puero tempore opportuno restitutum. Interea Zizimus Bursiam peruenerat, atq; ipsa ciuitate potitus, summis bellorū conatibus totā Napoliam sibi subijcere quærebat. Quam ob causam Baiazetes exercitum per Hellepontum traiecit, atq; Acomathe cum ijs militibus, qui Hydruntinis suppetias tulisse debuerant, reuocato prope Niceam cum fratre conflixit: quo in loco Zizimus uirtute ipsius Acomathis fusus, et in Caramaniam usq; fugatus est. sed quum ne illic quidem ob insequentem hostem tutus esset, in Syriam profectus, Alchairum, Sultano seipsum commendaturus, tandem uenit. Vnde & factum est ut paulo post ipsius Sultani ac regis Caramaniæ adiutus auxilijs, qui & milites & pecunias subministrabant, in Asiam reuersus sit. Baiazetes autē Acomathē contra eum misit. quo cum Zizimus iterum pugnans, quàm plurimis è suis amissis, superatus est. Quamobrē fuga rebus suis cōsulere coactus, ad Rhodij maris litora peruenit, ibiq; spe

Quid Bellerbeius, et quid Aganizarorum sit, in fine libelli uerbis ordine Turcice militie agitur, patebit.

Sabellius contēdit Albairum esse urbē, quā ueteres Memphim uocarint.

ibiꝑ spe omni destitutus, magno Rhodi Magistro seipsum tradidit, à quo postea
 ad Innocentium quartum Pontificem Romanum missus est. Is est Zizimus, qui à *Zizimur.*
 Carolo Francorum rege eius nominis octauo ex urbe Roma Neapolim uersus
 deductus, in itinere obiit Terracinæ, ueneno (ut creditum est) ab Alexandro Pa-
 pa interfectus. Huius cadauer postea Federicus Rex Constantinopolim misit, ut
 ea liberalitate quæ nihil ipsi constabat, Turci principis beneuolentiã contra-
 heret. Zizimus autem uir grauis atq; excellētis ingenij fuerat, ac magna cum pru-
 dentia, tum animi tranquillitate captiuitatem tolerauerat. Porro Baiazetes (ut
 ad eum reuertamur) tertio imperij sui anno Valachiam subegit, maximoꝑ & ter-
 10 restri & maritimo belli apparatu, Lithostomo in Danubij ora sito, ac Moncastro *Moncastro.*
 erga Borysthenem fluuium (hodie Neperuocant) posito debellatis, Constantino *Neper.*
 polim reuersus est. Vbi non ita multo post, Acomathem Bassam, quum innu-
 mera ipsius officia rependere aliter non posset, interfici iussit: testatus nimiam
 serui magnitudinem ac uirtutem domino timorem incutere. Is Acomathes ex Al-
 bania oriundus, antiquis ducibus uirtute militari æqualis fuit, adeò ut prouinciæ
 omnes, quas impeteret bello, uel solum nomen ipsius pertimescerent. Cognomi-
 natus est Ghendich, quoniam dens ei unus deesset: Nam id Turcica lingua ghen- *Ghendich.*
 dich significat. Verum tribus posteaquam hæc peracta sunt annis, Baiazetes Al-
 cairi Sultano, quod Zizimo fauisset, bellum inferre constituens, Cherseolum Bas-
 20 sam & Calubeium, maximis terra mariꝑ dispositis copijs, Tharsum uersus misit.
 Quo audito, Mamaluchi statim Antiochiæ conuenerunt, atq; Amanum, nunc ni- *Sultani milites*
 grum montem appellatum, transeuntes, Issum petiere: quo in loco Magnus Ale- *Mamaluchi uo-*
 xander olim memorabili pugna cum Dario conflixit. Ex Issu Adanam Carama- *cabantur.*
 niæ ciuitatem cursu citato profecti, Turcas castrametantes inuenerunt: ex itinere
 enim fessi, ac sole iam in occasum inclinante, uires in castris reparare optabant. E-
 rantꝑ ipsi Turcæ numero multo plures, quàm Mamaluchi: sed hi meliores equos
 atq; arma quàm Turcæ habebant, neq; ex itinere admodum fatigati esse uideban-
 tur. Ducibus igitur, quid facto opus esset, in medium conferentibus, duo Itali Ma-
 maluchi pugnam in posterum diem minime differendã, sed eodem temporis mo-
 30 mento Turcas impeditos, ac sub papilionibus sine ordine agentes impetendos es-
 se, pluribus adductis rationibus consulere. Quod quum omnibus placuisset, ilico
 tubicines classicum canere iusserunt, ac plurimis in locis uno & eodem tempore
 Turcarum castra ex improuiso adorti sunt: tantusꝑ Mamaluchorum fortiter
 omnia dissipantium impetus fuit, ut Turcicorum castrorum custodiæ persiste-
 re non potuerint, quousque cæteri milites conscenderent equos. Vnde Ca-
 lubeiũ exercitum in fugam conuersum uidens, aufugit & ipse. Cherseolus
 uerò post uulnus in manu acceptum captus, Alcairum ad Caitheum Sultanum
 deductus fuit. Et hoc quidem dedecore atque hac strage nullam maiorem Tur- *Turcarum stra-*
 cæ unquam à quauis orbis natione perpelli sunt. Baiazetes autem inita post eam *ges insignis.*
 40 cladem cum Sultano pace, in Albaniam arma conuertit, ac Dyrrachium prope
 Velonam situm cepit. Quumꝑ iam annus humanæ salutis M C C C X C I I I
 ageretur, Cadumum Bassam præstâtissimum ducem in Vngariam misit, qui cum
 octo millibus equitum Zagabriam usque profectus, non sine maximo populo-
 rum illorum terrore omnia deprædatus est. Quamobrem Croaciæ, Sclauoniæ
 atque Vngariæ principes, quos Banos uocant, habita tam damni nuper illati,
 quàm quod in futurum inferri poterat, ratione, magnum simul exercitum compa-
 rarunt. Id quod in causa fuit, ut Cadamus usq; ad Diauoli montem, qui Croaciam *Diauoli mons*
 à Corbauia diuidit, suos retraxerit. Caterum Iohannes comes cognomento Tor-
 quatus, uir prudens, armisꝑ & consilio ualens, non in patenti campo cum Tur-
 cis congre-

cis congregandum, sed eos in angustiis locis, ubi etiam montes auxilio esse possent, arctandos atque impellendos censebat. Verum Bernardinus Francapanus comes plus audaciae in consulendis, quam uirum in peragendis rebus bellicis habens, aperto Marte dimicandum suadebat. Idem Vngariae Banus, inimicos contemnens, iudicabat. Quorum sententia quum praeualuisset, iuxta Morauam fluuium certatum est. Cadumus tripartito exercitum diuiserat, ac primam partem Hismaelbeio Seruiae Saniaco, secundam Caruiliae Vauodae commiserat, tertiam sibi ipsi seruarat. Hoc idem et Christiani suos pedites inter tres equitum alas aequa portione diuidentes, effecere: primam, quae Sclauinos, loca inter Drauum & Sauum fluuios incolentes continebat, Ferdinandus Berisburchus regebat: secundam

Sclauini.

Croates continentem, Iohannes Torquatus ducitabat: tertia sub Nicolao & Bernardino Francapanis erat. In hunc igitur modum exercitibus ordinatis, Hismaelbeius tanto impetu primas nostrorum cohortes inuasit, ut Ferdinandus e suo ordine turbatus, non tantum cedere, sed etiam suos pedites derelinquere coactus sit. Vnde non statim in caedam & cruentam fugam usque ad Morauam acti, ob insequentium Turcarum timorem seipsos in fluuium praecipitarunt. Hismaelbeius uero prima hac acie deuicta, secundam aggressus est: quam etiam Caruilia eodem temporis momento inuadens, Torquati milites ad unum trucidarunt. Torquatus autem pluribus circa se Turcis interfectis, & ipse tandem occisus est. Porro neque Cadumus occasionem insequendi Vngaros omisit. nam uirtute fortissimorum militum, quos in hoc sibi delegerat, adeo omnia dissipauit, ut in spacio propemodum unius horae, capto principe Bano, eiusque filio interfecto, egregia uictoria paucis e suis amissis potitus sit. Numerari deinde caduera interfectorum iussit, atque in testimonium stragis Christianis illatae, multa capita ac nasos quam plurimos ad imperatorem suum misit. Enimvero qui occisi fuerunt, septem millium numerum excessere. Sub hac Baiazetes anno ab orbe redempto MCCCXXCVIII, bellum Venetis inferre cepit, quod Iohannem Cernouichium comitem propinquum Cataro contra Turcas defendendum suscepissent. Halis Bassa, eunuchus ex Albania oriundus, classe Turcica Iadram usque peruenit: abductisque ex tota Dalmatia praedis, uniuersam prouinciam igne ferroque desolauit, ne uidelicet Veneti, milites in maritimi belli usum conscribere ualerent. Ceterum Veneta classis Turcicae prope Methonem obuia facta, eam, qua tamen longe superior erat, opprimere non tantum non tentauit, sed etiam occasionem id efficiendi in Sapientiae (ut nunc uocant) portu opportunam dimisit. Quam ob causam Antonius Grimanus, classis praefectus apud Venetos, huius rei reus actus, in uincula coniectus est, ac sic Venetias deductus. Interea Turcica classis in Corinthiacum sinum profecta, Lepantum ciuitatem, antiquis Naupactum dictam, cepit. Verum enim uero sub id tempus Veneti Ludouico Francorum Regi, huius nominis duodecimo, foedere se coniunxerunt. Vnde rex ipse in Italiam contra Ludouicum Sfortiam ueniens, Mediolanensem ditionem, qua nondum potitus erat, cum Venetis diuisit. Quamobrem, Mediolani dux ab omnibus derelictus, ad Baiazetem confugit, pluribusque in medium productis causis, orauit ut sibi auxilio esse uellet: Venetis ualidius impetitis. Quod Baiazetes siue ob huiusmodi preces, siue ob destinatum sibi antea propositum, libens effecit. Nam Schenderum Bassam cum decem millibus equitum in forum Iulium misit, atque ea loca excursionibus infestari mandauit. Schenderus autem licet aliquantulum infirmus esset, Tiliauentum tamen ac Lisontium lata flumina uadauit, ac caeli fulgure celerior, in Taurisinum usque agrum populabundus processit. Sed enim quum eos omnes, quos captiuarat, abducere secum non ualeret, in Tiliauenti

Sapientiae portus.

uentri tria caput hominibus plus quater mille amputari iussit. Nec Veneti pro-
uifores, quos uocant, Turcas unquam inuadere ausi sunt: id quod in causa fuit,
ut ipsi Turca liberè quàm libebat uagantes, Venetijs adeò propinqui effecti sint,
ut è montibus eminentioribus urbis situm cõtemplari potuerint: id quod in men-
se Octobris anni superius iam dicti M. CCCCXCVIII. accidit. Verùm Baiazetes eo anno qui hunc insecutus est, ad expugnandum Methonem per se ipsum
est profectus, exercitumq; in tres partes diuiso, machinis æreis mœnia diutius impe-
tiuit, propugnacula diruit, domosq; quàm plurimas in urbe mortarijs (ut uocant)
perforatas destruxit. Methonenlibus igitur iam ferè extrema patientibus, quatu-
or Venetæ triremes auxiliarijs pedibus, atq; alijs ad bellum necessarijs rebus onu-
stæ aduenerunt. Quo cognito, ij qui in urbe erant ob præsens auxilium læti, om-
nes ad portum concurrerunt, ac mœnia sine custodijs & sine defensoribus relique-
re. Quod ubi Ianizarienserunt, per ipsa mœnia in urbem ingressi, Venetos pede-
tes ad unum trucidarunt, atque ipsa demum urbe potiti sunt: & huiusmodi qui-
dem clades, quo die diui Laurentij festum celebramus, facta est, anno qui à CHRIS-
TISO nato M. D. numeratur. Turcicus autem imperator Methonensem epi-
scopum, aliosq; complures coram se decollari præcepit. Mox inde profectus, &
Iuncum, & alia multa Peloponnesi loca obtinuit. Caterùm quum principes Chri-
stiani id ægerrimè ferrent, nauium ingentem numerum ex Gallia, ex Lusitania, at-
que ex reliqua Hispania in unum contraxerunt, ac duce eo qui Magnus Capita-
neus cognominatus est, unà cum Venetis ad expugnandam Cephaleniam insu-
lam perrexerunt. Veneti uerò etiam sanctæ Mauræ insulam postea cepere. Ve-
rùm non ita multo post Andree Griti, nunc Venetiarum clarissimi ducis opera,
qui tunc Constantinopoli captiuus detinebatur, ea restituta, pacem cum Turca
sanxerunt, quæ quidem in hodiernum usq; diem perseverat. Porro Baiazetes iam
senex & podagrosus effectus omnis bellis, incumbere quieti ac philosophiæ cœ-
pit, præsertim uerò doctrinæ Auerrois, qua summopere delectabatur: simulq; eo-
dem tempore Constantinopolitana mœnia instaurauit, quæ terræmotu maiori ex
parte collapsa fuerant: id quod rerum, quæ Ottomanicæ familiæ postmodum acci-
dere, certum prodigiũ fuit. Enim uero dum huiusmodi pace Baiazetes frueretur,
Hismael Sophis ex Afuncassani filia progenitus, apud Persas magnus euasit, ete-
nim Mahometanam legem nouis expositionibus interpretatus, nouam itidem re-
ligionem introduxerat, atque ea uia Persicæ regnum sibi occuparat. Et fama qui-
dem huius iuuenis, qui Orientem iam subegerat, tanta erat, ut eius sectæ duces in
Natoliam usque procurrentes, omnia tumultibus replerent. Tumultuarium qui-
dem Persæ exercitum, sed quotidie magis excrecentem habebant, adeò ut tan-
dem etiam cum Gorague Bassa conserere manus ausi sint: ac uictoriam adepti, ip-
sum prope Cuciam ciuitatem palo suffixerint. Post Goraguem Halis Bassa ualè
do exercitu statim Persas insecutus est: quòq; iam eos, non ut eunuchus, sed ut for-
tissimus miles pugnans penè perdidisset, in ipsa uictoria occubuit. Sub idem tem-
pus minimus Baiazetis filius, nomine Selimus, noua moliri cœpit, nam è suo Tra-
pezuntino Saniacatu Capham profectus, cum Tartarorum principe foedus iniit:
accepta in uxorem eius filia: sicq; Turcarum ac Tartarorum simul exercitu cõpa-
rato, prope Valachiæ Cheliam Danubiũ traiecit: alium Saniacatũ fidei Mahome-
tanæ inimicis uiciniorè à patre se desiderare affirmans: quo uirtutem propriã ostē-
dere, scq; in armis exercere commodius ualeret: simul ne Acomathi fratri adeò uir-
cinus foret, quo cum de Amasiæ finibus iam contendebat. Interim Andrinopo-
lim, ubi erat pater propinquus, nuncios subinde præmittebat, qui patri indica-
rent, ipsum in hoc accedere, ut paternam manum oscularetur: quandoquidem pa-
trem à plu-

*Hæu cruentum
spectaculum.*

*Methone Tur-
cis capta.*

*Venetorum cū
Turcis foedus.*

*Hismael Sop-
his.*

trem à pluribus annis non uidisset. Baiazates autem astutus alioqui senex, qui ingenium filij ac naturam imperij auidissimam optime norat: Samandriæ Saniacatum Belgrado Vngariæ propinquum illico ei concessit, missisque pecunijs, uestibus, equis, ac seruis, pulcherrimo munere filium donauit: ac respondit non opus esse, ut tunc res erant, eum ad deosculandam manum accedere. uehementer enim timebat, ne collectis in unum Ianizaris, imperium usurparet, sicuti demum fecit. Enimvero Selimus fortis ac liberalis, & supra modum belli cupidus, pacisque inimicus Ianizaris uidebatur: quibus de causis milites omnes magis eum diligebant, quam aut Acomathem, qui in Amasiæ & Cappadociæ Saniacatu uoluptatibus potius quam bellis incumbebat: aut Corcutum, qui in Magnesia Rhodio litori uicinus, philosophiæ ac Mahumetanae legis theologiæ operam dabat: quæ studia, quum in utroque parum militibus probarentur, in causa erant ut Selimo magis fauerent. Interea Selimus ipse unâ cum exercitu iam Andrinopoli uicinus, aiebat se omnino patrem inuisere uelle: sed Baiazetes eo minime expectato, Constantinopolim uersus iter arripuit, ne uidelicet ciuitas imperij totius caput à Selimo præoccuparetur. Iamque Ciorlum, qui locus Constantinopolim atque Andrinopolim æquis ferè spatijs dirimit, Baiazetes peruenerat, quum ecce Tartari atque alia Selimi turmæ per planiciem sparsæ, Baiazetis impedimenta ac milites sine ordine incedentes, adorti sunt. Quam ob causam Baiazetes è curru, quo ob podagrâ uehebatur, iniquo filio effulsis lachrymis malè precatus, sese militibus commendauit: orationemque adeò luculentam habuit, ut Ianizaris, quamuis Selimum summopere amarent, optarentque ut Baiazetes ipsum principem constitueret, non potuerint, quod debebant, non præstare: sicque Portæ equitibus coniuncti, Tartaros omnes subito prostrauerunt. Selimus autem ipse acriter pugnando uulneratus, cuiusdem equi spadicis, qui optimus erat, beneficio Varnam peruenit: ubi quum nauem conscendisset, ad Tartarum principem, focerum suum, tandem se contulit. Verum enimvero Baiazetes ueritus ne post mortem suam Selimus, inquieti ac feraci animi iuuenis, Ianizarorum fauore legitimam regni successionem impediret, Acomathi primogenito indicauit, uelle se uita adhuc superstiti imperium ei renunciare. Igitur Acomathes ubi Selimum fratrem suum à patre fugatum audiuit, occasionem inde Constantinopolim ueniendi accepit. Iamque Scutarum, ueteribus Chalcedonem uocatum, & contra Constantinopolim situm, eo animo peruenerat, ut princeps ab omnibus consalutaretur. Verum eius aduentus Ianizaris Selimo fauentibus ita displicuit, ut affirmarint se nequiquam permissuros, ut uiuente adhuc Baiazete, rerum alter potiretur: præsertim quum ueram ac debitam imperij successionem, quotiescunque principem mori contingeret, non essent impedituri. Ad hæc aiebant, fidelitatem suam omnibus iam satis esse perspectam, præterea sua se Portæ uetera priuilegia amittere nolle asserere, quibus in principis morte Iudeos & Christianos deprædari permissum, atque huiusmodi crimina iuramento noui principis condonari solitum erat. Ad summam, uerba hæc atque hi tumultus Ianizarorum tantum potuere, ut bonus senex quadam etiam dominandis usque ad mortem dulcedine ductus, miserit qui dicerent: Acomathi nullam adesse rationem qua princeps creari posset: debere igitur eum in Amasiam reuerti, quousque tandem melior occasio desiderij communis exequendi sese offerret. Acomathes uero tali nuncio turbatus, odium in patrem de rebus suis inconsideratè desperans, statim concepit, ac Natoliam occupare proposuit, ut post mortem patris, huius prouinciæ uiribus adiutus, imperium accipere, atque aduersarios punire posset. Ergo exercitu coacto, quam plurima loca subiugauit. Alen sciaci Baiazetis primogeniti, multis antè annis defuncti filium, qui Iconium nobilissim-

Ciorlus.

Scutarum
Chalcedon

nobilissimam ciuitatem possidebat. è regno expulit. Denicq; tanquam patri penitus rebellis, omnibus inimicabatur, quibusuis cõsilijs opponere se audent. Quin quod maius est, patris etiã oratori nasum atq; auriculas abscidit. Quo scelere Ianizari commoti, exclamare cõeperunt, Acomathẽ ueluti proditorem ac parricidã esse puniendũ. Sed & Baiazetes maxima in Acomathẽ indignatione concepta, exercitũ, ut in Natoliã trañceret, parari iussit. Verũ Bassã omnes ac Bellerbeñ, præterea & Ianizarorũ Aga, se contra Ottomanũ sanguinẽ ituros omnino recusabant, nisi à Principe aliquo ex eodem sanguine progenito ducerentur. Obtinebant tunc apud Baiazetem summam
 10 autoritatem Cherseolus Bassã, Laticis ducis origine Græci filius, Principis gener: ac Mustapha Bassã, qui simul etiã Visirus erat, nimirũ is qui Romam ad Innocentiũ Papã orator uenit, ac ferrũ lanceę quę latus domini nostri IESV CHRISTI aperuit, ad nos detulit. Igitur ij duo Baiazeti suaserunt, ut Selimum cõdonata culpa ad se uocaret, atq; eũ ipsũ contra Acomathem mittere. rẽ enim nõ nisi optimẽ successurã arbitrabatur, etiã si Selimus succubisset: quando in quęcunq; euentũ inclinasset fortuna, scelesti se mutuo castigassent. Placuit Baiazeti consiliũ. Etenim quia senex atq; infirmus erat, in Asiã per se trañcere, Selimo in Europa relicto, non audebat: illud præcipuẽ timẽs, ne seipso atq; exercitu absente, Selimus imperiũ occuparet. Postquã igitur in
 20 eam sententiã pedibus itum est, Baiazetes manu propria ad Selimũ scripsit, ut ad Portã accederet. Porro Corcuthes, tertius Baiazetis filius, ab amicis hac de re certior factus, eodem ipso tempore ex Phocæa Constantinopolim triribus uenit, ac patrem obnixẽ rogauit, ut eam sibi redderet dominationẽ, quã post Mahometis mortẽ à se liberaliter acceperat. Baiazetes autem liberẽ pollicitus est, se id effecturũ, quum Selimus in Asiã transisset. Cæterũ nõ ita multo post adfuit Selimus, incredibiliq; omniũ militũ fauore et gaudio exceptus est. Quin & Corcuthes ipse usq; ad ciuitatis portã illi obuiam processit. Selimus ubi ad patrios pedes peruenit, perpetrati criminis ueniam facile impetrauit, Baiazete lato uultu affirmante: q; quũ ppij erroris subitas pœnas
 30 soluisset, merebatur etiã ut malefacta maleq; cogitata citò ei condonarent. Inde Selimus duces ac priuatos Portæ milites munerib; & pollicitationib; efficere sibi amicissimos inceptit. Corcuthes uerò huiusmodi ambitionib; minime intentus, sperabat fore ut à patre id obtineret, q; Selimus à militib; quærebat. Sed re ipsa cognitũ est, liberalitatẽ atq; industriam cuiuscunq; quũs difficili negotio successũ optimũ præbere. Nã quũ Selimus bellicæ expeditionis dux publicãdus esset, non dux, sed imperator à militib; magno clamore salutatus est. Moxq; Mustapha Bassã, huiusce rei autor ad Baiazetẽ est missus, qui ei indicaret, ut Selimo renũciaret imperiũ: quod nisi effecisset, milites statim ingressuros qui ipsũ interficerẽt. Baiazetes aut, qui ueluti attonitus ob auditas uociferationes, in podiũ quoddam exierat, persuaderi sibi permisit ut id donaret qd iam in manu Selimi erat. Sicq; Selimus iterũ princeps salutatus est, at tota ciuitas ijs utẽs cæremonijs, quibus in nouorũ principũ creatione uti cõsueuit, ad ipsũ cucurrit. Curcuthes uerò eo tumultu perterritus, in prouinciã suam triribus aufugit. Porro Baiazetes collectis gemmis ac pecunijs è ueteri sua sede, lachrymans discessit, eo nimirũ animo, ut Dimoticũ amoenissimã ciuitatẽ in Euxini litore sitã peteret. Verũ in itinere nimio ex dolore in malã ualetudinem lapsus, pharmaco ueneno per medicũ quendã Iudæum, Selimi tussu disposito, interiit, quũ iam etatis annũ LXXI IIII ageret, annisq; XXXI, quemad
 40 modũ & pater & auus, imperio præfuisset. Enim uerò Selimus in Asiã con-

Lanceæ ferrum
 quæ Christi la-
 tus aperuit, Ro-
 mam delatum.

Liberalitatis
 atque industria
 successus.

Curcuthes
 mors.

tra Acomathem traieciturus, timuit, ne pater, si eum uiuere permisisset, forte recuperaret imperium. Adfuit praeterea huic facinori crudelitatis atque adeo uitio rui omnium mater auaritia, Selimus enim in re sua minime esse iudicauit, ut se nex pater gemas omnes, resque alias preciosas, a pluribus qui praecesserant principibus collectas, secum auferret; praesertim quum eiusmodi reb. ipse indigeret, quo immense obligatioui, quam cum militib. contraxerat, satisfaceret, quando ij etiam proditionis nota subire non timuerant, ut ipsum constitueret imperatorem.

SELIMVS.

HAc iniusta & scelerosa uia Selimus ad imperium peruenit anno ab humani generis instauratione M. D. XII. in mense Aprili; nempe illis ipsis diebus, quibus Galli atque Hispani inter se Rauennae conflixerunt. Defuncto patri funebres pompas ac magnificum sepulchrum apparauit, ut hac uana & simulata pietate manifestum periculum cotereret. Quibus peractis, illico thesauros numerauit, atque amplissimum donatiuum Ianizaris Portaeque equitibus dedit. Stipendia militib. omnib. ut cuiusque ueteris ordinis ratio exposcebat, adauxit, adeo ut oes sibi factum esse satis professi sint. Mox in fratre arma mouit, illucque Cappadocia expulit. Acomathes enim uires, quibus resisteret Selimo, non habebat. Inde Angorium nobilem ciuitatem ueterib. Ancyrā dictā profectus, nepotes oes Alensciacho, atque ex alijs suis fratribus antea defunctis, interficere crudeliter iussit, Sub hac quum Aladinum & Amurathem Acomathis filios post paternam fugam cum exercitu, recuperandae regionis causa uenisse Amasiam uersus audisset, equitatum in eos qui comprehensos interficeret, immittere decreuit. Id consilij Mustapham Bassam ad pietatem inflexit: iam enim eum poenitere inceperat, occasione praebuisse, ut & Baiazetes, et tot iuuenes infantulique sanguinis Ottomanij fuissent interfecti. Quamobre Acomathis filios adeo et secreta et celeriter admonuit, ut ante imperatorij equitatus aduentum ad montes aufugerint. Selimus autem, qui homo astutus erat, statim animaduertit Mustaphae opera iuuenes euasisse. Vnde etiam ob eam suspicionem Mustapham Bursae suffocari, ac nudum cadauer in publica uia canib. exponi iussit. Et talē quidem Mustapha meritorum suorum gratiam recepit; quia apud malum principem uel minima offensiuicula pluri estimatur, quam acceptorumque plurium officiorum obligatio. Post Mustaphae mortem, Selimus Corcuthem quoque interficere constituit, quamquam ab ocioso et quieti dedito philosopho parum sibi timendum erat. Duē igitur equitatum in Magnesiā, ubi Corcuthes residebat, in hoc excurrerunt. Verum Corcuthes a suis hac de re certior factus, inimicorum furorē euasit: seruis enim duobus comitatus, uestibusque alienis indutus, ad Smyrnae littora se contulit, ibique in spelunca quadam delitescens, nauem aliquam expectabat, quae Rhodum traiceret. Sed quum id nequaquam fieri posset, Bostage Bassa Selimi genero classe ea littora obseruante, ob famem ac serui perfidiam cito deprehensus captusque est: & quemadmodum Selimus ordinarat, arcus neruo suffocatus. Interea Acomathes, implorato a Sophi atque Alepi principe auxilio, qui uelut capitales inimici magnitudinis Turcicorum imperatorum, reb. ipsius fauebant, adeo magnum ac potenter coegit exercitum, ut aperto Marte cum hostibus cōgredi ualeret. Nam & equitum Persiarum ualidam turmam optimeque armatam habebat, sicque tandem ad Horminiū usque montem Bursae proximum peruenit. Selimus autem Canolio uxoris suae fratre cum maxima Tartarorum multitudine secum ducto, obuia ei profectus, decimo octauo Calendas Maias, Anni M. D. XIII. cum ipso conflixit, ac uirtute Sinami Bassae eunuchi, Natolix Bellerbeij Persas fudit. Acomathes uero a Tartaris impeditus, a tergo ex ordine et ipse deturbatus est:

Angorium, Ancyrā.

Mustapha interitus.

Sunt qui dicant Alepi uel Alepiam, (ut nunc uocant) ab anti quis fuisse Epiphaniam nominatam.

Acomathis mors.

est, quumq; equus, cui insidebat, ob nimiam crassitiam parum agilis, in terrā decidisset ab hostib. captus, iussu Selimi statim eo quo & Corcuthes modo, crudelissimē strangulatus est. Porro Aladinus & Amurathes euasere: quorū alter postmodū ad Sultanū profectus, ibi febris perijt. Alter uerō Persiā petens, apud Sophim per plures annos mansit. Selimus posteaquā cōsanguineos omnes, quos cōmodū habere potuit, ē medio sustulisset, de ijs omnib. qui Acomathi fauerant, uindictam sumere decreuit. Quoq; id securius atq; expeditius efficere ualeret, solennes inducias cum Ladislao Vngariæ rege pactus est: ac pacem cū Venetis, quam Baiazetes eius pater cōstituerat, cōfirmavit:

1. sicq; anno à CHRISTI natiuitate M. D. unā cū ducentis hominū millibus pedibus partim, partim equitibus, itinere sexaginta dierum cōtra Hismaelem regem profectus, nō procul à ciuitate Arsengana Euphratem trāsiuit, ac prope Taurium inclytā regiamq; ciuitatē in medio maioris Armeniæ sitam peruenit. Nec tamē unquam Sophis obuius illi est factus. Sed id tantū curabat, ut stramina, atq; ea quæ ad uictum pertinebant, igne cōsumerentur, quo Turcæ fame laborare cogentur. Verū cū Selimus in magnā Calderamæ planitiem inter Coin & Tauriū, ubi antiquitus Artaxata nobilis ciuitas extitit, peruenisset, Sophis rex unā cū equitatu ad eō armis equisq; pulcherrimis ornato, ut nihil supra excogitari posset, sese hostibus ostēdit: nihilominus tamē neq; pedites, neq; machinas aëreas habebat. Sed em̄ equi phaleris laminibus chalybeis, ut Azemiē fiūt, elaboratis, sic exornabant, ut equites ipsi Turcis inermibus, defessis, ac fame laborantibus cōparati, duces esse uiderent. Enim uero Princeps Sophis, quum sibi pararet imperiū, cū Armenis, Persis, Medis & Assirijs suorum quatuor regnorū, quæ nūc Tauris, Sumachi, Sciras & Bagadat uocāt, primoribus populis sapius pugnarat, ac semper egregiē uictor euaserat. Quamobrem perpetua hac felicitate elatus, Turcas numero suis longē superiores, nihili faciebat: neq; quid sibi euenire posset, si æquo Marte in preliū descendisset, animo perpendebat. quemadmodū hi cōsueuerunt efficere, qui fortunam nunquam experti sunt contrariam. Et sanē semper cū militibus tumultuariē ac de improviso, ut bellandi necessitas cogebat, ex populis, quos superius paulo memorauimus, collectis sibi res fuerat. Turcæ uerō ueterani milites erāt, bellis ac uictorijs perpetuō assueti, ad quācūq; necessitatē sufferendā nati, quo certā uictoriā ex quauis tētata prouincia referret. id quod ipse forsitan minimē cogitabat. Vt ut fuerit, nono Calendarū Septembrīum exercitum in duo amplissima cornua diuisit, quorū alterū Vstaolo summe autoritatis duci commisit, alterū sibi ducendū seruauit. ac mox tubicinibus classicū canentibus, Cassanū Bassam Romanīæ Bellerbeium aggressus est. Præerat is sinistro Turcarum cornu: dextrum Sinamus Bassa tenebat: mediū uerō Selimus cū Ianizaris tuebatur, circumdatus camelis in ordinem dispositis, ac machinarum aënearum curribus ab utroq; latere & à tergo collocatis. Verū primo congressū Sophiani tanto impetu hostes inuasurunt, ut Turcæ inermes, equosq; inualidos habētes, resistere minimē potuerint. Etenim Sophiani & longioribus & breuioribus hastis uariē hostem impetentes, ensibusq;, quos Cimitarras uocant, ac optimis securibus ferientes, homines atq; equos subuertebant. In hoc cōgressū Bellerbeius unā cū quatuor Saniachis, ac militibus quāplurimis periit. Porro altera ex parte, quum Vstaolus inimicorū dextrū cornu inuasurus esset, Sinamus astute ipsum operiri, atq; aëreas machinas quas Falconetos appellāt, exonerari iussit: quæ Persis anteq; cōminus pugnare possent, maximū et terrorē et damnū intulere, nihilominus tādē pugna-

Artaxata
hæc, ut quidam
putant, ab An-
nibale condita
fuerat, cum ab
Antiocho disces-
sisset.
Sophis quatuor
regna.

Cimitarra ena-
ses.

Falconeti.

tum est, licet ob fumum atq; ob puluerem pugna ipsa satis esset obscura. Vltimus una cum multis suis occisus est. Ceteri uero Sinami equitatu circumdati ac repulsi, in cornu medij frontis, ubi Selimus cum exercitus neruis erat, impingere coacti sunt, atq; ibi demum omnes aerea machina, additis etiam paruulis, quas Ianizari ferebant, (Scopietos eas uocant) globulos suos emisere, atq; indiscriminatim tam Turcis quam Sophianis nocuere. Quam ob causam Sophiani ipsi prius quam ad Ianizaros peruenire potuissent, in fugam conuersi sunt. Hismael scopieti gladio in scapulis uulneratus, uexilla ac plurimos ac egregios chrosq; milites amisit. Et nisi puluis obscurissimus eripuisset usum, sine dubio & ipse aut morti aut captiuitati obnoxius extitisset. Interea uero dum manus consereretur, Selimus semper inter Ianizaros mansit, nullis armis praeterq; trilici collaris indutus. Verum fideiiores Spachi & Solachi maiores quosdam clypeos circa principem erectos tenebant, ut ipsum ab immissis sagittis tuerent. Ex ueridicorum hominum, qui huic pugnae interfuerunt, relatione accepimus, inter caetera interfectorum foeminas nonnullas, Persarum nimirum uxores, repertas fuisse, quae more uirorum armatae, maritos in quemcumque fortunae euentum sequebantur. Eas Selimus honorifice sepeliri iussit. Porro huiusmodi uictoriae fama totam Armeniam adeo perterrefecit, ut ipse Sophis Tauri consistere non auderet, ulterius ad instaurandum exercitum progressus sit. Verum Selimus ut optimus dux, uictoriae recens parte calore usus, Taurium cum expeditione equitum manu profectus est: atq; in ipsa urbe, quam sine pugna deditam accepit, per aliquot dies est commoratus. Mox quam Hismaelem congregatis ex omnibus suis prouincijs militibus Taurium aduentare audisset, principis palatium ac mercatorum plurimorum aedes pulchrioribus & preciosioribus rebus expoliuit; praeterea pecunias a ciuibus exegit: ac demum inde discedens, multas artificum ac nobilium familias secum abduxit. Quumq; iam ad Euphratem longis itineribus peruenisset, maxima ac fortissima latronum Hiberorum Hismaeli subditorum turma, transuadentes Turcas a tergo populabunda inuasit, atq; ex ipsis plurimos ex itinere defessos, & ad reliquum exercitum subsequendum tardos interfecit. Postea uero quam fluium Selimus transisset, ab Aladulo principe maxima & molestia & damno affectus est. Etenim is in fluminum transitu atq; in montium angustijs Turcicum exercitum, praecipue uero milites extra ordinem uagantes assidue infestauit, Selimo sapienter iurante se huiusmodi iniurias uere nouo uindicaturum. Ceterum haec Calderamia uictoria incredibilem auctoritatem Selimo peperit, qui itinere dierum uiginti longius quam Mahometes ipse uisus progredi ausus esset: atq; in hoc peculiariter commendabatur, quod per ipsum iam omnibus manifeste pateret, Sophianas uires non usque ad miraculum excellere, quemadmodum prius fama creditum erat. Nam ut uerum fateamur, ipsius Sophis exercitus non ex militibus ordinario stipendio conductis constat: sed ferè omnes ad principis imperium conuenire, ac propriae patriam bene armati iubentur. Id sane uerum est, ceterum Persas ob equorum atq; armorum apparatus cum quadringentis Turcis posse congregari. Verum ipsi Persarum reges commoditate suscipiendarum in remotas prouincias expeditionum omnino carè: quoniam neque consuetudinem, neque facultatem stipendiorum tam pacis quam belli tempore soluendorum habent, sicuti Ottomanos principes habere certum est. Persae enim stabiles atq; idoneos ad bellandum pecuniarum prouentus non possident, quum populi ab antiquis temporibus liberi ab omnibus ferè uectigalibus sint. Unde etiam est, ut nullos peditum ordines perpetuo alant, neque multum machinarum aerearum secum ducant: quibus tamen duabus praecipue rebus quoduis

Scopieti.

Persarum uxo
res armatae in
pugna.

Sophis exerci
tus qualis.

Persarum bel-
landi ratio.

quoduis bellicum, quamuis difficile, negocium superatur. Sed ut ad Selimum redeam, Turcicus exercitus eo anno in Trapezontina atq; Amasina prouincia hyemauit. Anno uerò qui proximè insecutus est, nimirum M. D. XV. ut acceptas iniurias uindicaret, bellum cōtra Aladulum Principem mouit. Is Cappadociae montes illos, quem Taurum uocant, prope Euphratem incolit, ac regni sui fines terminat, cum Sultano quidē Alepum uersus, cum Sophi uerò prope minorem Armeniā, cum Turca autem urbe quadā quam Orfam nominant, Amasiae Saniacui atq; Iconio opposita. Et ualles sanè aliquot fructiferas, uerū plures syluestres & saxosas possidet. In ijs autē Costagelus dux difficiles quosdam transitus, iter hostibus impediturus, munierat. Verū labor omnis frustra insumptus est. Sinamus enim locorum angustias omnes penetrauit, plurimisq; illarū gentium turmis profligatis, ac presidijs deturbatis, tandē cū Costagelo inter mōtes conflixit, atq; eum in fugā conuertit. Sed enim Bostagelus persequente Sinamo ab incolis proditus, in Selimi manus peruenit, qui eum capite puniri imperauit, atq; ipsum caput Venetias in uictoriae signum misit. Verū enim uero quā adeo felici rerum successū Selimus suum imperium debellatis Persis atq; Aladulo castigato stabilisset, cū ob audaciam inde sumptā, tum ob triumphorum cupiditatem Campsoni Ciauro Alcairi Sultano bellum inferre constituit. Et Campson quidem ipse cum ingenti exercitu eodem tempore ex Aegypto in Syriam uenerat, Alepū concessurus, ut Caierbeium eiusdem urbis Principem subditum suis imperijs, sed parum amicum ac parum obsequentem, & principatu & uita priuaret; atq; ut Turcarum finibus propinquus Selimo terrorem incuteret, ac experiretur an autoritate sua res Sophis cum ipso Turca componere ualeret. Nam potentia ac felicitas Selimi reuera iam omnibus timori erat, optimēq; Sultanus ipse considerabat, Turcis deuicto antea Caramaniae rege, prostrato nuper Aladulo, ac Sophi grauiter depresso, nihil amplius obstare posse, quo minus Syriam, quum liberet, inuaderent. Comitabantur Sultanium quatuordecim milia Mamaluchorū, ac totidem subserui armis, equis, atq; alijs egregijs ornamentis adeo excellentes, ut nihil omnino pulchrius uideri possit. Mamaluchorum pleriq; genere Circasi erant, omnesq; ex eorum numero qui CHRISTO ualedixerunt; uerū homines robusti, & in pertractandis armis, ac sagittis etiā equitādo eiaculandis agiles, ingenio tamen adeo elato ac superbo, ut sese omnibus hominibus praeferrent; sed praecipue Turcas, quoniam eos ante prope Tarsum tam facile fugarant, ueluti pecora cōtemnebant. Interea Selimus cum exercitu Caesaream uenerat, ex quo loco cōmodè uel Euphratem traicere, atq; in Persam mouere, uel Amanum montem transire, ac Syriam inuadere poterat, rumor tamen diuulgabatur, ipsum contra Persas iturum. Nihilominus quādiu Caesaream mansit, oratores quamplurimi ac literae à Sultano ad Selimum, & e cōuerso missi fuerunt. Porro Caierbeius Turcam subinde admonebat atq; inuitabat, ut in Syriam transiret, simulq; pollicebatur se à domino suo ad ipsum defecturum, quē admodum & fecit, & deniq; certam Turcis uictoriam promittebat. Caterū, quum Sultanus Amanum ciuitatem, antiquitus Apamiam dictam, inter Damascus atq; Alepum, peruenisset, eo nimirū animo ut Alepum statim inuaderet, Selimus tandem Sultanium ipsum aggredi decreuit; sicq; ad dextram conuersus, incredibili celeritate montem Amanum pertrāsuit, Ianizaris atq; Afapis aenarum machinarum currus super humeros gestantibus. Quod quum Campson audisset, iam non Caierbeium castigare, sed seipsum à Turcis tueri, ac uindictam in aliud tempus differre statuit. Vnde etiam Caierbeium ipsum orauit, ut prope Alepum secundum paruulum fluiuium, à ueteribus Singa uocatum, in castra

Aladulus.

Taurus mons.

Bostageli mors.

Mamaluchi.

Amanus quondam Apamia

II 3 concederet.

concederet. Id quod Caierbeius haud inuitus fecit, non quidem ut Sultanum iu-
uaret, sed ut proderet. Inter hæc Selimus derepente hostibus sese ostendens, Ma-
maluchos, qui sub Sybeio Beluamo Damasci principe ac primi nominis duce
erant, inuasit. Sed Mamaluchi eo in congressu uiriliter agentes, Turcicos equi-
tes à Mustapha paulo antè in Bellerbeium assumpto & Imbracore Bassa in pu-
gnam deductos dissiparunt. Erant præterea & aliæ tres Mamaluchorum classes,
quarum unam Caierbeius ducebat: qui longo ambitu hostes circumiens, impe-
dimenta atq; homines ad bellandū minime idoneos à tergo aggredi uelle uideba-
tur. Alteri Lambardus Gazelles ueteranus ac fortissimus dux præerat, qui etiã
Sinamum Bassam fortiter inuasit. Tertiã, quæ ad duo miliaria remota erat, Sulta-
nus ipse per se ductabat. Sed enim quum Gazellis ac Sybeij turmæ usq; ad laniz-
zaros penetrassent, et ab his & ab æreis machinis adeo egregie repulsi sunt, ut nõ
secus ac in Sophiano conflictu antea Persis acciderat, laxatis habenis retrocede-
re coacti sint. Quamobrem Sinamus fugientes insecutus, eos in Sultani classem
impingere cõpulsi: qui quidẽ uisa suorũ fuga, et Caierbeij proditione audita, ni-
mio dolore percussus, ex equo inter fugiendũ cecidit, equorũq; nõ minus suorũ
quàm hostiũ pedib; attritus, uitã finiuit. Ad hæc Tripolis princeps ac Sybeius,
qui equitandi peritiã nemini cedebat, interfecti sunt. Gazelles euasit, ac colle-
ctis in unũ qui superuerat Mamaluchis, Damascum se contulit. In eo conflictu
plurimi excellentes equi nimitũ cum laborẽ tu calore sufferre nõ ualentes, medijs
crepucere: pugnatũ est enim nono Calendarũ Septembriũ, sicuti duobus retro
annis eodẽ die & simili fortuna cũ Persis pugnatum fuerat. Sultani cadaver illæ
sum, quod ad uulnera attinet, inuentũ est. Fuerat Sultanus ipse homo admodũ
pinguis, senioq; iam cõfectus, ut qui septuagesimũ sextũ annũ ageret. præterea
herniosus, id quod illi etiã præcipua mortis caussa fuit, quando ob huiusmodi im-
pedimentum in fuga celeriter equitare nõ potuerit. Verũm ut ad Selimũ reuer-
tamur, egregia hæc uictoria Syriæ portas omnes Turcæ referauit. Nã Alepum,
Amanũ, ac Damascũ profectus, summo cum gaudio tanq; populorũ è tyranni
manibus liberator, ab omnibus exceptus est. Mamaluchi uerò omnes, tam qui
aufugerant, quàm qui maritima loca tuebantur, Alcairi conuenerunt, ac Tomo-
beium Alexandriæ præfectũ (Armiralium nunc uocant) Circassum quidẽ genere,
sed hominẽ cum egregij corporis, tũ inuicti animi dotibus, regã dignitatẽ præ-
se ferentem, Sultanum creauere. Is statim quicquid seruorũ, quicquid Arabũ in-
uenire potuit, simul contraxit, ac Rhodum misit qui machinas æneas afferrent:
præterea Mathareã Alcairo uicinam exactè muniuit, relicto in Iudææ Gaza Ga-
zelle cum militum manu non contemnenda, qui hostium transitum impediret.
Verumenimvero Selimus, ubi noui Sultani bellicum apparatus audiuit, pete-
re omnino Alcairum constituit, sicq; inter eundũ Hierosolyma profectus, atq;
ibidem per aliquot dies commoratus, templum inuisit, monachisq; eiusdem lo-
ci incolis eleemosynam dedit. Sinamus autem cũ uiginti millibus equitũ ac plu-
rimis lanizaris scopietarijs (ut uocant) imperatorem præcedens, prope Gazam
cum Gazelle confligit, ac Mamaluchos tandem post cruentam pugnam fudit.
Gazelles accepto in ceruice uulnere, præter omnium opinonem è medijs Tur-
carum turmis euasit. Porro Sinamus Mamaluchorũ capita cũ suis illis demissis
barbis secundum uitam ad palmarum truncos affigi curauit, ut à Selimo illac trã-
situro postmodum uiderentur. Selimus uerò ea uictoria latus, quàm plurimos
utres parari iussit, quibus aqua per arenosa deserta ferri posset, atq; exercitũ Al-
cairum uersus direxit, quo in itinere sapius cum Alarbis, quos uocant, pugna-
tum est. Tandem Selimus Mathaream, ubi balsamum nascitur, ab Alcairo circi-
ter quinq;

Sultani inter-
tus.

Armiralus.

ter quinque miliaris distantem peruenit: quem locum Tomombeus areis machinis, fossis, & apertis & occultis, maximisque propugnaculis, ne patretur hosti transitus, muniterat, ibique castrametatus, milites sub papilionibus esse iusserat. Caterum quum Turcicus exercitus illuc appropinquasset, duo Mamaluchi ex Albania oriundi, meliorem fortunam quaerituri, e castris ad Turcas ipsos transfugere, Tomombeique consilia Sinamo conterraneo suo manifestantes, loca ostenderunt, ubi fossae crateribus canneis coopertae, quae praecipites exciperent equos, latitabant. Ad haec, ubi & quomodo graeae machinae dispositae essent, indicarunt. Id quod procul dubio in causa fuit, ut postea Selimus uictoria potitus sit: magno enim circuitu ad sinistram arrepto itinere, praeparatas insidias euitauit. Tomombeus, ubi rerum a se dispositarum ordinem proditione reiectum uidit, spe omni iam ferè destitutus, machinas ipsas aliò traducere conatus est. Verum quum non ex aere, sed ex ferro, ut antea fieri consueuerant, confectae, atque in tralibus quibusdam multo ferro munitis, non super currus collocatae essent, difficulter deduci poterant: nihilominus leuiores aliquot curribus impositas scum accipiens, contra Turcas profectus est. Nullibi unquam memoria hominum crudelius pugnatum est, quum uterque princeps uitae, honoris, atque imperij omnem spem nulla alia in re quam in uictoria posuisset. Gazelles maxima militum multitudine stipatus, Sinamum est adortus. Magnus uero Diadarus Mustaphae cornu inuasit, Sultanus autem ipse in Selimi ordines inuectus est: ac prius quidem ex utraque parte machinae aereae globos in hostes, maximis militum acclamationibus, emisere. Mox ingens Mamaluchorum numerus Turcas circumdedit, ac circum impedimenta maximum excitauit tumultum. Verum in medio maior strages est edita, in qua etiam fortis atque egregius eunuchus Sinamus interijt, Sinami interijt
eius. Iamque uictoria ad Mamaluchos inclinare uidebatur, quum Selimus Ianizaris ut suis adessent, signum dedit. Hi uero seruato ordine progressi, quadam ueluti grandine globulorum e scopietis quos ferebant emissorum, Mamaluchos illico terga dare coegerunt. Ergo Tomombeus, ubi pugnando strenui etiam militis officio functus esset, ad Alcairi portas se contulit, ut exercitus reliquias colligeret. Idem fecit & Gazelles, sicque ambo incolumes euasere. Diadarus autem ac Bido praefectus, incredibilis fortitudinis uiri, letalibus acceptis uulneribus, capti sunt: quos Selimus non ita multo post, ad expiandos Sinami manes interficijussit, restatus se tantum e Sinami morte doloris, quantum ex parte uictoria laetitiae accepisse. Tomombeus autem sapientes reges imitatus, qui etiam in aduersis animo semper infracto sunt, Mamaluchos hortari coepit, ut munire urbem, atque in singulis uicis, imò in singulis domibus contra hostem peristere uellent: praeterea plus quam sex mille seruos Aethiopes manumisit, atque ad id bellum armauit. Ad haec Alcairi ciuibus persuasit, ut se a communi omnium, crudelissimoque hoste uerentur: sicque effectum est, ut summa diligentia dignioribus urbis locis munitis, usque omnibus interclusis, etiam foeminae ad hanc ultimam pugnam disponerentur. Selimus uero huiusmodi apparatus optimè norat, nimirum per eos seruos, qui ad ipsum transfugientes Sultanum deserabant: quemadmodum plerunque fit, ut aduersa domini fortuna beneficiorum acceptorum memoriam seruis adimat. Magna igitur solitudine curabat, ut Seruorum fides
cum fortunando
minorum munitari soluta. exercitus quam citissime fieri posset, uires recuperaret, ac praecipue ut uulnerati medicorum auxilijs iuuarentur. Tandem quum quarto post commissum praesidium die Alcairam ingredi decreuisset, Ianus Bassa Ianizarorum cohorte ac nonnullis equitibus, nec non & machinis aereis secum ductis, primus urbem est ingressus, per eam portam quae Bassyela uocatur, quo in loco non

*Alcairi expug-
natio.*

ita diu pugnatum est. Selimus paulo post hunc est infecutus, ac sic demum Alcairi ciuitatis egregia loca paulatim expugnata sunt: sed adeo difficulter, ut aspera illa atq; cruenta pugna per duos dies ac totidem noctes cum utriusq; partis ingenti strage perseverauerit. Tandem bona Mamaluchoru pars in magnam quandam Meschitam concesserunt: ubi quum pugnando defessi etiam fame labore ceperissent, vitam cum Turcis prius pacti, sese dedidere. Verum Selimus promissis minime stetit: nam eos omnes Alexandriam missos, in carcere decollari iussit. Tomombeius cum Circafforum parte trans Nilum profectus, ad instaurandum bellum milites congregare, Mamaluchosq; omnes ac multos Arabum duces ad se uocare. Gazelles autem prudentium uirorum exempla secutus, qui posteaquam quod officij sui est praestitere, cum fortuna, ne penitus franganur, inducias agunt: ad Selimum uenit, seq; illi ut dignissimo uictori dedit, ac pollicitus est se Turcis eadem felicitate inseruiturum, qua Sultanis antea in seruierat. Selimus humaniter hominem excepit, atq; inter suos duces locum ei non infimum concessit. Octauo inde Calendas Februarias Anni M. D. XVII. Alcairi arcem ingressus est, quae in colle haud admodum eminenti sita, deauratis pictisq; aedificijs, fontibus, hortis, ac plateis miro artificio stratis pulchrior, quam muris munitior est: etenim ipsius & portae & fenestrae preciosissimis rebus, nimirum marmore, ebore atq; ebene egregie insculptis ornatur. Neq; ita multo post Selimus prope Bulachum uicum enauibus pontem supra Nilum construxit, ut comodius contra Tomombeiu flumen transiret. Quo perspecto, Tomombeius partem Turcici exercitus, quae trans pontem castrametata fuerat, de improviso adortus, tumultuarium conflictum iniit. In quo quum Ianus Bassa periclitaretur, Canolius affinis Selimi, occupato adhuc a Ianizaris, qui nondum omnes

*Nilus natando
superatus.*

pertransierant, ponte, Nilum cu Tartarorum manu natando transgressus est, ut celerius suis adesse posset. id quod ob Nili profunditatem immensam miraculo penes ascriptum est. Porro Tomombeius, quum instaurata sepius maximis uiribus pugna, in qua & ipse proprijs manibus egregia facinora edebat, impetum Ianizarorum ac Tartaroru diutius sustinere non posset, aduersam fortunam execratus, rebus fuga consuluit. Selimus aut ubi Tomombeiu cu paucis effugisse accepit, Mustapham unam cum Caierbeio & Gazelle, qui regionem optime norant, ad eum insequendum misit. Vnde infelix Tomombeius per Principem quendam Maurum proditus, atq; in palude, ubi inter cannas & iuncos & pectore tenus in aqua latitabat, inuentus, ad Selimum perductus est. Selimus aut adhibitis tormentis hominem uexauit, ut quo nam in loco thesauri Campsonis Clauri essent, ex ipso agnosceret. Sed Tomombeius incredibili quadam animi constantia nihil unquam indicauit. Verum Selimus non ita multo post, ut omnem defectionis spem populis adimeret, Tomombeium mulae insidentem, atq; annexum gutturi laqueum habentem, per totam urbem duci, ac demum prope portam Bassuelam tertio Idus Aprilis suspendi iussit: omnibus crudele hoc spectaculum deplorantibus, atque iniquam fortunam accusantibus, quae ipsum Tomombeium ob singularem uirtutem ad imperium uocauerat, ac mox regum omnium, qui unquam miseri extitissent, miseriorem effecerat. Sublatis his duobus Sultanis, unam cu ferre tota Mamaluchoru superba progenie, prouinciae oes etiam quae in extrema sinus Arabici parte sitae sunt, Turcis sese dedidere. Selimus uero post haec Bulacu petiit, ut Nilum iucundissime illic excrecentem uideret. Inde Alexandria profectus est. Ex quo demum loco Alcairu reuersus, Caierbeium administrandis paulo ante deuictis prouincijs praefecit, ut proditoris in Alepino conflictu factae id illi praemium foret. Sed enim Ianus Bassa, qui munus hoc honorificum sibi tradi

*Tomombeij in-
teritus.*

uehementer

uehementer optabat, id egerrime tulit. Vnde etiam id honoris Caierbeio inui-
 dens, curauit ut Ianizari, qui Alcairum custodiebant, statim a principis disces-
 su in unum collecti tumultum excitarerent, quo Caierbeius ob id male audiret apud
 omnes. Verum scelus in auctore recidit. Nam Selimus, cognita Iani fraude, in itinere
 re non procul ab Alcairo capite eum puniri iussit: ut omnibus ostenderet, non esse
 aduersus imperatorem tumultu militari ludendum. Mox quum in Syriam uenisset,
 eius prouinciae administrationem Gazelli concessit, Turcis iam inter se murmu-
 rantibus, quod princeps proditoribus fideret, ac Turcicorum ducum officia par-
 uim aestimaret. Tandem Selimus Constantinopolim peruenit, quo in loco sub Pyr-
 rho Bassa magna fidei ac singularis prudentiae uiri cura, Solimanum unicum filium ut
 relinquerat, sic inuenit. licet antea ueritus (ut multi iudicauerunt) ne sibi absentem So-
 limanus imperium adimeret, quem admodum ipse Baiazeti patri ademerat, quum ue-
 ste quadam ueneno intincta dono missa filii uita pater insidiatus esset. Neque ita
 multo post Selimus domi agens, ulcus in renibus contraxit, quod canceris in mo-
 rem serpentes, eam corporis dispositionem, quam complexionem uocant, paulatim
 turbauit, atque omnia bellandi consilia expulit. Post paulum etiam pestifera fe-
 bris hominem inualuit, sicque iam morbi tedio sibi ipsi grauis, uictoribus ac triumphis
 exaturatus mortem obiit, salutis nostrae Anno M. D. XX. in mense Septembri,
 in eodem pago Ciurlano, ubi prius cum patre confluxerat. Quod non sine mani-
 festo Desiudicio factum est, ut quo in loco peccatum commiserat, ibidem et poe-
 nas solueret. Praesuit imperio annis octo: agebatque, quum obiit, etatis annum XLVI.
 Verum quod ad corporis membra attinet, uentrem admodum demissum bre-
 uioribus cruribus sustentabat. Vnde etiam eques magis quam pedes commen-
 dabatur. Faciem subrotundam ac pallidam, oculos pregrades & feritate plenos
 habebat. Animi uero magnitudine leonem aequabat. Nihil sibi unquam a fortuna
 pertimuit. Nullum ob periculum quamuis manifestum susceptas semel ex-
 peditiones unquam dimisit. Consilia dubia, sed spem aliquam honoris continen-
 tia, securis, sed illaudatis praeferebat. Alexandrum magnum ac Dictatorem Cesa-
 rem plura quam alios omnes antiquos duces faciebat. Quamobrem etiam ipsorum
 gesta in Turcica lingua uersa sine intermissione legebat. Natura uero seuerus
 erat atque inexorabilis, semper cogitabundus, nunquam preceps, praesertim in exe-
 quenda crudelitate, quae tamen saepius inniti iustitiae uisa est. Mustapham interfe-
 cit, quia parum fidelem cooperit. Chendemum Bassam necari iussit, quonia sibi
 contra Persas eunti tot difficultates obiecerat, ut Ianizari in unum collecti transi-
 re Euphratem recusarent. Bostangi Bassae genero suo caput amputari praece-
 pit, quod prouincias, quibus eum praefecerat, expulisset. Iannum Bassam interficere
 dum curauit, ut ipsius nimiam arrogantiam cum infidelitate coniunctam puni-
 ret. Dicere consueuerat, se non nutrire prolixam barbam, ueluti Baiazetes pa-
 ter effecerat: ne Bassae manibus in illam iniectis, duceret principem quo uellent,
 quem admodum euenerat Baiazeti. Nimia tamen in proprium sanguinem crude-
 litate infamem se reddidit. Verum ipse affirmabat nihil esse dulcius, quam sine con-
 sanguineorum timore ac suspitione regnare, seque ob id excusatione dignum ar-
 bitrabatur. Quod si uel minimus quispiam ex Ottomanio sanguine in princi-
 pem prius euasisset, sibi quoque eodem modo pereundum fuerat. Praeterea eum
 minime prudentem esse aiebat, qui quod proposuisset, non illico exequeretur:
 quoniam in mora saepe amitteretur occasio, atque impedimentum designa-
 tae intentioni contrarium oboriretur. Summa haec est. In arte militari, atque
 in populorum regimine excellentissimus ac rari nominis uir extitit, quippe
 qui iustitiam ubique seruandam praeciperet. Aloysius Mocenico, uir clarissimus
 unus ex

Iani Bassae
mors.

Selimi mors,
eiusdemque fama
et ingenium.

In barba proli-
xiorem scoma

Occasionem sa-
pe mora amittit

unus ex Venetis oratoribus, qui Bononiæ apud Maieſtatē tuā fuere, nobis retulit, se neminē unquā hominum Selimo (nā apud ipſum quoq; Alcairi oratorem egerat, diuq; cum illo fuerat uerſatus) parem, quod ad iuſtitia, humanitatem, animi magnitudinem, atq; alias huiuſmodi uirtutes attinet, inueniſſe: nullosq; barbaros mores in eo fuiſſe aſſerebat: et quicquid à uulgo illi obijciebatur, egregiē refellebat. Porro cōſueuerat Selimus (ut ex ſereniſſimo Gritti Venetiarū duce accepimus) nōnunq; edere ſemen quoddā Turcis notū, quod rerū ſeria rū ac moleſtarū memoriā hominib; adimit, eosq; liberos ac iucūdos per aliquot horas facit. Id quod ipſe efficiebat, ne profundius grauiorib; cogitationibus inherereſceret, ſed ad oblectandum animū aliquod temporis ſpaciū haberet. Venationibus ſummopere delectabatur, ſed mulieribus nimium deditus erat. Verū tāta in uictu modeſtia utebatur, ut nō niſi ex uno ſerculo comederet, quod plerūq; potius ē feris uenatione captis, aut eiuiſmodi uiliſſimis carnibus, quā ē uolatilibus ſibi eligebat, quemadmodum & priuati milites efficeret conſueuerant. Id quod in cauſſa erat, ut etiā inter tot labores, quos in remotiſſimis regionibus ſub uario ſubinde cōlo ſuſtinebat, proſpera ſemper ualetudine uteretur.

SOLIMANVS.

SOLIMANVS, unicus Selimi filius ſucceſſus eſt patri, eodem anno quo ſua Maieſtas imperatorio diademate Aquiligrani coronata eſt. Nec parum Chriſtiani principes Selimi tā fortis ac fortunati hoſtis morte letati ſunt: ſed præ ceteris prudētiſſimus papa Leo X. tantū ex ea re cōcepit gaudij, quantū triſtitia paulo antē audito Sultani interitu acceperat. Nam eo interitu nunciato litanias ac ſupplicationes publicas, in quibus homines nudatis pedibus incederēt, Romæ haberi piē curauerat: legatosq; per totam Europā miſerat, qui id efficerent, ut Chriſtiani in unū coeuntes, cōtra Chriſtianorū omniū hoſtē arma ſumerent, Nihilominus quod ad Solimanū attinet, omnib; uidebatur, mitē agnū rabido leoni ſucceſſiſſe, quum Solimanus ipſe iuuenis rerum imperitus, ac natura (ut ferebatur) quietiſſimus eſſet, quæ tamen falſa opinio multos, atq; inter eos Gazellē præcipuē ſefellit. Etenim is deſuncto Selimo, cui ſe iuramento deuinxerat, ueluti iam liber, Syriam ſibi ſubiicere propoſuit. Vnde & reliquas oēs Mama luchorum excipiēns, regionis ſimul incolas, necnō Alarbiū Duces ad ſe blanditijs alliciebat: præterea ſeſe Magno Rhodī magiſtro inſinuauit, ut machinas æreas, quæq; ijs neceſſaria ſunt, inſuper arma ac triremes inde acciperet. Ad hæc legatum occultē Alcairum ad Caierbeum miſit, qui eum hortaretur, ut de iniurijs & ſanguine Circalloſorū effuſo uindictam ſumeret: atq; occiſis Turcis, principem ſe conſtitueret, Sultanicumq; imperiū denuō inſtauraret. Verū Caierbeus Gazellis ueteris inimici uerbis minimē fidem adhibēs, aut fortalle maiorem quā pro ſuis uiribus difficultatem in huiuſmodi peragendo negotio futuram cōſiderans, legatum interfici iuſſit, ac Solimanum eius rei admonuit. Solimanus Faratem Baſſam cū ualido exercitu ſtatim in Syriam miſit. Quod quum audiſſet Gazelles, licet iam Baruti ac Tripoli, alijsq; in locis plura Turcarum præſidia expugnafſet, terrore tamen perculſus, Damalcum ſeſe recepit, quō quidem & Farates longis itineribus tandem peruenit. Cæterum Gazelles nihil aliud ſuis rebus magis expedire arbitratus, quā ut fortunæ omnia committeret, quæ aut uictoriam, aut mortem generoſo duce dignam afferret, exercitum, quem congregarat, extra urbem duxit, ac mox cum Farate confluxit. Sedenim in eo conſlictu ipſe unā cum Mamaluchis omnibus trucidatus eſt. Farates uerō una hac uictoria & Syriam recepit, & Caierbeij totiusque Aegypti fidelitatem erga Solimanum confirmauit. Porro Solimanus

Barutum anti-
quis Berytus
erat: quin
Straboni Baru-
tus dicta.

eo anno, uictoriā fecutus est, Pyrrhi natione Turcæ prudētissimi uiri consilio
 ac Ianazarorū hortatu, Belgradū, ubi cōplurima ex Turcis deuictis posita ab
 Vngaris trophæa cernebant, aggredi constituit. Igitur præmissis exercitu So-
 phiā usq; quæ Seruiciæ ciuitas est, ante peruenit, quam Vngari ea de re aliqui
 resciscerent. Enim uero qd ad Vngaros attinet, per id tēpus Vladislao, qui per
 aliquot annos absq; militari gloria regnum administrarat, Ludouicus unicus
 filius successerat, iuuenis haud admodū ingeniosus, atq; ob ætatē adhuc rerū
 imperitus. Hinc regni principes atq; Ecclesiarū præfules auari expilādum sibi
 proposuerāt, adeo ut nihil ipse præter regiū nomē possideret: id quod in caus-
 sa extitit, quo minus colligi exercitus cōtra Turcas illicō potuerit, præsertim
 10 principib. auxilia pollicentibus tantū, nihil autē re ipsa præstātibus. Hinc So-
 limanus nullo impediēte cōmoditatē nactus, subterraneis cuniculis, æreis
 machinis, atq; alijs huiusmodi bellicis instrumētis, paucis cōsuis amissis, Bel-
 gradū expugnauit: quod quidē nō tātum Vngariæ, sed totius Christianitatis
 propugnaculū erat, quæ admodū infortunia, quæ postea infecuta sunt, mani-
 feste ostēderūt. Solimanus quū post eā uictoriā per integrū annū quieuisset
 generosa quadā animi promptitudine cōtra Rhodum arma sumpsit, Pyrrho
 ac pluribus Saniacis minimē id probantibus: etenim adhuc memores erant,
 quā difficulter, quāq; magno cum suorū dāno ac dedecore Mahometes an-
 20 tea id frustra tētasset. Sed super omnia parum tutum imperatori iudicabant,
 ut seipsum tam paruæ insulæ cōmitteret: fieri enim posse arbitrabātur, ut
 classis Turcica uel aduersa tēpestate, uel Christianorum nauibus impetita, in
 gens aliquod in cōmodum sustineret: id quod principem ipsum in manifestū
 discrimen induceret. Nā illis æquū ac rationi cōsentaneum uidebatur, ut occi-
 dentales principes Rhodijs suppetias ferrent. Verū Solimanus, qui ex patre
 audierat, uictorias, nisi imperatoris manu parentur, nō esse omnino integras:
 per seipsum tandē petere insulam decreuit. Sicq; anno ab orbis instauratione
 M. D. X X I I. sub Iunij mensis finem cū quadringentis nauibus, ac ducentis
 30 Turcarū millibus illuc se cōtulit, æreasq; quamplurimas machinas secum du-
 xit, quibus deinde super duos montes dispositis, omnem defendendæ urbis
 cōmoditatē abstulit. Hos autē montes (quod incredibile ijs etiā qui uiderunt,
 penē fuit) ipsi Turcæ construxerant, terra per spacium duorū à ciuitate miliario-
 rū ligonibus atq; eius generis instrumētis cōtra urbis fossas proiecta, & in eā
 altitudinē coaceruata. Tantaq; Turcarū multitudo, earū operarū more, qui-
 bus nostri exercitus in excauādis uel implēdis fossis, atq; alijs huiusmodi ad
 bellum necessarijs exequēdis utunt, huic operi incubuerat, ut breui ad fossas
 urbis peruentum esset, in quibus iā & excauarentur cuniculi, & mœnia varijs
 instrumentis demolirent. Philippus autē Villadamus Gallus, Rhodiensium
 equitū Magister, nihil cum suis, quod ad defendēdam ciuitatem pertinebat,
 40 prætermisit: quin machinis æreis maximū etiā dānum Turcis intulit: adeoq;
 egregiē cominus pugnatū est, ut fossæ urbis Turcarum cadaueribus repleta
 fuerint. Neq; tamen propterea Solimanus oppugnationem unquam remisit,
 quamuis etiā triginta milia & eo amplius Asaporū dysenteria morbo iam pe-
 rissent. Tandem deiectis turribus, ac mœnibus demolitis, per subterraneos
 cuniculos Turcæ urbis extremas partes occupauerunt. Vnde paulatim sem-
 per ulterius progredientes, Christianos cedere, ac nouis subinde propugna-
 culis, ut ut poterant, se tueri cōpellebant. Præterea machinæ quædam æreæ
 quas mortarios uocant, globos qui ulnæ diametrum habebāt, emittentes, ur-
 bisq; interiorē partē impetentes, tecta ac pauimenta domorum usque
 ad ter-

Sophia

Belgradi oppu-
gnatio.Rhodi oppu-
gnatio.Mortarij ma-
chine.

ad terrā cū maximo omniū terrore perforabāt. Iāq; aliquot menses ab incō-
 pta obsidione præterierant, & nihilominus Rhodij adhuc nemo suppetias
 tulerat, quū tamen interim Turcis & à Farate ex Natolia, & à Caierbeio ex
 Alexādrīa auxiliā q̄ plurimā aduenissent. Nā ipse Caierbeius quadraginta
 naues rebus ad bellū necessarijs onustas miserat. Cæterū dū hæc apud Rho-
 dum gererētur, Hadrianus papa cum nōnullis nauibus ac trirētib; peditūq;
 cir citer tribus millibus ex Hispania in Italiā uenit. Hūc Cardinalis Me-
 dices, qui nunc Patauī præest, atq; alij quā plurimi rogarunt, ut eas naues ac
 pedites unā Rhodū mitteret: futurū enim sperabāt, ut ualidiorib; autumni uē-
 tis adiutæ, in uita etiā Turcica classe portū ingrederētur; præsertim quū quin-
 quaginta Venetorum trirēmes in Creta tunc essent, quæ hac in re non nihil
 auxilij, saltē sese hostibus ostēdendo, attulissent. Verū sanctissimus pater, qui
 recēs Pontificatū acceperat, ipsorū consilijs tanq; suspectis minimē adherēs,
 id gratiæ diuinitus nō habuit, ut negotium hoc iuuandi Rhodios amplecte-
 retur. Quamobrē Rhodij ipsi spe omni destituti, Villadamo autore sese Tur-
 cæ dederunt: cum illo tamen prius pacti, ut & uiuere, & res proprias possi-
 dere, demptis ære is machinis unicuiq; cōcederet. quas conventiones Solima-
 nus humanissimē ac religiosissimē seruauit: præterea res diuī Ioannis tēplo
 sacras ne attigit quidē, à quibus nostri milites fortasse nō abstinuissent. Equi-
 dem Villadamo referente audiui, quòd cum Solimanus triginta mill. homi-
 nū comitatus Rhodū ingressus est ne unum quidem uerbum est unq; ex ali-
 cuius ore auditum, adeò ut milites per urbem incedentes, monachi obseruā-
 tes, quos uocāt, esse uiderētur. Ad hæc Villadamus ipse aiebat, se quū secundò
 ad Solimanū, ut ab eundī peteret ueniā accessisset, tā benignē fuisset exceptū,
 ut idē Solimanus ad Hebraimū Bassam, quē summopere amabat, quēq; so-
 lum tunc secum habebat, cōuersus huiusmodi uerba dixerit: Profectò non
 possum non dolere, infelicem hunc senem propria domo pulsum, adeò tristē
 hinc abire. In summa, Solimanus maxima cum sua gloria, & Christianorum
 omniū summo uituperio Rhodū, quæ sibi ueluti molesta sudes in oculo fue-
 rat, sexto mense ab eo quo ipsam oppugnare cœperat, occupauit. Porrò, eò
 dē ipso die quo Rhodij se Turcæ dedere cōcluserunt, Romæ magnū Hadria-
 no papæ prodigiū accidit. Nā quū is Palatiū sacellum ad solennes natalis diei
 CHRISTI caremonias peragendas ingrederetur, ianuz illius sacelli superli-
 minare, quod marmoreū erat, post eius ingressum ilico decidit, ac nonnullos
 custodiæ suæ milites cū maximo ipsius timore occidit. Sed ut ad Solimani
 res reuertamur: post captā Rhodum, Caierbeius statim defunctus est. Cui
 Acomathes Bassa, quod ad administrationē attinet, successit. Verū is, quū
 parū suo principi fidelis esset, occupare Sultanicū imperiū proposuit: sed id
 quidē parū cōsultē, quoniā in ipso pertractadæ rei huius initio à Turcis eo fi-
 deliorib; captus atq; interfectus est. Quā ob causā Solimanus Hebraimū Bas-
 sam Alcairū misit, ut is res turbatas cōponeret: qui omnia singulari prudētia
 subito pacauit. Mox principis, qui eū diutius abesse sufferre nō poterat, amā-
 tissimis literis reuocatus, Cōstantinopolim redijt: ac non ita multo post Bel-
 lerberia dignitate donatus est. Sub hæc Solimanus, anno post CRISTVM
 natū M. DXXVI. Vngaris bellū indixit: quūq; Belgradū peruenisset, Ludo-
 uicus infelix Rex, omnium Christianorū principum alijs bellis impedito ū
 auxilio destitutus, præterquam Clementis papæ, qui Boemis ac Germanis
 peditibus nonnullis ē suo stipendia exhibebat, hosti obuā ire constituit, qua-
 dā potius fatali necessitate, quā aut belliratione, aut spe uictoriæ ductus.
 Necq;

*Pape negligē-
 tia Rhodus
 Turcis dedita.*

*Prodigium Ha-
 driano Papæ
 eci. um Romæ.*

*Expediō in
 Vngariam.*

Nec enim securae atq; honestae belli protrahendi uia illi deerant, etiam si regni pars aliqua fuisset amittenda: etenim ex ea re minus damni accepisset, quam ex totius regni amissione postmodum accepit, praesertim cum Ioannes Valuoda una cum quamplurimis militibus assuetus pugnare cum Turcis quotidie expectaretur.

Sed Paulus Tomoreus Collocensis archiepiscopus, monachus Franciscanus, uir

Paulus Tomoreus.

manibus promptus, at ingenio nimium audaci, consilia omnia pugnae audacitate in turbauit. Etenim uero se iam posse belli ducem agere existimabat, propterea quod semel aut iterum cum Turcis, non quidem integra acie, sed leuioribus quibusdam pugnis ac tumultuarijs incursionibus foeliciter congressus fuerat. Nam post praestantissimi regis Matthiae obitum. Vngari, quod ad bella pertractanda attinet, semper

10

inglorij extiterunt. Etenim Ladislaus militarē disciplinā, atq; a rege Matthia institutos militum ordines, adeo labefactari permiserat, ut Vngari, qui tunc sub Ludouico militabant, nullam bellandi peritiam, sed solummodo quandam temerariam audaciam, ac ferinū furorem haberent, quo se posse Turcas omnes in primo congressu deuorare presumerent. Summa uero totius Vngarici exercitus, non nisi uiginti quatuor millia hominum in pedites equitesq; distinctorum continebat: qui quidem, quum Mogatum ad Danubium sitū, Budamq; ac Belgradū æquis ferè specijs dirimentem, peruenissent, anteriore Turcici exercitus parte, quam Balibetus Belgradī Saniacus conducebat, haud procul abesse conspexerunt. Viginti milia equitū erant, qui planiciem importunis & molestis excursionibus ac leuibus pugnis die noctuq; sine intermissione infestabant. in quatuor enim turmas diuisis

20

senis horis, quo per integrum naturalem diem semper adessent, alijs alijs per uices succedebat. Vngari uero inter curruum septa necessitate sic cogente clausi, ne aquatū quidem equos ducere ad Danubium, non nisi quantum sagitte iacius est ad sinistram distantem, audere: sed puteos ad aquam eo loci, ubi continebantur, inueniendam continuè excuare. Interea Solimanus cum reliquo exercitu se suis adiunxit, ac milites ex Romania profectos Hebraimo, ex Natolia uero missos Becramo Bassae ducendos commisit. Tomoreus autem militibus omnibus in latam quandam aciem constitutis, inter peditem cohortes, equitum turmas disposuit, ne facile a Turcis, qui multo plures numero erant, circumdari possent. Praeterea pauculas illas areas machinas quas habebat, in locis opportunioribus collocauit, atq; ad curruum custodiam eos qui minus in bellis exercitati erant reliquit. Rex uero ipse post aciem mansit, electosq; equites circiter mille praesidij nomine seorsum constituit. In ipso autem conferendarum manuum initio, Turcae bis machinas graues globulis in hostem eiectionis exonerarunt. Verum ij qui machinis ipsis exonerandis (quos nominant bombardarios) praerant, altius quam debuerant ferientes, uix nostrorum lanceas frustraneis ictibus attingerunt. Creditum est id consulto fuisse factum, propterea quod Christiani sint ij quorum opera in ea re Turca utitur. Equitatus deinde Turcicus in Vngaros immisus est: quo acriter a fronte pugnante, turma eadem Turcorum equitum currus a tergo inuasit. Quumq; ijs succurrere necesse esset, equites illi qui in regis praesidio in omnem fortunae euentum seruabatur, eodem missi sunt. Interea uero Tomor, multitudinem pugnantium Turcarum oppressus, interfectus est, una cum Strigoniam & Valuodino praesulibus, quamplurimisq; nobilibus, inter quos Ambrosius Sarconus, & Gregorius Valuodae frater extiterunt. Sed & ipse infelix rex destinato antea praesidio destitutus, euadere minime potuit. Etenim inter fugiendum in palustrem

30

quandam foueam descendit, ex qua quum emergere ascendendo conaretur, ab equo, qui in terga in paludē obuersa decidit, oppressus est: et quia grauioribus armis indutus erat, subtrahere sese ex equo non ualuit: sicq; tandem coactus est ibidem miserissime uitam finire. Germani autem ac Boemi pedites non nihil quidem resistunt, sed non

40

Bombardarij.

Ludouici Vniuersae regis interitus.

mm hilominus

hilominus & ipsi demum occidione occisi sunt. Pauculi equites effugerunt. Soli
 manus stultitiâ regis uehementer admiratus est, qui ducētis hominum millibus
 cum tā paruo exercitu obuius factus esset. Mox Budam profectus, urbis arcem
 his conditionibus se dedentem, ut & homines & res priuatae incolumes seruarē
 tur, benignē accepit, ac firmiter cōventionibus stetit. Duas deinde statuas aereas
 per probatissimos olim artifices Matthiæ regis iussu fabrefactas, Cōstantinopo-
 lim duci, ac super bases e marmore, pulcherrimo ornatu constructas, ueluti uictō-
 riæ trophæū in foro erigi curauit. Et pugna quidē hæc eodē (quem superius me-
 morauimus) anno M.D.XXVI, quarto Calendas Septemb. pugnata est. Verūm
 enim uero Solimanus post eam ipsam pugna ob hyemis uiciniam haud diu in
 Vngaria moratus Constantinopolim reuersus est. Nec aliquid postea contra
 Christianos est molitus, nisi Viennæ oppugnationē, in qua nos quidem auxilio
 Dei ac Germanorum uirtute uictoriâ sine cōsiliu adepti, agnouimus quāto in
 discrimine uniuersa Christianitas extiterit. Et proculdubio dominus noster IESVS
 CHRISTVS eo periculo ac damno Principes Christianos admonitos uo-
 luit, ut rebus suis consulant, ne eos succumbere contingat, si parum uigilantes ite-
 rum a Turcis impetentur. Illud tibi optime Cæsar persuadere potes, Solimanū,
 qui natura gloriæ cupidus, atq; ob uictorias plurimas, imperijq; magnitudinem
 audax est, nihil aliud magis in animo habere, quā ut regna tibi subiecta tandem
 occupet. Etenim ex hominibus integris, quorū uerbis fides haberi potest, accipi
 Solimanum ipsum dicere sapius esse solitū, Romæ ac totius Occidentis imperiū
 ad se spectare, propterea quod ipse imperatoris Constantini, qui Byzantium im-
 perium trāstulit, legitimus successor sit. Neq; id te lateat, Solimanum res Christia-
 norū omnes optimē atq; exactissimē callere, nec minus animi quā uirū habe-
 re, ut plura simul bella conficienda suscipiat. Ad hæc in rebus ferē omnibus mira-
 bilis iudicio, uersat. Deniq; uirtutibus quā plurimis ornatus est: præcipuisq; illis
 auaritię, crudelitatis atq; infidelitatis uitis caret, in quibus Selimus, Baiazetes ac
 Mahometes, qui ipsum præcesserūt, fuere. Sed super omnia religiōe ac liberalita-
 te est præditus: quæ duæ res facile hominē in cœlū subuehūt, etem religiō iustitiā
 ac tēperantiā parit: liberalitas uerō, militum animos sibi deuincit, at certā præmi-
 spē in eorū omniū animis seminat, qui per uirtutē ad meliorē fortunā cōscende-
 re studēt. Porro hōsdē uirtutibus Hebraimus quoq; Bassa, qui præcipua authori-
 tate omnia gubernat, ornatus est. Is enim in omnibus suis actiōibus iustus, ac na-
 tura sobrius, castus & patiēs habetur: præterea eos qui uarijs de causis ipsum acce-
 dunt, & liberrimē audit, & citissimē expedit. Hunc alij duo Bassæ tanq; herū ue-
 nerantur, propterea quod ipse tam in bellicis quā in ciuilibus negocijs pertra-
 ctandis, ac pecunijs ex prouincijs omnibus colligendis, autoritate Principi ferē
 æqualis sit. Natus uerō est in Macedonia uico, quem Pargā uocāt, a Corcyra nō
 admodū remoto, ac Schenderi Bassæ seruus fuit: cuius etiā filiā postea in uxorem
 accepit. Cæterū ab ineunte ætate cū Solimano (fortuna sic dīspōnente) educatus,
 mores grauissimos atq; optimos semper seruauit, adeoq; tēperatē gratia & fauo-
 re Principis usus est, ut nihil arrogantiæ, nihil inde superbiæ cōtraxerit, quēadmo-
 dum plerunq; hī facere cōsueuerūt, qui ex humili loco in altū conscendētes, ampli-
 tudine aspirātis fortunæ abutūtur. Tāta hinc beneuolētia Imperator ipsum pro-
 sequit, ut multos ob id tantū, quod illi in uiderēt perdidit: inter quos extitit Fara-
 tes Bassa, qui quod tā a Hebraimi sublimitatē ferre nō posset, interfici iussus est.
 Pyrrhus q; & Visirio munere & aula cōsuetudine, honesto quodā exiliij gene-
 re, ob eandē causam est priuatus. Mustapha aut Bassa, qui superiore anno defun-
 ctus est, ob id ipsum Principis indignationē penitus incurrisset, nisi ipse Princeps
 ei culpam

Bude arcis de
ditio.

Viennæ oppu-
gnatio.

Ad Carolum
Cæsarem Apo-
strophe.

Solimani uirtu-
tes.

Hebraimus
Bassa.

Pargā.

culpā cōdonasset propriā tantū sororis intuitu, quē olim quidem Bostangi, cui caput Selinus amputauit, nupserat, tūc uerō ipsius Mustaphę uxor erat. Quod uerō ad imperij Turcici solidos puētus attinet, Imperator ipse, cōnu- *Turcici Imperij prouentus.*
meratis cū prioribus suis etiā Sultanici regni redditibus, sexagies cētena mil-
lia aureorū singulis annis habet. Ex quib. quinquies & quadragies centena
millia expēdit. nihilominus q̄ties ei belli tēpore populos cēdere libet, ex qua
uis uel minima summa census extraordinariē imposita, pecunias innumera-
biles corradit, aded ut q̄d ad arariū pertinet, ex bellis potius lucretur, quā
in damno sit. Pręterea plus gemmarum ac thesaurorum solus possidet, quā
10 ceteri omnes orbis principes simul possideant. Ad hęc tantam arearum ma-
chinarū, ac rerū ad illas attinentium copiam, tātumq; papilionum, armorū,
nauium, ac triremium apparatus habet, ut quilibet qui pauperiem nostrā a-
liquousq; norit, facile iudicet, eum pluribus simul principibus uno & eodem
tempore bellum inferre posse. Et sanē quemadmodum tua maiestas plurib.
regnis pręest, quā aliquis unquā occidentalis pręfuerit Imperator, ita So-
limanus potentia imperijq; amplitudine reges exteros omnes, de quibus hi-
storię meminerint, sine cōtrouersia superat. Quo fit ut multi existiment, uel
le iam Deum orbem uniuersum in ueterem monarchiā redigere, ut maiesta-
tem tuā unica uictoria tam re quā nomine Cęsarem Augustum cōstituat.

2º ORDO AC DISCIPLINA TVRCICAE

MILITIAE, EODEM PAVLO IOVIO AVTORE.

IS OMNIS Turcicę militiæ in Portę militibus, quos uocāt, *Portę milites.*
lita est. si uerō homines selestissimi sunt, partim peditū, par-
tim equitū ordinib. ascripti. Spachi Oglani (sic em̄ eorū ali-
quos. Turcę appellāt) digniorē obtinēt locū. Nā ij ipsi in eo, *Spachi oglani quibusdam uno tantum nomine Spahiglani uocantur.*
cui Clausurę nomē est, loco educati, ac literarū atq; armorū
disciplinis instituti, ueluti principis filij habent. Legatorū et

cōmissariorū, pręsertim si honorificū aliq̄d atq; utile negotiū peragendū sit, *Clausura.*
30 muneribus funguntur, ac Santacathibus atq; alijs huiusmodi dignitatib. prę-
ficiuntur. His pręterea Clausurę iā dictę mulieres, necnō filię ac sorores ipsi
us Principis nubunt. Summa hæc est: si ceteris omnib. nobiliores, ac Princi-
pi gratiores sunt. Excellentiores equos, equorumq; ornamenta pulchriora,
uestes preciosioribus suffultas pellibus, seruos robustiores elegātiusq; indu-
ros, quā quodlibet aliud hominū genus inter Turcas habent. Ut autem tā
egregiē ornati incedāt, Persicę atq; Alcairięses efficiūt prędæ. Nā antea sub
Mahomete, nec preciosis pellibus, nec gēmis, nec pannis auro intertextis,
nec multis holosericis uestibus utebantur. Sunt uerō ij numero mille, quo-
rū unumquęq; tres aut quatuor, aut ad summū decē serui comitātur: qui qui-
40 dē serui capita quibusdā, ut ipsi uocāt, sarcolis limbo aureo cristaq; pulcherri-
ma exornatis obtegūt. Ipsi autem Spachi Turbantos (utendū est enī eorū
uocabulis) in capite gestāt, uestesq; aureas uaria textura pictas atq; holoseri-
cas, uel Tyrio, uel alio colore infectas induunt. Quū uerō extra urbē equitā-
dum est, ij Principis dextrū latus claudunt. Porro sinistrū, mille itē equites,
quos Sulastros uocant, eiusdem cum Spachis educationis ac nobilitatis, ijf-
dem uestibus atq; armis utentes, occupant. Et ijs quidē bis mille equitibus
honorē exhibent omnes, quemadmodū (quod exempli causa dictū sit) du-
centis nobilibus illis quos Gallorū rex apud se habet, exhiberi solitū est. Ho-
rum quamplurimi armis oculis omniū expositis induūtur, paruisq; phaleris
Damasceno artificio elaboratis, Perfarū more proprios equos ornant. Has
duas equitū alas mille adhuc aliq; equites Vlufagi dicti subsequunt. si uerō cō-

Sarcoli. Turbanti.

Sulastri.

Vlufagi.

m m z flati

flati sunt partim ex Ianizaris, qui ob aliquod egregiū facinus ex pedestri ad equestrē cuncti sunt ordinē: partim ex seruis, qui Bassis ac Bellerbejs fidele ac fortē operā in bellis nauarūt, quos princeps defunctis eorū dominis, relatione multorū pbatos assumpsit. atq; huiusmodi tres militū classes ē Christianis, qui tamen abrenunciarūt iā CHRISTO, cōstant. Post has Caripici (ita enim à Turcis appellantur) millenariū & ipsi numerū explentes, equitant. Ii uerò leuis armaturę sunt equites, eq̄rū egregij dormitores, ac pugnādi arcu, lācea, scuto atq; ense, quē cimitarrā uocāt, eousq; periti ut res supra uires humanas efficere Mamaluchorū more uideātur. Omnes autē ij Mahometani sūt ex uarijs puincijs, nimirū ex Persia, Turcomania, Syria, Africa, Alarbia, Scythia, atq; etiā ex India usq; in unū collecti. Stipendiū satis amplū habent: idq; priuilegiū à principe ijs cōcedit, ut quādū ipse Cōstantinopolī morat, ubi libet hybernare atq; estiuare ualeāt. Tertiā quaq; hebdomada die lunę ad Portā (sic ipsi nomināt) mittunt, qui stipendiū ipsis debitū accipiāt, quod quidē illis illico exhibetur. Sic Turcicus Imperator quatuor milliū equitū electissimorū caterua stipatus incedit, ipsoꝝ equitū seruis minimē in hūc numerum uocatis. Nā & ij quā plurimi sunt, & uestibus, armis, equisq; tam ornati, q̄ proprij domini, principē comitātur. Sed loca deputata seorsim habent, neq; ordinib. iam dictis immiscentur. Ad hęc Ianizarorū circiter duodecim milia, fortissimorū sanē peditū custodia, princeps perpetuō munitur, qui quidē & ipsi ex eorum numero sunt qui CHRISTVM abnegarunt. Eliguntur autē ij, quū paruuli adhuc sunt, ex bellicosissimis Christianorū nationib. atq; educātur, pars quidē in principis Clausura, pars uerò apud Natolię Turcas: quoniam pueri omnes, siue ex tributo, siue ex bellicis excursionibus accepti, per Turcarū domos distribuuntur, atq; ipsoꝝ nomina in schedis quibusdā annotantur, ut numerus tam eorum qui emergunt, quā qui pereūt, inueniri facile possit. Et unusquisq; quidem puer aliquā mechanicā artē militiæ uti lem discit, ac simul se exercet, ut tractandorū armorum, & quibus eminus, & quibus cōminis pugnatur, peritus euadat. Qui uerò ex ijs ad militiam seliguntur, caput operiunt pileis quibusdā ex panno albo, sed admodū rudi, in caligē similitudinē cōfectis, atq; eos glutino usq; adeo durāt, ut ictū cuiusuis gladij sustinere possint. Et qua parte huiusmodi pilei super eminent frōti, aureo limbulo precij nō parui ornantur: cui in quā limbulo uaginula iudē aurea inest, quę cristas impositas ueluti conus excipit, eosq; sic ornatos, Exarcolas uocant. Ensem, quē superius citarrā appellari diximus, & pugionē biclachū dictum, ac securiculā à cingulo post terga pendentem cōtinuē ferunt. Utuntur præterea nominatis antea scopietis, & ijs quidem oblongis, atq; eos agillimē pertractāt. Nōnulli ex ipsis dimidiatas lanceas, atq; alia huiusmodi plura bellica instrumenta portāt. Et ante Selimū quidē plures eius ordinis erāt, nunc autē nō admodū multi sunt. Sagula quædā passim ac circū quaq; dē sissimis filis cōsuta, armorū loco induūt. Faciem habent miris modis effictā: etenim barbā integrā nō alunt, sed eā tantū quæ à superiore labio dependet, partē plixē demittunt. Maior istorū pars ex Vngaris, Sclauonibus atq; Albanensib. conflat, reliqua ex Grecis, Germanis, Polonis, Seruianis, atq; ex Occidentalib. hominib. cōstat. Cæterū ex integro omniū Ianizarorū ordine circiter sex millia, q̄ seniores sint, seligunt, ut nō à Bellerbejs, sed ab ipso Principe immediate pendeāt. Præterea circa decē millia iuuenū, tyrociniū Ianizaricū exercitiū uarijs in locis alūt, atq; ex ijs Ianizarorum duob. generib. in demortuorū loca supplēt. Porro stipendiū nō omnib. equale est, sed unicuiq; p̄ meritis auget, neq; cōmendatione aut fauore ad hęc opus est: quia qui egregiū aliq̄ d̄ facinus aggreditur, plurimorū oculis expositus, aut p̄perā, si uicerit: aut aduersā, si succubuerit, forrunā experitur, id q̄d in causa est ut in uiros

Caripici.

Porta.

Exarcolæ.
Citarræ.
Biclachus.Ianizarorum
uirtus bellica
unde.

ut in viros fortissimos evadant, quemadmodū in varijs cōflictib. cognoscere potuimus. Etenim post Amurathis tēpora, qui primus lanizarorū ordines instituit, nunq̄ eos acie integra pugnātes, fuisse fugatos inuenimus. Deniq̄ lanizari praepositū unū habet, quocum sub uno & eodē papilionē uersantes officia inter se distribuunt. Nā nōnulli coquinā, alij uerō tendendi ac colligēdi papilionis curā habent. Sunt etiā qui ipsius papiliois custodiē praeint, sicq̄ summa in cōcordia quietissimē uiuunt. Deinde cēteni quiq̄ ac milleni suis praefectis parent, quousq̄ tadē ad ducē unū omniū supremū ac supremę autoritatis deueniatur, quē ipsi Agā appellant. Insuper ex omnib. lanizaris ducenti, ceteris et corpore p̄ceriores, & sagittādi arte peritiores eligunt, qui tenfis arcubus ac sagittis neruo aptatis equitantē Principē circūdāt, Solachi ij nominant. Sagulis aliquanto quā reliqui lanizari breuiorib. utuntur. Pileos albos in formā pyramidalē oblongos in capite gestāt, quorū summitatib. cristulas aliquas plerunq̄ affigūt. Neq̄ aliud omnino hic lanizarorū ordo est quā Macedonia phalāx, qua totū Orientē Alexāder Magnus debellauit. Videnturq̄ iā Turcā, quem admodū imperij Macedonici occupatores sunt, ita & militaris disciplinā ab antiquis Macedonia regibus institutę imitatores esse: quanquā in quibusdā à Macedonib. differāt. Macedones enim longis lanceis, lorica, galea, & parma ferrea utebant, quā quidē parma ab hūmeris pēdebat, ut quoties ense cōminus pugnandū erat, ipsam arripere facile ualerēt. His igit̄ equitū ac peditū generib. Principis Porta cōcluditur, qua (ut superius dictū est) semifugatis sapius inter pugnandū exercitib. opē ferēs nobilissimis potū uictorijs. Omnes aut̄ alij equitū ordines sub Bellerbeijs sunt. Bellerbeius uerō idiomate Turcico Principē principū sonat: suntq̄ ij numero duo, totius equitatus praeicipui duces. Imperant Saniacis, qui quidē puinciarū praefecti sunt, ob eximiā aliquam uirtutē ad id muneris assumpti. Alter aut̄ ipsorū Bellerbeiorū in Natolia morat̄, atq̄ urbē Galatię Cutheidā dictā inhabitat. Alter uerō in Romania uersat̄, ac Sophiā Seruię ciuitatē incolit. Porro uterq̄ plurimos sub se Saniacatus cōtinet, q̄ Saniacatus licet sub Baiazete nō nisi duodequinquaginta essent, nihilominus aucto postea per Selimū ac Solimanū imperio, etiā ipsorū numerus auctus est. Sub Saniacis Subasij ac Timoriates sunt, qui pro numero uillarū & locorū, quos possidēt, equites alere, ac singulis pro stipēdio tria millia asporū (quā summa Turcicā monetę, sexaginta ducatos efficit) annuatim exhibere tenētur. Si quis aut̄ ex ipsis equitib. arma atq̄ equū ei traditū nō rectē curat, statim ex equitū numero expungit̄. Ceterū Bellerbeij quoties Princeps iubet, sexaginta milia equitū et eo amplius paucissimis diebus congregant. Et Natolię quidē equites pulcherrima scuta, lanceas, arcus, secures, ac cimitarras ferunt. Romania uerō lanceis & scutis more Albanēsiū, sed paucissimis arcubus utunt̄. atq̄ ij sanē Natolię equitib. robustiores sunt, licet illi meliores & ornatiores equos habeāt. Omnes aut̄ eodē modo turbātis siue caputijs (ut ita eos uocem) acuminatis ex pellib. uel ex qualibet alia materia, ut unicuiq̄ magis arridet, cōfectis, capita tegūt. Sunt praeterea quidā alij ex Turcica natione, quib. olim ab Ottomanij Principib. agrī varijs uictorijs acquisiti, p̄ singulorū meritis sic distributi sunt, ut unusquisq̄ pro singulo terrā iugero, qd̄ accepit, equitē unū aut duos pedites, q̄tēs maiora instāt bella, exhibere principi teneat. Atq̄ ij uocātur Mosellini, ex quib. nōnunq̄ plus quā sex milia equitū, ac peditū magnus numerus in unū coit. Sed neq̄ rei bellicę peritiā, neq̄ uirib. admodū ualent. Habēt ij quosdā ueluti censes à Principe cōstitutos, qui puincias omnes Turcicas circumeūtes, huiusmodi agrorū possessores agnoscant, ac seuerē iudicent. Ceteri omnes Turcici exercitus equites fortunę equites sunt, absq̄ certo stipēdio militātes, appellanturq̄ Alcanzi. Et quidem natu-

Aga.

Solachi.

Macedonum
armatura.Bellerbeius.
Saniaci.

Cutheid.

Mosellini.

Alcanzi à non
nullis Aconia
zię fatales dia
cuntur.

ra ipsa maximi & crudelissimi latrones sunt, p̄anos incedūt, ac pileis pelliceis
 capita obtegūt. Militiā nō nisi spe p̄dæ exercent. Quū aliquo eundū est, it̄
 nere unius diei aut duorū reliquū exercitū p̄cedūt, igni ferroq; omnia de-
 vastantes. Nōnunquā numerū triginta milliū excedunt, quib. omnib. Dux
 unus militari prudētia p̄ditus p̄ficitur. Enimvero ex hoc ordine extite-
 re ij qui anno superiore Solimano Viennā oppugnante, trans urbē progres-
 si, regiōnē Lincio adiacentē, memorabili clade affecerunt, miserisq; senibus
 crudeliter interfectis, ac locis igne cōsumptis, quā plurimos captiuos abdu-
 xerūt. Inter hos Alcanzos plurimi Martelossi, Valachi, & Tartari, inhumā-
 nissimi alioqui homines, militāt. Est adhuc aliud genus militū, qui Afapi vo-
 cantur. Sed ij pedites sunt, quos prouinciā ac Turcicā ciuitates iubēte Prin-
 cipe ad bellū mittunt, ac singulis tres aureos coronatos in singulorū mensū
 stipēdiū exhibēt. Suntq; ferē omnes sagittarij. Verū genus hoc ignauū atq;
 inerme est, ac bellis parū aptū. Vnde etiā ipse Princeps, quoties nauale bellū
 parat, ijs remigū loco utitur. In terrestri aut bello, ipsos earū operarū uice ha-
 bet, quib. (ut superius diximus) nostri exercitus in excauādis uel implendis
 fossis, atq; alijs huiuscemodi ad bellū necessarijs exequēdis utitur, quemad-
 modū eos Rhodi ac Viennā habitos esse satis cōstat: adeoq; Imperator isto
 rū salutē parū curat, ut sepe fossas oppidorū, quę oppugnat, ipso corpore
 impleat, quo facilius aditum ad loca expugnanda lanizaris paret. Ducem
 nihilominus bellandī peritiā insignē semper habent. Ceterū Visiri Bassę Im-
 peratori a cōsilijs sunt: cū ijs enim de negotijs omnib. tā ad pacē quam ad bel-
 lū pertinentib. agit. Sunt aut̄ numero tres, aut ad summū quatuor. Nūc ut res
 habēt, tres tantū esse dicunt, nimirū Hebraimus Ajax & Cassimus, ex eorū et
 ipsi ordine, quib. CHRISTVS abituratus est. li uerō ut summā auctoritatem, sic
 infinitas diuitias habēt. Sed huiuscemodi eorū potentia inuidiā oppugnatio-
 ne nō carens, multis periculis exposita est. Nā pro principis libito sæpe etiā
 strangulant: sic enim Acomathes Ghēdich Baiazetis, sic Mustapha & Ianus
 Selimi, sic Faracates huius Solimani iussu periere. Aliquādo dignitatib. pri-
 uant, ut Pyrrho ante hosce nō ita multos annos euenit: qui nūc lenio confe-
 ctus, in uilla quadam principe concedente priuatā uitā uiuit. Verū quod ad
 bella attinet, expeditiones Bellerbeijs cōmittuntur, qui sæpe numero uno et
 & eodē tēpore etiā Visiri, id est consiliarij sunt. Sicuti Hebraimus Vngarico
 bello cōtra Ludouicū regem & Bellerbeius & Visirus erat: idē erat & Sina-
 mus eunuchus, qui sub Selimo in cōflictu Mattareæ habito interfectus occu-
 buit. Porro in principis aula uariarū linguarū usus est, quarū tamen omnium
 cognitionē, omnes ferē saltē aliquosq; habent, quemadmodū etiā in tuæ
 maiestatis aula Gallicē, Hispanicē, Germanicē, atq; Italicē loquunt. Enimue-
 ro lingua Turcica, qua Imperator ipse utitur, primū sibi uendicat locū: Ara-
 bica secūdū, qua Turcarū lex (Alcoranū uocant) conscripta est, & in uniuersū
 Turcæ literis seu characteribus Arabicis in scribēdo utitur. Tertiū locū
 Sclauonica lingua occupat: qua, quia latissimē patet, lanizari loquunt. Græ-
 ca quartū locū habet: ea uerō Cōstantinopolitani ac totius Græciæ urbū ci-
 ues utuntur. Verū enim uero Turcæ disciplinā militārē tanta & iustitia &
 serueritate exercēt, ut ueteres Græcos ac Romanos facili superēt. Nulla un-
 quā inter eos pugna exauditur, p̄pterea qd uel minimū etiā delictū capite
 uindice. Tribus uerō de causis Turcæ, q̄ milites nostri, meliores sunt. pri-
 ma est, quia promptē obediūt imperātib. qd inter nostros rarō fit. Secunda,
 quia nullū q̄uis manifestū uitę discrimē in pugna subterfugiunt, temeraria
 quadā opinioe sibi persuadētes, unicuiq; quomodo & q̄do mori debeat, ef-
 se cōstitutū. Tertia, quia absq; pane & absq; uino diu uiuere possūt, oryza &
 aqua cōtenti, Sepenumero etiā equo animo carent carnib, Quod si cōtingat
 eos oryzam

Afapi.

Visiri.
Bassę

Variarum lin-
guarum usus in
aula Turcica.
Alcoranum.

Disciplinæ mi-
litaris obserua-
tio.

eos oryzam quoque minimè habere, salitis carnibus minutatim cōtritīs, ac uetus
 in puluerem redactis utuntur. Nā eiusmodi pulueres in quibusdā sacculis se
 cū ferunt, cumque opus est, immixta calida aqua, dissolutos ebibunt, atque inde
 nutriuntur. Præterea soliti sunt, præsertim quū nimia fame laboratur, equos
 phlebotomare atque illorū sanguine uitā propriā alere. Quinetiā equinis car
 nib. nō in uiti uescūtur. Denique multo cōmodius omnē inopiā ferunt, quā
 nostri milites, qui nūc etiā in castris plura ferula expetūt. Vnde tuā maiesta
 ti nihil difficilius in pertractādo hoc bello se offeret, quā ut ratio cōducen
 dorū commeatūū constet, præcipuè panis ac uini: quas tamē duas res Roma
 ni ueteres nō admodū curabāt, contenti aqua & frumento cōtuso, atque in le
 betibus cocto, quod illis ordinario iure exhibebatur. Quod si pane uetice dū
 erat, quasdā cōficiēbāt placētas, quas uel sub cinerib. uel sub testis quibusdā
 ferreis in hoc super currus post legiones conductis, coquebāt. Etenim illud
 nobis persuadeamus oportet, si obuiā hosti eundū erit, Turcas in itinere nō
 permitturos ut aliquid cōmeatus in nostra castra deferat. Nā equorū multi
 tudine maxima occupāt spaciā, atque iter ad castra circumquaque impediūt. Ne
 que huic difficultati ulla alia ratione occurrī potest, nisi ut unusquisque miles,
 quæ ad sustētandā uitam necessaria sunt, secum ferat: ut puta sacculos farinae
 plenos, aut panes recoctos, aut alimenta alia huiusmodi. Ad hæc illud obser
 uandū, ut legiones in acie dispositæ ac leuiorib. machinis æreis circumdatae,
 semper incedāt, neque impedimētis plurib. onerentur. Enim uero si Dominus
 noster IESVS CHRISTVS id gratiæ tuæ maiestati cōcesserit, ut Christianos
 milites lanizaris opponat, proculdubio certissimā adipiscetur uictoriā. Et
 fortissimæ quidē Germanorū peditū legiones primū educēdæ erūt, ut susti
 nere, ac demū etiā reijcere Turcicos equites possint, quousque tandē ad pedi
 tes penetrare liceat. Turcicus autē peditatus, quāuis fortissimus sit, nunquā ta
 mē Germanis lancearijs, præsertim Boemis, Hispanis atque Italis scopietarijs
 (ut uocāt) adiutis par erit. Quod si lanizari in fugā uerterent, iā æreis machi
 nis, impedimentis atque adeo castrorū hostiliū omni apparatu potiri fas es
 set. Neque admodū referret, etiā si omnes equites in columes euaderēt, quan
 do experientia ipsa iam cōstat lanizaros Turcicarū uirū ueros esse. In huius
 modi autē euctu, etiam Christiani equites, licet pauci, cōmodè satis in hostem
 ferri possent, sic tamē ut à nostro peditatu nō longius abiret, ne ab hostib. cir
 cumcludi cōtingeret. Nā quū tā leuis armaturæ, quā cataphracti equites
 optimè armati sint, securè hostes insequi, ac se subinde ad peditatū recipere
 ualere. Neque id inutile fuerit, si extremi peditū ordines clypeis ac parmīs
 utantur, quo antequā cominus in pugnā descendant, sagittas excipere ab
 que nocumēto possint: tāta em̄ sagittarū ueluti grādo erit, ut quā plurimi uel
 armorū, uel aliarū rerū tegumenta desideraturi sint. Nec sanè olim M. Anto
 nius sagittarijs Parthis aliter, quā militū capita clypeis tegēdo, restitit. Quin &
 posteriores Romani cōtra Gothos & Hunnos, qui omnes ferè sagittarij erāt,
 testudinē clypeis itidē cōficiētes, quæ citissimè poterāt, in hostē concurrebāt,
 quia cōmnus pugnātes facilius multo uictoriā cōsequebant. Summa est, ut
 Deū optimū maximū enixè precemur, ne bellū postea quā inceptū fuerit, p
 trahatur, sed facultas illico cōsigidendi nobis detur. Etenim Turcæ si bellū pro
 trahendū foret, ob equorū multitudinē ac patientiā militū, innumerasque pe
 cuniarū myriadas, faciliè tandē superiores euadere possent. Sed si statim con
 fligatur, uerisimile est, peditatū nostrū nobis uictoriā pariturū. Et quāsi si hu
 iusmodi cōsiliū decernēdū esset, alea totius orbis imperij iacere, necessariū
 iudicauerim, ut maximus rerū omnium militariū apparatus fieret, quæadmodū
 ab his quæ sibi timēt fieri cōsueuit: cōtēptis nonnullorū uanis atque inutilib. uerbis,
 qui Turcas antequā periculū faciāt, nihili faciūt: quæ, ubi bellū inceptū fuerit,

Militū nostro
rum intempe
rantia.

Expeditionem
contra Turcam
suscepturis que
obseruanda.

Pugna protra
ctio.

adeò nobis omnia bene disposita sint, ut nò tantū uirtute, armis ordine, machinis æreis, atq; alijs huius generis rebus, Turcis nò cedamus, sed ne numero quidē militū multo illis inferiores simus. Cæterū nonnulli sunt qui existiment Turcā, si ipse aut Austriā, aut Italiā inuaderet, in fugam uerti facilius posse, quàm si Christiani in Turcicas prouincias profecti, eo loci ipsum adorirentur, ubi post longorum itinerū labores, etiā cōmeatus inopiā sustinere fortassis cogent. Et hæc quidē opinio forsan nò aberraret à scopo, si Principes Christiani adeò unanimes essent, ut ad primū ipsius Turcæ aduentus rumorē, ualidas ad resistendū uires in unū colligerent. Sed sperare uix possumus hoc futurū. Nā nullus unq; sibi persuadebit Turcā aduentare, quousq; tādem adeò propinquus extiterit, ut omnis ad re sistendū apparatus, serus ac frustraneus futurus sit: quēadmodū in Rhodia, Belgradēsi, ac Budensi expeditionib. cōtigīt. Qua de causa qui rei bellicę peritiores sunt, arbitrantur, certius ac securius in inferendo hostib. quàm in excipiendo ab eisdem bello uictoriā consistere posse. Bellū enim qd nobis inferat ab alijs, ut periculosissimum est, ita Deus summopere orādus ne huiusmodi nos, inuoluat. Porro q̄ tempore de suscipienda in Turcas expeditione, plurimus sub Leone Papa x sermo erat, Ducum quorū dā primū nominis iudiciū fuit, ut ea nò nisi ualida ac triplex susciperetur: nimirū in hunc modum, ut Maximilianus Cæsar, Germaniæ, Vngariæ, Boemiæ, ac Poloniæ uiribus comitatus, Seruiā uersus secundū Danubiū iret. Franciscus uerò Francorum Rex, ingenti exercitu ex quacuncq; ad bellū disposita natione cōscripto, ex Apulia in Epirum trañceret, ac fauore populorū illorum, qui Turcis alioqui infensissimi sunt, adiutus progredieretur quò bona fortuna iter ostendisset. Rex autem Angliæ, Lusitanis, ac totius Hispaniæ uiribus, nec nò Venetorū triremibus adiutus, Hellespontū uersus nauigaret, castellisq; quos dardanellos uocant, expugnatis, rectā Constantinopolim peteret. Futurum enim arbitrabantur, si res Turcica, uel in uno tantum istorum trium laterum debilitaretur, ut Christiani postea uictoriā integrā adipisci facile ualerent. Sed quemadmodū summæ difficultatis erat, Christianorū uires omnes, ac peculiariter ipsos etiā potentiores Principes in unum colligere: sic Dei uoluntate est actum, ut omnia tunc in nihilum redigerentur, quo huiusmodi Turcarum debellandorū occasio trāquillioribus temporib. adeoq; tuæ maiestati iam adulectę seruata, eam ad summum fastigium ueræ gloriæ, ut suis innumeris uirtutibus mereret, extolleret.

FINIS.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE CON-
DITONE VITAE CHRISTIANORVM
sub Turca.

EST inter Christianos homines odiorū atq; inimicitiarū tāta acerbitas, & tā cæca rabies, ut ea multi mortales perciti atq; acti præcipites, nihil dubitēt in se ac alios pessimē cōsulere, & in eas uoragines se ac suos omneis, uel uotis ac desiderijs, uel etiam quatenus possint re ac opera conijcere, unde nunquā deinceps emergant. Optant alij non unius aut alterius hominis cadem atq; interitum, nec inimicitias inimicis concludunt, sed populorū, ciuitatum, nationum gentium cladē læti ac libentes spectarent. Alij nouationib. rerū student, & cuperent non solum principem mutatū, sed Turcam, aut impium aliquē regem, & à nostra pietate nò tantū uita et actionib. ed nomine quoq; ac p̄fessione abhorrentē. Ad quā tā impiā ac nefariā animi libidinē uarij uarijs de causis rapiunt, Sūt qui hoc cupiāt, qd sub Christiano

Victoria in inferendo quam excipiendo bello certior.

Belli Turcis inferendi optima ratio.

Dardanelli.

stiani principe (Christianos hic de nomine ac p[ro]fessione n[on] cupo) sub tali ergo
 rege durā uita & intolerabilē transigūt, pressi uel à rege ipso, uel ab alijs qui-
 bus rex publicas administrationes cōcredit ac cōmēdat, uel ab hostib: quos
 ille in se lacessiuit, quū illis à finibus ditionis suae arcēdis par nō esset. In quo
 utriq; & princeps & subditi, nō mediocri flagitiū admittūt. Ille quidem, qui
 muneri suo nō satisfacit, & patrē professus, hostē praestat, causamq; eiusmo-
 di querelis praebet. Christianus uerò priuatus etiā culpādu[s], qui ita rerū ui-
 tae huius cura & cogitatione à cursu cœlestiū reuocatur, ut suā & aliorū quie-
 tem inturbet. Vnus est finis, quō omnes tēdimus, nēpe felicitas illa semp[er]
 10 terna. Vna uia, quā ingrediēdū, uera pietas. Quātulū refert, modō ab hac uia
 nō depellāre, quid extra illā fiat? quid prauus aliorū atq; incitatus animorū
 tumultuetur impetus? Quā parū refert Christiani hominis tā exiguū atq;
 incertū uitae curriculū, sub q[ui] principe decurrat, modō ut metā possit pertin-
 gere, quō cōtēdit? Viatores uidemus paulo prudētiores ac moderatiōres, ut
 te omnes molestias, et uisū ac perpellū indignissima siue in diuersorū, siue
 in uia ipsa, tacitos pretere ac deuorare: in id modō spectātes ac intētos, quō
 p[ro]fectionē destināt, cultu modico, ac interdū sordido, splendore illo atq; illa
 dignitate deposita, qua sunt in patria. ferūt excludi se, extrudi, nō haberi ho-
 nestissimis hominib. honorē, tractari se ut famulos, illā aduersum se exerceri
 20 petulantia, cuius sunt ipsi domi cōcōtores ac punitores. Quid eos qui in a-
 liena regiōe negociant, si quid illis uel à priuatis grauius, uel à principe exi-
 stat, uel etiā à solo aut caelo, quomodo aspiciamus cōcoquere ac pati, & q[ui] in
 statiōe perdurare, ne lucri spes abrumpat? Quē Germaniā frigora tolerāt Ita-
 li & Hispani, atq; aded Bethyci mercatores: quos Aegypti aut Africa ardo
 res Galli & Germani: quae tributa, indictiones, duritatē oris, uerba atq; etiā
 interdū uerba cōtumeliosissima: omnia mollit ac cōdulcorat spes rei augē-
 dae. Quid milites perferunt in castris ob uillē stipē? quid athletae ob uictoria:
 quātū uenatores p[ro]pter ferā occidendā? Tā ualidē spes aliqua animū omnē à
 praesentiū rerū cogitatione ac sensu ad se auocat. At uerò, q[ui] nos ita in cura p[re]-
 sentiū rerū immoramur, an nō apertē declaramus, nō ita animū nostrū spe a-
 30 li q[ui] duci premij, ut illorū: alioq[ui] q[ui]to minus illi, de quib. dixi, hęc praesentia scēti-
 remus, occupati atq; intēti in eā uita, q[ui] immortalis est post hāc mortālē futu-
 ra. Idcirco sacri apostoli, quū uiderēt nō debere Christianū suū cura rerū uisū
 huius intricari, obedire nos rectorib. ac praefectis nostris iusserūt, nō solū cō-
 modis & mitib. sed asperis quoq; & difficilibus: nec parere nos tātū uolunt,
 sed et p[ro] illis orare cœlestē nostrū patrē, ut sapiētē populū regāt, cuius admi-
 nistrationi praesint. Id quū disertis uerbis p[re]cipiūt, tū ipsi ac martyres, dein-
 oēs praestiterunt. Cypriano Cēsario quum esset tanq; crimē obiectum à praef-
 ecto, q[ui]d in Cēsare cōiurasset, respōdit: Longissimē absumus nos Christiani
 40 ab ista culpa, qui Cēsari, etiā aliā sacra, alios deos colēti: tamē quia princeps
 est noster, bene & cupimus, & precamur, & rogamus Deū nostrū, ut mentē
 illius ad cogitationem uerorū honorū adducat. Nā quid potest tātū princi-
 pes eripere, q[ui] nō maius sit, q[ui] odium, q[ui] res turbat, & auocatio à religione eri-
 piat, ac tollat: siue bona inter se diuersorū generū cōferant, fortuita cū corpo-
 reis, aut animorū, siue etiā generis eiusdē. Alij speciē sibi q[ui]dā cōfixerūt stul-
 tā libertatis, ne nominatā quidē in uetustis Romanorum ac Graecorū monu-
 50 mentis, nedū expressā, ut cuiq; impunē liceat q[ui]tū libeat: q[ui] quū sub Christia-
 no cōsequuturos se desperent, ideo uel Turcā mallent: quali is benignior sit
 in largiēda libertate hac, q[ui] Christianus. Quid tu dicis? Sita uerò est in hoc li-
 bertas, q[ui] nihil ad publicū bonū a[er]ario ciuitatis pendeas, uel principis fisco:
 quōd penitus sublata sint uectigalia: magistratus uel nulli uel auctoritate de-
 bilitata prorsum & imminuta, ut à priuato nō differat: q[ui] impunē liceat cui-
 uis malē

Pressi à suis
 principibus
 Christianis.

Magistratus
 bedendum, ai
 uinitus consta
 tuto.

Libertatis spe-
 cies.

uis malefacere: Vbi uisa est libertas hec: quando audita: quis populus, que res pub. uel punctū posset tēporis in tali libertate cōsisteret: an nō si omnia omnibus licerēt breui fieret, ut nemini liceret quicquā, & p̄ principe uno excluso sexcenti nascerent postredie: nec esset ullus, qui se nō in illius reponi ac collo cari sedē uī, armis, cæde omniū peteret ac cōtenderet: Cedō, q̄d tandē tēpus uolūt uel Athenis signare, uel Sparte, uel Romæ, in q̄ maxima uiguerit libertas: Nullū inuenietur tā solutū ac liberū, in quo nō uectigalia fuerint: transeo, quum non solū æs, uel argentū, uel aurum rei erat publicæ impendēdū, sed sanguis quoq; ac uita uolenti nolenti, quod contingit uel sub florentissima libertate, 10

Libertas quid. Cōtra potius ea existimat libertas summa, legibus ac legitimis magistratib, quietē obtemperare, & bonos se ac moderatos præbere ciues, uoci legū aut magistratuū præstō esse, & imperijs prōptē ac alacriter parere. Imō uerō hec una est libertas uera, ut uelis bene uiuere, hoc est animi uitijs uacare, & impotentissimis tyrannis animi motibus ac cupiditatib, nō seruire: que sola est seruitus, ut nec reges ipsi dici possint liberi, quādiu his obsequunt. Proxima est libertas, quæ ex priore illa deriuat ac deducit, quietē & pacatē legib, ac magistratib, tanq; publicis parētib, obedire: qui, sicut est in mimo, amādī sunt, si boni: sin aliter, ferēdi. Nā malē, & per alienā iniuriā uiuere, libertas nō est, sed effusissima atq; effrenis quiduis agēdi licētia, & flagitiorū ac scelerū impunitas. Quidā se nō putāt satis liberos, nisi quiduis in quēuis liceat, sublati legibus, summoto metu pœnarū omni, & reuerētia magistratuū. Alijs ob oculos uana quædā obuersat imago libertatis, quæ animas imprudētes in errorē ad ducit: quæ q; nō solū cū chartis exoleuit ac computruit, sed nulla potius ullo fuit tēpore, ullo in populo: nec ipsi qualis sit, satis scirent explicare, etiā si maximē uellēt ac conarent, tātū se libertatē clamāt cupere. Euoloat uerō, legāt rerū ueterū monumēta omnia. inueniēt nulla esse nūc tā dura, aspera, difficilia tēpora, quib, nō peiora atq; intolerabilia fuerint Romæ, nō modō sub Cæsarib, q̄rū uix unus atq; alter nō importunissima fuit bellua, sed sub ipsius cōsulibus. An huc adducā ciuiliū bellorū nomina, Antonios, Octauios, Brutos, Cassios, Dolabellas, Hircios, Pansas, Cæsares, Pompeios, Marios, Syllas: 20

Libertatis uana species aliquot.

adde his Gracchos, Fuluios, Carbones, Saturninos, Glaucias, & aliā turbulētorū ciuiliū manū. Quid: iuuabat ne aliquē illis tēporibus Romæ uiuere, aut omnino natū esse: ut mortuorū cōsolationes inde peterent, q̄d tā miseris esse absumptos tēporibus, felicitatis & maximi cuiusdā bñficii loco deberet deputari. Sic Sulpitius cōsolat Ciceronē, sic Cicero mortē L. Crassi, et Q. Hortēsi oratorū. sic Cato habitus est felicissimus, q; eo modo ē uita exisset, atq; eo tēpore. Si quis superiores etates memoria repetat, inueniet pauperē populū exiguū pepēdisse uectigal, sed ex facultatib, exiguis, ac p̄pe nullis: stetit tamē in acie noctes ac dies armatū, ferentē labores ac pericula militiæ, quū stitendū numeraret malignissimū, diu nullū, ita ut mergentib, se in sortē uisuris, corpore et sanguine crudeli esset fœneratori satisfaciēdū. Deniq; nō opus est ambagib, quid fuit alia Romana respub, nisi tacitū q̄ddā regnū nobilitatis in plebē: An Athenas libet inspicere: nō placebūt, nihil fieri potest turbulētius illo populo, nihil leuius, nihil ingratius, ut nulli essent infeliciores, q̄ qui uel aliqd ad cōmunes & publicas utilitates cōtulissent, uel qui in signi uirtute aliqua & laude præstarēt. An placebit Sparta, etiā gētilib, sapientib, improbatā ut Platoni & Aristoteli: cōsensus quidā ad bellū, & durā inhumanitatem. Quæ est ergo libertas hec, quā ipsi nec optādo & cogitationib, talē possent fingere, ut ciuitates, & hominū coetus ac cōmunio cōstare cum illa posset ac perseverare: Sunt, qui quorundā principū aut nationum odio, malint Turcæ, &

Romana respublica tyrannis.

est ambagib, quid fuit alia Romana respub, nisi tacitū q̄ddā regnū nobilitatis in plebē: An Athenas libet inspicere: nō placebūt, nihil fieri potest turbulētius illo populo, nihil leuius, nihil ingratius, ut nulli essent infeliciores, q̄ qui uel aliqd ad cōmunes & publicas utilitates cōtulissent, uel qui in signi uirtute aliqua & laude præstarēt. An placebit Sparta, etiā gētilib, sapientib, improbatā ut Platoni & Aristoteli: cōsensus quidā ad bellū, & durā inhumanitatem. Quæ est ergo libertas hec, quā ipsi nec optādo & cogitationib, talē possent fingere, ut ciuitates, & hominū coetus ac cōmunio cōstare cum illa posset ac perseverare: Sunt, qui quorundā principū aut nationum odio, malint Turcæ, &

cæ, & cuiuscunq; principi barbarissimo subijci, quàm illis: ut Itolorum quidam,
 quorum Gallum alij, Germanū alij, alij Hispanum tam infense oderunt, ut ma-
 lint centies mori, & quod morte est peius, indignissima & nefaria cuiusuis impe-
 rata facere, quàm sub illis uiuere. Si meminerunt cladum Italię, res quidē est acer-
 ba, & profecto desolanda. Sed an non plures atq; atrociores ipsi olim toti huma-
 no generi intulerunt? Ignorant has esse rerum humanarū uices, ut uictor uinca-
 tur, & patiatur inuitus ac gemens, quæ aliquando fecerat lætus ac exultans? Ro-
 ma est capta & expilata, graue sanè & odiosum bonis omnibus, quis enim uellet
 id factum? ne ipse quidem Princeps, cuius auspicio res putatur gesta. Sed redu-
 10 cat Roma in mentem ac recordationē, quot ipsa urbes ceperit, expilarit, incen-
 derit, diruerit, solo æquarit, non modò tecta & populum, sed uestigia quoq; de-
 leuerit ciuitatum uetustissimarum. Quid idem ipsi Itali? quomodo matrem suam
 Italiam tractarunt? an humanius & mitius, quàm exteræ istæ nationes? an uetera
 nomina iterum commemorem, Marios, Syllas, & huiusmodi: nunc in ipsis istis
 cladibus, quarum memoria recentissima est, & sensus adhuc urit, an non sæuio-
 ra multo ipsi designarunt Itali in Italiā, quàm Germanus, aut Hispanus, aut Gal-
 lus? At oderunt gentem, cuius sentiunt incommoda. Putant ne talē se eam gen-
 tem in amicos, & iunctos, uel ditione, uel fœdere præbituram, qualem in hostes
 armatos, aut hostium ciuitates atq; agros? aliam sentient amicam, quàm inimi-
 20 cam, non tales experiuntur Neapolitani Hispanos, quales Insubres, Neapoli sta-
 tur legibus, habent ciues cum peregrinis, cum militibus idem forum, eundem iu-
 dicem, omnibus ex æquo ius dicitur, secundū leges & iura, inter hostes nulla pu-
 tatur legum communio: licere in eos credunt, quicquid iubeat. Principem uerò
 non posse pati extraneum, nimis est delicatum, ne dicam insolens, quum & olim
 mundus tam diu passus sit Romanos magistratus, & in unaquaque natione sci-
 mus res collapsas & propè perditas, exteri principis cura esse ac prouidentia ere-
 ctas ac restitutas, in Hispania, in Germania, Britannia, Gallia, in ipsa eadem Ita-
 lia. At qui ab extero tantopere abhorrent, cur ipsi accersunt, non futuri mox ac
 cito pares? & si Hispanum, uel Germanum, uel Gallum sic fastidiunt & oderūt,
 30 cur Turcam & Scytham extremæ feritatis ac barbariei non abominantur, diffe-
 rentibus, diuersis, contrarijs moribus, lingua, commercio, religione? Non de-
 sunt, qui Christiani dicuntur, non amore pietatis, aut etiā professione uitæ, sed
 tantum uelut quodā cognomine, quod nati sint inter Christianos: haud aliter,
 quàm dicerentur uel Romani, uel Carthaginēses, uel Scipiones; tam facile, tam
 libenter cuiuscunq; superstitionis & impij deorum cultus futuri, quàm san-
 ctæ religionis nostræ. Ad istos tam deploratos, seu uerius deplorandos, longē
 esset repetenda oratio, ut qui ad humanum essent sensum mentemq; reuocandi:
 à qua tam longē recedit quisq;, quàm à religione: sine qua, si quis acutè rem ex-
 pendat, non est homo, homo, sed bellua. Itaque multo alia his opus esset oratio,
 40 seu pharmacum uerius. Nam quemadmodum Circe illa pharmacum habebat,
 quod humanæ faciē ac naturæ redderet, quos ipsa eadem pharmaco alio ex ho-
 minibus bestias fecerat; ita malitia hominem in belluam mutauit, conuertit rur-
 sum in homines ratio ac religio. Non intelligunt infani isti, si hic humana o-
 mnia consumantur, nihil penitus inter hominem inter futurum & bestiam, nisi
 quod bestia simplicius cōformiusq; ad naturam uiuit, hoc est felicius: homo uerò
 maiore malicia, ac proinde rerum cura obruitur ac premitur, id est miseria perē-
 ni. Quæso num etiā si optio daretur, eam eligerent conditionē uitæ, ut omnia
 cum corporibus interirent? Sed hæc opinio, quæ non solum animę uitam eripit,
 & eam, sicut Cicero infectatur, tanquam capitis damnatam morte multat, uerū
 etiam

Principis aut
nationis oso-
res.

Roma capta.

Principem exa-
traneum non
pati, nimis de-
licatum.

Christiani so-
lum nomine.

Circes pharma-
cum.

etiam religionem extinguit, & Deum de cœlis ac mûdo detrahit, maioribus est à me aliquando uiribus aggrediēda: & quod de Christi auxilio spero ac confido, penitus extirpanda. Interea autē omnes, quibuscunq; aliquid in animo restat honesti ac boni respectus, attendant. Quum adhuc ferueret sanguis Christi, & firma esset constansq; Christianorum hominum fides, et proinde religio pura atq; incorrupta, nihil erat utilius Ecclesiæ, quàm agere sub principe impio, à pietate nostra sententiâ abhorrente, professione hoste. Nam in fide tam solida & tam altè radicibus immixsis, non erat periculū, ne quis ullo metu perterrefactus, aut uoluptate delinquitus, aut spe illectus nutaret. uincebat omnia, superabat, prosternebat, conculcabat ualidissimus cunctorum adfectuum amor: nec aliter minas, terrores, uerba, tormenta, cruciatus, mortem, fides charitate sulca atq; adiuta excipiebat, quàm marinos fluctus, & tempestatem impactus scopulus aliquis uetus, rupis durissimæ: ut ita infigi ac confirmari fides uideretur, quemadmodū stipis aut saxū festuca percussum. Ergo altius acta sunt per martyrium fidei nostræ fundamenta, quicq; icctus eò putabantur infigi, ut luxarent & reuellerent, harentem ac fixum stipitem altius demittebant. Nulla in terrâ decidebat cruoris martyris stilla, ex qua non centū Christiani uiderentur surgere: adeo erat efficax sanctus ille cruor, qui exemplo principis & auctoris sui, pro ipso eodem libenter fundebatur. Iam ad permouēdos saxeos illos et ferreos homines, quàm erat illud ualidum, uidere constantiam profitentiū, ut durum duriore frangeretur, intueri robur humano maius, planè cœleste, & diuinitus adiutum: Philippus Vostrensis princeps Romanus, ad annum v. c. millesimum, Christianum nomen magis est professus, quàm præstitit pietatem. Insecuti nihilo secius principes, idem in nomen Christianum exercuerunt odium, quod superiores Decius, Diocletianus, Maxentius, & alij. Primus bona fide baptizatus est Constantinus. Fuit dies ille, nescio, an tam Ecclesiæ prosper, quàm multis forsân uideri posset. Certè D. Hieronymus in uita Malchi monachi, non perinde uidetur esse illo factò lætus. Cessauit enim martyrium, id est fidei cotricula, accensio charitatis, fundamentū ac robur rotius religionis: securitas illa peperit negligentiam & obliuionē maximarum uirtutum, non minus quàm longa & certa pax ociosis militibus desidiam atq; ignauiam. paratior erat quisq; in præfenti, aut certè impendente periculo, quàm nunc sumus metu sublato. Nam etiā num in tam alta hac securitate adituri pericula aliqua, uel naturæ, uel casuū: ut intraturi mare, aut præliū, aut euidentis aliud capitis & uitæ discrimen, sanctius nos gerimus, & paramus nos diligentius diuini iudicis examini, quàm quum lautū accumbimus frequēti & lato conuiuio. Ingressus est princeps Ecclesiam, non ut uerus ac planè Christianus, quod fuisset sanè felicissimum & optandum: sed inuexit secū nobilitatē, honores, arma, insignia, triumphos, supercilia, fastum, superbiam: id est, uenit in Christi domū comitatus diabolo: & quod fieri nullo modo poterat, uoluit duas domos aut duas ciuitates coniungere, Dei & diaboli, quod non magis potuisset efficere, quàm Romā & Constantinopolim: quæ tanto & terrarum & maris tractu separantur. Quæ communijsio Christi ad Belial: inquit Paulus. Refrixit paulatim ardor, nutauit fides, degenerauit tota pietas, cuius nunc umbra atq; imaginibus utimur, easq; (ut ille dicit) utinam retineremus. Sed quemadmodū dies ille Constantini tristis pietati fuit, & dolendus: ita ille acerbissimus, nefastus, aterrimus illucebit, quisquis nunc his moribus & hac uitæ ratione populū aliquem Christianū ditioni subdet uel Turcæ, uel principis cuiuscūq; à pietate nostra nomine alieni, ac professione: imò uero non illucebit, sed perpetuas tenebras & noctē inferet. Vos qui immunitates, qui libertatis nomina tanti facitis, reputare decet, uos omnes Turcæ non alio futuro.

Martyrij momentum ad firmandam fidem.

Primus Cesar Christianus.

Constantinus.

Ecclesiæ quæ mala per Constantinum inuectæ.

turos loco, quam pecudes, quas ad utilitates modò & fructus suos alit, nò ad participatū ullū commodorū, honorum, non deniq; earū rerum quæ communes sunt ciuibus inter se: quū illi non simus futuri nec ciuiū numero, ac ne hominū quidē. Non patere nos augeri opibus, potentia crescere, uigere honoribus, pollere dignitate, incrementa nostra omnia haberet suspecta, inimicus nobis lege, inimicus professione, inimicus odio, & suo & auito, nec ulla se nobiscū crederet deuinctū lege, nullo iure, nò fœdere, nò cōmunionē, non humanitate & natura ipsa omnib; cōmuni. Quicquid ipsi liberet, existimaret licere oportere, & iure uictoriae, & quod nò cēseret ulla esse leges, ullū iustitiam, nullam fidem, qua soluti affectus possens alligari, aut uehemētia impetus retardari ac impediri. Nam qua fide uictoriā exequatur, testes sunt Rhodiani milites, qui nisi se maturē subduxisset, crudelissimo illos dolo statuerat oēs intercipere. Sed nec ad ipsos suos populares et eisdē initiatos sacris meliore uti fide. Victo & capto Sulthano, Mamelucos paratos se defendere, quū in fidē accepisset, uniuersos cōtrucidauit. Id quū ausus sit nò sine aliquo populi sui cōsensu, quid eū facturū in nos censemus, secundo suo populo & applaudenter? Quod si ipsi eidē mitius aliquē nostrū aut honorificē placeat accipere, aut uix liceret ei inuidia suorū, aut nobis acerbissimus esset is honor, tanta inuidia infectus ac cōtaminatus. Nā quocunq; aliquis nostrū receptus esset loco, ab eo se exclusū eiectumq; uir Turca interpretat. Cui nò dico principī, aut Bassano, sed Genuisaro, uel satelliti, uel gregario militi nò liceret, quicquid esset collibitū in nos, in liberos, in uxores, in fortunas nostras? Quid nī? nēpe hominib; in canes, illorū opinione. Vtinā huius rei non tā acerbū haberet Christianus orbis exēplū, & hęc potius cōiecturis, a nobis fingerētur, quam tristibus ad eò experimētis. An ulla gēs, aut ullus omnino hominū tam extremā est seruitutis aliquando conditionem passus, quam nunc patitur inclyta illa & ingenijs, & literis, & armis Gracia? quod mācipiū miserius seruit, quam illa Gracia: quæ olim pro solo libertatis nomine tantū effudit sanguinis, tantū armauit militū, qui ad certissimā atq; indubitatam mortem ire nò dubitarēt pro libertate? Ut nūc nullus in tāta regione nascatur ingenio paulo liberiore, aut impatienti seruitutis, qui nò primū omnī Graciā sibi relinquendā & fugiendā ducat, uelut ergastulum ultimæ seruitutis: in Italiam se aut in alias orbis partes conferat, magnū secum quocunq; eat, circumgerens documentū, quid patiendū sit uiuentibus sub Turca. Hęc cū ferrent uiri fortes, armati bellatores, & iactatores libertatis? Hęc parati sunt perpeti, qui pati nò possunt indictionē aliquā extraordinariā Christiani principis, aut syluam, uel aquulā, uel piscem, uel leporē ex publico priuatū fieri? O quam cæcis oculis ista intuemur? & dū præsenti cupiditati seruimus, nihil cūctamur in apertos malorū gurgites nos immergere. Tu ergo ut lenticulā aut intertriginē sanes, hauris uenenum: & quia parū acutē cernis, utrumq; tibi lumen extinguis? Quid porrò principes? An putant uerò, si sub illius ditionē ac potentia uenerint, etiā si initio sedulò dissimulet, & amicorū eos ac sociorū nomine dignet, nò eū tamē paulò mox ut inualuerit, & uires cōfirmarit, ad morē suū patriū reditū? ut nemo pedē unum terræ possideat, quē possit suum dicere: omnes serui ac mācipia illius & sint & nominentur, & cui cunq; impurissimo carnifici ab eo missio præbēda sit ceruix, sine ulla detractione aut cūctatione, si dominus iubeat? Vbi tum erūt feroces isti ac teneri, qui ne uerbulum quidem affinis aut propinquū possunt perferre? Erit hęc dura quidē, sed tamē iusta Dei ultio, ut qui Christianū parem, & fratrem suū nò

Qualis uita nostrorum sub Turca.

Fides Turcæ nulla.

Graciæ hoc seruitus miseræ.

n n tulerit,

tulerit, extremæ conditionis seruitutē sub crudelissimo domino seruiat. Di-
cent hic mihi nōnulli ex his qui sanctitatis opinione affectāt, honores, opes,
decus, dignitas, uitæ cōditio, carnalia sunt omnia: ualeant, Christianis nō cu-
randa. Valeant sanē per me, atq; utinā iam pridē iussissemus hæc ualere: que
si non tantoperē in nobis inualuissent ac infedissent, nemo inter nos de Tur-
caloqueret. Sed agedū excutiamus spiritalia. Erit ne adeo spiritalis quisquā
nostrum, tā obfirmato atq; obturato animo ad sensum rerū omniū uitæ hu-
sus, qui perpeti ac tolerare possit, qd est Græco quotidie deuorandū: obijci
nobis, ut crimen atq; ignominiam, nomē hoc Christiani, quo tantoperē iure
gloriamur? Poterit audire tot blasphemias, tot maledicta, tot conuicia nomi-
nis CHRISTI, & dei omnipotētis? Quod si quis inter illos uel uerbū unū per
imprudentiā cōtra Mahumetē miserit, uel uita sit ei, p̄tinus, uel religio amit-
tenda, ē uestigio enim aut moriendum est illi ipsi, aut ad eam ipsam sectā trās-
eundū cui maledixerit. An nō plerisq; omnibus, si hæc uiderēt, animus haud
aliter accenderetur, q̄ Mathathie Maccabæor: ut occiderent & Iudæum ido-
lo sacrum facientem, & id fieri iubentem gentilem. Quid illud omnium gra-
uissimum & acerbissimū, abduci liberos paruulos in remotissimas regiones?
ut ibi abnegato CHRISTI nomine, & tota pietate in obliuione missa, seruiāt
domino spurcissimo ac impio. Quis id nostrū perferret? quis nō mallet mo-
ri millies, quā id uidere, uel etiā audire? Neq; inter hæc audēt Græci filios
suos obiurgare, reprehendere, castigare flagitia, formare ad uirtutē & studiū
honesti, uirga & flagris quū res poscit admonere disciplinē, ne illi irritati, ad
Turcas se conferant, et hoc filij audent parentibus minari: a quibus Turcis si
quis sit semel receptus, nulla uī, nulla ope, nulla arte potest unde uenerat re-
dire. Et quū inter animātia omnia solus homo scelere suo corruptus a natura
sua discesserit, quia & a deo, fit ut si sibi relinquat, nullū animal efferatius eua-
dat, nullū magis barbarū atq; in compositū, nec ulla fera bellua tā sit immani-
bus moribus & inhumanis, tam belluæ similis, ac homo. Quales ergo illic
dolefcere atq; educari pueros est credibile, solutos, estrenes in licētia atq; im-
punitate uitiorū omniū, semota disciplina? Quæ potest in eiusmodi animis
esse pietas? lam religio mirabiliter efflorescit, studijs adiuta sapiētiæ & bona-
rū artū, quibus eruditus atq; excultus animus acutius recōdita diuinę sapiē-
tiæ mysteria intuet: nec remotus est ad diuina gradus cognitio atq; explora-
tio rerū humanarū & mūdi huius cuius notitiā corporis sensib. capimus, atq;
usurpamus. Apostolus Paulus inuisibilia Dei per uisibilia cognosci ait. & pri-
mā Abrahæ cogitationem accessumq; ad uerū atq; omnipotēs numen ado-
randū ac colendum ex astris illi, ex cœlis, ex ordine & constantia mundi esse
ortam, autor est Philo Iudæus, is qui de mundo scripsit: ut nō iniuria uideat
dixisse Psalmista, cœlos enarrare gloriā Dei. Nec alia maior est superstitiōis
ac impietatis causa & occasio, q̄ ignorantia. At studia humanitatis, id est phi-
losophia, & reliquę ingeniorum atq; ingenuę artes, ut honore uelut gratissi-
mo quodā & saluberrimo fauonio exhilaratę, flores ac fructus fundūt: ita cō-
temptu aut etiā neglectu flaccescunt, ac emarcidæ collabunt. Græcis aut Ro-
manis rerū potiētibus, magni sunt in disciplinis omnibus p̄gressus facti: sub
Gotthis et Barbaris illis ac feris dominis ita elanguerūt, ut parū admodū ab-
fuerit, quin uitam omnem penitus ac spiritum exhalarent. Quam tenues, q̄
inualidas earū reliquias patrum etas & nostra accepit? At Turca q̄ alienus
sit ab omni cultu animi, Scytha, sanguinarius, q̄ non uel fando audiuit: Sub
eo qd sit artium decus, qui uigor, uel ex Græcia discamus, Nisi fortē meliores

Spiritaliū inui-
ria cuiusmodi
sub Turca se-
rende.

Hominum feritas unde.

Disciplinarum momentum ad pietatem.

Philo Iudæus.

Ignorantia.

Turca barbaries.

nos putamus fore, aut pollētiore ingenijs, magisq; factos atq; aptos ad lite-
 ras, aut natura & nutu quodam ingeniorum magis ad literarū itudia propen-
 sos Græcis: à quib. artes ac disciplinæ omnes, cultusq; & ornatus ingeniorū
 & natus est & auctus, & in cæteros omnes mortales propagatus. Si ille pristi-
 nus, qui iā olim ardor deferbuit, adhuc in nobis duraret, fortassis credi posset
 piē uicturū Christianū sub Turca. Sed quū uideamus inter nos plena & flo-
 renti ecclesia, propter nummū unum cēties peierari nomē Domini, ubi per-
 iurio nō solum à diuino iudice parata est spiritalis animaduersio, sed etiā ab
 humano corporalis: quid futurū abitratur, nō nummo uno, sed tanta merce
 10 de proposita cōmissi: Et qui sub Turca cōtra Christianos, cōtra patriā, cōtra
 penates, cōtra religionem meret ducato uno: an nō religionē ipsam deseret,
 & se abnegare profitebitur, si is iubeat, aut se cupere significet, propter decē?
 Quid ij qui hic inter nos de fide sunt dubij: nū illi nō leuissimo momento im-
 pulsi deficerent? Nec illi ipsi qui nunc sunt firmi ac constantes, fortassis stabi-
 litatem illā suā perpetuō possent cōseruare. Quantū putamus cōtagij ex du-
 bijs & incōstātis fidei Dei hominibus ad sodales, ad uictores, ad familiares,
 & eos quibus cū uersantur & colloquuntur affricari ac harere? Non minus
 atq; ex putri a liqua ac foeda scabie. Cui non iniiceret scrupulos, illa tam fre-
 quens dubitatio, inquisitio, examinatio, altercatio, præsertim accedēte in par-
 20 tes diaboli ueteratoria astutia & fraudibus: Nā si in reb. quæ corporeis sensi-
 bus exposite sunt magis atq; obuię, quā ea in quib. sita est fides pietatis hu-
 mana cauillatio aliquid semper inuenit quod cōuellat, quod luxet, & præsti-
 giæ sensibus nostris fiūt, ut ueritas sepe obscuret ac cogatur latere, nō id qui-
 dem rerū uitio aut magnitudine luminis nostrorum ingeniorū, sed tenebris
 atq; hebetudine mētis nostrę, ut meritō ille dixerit, Nimum altercādo ueri-
 30 tas amittitur: quid futurum est in religione, in ea quę sensum omnē humanū
 excedit, quæ est substantia rerum sperandarum, argumentū nō apparentiū:
 Fortior quidem Deus diabolo, & omnium ueritas fortissima: sed nos quia à
 Deo ad diabolū defecimus, quæ à partibus nostris uidētur stare, facillimē
 30 recipimus, agrē quæ faciūt, p̄ diuinis, pressi hoc carnis pōdere, quæ nutu suo
 ad ima nos dehincit: id est, à cœlestibus ad terrena, ut magno conatu sit opus,
 quo tā onusti cliuū hunc ascēdamus, quū ultrō per pronū delabamur. Ad-
 fert tēpus ipsum ueritati splendorem ac lucem, & ipsa ueritas postea quā diu
 latuit, emergit tādē: fateor. sed interea, dum tēpus cunctatur, dū illa emer-
 git, nos immergimur, ac perimus. Postremò, quum hic inter nos, ubi incita-
 mur monitis, autoritate sapientū, exēplis bonorū deterremur ab impietate,
 ignominia, dedecore, foro, iudicijs, pœnis, nihil uel uideamus uel audimus
 qd ad impietatē aperit ac palām adhortet atq; impellat, aut à uirtute, p̄bita-
 te, pietate auertat atq; arceat, respectū tamē CHRISTI inter postrema posue-
 40 rimus: nūquid si in uersa sit uitæ et rerū ratio, nō potiora erunt nobis, quæ iā
 nūc priora esse quā pietatem existimamus? Quid iam ergo est reliquū, qd
 furiosū homines, perditū, desperatū, cōsecuturos se sub regno Turcę sperent:
 nō opes, nō honores, nō dignitates. Quis enim hæc canib. cōcedit, cuiusmo-
 di nos illis erimus? Libertas quę esse poterit sub tali domino, imò sub talibus
 dominis: nobis præcipuē: quū nulla sit eius popularibus, eiusdē gentis, et he-
 relis: Literarū nulla erit cura, nulla mētio, pietas in periculo. Quid restat: ut
 noua aliqua rerū natura cōdatur, cuius boni insani isti sub Turca perfruant:
 Quod si quis adeo sit forti atq; audaci animo, ut cōtemptis alijs rebus omni-
 bus, pietatem tamen se sub impio rege conseruaturū cōfidat: id tamen nō de-
 nn 2 bet alijs

Qui tales su-
 mus sub Chri-
 stianis, quales
 erimus sub Tur-
 cas

Dissensiones
 in religione &
 fide.

bet alijs optare ac procurare, de quorū cōstantia ac firmitate nihil habet exploratum. Sedet ipse. Qui sibi nūc uidetur stare, ne se efferat animo, iuxta monita D. Apostoli: sed circūspecte agat, metuens casum. Nō est omnino committendū, ut tentemus, ut uelimus, ut optemus experiri, qualis illa futura sit uita. in tantā tentationē morum ac pietatis, nullo penitus modo, quātum prestari à nobis possit, nō debemus sinere ut inducamur. Nā & illis quos confirmaturus & corroboraturus erat ille spiritus, cui pares nō sunt mundi uniuersi & totius naturæ uires, præcipit tamē Deus, uigilent, orent, ne inducant in tentationem: incerti utrum in ea pugna occumbent, an euadent incolumes. Quāto id est nobis omnibus magis orandū, tanto infirmioribus, omni amicorū robore ac uiribus deserti ac destituti: Precibus est hoc contendendum & omni arte, ingenio, ope, uiribus connitendum: cauendumq; ne tanta perniciēs & tam præfens malum contingat.

FINIS.

QVIBVS ITINERIBVS TVRCI SINT

AGGREDIENDI, FELICIS PETANCII CANCEL-

larij Segniæ ad Vladislaum Hungariæ
& Boemiæ regem.

LIBELLVS.

ACCEPTIMVS, serenissime rex, maiores nostros cū de inferēdo bello cōsultarent, prius itinera quibus tutō in hostes pergerent, multorum & scriptis & documentis accuratius inuestigasse. Qua ex re sæpe cōpertum est, eos fuisse ualidioribus copijs, amplissima regna atq; opulentissimas puincias occupasse adeptos. Ea propter operæ præcium erit, maiestatem uestram commonuisse, quos terrarū limites, quas uegentiū regiones adeat, in Turcos expeditionem affectans. Et quāuis decenti & matura persuasiōe ad prouisionem ruinae Christianæ opus esset exordiri prolixioribus uerbis, tamē status perturbatissimus rerū me prohibet, eoq; maximē qd maiores nostri, quorū exēplis innitimur, in huiusmodi arduis et mature nauādis rebus impigri ac semper citissimi extiterūt. Igitur dimissis oris maritimis, quæ uersus Asiam nauigantibus patēt, referā qui tramites ex septentrionali plaga in Thraciā & orientem dirigant. Primū igitur ex Pannonia ad Istri & Sauri confluentem, trañcitur in superiorem Mysiam prope Belgradū oppidū, ubi due cōcurrūt uie. Altera superior in Thraciam, siue Romaniam: altera inferior ad Dardanos & Macedones mittens. Sed superiorē uiam sequendo, patētibus campis Godomiri præter celebre fanum Ressaue, regum atq; principum illustratum sepulchris, non procul pertransito amne maioris Murauæ, relictisq; sinistrorsum agris Bardiloue, per pagū Branicerū pergitur ad Nisum, olim (ut ruinis cernit) ciuitatē peregregiā, nūc instar uici redactā à Turcis & Bulgarijs habitatā. Adiacet altissimis montibus ex finitimo Rhodope progressis, fluuiio Nisaua, à quo denominatur, magnaq; uernalium copia rerū inter alios Mysiæ & Tribalorū pagos cēsetur præclara. Abest à traiectu Belgradi cxxx millibus passuum. Ex ea ascendendo ad uicum Pirothi sitū in montanis, per agrato uasto monis Cunorouice iugo arduo atq; difficili, cū ob profunda circum eminentiū rupium cōcaua, tum propter densissimū nemus, longioresq; anfractus,

Diuisio itinerū
à Belgrado.

Nisus.

Pirothi uicus.

anfractus. Fit per quinquaginta miliaria accessus ad Sophiā metropolim Tri
 balorū, emporiū nostris seculis memorādū. iacet in plano, spectās ob orien
 te inferiorem Mysiam, hoc est Sagoriā ex Chyabro flumine, circa Bioniū &
 Nicopolim oppidū, porrectam per limites Istrī ad mare Ponticū, à meridie
 Thraciam, ab occasu & septentrione Cordiscos, Tribalos, et excelsas montis
 Vasiligice alpes. Hinc Rhodope præ alijs quàm plurimis quos habet uertici
 bus est eminentior, quali omnib. finitimis motibus imperitās, qd ex ipsa Gra
 ca denominatōe planē innuit. per cuius asperos & angustissimos aditus bi
 duo pertrāsīt ad plana Philippopolis uel Romanicę. Hac Romani Asiæ quō
 10 dam imperiū sibi uendicātes iter habuere. quorū insigne ad hæc usq; tempo
 ra in montis medio marmoreis erectum columnis cōspicitur. Hinc & Goti
 fredum de Bulgonis, dum terram promissionis recuperaturus pergeret, ad
 Hellepontū siue Callipolis traiectum ex superiori Mysia trāscendisse memo
 riā proditū est. Hisce etiā angustijs Vladislaus Pannoniæ & Poloniæ rex,
 olim ab Amuratho Turcorum principe obsessus retrocedere, & in Panno
 niam ire fuit compulsus. Ex Philppopoli uia tridui & campestri continuē
 ad latus Marizæ siue Hebrī fluminis peruenitur ad Drinopolim, uocatam
 apud prisicos Odrysum, siue Horestida. Ea quantum pulchritudine & gesta
 rū gloria rerū inter omnes Thracię urbes semper claruit, hinc uel maxime de
 20 prehenditur, quod eius fecunditate ueteres Bithyniæ reges allecti, ex Asia
 in Europā cōmigrantes, ipsam sibi in domicilium atq; imperij sedem diu an
 te Byzantię expugnationē tenuere. Ab ea, in Propontidem & Hellepontū,
 siue Callipolim miliaria LX, in Constantinopolim uerò CXX cōputantur.

ALTERA VIA INFERIOR, QVAE EX EODEM BELGRADO
 per Dardanos & Tribalos montes Aemum transgressa prope Hebrum
 cum superiori uia coniungitur.

Altera inferior uia est accessu perfacilis. Patet enim ex Belgrado ad li
 mites Mysiæ & Dardanorū CCLXXX milibus passuum progrediēs,
 circa Ostermice oppidum, & Rauanicense monasterium. Adducit primò ad
 30 Morauam, olim Moschiū dictū, ad latus arcis Crusceuæ fluentē, quādoq; im
 briū exundatione inuadabilē. Dehinc ad Basilicā albam, & Apennini mon
 tes, Mysiam inuicem separans. Rassiāni enim primi huius prouinciæ populī
 feroces ac bellicosi, eam partem incolunt quæ ad Drauū, Sauū & Istrū flumi
 na spectat. Valachi montani, genus agreste hominū, hi gregibus tātūm pol
 lent & armentis: aliā autē quæ ad Dardanos, Macedones, & Tribalos uergit
 Seruiāni gētes usu mitiores, & siderū aspectu benigniori, eo quod magis ad
 meridiem tendant, & frequentia cōmeantium mercatorum. Pertransitis ita
 que montibus, sequitur planū Dubotize frequenter inhabitatū. Sed dimisso
 40 aliquantisper ad læuam tramite, qui ad uillam magnam Procopiæ & Nisum
 dirigit, nō procul offert se uallis Cossouiza cū Labo flumine per mediū eius
 decurrente, pcedens ad latissimū Cossouum campū, celebratum toties diuer
 sarum gentiū certaminibus. Verūm ex multis quæ hic præclare gesta in anti
 quis narrantur annalsibus, pauca in huius cāpi memoriā repetā. Galli olim Gre
 ciā atq; Asiam occupaturi, illic primò tumultuantes cū circū finitimis popu
 lis preliū iniere, nō sine magna strage, ut ex eorū monumētis apparet. Preci
 bus namq; uix inducias obtinuerāt, donec traditis sepulture occisorū corpo
 ribus, à prouincia abirent. Præterea anno iā CL Amuratho Turcorū regi ma
 gna cum Barbarorū multitudīne ex Thracia in Mysiā irruenti, Lazarus De
 50 spotus huic cū multis millib. obuians fuit occisus, paucis ex suo exercitu su
 perstitibus,

Sophia.

Rhodope.

Philippopolis.
Romanorum
iter in Asiam.

Hadrianopolis

Moraua.

Rassiani.

Valachi.

Seruiāni.

Dubotize.

Cossouiza ual
lis.Cossouus cāpus
Gallorū clades.Lazari Despo
ti interitus.

perstitibus, apud Turcos uictoria remanente, non incruenta tamen, perempto ibidem eorū rege, ubi eius adhuc intestina marmoreo condita tumulo iacent. Cadaver enim in Bursam, siue Byrsam Bithyniæ metropolim deportatum est, cum alijs ex Othomanorum familia regibus sepeliendum. Postremò hæc fuit illa infausta & omnibus seculis execranda clades, Ioannis Huniadis, genitoris diui Matthiæ Pannoniorum regis, ex cōflictu habito cum Amorthæ & Mahumete Calepino, eius filio qui fuit pater moderni Turcorum imperatoris. Huius campi planicies protenditur circiter LXX millia passuū, usq; ad uiam Cuzamici, et fauces Clissuræ quæ ad Scopiam ducit, posita inter duo flumina Sithnizum & Labum, uallata undiq; montibus, quorum extrema perabundant uicis & pagis, habens ad latus opulentissimum pagum Pristinam: qui ob maximā ubertatem fuit quōdam Mysiæ dominis in summis delicijs. Est in super ad X miliaria Nouamontana ciuitas Germanorum colonia. In principio namq; Saxones in Mysiæ partibus metalla & argenti materiam reperere. Caterum iuxta Horauize lacū & paludes, diuertendo ab ea uia quæ ducit per Binzum, Morauam, ad montes Criuiciniæ infra Mysiam & Dardanos iacentes itinere unius diei ab ingressu Clissuræ, patet accessus ad Scopiam, caput Dardanorum, et terminū Macedoniæ. Hæc ciuitas est ferax, & abtūdās omnib; preciosæ terræ fructib; plena diuitijs, diuersorū peculiaris principis irrigua salubri flumine Vardaro, scaturiente, ex iugis altissimis Orbelli montis qui imminet Macedoniæ, Triballis, Mysiæ, & Dalmatiæ, ac Epiro: propterea opportuna ad cōuocandū exercitū. Inde iter arripiedo per planiciem Gegligoue, uallē Conopnize, Balsa Beobufci pontemq; Strymonis dirimētē Macedones à Triballis siue Bulgaris, prope uillā ripæ Rubæ. Per lustratis cāpis Samocoui, syluis et uastis solitudinib; montis Aemi uocati, apud Triballos eius accolæ Costegnazo difficili admodū uia descēditur ad Marizā, hoc est Hebrum fluuiū & campos Philippopolis, siue Romania. ubi hæc uia inferior, distans à Scopia CCCXXX millibus passuū, cōiungitur cū superiore, ex monte Vasigliza, siue Rhodope, ad hæc plana progrediente.

TRACTATVS DE COGNOMINE

et situ Romania.

Romania.

Romania autē, de qua paulo superius mentionē fecimus, est regio aprica, affluēs omnibus quæ ad humanū expeditū usum: ab Romanis olim ob magnā situs amoenitatē diu habitata. Vnde propter frequentes in ea prouincia Romanorū colonias, & præsertim Cōstantinopolim, quæ quasi altera Roma uulgò nominari cōsueuit. Eius longitudo à littoribus Aegæi equoris & Strymone fluuiio CCCLXXX millibus passuū progressa, ab oriete Pōto, à septentrione Istri ambitū non longē à Rhodope, iuxta Ciabrū amnem cum inferiori Mysia finitur, latitudo uerò ex uicinis Aemi latebris incipiens, ad meridsem CLXXX uersus Callipolim protenditur.

ALIVS LOCVS VNDE EX PANNONIA IN MYSIAM

iuxta Saslon oppidum traiectus est.

Saslon oppidū.

Belgina.

Maza.

Secundus autē locus unde ex Pannonia trāsitus in Mysiā est, prope Saslon, siue Sabacū oppidū, nō procul inde ubi Drina ex Dalmatia decurrens Sauo immiscetur. Ultra Sauum duæ sequunt prouinciæ, Belgina, & Maza, relictis ad dextram flumine Albo, & his montibus, Sacero, Chirbernico, Crupno, Saeza. Et tunc itur ad famosum uicū Vagbem, montesq; Larzi, exercitibus propter currus & alia impedimenta immeabiles. Ex parte sinistra sit progressus ad uadum maioris Muraue, abluentis ibidem Crusseuan arcem, adharendo semper alijs itineribus superius memoratis.

VIA

VIA QVAE EX PANNONIA PER TRANSSYLVANIAM

mittit uersus Thraciam & Pontum.

Est & tertium iter opportunius minusq; laboriosum, ducēs ex Pannonū finibus in Thraciā, & ad alia loca uicina Ponto. Verū quia tam ipsos Pannonas, quam reliquos trans Danubium commorātes populos, illud minime latet, cum ex concursu commeantium inuicem mercatorum, tum ob cōtinuum bellū quod circa oram Istri, & eas regiones Turcos propulsando exercent, pauca tantummodo ad hanc usam necessaria aggrediar. Buda itaque abest à Varadino, LXXX millibus passuum, interiacentibus Cumanorum locis, & flumine Tibisco. Hinc ad Rhium oppidū prope Crisiam amnem, est uia unius diei semper cāpestris. Ex eo patet accessus per uallem longam in Colusuar, siue Themisuar. Inde ad Sibinium pari spacio itineris et perfacili. Hęc ciuitas est principalis ex septem castris, quæ regio uulgò Transsylvania, siue Herdelia appellari consueuit, bello insuperabilis: parit enim strenuos ac fortissimos milites. Est in ea Huniad oppidum loci natura munitissimū: unde Ioannes pater diui Matthiæ regis oriundus fuit, qui hic primū Turcis, eorū duce Mescribecho interfecto melioribus semper auspicijs uictoriā prosequēdo, ad eō hostibus terrori & suis admirationi extitit, ut omnīū sententiā in regni gubernatōrē deposceretur. Ex Sibinio sequitur Corona, siue Bresouia, ultimū oppidum Transsylvaniæ, adiacens montibus qui diuidunt eam prouinciā à maiori Valachia seu Dacia. Hinc tertiā die aditur Tragouiscus metropolis Valachorum, & sedes peculiaris principum inaccessibilis: non muro, nō moenibus cincta, sed fossa, uallo & aggeribus tātū cū sudibus præacutis exterius positis, sita inter paludes obductas, lutosis syluis et lacunis aquarum, ita quod hyeme tota penē circumfinitima regio immeabilis sit. Hęc est prouincia Dacia dicta apud ueteres, Romanorū colonia: unde eius aboriginēs hac etiā nostra tēpestate, passim Latino utuntur colloquio. Est ea gens barbara, crudelis, diuinationibus & augurijs dedita, rapinis semper & prædæ inhians. Ex his locis declinādo uia ad traiectū Bidinij & Nicopolis dirigētem, ad leuā offert se Vasilū castrū, mediū fermē cōsistens inter Valachiam maiorem, siue Moldauiam, ubi sæpe cū Turcis certatū est. Dracula enim cū paucis sed electis, Machumetum Turcorū imperatōrē potissimū in maiori Valachia, & ad minorem occupandā maturantem, hic ad secundā uigiliam noctis aggressus, conuersum in fugam ad Danubiū cum magna suorū cæde & ignominia regredi coegit. Hic denique Stephanus Moldauiæ princeps Soleimanū Bassam & ducē Romanæ sic prostrauit, ut ex xxx Turcorū millibus pauci admodū, qui fortē uelocioribus equis infederant, euaserint. Ex Vasillo circiter xxx millia passuū pertrāsitur Ister ad Brilagū, siue Braillouum oppidum: ultra quod occurrit Græcia, procedens ultra septem ora Danubij usq; ad Pontum. ubi est campus Varnæ, celebratus primo conflictu imperatoris Sigismundi & ducis Burgundiæ, postmodum cæde Vladislai Pannoniæ & Poloniæ regis atq; legati Apostoloci.

VIA PER QVAM EX VARBOSANIA ITVR

uersus mare & montes Corbauia.

Reliquū est, ut quā breuissimē enarretur ex quibus Dalmatiæ partibus Turci irruāt in Germaniā, & in alias circumfinitimas nationes. Est igit in ea prouincia locus qui Varbosania dicit, caput & sedes principalis ducis eius gētis, quō oēs ex Asia et Europa barbari prædæ ac rapinarū audicōfluūt: propterea quōd inde facilis discurretur siue ad orā maritimā, seu per Licham & montes Corbauia, in Liburnos, Istros, Lubianam, & forū Iulium: uel ex

Cumani.

Sibinium.
Septē castra.

Huniad oppidum.

Corona.

Tragouiscus.

Dacia.

Valachorum
mores.
Dracule uictoria.Stephani Varnæ
uocæ facinus.

Braillouum.

Varnæ cæpus.

Varbosania.

monte Adrio, qui ferme medius inter Bosnam & sinum Adriacū cōsistit, ad Croaciam declinando, in Carniolam, Ciliam, Carinthiā, Stiria usq; Austrię penetratur fines: sed ex declinatione itinerum quibus ad eas transit gentes, ubi quæq; dictarū regionum plenius apparebit. Hostes itaq; ex Varbosania ad planiciē Thimæ siue Sethiæ, distantē c l x x milibus passuum, & ad alia loca proxima mari discurrere uolentes, et si plures aditus habeāt, duos tamē

Excursionum
Turcicarū duo
aditus.

continuis excursiōibus sibi magis cognitos, & quasi faciliores frequētant: al-
tero circa Visochij Ganzan, & Profor oppida descēdūt ad Clissam, Spaletū,
Traguriū & Scibeniciū: altero aut longius ad Cluci arcē porrecto, præter Bi-
strizā, intrans in Iadræ plana patentia usq; ad fretū, dirimens insulas ab inui-
cē à p̄montorio Corbauig, ceterisq; mediterraneis locis. Verūm regrediēdo
ex istis cāpis ad Cluci, oppidū & montes, unde in hæc litora diuertitur, duæ
offerūt se uia. Alia uersus Bichachiū & Hun, siue Hunan fluuium pergens,
alpinū Corbauig per angustias plerisq; in locis, transitu difficili & arcto, uix
pedibus peragrandō, dimissis ad læuam Nouij & Buchari oppidis, cū Istria,
Tergesto, et Mütefalcon feruntur ex limitibus Bosnæ c c c x x milibus
passuum, ad Hissunitium amnem.

VIA QVA EX CLUCI OPPIDO VERSVS HVN FLV-
uium progreditur, et per quam itur in Germaniam.

Incurso in
Croaciam.

Sed superiorē uia tendēdo, trañciētes Hun fluuiū ad latus Bichachij, reli-
cta Cruppa ad dexterā, semper locis cāpestribus spacio L miliarū offen-
dūt omnē regionē Croacię circa Modrusiū, usq; ad Cruppā & Sauū fluuios.
Hinc etiā in Lubianā excursiones fieri possunt per eosdē montes Corbauig,
uia stricta, lapidosa & aspera. Post Cruppam amnem sequit Methlica, in cu-
ius finib. est mōs arduus, trāsitu difficilis, porrectus ad quatuor miliaria, ubi
paucō admodū præsidio iter hostib. præcluderetur. Inde ad Sauum & Car-
niolam transcurrunt, & ultra Sauum per Ciliam, Carinthiam & Stiriam pro-
uincias Drauo flumini adiacentes, depopulaturi dextera Muram fluuium
& Austriam adorūntur.

VIA EGNATIA EX EPIRO SIVE DYRRHACHIO,
per Aemathiam in Thraciam progrediens.

Via Egnatia.

Candauia.

Dixi præterea peropportunū fore, si nostræ ætatis hominib. simul atq;
posteris notū fieret, per quæ itinera olim Romani exercitus ex Epiro
in Macedoniam siue in orientem transibant, præsertim cū & assidua bellorū
uastitate & tēporū uicissitudine nomina urbiū atq; locorum oblitterata, om-
ninoq; hodiernis Christianis militibus incognita existāt. Proinde duæ sunt
uia. altera Egnatia, ex Dyrrhachio in orientē, quam Strabo geographus ad
Hebrū fluuiū Thraciæ per millia passuum D atq; xxxv mensus est, altera
autē ex Apollonia, quæ Candauia à mōte Illyrici denominat, in Macedoniā
c c l x vii, Thessalonicā usq; progrediens. Sed prior Egnatio ex Dyrrha-
chio per Pharsalicos & Aemathię campos, linquendo sinistrorsum Pandam
fluuiū, & montes Ducagnorū circa Lisum Aemathiæ quondam nobilissi-
mam ciuitatem, & frequentissimos Vrachij & Dibri pagos, pergens ad Bel-
gradū oppidum ferme medium inter Aemathiā, Thessalos & Macedones,
dimissis ex parte dextera Thessaliæ montibus, læua uerò Drina fluuiō, pera-
gratis syluis & nemoribus finitimorum montium, descendit in planiciem
Macedoniæ, extensam uersus Hebrum & Thraciam.

VIA CANDAVIAE MARITIMA, EX APOL-
lonia ad fauces Propontidis extensa.

Secūda uerò uia, quæ Candauia dicitur, ex Apollonia, unde sumit initium
Epirus, ad sinum Ambraciū, præter Aulonis siue Valonę lacū procedēs,
dextror.

dextrorsum adiacēt sibi gentes Epīroticę, quas Siculū mare alluit. Hęc regio vulgō Arbanus nuncupatur, diu sub Aranitorum dominio habita, cū Acheloo, vel (secundū accolas) Pachicolamo amne ē Pindo decurrente cōiungit. Illic terminus Epīri. Ab eo per Acarnanes ad Euium, seu Phidarim fluuiū, qui in os sinus Corinthiaci influit, dirimentis Aetoliā à Peloponneso, ad Anthirū flumen Isthmo pertinet. Verūm tota hęc usā superius memorata cōtinuē extenditur per oram maritimam, aditu quibusdam in locis aspero, & longius à mari ambiēdo, ob crebros pminētes in hęc littora mōtes. Ea post Isthmū ab Aegeo excepta pelago, per locos Phocēses, Bœotios, Atticos, & Mēgarenses. Gręcię maritimos populos circa Eubœę atq; Thessalonicę sinus dimissa ad lauam Larissa, descendit usq; Thessalonicam clarissimā Macedonię urbem. Dehinc rursus ad latus eiusdē freti uersus meridiem, Athon montē declinādo, per plana & mōtes Strymonē trāsgrediens (qui Macedones à Thracibus diuidit) locis semper maritimis ad Aemio oppidum extenditur, ubi Hebrus Thracię fluuius Aegeo immergitur æquori. Hinc duo patent itinera. Alterum per L x miliaria uersus Adrianopolim: alterum autem ad lauam per pontem Aeginę, supra paludes & lacus miro artificio tribus milibus passuum extensum, prębetur accessus ad Callipolim. ex ea in occasum diuertendo, faciliē ad fauces peruenitur Propontidis, siue Dardanellum.

Arbanus regio.
Achelous.
Euius fluuius.

Gręcia maritima.
Thessalonica.

Hebri ostia.

20 EPILOGVS EXHORTATORIVS

ad inuadendum Turcos.

30 Hęc sunt itinera à Romanis olim toties peragrata exercitib. nūc à Christianis obnixius affectada, si pulsus ex Europa barbaris, perpetua pace potiri cōcupiscunt. Non est ita expectandus hostis, neq; dimicandum cū eo in limitibus & gremio Italię. In Epīrum siue Macedoniā transportadę sunt copię uno atq; eodē momento. Hinc & ex Pannonię oris bellum Thracię inferendum esse, nemo iam ambigit: nō defuturum enim militē, neq; cōmeatum, omniaq; necessaria prestō fore. Aderunt & ex circumfinitimis prouincijs undiq; fideles populi, solā Christianā expeditionē prestolātes parati hostes undiq; adoriri, quā primū senserint Christianorū castra, Istrū, & ex Italia exercitum Adrię fretum traiecisse. Hęc est una atq; extrema usā debellandi hostem. Legimus namq; Alexandrū Magnum cū Dario Persarum rege in Asia decertasse. Xerxes ne ab Atheniensibus in regno suo circūuentretur, prior ipse Gręciam inuasit. Hannibalis quoq; una atq; eadē sentētia semper erat, ut in Italia bellū gereret. neq; ab ea iā uictor prius reuocari potuit, quā translato in Africam bello. Cæsari etiā tanta in opprimendis hostibus celeritas inerat, ut plerunq; ipse famā sui aduētus pręueniret. Sed prætēmittēda sunt tot exterarum gētium exempla, solummodo unū relinquitur dignū memoria, ac celebrādum posteris documentum Ioannis Huniadis, qui nunquam passus est Turcos aduersus Christianos expeditionem mouisse, quin eos in ipsa Thraciā aggredere. Cuius præclara ac sanctissima pro defensione orthodoxę reipublicę incepta nostrę tempestatis principes imitari, Dominus IESVS CHRISTVS Deus optimus maximus faxit.

In suis terris q;
gręciens ho
stes.

Ioannis Huniadis prudentia.

FINIS.

JACOBI

IACOBI SADOLETI EPISCOPI CAR
PENTORACTIS DE REGNO VNGARIAE AB
hostibus Turcis oppresso & capto.

H O M I L I A.

AGNO & intolerabili dolore afficior, fratres charissimi, ex his iam penè assiduis incommodis & detrimentis, quibus Christiana conficitur & laceratur respublica. Nec uerò aliter uobis usu uenire intelligo. Sed ætas mea exacta iam, & præcipitans, ususq; rerum multarū, in quibus diu sum penitusq; uersatus, me plus aliquāto, quā pars uirilis postulat, non solum præsentia mala hæc dolere, quæ longe antè impendētia uideram, sed etiam futura pertimescere semper cogit: ut dolor meus cum metu & timore deteriorum rerum semper cōiunctus grauioribus mihi profectō, q̄ cuiquā uestrūm animi curas afferre, & sollicitudines debeat. Et tamen paulo antè cum recitarentur ex Germania literæ, quæ regnum Vngariæ totū delatum in hostium potestatem, nostrorū exercitus occisione occisos, uexasas & perditas citeriores prouincias, Pestum & Budam²⁰ urbes loco manuq; munitas, arces regni illius, quæ propinquæ Austriæ & propter uicinitatis situsq; opportunitatem, tanquā uestibulū Germaniæ, propugnacula Italiæ semper habitæ sunt, ab hostibus Turcis oppugnatas & captas nunciabant: uidi ego gemitus & dolores uestros, uosq; propè æquè, atq; ego eram, perculos, atq; afflictos illo aduerso nuncio intellexi. Cum autem illa præterea quæ in eisdē literis subiuncta erant uobis legerentur, quod maximas cædes ubiq; Christianorum esse factas, nulli neq; ætati, neq; sexui crudelitatem hostium pepercisse, terram coopertam corporibus interfectorum, flumina sanguine multo cruenta fluxisse cōstabat: quis tū fuit uestrūm, qui in tanta coniuncti nobis & religione & legibus Christiani generis strage lachrymas tenere posset? Quis non defleuit sociorū casum? Quis se dolore nō abiecit? Nec uerò quisquā, opinor, ex nobis in domestico funere, quam charissimo pignore orbatas, tantum unq; mœstitiæ luctusq; suscepit, quantis nos cuncti fletibus & lamentis casum hunc reipublicæ, & ueluti funus prosequuti sumus. Laudo pietatē uestram, fratres dilectissimi, humanitatē probo, charitatē agnosco. Quod enim calamitate fratrum uestrorū tanquā uestra cōmouemini, magno mihi ea res argumento est, uos laturos fuisse miseris illis atq; indigentibus opem, si facultas affuisset, quos ab immanissimis hostibus crudeliter absumptos tātōpere doletis. Nam quod illi fratres fuerint uestri, sintq; reliqui omnes, qui ab eodem patre Deo, & ex eadē matre ecclesia in hanc cœlestē uobiscū unā cognationis necessitudinem geniti sunt & pcreati, ne dubitatis quidē. Quotiens enim cunq; Dominica à nobis pfertur oratio (qui mos in CHRISTVM rectè credētibus solennis & quotidianus est) paterq; noster Deus inuocatur & poscitur, totiens fratrum nostrorū qui ubiq; gentiū eundē Deū patrem agnoscunt, facimus mentionem. Quos si uerè, si iure, si sanctiore etiā quā hæc mortalis et terrena sit, generis necessitudine fratres appellamus, fraternam itē iurē beneuolentia & uolūtate cōplectimur. Atq; horū ò misera & calamitosa tēpora, in quæ nos deuenimus: horū inquā Dei filiorū fratrumq; IESV Christi & nostrorū genus quondā per-

Pestum.
Buda.

Dominica oratio.

amplum

amplum, & frequentissima cognatio, omneis propè terras, maria omnia obti-
 nebat, tū cū diffusa toto orbe terrarū cunctis in gētibus deo gratias agebat,
 hymnosq; & laudes catholica cōcinebat Ecclesia, post locis undiq; & regio-
 nibus expulsi, patrijsq; sedibus extorres abire coacti, paulatim primò, deim-
 de precipitatus, ad extremū Africa Asiaq; amissis, omnibusq; puincijs, que
 trans mare sunt, inter dissensiones nostras à Turca occupatis, angulū Euro-
 pæ nō maximū tenebamus: cū eadē ira Dei & amētia nostra nobis aduersan-
 te, ex eo ipso iā extrudimur. Quis em̄ nō uideat nostris munitionib; iā effra-
 ctis, patefactum esse hac oppressiōe Vngariæ hostibus barbaris aditū ad for-
 10 tunas nostras omneis corripiendas, sanguinemq; Christianorū fundendū at-
 que exorbendū: quē illi tanta cum auaritate semper sitiunt, ut saturari eo nū-
 q̄ nec expleri possint? Atq; hæc eo duriora nobis atq; indigniora eueniunt,
 q̄d cum uirtute, si per nostras dissensiones & discordias liceat, superiores si-
 mus, amentia & cæcitate animi reddimur inferiores. Inferiores dico: iam nō
 est uerbi huius reb; ipsi cōgruens & apta significatio. Illi enim inferiores uo-
 cādī sunt, qui cū certent, cū repugnent, cū resistant, uincuntur tamē uel aduer-
 satorū uel, uel aliquo calamitatis casu. Nos sine certamine traditi hostiū libi-
 dīni & crudelitati sumus, & qui, si uellemus, tanq; aduersus sceminas uiri esse
 possemus, ceu pecudes sumus ad impetū luporū, piecti atq; expositi, destitu-
 20 ti à pastorib; nostris, quos ipsorū propria studia, acerbaq; inter se odia in par-
 tes diuersas trahūt: nulla aut, uel nō ea q̄ deceret ipsis cōmissi gregis cura be-
 neuolentiaq; attingit. Si quidē bonus pastor, quemadmodū est à domino in
 euangelio demonstratū, nō & ipse pascit fructu & incrementis gregis, & lupos
 nō arcet populari conantes gregem: sed ut salutē ouium suarū tueat & custo-
 diat, offert in discrimē suā. Quod nō modò nostri humani pastores nō faciūt
 sed q̄d multo grauius & perniciosius nobis est, ab ipso quoq; Deo summo
 omniū pastore & duce neglecti iam pridē & repudiati sumus, q̄d grauē eius
 irā offensionemq; aduersum nos, nostra innumerabilia peccata cōcitauerūt.
 An nō perspicua omnibus & manifesta est Dei offensio? Quis dubitate hac
 30 qui dē de re potest: quis aliud sentire? Hostis adest in foribus, atq; is hostis,
 qui cū sanguinis & prædæ uehementissimē sit appetēs, sanguine tamē nostro
 magis etiā quàm præda semper est delectatus. Is eadē & seruitutē omnib;
 nobis denunciat. Nihil audimus, nihil cōmouemur: iā intulit uim atq; arma,
 iā rescidit uallū manitionū nostrarū, iā intra nostra castra tabernaculaq; uer-
 sa: nos ab hac cogitatiōe penitus auerli sumus: inter nos litigamus, inter nos
 digladiamur: & dum magna prælia paruis de rebus inter nos conserimus, ad
 illud prælium, quo nostra salus & fortuna omnes in uniuersum periculum
 uocata sunt, minimē sumus attentī. Potest ne ex his obscura cuiquam esse
 40 ira contra nos, & inimica infestaq; uolūtas omnipotētis dei? Vnde enim, ob-
 secro, nobis hic stupor, hæc animi omīssio, hæc uecordia: nisi quia nō direxi-
 mus cor nostrū in deū, & nō cōiūximus cū eo spiritū nostrū, neq; posuimus
 in eo sp̄ nostrā, & in lege eius ambulare nolūimus, sumusq; ipsius beneficio
 rū oblitī, & ad iracundiā eū cōciuimus. Idcirco tradidit in captiuitatē uirtutē
 nostrā, & omneis nostros apparatus in manus inimici: cōsūpsit gladio popu-
 lū suū, & hereditatē suā repudiauit. Nō em̄ alijs, fratres, uerbis malorū nostro-
 rū uera ratio & causa, præsertimq; tātorū exprimēda nobis est, q̄ est à Prophe-
 ta ipso, & à scripturę sanctę oraculis expressa. Quos em̄ deus nō amat, ijs mē-
 tem & cōsiliū profectō adimit. Hęc porrò nobis adempta esse, quis nō intelli-
 gat: qui si præteritis malis detrimētisq; edocti, aliquādo tamē relipseremus
 si cogni-

*Inferiores qui
proprie.*

*Dei offensione
grassari in Chri-
stianos Turca.*

si cognitis hostis insidijs eiusque malitia & calliditate perspecta, qui sepe so-
 ciales nostras discordias occasione suarum rerum bene gerendarum aduersus nos
 purauit, qui incredibili ambitione inflammatus, inhiat orbis terre imperio, qui
 nostrum omne extinctum & perditum nomen cupit: ipsi quoque arma contra eum
 nostra & auxilia conferremus, animisque uis uirilibus, & consilium quo ualere so-
 lebamur, & uirtute qua longe sumus superiores, illius et malitiae opponere-
 mus, & ferocitati: placatoque in primis, quod maxime necesse est, Deo, quod expian-
 dis poenitentia ueteribus peccatis, nouaque & casta uita ad illius arbitrium & uolu-
 nate ineunda perfacile obtineremus, spes esset non modo nos impetum hostis
 barbari & crudelis a reliquis nostris urbibus, et agris propulsuros, sed ultrò in
 eius presidia & regna inuasuros, recuperadisque prouincijs & nationibus, quas a-
 misimus, ueterem unam dignitatem & amplitudinem maiorum nostrorum recuperatu-
 ros. Nunc quis nos amicitie non condonabit, & rationis lumine orbatos non agno-
 scet, claraque haec & certa indicia non constituet, alienati a nobis atque auersi pra-
 potētis Dei, illiusque diuinae dexteræ a nostra protectione amote? Cuius Dei alie
 nationem etiam mentis nostrae alienatio sequitur: quod non modo nil dignum nobis,
 maioribusque nostris cogitamus, sed ne supremam quidem pestem, quae nobis im-
 minet, ultimumque excidium quod appropinquat, possumus rectis oculis conspici-
 ri. An est de reliquo exitio nostro nobis dubitandum? nosque ea tantummodo, quae
 male adhuc gesta sunt conquerimur, de futuris non pertimescimus? Imò uerò
 metus & expectatio malorum impeditum nos peius habet, quam dolor eorum quae iam
 perpepsi sumus. Id adeo uos mecum unam considerate. Turca hostis superbus &
 uictoria ferrox, religioe impius, crudelitate barbarus, auarus imperij sui am-
 plian-di (si tamen id imperium, in quo unus omnino liber, & idē tyrannus est, ceteri
 extrema fortunae conditione sunt seruis) is nunc utraque Pannonia suae ditioni
 subiuncta, tot populis & prouincijs uno aduentu suo impetuque oppressis, & a
 Christiana consensioe diuulsis, oppida, arcesque eas uic cepit, ex quibus proximus il-
 li & prouinciae ad haec nostra interiora est progressus, ut & peruagari quae uelit, &
 excurrere quocumque libeat, sine metu & periculo rerum suarum, iam illi sit licitum. Est
 ne igitur quisque qui dubitet, quin hac opportunitate contra nos usurus, suarum
 que cursum uictoriarum continuaturus sit? Nemo profecto: non enim remittit
 ille quippiam, non procrastinat, non sinit effluere & praeteruolare occasiones:
 sed praesto est sepe uenientibus, & se offert. Quid ergo, cum iniecerit sese in ter-
 rum in nos: ut forsitan iam iniecit: nihil dum enim postea ex illis locis est allatum.
 Quos, quos ille inueniet ciuitatum nationumque consensu & conspirationes para-
 tas, ad obuiam eundum, resistendumque? Quam concordiam & prouidentiam
 principum, consulentium rebus communibus: Quas acies, manusque mi-
 litum, quos non solum animi fortitudo, sed pietas etiam erga patriam, aduersus
 impium hostem armarit atque erexerit? Nihil omnino horum, sed cuncta odij
 ciuilibus dissipata & factioibus perturbata, haesibus polluta, ignauis prauis
 ue consilijs contaminata & perditam, est reperturus: ut illi summa comoditas
 ad impugnandum, nobis uix ulla facultas ad resistendum reliqua ostendatur.
 Nam si resistendi consilium aut animus fuisset, in propugnaculis oportuit resisti.
 Nunc amissis illis, quanto maiore cum periculo debilitatas uires nostras hosti
 opponemus, qui integram obuiam ferre negleximus: quanquam nullum quidem pe-
 riculum desidia, & intestina nostra dissensione maius est. Utinam modo con-
 ueniremus, utinam consopita iam diu Christiani nominis uirtus, aliquando tam
 de expurgaretur, principesque nostri, quibus data est in Christiano populo po-
 testas & moderatio, quae se essent digna, & suo nomini consentanea cogitare,
 aliter utrum

alterutrum nobis non deesset, ut aut uinceremus hostem ignauū suapte natura nostris dissensionibus felicem, non fortē: aut si à nobis esset Dei omnipotentis decreto hæc spes & gloria tantæ uictoriæ abiudicata, honestè tamen, tanquā fortis in pugna uir, & sine dedecore caderemus: qui nunc pecudum exterritarum more dispulsi & errantes, sine opitione, sine certo signo, sic dilaniamur passim atque conterimur, ut non modò nobis uiuentibus dignitas, sed etiam morientibus desit misericordia. Verùm quoniam queri quidem hisce de rebus possumus, opitulari autem & subsidio esse ruenti reip. nō possumus, quod ad id nobis non animus, sed fortuna opes nō

10 suppeditat: si quid autem autoritatis publicè in consulendo habuimus, id frustra iam aliquotiens & dicendo & scribendo sumus experti. Veniamus fratres charissimi ad ea solatia, & in periculis malisq; perfugia, quæ nobis nulla inimica uis, nullius hostis acerbitas, nulla cōmutatio rerum, uisq; & inclinatio temporū potest eripere. Ad Deum enim nostrū, qui summū nobis bonū est, tutus semper nobis est, si uolumus, facilisq; receptus, nec nos deterreat, quod ille habitat altissimis in locis, nos in infimo mundo sumus positi: non enim tarditate corporum, sed uelocitate animorū illuc usq; per-

20 tendimus. Erenim posteaquā IESVS Christus summī filius patris, parq; ipse patri & natura & potestate Deus, ad nos deuenit, carnisq; nostræ fieri dignatus est particeps, quò suæ ipse diuinitatis nos quoq; uicissim compones efficeret, ex eo regnum cœli uim à mortalibus pati assueuit, & uiolenti illud atq; fortes rapere cœperunt: nec tamen ista uiolentia eò est requisita, ut oram, ambitumq; cœli, quasi urbis munitæ mœnia tormentis perumpamus, sed in dissoluendis uinculis necessitudinum terrenarū, quæ nos à Deo longè remotos detinent, & in tabernaculis nostræ uitæ, quæ in terra altè fixa atq; defossa sunt, extrahendis ac refigendis, noua quædam & magna uis nobis necessariò est adhibenda: quam nos nec nosse, quo ex genere sit, nec suscipere & exequi quemadmodū oporteat, unquā potuissimus, nisi Christus idem nobis & exemplo semel fuisset ad percipiendam eius rei doctrinam, & esset quotidie adiumento ad exercendā uirtutem. Quapropter fra-

30 tres, si uolumus (ut antè dixi) nosmetipsos, & bona omnia nostra in illum sublimem locū deportare possumus, quò neq; malum aliquod, nec flagellum inimici potest appropinquare. Cur autem ita uelle debeamus, causæ complures sunt, & diuinæ illæ quidem, & humanæ: sed nos breuitatis causa paucis perstringemus. Humanæ causæ sunt, quamobrem nos cōueniat spes & rationes nostras conferre & dirigere in unum Deum, ut malum, ut calamitatem, ut exitium fugiamus: Diuinæ, ut bonum, ut felicitatem, ut immortalitatem consequamur. Parum ne nobis in utraq; parte ponderis esse uidetur, & momenti, cur & hæc quæ mala sunt relinquere, & illa quæ tanta

40 & tam expetenda bona sunt, exquirere debeamus? Nam hic quidem, in hoc inquam mundo, & in his terrenis ac mortalibus bonis, si tamen bona appellanda sunt, quæ quo plura & maiora nos circumsistunt, hoc sumus angoribus animorum & solitudinū stimulis inquietiores. Igitur in his ecquid nam obsecro tanti est, ut id studio nostro & cura dignum sit iudicandum, ac mediocri quidem cura? cum tamen nos omneis curas, & studia omnia nostra in ijs rebus constituamus: in quo malus nimirum nos error, & opinio decipit, usq; & consuetudine deprauata. Cum si rectè putare rationem totam, & naturam rei perscrutari uelimus, cōtrā nobis eueniat, quàm ut sibi persuaserat, & summam suarum rationū fecerat nostra cogitatio. Illa

enim ex his temporū & terræ bonis multas sibi paratas utilitates, egregias
 commoditates, complures & magnas & uarias iucunditates spe percepe-
 rat, quarum euentu in experiundo fraudata, (incidit enim magis ex illis in
 molestias, in mœrores, in timores graues, & solitudines) nunquam tamē
 delistit inquirere anxie & laboriose, quo se nunquam fruituram intelligere
 non potest: ita & spe uana meliorum in posterum rerum, & tædio ac satie-
 tate præsentium frustrata & illusa uita nostra, antè præceptum ad occasum tru-
 ditur, quàm non modò potuerit reperire quod quærebat, sed etiam quàm
 iter rectum ad quærendum inuenerit. Itaq; ille sapientissimus Regum, cui
 & sua uingenij atq; consilij, & in primis Dei omnipotentis donis omnia ¹⁰
 quæ optarat ad uoluntatem successerant, cum honores, imperium, regnum
 inter suos, famam autem & gloriam & præstantem autoritatem inter alie-
 nos, illas uidelicet nationes Orientis esset nactus, cum agros præclare cul-
 tos & consitos parasset, magnificè & splendide omnibus in locis ædifica-
 set, maximum auri pondus argentiq; congregasset, tum autem cætera quæ
 ad uoluptatē corporis, & ad lætitiā animi apta atq; idonea esse existiman-
 tur, haberet sibi per omneis propemodum ædium & uillarū suarum angu-
 los, perq; omnia horarum temporumq; momenta parata atq; disposita: in
 his tamen ipse, & alijs eiusdem modi singulis rebus commemorandis insi-
 stens, tanquam illusus à fortuna, & à spe sua destitutus, exclamat ubiq; ua- ²⁰
 nitatem ista omnia esse: nec qualemcunq; uanitatē, sed quæ cæterarum
 omnium princeps uanitatū, & summa uanitas sit. Quod perinde est, ut si
 diceret, non esse uanum contemptum huiusmodi rerum, quarum studium
 & adeptio sit maxima uanitas. Quid in Euāgelio dominus, Luca attestan-
 te: non ne hominem illum optima ratione redarguit, qui ædificatis sibi cel-
 lis penarijs permultis, ijsq; omnium fructuum copia & uarietate repletis,
 cum in multos annos paratas sibi copias uitæ & commoditates uideret, au-
 sus est animo suo dicere, & suadere, ut gauderet nunc deniq; & lætaretur,
 quoniam haberet in posterum, quibus se perpetuò esset oblectaturus: ad
 quem mors eodem ferè momento: Stulte, inquit, hac nocte abs te anima ³⁰
 tua repositur. Et sanè omnibus ferè hoc contingit, qui in terrenis bonis
 congregandis elaborāt, ut semper solliciti, semper anxij, ad omnia semper
 auido animo anhelantes, nusquam inueniant suarum sollicitudinū finem,
 exitum ue laborum, cum tamen semper inuenturos se sperent, donec mors
 improvisa irrepens, inopinanteis eos in medio curarum æstu, & cupidita-
 tum opprimat: uel stupenteis, & attonitos, tanquā beluas, & illo mortis ca-
 su amenteis factos, quod se fragiles esse, & ex moribundo genere ortos an-
 tea non cogitarant: uel si sensum & cogitationem conditionis suæ eo tem-
 pore retineant, tum maxime gementes & dolentes, uitam sibi eripi, cum re-
 bus suis planè constituendis nondum finem eum, quem sibi propositū ha- ⁴⁰
 buerant, imposuissent. Sed sit hic fermè cunctorū communis error, & hu-
 mana deceptio: ut diximus, quæ ab hominibus malè adhuc animaduersa,
 ex scripturis sanctis perspicue redarguta est, quod inter uanā spem futuro-
 rum bonorum, quæ scilicet terrena & mortalia sint, inanemq; fructum præ-
 sentium, quorum quotidianis sollicitudinibus, & molestiarū aculeis ama-
 ra plerunq; & irrequieta est possessio, portum nostrarum cogitationū tene-
 re non possumus. Quid: quod amore huiusmodi bonorum deprauati, atq;
 inducti, uera et sempiterna bona ueluti sponte, & data opera à nobis abali-
 enamus: Tantum ne hic quoq; potest error, & importuna nobis cæcitas
 animi

animi sic officit, ut certissimorum, maximorumque honorum, præ his quæ & leuita, & certe fugitiua sunt, nullam sæpenumero ducamus rationem: ut perpetuam nostram salutem, & felicitatem, breui & falsæ iucunditati posihabeamus? Diximus hæc terræ bona non magnæ à nobis dignationis haberi cõuenire, propterea quòd eorum acquisitio laboriosa, custodia sollicita, possessio fugax, fructus nobis atque usus inutilis plerumque, & perniciosus sit. Atque hæc ita diximus, ut etiam illa si iure obtineantur à nobis, si sponte sua ad nos confluant, si sine iniuria, sine improbitate, sine conscientia damno sint nobis parata, non tamen magni facienda uideantur: propterea quòd
 10 aut bona ex se, & sua natura, non sunt Christianis hominibus quidam, quorum non est in his copijs beatitudo constituta: aut si quid habent in sese boni, in eo habeant duntaxat, cum negliguntur quæ ad commodum nostrum pertinent, ad aliorum autem incommoda subleuanda potius adhibentur. Ut uerò eis quoque appetendis, captandis auide, anxieque quoquomodo conquirendis, nec fides teneatur à nobis, nec seruetur iusiurandum, nec pietatis ac religionis erga Deum, humanitatis erga proximum ratio habeatur: quis hanc tantam labem & perniciem honorum morum cum animo aduertit, non ipsa coactus ueritate confiteatur, Deum nobis merito & iustissimè succensere? Miramur nomen Christianum pessum quotidie ire? Miramur
 20 hostibus nostris tantam uim, tantam prosperitatem, tam felices nostro detrimento atque exitio euentus procedere? Quid ista mirari oportet, cum omnium origo malorum euident & manifesta sit? Nempe quod iratus & inimicus nobis est Deus: nec sponte ille sua, quid enim magis est ab illius clementia & infinita bonitate alienum? sed maximis & grauissimis iniurijs prouocatus à nobis. Itaque ut Assyrios ad excidium Iudæorum adduxit, sic exterminationi nostræ inuehit atque corroborat Turcas, genus hominum longè multo quam Assyrijs, & crudele magis, & inhumanum, & barbarum. Minus enim offenditur Deus in ijs qui aperte illi & sunt & semper fuere hostes, quam in nobis, qui amicitiam cum eo fidelitatemque professi, omnia & fidei & amicitia iura prodimus, & uiolamus: idque aduersus Deum, qui uindicare acerrimè, & quamuis subito potest, cuius forti potentia incuruantur & inclinantur omnia, nec nostram abiectioremque respicimus, & sæpe intra nos taciti ratiocinamur, & quarimus, quid causæ sit quòd uideatur Deus de nobis curam abiectissimam, & nationes eas in quibus solis colitur & honoratur, ipsius nomen uastari, diripi, & in seruitutem redigi sinere. Qui est iste cultus atque honor? aut que Dei colens natio? Quid habet Deus iam in nobis, quod suum dicere possit? cum usurpetur quotidie quidem inter nos illius nomen: uerum id magis ad confirmationem improbitatis nostræ, quam ad uenerationem diuinitatis suæ: atque ut ipsemet inquit, Labijs tantum à nobis honoretur, cor autem nostrum longè sit ab eo. Quod ita esse, iam mihi omnes concedatis est necesse. Est ne quicquam quod ille magis nobis præceperit, crebriusque idem & uehementius inculcarit, quam ut diligeremus inter nos, ut inuicem quisque alterius onera ferremus, ut essemus erga proximum & humanitate & beneficentia misericordes, & mites? Quid ergo? (respõdeat quicumque uult) Paretur ne Deo, ista præcipienti, obtemperatur, obeditur? Obscurum est, credo, Carpentora censes mei. Sic enim agam nunc uobiscum, ut de uitjs eis, & peccatis, quæ generi & ordini uestro familiariora sunt, commemorandum putem: non adsunt principes uiri in præsentia, non reges, non Pontifices,
 30
 40
 46

*Calamitatum
 huius seculi causa
 qua.*

non factiosi & nobiles, non militares homines, non illustres artes scientiasque professi: quibus, si adessent, alia, & alterius modi adhibenda esset oratio. uobiscum loquor, quos tanquam diligens pastor cupio in uiam errantes reducere, & à Christo Domino disiunctos, ad Christum rursus adiungere: de uulgatis & communibus delictis uerba facio, non ut quempiam laedam bonum, sed ut minus bonis timorem aliquem Domini (in quo initium omnis sapientiae est, & corrigendae uitae studium) quatenus nobis à Deo conceditur, inseram atque insciam. Obscurum ne cuiquam & dubium esse potest, quid agatur in hoc quotidiano inter se hominum commercio, in hac infida societate uitae: quae alternis opibus suppeditata, et adiuta fide-
 10
 li & mutua charitate, sicut imperat Dominus, munita esse debebat: non ne omne penè omnium studium in eo nunc consumitur, ut circumueniendo proximo, quaestui quisque suo, & iniusto lucro deseruiat: emuntur, uenduntur, contrahuntur quotidie res, syngraphae conficiuntur, iudicia exercentur, lites intenduntur, ubique Deus, ubique iusiurandum, ubique pactio, ubique promissio: est ne in hisce rebus fidei iam usquam, & ueritati, & iustitiae, & religioni locus? parum ne cogitamus, quid nam agimus: aut si ea res, & animi nostri intestina malitia, menti nostrae est proposita, Deum ita despectimus, ut illi uolentes, & prudentes, tot quotidie inferre non uereamur iniurias? Mitto nunc caetera communis uitae delicta, desidias, libidines, luxus, aemulationes, iracundias, & quae sunt eiusdem modi: quae etsi uitia, ac peccata grauiora sunt, eodemque in genere improbitatis uersantur, tamen faciliores habent, quam auaritia, ad Deum rursus receptus. Auaritia maxime una est, quae tanquam tetra quaedam, horribilisque pestis, dissipat omnem bonum morem, humanaeque uitae societatem disturbat, & depopulatur: quorumque in animum inuasit, arcemque in eis obrinuit mentis atque consilij, eos illa statim e familia Dei ereptos, atque abstractos in seruitutem Sathanae mancipat. Est enim auaritia, ut pluribus in locis repetit Paulus, idolorum seruitus. Egregium sane fructum fert hominibus auaritia, ut qui à Domino Deo pacem, salutem, uitam, felicitatemque & precamur & optamus, eaque unius
 30
 illius dono obtineri à nobis posse cognoscimus, nec tam in terris haec quae mortalia sunt, sed illa coelestia & sempiterna, iidem ad aureum alium dominum transfugientes, oppositum e regione omnipotenti Deo, supplicesque illi facti, mortem & perniciem ab eo, animique turbam & tumultum, totiusque uitae miseriam precibus impetramus: nec solum haec in hac ut habeamus uita, in qua tamen miseris finem mors quandoque imponit: uerum & in altera, ubi nulla unquam summæ infelicitatis & miserimae calamitatis datur intercapedo. An non hoc experimini quod dicit in uobis, Fratres: Vos ego appello, si qui forte adestis, in quibus maius aliquanto, quam oporteret, insit pecuniae studium. Vos enim ego parturio in Christo, & in eodem Christo sanos & ualentes cupio parere. Non ne inquam sentitis, quam acres habeat stimulos, & quam animum uehementer fodicit iste lucri amor, usque eò quidem, ut quiescere animum non sinat, turbasque omnium intus concitet cupiditatum? quibus quidem in eo dominantibus non pax, non ratio, non rectus mentis usus habere ibidem locum potest, non uirtus, non libertas, non consilij constantia. Atqui ad animum sic affectum, tanquam in domum seditionibus & turbis agitatum, nequaquam pacis author ingreditur Christus. neque uerò ipse habere aditum eò potest, ubi eum mens non recipit, sordidis alijs curis & cupiditatibus occupata: aures non audiunt,
 quoniam

Circumueniendoproximo omnines iam studere.

Auaritia peffis.

quoniam pecuniæ & syngropharum & litium tinnitibus obstrepuntur: In
 qua non nominat, nisi cum inaudito quodam & prorsus nefario scelere, ca
 ptandi lucri causa, facere eum illa uult suæ fraudis & perfidiæ adstipulato
 rem & testem. O miseris nos: eo ne usq; amentis et impietatis processum
 est, ut quo mendacijs nostris fidem astruamus, Deum saepe testem scelera
 ta mente faciamus? Falsitas ergo imperabit ueritati, Christianis homini
 bus authoribus, & Sathanas leges imponet Deo? In primis, quæ Moyli à
 Deo data sunt, præceptis illud propè est primarium, quo uetatur nomen
 Dei nostri irrita & ludicra appellatione expromere. In quo præcepto id
 10 spectatum est, ut ne nimium crebra & familiari commemoratione illud ui
 lius factū, minus sanctum & uenerabile ad aures hominū accideret. Nos,
 quod sine causa facere prohibiti sumus, ob eam causam faciemus potissi
 mum, ut mendacia nostra iureiurādo fulciantes, proximo nostro fraudi &
 & detrimento simus? Quid tandē ut efficiamus, aut quod est extremum &
 ultimū nostrarū tantarū contentionū & laborum? Nempe ut & ipsi terræ
 cōmodis, & corporis iucunditatibus largius perfruamur, & liberis nostris
 quamplurimum relinquamus. Potest ne quisquā male partis bene frui? aut
 in animo sibi ipsi implacato & discorde, soluta & pura huiusmodi bonorū
 20 delectatio inesse? Liberis autē nostris non ne eam certiorē hereditatē trās
 mittimus, qua ipsos in eadē cupiditate et malo more nobis instituiimus simi
 les, quā qua ædeis illis nostras & fundos relinquimus? Quæ tamen ipsa
 quoquo pacto nobis quæsitā sint, etiam per fas & honestā rationē, omnia
 iam animaduertere potestis, addicta esse uanitati. Turcæ ad sunt, impendēt,
 irruunt, una hac & recente equitatus sui excursionē Pannoniā utramq; sibi
 30 subiecerunt, treis trans Danubiū uno tempore prouincias, Dacorūq; illas
 gentes & nationes, quæ in treis tetrarchias erant distributæ, in suā redege
 runt potestate: non quiescunt, nō desistunt, nō defatigantur, ardent cupidi
 tate omnia corripienti: terribiles sunt crudelitate, feroces uictoria. Itaq; re
 liquis populis, orisq; Italiæ & Germaniæ exitium clademq; minantur: nos
 40 ad eos arcēdos et propulsandos, propter intestinas nostras discordias, pro
 pterq; illā infelicē & cæcam dementiā, quæ nobis ex ira Dei & ex peccatis
 nostris inuecta est, minimē sumus idonei. Quā eos diu putamus ab his
 locis abfuturos? quā nō celeriter aduolaturos? ut nos quoq; sedibus no
 stris & fortunis euertant, qui plus una æstate proxima terrarū et nationum
 uincendo, uastando, urendoq; obierunt, quā quantū inter ipsos nunc &
 inter nos sit interiectū: longiora spacia cū exercitu maximo, quippe centū
 et quinquaginta millibus equitū, trecentis peditū peruolauerūt, quā sint
 ea quibus sumus ab illis separati atque disiuncti: ut confidere nemo possit,
 hanc diu pestem & perniciem à nobis abfuturam, qua orbis terræ iam ferē
 40 oppressus est. At sunt urbes & oppida munita in medio, quæ uim illorum
 sustineant. Hæc ratio fratres, hæc falsa opinio omneis penē gentes & Chri
 stianas nationes opportunas hosti ad subigendū præbuit. dum enim una
 quæque earum in uiribus & propugnatione alterius, quæ ante se esset pe
 riculo obiecta, spem suam ponit: dumq; illius præsidio se existimat tutam,
 nec coire cum ea belli & fortunæ societatem curat, deinceps singulæ sunt
 in seruitutem excidiumq; arreptæ. Quin mihi uehemēter ut reformidem,
 in mentem uenit, cernenti præsertim & agnoscenti Christianæ reipublicæ
 statum, quæ domesticis uulneribus grauiter ægrota, uix tollere oculos, &
 haurire spiritū liberioris cœli potest, ne paucos ad annos (quod tu, ô bone
 00 3 Deus,

Nomen Dei
 non faciendum
 irritum.

Pannonia utra
 que iam Tur
 cæ subiecta.

Future calamitatis omen.

Deus, obrue quæso, & detestare meum omen) ex his exturbati atque eie-
 cti locis, & in ultimas aliquas terras, qui Turcarum & Barbarorum mos
 est, transire iussi, patrias hæc sedes & auitos lares nostros harenis aut pa-
 ludibus commutare cogamur, quicumq; tamen crudelissimæ hostium cæ-
 di superuerimus: quanquam qui tunc morientur, multo erunt fortuna-
 tiores. Sed uos, uos inquam appello Carpentoraçtenses mei, mea cura-
 tio, meus dilectus grex, quando nostra non est medendi his malis, illisq;
 obuiam eundi potestas: quorum autem ea est, ij aut non intelligunt quid
 mali ipsis & periculi immineat, aut certè negligunt: cuius oscitantia per-
 niciosaq; negligentia magna olim ab eis & peracerba certè exigeretur ra-
 tio. Quando ergo hæc nostræ potestatis non sunt, nec cunctorum saluti
 & publicæ incolumitati consulere possumus, nostræ saltem consulamus.
 Est autem illud consiliū primum optimū, ut ne tantum in his terrenis
 bonis operæ studijq; ponamus, quorū amor nos facit, ut animo simus sem-
 per irrequieto et sollicito, ut timoribus, ut mœroribus, ut doloribus omni-
 bus pateamus, quæ etiam si nobis bona propria esse possent, non tamen
 essent tanti, ut præ illorum commodis, quæ omnia extra nos sunt, & ad cor-
 pus nostrum forsitan nonnihil, ad nos quidem ipsos minimè certè perti-
 nent, tot nostros proprios intimosq; angores, tot animi molestias sollici-
 tudinesq; susciperemus. Nunc & incerta ipsa sunt, facileq; caduca, ac fra-
 gilia, & in id præsentis adducta discriminis, ut Turcis magis parata quam
 nobis, & hostibus potius quam liberis tradenda esse uideantur: quorum
 ab amore, & inconsulta cupiditate, si animum auellere & reglutinare stu-
 duerimus, continuò nobis CHRISTVS illucescet: continuò uerior illa
 uita cœlestis & sempiterna, magis erit nobis cordi: atq; horum bonorum
 (minimè quidem bonorum) adipiscendorum causa, si quid iniquè, impro-
 bè, fraudulenterq; egerimus, si quod patrauerimus facinus, si qua libidine,
 si quo turpi scelere fuerimus maculati atq; infecti, ueniet diuinitus in nos
 sancta illa & salutaris pœnitentia, quæ molliet pectus nostrum, omnesq;
 intimos animi recessus peragrabit, atque illinc euertet sordes, impietates,
 fraudes, nequitias, mundumq; in nobis Deo parabit domiciliū: quo qui-
 dem Deo humanissimè & clementissimè nostrum hospitium subeunte, dan-
 teq; nobis gratiæ & reconciliationis suæ dexteram, spei multo melioris &
 firmitioris latitiæ efficiemur compotes. Non tum nos ista terre bunt, quæ
 nunc anxios & miseros maiorem in modum habent: non ex aliorum tristi-
 bus euentis nostram propinquam calamitatē extimescemus: non audien-
 dis crudelissimi hostis cædibus & stragibus, quas ille in fratribus nostris,
 populis CHRISTI uidelicet quotidie facit, animo ipsi consternabimur.
 Est omnino quidam dolor ex fratrum nostrorum incōmodis intestinus in no-
 bis, quæ charitas Christiana non sinit nos eijcere: sed ut aliorum calamitati
 bus indoleamus, nostrarum certè erimus securi. quod enim amitti à nobis
 possit, quod ue nobis eripi, nihil admodum erit, in quod ius habeat fortu-
 na & potestatem. Itaq; cum diuino Psalte alacres concinemus: De ærumna
 mea inuocauit Dominum, & exaudiuit me Deus: Dominus mihi adiutor,
 nō timebo quicquid faciat mihi homo: Dominus mihi adiutor, & ego de-
 spiciam inimicos meos. Deum enim nobiscum habentes, fratres charissi-
 mi, facile inimicorum impetus ferocitatesq; contemnemus, à quibus nul-
 lum præsertim esse potest nostris certissimis uerissimisq; bonis periculum.
 Etenim attollite, quæso, oculos in cœlum, contemplantini & considerate
 patriam

Pœnitentia.

patriam illam, quam ita oculis nostris & mentibus ingerit atq; offert Deus ut uideatur uix spacium dare nobis uelle, aliorum uersum curas & cogitationes nostras conuertendi. Hanc nobis sedem fortunarum omnium nostrarum, hoc regnum proprium atq; perpetuum promittit **CHRISTVS**, quò nobis iter atq; aditum non hostium equitatus, quamuis innumerabilis, non insidiarum ullarum, non aperta aliqua uis potest intercludere. Vt enim in libertate dici solet, neminem posse amittere libertatem, nisi qui ipse author factus sit: sic regnum cœlestem nemini potest eripi, qui non ipse sit suarum tantarum iacturarum calamitatumq; assensus. Tanta fuit erga nos summi Dei benignitas, Dei erga nos
quanta benignitas.
¹ ut rem omnium pulcherrimam & maximam, in qua adipiscenda omnes nostrarum prosperitates, omnes iucunditates, uita denique beata & immortalis nostra sita est, nostrarum esse subiectam uoluerit potestati. Dedit enim nobis potestatem (ut enunciat Scriptura) filios Dei fieri, ijs qui credidimus in nomine filij eius. Nam hoc quidem in primis ad cognitionem cœlestem summamq; tantarum nobilitatis gloriam acquirendam necessarium & nobis, & ceteris omnibus est, ut credatur in nomine unigeniti filij Dei **IESV** Christi, sine quo omnis noster conatus in cœlum perueniendi irritus & inanis est. Porro autem ita creditur (ne forte in uerbo quispiam uim sitam putet, solaque credulitate arbitretur se satisfacere) ita inquam creditur, si in eo omnis spes
² nostra, non in his terrenis rebus mortalibusq; constituatur. Hoc si egerimus, in eumq; crediderimus toto animo & plena fide, que maximè in amore cœlestium consistit, despicientiarumq; terrestrium, quotiescunq; aliquid sauum atq; atrox nobis nunciabitur, cuiusmodi ferè iam hauriunt quotidie & expectant aures nostras, quotiens aut urbs nominis nostri ab hostibus excisa, aut populus abductus, aut trucidatus exercitus, aut nationes integræ prouinciæq; oppressæ huc perferentur, dolebimus quidem, ut dictum est: nec aliter poterit fieri: sumus enim omnes unius corporis membra. Sed tamen in luctu publicæ calamitatis proprium paratum unusquisq; nostrum solatiū habebimus. Clamabimus enim, ad Deum corde conuersi: Et si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quamobrem expergiscere qui dormis, & exurge à mortuis (hoc est, à peccatis, quæ ueram afferunt mortem) & lucebit tibi Christus, is qui tua causa ex Deo homo factus est, qui pro te crucem & mortem non recusauit, qui generis humani unicus in cœlum est deductor. Lucebit autem is tibi, ut recto itinere tibi demonstrato, si monitis eius parere uolueris, in illud cœlestem domicilium te deducat. Nunc quidem etiam dum hic sumus iucundissima expectatione & spe illiusq; diuinæ uitæ, si pie, innocenter, Christianeq; uiuerimus, similitudine: potest re quoq; ipsa & propria cœli possessione, cum ille nobis extremus dies aduenerit, quem pleriq; frustra pertimescimus, qui deberemus potius optare atq; deprecari, ut ex hac ærumnosa & calamitosa uita in illam pacatissimam & beatissimam quam primùm traduceremur. Quod quidem Deum immortalē rogo atq; oro, ut mihi, & uobis quo ipse statuerit tempore feliciter contingat, gratia & misericordia eiusdem
 Dei & seruatoris nostri **IESV CHRISTI**, qui cum Patre
 & Spiritu sancto uiuit & regnat in secula seculorum, Amen,

Prognoma

PROGNOMA, SIVE PRAESAGIVM
MEHEMETANORVM, PRIMVM DE CHRISTIANO-
rum calamitatibus, deinde de suæ gentis interitu, ex Persica
lingua in Latinum sermonem conuersum,
Authore Bartholomæo
Georgieuits.

AD REVERENDISS. PRINCIPEM ET DOMINVM, D.
Orthonem, ex Illustri prosapia Baronum VValtburgen. oriundum, sacrosanctæ Romanæ Curia
Cardinalem, & Episcopum Augustanum, Cæsareæ Maiest. apud Vangiones in comitijs
ordinum Imperij uicem locumq; tenentem, Dominum Mæcenatemq; suum,
Bartholomæus Georgieuits clientum deditiss.

T nautæ post naufragia libenter recitant sua pericula, hic
Scyllâ latrare, illic Symplegades cōcursu suo in medio in-
terceptas naues collidere, alibi Syrtes quotidie uadū mu-
tare, alibi submarina saxa latere, alibi immanibus cetibus
maria obsideri, alibi Anthropophagos de humanis artu-
bus epulas instruere, alibi piratas quicquid uehit mare in
suas prædas conuertere, alibi uoragines subsidentiu aquarū circumrotatas
naues in abyssum absorbere: ita mihi dulce est, Princeps illustrissime, in me-
moriâ reuocare exantlata in bello Hungarico pericula, durissima uincu-
la, captiuitatem plusquam Babyloniam, seruitutem omnium acerbitate sup-
pliciorum refertam, tum multiplices mei mutato domino nundinationes,
tam uarios in mea fuga casus.

Cæterum quia mala eius seruitutis editis commentarijs euulgarim, si-
mulq; perscripserim qui apud quamq; gentem ritus & ceremoniæ habe-
antur, quæq; disciplina in pace & in bello uiuant, quæq; item in singulis lo-
cis tum Asiæ, tum Europæ, uel maiestate uisenda sunt, uel religione uene-
randa, uel nouitate admiranda. Omnia enim peragraui, neq; id cursim, sed
cum longa mora ad eò, ut rerum indagatoni spacium temporis non defue-
rit. qua in re Platonem, Pythagoramq; sum imitatus, quantum nostræ te-
nuitati licuit.

Supereft nunc, ut de prophetia quadam inter Mehemmetanos celebra-
tissima mentionem faciam. Illa enim gens, ut ab initio à Christianis deriua-
ta est, (nihil enim à principio nisi secta quædam & hæresis fuit) ita multa
adhuc habent nō abludentia à rebus Christianis, ad eò ut eos non semichri-
stianos, ut Erasmus, sed simias Christianorum dicas: in maximis enim re-
bus à nobis diuersi, in minimis planè ijdem uidentur. sic simulacrū quod-
dam lænæ in fele conspicias, in rubeta crocodili, in simia hominis, quan-
quam indole, magnitudine, imò moribus factisq; in immensum differant.

Habent igitur nostrum in morem multa uaticinia, obambulantq; ubiq;
fatidici & fanatici propheta: sed tamen nihil tam certum & exploratū ha-
bent, quam hoc genus prophetiæ, qua numerosæ istæ de nostra gente ui-
ctoriæ, ac tandem ipsorum interitus describitur: id quia hætenus uerum
deprehendunt, ad alios quoque adhuc futuros casus uerissimum fore exi-
stimant, ad eò ut publicè in ploratum effundatur, quotiescunq; finem istius
prophetiæ legunt, non aliter quam si in futurum denunciata calamitas, iam
in præsentia eorum ceruicibus incumberet.

Mihi

Mihi ut non libet, nec licet quicquam de istius oraculi fide astruere, ita dulce est uerari in ijs quæ in sine istius oraculi continentur, optoq; exitium sceleratissimæ gentis uero augurio ab ipsis prædici, & ut propheta qui hætenus contra nos uerus deprehenditur, etiam pro nobis uerus reperiatur.

Etiam extra Israël Balam uerus propheta fuit. inter gentes multæ sunt Sibyllæ inuentæ, quæ uera canerent: quid uetat, quo minus extra Christianos aliquis sit, qui spiritu prophetico utatur, uerum, ut dixi, nihil asseuero, sed tantummodo quia tristitia nostra (ut prænunciatum ibi fuit) euenire, ita lata quoq; euenire uellem. Quod si nostri mores corrigerentur, ac
 10 non potius in deterius omnia quotidie pessum irent, omnino sperarem in proximo esse illud tempus, in quo Christus calamitates suæ gentis respiceret, quod quidem & ipsi Turcæ iam adesse putant: quia multi existimant eandem uices rerum Christianis fore, quæ Iudæis olim fuerunt.

Abductæ sunt decem tribus Israël in captiuitatē, salua adhuc & aliquandiu postea florente Iudæa. iam pleriq; ex eorum fatidicis asserunt decem istas tribus Arabiam, Syriam, Chaldæam, Armeniam, Phrygiam, Thraciam, Græciam, Hungariam, Aegyptum, Africam esse: & id quod superest in Europa, esse unicam tribum Iudæ, cum reliquijs Benjamin, atq; proinde illam aliquandiu in imperio fore, & multis inuicem cladibus inter Turcas nostrosq; uariatam iri.
 20

Alij credunt tenorem uictoriarum Turcicarum perpetuum fore, donec omnia regna Christianorū ipsis subiiciantur: ac tum demum omnia in diuersum mutatum iri, efflorescentibus denuo Christianorum rebus, & ueteres ditiones recuperantibus, dominante & sæuiente Christianorum gladio, quem aut prophetam, aut principem aliquem Christianorum fortissimum interpretantur, qui eos subiugando ad ueram fidem Christi reuocabit: quæ res melius ex uaticinio intelligetur.

Verum ego postquam usu cognouissem illustrissimos eruditissimosq; uiros ob excellentissimas tuas in ecclesia Dei ac reipublicæ administratio-
 30 ne uirtutes, te Reuerend. Princeps uenerari, & in summo honore habere, in primis Reuerendissimū Heroem Dominum Christophorum Madrucium sacrosanctæ Romanæ Curie Cardinalem Episcopūq; Tridentinum, uirum animi magnitudine, fide, sapientia præstantissimum, Ferdinandi regis Hungariæ, Bohemiæ, &c. & Caroli Romanorū Imperatoris amicum fidelissimum, qui nuper post cladem Carinæ acceptam cum tota Lombardia in periculum uenisset, ne in ditionem Gallorum recideret, fratre cum subitario milite misso suis opibus & uiribus rem illuc nutabundam sustentauit. Dominum item Granuellanum intimum Cæsaris Consiliarium, & eius filium Episcopum Atrebatensem, in quo curā omnes dotes animi emi-
 40 neant, maximè tamen elucet humanitas, ut qui illud Titi Vespasiani sibi uideatur æmulationi habere, ne quem tristem à se dimittat: Item & clarissimū Principem D. Vuolfgangum Episcopū Patauiensem, uirum summa eruditione, pietate, & omni laude sublimem. Reuerendiss. item Præsulem Constantiensem D. Ioannem Veza, uirum robore animi & corporis, sanctitateq; & pietate, eruditioneq; excellentissimum, multis in Cæsareis rebus foelicissimè obitis legationibus. Ut interim omittam Corneliū Scep- perum multarum linguarum peritum Cæsareæ M. non solum inter Christianos, sed etiam apud Turcarum Imperatores, legatū incomparabilem, cuius fidem an foelicitatem magis mireris in tractandis negocijs, in dubio
 pp est.

est. Omittam quoque omnes Electores Romani Imperij, Satrapas, Cōsilia-
rios, & summi Pontific. proceres, qui omnes in te honorando & ueneran-
do mirificè consentiunt. Imò ipse Carolus Rom. Imperator tanti te habet,
eaque ueneratione & charitate amplectitur, ut te suum uicarium locumque te-
nentem in Comitij ordinum Imperij in Germania fecerit.

Iam igitur cum et ego deuotionem animi mei erga tuam amplitudinem
declarare uellem, nihil habebam nisi istud Turcicū uaticinium quod offer-
rem: quod tamen si nugatius & uanius est, quàm ut tuę magnitudini inscri-
bi debeat: tuę tamen humanitatis benignitate fretus, id ausus sum facere.
Cum enim cœlum post tot luminaria stellarum, etiam lucernarum tenuem
illam lucem non rejiciat, certissimè mihi persuadeo, id quod tenuis cliens
offert, quantumcunque sit tenue, tuę Celsitudini cum summa humanitate con-
iunctæ odiosum non fore. Vale Præsul Reuerendiss. diuque Christiano
populo, & studiosis omnibus incolumis sis & saluus. Louanij .6. Calend.
April. Anno 1545.

Cæterum ne uana habeatur, aut à me ficta, quæ hic adfero, ipsa Turcica
uerba subiici, quæ statim eius linguæ peritus agnosceret, & ea esse quæ ibi
uulgo iactentur, confitebitur. Postmodum subiunxi Romanæ linguæ in-
terpretationem unã cum breui commentariolo.

INCIPIT LINGVA TURCICA VATICINIUM.

PAtissahomoz ghelur, Ciaferun memleketi alur, keuzul almai alur, kap
zeiler, iedi yladegh Gyaur kelesi clikmasse, on iki yladegh onlarum
beghligheder: eufi iapar, baghi diker, bahcsai baghlar, ogli kezi olur: on
iki yldensora Hristianon kelesi clikar, ol Turki gheressine tuskure,

Sequitur interpretatio eiusdem quoad sententiam.

Imperator noster ueniet, ethnici Principis regnū capiet, rubrum quoque
pompum capiet, in suam potestatem rediget: quod si septimū usque annum
Christianorum gladius non insurrexerit, usque ad duodecimum annum eis
dominabitur: domos ædificabit, uineas plātat, hortos sepibus emuniet,
liberos procreabit: post duodecimum annum, ex quo rubrum pompum in
illius potestatem redactum fuerit, apparebit Christianorum gladius, qui
Turcam quaquaversum in fugamaget.

Sed quia prophetiæ in singulis uerbis magna momenta futurarum re-
rum claudunt, uisum est mihi pro uirium tenuitate in uicem commentarij
singulas dictiones Turcici sermonis excutere.

Sequitur commentarius.

PAtissahomoz) est nomen dignitatis, compositū cum pronomine plu-
ralis numeri, et significat rex noster, siue Imperator noster. solent enim
eodem nomine dignitatis Romanū Cæsarem simul et reliquos reges Chri-
stianorum appellare, ut Vrum patissah) id est, Romanus Imperator. Un-
gruz patissah, id est, Hungarus rex. & Frenk patissah) id est, Gallus rex.
quare non attribuitur inferioris conditionis magnatibus post Imperatorē
& Regem. Præterea & rex Persarum eodem nomine ab ipsis solet appella-
ri, sed sapius fit, ut uocetur Sultan) quod nomen designat principē, ut Sahi
Sultan Zmail) quia hic modernus rex Persarum Sophi, habet propriū no-
men Zmail) quod significat Ismaëlem. Habent & aliud nomen dignitatis
regum, Hunker) sed hoc nomine nullum audiui unquam, uel ex Christi-
anorum uel infidelium regibus appellari, præterquam ipsum Suleimannum
eorum

eorum regem qui nunc rerū potitur: quod tamen nescio an significet Hunnorum dominum, id enim Germanica propemodum uox indicare uideatur Hunch heer) id est, Hunnorum dominus.

Chelur) est uerbum, & significat ueniet.

Csiaferun) est nomen, quod significat gentilem siue ethnicum. solent enim omnes Christianos hoc nomine appellare, quamuis etiam alia habeant uocabula ad interpellandos Christianos, ut sunt Gyaur & Kaur) sed Gyaur) unum significat hominem, si non addas lar terminationē, quæ apposita fit pluralis, ut Gyaur siue Kaur) id est, Christianus: Gyaular siue Kaular) id est, Christiani. Sed Csiafer) etiā sine illa terminatione, quæ plurali attribuitur numero, multitudinem nationum designat: sed quia textus habet Csiaferun) estq; genitiui casus per additionē un, ut Csiafer) id est, gentilis in nominatiuo, Csiaferun) id est, gentilis in genitiuo, quasi dicerent gentilis regis.

Memleket) significat regnū, quamuis & alia habeant diuersa uocabula ad significandum regnum, ut Istan) quia cum Italia siue Franciæ, aut etiam Hispaniæ regnorū mentionē faciunt, tunc dicunt Frank Istan) quod significat tam Italarū, Gallorū, quam Hispanorū regna. Frank significat hominem harum regionum, ut Frank Gyaur) id est, Italus, Gallus, uel Hispanus Christianus.

Cæterum cum Græciam nominare uolunt, mutant uocabulum, dicentes: Vrum elli) id est, Græcia, & nō Vrum Istan) id est, Græcum regnum. Solent interdum & Vrum memleket dicere, & tunc intelligunt totum imperium Græcorum. in summa hoc uocabulum Memleket) imperium potius significare solet, quam regnum apud illas nationes.

Alur) est uerbum, & significat capiet siue accipiet. Kuzulalmal) est nomen quod significat rubrum pomū, quia kuzul) significat colorē rubrum, & alma) pomum, & dicunt esse urbem aliquam fortissimā & amplissimam Imperialem. Et interdum oritur quæstio inter doctiores hanc ob causam, quia alij uolunt interpretari illud uocabulū urbem Cōstantinopolitanam, eo quod in nonnullis eorum uoluminibus dupliciter legitur, uidelicet, Kuzulalmal) & Vrum papal) id est, rubrum pomū siue Græcū sacerdotem uel patriarcham: quia, ut iam diximus Vrum) significat Græcū, eo quod olim erat sub imperio Romano tota Græcia, & est corruptum per adiectionem v literæ in principio, & mutatione o in u, quia huic nomini Vrum) si demas primum v, & medium mutetur in o, erit Rom. Itaq; multi sunt huius opinionis, quod significet imperium Constantinopolitanum, cuius differentiam suo loco prolixius declarabimus.

Kapzeiler) est uerbum, & significat opprimere iugo seruitutis, & nemo dubitat illorum tyrannicam afflictionem esse crudelem oppressionē, quod facile probabunt ij qui eorum captiuitatem & tributū exactionem experti sunt, quemadmodū sunt Græci, Armenij, Thraces, prout facile poterunt intelligere hi qui legerunt nostrum libellum de afflictionib. Latina, Gallica, Teuthonica & Bohemica, linguis diuulgatum.

Iedi yladegh) septimum annum usq; post captionem eius loci supra dicti. Gyaur kelesi csikmasse) id est, ethnicus siue gentilis gladius, si non apparuerit, & contra illū non insurrexerit, putant hæc fata anni septimi in potestate Christianorum esse: qui si uellent communi opera gladiū contra ipsos stringere, haud dubiē essent plena uictoria potituri. Verum quo mi-

nus id fiat, nostram ignauia in culpa esse, dum mutuo inter nos bello civili digladiamur, uel turpi ocio consensimus,

On iki yle degh) hoc est, usque ad annum duodecimū. Onlarum beghli gheder) id est, eorum (uidelicet ethnicorum) dominabitur. Verū quia neque post septimū, neque post duodecimū annum (capto imperio Constantinopolitano) Christianorū contra ipsos gladius praeualuit: iam enim ferē ad centū annos tota Thracia, & imperium Orientale est sub eorū ditione: augurantur aliam imperij sedem sub nomine rubri pomi significari. Ceterū ingens incertitudo est sub inuolucris annorum. nam si in literis sacris hebdomada dierū septem annos significat, quem numerū & magnitudinē temporis statuemus in ipso anno? Quamobrē sunt inter eos qui singulos annos computant pro singulis annis lubilei, qui quinquaginta annis olim constabat, alij singulos annos, singulas centurias annorum significare credunt. Nec desunt qui unum annū trecentos quinquaginta sex annos continere existimant, quot nimirum dies habet annus solaris. Ceterū quem admodum oracula non nisi ex euentis rectē intelliguntur, ita certū & diffinitum temporis spacium intelligetur, cum res extiterit.

Eufi iapar) id est, domum aedificabit. Per aedificationem domus significari putant, quod templa nostra suo Mehemeto sit dedicaturus, ut iam totius Asiae, ubi olim erant Christiani usque Hierosolymā, imō ipsum templum Domini, quod est Hierosolymā, prophanarunt. Ita quoque maiorē partem Europae, uidelicet Graeciae, Thraciae, usque Austriam, totius fere Hungariae, Sclauoniae & Illyriae. Ac nescio an nos ista dignitate iram diuinā prouocamus, dum alius cum canibus tanquam uenator in templo obambulat, alius de foenore, alius de scorto garrat, alius ad templū nunc urinam, nunc oleum faciat, qualia neque inter infideles quisquā uidere potest. Credibile est, quōd propter hanc irreuerentiam Deus ipse malit nostra templa sub Mehemeto quā sub nobis esse.

Baghi diker) id est, uineam plantabit, per uineae plantationē nouas colonias et gentiū suis sedibus emigrationes intelligūt, et dilatationē imperij.

Bahcsai) id est hortos, siue illas plantationes uinearum. Baglar) id est, emuniet, subintelligunt nouas prouincias undecumque muniet, ut recuperari sint difficillimae. & hoc est mirum, quōd à tot annis postquam incepit sae uire, ita muniuit, ut ne pagum quidem ab eo recuperare potuerimus.

Oglu kezi olur) id est, filium & filiam habebit. hic per procreationē liberorum interpretantur propagationem Mehemetanā gentis, prout manifestum est omnibus illam esse in tantum propagatam & multiplicatam, ut nihil supra. ita que iam nihil aliud restat, nisi interitus & diminutio eorū.

On iki yldensfora) id est, post duodecimū annum. Hristianon) id est, Christianus. Keleci) id est gladius. Cfsikar) id est, insurget seu apparebit. Id quoque apud illos in controuersia est, utrum gladius ille, quo Christianorum natio in libertatē uindicabitur, talionēque Mehemetanis reddet, rex aliquis Christianus magnis copijs totum imperiū Turcarū sit expugnaturus, an propheta aliquis Christianus sua doctrina sit Mehemetanos couersurus ad nostrā religionē. quamobrem (ut dixi) ultima uerba huius oraculi, uiri cum gemitu, pueri cū fletu, mulierculae cū planctu & eiulatione excipiunt.

Vtinam tandē Itali sua pila, Hispani suas lanceas, Galli sua gesa, Angli suas balistas, Germani & Hungari suas frameas contra istos canes fidei, ipsi (ut ita dicam) satis damnatos, distringere uelint, & discordia, quae solummodo

Iummodo moratur nostras uictorias, à nostris rebus auferre studeant. Sed redeamus ad uerba uaticiniꝝ de interitu eorum.

Turki) id est, Turcam ipsam hæcenus regnantem. Cheresine) id est, retrorsum unde egressus est, adeò ut uel ad latebras Bithyniæ, unde primū erupit: uel in Scythiam, unde originem traxit, repellatur.

Tuskure) id est, pellet, siue profligabit. Cæterùm quia ille gladius uindex nesciatur unde oriturus sit: certè Turcæ siue aliunde metu concepto non permittunt Christianis ullum usum gladiatorum aut armorū. Et quantum iam magnopere degenerarunt à Christiana fide, in bellis tamen ple-
 10 riq; eorum pro amuleto certissimo Euangeliū Ioannis sub axillis portant, uidelicet *εϋ ἀρχὴ ἡ ὁ λόγος*, id est, In principio erat uerbum. totum usq; ad finem græcè scriptum: putantq; ea re ita se tutos esse, quasi aliqua panoplia communiti essent, quod genus scripti sua lingua Hamaili) solent appellare. Vnde cum sint tantæ reliquiæ nostræ religionis, spes est eos aliquando non difficulter ad Christi cultum reuocari posse. Quamobrem cum omnia suspecta habeant, interdictum est Christianis (ut iam diximus) qui apud illos degunt omni usu armorū, adeò ut præter rustica instrumenta nihil ferreum eos habere liceat, quanquam ne sic quidem tuti sunt à Christianis seruitijs, quæ nūc dominos dentali, nunc uomere, nūc ligone, aut stipite ma-
 20 ctant. Quòd si forinsecus arma Christianorū illata uiderent, ilico quicquid est ibi in mancipiorum bellum confurgeret, quorum ibi tantus numerus, ut omnes cuiuscq; regionis incolæ Turcas in duplum, imò in triplum, atq; adeò in quadruplum superent.

Vtinā Christiani principes istis fatalibus uictorijs se præpararent, & ob-
 30 sisterent, ne ulterius uires Mehemetanorum crescant, quæ iam plus nimio inualuerunt. Amisimus Africam & Asiam, extincta est Græcia, ægrota est usq; ad mortem Hungaria, debilitata est Austria, uis mali istius iam Germanorum ceruicibus uelint nolint incumbit, atq; uniuersæ Christianitati imminet, adeò ut nemo ab hoc periculo tutus uideatur: qui posthac non aliè nam, sed suam rem agent, pro suis limitibus aduersus hostē depugnaturi, nisi uelint pro principibus serui fieri, uel potius maclari. Nam Turcæ plebeis parant in seruitutē, nobilibus uitā eripiunt, ut plebei capite careant.

Quòd si singuli unum emēdarent, hoc est, quisque seipsum, ita ut plebei magistratus non minus ament quàm timeant, magistratus plebeis parentes se exhibeant, docti idiotis uiam uirtutū & ueritatis commonstrent, idiotæ suam imperitiā agnoscant, neq; se rabinos iactent in illis artibus ubi nihil didicerunt: miles pro uictoria militet, dux pro honore, Ecclesiastici luxum omittant: mercator usuram, caupo lenocinium. Et in commune om-
 40 missis erroribus, et pertinacia defendendorū errorum, in unitatem fidei & concordiam ecclesiæ conspirarent principes, ommissis principibus Christianis uires in Turcas conuerterent: quis dubitat, quin ut Israhelitis ob peccata in seruitutem redactis, tandem de sceleribus suis poenitentia agentibus, seruatorem miserit, & in libertatem restituerit, ita quoq; nobis breui cœlitus auxilium sit mittendum. Quod si fieret, quis non speraret, quin breui futurū sit, ut Imperator Rom. non minus Constantinopolitano quàm Romano imperio insignis sit futurus: Ferdinandus non minus in Hungaria quàm apud Getas, Dacos, Scythas regnaturus, atq; itidē rex Franciæ suis ditionibus Asiam minorem additurus: Lusitani Aegypto potituri: Hispani, tota Africa, Itali omnia littora quæcūq; habet mare mediterraneū in sua

potestate habituri. Angli quoque inter Turcas suum imperium amplificaturi. Nunc digladiamur pro uno & altero oppidulo, & post acerrimas preliorum conflictationes, post exhaustas opes, nihilo imperio auctiores efficitur. Heu quantum pelagi potuit, terraeque parari, Hoc quem civili fuderunt sanguine dextrae?

Nunc igitur cum potentiss. monarchae, & uere Christiani in pace inter sese consentiunt, spes est eos occasionibus temporum, & fatorem mutationibus uti uelle, neque permissuros, ut reliquiae Hungaricae ditionis quae ad huc supersunt, & adiunctis aliorum uiribus plurimum possunt, in ditionem & potestatem Turcarum ueniant: quorum nomina etsi non omnium infra subieci, ut qui omnia amissa putant in Hungaria, aliquid consolationis accipiant, cum uideant tantum in eo regno adhuc incolume superesse.

Alij rursus doleant, si modo dolere possunt, magis ac magis suum appropinquans periculum sentire, tam tenues portiunculas Hungarici imperij olim a mari Baltheo usque ad paludes Maotidis exporrecti, in tantas angustias redactas esse. Quanquam ut hoc obiter dicam, ipsi nos Hungari maxime nobis hanc causam mali dedimus, dum Germanos ferè ita exosos habemus ut Turcas, dum omnia in duos reges distrahimus, dum alij Turcam accersunt, alij propellunt: nec nisi serò didicimus, Omne regnum in se diuisum collabescere, & domum supra domum cadere, ac maximas res discordia comminui. Sed serè sunt querimoniae, malo epinicia, uel triumphum canere, saltem laetiora ominari uolo. Quamobrem carptim Hungarorum nomina, quae nuper ab eorum legatis egregio uiro Georgio Euskerio Senatore Cremonensi, & Christophoro Hoffkitcher, uiris doctissimis ad Maestatem reginae Mariae missis, pro petendis praesidijs conscripta habui, qui etiam fatebantur reliquias Hungariae posse praestare exercitatissimos equites, si tantum Romanorum Imperatoris ac caeterorum principum Christianorum copias adesse uiderent. Quapropter in quibus aliquid uirium est, nunc subiiciam, nullo ne hic quidem seruato ordine: sed ut quisque se nostrae memoriae ingerit, ita prius ponetur.

Magnifice sperandum est de Reuerendiss. D. Paulo de Varda Archiepiscopo Strigoniensi, cuius opes adhuc praeualidae, & tantum prudentiae in eius animo est, ut eius sine opibus magna in eo fiducia collocanda esset: quauis etià amisit maiorem partem dominij, ex quo captum est Strigonium.

Lata quoque ac magna Nicolai Olahi Episcopi Zagrabienensis, & uicecellarij regni Hungariae auctoritas, rerum pericia & multiplex eruditio, corporis animique robur de se promittit.

Egregios item spiritus gerit Reuerendiss. D. Martinus de Kecheth Episcopus Vuesprimiensis, elegantia & belli laudibus mire insignis, & natus (ut uidetur) in Turcarum perniciem, uir praedecessori suo Petro Berislo in re militari uel iam par, uel mox futurus. His addo Franciscum Turzonem ecclesiae Nitriensis praesulem de quo omnes mira & laeta augurantur.

Item inter Barones clarissima est domus Bathorea, qui auita indole praediti, armis animisque infestissimi sunt Turcico generi. Nec magnifici uiri Thomas Nadafdi, Franciscus Batyani, Balassea domus illustrissima dignitatis suo officio deerunt, inter quos facile primus Melchior Balassa.

Atque adeo nuper in gratiam regis Ferdinandi recepti Barones inclyti, egregiam spem de se praebent Raphael & Ioannes Apodamian, quibus merito adiungitur Franciscus Reuai uicepalatinus regni Hungarici, de cuius consilio

consilio, prudentia, & fide, quiduis sperare licet. Sed ut omittam Nyari Franciscum, Bartholomaeum Horuat, qui saepius cum uictoria, multis occisis, multisq; captis, ad regem Ferdinandum redierunt.

Frater quoq; Georgius Episcopus Varadiensis, nunc tutor regij pueri & uxoris Ioannis Vauodae, ducis Transyluaniae, qui si firma subsidia contra Turcas uideret, descenderet facile, & prompte, ut nunc de eo certa persuasio est, cum praedictis Baronibus Hungariae, ad minus quadraginta milia equitum in re bellica expeditissimos produceret, quibus haecenus perpetua bella cum Turcis fuere.

Itaq; isti omnes, quoniam iam pertasi sunt Turcarum saeuiciem, potius cupient unanimiter studere, pro patriae salute mori, quam eorum iugo tyrannico subijci: id quod constat multorum legationibus. Tantas & tam praeualidas reliquias regni Hungarici confirmabimus, si tandem bellum mouerimus: aut omnino amittimus, si ut haecenus cessatores fuerimus.

Aduertendum est istud oraculum in Alchorano non legi, sed in alijs libris quibus magnam autoritatem & reuerentiam deferunt. Habent enim & omnes nostros prophetas, & sui generis complures.

EPISTOLA EXHORTATORIA CONTRA INFI-

deles, ad Illustrissimum Principem Maximilianum

Archiducem Austriae, Bartholomaei

Georgieuits.

Aepe mecum admiratus sum, Princeps Illustrissime, cur quae omnia uideantur Christianis polliceri uictoriae, nunquam tamen eam inter tot annos consequantur. Habemus Christum Deum, qui unica nocte castra Sennacherib deleuit, qui Pharaonem submersit, qui sceminea manu puellae Iudith Holophernem extinxit, & ut breuiter dicam, a cuius numine uoluntateq; omnes uictoriae pendent.

Turcae contra, Mehemmetum habent, & in uita flagitiosum, & post uitam sepulchro sine resurrectione perpetuo inhaerentem: ut tantum inter utrumq; numen intersit, quantum inter uiuum uiui Dei filium, & inter hominis, & ab homine nati cadaver putridum, adeo ut in cladibus Christianorum, si natura utriusq; numinis expendatur, mortui uideantur uiuos armis potentiaq; superare. Iam cum robore corporum, dotibus animi praecellamus, quae magna praesidia afferre uidentur ad hostes profligandos, ipsi ubiq; miserime profligamur.

Quid Hungaro in duratius? quid Germano uastius? quid Gallo procerius? quid Hispano solidius? quid Italo robustius? et de caeteris nationibus taceam, quibus dotes corporis, aut meliores, aut certe aequales. Rursus si indolem animi spectes, quid Hungaro uulnerum periculorumq; securus? quid Germano generosius? Italo sapientius? Gallo ambitiosius? Hispano callidius? quorum singula uidentur posse uel dare uictoriae, uel adiuuare. Saep uicit sine alijs uiribus audacia, saepe generositas animi, saepe sapientia, saepe honoris illa auida ambitiositas, saepe calliditas: tamen me miserum, inter tot uictrices res a uictoria excidimus.

Iam si apparatus uideas, armorumq; genera, multis rationib. Turcis praestantiores uidemur. Nostra inuenta sunt bombardae, nostra tot genera panopliae. Ipsi Persae nudi, aut seminudi ad bella pdeunt; illis arcus, nobis sloppet. hoc

est nobis fulmina, illis sagittæ, quæ per dura armorum nullã uim penetrandi habent, cum bombardis uix ulla rupes obstiterit.

Sunt quidem nunc etiam Muslumanis sui bombardarij, sed rariores & indoctiores. Nunc quæso quas gentes secum in expeditionẽ trahant Scythas & Thraces, in quibus non sapientia Italica, aut Hispanica calliditas, sed inhumana quædam feritas, barbaries, animi summa incitã, indocta, stolidã: istis se addit Græcus ignauia perditus, Asiaticus luxu corruptissimus, Aegyptius non minus animo quàm corpore euiratus, Arabs excorsus, minutus, et exanguis. Quis à tali milite crederet Gallos ferocissimos, Germanos animosissimos, Itolorum ingenia, Hispanorum solertiam uinci posse? & tamen, pro dolor, uincimur: & uincimur ab ijs qui in seruitutem uincunt, & serui pro seruitute bella gerunt contra nos, qui in libertate geniti à proauis, & atauis, nobis indelibata relicta.

Quod si instituta & leges utriusq; nationis inspicias, neq; hac in parte inferiores sumus. Quid enim Euangelio diuinius? quid lure canonico regularius? quid lure ciuili sapientius aut æquius? cum illi contrã ex Alchorano uiuant, re non minus stulta quàm uana: qui liber (ut nunc audio) inter Christianos euulgatur, ut scilicet maturẽ discamus alienas leges, qui breui nostras amissuri uidemur, ut antea animo quàm ditione Turcæ simus.

Quid igitur in causa est, cur inter tot prærogatiuas bellandi semper in bello deuincamur? cur uexilla crucibus insignita, olim terribilia nõ minus infidelibus nationibus, quàm infernalibus spiritibus, nũc toties se in fugã auertant? Dicam paucis, & dicã uerẽ: Deum habemus & summũ & uerũ, sed à nobis alienatum, adeo ut prophetico uocabulo fermẽ appellari possimus nõ populus Dei. Cur enim Christus nobiscũ esset, qui à nobis per tot hæreses in tot partes dilaniatur? nam præter nomen quid nobis Christiani est? Rusticus hoc tẽpore & impurus & factiosus: oppidanus fallax & auarus: magistratus sequũtur retributiones, diligũt munera: nobilitas luxũ & ignauia: miles præter stipendiũ & prædã nihil ex bello quærit, securus quo sceptrã cadant, nõ minus infestus in suos quàm in hostes. Ecclesiastici præter pompam Ecclesiasticã uix quicquam Ecclesiæ habẽt, non sanctitatem, nõ pietatem, nõ eruditionẽ: omnes quærunt quæ sua sunt, nõ quæ Christi.

Quid ergo mirũ, si talibus moribus Christus amicus esse nolit? Bellamus igitur sine Deo: & quod calamitosius, aduersario Deo apud nos circumferuntur in uexillis cruces: sed ipse crucifixus suo fauore apud hostes uersat.

Pereunt igitur omnia, & infinitis cladibus inuoluũtur: & cum una gens Christiana cõtra Turcas pugnat, alia gens uel in alijs uersatur bellis, uel in ocio agit: miles qui in aciem educitur, nummo inseruit, non Christo: si desit stipendiũ, statim uel desertor, uel transfuga futurus. Quid ergo prodest ibi Italica sapientia? aut industria Hispanica? aut robur Germanicum? aut ferocitas Gallica? aut Hungarica audacia? ubi miles nec Christũ, nec gloriam cogitat? & ad bellum uenit, tanquam ad ganeum, ibi nepotationes suas exerciturus.

Bonas leges habemus, sed pessimos mores: bona arma, sed pessimos animos: laus est, si inter se acriter dimicent: in hostẽ si non acriter pugnent, uel dedecus non est, uel certẽ impunitũ est. Quando quis unquam audiuit militem uel ob fugam, uel ob abiecta arma multatũ fuisse? cum olim pœnæ capitales & decimationes nõ singulos, sed uniuersas legiones peruaserint.

Trahimus igitur exiguum numerũ, eumq; moribus corruptũ cõtra tot myriades

myriades hostiū optima disciplina utentiū. Nā Turca uitia sua in castris deponit, Christianus assumit. nullæ in Turcarū castris delicæ, arma tantūmodo & necessarius uictus. In castris Christianorum luxus, & omnis luxuriæ cōmeatus: adest grauior turba meretricū, quā uirorū. Latrocinatur Hungarus, prædatur Hispanus, potat Germanus, libidinatur Italus, Gallus canrat, Anglus lurcatur, Schotus heluatur: militem qui miles moribus sit, uix ullum inuenias.

Quid ergo mirum, si uincant illi, apud quos sobrietas, parsimonia, contentia, uigilantiæ uincantur illi, qui ab hostibus uel uagi ad prædas, uel inter pocula, uel in somno, uel apud meretricem, aliasq; nequitias inueniantur: Sed hæc culpa est plebeiorū. Principes ipsi, dum mutuis bellis se conficiunt, causam præstant, ut nunquam pares uires cōtra Turcas afferamus.

Sed quia nunc bellum Gallicum finem accepit, sperandum quòd nō solum hæresis inter Ecclesiasticos sparfa, & omnis abusus ab Ecclesia tollatur: sed etiā principum discordiæ cessabunt, & tandem firma auxilia contra Turcas coibunt.

Igitur facile armabit Germania quinquaginta milia peditū, x x equitū. Nec minorē numerū cōficiet Italia. Idem uel aliquāto plus ex Gallia sperandum. Nec Hispania inferiores uires ad hanc expeditionē addet. Præterea ditiones Brabantia, Flandria, Hollandia, Zelandia, Frisia, unā cū Traiecten, decē milia, equitū & uiginti milia peditū, uel etiā maiorē numerū implebunt. Reliquæ Hungaria, Morauia, Slesia, Bohemia, & quidquid ad Istrū, Sarmatiā, Illyricū sinus habet, facile sexaginta milia equitū pduxerint.

Quòd si istis uiribus in bella eatur, propitiato numine, correctis moribus, in procliu erit uincere hostes fidei, recuperare Graciā, & Thraciam, ubi adhuc maior pars hominum Christum colit, qui auidissimis uotis expectant Christianorum arma, ad quamlibet occasionem defecturi, & suos dominos & tyrannos, a quibus miserimè uexantur, oppugnaturi: quæ res sola uictoriā uel dare, uel maturare potest.

Vbi autem semel uictoria potiti fuerimus, patebit nobis uniuersa Hungaria, & per Danubium secundo flumine facilius licebit nobis omnes machinas, & reliquos apparatus belli Cōstantinopolim deuehere, quā Turcæ aduerso flumine Viennam.

Quòd ubi apud Persas inauditū fuerit, ex altera parte usq; ad Constantinopolim excurrent. Nec cessabunt præpotentes Reges Russia, & Georgianorum, quibus non minor uis, quā odium in Turcas. Nec Imperator India Ioannes presbyter ocium aget, sed omni cōspiratione contendet, ad communem hostem opprimendum.

HAec ad te scribere libuit Maximiliane Augustis. Cæsarū inclyta proles: tum quia miseras Christianorum, & illas intolerandas calamitates sub imperio Turcarum & inspexi, & expertus sum: tum quia omnes de te eam spem, omniaq; concipiunt, quòd existimant te & Maximiliani proauitū mores, patris itē Ferdinandi, & Caroli Cæsaris patruū tui relaturum: quæ expectatio hominum maximè confirmatur, dum quotidie uirtutes tuæ istius excellentissimæ indolis aspiciunt. Nobis igitur omnipotens Deus exorandus est, ut spem expectationemq; tui, quam ipse non frustraris, fouere suo numine, & maturare uelit, quò tandem Christianus orbis à tot perpetuis cladibus respiret.

16. Calend. April.

DE

DE AFFLICTIONE, TAM CAPTI-

VORVM, QVAM ETIAM SVB TVRCAE TRIBVTO
 uiuentium Christianorum: similiter de ritu, deq̄ caremonijs domi, mi-
 litiaq̄ ab ea gente usurpatis: additis nonnullis lectu dignis,
 linguarum Sclauonica & Turcica, cum in-
 terpretatione Latina,

libellus:

Autore Bartholomæo Gyorgieuits, peregrino Hierosolymitano, qui per duos menses ca-
 thena collo uinctus, sæpe uenundatus X 111. annos apud eosdem seruitu-
 tem seruans, omnia experientia uidit & didicit. 10

INVICTISS. ROM. IMP. SEMPER AVGVSTO
 Carolo V. Bartholomæus Gyorgieuits, clientum
 minimus & deditissimus.

It Dido apud Vergilium: Non ignara mali, miseris suc-
 currere disco. Est enim naturale, eas aliorum calamitates
 misericordia prosequi, quas tu aliquando perpeffus es. 20
 Ego igitur, inuictissime & augustissime Caesar, qui Tur-
 cicam captiuitatem tredecim annos expertus sum, septies
 uenditus sum, cui ipsis sensibus explorata sunt mala eius
 uitæ, statui breui libello imaginem illarum Tragædiarum leuiter delineare:
 re: nam ad plenum exprimere, nulla uis ingenij humani poterit. Vt qui ad
 huc liberi sint, intelligant quantopere illis omnibus opibus & uiribus eni-
 tendū, ne in hanc miseriam ueniāt: & quo in odio esse debeant, qui dome-
 sticis (ut ita dicam) bellis, tua arma remorantur à Turcica expeditione, cū
 certa spes sit, idq̄ ex oraculis, quæ non minus in Turcica quam hic factan-
 tur, te illum unicum futurum, qui regnum illud Satanæ destruas, si modo 30
 uires integras ad id bellū conferre possis. Nam ut in præsentia omitramus
 oracula, multæ coniecturæ sunt, quibus idem quod oracula diuines. Nul-
 lus unquam in Christiano orbe à septingentis retro annis potentior Impe-
 rator, nemo uictorijs plenior, uoluntate pronior in hoc bellum fuit, aut mi-
 lite exercitato instructior, adeo ut in debellandis Turcis ocū tibi tantum-
 modo uideatur deesse: quod qui tibi auferunt, quicumq̄ illi sunt, & quo-
 cumq̄ animo hoc faciunt, pessimè uidentur de Christiana religione mere-
 ri. Intra septingentos plus minus annos Turcica arma inualuerunt, hacten-
 us à nemine retusa, quia nemo tibi par opibus, fortuna, & uoluntate fuit.
 Nunc te unicum sanctissimis bellis per alia bella eripi, & dolendum maxi-
 me, & detestandum uehementissime. Ego igitur tibi istum libellū de Chri-
 stianorum miserijs dedicandum censui, quem orbis agnoscit unum præ o-
 mnibus esse, qui huic calamitati remediū uelit apponere, & appositurum
 breui speramus. Diu sit incolumis tua Cæsarea Maiestas, nec antea uel
 morbo uel morte tentetur, quam Christiana uexilla rursus in Asia
 & Aphrica & ubiq̄ terrarum erigas.

Louanij, Idibus
 Martij,

QVOMODO

QUOMODO CHRISTIANI IN BELLO

à Turcis capti distrabantur.

Expeditionem aduersus Christianos suscipienti Turcarum Imperatori, inter reliquos mercatores semper comes est ingens turba mangonum & lanistarum, camelis insidens: hij in spem mancipiorum longissimas cathenas secum deferunt, in quibus facile quinquageni aut sexageni per seriem colligantur.

Iidem quoscunq; nō absumit hostilis gladius, a p̄datoribus emunt, quod illis ea lege permissum est: si principi decimas mancipiorum p̄stent, reliquos ipsi uel in suum usum, uel ad nundinationē detinere fas est, nec ulla apud illos uberior aut frequentior mercatura. ut & olim apud Romanos fuit, qui merces nullo uitio emptas, & in quibus euictio timeri nō debuit, res mancipi appellabant.

Quibus rebus Turcarum Imperator suos captiuos destinet.

Senes, & utriusq; sexus iuuentutem, quæ illi decimarum nomine obtinet, ita discernit, ut grandiorē ætatem ad agriculturam uendat, qui tamen rarissimè capiuntur: raro enim eis parcunt, quos ætas multorum annorum parum uendibiles fecit. Puellas uerò & iuuenes ad certum locum relegant, qui ipsorū lingua Sarai uocatur, ut ibi certis artibus instruantur, quò illis in posterum commodius utatur, ac primū id agitur, ut abnegata Christiana fide, circuncidantur. Iamq; eorum ceremonijs initiati, diligenter pensitatis per physiognomiam lineamentis corporis, pro cuiusq; indole, uel ad leges eius gentis discendas, uel ad militiam destinantur, si maior uis corporis quàm ingenij appareat: danturq; in stipendium quotidianum duo uel tres Ahtse, id ad cibarium & uestiarium sufficere arbitrantur, donec in expeditionem sit abeundum. Rudimentis militiæ ita imbuuntur, primū pro teneritudine uirium datur leuior arcus, mox crescente robore, & peritiā, grauior ac grauior, donec bello sit idoneus. Adest magister feruētissimus exactor quotidiani exercitij, quotiescunq; à scopis errant, toties flagris cæduntur, atq; isti ascribuntur ordini Solaclar, id est, sagittariorum. Alij in hoc erudiuntur, ut lenizari cooptentur: isti quoque suos p̄ceptores habent, qui illos ad quotidianam batuationem cogunt, bini inter se baculis decertant. Reliqui pro nefas, in quibus maior gratiæ formæ, ita absconduntur, ut nihil uirile in toto corpore appareat, grauissimo cū discrimine uitæ: quod si euadant, nō in aliud sunt incolumes, quàm in obsequium sceleratissimæ libidinis. mox senescente pulchritudine, ad officia eunuchorum, ut matronas seruent deputantur, aut custodiendis equis & mulis, aut culinæ ministerijs addiuntur.

40 Quomodo agatur cum puellis, & reliquis mulieribus.

Quæ luculentæ pulchritudinis sunt, eliguntur in concubinas: medio cres dantur matronis ad officia pedissequarum: inter quæ adeo sunt nonnulla fœda ministeria, ut honestè dici non queant: coguntur enim illas sequi cum uasculo aquæ, quando ad exonerandum aluum, & perpurandum eas partes egrediuntur. Aliæ ancillaribus operibus, ut textrina, pistrinæ mancipiantur. Nullis ex omnibus liberum est uel Christianam fidem reseruare, aut spem libertatis quàm diu uiuit, concipere.

Quomodo

Quomodo reliqui Turcæ cum mancipijs agant.

HAstenus quid Imperator Turcarum agat, diximus: nunc quid priuati isti, cum primùm nouitios adepti sunt, omnibus minis, promissis, blanditijs agunt, ut recens mancipium circuncisionem admittat: id ubi fecerit, humanius aliquanto tractatur, cæterum spes redeundi in patriam planè abscissa est: conanti enim id poena incendij destinata est. Hi quia firmiores creduntur, ac minus fugaces, à dominis ad ministeria castrensia assumuntur, libertas tum demum competit, ubi uel ipse annis inutilis potius reijcitur à domino quàm dimittitur, uel ubi dominus in bello inter pericula mortis libertatem legarit. Matrimonia illis quidem permiffa sunt, sed liberi eorum pro arbitrio domini distrahuntur, quæ res sapientiores à nuptijs abhorrere facit. Alios qui circuncisionem repudiant, immaniter tractant: quam miseriam per tredecim annos expertus sum, nec ullis uerbis consequi possum, quid sit calamitatis in hoc genere uitæ.

Quomodo agitur cum Christianis artium mechanicarum ignaris.

Durissima illorū fors est, qui artes mechanicas non didicere: eæ enim solæ ibi in honore ac precio sunt, quam ob rem literati, sacerdotes, nobiles homines, qui in ocio uitam degerunt, ubi in horum manus uenere, omnium miserrime habentur. Mango enim in illos, utpote uix uendibiles, nullos sumptus facere sustinet. hi pedibus capitibusq; interceptis, ac plerūq; maiore parte corporis nudi inambulāt: nullus enim nouus cultus detritis ueteribus uestimētis succedit, per niues, per saxa, æstates & hyemes detrahuntur: nec finis, donec uel moriantur, uel stultum dominū, qui malam mercem emat, inueniant: talis enim illorum est iudicatio. Cæterum nemo omnium tam est foelix, cuiuscunq; uel conditionis, uel ætatis, uel artis, uel formæ, ut eum in itinere ægrotantem apud hospitem deponant. Primum cogitur flagris ire: id si non potest, iumento imponitur: ibidemq; si federe nequeat, prono corpore alligatur, non aliter quàm sarcina aliqua, aut mantica: morientem detractis uestibus in proximam foueam aut uallem canibus & uulturibus abijciunt.

Quomodo recenter capti in itinere tractentur.

Non solum perpetuæ cathenæ concaptiuos includunt, sed manibus quoq; in itinere manicas addunt: passus unus inter singulos interstitij est, ne semutuo conculcent. id ideo faciunt, ne à mancipijs lapidentur. Quum enim singuli mangones ingentem numerum ducāt, adeo ut decem sæpe quingentos homines cōcatenatos habeant, uim metuunt tantæ multitudinis, si ad iactum liberas manus haberent. Cæterum ubi nocti concedendum, uinculis quoq; pedes onerant, eosq; supinos omni iniuriæ aëris exponunt. Mulieribus uerò humanior conditio est, quæ ualent robore, pedibus incedunt: teneriores in iumentis uectantur: quæ adeo infirmæ sunt, ut iactationem iumentis non ferant, in corribus tanquā anseres gestantur. Noxillis tristior est, aut enim munitis locis includuntur, aut mangonum impuram libidinem pati coguntur, auditurq; ingens ploratus per tenebras adolescentium utriusq; sexus uim patientium, nec sexennis aut septennis ætas miseros à tali foeditate defendit, adeo scelerata gens & cōtra naturam & ante naturam libidine sæuit.

Quomodo uenalitij tractentur.

Vbi dies illuxit, in forum uenales tanquam greges ouium, aut caprarum producuntur, Conueniunt mercatores, statuitur precium: si placet mancipium,

mancipium, detractis uestibus futuri domini oculis exponitur. inspiciuntur omnia membra, tentantur, explorantur, nunquid uitij in iuncturis aut articulis resideat. Si displicet, reijcitur ad mangonē: toties id passurus, quoties empturiens aliquis aduenerit: si placet, abducitur ad grauem seruitutem, ut uel arator, uel pastor sit, ne duriora commemorem. Multa sunt ibi inaudita exempla miserā. Ceterum homines iugo copulatos aratrum durere nunquam uidi. Ancillæ arctissimè habentur in perpetuis laboribus, & extra conspectum uirorum: & ne cum conseruis quidem illis ulla confabulatio permittitur. Si quis cum uxore & liberis captus fuerit, hunc libentissimè magnates emunt, & uillis præficunt, ut curam uel aruorum, uel uinetorum, uel pascuorū agat, nati ex illis uernæ fiunt. Si in Christiana fide perseverauerint, statuitur certum tempus seruiendi: quo elapso, liberi fiunt: filij tamē eorum, nisi redimantur, in seruitute manent, pro domini arbitrio, uel in iisdem sedibus mansuri, uel aliò trāsferendi, nulli enim ibi sunt ascripti glebæ, quibus certa sit sedes seruitutis. Si cupiunt post adeptā libertatem in patriam redire, dantur diplomata commeatus. Verum illis qui nostram religionem abiurarunt, nec certum tempus est seruiendi, nec ullū ius in patriam redeundi, spes libertatis solummodo pendet à domini arbitrio. ubi tamen libertatem nacti fuerint, soluunt decimas ut ceteri Turcæ: à reliquis tamen oneribus, quibus Christiani premuntur, immunes sunt.

De illis captiuis quos pastores faciunt.

DVra uita agricolarum, durius tamen agunt qui ad pastoritias curas demuntur. uiuendū illis in solitudine, perperuo noctes & dies sub dīo agendum, dominus cum uxore solus in tentorio uersatur: & præter tuendū gregis officia, penulas & tapetia subciliuīs horis facere coguntur. Singulis mensibus pascua mutant, de montibus in montes se transferentes. Qui hu maniores sunt, dant aliquam mercedulam seruis, qualem dimensum fuisse apud Romanos legimus, id in peculium cedit, quod conseruant uel in uaticum, si in patriam post libertatem adeptam redire uelint: uel ad alias necessitates uitæ. Ceterum id non ubiq; fit, est autem illud miserū blandimentum seruitutis, quo illos à cōsilio fugæ retrahunt. Illis autem qui Christum abnegarunt, iamq; recutiti sunt, quia certi sunt, quod non fugient, nihil tale indulgetur.

De fuga captiuorum ex Europa.

FAcilior fuga illis qui in Europa agunt, quam qui in transmarinas regiones uenduntur: his enim præter flumina nihil trañciendum, quæ facile enantur, maior difficultas in Hellesponto transmittendo. Qui autem fugam instituunt, tempore mæsis id soliti sunt facere, ut & facilius in segetibus lateant, et inde uictum habeant. noctu autem fuga initur, per diem aut in syluis, aut in paludibus, aut in segetibus sese abdunt, maluntq; à lupis alijsq; bestijs deuorari, quam ad ueteres dominos retrahi.

De fuga ex Asia minore.

QVi ex Asia fugam moluntur, Hellespontum petunt, inter Callipolim & arces illas olim Seston & Abydon, nūc autem Bogazassar dicitas, id interpretari potest, castella faucium maris: ibi enim mare angustissimum est. Hi secum deferunt securim & funes, ut & ligna cædant & colligant, quò inde ratem faciant ad traiectionem maris, nihil nisi salem secum deferentes, nocte raticulā inscendūt. Si uenti & fortuna maris fauet, tribus aut quatuor horis trañciunt: sin minus, aut pereunt in fluctibus, aut ad li-

qq tora

tora Asia reijciuntur. Emenso mari montes petunt, polumq; & Booten in spectantes ad Boream tendunt. In fame herbis suis sale conditis sese sustinent. Si plures societatem fugæ inierint, noctu opiliones inuadunt. quibus occisis, quicquid ibi alimenti inuenerint, secum asportant: sæpe tamen & ipsi pereunt occisi ab opilionibus, uel ab eisdem capti, & pristino hero traditi, ad ueterem seruitutem rediguntur. Cæterum longè plures pericula absument, quàm incolumes euadunt: aut enim naufragijs, aut dentibus bestiarum, aut ferro inimicorum, aut postremò fame pereunt, cum longior erratio in fuga contigerit.

De pœna fugitiuorum.

FVgitiuis multiplex pœna: alij enim suspensi pedibus dirisimè flagellantur. qui enim homicidiū cõmittunt, illis plantæ pedū in multos sulcos cultro rescinduntur, & rescisis sal inspergitur. quibusdã furca ingens ferrea, cū ferro collari inseritur, quam die noctesq; in longū tempus gestāt.

De Græcorum & Armeniorum pietate erga captiuos.

Mortis pœna & confiscatio omnium honorū illis infligitur, qui captiuorum fugam instituunt. Tamen nō cessant Armeni & Græci captiuos Christianos apud se occultare, & deformatos suo cultu deducere ad naues Venetas, uel aliorum Christianorum, dantq; uaticum & omnia necessaria, nec ullum pietatis genus omittunt: eandem enim pietatē nostrorum aiunt se experiri, si quando Romam uel Compostellam uenerint.

De incantatione Turcarum contra fugientes.

Habent quoddam genus incantationis, quo inuitos retrahūt. Nomen serui in schedula scriptum suspenditur in tabernaculo uel domicilio serui, deinde diris uerbis & deuotionibus illius caput impetunt. deinde fit ut demoniaca, ut fugiens putet sibi in itinere uel leones uel dracones incurere, uel mare uel flumina contra se exundare, uel omnia tenebris nigrescere: ipsq; terriculis repulsus ad herum redit.

Memoriam Christi paulatim in prouincijs olim

Christianis aboleri.

Superfunt adhuc aliqui, qui meminere expugnationem Constantinõ. Spolis, & regna Græciæ, Albanæ, Vualachiæ, Seruiæ quam Bosnam uocant Turcæ, in prouincijs redacta. illi quidem Christū tenaciter retinent, sed iuentus dediscit: breuiq; futurum, ut plena sit obliuio Christianitatis. Idem futurum in Croatia, Hungaria, Sclauonia, quæ recentia additamenta sunt & auctaria Turcici imperij.

Quæ conditio debellatorum.

Vbi prouinciã cepit, omnia prouincialium bona tam mobilia quàm immobilia in prædam cedunt. Nobilitatem stirpitus excindit, præcipuè regiam sobolem. Et quod nunc Vaiuodæ filium apud se retinent, non alio cõsilio faciunt, quàm si illis Hungariæ adimatur, eum immittant ad res nouas molendas: ubi illis segura possessio Hungariæ fuerit, haud dubiè euita tollitur. nam Turcæ in ea re nec generis, nec socris, imò ne fratribus quidè parcūt. Clericos si nō occidunt, omni fortuna & dignitate nudatos ad ludibriū et mendicitatē relinquūt. Cāpanas omnes & organa, et alia instrumenta Musica templis adimunt, imò ipsa templa prophanata suo Mehemeto cõsecrant. Misera et humillima sacella Christianis relinquūt: ubi sacra nō publicè, sed dissimulatè & silentiose faciant: quæ ubi uel terræmotu corruerint, uel incēdio deflagauerint, uel etate computruerint, nō licitū est instaurare.

staurare, nisi magna pecunia depensa. Concio & annuncian- di Euangelij munus planè interdicitur, nec fas est quenquam Christianum Rempub. at- tingere, aut arma gestare, aut simili cultu cum Turcis indui, aut quæ hilario- ris uitæ sunt, spectacula edere, uel choreas ducere. Si iniuria sit contume- liosissimis uerbis uel tibi, uel Christo, tacendum atq; ferendum est. Quòd si aliquid indignius contrà loquaris de eorum religione, inuitus circunci- deris: tum si hiscas contra Mehemmetum, ignes & incendia tibi parantur.

De reuerentia quam exhibent Christiani Turcis.

10 **C**hristianus sic eques prætereat Musulmannum, id est, Turcarum reli- gione inuitatum, necessum est, ut de equo descendat, & cernuo uultu sedentem adoret: quod nisi fit, fustibus ab equo desicitur. Ius præterea est ueredarijs & emissarijs Turcarum, equum Christianum arripere, eoq; ad delassationem uti, interim Christianus pedes sequitur.

De tributis Christianorum.

20 **Q**uartas omnium fructuum dant Christiani: istiusmodiq; quartatio non solum ex prouentibus agrorum & pecorum colligitur, sed eti- am mechanici de suo quaestu quartas dependunt. Deinde est & aliud onus capitationis, qua singuli quotquot sunt in una familia, singulos ducatos sol- uunt. Si parentes soluere nequeunt, ad liberos suos in seruitutem uenden- dos compelluntur. Alij in catenis uincti, ostiatim obambulant ad stipem emendicandum. quòd si ne ita quidem soluendo fiunt, perpetuis carceri- bus mancipantur. Iam cū omnia officia præstiterint, adhuc semper ius est Turcæ optimū quemq; ex liberis deligere, quem circūcisum summotumq; à conspectu parentum in militiam alit, nec unquam ad parentes redit: & primū, quia puer facile Christum obliuione dediscit, mox etiam paren- tes & cōsanguineos: adeo ut etiam si præsens inter eos uersetur, neminem suorum agnoscat. Nemo uerbis efferre potest, quibus lacrymis, gemitu, sin- gultibus istiusmodi diuulsio fiat. Filius abstrahitur perpetuò inter alienis- simos uicturus, quicquid charum est sanguine, sodalitate gratum, familia- ritate amicum relicturus: postmodum in eorū numero futurus, quos Græ- ci *ἀνὰ τὸν ἄλμα* & *ἀπὸ τῶν ἄλμα* uocant. Pater filium quem in cultum Christi educa- uerat, rapit uidet ad militiam sathanæ, ut Christum oppugnet.

De sacerdotum & monachorum sub Turcæ tributo

uiuientium conditione.

40 **S**acerdos, monachus, pessima illic conditione sunt, ut sacrilegia & scan- dala Dei & hominum existimantur, nihil de ecclesia accipiunt. Feriatis diebus pauxillum panis à mulierculis nonnullis porrigitur, cæteris die- bus nihil datur. Ipsi lignationibus uiuunt: nam mos est, ut ligna in syluis cædant, ijsq; dorsum aselli onerant, ea cum merce per omnes plateas am- bulant, ligna uenalia proclamantes. Si gentes illæ hanc calamitatem præ- sciuisent, millies præoptassent mori, quàm ista pati. Si usquam mors cum uita cōmixta est, imò si usquam uita diu superest ut diu moriaris, id in Tur- cia est. Nihil Aegyptiaca seruitus, Babylonicum exilium, Assyriaca capti- uitas, Romanorū euastatio ad istas miserias, ubi quotidie audiuntur thre- ni Ieremiæ, nec uerbis, sed rebus constant.

PROCLAMATIO CAPTIVORVM ET TRIBV-

tariorum, ad Christianorum reges & principes.

Miseri qui quasi in fornace illa ardenti Hur Chaldaeorum uiuunt, uo- tis & gemitibus cælum petunt: Vsq; quo dormis Domine, exurge, q; & ne

& ne repellas in finem. Rursus à cœlo ad patriã oculos reiectant, quam
 & ipsam in seruitute uident. relegati tamen à patriã, in patriã seruitutem
 agere cupiunt. Vota illorum non libertatem, sed eandem seruitutem muta-
 tis tantum sedibus concipiunt. mox oculos ad Christianorũ reges & prin-
 cipes detorquent. Optant Papam patrem patriã uires suã sanctitatis ad li-
 berationem filiorum conuertere. Optant inuictam Cæsaris manum uictri-
 cia arma contra Turcam mouere. Sciunt illi parere Hispanos in bello acer-
 rimos, Belgas ferocissimos, Germanos fortissimos, Italos corpore & inge-
 nio præstantissimos. Sciunt illi additissimum esse fratrem Ferdinandum
 regem Romanorum Turcarum bellis assuetissimũ, Illyricis & Subalpinis
 gentibus subnixum. Sciunt Germaniam omnem, tot Electores imperij re-
 gis uiribus instructos auspiciũ Cæsaris libenter sequi. Hic putant uota sua
 non frustrari. Te suum Esdram Cæsar inuictissime, te suũ Iosue existimant
 futurum. Talia enim non solum de te oracula inter Christianos, sed etiam
 inter ethnicos circumferuntur. Utinam tua te bella illuc sinerent penetra-
 re, uideres omnia tecum ad arma cooriri. Nulla ætas, nullus sexus, nullus
 ordo hominum tua arma relinqueret. Domi quisq; Turcarum in suis ser-
 uis percussorem haberet, in castris proditorem, in pugna desertorẽ. Omni-
 no Christiani qui illic sunt, contemptissime de armis Turcarum sentiunt,
 ut quos ad uelitarem tantum pugnam idoneos cognoscunt. Hostes uelut
 aues procul missilibus impetunt: si nõ eo terrore fuga fit, ipsi fugiunt. Præ-
 ter clypeos & galeas pleriq; nudi sunt: ad manum uenire non audent. Vul-
 nera stantibus non ingerunt, nisi eminus. Quod si iam Veneti & Lusitani
 nauales suas copias conferant, Angli, Poloni, cæteriq; principes militem
 subministrant, præsertim tali Cæsare rerum gubernacula tenente, non diu-
 tius obsisteret Solymãnus Carolo, quàm Darius Alexandro, Xerxes The-
 mistocli, Antiochus Iudæ Machabæo. Ita sentiunt omnes captiui Christia-
 ni. Idem ego tredecim annorum experientia didici, in fugientẽ scilicet Tur-
 cam fortissimum, aduersus inuadentem fugacissimũ esse. Turca igitur cum
 natura sit fugitiuus, oppugnandus est. Impius enim nemine persequente
 fugit. Exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt
 eum à facie eius: sicut deficit fumus, deficient: sicut fluit cera à facie ignis: sic
 pereant peccatores à facie Dei. Utinam Deus Opt. Max. concedat, ut tuis
 auspicijs inuictissime Cæsar, monstrum illud Turcicum, humanæ naturæ
 ludibrium supprimatur ac conteratur, ut Christianos grauissima
 tyrannide oppressos in libertatem afferas, quando-
 quidem post Deum in te uno omnis
 spes libertatis collo-
 cata est.

DE TVRCARVM RITV, DEQVE

CAEREMONIIS, LIBER SECVNDVS,

Et primò de origine
eorum.

CAPVT I.

10

Historiæ Armeniorum tradunt Turcas gentem Scythicam esse Zmaildan, quasi Ismaëliticam, & quòd essent adducti per Caspios montes, ac Caucaseas portas, usq; Constantinopolim à Duce cuiusdam regis Armeniæ, ob proditionem atq; iniuriam eius militibus illatam. Non torquebo me eorum origine uerbosius, duntaxat ob oculos ponam consuetudinem in caeremoniis, & disciplinam domimilitiæq; ab ea gente usurpatam, nihilq; mutuabor ab alijs scriptoribus: sed summa fide, quod coram uidi, & longo usu didici, pro ingenij mei tenuitate summisse & modestè describam.

De origine Mehemmeti.

20 **M**agna dubitatio de origine Mehemmeti (quem nostri Mahometum uocant) nec satis comperta, utrum Persa an Arabs fuerit: ueriores tamen illi habentur, qui eum Ismaëlitem esse aiunt, ex Regum stirpe, quos Othmanni Sai, & Sultanlar uocant. In huius natiuitate referunt, quinq; milia templorum idolorum cecidisse, quod augurium uel nostras clades præfagijt, uel de nostris cladibus fictum est.

De templis illorum.

30 **H**abent templa satis ampla, & sumptuosa, ipsorum lingua Meschit appellata, in quibus nullas prorsus imagines uidi, præter hæc uerba inscripta Arabica lingua uidelicet, La illah illellah, Mehemmet irsul allah tanre bir pegamber hach: id est, non est Deus nisi unus, Mehemmet autem propheta eius, creator unus, & prophetæ æquales. Vel hæc, Filiã galib ilellah: id est, non est fortis sicut Deus. Deinde cõspicitur magna abundantia lampadum ardentium oleo, totum templum dealbatum, pauimentum storeis stratum, ac desuper tapetis ornatum. Circa templum turris miræ altitudinis, quam eorum sacerdos tempore orationis ascendens, uoce alta, digitis in aures insertis, hæc uerba ter repetit Allah Hechber: id est, Deus uerus unus. Audito clamore conueniunt in templum nobiles & otiosi, tantum deuotioni astricti. Deinde prædictus sacerdos descendens orat cum illis, idq; ex officio facere debet quinquies inter diem & noctem. Quicumq; uerò ueniunt ad orationem, debent abluere manus, pedes, & pudibunda, postremò ter spargunt aquam super capita, recitando hæc uerba, Elhemdu Lillahî: id est, gloria Deo meo. Deinde, exutis calciamentis Patsmagh dictis, eisq; ante ianuam templi relictis introeunt, alij nudis pedibus, alij habentes munda calciamenta Mesch uocata, quibus non palpant terram. Fœminæ nunquàm congregiuntur cum uiris, sed seorsum certo in loco, prorsus abstruso, à uirorum conspectu, & auditu: ipsæq; rarius templum frequentant, ut tempore Paschatis, nonnunquam diebus Veneris, quæ Gfumaagun eorum lingua uocatur, orantq; ab hora nona noctis usq; duodecimam, utputa mediam noctem: atque inter orandum corpus continuo agitato & uociferationibus mirè affligunt, ut sæpius uiribus & animo defectæ, in terram pronæ concidant, & si aliqua ab eo tem

qq 3 pore

pore se gravidam senserit, Spiritus sancti gratia impregnata esse affirmant. Cumq; pariunt, ab ipsis nati Nefes oglu, id est, animæ, uel spiritus sancti filij appellantur. Ita mihi narratum est à pedisequis earum: nam nec ipse uidi, nec aliquis uirorum huic spectaculo interesse potest. Virorum autem orationibus (cum hero meo) sæpe interfui, quibus mos hic est. Inter orandum pileos suos (qui Tsalma illorum lingua uocantur) non deponunt, sed summis digitis attingunt, quasi eleuaturi, genibus incumbunt, & terram sæpe deosculantur. Christianis eorum sacris interesse nepharium putant. credunt enim ab hominibus (ut ipsi aiunt) illotis, sua templa contaminari, quippe Christiani non usurpant illorum more frequentia lauacra. Ibi sacerdos illorum suggestum ascendit, ac ad duas circiter horas concionatur. peracto sermone ascendunt duo pueri, qui cantando suas preces pronunciant. peracto eorum cantu, incipit sacerdos cum toto populo submissa uoce cantare, quassando corpus in latus nihil aliud præter hæc uerba, La illah ilellah, id est, non est nisi unus Deus: sic media fere hora personat, ac mouetur. Huiusmodi autem orationes, & cæremoniæ, ut cantus, prædicatio, non fiunt singulis diebus, nisi tempore Quadragesimali, & festiuo, utputa die Iouis, ab hora nona noctis, usque duodecimam. Et ipsa dies Veneris, (qua Mehemmerum aiunt natum fuisse) à quibusdam religiosissimè colitur.

De quadragesima eorum.

HAbent etiam quadragesimam sua lingua Orutz appellatam, ieiunantes unum mensem, & unam hebdomadam singulis annis, at non semper eundem, sed si (uidelicet hoc anno) ieiunauerint Ianuariam, sequenti Februariam, pergentes serie, ita ut duodecim annorum decursu, unum & duodecim hebdomadas loco decimæ offerant Deo. Cum ieiunant, toto die nihil gustant, ne panem quidem, aut aquam. Deinde uisa stella, licet illis omnia manducare, præter suffocatum, & porcinas carnes. Suffocatum ab eis, Murdar, id est, cadauer siue immundum, & porcus Domuz uocatur. Quadragesima peracta, Pascha celebrant, eorum lingua Bairam uocatum, magna cum solennitate per triduum, obliuientes ungues manuum & pedum certo ceromate ab eis Chna appellato, quod ungues rutilos efficit: eadem quoque tinctura caudas equorum & pedes imbuunt. hic color tenacissimè hæret, nec abluui, aut extergi potest, quamobrem nisi noui (à radicibus) ungues exierint, alioquin ungues semper rutilantes apparent, sed de manibus frequenti lotionem potest deleri. Mulieres non solum ungues, sed & manus, atq; pedes illo ceromate imbuunt,

De eorum circuncisione.

VTuntur circuncisione eorum lingua Tfuneth dicta, non octaua die more Iudæorum, sed quamprimum natus septimum aut octauum annum exegerit, sermonis iam peritus: idq; ipsis mysterium est, propter uerba confessionis, quæ ante circuncisionem requiruntur, erecto pollice manus Parmach dicto, hæc uidelicet, quæ supra ostendimus in templis descripta. Puer ob id non defertur in templum, sed in domibus parentum circunciditur. Huic solennitati sæpe interfui, quæ ita se habet. Primò conuocatis amicis ad conuiuium, quibus satis delicata parantur ferula, ex omni genere carniū, quo ipsis uescilicet, & passim (ut apud ditiores) bos cæditur, in hunc excoxiatum & exenteratum includunt ouem, in qua gal-

linam

- linam, & in illa ouum, quæ integrè affantur ad splendorem illius diei. Deinde inter epulas tempusq; coenæ adducitur puer circuncidendus, cuius (medicus illius artis) glandem retegit, & replicatam pellem forpicalis apprehendit: deinde quò metum adimat puero, ait se in proximum diem circuncisionem peracturum, atq; ita discedit: mox simulans, quali omisum aliquid esset, quod ad præparationem attinet, ex improviso præputium abscindit, uulneri parum salis, & mali cotonei apponens, iam uocabitur Musluman, id est circuncisus. Et die circuncisionis non induitur illis nomina, sed ipso die natali, quo in lucem eduntur, quæ talia sunt,
- 10 & primo Regum, ut Tfuléiman, Solomon interpretatus. Tfultan, Tscelim, id est princeps pacis. Murath beg, id est desideratus dominator. Mutstafa & similia. Ducum, Pirin, hairadun, hader, ebraim. Dominorum humilioris conditionis, quemadmodum sunt Tspahalar, Tsauslar, Eminler, Behram, Memmi, Mehemmet, Alli, Ahmat Tcielebi, Paiazith, Chatsun, Hutscref. Cæteris omnibus, Mutfa, Ionuz, Tschender, Perhat, Ferro. Captiuorum ac seruorum maiori ex parte Seremeth, quod nomen significat audacem, atq; uelocem. Postea continuato trium dierum conuiuio, circuncisus ducitur in balneum, cum maxima pompa. Cum redit domum, ducitur per conuiuas, qui parata illi munera offerunt. Alij uestes
- 20 fericeas, alij scyphos argenteos, alij pecunias, uel etiam equos. Mulieres quoque indusia, sudariola, & alia huiusmodi. Iuxta uoluntatem & opes unusquisque conuiuuarum donat. Fœminæ non patiuntur circuncisionem, sed tantummodo (iam dicta uerba) consistentes, Musluman efficiuntur. Si autem ex Christianis quispiam sua sponte confesso Mehemmeto circuncidi se patiatur: quod sæpe contingit, propter grauissimum iugum, & onus tributû, talis ducitur per omnes uicos atque plateas ciuitatis, summo cum honore, & gaudio populi sonantium tympana: ipsi quoque dantur munuscula. postea immunis efficitur à solutione tributû, Haracs eorum lingua appellati. Et cupiditate huius lucri, multi Græci,
- 30 Vrumlar, & Albani, quos Arnautlar uocant, circunciduntur. Si quis uel compulsus, ut puta qui Muslumanum feriret, uel uituperio afficeret, aut Mehemmetum blasphemaret (quod uidi Episcopo cuidam Græcorum sectæ, contigisse) circunciditur, illi nihil datur: à tributû tamen solutione liber erit, sicut & cæteri Muslumanlar, id est, circuncisi.

De sacerdotibus eorum.

- Sacerdotes uerò, illorum lingua Talismanlar uocati, parum uel nihil differunt à laicis, nec etiam à Proceribus caremoniarum (quales apud nos sunt Episcopi) nec magna in ipsis doctrina requiritur. satis erit si Elcoranum, & Mussaphum nouerint legere. Illi autem qui etiam interpretari secundum textum nouerint, peritissimi habentur: quoniam non uulgari lingua Turcica, sed Arabica à Mehemmeto sunt tradita: quod nephas esse putant, si uulgari lingua interpretata describerentur. Eliguntur isti Pontifices à populo, stipendium autem à Rege pro labore accipiunt. Vxores habent, & habitum ut seculares. Si stipendium non sufficiet propter multitudinem liberorum, mechanica tractant, ac libero etiam homine digna attingunt: præficiuntur scholis, aut libros describunt. Apud illos sanè nullos uidi typographos, sed chartam optimè parant. Alij alium quæstum faciunt, ut sartoris, sutoris, & similia.

De scholis ipforum.

HAbent quoque loca ad instituendum Ochumachgirleri eorum lingua appellata, & suos Doctores quos Hogfialar uocant, tam masculos, quam foeminas, separatim tamen instituunt: masculi masculos, & foeminae foeminas, Astronomiam, philosophiam, artem poetice. Inter discendum clara uoce clamantes ad latus corpora mouent. Musicam non norunt artificialem, sed fingunt carmina ad praescriptas regulas, quae ita se habent: Quodlibet carmen undecim debet complecti syllabas. Placuit itaque exempli gratia haec pauca inferere.

CARMINA AB IPSIS BETHLER DICTA.

Birichen bes on eiledum derdumi

Iaradandan istemiscem iardumi

Terch eiledum zahmanumi gurdumi

Ne ileim ieniemezum gunglumi.

Sunt enim carmina amatoria, Deae ipforum lingua Assich uocata: id est Deae amoris, quorum interpretatio haec est de uerbo ad uerbum.

Birichen, id est ex una. bes, id est quinque, on, id est decem. eiledum, id est feci. derdumi, id est tribulatione mea.

Iaradandan, id est a creatore. istemiscem, id est postulauit. iardumi, id est auxilium.

Terch eiledum, id est neglexi. zahmanumi, id est patriae meae. gurdumi, id est uisitationem.

Ne, id est Quid. ileim, id est faciam. ieniemezum, id est non possum uincere. gunglumi, id est mentem meam.

De monachis illorum.

Non desunt illis monachi Deruislar uocati, uarij quidem ac in primis triplicis ordinationis. Primus ordo talis est, qui nihil proprij habentes, quali nudi incedunt praeter pudenda pellibus ouinis tecta, & tempore frigoris ad cooperiendum dorsum similiter pelle, latus, manus, pedes, & caput nullo prorsus tegunt uestimento. Exigentes eleemosynam tam a Christianis quam a Turcis Allahitli petentes, quod significat, propter Deum. Hi deuorata herba Matslach uocata, in rabiem aguntur, adeo ut per pectus totum in transuersum uulnus ducant, itidem per brachium uel nullo dolore dissimulato, & fungum arborum incensum capiti, pectori, manui suppositum remouent, donec in cineres resoluatur. Aliud genus uidi, qui incedunt pertusa uerpa, & incluso anulo aereo ponderis trium librarum, a coitu disclusi, ob seruandam castitatem. Tertium genus raro egreditur, sed manent die noctuque in templis, habentes in angulis templorum tuguriola, sine calciamentis, uestimento, discooperto capite, nihil gestantes, praeter unam camisiam, multis diebus ieiuni, orantes, ut Deus ipsis futura reuelet, quos rex Turcarum bellum moturus consulere solet.

De matrimonij contractione.

Matrimonium eorum lingua Eulenmech uocatum, tale est. Coeunt nuptiae sine iuramento. accipiunt plane indotatas, propemodum emere coguntur, contrariis (quam olim apud Romanos) more, ubi gener emi solebat, non nurus. Nil habet sponsa in corpore cultus uel ornamentis, quod non cogatur a foceris redimere, Divortium apud illos faciunt

faciunt improbi mores, uel infœcunditas: cognoscit de istis rebus iudex israhelitarum. Inter seruos emptos etiam matrimonium permittit: sed geniti ex illis, uernæ fiunt.

De peregrinatione illorum.

Peregrini, eorum lingua Haglilar appellati, loca ab ipsis sancta habitata inuisunt, uidelicet Mecham, ut nostri Hierosolymam (ibi aiunt Mehemmetum obiisse) sed non minus quæstus gratia quam religionis & deuotionis. Ibi uiso calciamento Tsaroch uocato, quod inauratum solummodo à testudine templi pendet, coemptis subtilissimis telis, Chumas dictis, in patriam regrediuntur magno cum lucro. Et cum redierint, alij uectant deuotionis gratia aquam in utribus plateatim, idq; obuijs sitientibus gratis offerunt: alij rem suam agunt.

De eleemosyna eorum.

Habent xenodochia Imaret appellata, ex testamento Regum condita, ubi datur cibus pauperibus atque peregrinis, sed alibi alius. Sunt qui dant orizum Pirincts tiorba dictum, cum carnibus: alibi Boghdaias, qui fit ex tritico, pro obsonio additur panis satis magnus, potus quem præbent, est aqua. Ceterum pernoctandi ibi aut dormiendi locus nulli conceditur: sed habent alium locum pernoctandi publicum Charuatfanrie, ubi gratis recipiuntur hospitio: non habent tamen lectos, sed in fœno uel stramine sub tecto dormiunt.

De uictimis eorum.

Immolant etiam uictimas, sed pierunq; uotiuas Chorban tam Turcica quam Arabica linguis uocatas. in morbo enim aut periculo ouem uel bouem pro cuiusq; opulentiâ in certis locis se sacrificaturos promittunt. uoti deinde uictima non comburitur in holocaustum, ut ludæis mos est: sed mactato animali, cutis, caput, pedes, & quarta pars carnis sacerdoti præbetur: altera deinde pars datur pauperibus, tertia uicinis. Cæteras reliquias ipsi uictimatores sibi & comitibus parant ad uescendum, neq; tenentur uoto, si è morbo uel periculo erepti non fuerint. Omnia enim illorum conditionalia sunt, dabo si dederis. Similis etiam apud Græcos & Armenios, & cæteras nationes Asiaticas Christianæ religionis, cultus obseruatur.

De legatis & testamentis.

Si quis ex Muslumanis moriens testamentum condere constituit, talia sermè legata fiunt, adhibitis amicis & uicinis, ut aut riuos deducere ex longinquis partibus ante aliquod hospitale, aut templum, siue in locum aridum, qui frequentatur ab hominibus Hairitli, id est pietatis gratia: & Ghanitli, id est pro anima. Alij captiuos, & emptitios seruos legant liberos faciendos. Mulierculæ enim (ut hoc genus præ cæteris superstitiosum est) legant pecuniam militibus, pro certa cæde Christianorum. id putant magno ad salutem suâ ipsarum animæ prodesse. Reges uerò templa, hospitalia, extruenda constituunt, & alij si qui sunt potentes,

De cæremonia defunctorum.

Ubi quis moritur ex Muslumanis masculus, tunc masculi funus curant: si fœmina, fœminæ. Abluunt cadauer, ac nitidissimis lineis induunt. postea efferunt extra urbem in locum aliquem: nephas enim est in templis sepelire. Procedunt cæroforarij cum candelis monachi illorum.
subsequuntur

subsequuntur sacerdotes cantillantes interim, donec ad sepulturæ locum perueniant. Quod si pauper fuerit ille defunctus, pro laboribus religiosorum plateatim collectæ pecuniæ solent illis offerri.

De ædificio sepulchri Tulbe dicto.

Conditorio superædificatur (utputa regio) templum, ipsi enim reges in urbes sepeliuntur: diuitum & pauperum instar altaris in eam altitudinem, ut bestia insultare, aut locum conspurcare non queant. Sæpius eò cum luctu redeunt, & inferias ciborum monumēto superposito, panes, carnes, caseum, oua, lac, nouendialis cœna, more ethnicorum, pro anima defuncti deuoratur à pauperibus, aut auibus cœli, et formicis. Dicit enim, æque gratum esse Deo, offerri eleemosynā tam brutis egentibus quàm hominibus, cum ob amorem Dei offertur. Multos uidi, qui auiculas reclusas, data pecunia ualoris auiculæ, euolare iusserint: alios panem piscibus in flumen projicere amore Dei, dicentes se pro tali pietate erga egentes mercedem amplissimam à Deo consecuturos.

DE MILITIA.

CAPVT II.

Habent omnes unum Regem, qui illorū uocabulo Huncher othman-lardan sahi sultan tsuleiman, modernus ita appellatur ab eis, Id est, Imperator ex Othmannis Sahi Princeps Solomon, qui nunc habet filium primogenitum, uiginti (uel circiter) trium annorum Mustafa uocatum, excellentem suos antecessores tyrāide, atq; crudelitate, sæpe insidiantem patri, ut si quomodo posset illum occidere, ob libidinem dominij. Habet rex sub se duos duces siue Satrapas Tsamgiach begler uocatos, Europeum & Asiaticum, quibus subsunt præsides minores Timargilar dicti, quorum imperijs parent milites ordinarij: qui si cessant, dum ad expeditionem uocantur, suspendio pœnas luunt. Bassalar qui interpretantur capita, plures sunt: ij propter consilium semper Regem comitantur. Sulihlar quoq; qui sunt stipatores corporis illius, semper post tergum eius succedere solent, unā cum Capugtsibegler, id est cubicularijs: lazigtibegler, id est cancellarijs: Eminler, id est tributū exactoribus, uidelicet puerorum, & pecuniarum: Tspahalar, id est leuis armaturæ militibus, equestribus: multis Vlachlaris, id est nuncijs: & alijs huiusmodi continuè aulam sequentibus.

De conditione procerum.

Nullus ex Satrapis possidet prouinciā aut ciuitatem aliquā iure hæreditario, quam post obitum liberis uel suis successoribus posset relinquere sine consensu sui regis. Sed si aliquis Ducum, uel Principum certas possessiones cupit habere, id illi conceditur hac conditione. Inituratio precij, & redditum illarum possessionū. Cognoscit & Turca, quot milites ali annuo illo censu possint, tunc Satrapa ille cogitur habere illum numerum militum semper promptum, ad omnia imperata, alioqui capite plectitur: nihilq; eum à belli comitatu potest excusare, quàm sola aduersa ualetudo. Et si quando Turcæ placuerit eum priuare tali beneficio, in eius est libertate: si autem non deponitur, suum est usque ad mortem. Post obitum, quod si successores defuncti pactum obseruare uoluerint, admittuntur

tantur: sin secus, alijs prouidetur. Si aliquando aliquis istorum procedum cum rege loquitur, oculos humi defigit, non audens illius uultum contueri.

De conditione Chazilariorum.

Militēs Ghazilar uocati, strennui, & iure militari mirō modo exercitati, qui in primo congressu lanceas frangunt cum aduersarijs suis, nulla prorsus armatura, præterquam clypeo, hasta, framea utentes more nostratum, ut puta lorica, galea: sed fractis hastas, euaginata framea, clypeo se defendentes, uiriliter pugnant, semper capiti, manui aduersariorum insidiantes, aduersarios totis uiribus extinguere nitentes. Punctura autem gladij, hostem, uel equum ferire, non laudi, sed ignominia duceretur. Hi omnem uitam & salutem in protectione Fortunæ Deæ, ipsorum lingua Nassup, siue Cifutara dicta, habentes, cuius apud omnes prouerbiū istud celebratissimum est: lazilan gelur bafsina, quod ita potest interpretari lingua latina, lasilan, id est, scriptura: Gelur, id est, ueniet: Bafsina, id est, capiti, quasi dicerent, quicquid die natiuitatis uniuscuiusuis Fortuna Dea capiti inscripsit, id euitare impossibile erit, etiam si latitaueris in arce inexpugnabili. Horum enim gesta carmine in historijs descripta, ab omnibus recitantur, ut & ceteri eadem audacia (honoris & laudis studio exciti) fortiter & intrepidè hostem aggrediantur. Ceterum pro qualibet uictoria tallium, stipendia duplicantur, ita quod omnes prædicti equestres debent regem sequi, instructi his armis, lancea, framea, sagittis, claua ferrea: alij habent clypeos, alij non: & semper accipiunt stipendium, tam tempore pacis, quam belli.

De ordine peditum.

Primus ordo peditum est Solachlarum, id est, sagittariorū, tales utuntur arcu, sagittis, frameis, differunt pileis à lanitseris. Secundus ordo est lenitserorum, illi etiam habent arma similia Tfolachlarum, pro arcu tamen & sagittis arcabuso utuntur, & una securi. Tales omnes collecti à Christianis ibi degentibus sub tributo, uel arrepti circuncisi, in loco Tfarai dicto, educati, contra Christianos pugnant strenuissimè, & habent satis exigua stipendia uictui: uidelicet alius quatuor, alius quinque uel sex nummos Ahtse uocatos, qui sexaginta coronatum conficiunt: & hi sub poena uitæ non possunt equitare, nisi ægrotent. Reperiuntur etiam ex filijs Turcarum facti lenitseri quamplurimi. Tertius ordo peditum Azaphlarum est, quorum finito bello finitur & stipendium: & sunt omnes filij Turcarum, Tales utuntur longiori hasta, framea, pileos habent rubros, uel alterius coloris ex panno, cum quatuor angulis corniculatis, Tachia dictis. & differunt à lenicis & Solachlaris uestitu atque armatura: tales perfodiunt hostium equos in bello. Deinde aliud genus peditum ex Vualachia sectæ Græcorum, Voinichlar uocati. hi nihil habent stipendij à Turca, quam quod immunes sunt à tributi solutione, & decimis. Tales tenentur ociosos equos regis Turcarū proprijs sumptibus alendo, curamque illorum gerendo, ducere tempore belli.

De tentorijs Regis Turcarum.

Cum Constantinopolim relinquens Turcarum rex ad bellum proficiscitur, duo usurpans tentoria, cognomento Satorlar, cum hodie alterum pro eo tenditur, alterum ad proximam mansionem figitur, ut ibi postero die recipiatur. Magnitudo tabernaculi tanta est, ut procul uisentibus

uisentibus urbs uideatur: in proximo castrametantur Principes, & ambiunt Regis sui tabernaculum: deinde Equites, qui uel singuli, uel terni tentorium habent. Etiam pedites habent propria tabernacula: id enim ex disciplina habent, ne quis sub dio cubet. Ituro exercitui stratores uiam faciunt, hinc inde collocantes aceros lapidum, uel strues lignorum, ad indicium uia, adeo ut ne in tenebris quidem facile erretur. Mouent se media nocte, & usque meridiem sequentis diei in agmine sunt. Inter equitandum rex in medio duorum Bassalarum cum illo colloquentes incedunt, quos praecedunt aliquot leniterorum ordinis milites, in equis, ferentes candelas ar dentes: & hoc fit tempore noctis obscuro. Deinde Tsaular, id est, Capitanei, clauas habentes ferreas, undique cuspidatas, pellunt homines a conspectu Regis, ad iactum, uel cursum sagittae, ibi Sulhtarlarum, id est, stipatorum copia, inter quos currus cinædis pleni, in usum Turcae, & procerum. Subsequuntur, & praecedunt iam dicti Duces cum maximo milite, equitum & peditum, & diuersae conditionis hominum: alij habentes stipendia, alij quæstus gratia & lucri, masculi tantum, nullas secum ducentes mulieres.

De uictura animalium.

DEinde sequitur multitudo camelorum, mulorum, equorum (interdum solent & elephantes, eorum lingua Phil dictos, deducere) portantes uictualia, tentoria, & similia militi necessaria. Et ubi figitur tentorium Turcae, ibi iam singula suo ordine tanquam in urbe parare debent. Ibi locus sartorum, pistorum, macellatorum: alij parant epulas carniū omnium generum: qui si non potuerint habere carnes recentes, tunc exponunt ea quæ ab animalibus uehuntur, uidelicet panes bis coctos, carnes siccas, Pastarma dictas, caseum, lac coagulatum. Sunt etiam patientissimi famis, sitis, frigoris. Rarò hospitantur in urbibus, sed in agris sub tentorijs, circa scœneta & riuos, maiorem gerentes curam animalium, quam sui ipsorum, paruo & satis uili cibo contenti, uidelicet dicto lacte coagulato aqua temperato, & immisso pane, uel recenti, uel bis cocto, serui, pariterque domini. Ibi silentium tempore noctis magnum, ut captiuos fugientes negligant, ne clamor excitetur, ob pœnam iniunctam: sed cum uadunt cubitum, & cum surgunt abire, omnes alta uoce clamant hæc uerba, ter repetentes, Allah allah allahu, id est, O Deus.

De iustitia exercenda in bello.

Tanta seueritas discipline fit in bello, ut nemo militum ausit aliquid iniuste rapere, alioquin sine misericordia puniretur: habentur enim inter eos ordinarij custodes, siue defensores earum rerum, quæ in uia occurrunt militi, ut pueros octo uel decem annorum portantes uenales panes, oua, fructus, auenam, & similia. Tenentur quoque defendere dicti praefecti hortos fructuum circa uiam sitos, ut nec ipsi audeant unum pomum, uel huiusmodi simile, sine licentia possidentis carpere, alioquin & tales capitis pœnam luerent. Cum essem in exercitu Turcae in expeditione contra Persas, uidi Tspahiam unam cum equo & ministro decollari, quod solutus equus arua cuiusdam ingressus fuerat.

De festo celebrando ob uictoriam Turcae.

Cum renunciatum fuerit de uictoria, in omnem lætitiā sese effundunt ciuitates. Noctu autem sub primam facem, auspiciantur triumphalem istam festiuitatē, funalia, cereæ tedæ, faces, ubique disponuntur, stragulis, aulæis, uestibus holofericis ædes uelantur, & uia qua intraturus est Imperator

Imperator Turcarum. Triumphum autem uerum reportat Constantino-
polim, ubi continuè residet, si non agit bellum in aliquas regiones. Legi-
bus tamen tenetur tribus annis elapsis ipsemet suscipere expeditionem in
regiones Christianorum, pro amplificatione regni, uel defensione.

De uenatione eorum.

NVlla natio sub sole tantum gaudet uenatione, quantum Turcica. Pe-
netrant enim insequendo feras loca aspera & montuosa in equis, ca-
pientes diuersa animalia: & si animal extinctum à canibus suffocatum fue-
rit, illo non uescuntur neq; ipsi, sed nec Christiani inhabitantes illas regio-
nes. Et si occidunt suum syluestrem, dant illum Christianis illarum regio-
num, quia Muslumanis prohibitum est uesci porcorum carnibus.

DE OPERARIIS ET

AGRICOLIS.

C A P V T I I I.

OPPIDANI per seruos eorum agros colunt, decimam dependunt suo
Imperatori. Opifices uero artibus mechanicis se sustinent. Qui ocium
colunt, fame contabescunt. Mercaturam quoq; strenuè exercent. Aliam
minorem, quam nunc Natoliam uocant, Arabiam, Aegyptum peragunt,
ad Venetos sese deferunt. Balnea in singulis ciuitatibus habent, ubi solen-
ni more, bis, uel ter se lauant. Si reddunt urinam, mutonem lauant. Si uen-
trem soluunt, podicem abluunt: idem fit à mulieribus, quos sequuntur ser-
ui, uas aqua plenum gestantes: masculum masculus, & foeminam ancilla.
Et cum exeunt lauatum, mulieres unguunt se quodam genere unguenti,
quod post mediam horam pilos cadere facit: uiri ipsimet radunt mutones,
nec quouis modo sinunt crescere pilos, sed singulis mensibus bis uel ter ita
faciunt, tam masculi quam foeminae: & maximè cum templa frequentant,
alioquin ignibus (ut uiolatores sacri loci) traderentur. Habent etiã diuer-
sos artifices, ut sartores, sutores, auri, argenti, & omnis generis metalli fa-
bros, similiter carpentarios, pictores, lapicidas, sed non tam subtilis & præ-
stantis ingenij, ut in istis partibus nostris.

De iustitia apud ciues.

Iudicem omnes habent eundem, tam Christiani, quam Turcae: ex Mus-
lumanis tamen unum electum, qui ex æquo omnibus ius ministrare te-
netur. Si quis occidit, ipse quoq; mortem subire debet. Si quis furatur, aut
uiolenter rapiat, suspenditur: ut contigit lenitzero cuidam, qui muliercu-
la cuiusdã portantis in forum uenale lac ebiberat, non soluendo precium,
cum accusatus coram iudice negaret factum, pedibus sursum suspensus,
chordaq; per medium ligatus, lac statim euomuit, atq; ilico iudicio strangu-
latus. Hoc me præsentem in Damasco contigit, cum ex Armenia Hierosoly-
mam proficiscerer. Si aliquis adulterium commiserit, masculus in carcerem
cõiectus, post aliquot menses pecunia redimitur: & mulier uidelicet adul-
terata, super asinam uicatim & plateatim ducitur, flagris caeditur denuda-
ta, & lapidatur uiscera bouis in collo gestando.

De agricultura.

TAm Christiani, quam Muslumani, agros, uineas, & pascua colunt, ha-
bentes frumentum simile nostrarum regionum, tritici, milij, ordeï, a-
uenæ, siliginis, fabarum, & omnium generum legumina: insuper oryza in
r r abunde

abundantia, lini, mali cotonei, plus quam hæc regiones. Vineta quoque utraque gens possidet, fructu eius uariè utentes. Christiani uinum conficiunt, & Turcæ mel eorum lingua Pechmez uocatum, uuas passas quasdam ita me dicantur, ut semper & uisu & gustu recentes appareant. has Vzum Turci uocant. De fructibus in magna copia habent. Ibi peponum, melonum, cucumerum, suo tempore horti & agri repleti. Ibi nuces, poma, pyra, poma granata, nuces, castaneæ, ficus, cerasa, poma narranca, & alia id genus uili precio, sed non in omni regno. Sunt etiã loca ut passim in Cappadocia & Armenia minori, ubi nihil horum (propter ualidum frigus) possunt habere.

De diuersitate animalium.

HAbent opiliones Tsohanlar appellatos, hi semper in solitudine degunt, et ad pabulum singulis ferè mensibus sedes mutant, nullas proprias domos, uel possessiones præter tentoria, & greges armentorum possidentes: sed pasunt camelos, mulos, equos, boues, oues, & hædos: conficiunt caseum, butyrum: tondunt lanam. inde faciunt penulas Chepenech appellatas, tapetia: ea uendunt, & inde emunt frumentum, ad uictum suæ familiæ. Omnes prædicti dependunt decimas regi Turcarum, de omnibus quolibet anno creatis animalibus. Insuper Christiani sub tributo uiuentes, coguntur dare tributum, uidelicet de quolibet masculo unum coronatum: & quod est crudelissimum, etiam filios omnes uxores non habentes, ui abripiunt, singulis quinque annis perlustrantes domos eorum.

De ædificijs domorum.

IN ædibus non multa magnificentia, plerumque latericio opere constant, duplici ex materia. sunt enim lateres, alij fornacibus, alij sole excocti. Tecta cuneatim coeunt, quemadmodum hic, & hoc in tota Europa: sed in Natolia tecta plana sunt in modum tabulati, sine ullo fastigio, siphones, & canales aquæ pluuiam demittunt, quæ ad illos per cylindrum deuoluitur.

De uestimentis eorum.

Cultus illis ex materia lanæ, lini, & serici, satis magnificus, ueste Chatan uocata, utuntur, stricta, laciniosa, & usque ad talos proluxa. brachas nostras detestantur, ut nimium pudenda exprimentes. Indusia Chumlech dicta, sudariola uioleaceo colore tingunt. caput illis aggestu pepli in turrim ædificatur, & in pyramidem turbinatur, & talis pileus Tulbent siue Csalma eorum lingua uocatur. Mulieres diuitem uelata facie incedunt, nunquam alienis uiris uultum aperiunt, nunquam forum frequentant. Calciamenta Babucs uel Csisme dicta, tam uirorum quam mulierum, in solo suppositum habent, ut diutius illis uti possent.

De cibarijs illorum.

VTuntur & ipsi quoque non pessimo pane Echmech dicto, nigro & albo, quemadmodum & nostrates: sed illi spargunt quoddam genus seminis Sussam uocata, super recentem, postea coquitur: quod tribuit magnam suauitatem manducantibus. quo nusquam utuntur nostri, præter in Hispania passim in quibusdam locis, uidelicet in regno Granaten. & circa Ciuiliam. In edulijis illis multiplex ars, & uaria conditura: cibus uero maxime solennis est, puls ex oryza, ita addensata, ut partes inde manibus decerpantur. Piscium mira abstinentia. Carnibus omnibus utuntur, præter porcinis. Nullæ ibi tabernæ hospitij designatæ, aut publica diuersoria, quemadmodum apud nostrates: tamen in plateis diuersa uenduntur cibaria, & alia huiusmodi ad uictum necessaria.

De potu

De potu illorum.

TRiplex illis potus: Primus ex succaro, ab illis Secher uocato, aut melle diluto aqua. Tserbth appellatur is potus. Secundus ex uuis papis, de tractis acinis in aqua decoctis. additur deinde aqua rosacea, & aliquantum ueri mellis. & hic potus Hossaph uocatur, & uenditur ubiq; locorum in Turcia: est enim dulcis & inflat uentrē. Tertius fit ex illo defruto Pechmez appellato, quod ex musto factum, speciem mellis præ se fert gustu & uisu. diluitur enim aqua, & datur seruis ad bibendum.

De modo sedendi & comedendi.

- 1° **C**um manducandum est, subiiciunt storeas Hactser uocatas: deinde insternunt tapetia, aut puluinaria. Alij in nuda humo discubunt. mensa illorum Tsophra dicta, ex corio fit, & explicatur, & contrahitur, ut marsupium. Non assident nostrorum more, nec discumbunt ueterum ritu, ut cubito innitantur: sed decussatim, pedibus inter se complicatis more sartorum. antequam cibum sumant, oratio præmittitur. Raptim comedunt, & magno silentio, interim omnes uxores in abdito tenent: serui uerò post duodecimum annum, non permittuntur domum (ubi mulieres sunt) ingredi: sed infra duodecimum annum pueri ingredientibus & egredientibus deferunt maioribus necessaria, qui in alia domo segregati procul habitant.
- 2° Captiue uerò non habent licentiam egrediendi foras, nisi cum mulieribus Turcarum cum uadunt in balnea lauarum, uel aliò extra urbem recreationis causa in hortos & uineas (quod sæpe facere solent) sed semper in domibus latitantes operantur. nec permittitur illis cum captiuis seruis cõuersari. Dij boni, quis posset explicare aut describere afflictiones & calamitates captiuorum, & sub tributo Turcarum habitantium Christianorum: aut quis posset enarrare crudelitatem, & turpissimos abusus, tam in rebus secularibus quàm fidei Mehemmeticæ caeremonijs, prout legentes intellexistis de lotionibus & munditijs eorum, in qua sola sperantes salutem suam ipsorum animæ existimant se consequuturos, cum intus repleti omni spurcitia
- 3° scelerum, Mehemmeto cæco duce, Deum irritant immortalem. Multa alia ex institutione Mehemmeti debent strictissimè obseruari, quæ studiose omittenda duxi, ne minutissima quæq; persequens, garrulitate stomachum lectori moueam.

F I N I S.

r^o 2

Christophori

CHRISTOPHORI RICHERII GALLI,

THORIGNEI SENONIS, CUBICULARII RE-

gij, in suum de origine Turcarum & Othomani successorumq; eius
imperio commentarium Prefatio, ad FranciscumGallorum regem Chri-
stianis.

VEREOR, Christianis. Rex, nequis me temere fecisse existimet, quod tibi non modo amplissimo inuictissimoq; principi, uerumetiam eloquentissimo & historiarum scientissimo Regi, nostram de Turcarum rebus historiam ausus sim quali consecrare. Quamobrem, quibus rebus adductus id fecerim, paucis explicabo. Videbam usque adeo te ardere amore scientiarum, ut non doctissimos solum, quos habes apud te multos: sed etiam tenuiter eruditos, in quibus nomen profiteor meum, beneuolentia amplecterere. Cogitabam apud me que premia constituisset professoribus artium bonarum, & in quos honorum gradus extulisses eos, quorum uirtutem & doctrinam probasses. Animo repetebam, te authore, exarsisse studia literarum, oppressam fuisse in Gallia barbariem, prodixisse qui linguam Latinam, qui Græcam, qui Hebraicam, qui poetas, 20
historicos, oratores, philotophos publice interpretarentur. Extitisse etiam qui scriptis libris polioribus augerent eorum numerum, qui nomē suum immortalitate donassent. Animaduertebam certatim omneis aliquid offerre tibi scripti: neminem esse tam humilem, qui non se tuę humanitati committeret: nullum opus esse tam paruum & tenue, quod non aliquid speraret apud te loci. Putaui igitur mihi esse faciendum, ne solus ingratus uiderer, & eo magis quod in numerum Cubiculariorum tuorum me recepisses. Itaque primitias quasi frugum mearum obtuli tibi: maius aliquid allaturus, siquid agellus meus melius & praestantius tulisset. Semina mihi collegi ex Egnario, Blondo, Platina, Riccio, Gaguino, Paulo Iouio, Andrea Cambi- 30
nio, alijsq; multis. si non eloquentiæ primæ, maxime tamen fidei scriptoribus: ut quæ sparsa essent ac dissipata, in unum locum mitterentur, quod proprius uideri possent. Parum quidem cultus est hic ager, sed rerum frequentia copiosus. Primum quæ sit origo Turcarum: deinde quas occupauerint sedes: postea Othomani & posteriorum imperium usq; ad Soleimanum presentem breuiter dilucideq; narro. Quicquid est, hoc summitto iudicio tuo. Tum demum non nihil esse existimabo, quum intelligam abs te omnino repudiatum non fuisse.

DE TURCARVM ORIGINE ET NOMINE

ne, quam uariè scriptores opinentur.

IN tradenda Turcarum origine nobili inter scriptores dissidio laboratur. Ortam à Teucris eam gentē plariq; docent, non absq; sua ratione. Turcæ enim etsi uniuersam prope in Asiam & Græciam sunt effusi, tamen hodierno die eam præcipuè Asiæ minoris partē colūt, quam olim tenuere Teucris: & ubi quondam Troia illa Græcorum uiribus euersa, opum uir militiorq; claruit. Est & quod illos præterea moucat, proxima scilicet quædam nominum utriusq; 40
gentis

gentis affinitas, Turcos nempe siue Turcas pro Teucris, & Turciam pro Teucría dictam fuisse putant.

Potens quidem argumentum, sed tamen leue his, qui Arabas, Saracenos & Turcas, unam esse nationem uolunt: huiusmodiq; nomen à Græcis inditum fuisse tum, cum factio Turcica primùm innotuit. Græcos nimirum, cum nouum hoc religiosorū hominum genus ludibrio haberent, de q; sua nota uulgo cōmendarent: ridiculè ipsos τῶν θεωρικῶν, quod tempore corruptum & incisum θερκῶν peperit, contemplatores, atq; adeò in cœlum raptos aiunt nuncupasse: abrepta hinc nominis occasione, quòd Mahummedes, sectatoresq; eius, diuino se spiritu efflatos, oracula quoq; esse suas nugas factitarent.

Appositè & hi satis ad rem: sed & non minus ab eis quàm ab illis dissentiant ipsi Turcæ. Quorū aliqui gentis suæ strenuitate partem esse hanc appellationem gloriantur, se seq; in initio ob merita θερκῶν, strenuos ac bello potentes: annorum deinde lapsu θερκῶν fuisse nuncupatos.

Alij sectarium suum ueruecem Mahummedem in propaganda sua doctrina res supra omnem uim humanam, imò supra legem naturæ gessisse fabulantur. Quarum causa regio omnis, in quam Mahummedea lues primùm irrepit, principiò θεργία, opus seruatoris, populus θεργοί: deinde θερκία & θερκοί, κατὰ θλίψιν καὶ μεταλήψιν, dici cœpere.

ARTIFICIALES MAGIS QVAM VERAS

esse has opiniones, quodq; reuera Turcæ à Scythis oriundi,
 & nomen eorum uetus.

VERI profectò simile aliquid habent hæc de Turcarum origine & nomine opiniones: sed mihi rem altius intuenti, commenticiæ magis inuenta q; uidentur, quàm ueræ. Quarè & minori dignæ esse fide, quàm sit eorum mens, qui annales sequuti, memoriæq; prodita monumenta, à Scythis oriundos faciūt eos populos, qui feris & incultis etiam num moribus Asiam minorè tenent: & eos in primis, qui Turcæ uulgo appellati, Ottomanorum legibus parent. Quos quidem Gelonis & Thussageris proximos, principiò eam Scythiæ regionem occupasse ferunt, quæ Oceano septentrionali exposita, in hyperboreos montes incumbit.

Historiæ mundi scriptor Mela, cū uicinos Tanai populos recenseret, Turcarum natale solū nomenq; cōmemorat. Ripas eius Sauromatæ (inquit) & ripis hærentia possident: una gens, aliquot populi, & aliquot nomina. Primi Mæotici γυναικοκρατόμενοι, regna Amazonum. Fœcundos pabulo, ad alia steriles nudosq; campos tenent Budini. Geloni urbem ligneam habitant, iuxta Thussagetæ Turcæq; vastas syluas occupant, alunturq; uenando. Tum cōtinuis rupibus latè aspera & deserta regio, ad Arimphæos usq; permittitur.

Plinius quoq; gentes, quæ circa paludē Mæotida fusæ sunt enumerans, scriptū Melè de Turcis quasi confirmaturus ait: Dein Tanaim amnē gemino ore influentē incolunt Sarmatæ, Medorū (ut ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi. Primò Sauromatæ γυναικοκρατόμενοι, unde Amazonum cōnubia. Dein Euazæ, Cottæ, Cicimeni, Messeniani, Costobocci, Choatæ, Zigæ, Dandari, Thussagetæ, Turcæ usq; ad solitudines saltuosas conuallibus asperas: ultra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes.

Ptolemæus in Asiaticorum Sarmatarum descriptione, mentionem facit Tuscorum, quos docti eandem esse cum Turcis nationem cōiungunt. Et in-

ter Caucasum montem (inquit) & Ceraunios Tusci & Diduri.

Cæterum, mores ipsi atq; actio omnis Turcarum, corporis ornatus, modus equitandi, armorum & pugnae, lingua & dialecti, omnino Scythica sunt. Quæ potentia sunt argumenta satis ad persuadendum, Turcas haud dubie esse Scythia oriundos.

Adde quod eorum prima eruptio in Pontum & Cappadociam fuisse facta legitur. Et quibus locis serpsere sensim de populo in populū, in Asiam usq; minorem, ubi in hodiernum diem mansere.

Cum ergo tam uenerandæ antiquitatis autoritatisq; uiri in ijs quæ de situ orbis scripta reliquere, Turcas in Scythia, eosq; hoc ipso nomine designent: cum porro cultus populo utriq; uox, gestus, incessus, ingenium, disciplina eadem sint: haud absq; ratione subscripsi potius eorum sententia, qui gentes quæ sub Othomanorum imperio Turcæ dicuntur, Scythia deriuant, nomenq; ipsi comitem faciunt origini: quàm aliorum libidini, qui Turcas Teucrorum prolem, qui Arabas Saracenos fecere: aut in excutienda prima Turcici nominis institutione, & eo ipso pro arbitrio formando, supra modum se torserunt: quasi alio fuissent olim Turcæ usi, nuperq; ob eas, quas ipsi commentantur, causas, Turcicum fuisset illis impositum nomen.

QVA PARTE SCYTHIAE TURCAE

20

olim habitauerunt.

Quamquam tamen adhuc inter illos qui ex ueterum scriptis coniecturam faciunt, aliqua est contentio de loco: ubi praesertim habitauerunt olim Turcæ in Scythia. Sunt enim qui eos in Europæa, sunt qui in Asia Sarmatia collocant. Sed Egnatius Baptista dissensionem componit in hunc modum: Turcæ partim Caspio mari proximi, qui Asiam Orientemq; uastauerunt, Caucasiq; ueteres incolæ, qua parte ad Arcton uergit: partim inter Scythicas gentes relati, & Vnnici sanguinis, qui postea Vngari dicti sunt, existimati.

QVO TEMPORE, QVIBVS DE CAUSIS,

30

et qua regionis parte suo natali solo exierunt, quosq; primum populos inuasere.

Turcarum nomine & origine descriptis, consentaneum uidetur exponere quo tempore, quas ob causas, qua regionis parte è suo natali solo exierunt: quos, deniq; populos primum inuasere, in quo magna quoq; est inter scriptores contentio,

Tradidit Blondus Flavius & Platina, salutis nostræ anno septingentesimo quinquagesimo quinto, Pipino in Francia regnante, suis eos primum finibus ad nouas sedes quærendas, rerum omnium domi cogente penuria discessisse: ruptisq; montium claustris, in Asiam peruenisse expe-
ditos: atq; Alanos initio, post Colchos & Armenios, dein Asiae minoris
populos, Persas tandem ac Saracenos inuasisse.

Otho Frisingensis egestate quoq; domestica egressos, sed portis Caspijs, & quadriennio serius, Auarosq; euestigiò tentasse ac subiugasse meminit.

Martinus Segonius Nouomontanus causam eruptionis eandem: tempus, locum, impetus armorum diuersos commemorat. Cessisse enim patriam sub annum Christi octingentesimum quadragesimum quartum, è portis Caucaasi emeruisse, in uicinas gentes, atque has inter in Armenios incur-
lasse, ut deinde Asiam minorem occupasse.

Refert

Refert Antonius Sabellicus, fuisse in manibus sibi quendam Nicolaum Chalcondylem, qui Turcarum res gestas ab ipsa prima scripserit origine, memoriaeque prodiderit gentem hanc de se loquentem dicere solere, e Caspijs montibus pulsos a vicinis maiores suos, in Persiam & Asiam minorem descendisse.

Scriptum Zonorae Graeci, historiae scriptoris, ex opere quod de Graecis Imperatoribus reliquit exscribens Egnatius: Siue igitur (ait) ueteres illi a Mela relati, siue recens aliquod genus hominum, eorum certe qui Caspij maris accolae fuere, tenuissima memorantur primordia, & ut ceterarum gentium, plane obscura. Nam septingentesimum ab hinc annum, natali solo relicto, in Persidem atque Asiam minorem primum impetum fecere.

Scilicet auctor Graecus, in sermone quem de Turcis instituit, non infelix patrij soli ingenium, non horrorem, non rerum ad uictum necessarium egestatem, causam facit eruptionis: sed famam quae de illorum peritia militari percrebuerat. Cuius impulsu (Saracenis uniuersae quidem Asiae dominantibus, sed factionibus inter se distractis) Mauginetus Saracenus, Persiae & Mediae princeps, nationem hanc contra Imbraelem, Saracenum quoque, Babyloniae principem in auxilium euocauit.

Ex hac scriptorum contentione facile est iudicatu, certo non esse comperitum, nec qua tempestate, nec quo impulsu, nec quibus portis solo patrio eruperunt: neque adeo quas primum gentes incursionibus fatigare. Quanquam tamen ipsum tempus, causasque eruptionis conciliare, factu non est difficile. Fortasse enim non semel, sed annorum uicibus, fortasse & principio coacti necessitate patriam deseruere. Adde quod in noui domicilij conquisitione, dum ex alterorum incommodis sua comparant commoda, longo bellorum usu in re militari exerciti, gloriam nomenque ex uictorijs adepti sunt, unde & a Maugineto contra Imbraele hostem euocati. Quod uero ad limitis, quo exierunt, impetumque priorum fidem attinet: cum (si Ptolemaeo credimus) Caucasus ad septentrionem, supra Colchidem, Iberiam, Albaniam, & mare Hyrcanum, infra haec montes Caspij ad Austrum spectent: qui fieri potuit, ut emerisio prima e portis Caucaasi, prima item e Caspijs fuerit, nisi duplici exercitu? Meum itaque consilium est plures paucioribus anteferre, inque eorum sententiam concedere oportere.

DE EORVM INCREMENTO,

rebus bello partis.

Turcarum gente e suo ipsius natali solo euocata, & usque ad nouae habitationis comparationemeducta: rei gestae series postulat, ut deinceps incrementum eius stylo prosequamur, ostendamusque quibus artibus ac consilijs, ex uagis & erronibus, domini possessoresque facti sunt tot prouinciarum, quas obtinebant in Asia cum imperio, iam tum cum Othomanus regnum in eos appetijt atque occupauit.

Ex quorundam scriptis habetur eos initio, dum ruptis montium claustris in Asiam penetrarunt, paucos admodum fuisse: neque propterea ausos palam populari, sed repente inopinatis incursionibus ac rapinis insuetis, Pontum & Cappadociam, & omnem uiciniam diripiisse. Coactos tamen subinde periculi metu, quod pauciores pluribus, extorres indige-

nis obijcerentur, in refugia se montium, sylvarum ac saluum latebras, & loca suapte natura munita, peneq; inuia abdidisse: & obseruatis sedulo prædæ furtiuæ occasionibus, raptò uictitalse. In ea uitæ difficultate tantisper mansisse, dum collectis uiribus, & acie cõscripta, ex omni præterea numero delectis qui præessent, ausi sunt aperto Marte sæuire, atq; Colchos inuadit, post Armenios, dein Asiæ minoris populos gladio ac igne uastare. Re pentino atq; audaci & insolito incursu fractis Asiaticorum animis, barbaros facile uniuersam regionem in suam ditionem redegisse, hisq; rebus gestis ut ciuitates inualit timor, paucis admodum annis, non Pontum modò & Cappadociam, sed & Asiam quoq; minorem, quam hodie Anatoliam seu Turciam de nomine uocant, in potestate sua posuisse: & lapsu temporis (magis fortasse ob paruïtatem animi eorum quibus cum rem habebant, obq; Græcorum, sub quorum iugo erant, negligentiam, quam sua uel potentia uel industria) Bithyniæ, Galatiæ, Phrygiæ utriusq; Pisidiæ, Cariæ & Ciliciæ imperium consequutos.

TVRCAS MONARCHAM NVLLVM

habuisse ante Othomanum.

Hanc rerum à Turcis gestarum seriem reliquere illi, qui eos suo natali solo ad nouæ terræ conquisitionem necessitate coactos exiisse prædicant. Cui addunt ad parta retinenda nullo Imperatore, nullo rege, nullo alio supremi magistratus titulo usos: sed designatis tantummodo profactionum prouinciæ quæ uarietate certis hominibus, qui res, qua prudentia ualebant, administrarent, ad Othomanum usq; eum qui primus tyrannidem inualit, integros mansisse.

EVOCATOS E SCYTHIA IN AVXILIVM

à Maugineto Persarum principe.

Alii, quorum scripta habent Turcas à Saracenis principibus è Scythia fuisse euocatos, in auxilium contra hostes, ob eam qua florebant rei militaris peritiæ famam: de eorum incremento secus multo commendantur. Primum enim uictitare eos faciunt, bella sub certis militum ducibus gerendo: deinde ipsos sub aliquot principum regimen cogunt ante Othomanum.

Quia uerò Scilix inter omnes, & Egnatius Baptista rem hanc plenè & aptè complexi sunt, operæ precium ferè putauì scripta eorum meis inferere: ut scilicet hac ratione de successu Turcico nihil quenquam lateat: & cum nihil ultra desiderabitur, Othomani Turcicæ gentis Imperatoris primi cœpta, posteriorumq; res gestas, suo quæq; ordine disponam.

Scribit ergo Scilix in hunc modum. Quum Saraceni late dominarentur in Asia, atq; inter se disiderent: Mauginetus Saracenus, princeps Persidis & Mediæ contra Imbraelem etiam Saracenum, Babyloniciæ principem, auxilia Turcarum accersuit. Illi duce Mucæthe uictoria potiti, ad imperium Persiæ aspirare cœperunt, præsidiaq; in Araxis ponte à Saracenis constituta, ne Scythiæ transirent in Persiam, dum amouere conarentur, prohibiti manu ualida, duce Trangolipice contra exercitum Mauginetis ueniunt: ac tandem potiuntur totius Persiæ. Trangolipix Sultanus efficitur: ruptisq; Caucaſi claustris, Turcos alios euocat, uicinisq; bellum suscitatur. Babylonem Pisalsyrio rege superato in potestatem redigit. Contra Carballen Arabiæ principem bellum, primum per Cuelmanum legatum, deinde

deinde per Asanum fratris filium infeliciter gefit, amiffis copijs ac profligatis. Verum hi atq; alij huius nationis infurgentes, totam Afiam occupare: atq; cum Saracenis de una lege conuenere, cum prius uti reliqui Scythæ idola colerent. In fequentibus deinde temporibus, diuerfi ex ijs duces ac principes, diuerfa loca capere. Soleimanus Nicæam ufq; ad Hellespontum & Tarfum Ciliciæ occupauit. Qui in prima expeditione Hierofolymitana expulfus à noftris cum tota familia fuit. Ducathes Damafcū regionemq; omnem Decapoleos subegit. Affungur Alapiam (quam nunc Alepum dicunt) olim Epiphaniam dictam. Anexianus Antiochiam cum

10 modicis finibus. Nam Laodiceam ufq; Syria, Calyphas Aegypti, è gente Saracenicā, poffidebat regiones. Post annos deinceps circiter octuaginta, regnante apud Hierofolymam ex noftris Almerico, Syracinus Notandini Damafceni principis dux, simulatione ferendi auxilij Calyphe Aegyptio, qui tunc à noftris oppugnabatur, eum obruncauit, Sultanumq; fe primū Aegypti cōftituit. Huius Saladinus fuffeffor Hierofolymæ Syriaq; regnū noftris expulfis in potefatem recepit. Proceffu deniq; temporis, & ipfi Saracenicum nomen ex Turcis, quod inter Arabes uerfarentur, ufq; in hodiernum diem accepere.

Egnatius uerò de Turcis differens: Sed nec unus dux illis (ait) nec certum imperiū: uagi difpalatiq; quo ue cuiq; fors affuit, latrocinātes magis quam belligerātes prouincias uafarunt. Prima ftipendia Bafilio Macedone imperante, fub Muchumetio Saracenorū principe meruere: quorū præcipue opera Babylonios Indosq; ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiā, prohibitiq; ad fua redire, indignati primò fecedunt: inde uno alteroq; prælio Trāgolipicis Mucalethij eorum ducis aufpicij fœliciter aduerfus Saracenos gefito, tandē egregie uincūt, Muchumetiumq; profligatū acie obruncant. Ex quo res Turcica ad Trāgolipicē delata. Is alijs Turcis ad fe accerfitis, Cucumetium nepotē aduerfus Arabas cum paratiffimis copijs milit. Qui prælio ab his uictus, cum à patrono per summū contemptū exceptus efferet, eius iracundiā ueritus, ab illo deficit, et Pafara Chorafimiorū urbe munitiffima fele includit. Trāgolipix intereā prælio genti funeftiffimo, in Media finibus cū Romanis, Afani alterius nepotis ductu conflixit. Quo uicto et cafo, indignatus ille, Aleimū fratrem iterū in Romanos milit. Qui egregiā uictoriā, capto Liparite Græcorū duce, & caelis etiā Iberis Romanorū focijs retulit. Sed cū Liparitem primū, mox & dona à principe miffa, facile Turca reddidiffet, nec præftarent Romani quod promiferāt, ingentibus copijs accinctus Trāgolipix, Afiam omnem ad Euxinum mare, aut uafat, aut fubigit. Variatum deinde in gente factionibus exortis ad Gallorum ufq; memorabilē expeditionē, qua fracti ab his fapius, magna etiam

40 imperij parte mulctati funt, donec Othomanus, ab hoc Selimo, qui rerum nunc potitur, nonus, ueterem gentis gloriam afferere aufus efl.

Ex memoratis cōftat planē qualia fuerint Turcicæ nationis primordia, auctus & progressus: fub quibus initio præfectis, fub quibus deinde principibus uitam coluerūt, ufq; ad Othomanū. Atq; ut colligam paucis quod uolo: fole clarius efl, Turcas in primis fuis annis, populum non fuiffe mementi admodum magni: fed uel fato, uel ducum fuorum altu & uigilantia, uel, quod fidem propius efl, eorum cum quibus belligerabant animi paruitate & defectu, nec non etiam Græcorum, fub quorum tutela erant, negligentia, in hodiernas opes creuiffe.

Hæc

Hæc equidem, nec plura de priscis Turcis eorumque ducibus, atque ijs quæ ante adeptum imperium gesserunt, literis mandata reperio. Iam uenio ad Othomanum, qui primus, paucorum neglecta potentia, monarchiam inuasit. Rerum ab eo gestarum filum contexam: & gradatim in occupata tyrannidis successores deueniam.

QVI OTHOMANVS MONARCHIAM usurpauit.

Sed antè quàm natales eius uersutiamque ingenij, qua ad summum populi regimen euectus est, exponam: facturus operæ precium uideor, si ea referam, quæ ex lazicum genere quidam, parum quidem latine, sed tamen disertè prodidit, in eam sententiam.

Anno à seruatore nostro supra millesimum & ducentessimum, exijt in prælium ab Austro princeps, cui uulgo magnus Sultanus nomen fuit: totumque Orientem frequenti exercitu ad mare usque perdomuit. Is, cum regionem quam sibi subdiderat, amœnam quidem fecundamque esse, sed nimium latè patentem, atque ideo conseruatu difficilem iudicaret: partiri eam in septem prouincias uoluit. Quibus singulis singulos duces præfecit, uiros numero septem, quos auctores itineris, periculorum consiliorumque socios, uictoriæ comites habuerat. Nomina eorum fuerunt, Othoman Beg, quod perinde est ac præfectus, gubernator, dux aut dominus Othomanus: Erman beg, German beg, Czarchan beg, Auding beg, Menthesse beg, & Caraman beg. De quibus appellantur etiam num hodie, ipsarum prouinciarum incolæ, Othomaneli, hoc est Othomani filij seu posterij: Ermaneli, Germaneli, Czarchaneli, Audingeli, Menthessefeli, Caramaneli. Suam quisque prouinciam tenuit animo quieto diu. Primus omnium Othomanus pacem noua imperij cupiditate sustulit. Primus ditionis suæ fines proferre aggressus, bella socijs mouit: domitisque proximis, cum accessione uirium fortio ad alios transiret, & proxima quæque uictoria instrumentum sequentis esset: omnes præter Caramanum, (qui tam finitimorum, qui ad eum profugerant, ope, quàm suæ prouinciæ accessu natura difficili resistebat) subegit, eoque statu ac possessionibus depulit.

Iam, si fidem testimonio huic tribuimus (existimo certè esse tribuendam: nam qui id perhibuit, refert se Mullenbachi in Vngaria literis incumbentem, natum annos circiter sexdecim, à principe Turcarum Amurathe bello captum, nec non & in Turciam abductum, ibi seruitutem duos & uiginti annos seruasse. Quo perpetuo tempore cum uersaretur cum Turcis, rem sanè hanc plenè didicisse potuit) si (inquam) testimonio huic fidem tribuimus, ipsos iam ob oculos est, qua uia primus Othomanus imperij maiestatem usurparit. Nunc tamen ad genus eius moresque transeamus.

OTHOMANVS.

Fuit Othomanus loco natus obscuriore, & tenuibus fortunis domi: sed tamen ingenio felici, cautus homo, diligens, ambitiosus, præfecturas semper & regna cogitans. Eius disciplina, & consilia, & magnæ uirtutes tantum excelluerunt, ut pauculis annis, nobilioribus Turcis æquaretur: eaque de causa, uereri illum, ac in honore habere inciperent tanquam paratum & facilem quarumlibet rerum administrum. Per id tempus accidit, ut prouinciæ Asiaticæ dissidio inter se contenderent: utque latentes in præfectis earum serperent inimicitia: quas componere extra spem

spem erat ambientibus primas singulis. Hos tumultus Othomanus cum praesensisset, fortunae melioris principia fecit: ut qui ex ista provincialium, satraparumque dissensione euentum nonnisi prosperum sibi promitteret. Ergo discordias & factiones alere: modò his fauere, modò illis: debilibus semper aduersus potētiores opitulari: singulos sibi opera ac beneficentia cōciliare. Quo ipse actu paulatim dissipata, fractaque multorum potentia, in tantam de se existimationē illos induxit, ut uelut superioribus beneficijs uicti & obligati, (nam singulos afflictis rebus adiuuerat) primos honores nulla intercessione quali suo iure praeipientem ferrent. Qua
 10 quidem in re Fortuna cum eo tam benignè indulgenterque decidit, ut non ita multo interiecto tempore, salutis nostrae anno circiter millesimo trecentesimo, Philippi Pulchri quintodecimo, unus impune inuitis omnibus summam imperij, quod antè partitum tenebant factiosi magistratus, occu-
 parit, seseque Asiae minoris siue Anatoliae Imperatorē nominare sit aggressus. Ad haec suscepta insignia foris nihil lentius imprudentius ue agens, quam antea domi priuatus solebat, magnā Bithyniae partem (conatu eius foelicem occasionem prosperosque successus dante Christianorum discordia) subegit, Syuam (quae eadem cum Sebaeste est) expugnauit, & oppida ad Euxinū posita nō pauca cepit. Affecta iam aetate fato concessit. Philippi
 20 Valefi regis anno primo, & CHRISTI Opt. Max. millesimo trecentesimo uicesimo octauo, cū iam ipse octo & uiginti annos in imperio fuisset.

ORCHANES.

Eius filius Orchanes à pueris ea semper indole morumque praestantia fuit, ut facile in demortui locum cunctis populi suffragijs sufficeretur. Neque omnium quisquam noua dignitate auctum in aliquo mutatum sensit: tantumque absuit, ut à patre in peius degenerasse uideretur, ut illum etiam magno uirtutum cumulo, & regendi imperij singulari disciplina longè superaret. Cuius rei certum documentum extitit, quòd haereditarium splendorem non modò integrè conseruauerit, uerum etiam spacio temporis eundem pluribus ornamentis illustrarit. Hunc enim fuisse nonnulli praedicant, qui Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, Cariam sub imperium suum subiunxit: qui Hellesponto atque Euxino dittonem suam terminauit: qui Prusiadem (quam nomine uariato & Bursiam & Prusiam dicunt) regum Bithyniae sedem primariam uic cepit, accepto inter obsidendum graui uulnere, quo postea interijt. Eundem quoque esse autumant, qui Cantacuzeno & Palaeologis fratribus de Constantinopolitano imperio contendentibus, ipsi Cantacuzeno cum ingenti exercitu in auxilium uenit. Sunt qui filio eius Amorathi haec concedunt: qui patri post duorum & uiginti annorum regnum mortuo successit, ad Ioannis Philippi filij primos dies, An
 30 no à CHRISTO nato millesimo trecentesimo quinquagesimo.

AMORATHES SIVE

Amurathes.

AMORATHES cum animo esset non minus industrius quam superiores, seseque atque illis dignum aliquid edere summopere cuperet: exemplo eorum (tametsi corpore minus ualeret) cepit statim dignitatis suae peruigilem curam habere. Ea de causa latis, in populumque datis certis legibus, prouinciam legit & locum in sedem principatus: quo prouinciam ad se aditum singulis praestaret, & amantissimi suorum principis munia obiret uigilanter, Bursa in hoc perplacuit, oppidum in radicibus
 Olympi

Olympi montis & opere & natura eximiè potens. Annos ibi non paucos ad ueterum Bithyniæ regum æmulationem, curandis suis rebus populocq; componendo ac ærario cumulando transegit: neque interim animo erat adeò sorte sua contento, ut nõ interdum de propagandis regni finibus cogitaret. Ecce interea principes Græci in maximã cum Imperatore suo Cantacuzeno discordiam labuntur. ferro partes decernendũ putant. Viribus illi inferiores, Marcũ Crayreũcum Bulgariæ, (quæ & Mylia dicta est) principem in auxiliũ assumunt. Contrã, Imperator legatos ad Amorathem unã cum pecuniã non mediocri subsidium petitũ mittit. Ab eo duodecim Turcarum millia impetrat: qui in Marci cæterorumq; rebellium oppressione Imperatorem alacriter iuuerunt. Eo beneficio aut etiã talium hominum usu plectus ipse, parta uictoria, quinq; ex illis millia in supplementum præsidij Græciæ retinuit, reliquos in Asiam multis muneribus ornatos remisit. Ex quibus Amorathes ut audijt imperij Græci præstantiã, utq; ipsi Imperatori pessimè cum suis cõueniret: opis denuo adferendæ illi specie, potiundæ tamen Græciæ animo, ad transfuenda Turcarum millia sexaginta pacto in singulos nummi unius aurei naulo. Genuensium nauibus usus, Hellespontum ad Abydum superat, & exinde Græciam hostiliter uexare aggreditur. Sed cũ eos impetus iuuandi Imperatoris & animaduertendi in eius inimicos gratia fieri ementiretur: tamdiu Græcos in dissi-
dio continuit, quoad uiribus neruoq; belli pecuniã exhaustos, omni subsidio destitutos, expugnatu faciles reddidit. Nactus deinde eam fortunam, in ipsum quocq; Imperatorem inexpectatò grauem impetum facit, & Callipolim ad fauces angustiarum Hellesponti positam, quòd eam munitionibus tutam, & ad omnem euentum commodam esse didicisset, festinanter inuasit. Cumq; agitaret animo uniuersum Græciæ imperium, fabricatis celeriter, & collocatis ibidem nauibus multis ad militè ab Asia in Europam transportandum, & aucto in immensum ea ratione exercitu, in Græciam formidabilis irrupit. In cuius expilatione cum occurrentes sibi hostes acie deleuisset, Hadrianopolim Philippopolimq; unã cũ plerisq; alijs oppidis occupauit. Ex ea tum primũ uictoria Turci Rhomania (quæ prouincia Thraciæ pars præcipua est) maiorem partem fecere suam. Verũ non alienum ab instituto fuerit, hoc loco dicere, quibus Thracia olim terminis fuerit. Fuit profectò non mediocriter fufis. Ab una parte orientem uersus, ad usque Pontum Euxinum & Propontidem trahebatur: à Meridie, mari Aegeo, fluuio Strymoni, & Macedonię coniuncta: Danubio à Septentrione: ab Occidente, Pæoniæ montibus, Pannoniæ & Saõ amni confinis erat. Ea cõprehendi uolunt utramq; Mysiam, Seruios scilicet & Bulgaros. Post quos usq; ad Hellesponti angustias, locorum maritimorum quicquid Meridiem spectat Græcis frequens, id omne hodie Rhomania est. Ex ea Amorathes in Seruiam ac Bulgariam delatus, Lazarum Seruiæ, & Marcum Bulgariæ coniuratos principes in campis Cassonijs profligauit. Eodem conflictu, à seruo trucidati Lazari dominum ulciscente sub inguine confossus ipse extinctus est, cum tres & uiginti annos impetrasset, Carolo quinto Francis imperante.

SOLEIMANVS ET BAI AZETHES: SIVE BASAITHES, Paçaithes uel Paiazethes.

HVic uix dum parentatum erat, cum superstitem patri Soleimanum hereditariæ dignitatĩ eripuit amulus frater Bai azethes. Is eo flagitio factus

factus honorum omnium haeres, uir impiger animiq; maximus, statim ab accepto imperio rebus Asiae constitutis, traiecitq; in Europam nouis copijs, in Bulgariam aduersus Marcum Crayreicum proficiscitur: quo quidem praelio superato atq; occiso, magnam eius prouinciae partem sibi cum defectione, tum expugnatione subegit. Pugnam deinde aduersus Graecos maturè instaurat, in qua euentus adeo prosperos habuit, ut de Rhomania quoquo uersum nihil Graeco Imperatori praeter Constantinopolim reliqui faceret. Nectanta uictoria cõtentus, in intima Graecia penetrauit, & Thesaliam, Phocidem, Bœotiam, Atticã penè totam (solis incolumibus Athenis, quæ situ difficili ac muro densè in multos pedes consripato circumseptæ, sequitæ hostili restiterunt.) Ad hæc Macedoniam unã cum Pæonia & Paphlagonia subiugauit. Agmine demum illinc in Bessynam & Seruam deducto, infinitam hominum ac pecoris multitudinem abegit. In Rhomaniam deinde reuersus, Constantinopolim graui presit obsidione. Neque dubium est quin eam expugnasset, & Turcis uniuersæ principatum Graeciæ adeptus esset, nisi quidam Tamerlanes Parthus obscurus quidem genere, sed institutis reipublicæ ac militia præclarus, repentino in Asiam minorem descensu, à proxima uictoria tam efferatum hostem auertisset. Cui reprimendo ne longius promoueret, aut potius fugando, Baiazethes soluta obsidione & castris in Asiam motis occurrit. Nec ita multo post in finibus Armeniæ minoris ad Stellam montè (ubi olim Pompeius unã cum Mithridate signa contulerat) tam iniquo Marte congressi sunt, ut Baiazethes caelis suorum ducentis milibus, coniectis in fugam reliquis, ad tantæ eladis accessionem equo deiectus in Tamerlanis hostis infestissimi potestatem uiuus deueniret: & cauea inclusus, populis quibus imperarat, monstrandus traheretur. Memoriam proditum est miserum Turcam infra mensam Parthi uictoris quoties hic epulabatur, aureis catenis reuinctum locari, & ibidem ad domestici canis similitudinẽ ali consuesse: Tamerlani porro in equum ascendenti eundem humi procumbentem scanni loco fuisse.

30 In quo squallore ac miseria mansit infelix, quoad diris animi & corporis cruciatibus extenuatus, sex & uiginti annorum Imperator, dignum scelerato principio exitiũ finemq; imperij sustinuit, Anno à partu Virginis millesimo trecentesimo nonagesimo octauo, Caroli sexti octauodecimo.

CYRISCELEBES, SEV CALAPINVS.

Liberi eius, Cyriscelebes, siue (ut quidam uolunt) Calapinus, Moses, Mahummedes & Mustaphas, paternæ calamitatis exemplo admoniti, Asiaq; prorsus à Tamerlane spoliati, cū trepide in Graciam refugissent, excepti sunt fuga ab his Graecis qui in Helleponto explorabant, & ad Imperatorem Constantinopolitanum pro singulari præda deducti. Quorum ipse (ut clemens & lenis erat) miserorum fortunam non grauari, sed eos potius nullo uitæ possessionumq; , quas in Gracia pater eorum congesserat, periculo, apud se saluos custodiri, regieq; educari uoluit. Postea morte Tamerlanis audita, misericordia Imperatoris Constantinopolitani, ac clementia solutus natus maximus Cyriscelebes, in Asiam discessit. In quam subito magna populi beneuolentia receptus, patrimonium integrè recuperauit. In suas deinde Graecas possessiones opportunè rediit. E quibus cum soluisset, arma in Hungariam traiecturus, eiq; Sigismundus rex occurisset cum Franco equitatu (quem sub præfectura Ioannis Nouiodunensis eius qui Burgundionum duci patri successit, à Carolo sexto in auxilium

contra Turcas obtinuerat) ad Nicopolim ijs animis utrinque concertatum est, ut dubia primùm uictoria, deinde in Turcas numero plures inclinante, nostri ad unum turbatis ordinibus, & uersis in fugam Hungaris, aut celi sint, aut capti. In captiuis fuit Ioannes ipse unā cum uiris principibus Guidone Trimollio, Io. Viennensi, Philippo Arthesio, Bucicaldo militiæ Gallicæ præfecto, alijsque id genus &c. non paucis: qui ad Cyriscelebem, fugiente interim Sigismundo, pertracti, seruari sunt, & aliquanto post ducētis aureorum millibus redempti. Verum ceteri nostri grauis ac leuis armaturæ milites, qui periculo se belli eripuerant, immaniter cōfecti sunt. Victor postea Cyriscelebes capto belli in Seruiā trāsferendi cōsilio, quum fines eius infestare ac depopulari contenderet, & eo incōsultius accederet, morbo correptus animam egit.

ORCHANES CYRISCELEBIS.

ORehanem Cyriscelebes etiam unicum imperij hæredē reliquerat, non tamen opulenti patrimonij usum ac delicias attigit. Ad gubernacula enim Reipub. cum paucorum studio atque opera conaretur admitti, patruus eius Moses, conciliatis sibi multorum animis, prærepto imperio, filium fratris primo quoque tempore iugulandum curauit.

MOSES.

Sed & ipsi dignū illo parricidio exitium prope diuinitus allatū est. Nam scōparatam nefariē rem ac dignitatē cū fratri Mahumedes inuideret, & dulcedine imperadi uehementer capere, interceptū Mosē uita simul bonisque priuauit. Hęc scelera omnia proximū à Cyriscelebis morte biennium tulit, cum ipse post Baiazethem patrē biennio quoque tenuisset imperium.

MAHUMEDES.

Sunt qui Mahummedem, nulla prorsus de his facta mentione, more Baiazethis factum Imperatorē putant, & ea quæ de Cyriscelebe feruntur, huic uni attribuunt. Ceterum Vualachos Mahummedes Danubio traiecto ac Bulgaros ferocissimas Thraciæ gentes uarijs prælijs & cladibus afflixit. Nec prius ab ea uexatione manus continuit, quam afflictos populos sibi magnum tributum quotannis pendere compulit. Arma deinde uertit in satrapas Asiæ, quos cum deuicisset, alios quidē pecunia multauit, nihil generis propinquitate commotus: alios ut Caramanum satrapam Ciliciæ, & Asmanum eius Armeniæ, quam Euphrates aluit, integros atque incolumes, fortunis quoque nulla ex parte diminutos seruauit. Reuersus in Græciam, Hadrianopolim sedis imperatoricæ loco habuit, pulsus illinc, aut ad interuersionem casus quotquot intus Christiano insignitos nomine, ac sacrapios religione deprehendit: nec diu post ea uixit. Opetijt anno tyrannidis suæ decimo septimo, & nostræ instaurationis millesimo quadringentesimo decimo quinto, Anno imperij Caroli sexti tricesimo quinto.

AMORATHES.

AMorathes ordine successione, imperij declaratur hæres. Hunc etiam impuberem, magna rerum gerendarum foelicitas sequuta est, & Imperator Mahummedis patris non modò nomē ac gloriā præclare gestis, uerum etiam maiorum, quotquot illum antecesserant, memoriā longē superauit. Hic tum, cū pater excessit, præerat Anatoliæ, ab ipso ad sustinendos hostileis impetus tutamque regionis administrationem delegatus. Nuncium suę orbitatis illuc accepit citius quam incommodę paternæ ualetudinis. Quo casu percussus, maturat ab Anatolia proficisci, & quàm maximis itineribus

itineribus potest in Græciâ contendit. Itaq; paucis castris ad urbem Chalcedonem peruenit. Vnde cum in Europam exire studiosè cuperet, & uelis equisq; in Græcam suam rem conuolare, ad iusta, ut palàm dicitabat, paterno funeri honorificè persoluenda, reuera quòd presentia sua uel conseruatum iri, uel si alienatum esset, iam recuperatum patrimonium confidebat: nunciatur per exploratores Hellespontum classe hostili teneri, Constantinopolitanumq; Imperatorem insidias parare: & siquando se in uiam det, uiolentas manus allaturum. Nec falsus erat is nuncius. Nam Constantinopolitanus cum Mustaphæ Baiazethis filiorum quarto ad imperium suffragaretur, & illum in patris fortunis collocare summopere studeret, ad mare proruerat, ut filium fratris eius Amorathem depelleret. Ea de causa egredi in Græciam conanti tandiu obstitit, quoad collatis uiribus Turcos insensibilimè conflictatos, & Mustapham eo prælio præter opinionem suam confectum, fuis prostratisq; omnibus eius copijs intelligeret. Nullo postea negotio Amorathem regni potentem fecit ea de patruo uictoria. Sed iter in Græciam faciens, omnem operam ac curam in ultionem iniuriarum contulit. Prouincias ergo finitimas adoriri, prouinciales in seruitutem abstrahere, agros uastare, oppida passim urbesq; (quas interfuit, quæ in ora Macedoniæ sita est Thessalonica) obsidere, expugnare, diripere, demoliri. Conflata ea & tyrannicæ crudelitatis labe multorum maleuolentia, cum nusquã satis tutus esset, ad eas suspiciones tollendas & tuitionem sui, custodia sibi opus esse credidit. Ergo conscribit peditatum qui se armatus circumueat semper ac tutetur: nec in eum quosuis homines conijci uult, sed eos solum qui abnegato CHRISTO, quem antea profitebatur, Mahumedæ superstitioni se addixerant, quos lanitzaros uocat. His munitionibus in Epeirum, (quæ recentioribus Larta nuncupatur) irrumpit, ac mox in Aetolorum patriam penetrans, eas agri pellectus bonitate suas fecit. Quarum tam illustrium, comodarumq; rerum accessione auarior factus & ambitiosior, irruptionem extemplo fecit in Illyricum, quod hodie Sclauonia dicitur, & Dalmatiã in se, Croaciã, Istriã ac Liburniam complectitur. Id fauus peruagatus est magno incolarum detrimento: nonnullis etiã expugnatis arcibus, & abacta hominum & pecudum numerosa multitudine. Turcicq; porro nationi cū liceat plures ducere uxores, Georgij Seruorum principis filiam sibi matrimonio iunxit. Sed paulo post affinitate istiusmodi pro nihilo habita, armatis multis hominum millibus, Mysiam, aut, si quis ita appellare malit, Seruiam, impetijt. Socer milite atq; opibus inferior, pugnae genero potestatem non fecit: sed imposito Synderouia urbi præsidio, filiorum quidem unum in ea reliquit: ipse uerò trepidus cū uxore ac liberis & familia, in Hungariam aufugit. Amorathes fuga soceri nobilissimis oppidis Scopia, Sophia, & Nouomonte, Mysia denique in integrum potitus, ad ultimū Synderouia castra admouet, & eam paucissimis diebus expugnat. In cuius expugnatione cum relictus ad defensionem urbis uxoris frater irumpentem hostem effugere nequisset, tantum absuit ut eum affinem Turca recognosceret, ut ambobus oculis orbatur, coniectūq; in uincula, nulla uel humanitate motus, uel propinquitate, quacuncq; ibat in contemptum soceri, miserum ac innocentem inuenem secum populari ludibrio pertraheret, ipso interim socero perpetuo exilio multato. Expeditionem deniq; in Hungariam cogitans, cōstituit apud se prius quàm quicquã moliretur, aut occupandã esse omnino Græciã, aut saltem ita cum

reliquijs eius agendum, ut sibi in posterū absentī obesse non possit. Ea ratione in Peloponnesum, (quam uulgo Moream appellant) deductus, superato Hexamili siue Esmiliē muro, qui in Isthmo positus id cōtinentis interuallū claudit, quod Aegeum ab Ionio disternat: fusoq; ac casō omnī eius praesidio, prouinciā, et si a quoribus superioribus circumdatam, uniuersam in suam ditionem redegit. Atticam deinde eadē uia bello capit, & de Athenis cum principe earū natione Ligure paciscitur. Compositis Graeciae rebus, ad oppresionē Hungariae animū adijcit. Ad quod peragendū, cum quae exercitū opus essent compararet, nunciatur Christianorū in Turcas grauem undequaq; tumultū excitari, Hūgarosq; unā cum ipsa uicinia iamam euocatos in Graeciam irumpere. Quamobrem apparatus ut potest accelerat, & designatis ut erat casū prudens ac prospiciens, praefectis prouinciarum, qui metu iniecto, Peloponnesiacorū atq; Atticorū cōspiraciones defectionesq; amolirentur, descripto etiā centū millium hominum exercitu, rectā in hostem pergit. Ocyus fama tam fœdam tempestatē inferit Hungariae, & inexpectatō inermē regnum tantis furijs adoritur, ut nihil ei non cedat omnia uiolanti sacra simul & profana. Processisset haud dubiē longius: sed pressus annonae caritate, receptui canere coactus est. Non abs re fuerit hoc loco meminisse hūc esse Imperatorē Turcarū, aduersus quem Eugenius quartus Romanorū pontifex Iulianū Caesarinum Cardinalem legatum militē armatum. Qui Caesarinus cum Ioanne Huniade Vuayroda militiā Hungaricae praefecto, collatis in unum copijs cōiunctus, factō in Turcae fines incurso, cū iam satis promouisset, Sophiā castris hostilibus circumuenit, et obuios sibi, seq; laessentes, Turcas frequentī conflictu fudit. Quae uictoria decennialium inter eos induciarū causa fuit. Sed armis de integro Pontif. hortatu preter iusiurandum resumptis, commissōq; ad Varnam, quondam Dionysopolim, certamine, nostri uicissim fusi prostratiq; sunt, uno Huniade Vuayroda incolumi, Ladislare Polonorum rege inter pugnandum occiso, Caesarino autem inter fugiendum miserrimē a fugitiuis gregarijs interfecto. Tantīs totq; uictorijs elatus Amorathes, iter Hadrianopolim releuandi animi reficiendarumq; uirū gratia instituit. Ibi singulari rerum omnium tranquillitate fretus, uota quocunq; aliās Deo immortali uouerat persoluit: Mahummedē primogenitū celebri Bassarum procerumq; assensu, populi autē insolita contentione, imperio praeficit. Eundem postquam in sedem collocaisset imperij, fidei ac tutelae Callij Bassae purpurati senis nulli sociorū prudentia atq; opibus secundi commisit. Postremō se ad otium uitaeq; delicias capessendas in Asiā contulit: ubi non ita multō post uita functus, Prusiade cū maioribus aequē regie atq; honorificē sepultus est, Anno imperij suaricesimo quarto.

MAHUMMEDES.

MAhummedes nullo maiorum industria, cautione, gratia, nouādisq; rebus inferior: in ipsis primae militiae rudimentis lectissimū quemq; ac probatissimū ducem patris Amorathis beneficio ac pietate quasi doctorem habuit. Imperium suscepit uix dum in pubere etate constitutus. Cuius quidem suauitate, inusitataq; uitae licentia delinuit, statim ab initio facile sibi persuasit nemini unquam quicquā diuinitus concessum fuisse ea dignitate atq; potentia aut splendidius, aut foelicius, aut sanctius, aut quod plurimum inuidie magis obnoxium sit. Quare omni tutela tanquā seruitutis iugo à se reiecta, liberum imperij moderamen suscipit. Nouas leges promulgat.

Quaedam

Quædam placita maiorum improbat & antiquat. Ad ærarij accessione uectigalia auget. Ianizerorū ordinē equitatu adhibito pleniorē facit. A' Bassis atq; alijs qui uiuo patre præfecturas obtinuerant, rationes exposcit: plerosq; eorum uita multat, pecunia non paucos. Ad hæc cum fratrem nomine Calapinum seu Tursinē adhuc infantem nondum bimū domi haberet, quem sibi nimis grauem ac suæ incommodū libertati, & hæreditati inhiantem suspicaretur: eumq; idcirco magno studio tollendū curaret: post breueis insidias puerū, dulces uiduæ matris delicias, immaniter extinctū, matri nihil tale à filio in matrem, à fratre grandiore in paruulū fratrem patratum iri suspicata obijcit, ut ea scilicet orbitate filij, collectā demum charitatem maternā, in se unum ac suæ prosperitatis incrementū prouocaret. Deinde uerò ætate sensim maiorum suorum res præclare gestas edoctus, tantundem illis gloriæ inuidens, quantum ipse audendo adæquare nō posset, eleuato sapius Baiazethe, qui obsessam diu Constantinopolim cum tenuisset, ea tamen potiri nunquam potuisset, eam tum primū uictoriā in animum suum inducit, perpetuam ex euerfa Græci Imperatoris sede, nominis celebritatem, firmamq; stabilem ac legitimā Græciæ monarchiā sperans. Itaq; habito equitū & peditū delectu, et multarū omnis generis nauū classe ordinata, diurnis nocturnisq; itineribus Byzantium proficiscitur. Quò cum peruenisset ad sextū Cal. Maias, ingētes copias muro admouet, & urbem iteratis machinarū muraliū ictibus ferire, ciueis crebris terrere oppugnationibus, omnia quæ ad uictoriā cōducerent, experiri aggreditur: peritatq; tamdiu in oppugnando, quoad longissima debilitatā obsidione expugnat, Anno salutis nostræ millesimo quadringētesimo quinquagesimo secundo, Caroli septimi tricesimotertio. Ad quam calamitatem accessit indignissimus Constantini Imperatoris exitus. Quem quidā capite truncatum fuisse, genere eius omnino uel exilio, uel morte sublato, alijs in mediā suorū fugientium turba, cum ipse quoq; fugeret, decidisse, et certatim cursu erumpentium concussū, contritū, interemptumq; fuisse tradunt. Hæc pariter uictoria mortem Callio Basse tutori attulit: nempe Mahūmedes pecunia, quam Callius ingentē possidebat, utendæ causa, proditiōnis insimulatum oppressit. Eadem etiā effectum est, ut quicquid locorū ubiuis Græciæ Constantinopolitano imperio subditū erat, id omne ad Mahūmedem, audita Byzantijs expugnatione deficeret. Supererāt Albania, Peloponnesus, & Acarnania. Quæ prouincia nuper audita Christianorū conspiratione in Turcas, & proximo eorundē in Græciā aduentu, renunciata etiam morte Amorthis, acceptoq; filij eius Mahūmedis imperio præmaturē rebellauerant, alijs interim regulis morem gerentes. In eas paulo post omnē belli impetū transfert, atq; Albaniam primò (quæ ea pars est Macedoniæ quæ in occidentem uergens, à Dyrrachio ad antiquam ciuitatem Apolloniæ pertinet) ingressus, ingruentibus undiq; malis afflictā & perditā, uectigalem facit. Mox factō in Peloponnesum impetu, uniuersam prouinciā sibi subijcit. Est autem Peloponnesus Græciæ pars nobilitate & potentia nationum ac populorum qui in ea antiquitus habitauerunt, longè omnium clarissima: cuius situs solo aspectu facile principem illic esse imperij sedem monstrat. Nimirum in ea multi sunt sinus, multa promōtoria, multa splendida & magnæ ciuitates, faciles in omnem terræ plagam excursus. Ferunt eius formam esse platani folio persimilem: cuius longitudo & latitudo penè æquales sunt, A' principio ad extremum, stadia sunt mille & quadringenta:

quæ millia Italica centum & septuaginta quinque faciunt. Ambitus, stadiorum est quatuor milliū, ut Polybio placet: uerū huic numero Artemidorus quadringenta adhibuit. Circundatur omnis Ionio & Aegeo, ut supra memorauī, excepta solū ea continentis parte, quæ Isthmos dicitur, ubi Corinthus ciuitas nobilis posita est. In Pelopōneso sunt Achaia, Messenia Laconia, Argolica & Arcadia. Eas omnes prouincias Mahummedes peruagatus, uectigales fecit, tributo pariter Corintho deditiæ imperato. Acarnaniā deinde (quæ est Epeiro & Bœotia intermedia) felicissimè tentatam diripuit. His successibus plenior audentiorq; factus, de irruptione in Hungariam cepit cogitare. Nec factum cogitationem longè fecutum. Nam paulo post descriptis centum quinquaginta hominum millibus, & comparatis ijs quæ ex usu profectiois erant, celeritate incredibili arduos Thraciæ montes exuperat. Cumq; iam pridē statuisset hostile Christianorum nōmen, remq; funditus abolere, Belgrado (quod oppidum ad confluentem Sauri & Danubij positum, non Hungaris modò, sed & toti Christianismo propugnaculum erat) aciem formidabilē obiecit. Nec prius ab eius insolentissima oppugnatione destitit, quàm in ipsa muri quassatione suis animum, quem diuturnitate obsidionis penè desponderant, uiriliter faciens, altissimè sub dexteram sagitta configeretur. Quo casu expauctus exercitus, singuli relictis ordinibus atq; impedimentis, in fugā conuertuntur, & transcursa diebus noctibusq; Mysia, in Rhomaniā domesticum tutumq; sibi præsidium perferuntur. Mahummedes quoq; eodē post suos reuehi curat: ubi tantisper mansit ociosus, dum à uulnere accepto recrearetur. Postea uerò iuri suis reddendo, cōponendis seditionibus, si quæ in eius absentia coortæ fuerant, uenationi atq; alijs domesticis exercitationibus eousq; incubuit, quoad præteritæ felicitatis uictoriarūq; longa memoria, produchdi imperij uehementem libidinem excitaret. Itaq; ubi se com meatu rebusq; nouæ expeditioni necessarijs satis affluere sentit, militum cuiusuis armaturæ nomina excipit, multaq; hominum millia conscribit. Cum quibus in Asiam proficiscitur, Batazethi filio quæ Anatoliæ præfecerat, iam pridem Pyramethi Carmaniæ rectoris dominatum quaquauerum fatiganti, sed tamen aliquāto inferiori, auxilium allaturus. Quò cum nullo in angustijs impedimento transmisset, cepit extemplo Ponticā Pyramethi gentem, deinde Ciliciam populari ac uexare. Neq; à populatione atq; agris uastandis prius abstinuit, quàm delatus in Armeniā cum Vfuncassano Persidis rege ad Euphratem conflisset prælio non satis felici, amissis militum decem milibus, et de Baisis Asmirathe. Ob quam iacturam maioribus furijs cum Trapezuntino Imperatore Vfuncassani socero congressurus uadit. Prohibentem occidit, et stirpe eius radicitus euulsa, Imperatorem se substituit non Trapezuntis modò, sed & Sinopes, & omnium quæ ante hanc cladem ipso in Ponto Christiani possidebant. Parta id genus uictoria, ouantem exercitum in Græciam reducit. nec uincendi cupiditate sine imposito, classe ad Lemnum & Lesbos prædiuites insulas adnauigat. Quibus primo impetu castris plurimis, oppidis atq; arcibus spoliatis, Mitylenen deniq; urbem inuicta manu circūuallat, & in expugnatam breui intromittitur. Exterminatis tot Christianis, & in omnem propè Græciam atq; Asiam infuso Mahūmedis cultu, ut reliquias quoq; excinderet, & nihil in posteritatem non Mahummedeum tam in insulis quàm in continenti superesset, aucta ad nauium quadringentūm numerum classe, in

Euboeam

Eubœam (Negropontū hodie uocant) citatis remis contendit. Vbi Chal-
 cide urbe, infensissima obsidione fatigata, tandem potius est. Declinat po-
 stea in Euxinum (quem recentiores mare maius uocant) & Capham, quæ
 supra Bospori angustiam ipso in Euxino posita est, Genuensibus eripit.
 Edomita paulo post Albania, Venetis Scodram, Lysson & Dinastrū cor-
 radit. His triumphis penē innumeris inolefscens, & comparando uniuersi
 orbis imperio fortunæ prosperioris incitatu inhians, treis uno et eodē tem-
 pore diuersas expeditiones aggreditur. Vnam, Rhodum, in quam infœ-
 licem Lemni, Mitylenes, Eubœæ, Euxini, atq; Albaniæ tristitiam transmis-
 10 furus, Mesythum Bassam terra mariq; prouidē armatum dimittit. Is eō cum
 peruenisset, ut suum Imperatorisq; animū (id quod summē cupiebat) ex-
 pleret, & de oppido diuitijs atq; opibus florentissimo triumpharet, cohorta-
 tus suos paululum, cepit continuo urbis murum specie castrorum horribi-
 li cingere, oppugnationem deinde occipit, ad undecimum Cal. Iul. Anno
 à natali CHRISTI millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio. Quā
 obsidionem eousq; continuauit, quoad de expugnatione omnino despe-
 rans, cedentibus in contrarium conatibus, illasæ urbi ridiculus cederet, ad
 sextumdecimū Cal. Septemb. Altera fuit expeditio in Italiā: ad quam per-
 agendam, Acomathem Bassam centū nauium classi, & quindecim homi-
 20 num millibus præficit, atq; iubet transfretare. Is inter nauigandum, Leuca-
 diam (quam nomine recentiore sanctam Mauram dicunt) Cephaleniam
 & Zacynthum cepit: & Fauelonam deuectus, in Appuliam traiecit, atq; in
 peregrinū litus inopinantibus Appulis egreditur. Mox deinde oram ma-
 ris trāscurrit, pleraq; loca spoliat, maritima omnia deprædatur. Postremò
 Hidruntē occupat. Cum hæc à Baisis fiunt, ipse quoq; Syriam petiturus,
 & Sultanum Cairi inuasurus, secessit Callipolim. Vnde aliquanto post ad
 Zizymum filium in Asiam exijt. Quocum & trecentis armatorū millibus
 in Sultanū proficiscens, in ipso itinere subita acerbacq; febre correptus, non
 longè à Nicomedia Bithyniæ mortuus est, nō sine ueneni suspitione, An-
 30 no suæ ætatis quinquagesimo sexto, unum & triginta, aut ut alij scriptum
 reliquere, septem & uiginti annos post Amorathem imperio potitus.

B A I A Z E T H E S.

BAiazethi & Gemmæ, uel ut quibusdam placet, Zizymo paterna hæ-
 reditas, grauisissimi belli causa fuit. Orta nimirum in Turcis repentina
 controuersia, filiorum utri potius patris honores atq; insignia deferrent: in
 id uentum est factionis, ut sanguine clariore Zizymum Imperatorem, la-
 nizari Baiazethem exposcerent. Accidit igitur in hac animorum discor-
 dia, ut hi inuitis nobilioribus, in absentia Baiazethis Corcuthem eius fili-
 um pulsionem in aui sede collocarent: & absentis patris loco, Imperatorem
 40 paruum urbī talibus auspicijs salutandum proponerent, inuocato insi-
 nuatoq; populariter Baiazethis nomine. Qui interim de sua orbitate pari-
 ter ac collata in filiū maiestate imperij præproperè admonitus, admodum
 magnis diurnis atq; nocturnis itineribus Cōstantinopolim aduolat. Quò
 cum populo desideratissimus peruenisset, in ciuitatem quā fieri potuit
 regiè atque honorificè acceptus, communibus suffragijs Imperator mense
 Maio salutatus est. In quo honorū opumq; fastigio constitutus, discruciarī
 intra se cogitabundus, & multa secū (ut ferè solent hi qui rerū potiuntur)
 animo uersare incipit, imperij quod susceperat magnitudinē: difficultatē
 imperādi ijs præsertim, quibus inuitis ac refragātibus designatus creatusq;

Imperator fuerat: Zizymum fratrem animi non muliebris, neq; frigidi spiritus hominem in imperium adoptatum fuisse ab ijs precipue ciuibus qui optimates erant: illorum opera factiones in populo nasci, motus excitari, arma sumi, uim inferri, Zizymum reuocari, caedi se facile uel exigi posse. Nec dubium esse, quin hi cito in caput principis coniuerent, qui in eius exitio aut exilio collocatam esse patriae libertatem: contra, in uita ac praesentia seruitutem omnium positam arbitrentur. In mora autem maximu inesse periculum. Ideo minime sibi his difficultatibus indormiendū, imo potius caute & diligenter & animose obstandū principio dubio ac difficili. In hac animi perturbatione, exercitum sedulo conscribendum curat, minore qui-
dem initio, quippe solum ad uitę suę maiorem inter suos cautionē, sed paulo post numerosiorem ex omni ueteranorum Graeciae robore, ita ut nō obscure omnes intelligerēt eas illum copias collegisse Zizymi fratris metu nimo incitatum. Nimirum eum audierat de his quę domi acciderāt, factum certio-
rem, statim ē finibus Syriae, quō ā Mahummede patre aduersus Sultatum Aegypti missus fuerat, cū ualida manu egressum, celeriter quas tum copias habebat, in Anatoliā traduxisse, & occupata demū Bithynia, quasi distributo inter fratres patrimonio, & sorte delato ad ipsum imperio Asiae, ad Baiazethem uerō Europae, Prusiade cōsedisse, coactis undiq; ad defensionem Asiaticis gentibus. Qua re cognita, Baiazethes comparatis ad bellum uel inferendum fratri, uel ā fratre illatum repellendum rebus necessarijs, ratus sibi foeliciorem pugna extra Graeciae terminos fore, & longe ā Constantinopoli minori periculo obnoxiam, inaudita celeritate in Asiam aduersus fratrem proficiscitur. Quō ingens agmen cum traiecisset, & paucis diebus in planitiem quae ad Prusiadē est, processisset, haud procul ā castris fratris castra metari cepit. Nec cōflictu in multū tempus dilato, acie in aperto posita, post raras utrinq; prouocationes ferocissimē cū fratre signa contulit. Viribus superior, magna tamen utrinq; strage accepta, Zizymū in Syriam fugat, atq; hoc uno certamine uotorū omnium compos euadit. Zizymus tantae cladis acceptae nuncijs, profugus cum paucis clientibus fidissimis Rhodū adnauigat, & lubens insulae praefecto se dedit. At uerō Rhodium illico cepit tacita quaedam de fugitiuo suspicio ac diffidentia. Nec factis, ut sibi uidebatur, ā Zizymo tutus, eum in Galliam ulteriorem ad Carolum regem hoc nomine octauū cum certis nauibus sollicitē custodiendum ablegat. Romam traductum ferunt ad Innocentium octauum Rom. pontificem: eundem Tarracinae postea, dum Neapolim deduceretur, propinato ad concitandā nomini Gallico inuidiā, ueneno occubuisse. Interea Baiazethes receptis in fidem Asiaticis, Iustratisq; Ponto, Cappadocia, & caeteris Anatoliae prouincijs, Cōstantinopolim regressus est magna suorum ciuium admiratione. Nec prisci continuatiq; haecenus lanizarorū in se animi ac suffragij immemor, eorum, statim ā reditu, numerū auget: & eiusmodi hominū ordinē sibi curae esse atq; in precio, stipe in singulos annua conferenda, multisq; alijs beneficijs & immunitatibus planum facit. Caeterum aliquanto post, ordinatis, ut noua imperij mutatio postulabat, Graeciae rebus, eius animū Asiae reperendae cupiditas incensit. Vbi cū meminisset esse Caramannū hostē capitalissimū, qui nuper Ciliciam campestrē, atq; adeo Armenie minoris Cappadociaeq; regiones ad Taurum montem pertinentes sibi detraxisset, & per uim haecenus occupasset, neq; huic occupati patrimonio uulneri, nisi crudelissimo bello mederi posse cerneret: in eū ante
quam

quam discedat, instaurandum e Græca militiâ exercitū ducit. Fit igitur euo-
 catio, recēsetur exercitus, Asia repetitur quā fieri potest ocysimē. In qua
 cum iam multū promouisset, nempe transmisis Bithyniâ, Lyciâ, & Pam-
 phylie finibus, nihil prius habuit quā in Ciliciam irrumperere, & securum
 animi Caramannum impetu quā posset uehementi aut cedere, aut fuga-
 re, aut saltem expauefactum imbellem expugnabilemque reddere, & ad de-
 ditionem compellere. quo penē diuino cōsilio hostem iudit (uirtutum ni-
 mirum uicturo Imperatori necessariarum longē princeps est ineunda pu-
 gnæ prudens alacritas) & quæcunq; cis ac trans Taurum possederat, recu-
 10 perauit. Hoc scelici euentu quantum Baiazethi accesserit animi atq; auda-
 ciâ, susceptæ secundum hæc tempora expeditiones argumento sunt. In Sul-
 tanum Aegyptium (is Mahummedæ religionis facile princeps, ut cōfor-
 tibus exemplo sit Mahummedeū nō esse aliena appetere, sorte sua conten-
 tus, Aegypto solū ac Syriâ, quasi certo atq; unico maiorum regno impe-
 rat) ineunte uere bellum mouet. Neq; antē ab eius regionibus infestandis
 abstinet, quā se Sultano multo uiribus inferiorem longa experientia di-
 didisset. Siquidem is militia longē potentissimus erat: utpote qui Mama-
 luchos homines ab ipsis cunis in gladiatorio ludo educatos, de ea etiā po-
 20 puli colluuiē accersitos, qui a CHRISTO defecerant, fugitiuos post cæ-
 dem Caramanni excepisset, & copias Arabum innumerabiles ad sui tuitiō-
 nem aleret. Nemini porrō census abundantia & locorum munitione cede-
 bat. Igitur sapius ab eo debilitatus ac profligatus Baiazethes, cum Aegy-
 ptijs pacem scodusq; iniit. Exinde in Græciam reuersus, rerū naturalium
 studio ac cognitioni tantisper operā nauauit, donec adiecto ad Corcyram
 animo, sed patefacta Venetis conspiratione, ingentibus copijs Vualachi-
 am (quæ regio est Thraciæ inferior) Pontum Euxinum uersus, inuaderet,
 & sibi uectigalem faceret. Nec Moncaltri moles accessu expugnatuq; diffi-
 30 cilis (ut quæ ad eas fauces sita sit quibus Borysthenes amnis, quem illi Ne-
 per uocant, in mare se exonerat) resistendo efficere potuit, quin ad dediti-
 onem compelleretur, omni etiā maris ora, quocunq; incederet, Turci-
 cæ seruituti subdita. Hac uictoria spolijsq; hostilibus et elatior factus et po-
 tentior, classē numero nauium incredibili clam instruit. Ad hæc ingen-
 tem pedestrem exercitum comparat, ea solum ratione ut uires uniuersas in
 quos uelit, quoties commodum fuerit, emittat. Nactus deinde armorū ad-
 uersus Venetos sumendorū occasionem, in Peloponnesum tempestatem
 hanc impulit. Qui cum in sinum Patrarū admissus esset, Methonem, quod
 nunc Modonem: Lepanthum inde, quod olim Naupaclū: mox & Dyr-
 rachium Venetis ademūt. Gallos tum demum eos qui Rom. pōtificis hor-
 40 tati in Græciam profecti fuerant, sauisimo ad Mitylenen congressū fu-
 dit ac fugauit. Tum autē ætate ingrauescente, & morbis unde quaq; ingru-
 entibus, mortis se proximum esse conspicabatur. Quapropter in reliquam
 ætatem quieti tranquillitatiq; imperij prospecturus, Acomathen primoge-
 nitum in locum suum magnifico suorum omnium applausu absentem sub-
 stituit, eumq; nulla mora ad se accersit. Quod Selimo filiorum alteri cū nux-
 ciaretur, quā iniquē grauiterq; tulerit, ista satis docent. Etenim Trape-
 zunte cui prepositus a patre fuerat, properē discedens, ad patrem cucurrit,
 uiam fratri quali in nullā sortē bonorū nato ad imperiū precepturus. Reci-
 pitur quidem a sene, sed agrē & asperrima cum obiurgatione, qui inuisur
 regis aduenisset. Remittitur paulo post in prefecturā nō satis exsententiā.

Quid

Quid faciat? patri ne obtemperet, an etiam aduersus parentem certamen ineat? Celsit ad extremum pietas ambitioni, nam ea fuit filij ambitiosi cupiditas, ut tractis secum factiolis non paucis, ultro patri obuiam iret, & praelio quam poterat uiolento eum concuteret. Verum cum suis uniuersis fugatus, in Bulgaria latebras eousque se abdidit, donec Ianizari per Acomathis inuidiam (nempe ijs haud satis imperio dignus esse uidebatur, quod mollitia corporis effoeminatus esset) Selimum strepitu ac suffragijs continuatis Imperatorē flagitarēt. Ad quorū tumultuū compositionē permutata sorte Selimus pro Acomathe reuocat, atque in designati locū, patre lingua tenus consentiente, succedit. Id facinus cum a grefferet Baiazethes, uultu tamē ad praesens tempus cōsultē ac prudenter dolorē orbitatis dissimulante, impetrata à filio ueniā, tanquā relegatus, Dimoticum oppidū, quod ipse splendē haud procul Hadrianopoli condiderat, ad otium reliquae uitae cōcessit: in qua profectio, uel egritudine animi, uel morbo, uel potius ignoranter epoto ueneno cōfectus mortuus est, Anno à partu Virginis millesimo quingentesimo duodecimo, imperij uerò sui tricesimo.

S E L I M V S.

OMnium eorum quae patri Baiazethi, quae Selimo fratri, quae absentis sibi acciderant certior factus Acomathes, discrucari intra se anxie cepit. Longē se à patria, idque sine uiribus abesse: Sublatum esse patrem: suscepta iam à fratre ornamenta falceisque imperij: Pecunias illi in tuto & uiros affatim, sibi fugam in magno uitae discrimine relictae esse: Nec diu moraturum Selimum, quin sibi suspectum fratrem, si detur, opprimat. Utilius sibi fugere mature, quam confidenter expectantem oppressum iri. Distractum in has cogitationes uicit impij fratris metus. Itaque Prusiae egressus cum dissimulatis perpaucis, Anatoliam, qua Cappadocia aditur, magna celeritate transcurrit. Et necubi interciperetur, collocatis iam ab amicis fratris in uia insidijs, nusquam sibi conuiescendum duxit, donec in Ciliciam ad Caramanni nuper confecti possessiones peruenit. Quem locum in uitae praesidium cum satis tutum natura ipsa indicaret, eundem tamē omni belli apparatusu diligenter communiuit. Selimus ediuerso nihil iam nisi de fratribus internecandis, & securitate imperij cogitans, rebus in Graecia compositis, in Asiam transijt. Quo uentum cum esset, Bithyniam primū, deinde Lycaoniam, & postremò Cappadociā ad Acomathis fratris oppressionē transgreditur. Sed eum omnis generis irritamentis usus cum educere nequisset, repente euestigio profectio in Magnesium instituit, & Corcuthem fratrum tertium aggreditur inopinantem. Quo tam insperato impetu Corcuthes exanimatus, spe omni salutis in fuga collocata, Rhodon mutato habitu pergit. Sed à militibus fratris qui omnes aditus obsidebant interclusus, metu mortis proximē in montium secessus & saltuosa loca absconditur. Ibi herbarum radicibus ac melle syluestri uitā sustinuit, quousque proposito ingenti praemio ei qui uiuum hunc Selimo aut trucidatū prodidisset, seruos eius in proditionē ac necem domini avaritię insania pelliceret. E' uiuis exempto Corcuthes Selimus Magnesium, minorisque Asiae loca maritima ad Syriam usque in suam manum redegit. Bursa demū illi repetita est. Vbi cum uictoriae triumphique celebrandi specie propinquis ac necessarijs epulas apparatusset, inuitatos ad eas nepotes & à ceteris conuiujs sub finem coenae ferorsum deductos, quasi secretius aliquid cum ijs comunicaturus, seruis tradidit suffocandos. Superest animi molestia, imperijque eius impedimentum Acomathes.

Acomathes. Neq̄ tamen satis nouit quibus illum artibus ac insidijs interceptat. Re infecta domum reuertitur. Ibi uehemēter indignatus nocēs & dies secum reputat interimendum esse Acomathem, ne sibi in posterū obesse ullo modo possit. Post multa & uaria consilia reperti sunt qui ex composito apud ipsum Acomathem per epistolas crimina hæc in Selimum Imperatorem fererent: Hunc patris expulsorem dicerent, alieni detentorem imperij, fratricidam, nepotum ac sanguinis sui perniciem. Quibus coniuratis optimatibus si auscultet Acomathes, breuī ad imperiū exacto fratre posse reuocari. Hortantur ut exercitum paret, se beneuolis accommodet, se socium adiungat, & prodeat securē ad tyranni interceptionem, pronam ad imperium uiam ingrediatur: uix tantillum promotorum quin se Turcarum omnium defectione restitutū sentiat. His dolis irretitus Acomathes, & spe ulciscendi fratris patrimonijq̄ recuperandi cupiditate circunuētus, ē uitæ propugnaculis educitur. In quorū propemodum exitu, præter opinionem Selimo sit obuius. Nec longioribus utrinq̄ consilijs ulsi, classicum extemplō canit. conclamatur, concurritur, confligitur ab utrisque atrocissimē. Ipso in conflictu sceleri atq̄ audaciæ fratris magna uir alacritate cum Acomathes resisteret, equo prolapsus & mole sui maiore, item pugnantium turba, necnon ipsius equi pondere pressus, cum erigi non posset, fato concessit. Filios reliquit Amorathem atq̄ Aladinum Selimi patris timore fugitiuos. Quorum alter ad Sophin in Persidem confugit. A quo principio quidē humanissimē acceptus est, & muneribus ornatus amplissimis. Sed ea felicitate mox factus insolentior, trucidatur. Secessit alter in Syriā, prius subsidio uitæ à Campsone Sultano unā cum fide publica impetrato. Selimo in futurū stabilis ultro citroq̄ imperij securo, ingens uisenda Græciæ studium incensit. nec institutum res morata: quippe de inimicis undequaq̄ triumphans, paucis diebus ad Byzantium appulit. ubi post aliquot tempora de Perside otiosus cogitans, opportunē expeditionem instaurat. Eandē aggreditur prima quaque occasione, copioso exercitu mari ac terra impolito. Matureq̄ penetratis Cappadocia, Lycaonia, maiore Armenia atq̄ Euphrate amne, Persarum agros diripere uastareq̄ incipit. Mouetur Sophis in aduersum manu haud infirmiore. nec longē à Tauride Persidos animis insensissimis pugnatur. In quo congressu Sophiani machinarum ærearū insolenti murmure attoniti, hosti locum dedere. Atq̄ in hunc modum superatus Sophis, fuga salutē quaesit: Victori interim Tauris dedicationem fecit. Expugnata subinde Mascuelis est, oppidū ad Euphratem situm. His tot ac tantis hostium manubijs prædiuites Selimi copiae in hiberna in Lycaoniā reuocantur: atq̄ in Iconio (quod hodie Cognyum appellant) iussu Imperatoris sistuntur. In Sophin denuo perrecturus, ac de mum de Campsone Sultano lati Persis auxiliij uindictā sumpturus, (hunc enim in se unā cum Ismaele Sophi cōspirasse, & iam iam Syria egressum in Asiam aduentare, ac prope diem Taurum montē conscensurum esse compertum habuerat) prima æstate bellum renouat. Sed inita secum ratione in utrum prius proficisceretur, Sultano citissimē obuiam iit. In Alepum traiecto exercitu, cognoscit Sultanum ad Sangarium amnem, qui ab Alepo abest circiter decem millia, castrametatum esse. Quo nuncio excitatus, deserto agmine, atq̄ Amano mōte transmissio in hostē fertur præceps, eoq̄ spiritu cum eo conflictatur, ut ruptis cum strepitu machinarum inaudito, tum etiam uī pugnae Mamaluchis atque Arabibus, Sultano quoq̄ crebris ictibus

icibus deturbato & conculcato. Selimus Alepum uictoriam reportarit. Quam urbem extra omnem salutis aleam Sultani interitu positā, nullo negotio in fidem recepit. Damascum præterea, & Tripolim, et Sidonem, & Beritum, & Ptolemaidem, & cæteras Syriæ ac Phoeniciæ ciuitates eadem misericordia prosequutus est. Ad hæc in Iudæam (quæ eadem est cum Palestina) uenit, & Ierosolymam & Gazam deinceps (quæ posita ad mare ab Aegypto parum distat) deditioe cepit. Cairum etiam expugnauit, debellatis & fugatis unā cum Taumonbero Sultano nuper morte Campfonis, & Aegypti ac Syriæ discrimine creato, Mamaluchorum atq; Arabum reliquijs. Quos ut persequeretur & extingueret, pontem supra Nilum fecit, & illos ex eo ita est infectatus, ut socijs uel captis, uel radicibus exterminatis, Taumonberus è stagno, in quod se ore tenus miserat, Mustaphæ Bassæ Imperatoris legato traderetur, exinde ad Selimū, qui Cairi erat, ducendus: ubi uictoris iussu strangulatus, Bassæ Cayri portæ suffixus est. Captiui Mamaluchi atq; Arabes eodem sunt supplicio affecti. Quibus ad internecionē sublatis, ditiori Turcicæ plerosq; Africæ reges Sultano foederatos ac uectigales subdidit. Ad ultimū, constitutis, ut erat necesse, Palestinæ, Syriæ, Damasci, & Alepi rebus, Mustaphæq; Bassæ in Cilicia unā cum quadraginta equitū millibus ad radices Tauri montis, ut enascentem Ismaelis Sophis audaciam reprimeret relicto, Prusiadem regressus est: & uado traiectis Hellesponti angustijs Constantinopolim, tandem uerò Hadrianopolim peruenit. Ibi post aliquot menses in perpetuam morbi feuitiam lapsus, sub finem Septembris, Anno à seruatīs nobis millesimo quingentesimo decimo nono è uisus excessit, cum septenniū solum imperasset.

SOLEIMANVS.

IN demortui sedem ab Anatolia, cui prepositus fuerat, accitus est Soleimanus filius Selimi unicus, anno suæ ætatis octauo & uicesimo: Francisci uerò Galliarum regis, presentium temporum decoris quinto. Cuius ingenium initio imperij à cruore furijsq; bellicis alienum creditum est. Veruntamen specimen eius biennio post acceptam dignitatem longè ipse diuersum præbuit, qui maiorum uestigijs inhaerens, arma sua in totius Christianismi euerisionem, Anno regnantis Francisci septimo conuertit. & Belgradum, singulare Christianorum propugnaculum, non satis sibi constans intus præsidio, ui cepit. Biennio proximo ad obsidionem tentatæ antea Rhodi uenit. Ad quod facinus audacius ferebatur, quod Rhodo in potestatem suam redacta, exterminatum iri penitus ex Asia & Græcia Christianos prospiciebat. Capta Rhodo, & pulso eius præsidio, adiecit animum ad Hungariam, in quam triennio post ad similitudinem triumphatoris processit. Impetum in Ludouicum eius regem fecit. Prælio eum uicit, & occidit. Regionem ferro ac igne uastauit. Budam magna manu ingressus diripuit. Sed & annus ab ea Hungarorum calamitate septimus, multo atrocior rem turbulentiorēq; procellam authore Soleimano è Græcia atque Asia in Austriam pepulit. Quæ quidem procella cladem orbi Christiano quàm insignem, quàm irreparabilem allatura erat, ni maturè furenti iam malo occursum fuisset: Concepta sunt hinc inde intestina odia, quibus Carolus Rom. Imperator incitatus aliquanto post Tunetem in Turcarū iacturam profectus est, et Soleimanus par pari relaturus, imò potius insanabile Christianismo uulnus inflicturus, postea secundum Italiam infinita classe uagatus est.

tus est. Ad quam cum uentis aduersis appellī nequiret, in Cephaleniam & Corcyram Venetorum insulas appulsus irrupit: ac prædæ tantundem abegit, quantum per insulanorum infirmitatem licuit. Hoc ipso anno legatus eius Aeneobarbus Bassa in Illyricum atq; Adriaticum innumera classe inuasit, & Castellum nouum quod oppidum est Sclauoniæ atque Albanicæ intermedium, ad Catari sinus fauces positum) post diuturnam terra mariq; obsidionem expugnauit.

AD FRANCISCVM GALLORVM

REGEM CHRISTIANISSIMVM

Christophorus Richerius.

20 Absoluta qua potui fide atque breuitate, digestaq; rerum Turcicarum historia, Rex Christianissime, decreueram prima qua; occasione illā tibi offerre. Nec ego id quidem feceram, quod hoc opusculum nostrum dignum te esse ducerem. Me certē minore ingenio doctrinaq; esse sentio, quā qui aliquid tam exacti iudicij Principe nō indignum conficere possim. Sed uitæ & officij mei rationem tibi domino & hero meo redditam uolebā. Quum autem res omnis in sex esset partes distributa, quarum prima Turcarum originem, Othomaniq; imperium: altera gentis mores & instituta: Mahummedem pseudopphetam tertia: quarta res à Tamerlane Partho gestas: quinta expugnata à Mahūmede secundo Constantinopolim: obsessum, captum, direptum Castellum nouum Dalmatiæ complecteretur ultima: statueram singulas eo quo scripsissem ordine tibi Latine simul & Gallicè exhibere. Verū sic accidit, ut historiæ nostræ liber secundus expeditior, paratior, lectuq; iucundior haberetur. Quare mutata sententiā, illum tibi initio fero. 30 Accipe quæso ut soles *ἐν μὲν ὡς καὶ προθύμως*, sicut Artaxerxes ille aquæ frigidæ poculum. Nectam leue donum, quā donantis animum metire. Res est exigua ac propē nulla: donator humilis & obscurus: tempus inopportunum. Ego tamen bonitate tua fretus & humanitate, id ausus sum facere quod uix summa nominis tui maiestas patiebatur.

Ἐλπίζοντα ὑπὲρ κύριον ἔλεος κυκλώσει.

DE MORIBVS ATQVE INSTITVTIS TVRCARVM, LIBER, II.

40 Quoniam gentis nominisq; Turcarum originem, atq; Othomanorum imperiū, qua potuimus orationis breuitate ac luce demonstrauimus: non alienum quoq; esse uidetur in præsentia de eorundem moribus institutisq; pauca dicere. Sic enim fiet, ut deinde à nobis pauciora desiderentur, qui id ipsum quidem quod institueramus, plenius opinione fecerimus: utq; ijs cum aliqua etiam uoluptate satisfiat, qui haud satis ipso originis atq; imperij Turcarum libello contenti, priuatam quoq; & publicam eorum uitæ consuetudinem nosse cupiant. Ut uerō iam ad rem aggrediamur, & ab eo quod communis societatis conciliandæq; hominum inter se amicitia; longè primum seminarium est, 11 incipiamus,

incipiamus, Turcis non unam esse linguam constat. Nam & sua, hoc est
 Turcica eos lingua uti, & Arabicum sermonem, atque adeo Sclauonicum
 ac Græcum sapiuscule usurpare palam est. Turcicæ uoces primum sibi lo-
 cum uendicant, ut quæ ipsis cum hominibus Turcis natæ ultro in os ueni-
 ant, & in effundenda barbarie aptiores accommodatioresque sint. Earum
 idcirco usus Imperatori, totique eius cohorti perfamiliaris. Sed eadem penè
 gloria est Arabicis, quas Turci à pueris edificere solent, cum primum sua re-
 ligione imbuuntur: legem enim Arabicè conscriptam habent, & in omni-
 bus publicis priuatisque rebus, Arabicis literis utuntur. Hominibus uitæ
 quietæ, ut Cōstantinopolitanis ciuibus, & totius Græciæ ciuitatibus Gra-
 cè loqui & scribere gentile genuinumque est. Sed latissimè omnium patet
 sermo Sclauonicus, qui quod multus in ore sit omnibus lanitziaris, ea de
 causa unicum hunc sonat uniuersa propemodum militiæ. Cumque hi ferè in
 castris degant, tecti castrensi tentorio munitiois expertes, parum tamen ce-
 teris cedunt habitandi scelicitate. Nam uniuersi humillimè habitant, & ex-
 ceptis solis principum domibus, balineis ac delubris, quorum structuram,
 quod lapidea sit, paulo excellentiorem putant: aut ligneum est, aut terreum
 eorum ædificium. Nec desunt qui rebus quietis in æstiuâ, spretis suis do-
 mibus, sponte discedant, quique in Nomadum morem certis sedibus desti-
 tuti, & soli pecoris curæ adnati, assidue uagentur, ac in omnem greges suos
 regionem, uti temporum locorumque fert natura, circumducant. Cæterum
 omnes cuiuscunque sunt status conditionisque, sumpturi cibum, aut urinam
 reddituri, aut naturam exoneraturi, aut aliud facturi quidpiam, humi se-
 dent: decorè tamen, nempe indumentis ad hoc affabrè comparatis & com-
 positis. Etenim ad celandam, siqua insit, deformitatem, talaribus uestibus
 & laxis tam sceminae quam uiri induuntur. Nec profecto ullum hominum
 genus nosse est magis uerecundum, magisque munditiæ studiosum: qui-
 pe qui ne pullos gallinaceos quidem, aut canes in suas cœnatones admit-
 tant. Quod si quid ab his fortè animantibus uel supremis labris delibatum
 sit, id protinus tanquam pabulum uenenatum abijciunt. Ab omni porro
 morticino abstinent, quod id putidum sit: & uino, quod omnium turpitu-
 dinum irritamentum: & sue, quod eo animali nullum sit immundius, suis
 laque carne uescentem contaminatum iri credunt. Quod si pullum sibi aut
 animal aliud quodpiam in epulis apponere statuant, id prius sex aut septem
 dies penes se uinctum tenent, & puriore interea cibario saginandum cu-
 rant: mensa postea etiam agrè apponitur. Quæ quidem mensa ut pluri-
 mum è glabro corio est: nisi fortè ceruinum sit. nam tum hirsutum esse,
 nec ulla ex parte depilatum, religiosum non est. Adde quod post uere-
 cundantis naturæ opus uideri à quopiam, aut cuiquam loqui nefas pu-
 tant. Neque ideo prius in publicum exeunt, quam omni ex parte laue-
 rint: eoque nomine balneas reperire est oppidatim perquam commune,
 ad quas is, quem Tschmunx uocant, lustrandus secedat. Neque est qui
 domum, aut sacrarium, aut locum, ubi sessurus sit, non depositis calceis
 ingrediatur. Nam apud eos calceatum sedere flagitium est. Utque res com-
 modius lepidiusque fiat, scandularum, quibus Batmag nomen est, usum, sceminae
 praesertim nouerunt: & uulgo locum ubi confidetur, laneis scirpe-
 is uel tegetibus, uel tabulis confertis, ad coercenda soli humidæ uitia præ-
 parant. Lege unicuique uero licet duodecim legitimas uxores habere, & an-
 cillas quotquot libuerit, Ex quibus cum liberos susceperit, licet & eadè lege
 uernulis

uernulis tanquam liberis hæreditatem inire. Id in causa est quare potentio
 res, & quicunq; per fortunas possunt, oppidatim singulas uxores habeant,
 & ancillas & liberos. Pauci autem duas eadem in domo uxores alunt, ad
 iurgia potissimum deuitanda. Sed & uiris liberum est coniugum repudi-
 um. Vnde uinculum matrimonij, quod ipsi Kebin uocant, in potestate ui-
 ri, non uxoris, esse prædicant. Quod tamen si soluere is potest ex animi sen-
 tentia, solius tamen autoritate sacerdotis neci consueuit: idq; ad gene-
 randam tantum sobolem, non autem ad libidinem. Libido quam sit in fœ-
 minis rara, pudor earum satis docet: utpote quæ simplicissimo habitu mi-
 10 tras capitibus imponant, tum uela superingerant: eo tantum cõsilio, ut mi-
 tra uelo diligenter deceterq; inuoluta, uersatilis eius extremitas in dextrum
 propendat: ut si domum exire, aut domi uiro uideri contingat, (nam mu-
 lierem uxorem ore aperto in uiroꝝ conspectum uenire, & domi aut fo-
 ris patere, item forum adire, emere, uendere, & turpe & flagitiosum est) e-
 uestigiõ os obducant, & illud demptis oculis uirili conspectui subripiant.
 Locum idcirco in delubris longè à uiris seiunctũ, atq; ita undiq; obseptum
 habent, ut nemo quispiam introspicere possit. Nec eõ fœminæ omnes in-
 discriminatim, sed optimatum solummodo uxores conueniunt: necq; aliàs
 unquam nisi sacro & solenni apud eos sexto die, qui à planera Veneris no-
 20 men habet, idq; orationis tantum meridiane tempore. Cæterum fœminam
 equo insidere, monstrum est: & uirum publicè cum uxore colloqui, aut pri-
 uatim cum eadem lasciuire, ridiculum. Sed ad tantam uiroꝝ seueritatem
 accedunt Eunuchi, quos domi uiri principes abeuntes, in uxorum custo-
 diam relinquunt. Qui uirilis sexus ex talibus matrimonijs nascuntur, ij uel
 ad Imperatorem deduci, ut eius beneficio edoceantur, uel à parētibus eru-
 diri solent. Qui ad Imperatorem deducuntur (id autem ex more fit: nam
 quinto quoq; anno ipse paulo minores quàm uiginti annorum iuuenes, li-
 bertinorum præsertim filios, toto suo imperio conscribit) eos uelut Aula
 destinatos, alios alijs principibus educandos, & arma, aut artes edocendos
 30 partitur. Hoc idem de paris etatis uenalibus (quos habet innumeros, quip-
 pe cum ei præda omnis decumana sit, tum præcipue captiuorum, quorum
 suis pro decumis, quàm maximum potest numerum uenalitij imperat) fa-
 cere consueuit. Quos omnes, ut annum uigesimalium attigerunt, eos ad sese
 reuocat, & in numerum lanizarorum adscribit, adscripsitq; ara constituit.
 Quum autem huic genti scalpere aut pingere impiur est, nemo omnium
 spretis ijs artibus, durtiq; ac labori non studet, & uitam in uenationibus ac
 studijs rei militaris collocat. Itaq; si quando in ullam regni sui partem bel-
 lum senserit imminere, Imperator de habendis toto suo imperio delecti-
 bus non magnoperè laborat. Etenim datis ad prouinciarũ urbiumq; præ-
 40 fectos literis, quibus & necessarius militum numerus comprehendatur,
 & locus ac dies qua listi Imperatori oporteat designetur, singuli pro se pu-
 blico præconio mandata faciunt, tantundemq; militum euocant, quan-
 tum Imperatori satis est. Cum quibus uniuersis ipsi præfecti, suis quisque
 cum oppidanis ac prouincialibus, condito die & præscripto loco listun-
 tur. Quod si qui accersiti sunt, cessatores ad diem non ueniant, eorum con-
 festim impensa, quaterni aut quini substituuntur, qui cum in exercitum co-
 alluere, Eschetihori nominantur. Delectus qui à principe habentur, equi-
 tum sunt ac peditum. utrorunq; plura sunt genera. Nam, ut hos primũ
 expediam, pratoria cohors fortissimorum peditum est, qui eorum lingua

Ianizari dici solent. Hi in initio quidem pauci fuere, sed nunc ad quadraginta milia excreuerunt. Imperatorem Aga duce (ita enim eum qui eiusmodi ordini praest appellatur) perpetuo circumeunt. In quibus sagittarii sunt ad quinque uel sex milia: qui quod sinistrorsum arcus suos intendunt ac remittunt, Czolaclar, hoc est sinistri populariter dicuntur. Sunt in his ducenti caeteris proceriores, & militari disciplina magis clari, qui ab equitante principe ne latum quidem pedem discedunt. his Solachi nomen est. Omnes autem Ianizari ab alijs peditibus amictu breuiore & mitris niueis acuminatis distinguuntur: item armis, quae scutum sunt & ensis, quem Cymitharram uocant, & arcus. denique officio: illi enim castra muniunt, atque oppugnationes moluntur. Alterum genus est peditum, quos singulae prouinciae ac ciuitates, mandato Imperatoris suis sumptibus, nempe collata in singulos menstrua stipe, ad bella mittunt: Asapi nominantur: & quadraginta millium, & paulo plurium eorum est exercitus. A Ianizaris & habitu & officio discrepant. Mitris siquidem rubris, ense & scuto, & longiori hasta instruuntur: quorum quidem est hostileis equos incallescere praestitio configere. Sunt & alij qui sua sponte bellum ineunt, lixae una cum calonibus, fabri lignarij, & qui pugnantibus necessaria ministrant, uias aperiunt, abrupta loca adaequant, portes faciunt, aggeres cumulant, omnia quae expugnationibus accommodata sunt, diligenter curant. Atque haec quidem sunt Turcicorum peditum genera. Equitum uero quidam Spachi oglani, uel unico uocabulo Sphahiglani dicuntur. Hi autem omnium sunt selectissimi, & partim equitibus praefici solent, partim etiam peditibus. In his uis omnis est Turcicae militiae: legationes obeunt, & Sangiachatibus, hoc est prouincialibus praefecturis, atque id genus muneribus funguntur. Hi denique filias sorores uel Imperatoris uxores ducunt, tanquam caeteris omnibus clariores, ac de Principe benemeriti. Capite quoque ut alij mitrato sunt, & aureis sericis uel indumentis uersicoloribus utuntur. Hi numero mille, quorum est exeuntem urbe principem dextra comitari. Laeuam uero mille alij equites cingunt, Solastri siue Solupharti appellati: quorum eadem omnino est cum Spahilagnis & uita, & nobilitatis, & uestium, atque armorum ratio. his adherent alij quoque mille equites Vlufagi, conflati partim ex Ianizaris egregio aliquo facinore nobilitatis, partim etiam ex seruis de Bassa aut Belerbozo pugna aliqua benemeritis, ut qui fidelem his promptamque operam periculo imminente praestiterint. Post hos Charippici, pari numero & conditione, nisi quod hi leui sunt armatura. Ex his equitum peditumque generibus porta Principis constat. Sed alij sunt equitum ordines sub Belerbegis, Subalij ac Timoriotes, seu Thimarcini. hi sunt, qui pro numero uillarum, aut locorum quae Turcae principis mandato possident, ab his agente id consuetudine aluntur, ac trium Asporum milium, hoc est ducentorum quinquaginta stipendium in singulos annos capiunt. Alij sunt Mozellini, lecti ab his quibus olim Turcarum Imperatores acquisitos bello agros diuiserunt. Sunt & Alcanzi, siue ut quibusdam placet, Aconizij, hoc est fatales, seu Fortunae milites, ad triginta fere milia. Militant nullo stipendio, sed unis semper aut binis castris reliquas copias antecedentes excurrunt praedabundi, & quintam praedae partem ad Imperatorem manubiarum nomine deferunt. Omnes autem eiusmodi copiae in duos exercitus diuiduntur. Europeum atque Asiaticum. His praesunt Belerbegi, hoc est praefecti praefectorum, seu principum principes, qui quidem numero duo sunt, quorum

quorum hic Asiae praest, ille Europae. Alter legatus Imperatoris in Anatolia, Cuthaia, quae urbs Galatiae est, sedem habet: alter in Rhomania, Sophiae, quae in Seruia est, habitat. Vterque plures sub se Sangiachus tenet, & Sangiachus, hoc est prouinciarum praefectis, qui ad eum magistratum facto aliquo eximio assumuntur, mandata dat. Sangiachi uero Subasij, de quibus supra, quod lubet, praecipunt. Bassarum Visirorum aliae sunt partes. nam Imperatori consilia suggerunt, & cum ijs ipse de negotijs belli ac pacis agere consuevit. Plures tribus aut quatuor esse non solent, & bellum quoque ij aliquando moluntur. Huic militiae nullus est uexillorum

1° usus. Verum ipsi duces atque praefecti castrorum, quos Zumbasthos uocant, lanceam proferunt in summo appensos certi coloris pilos habentem: quod signum, qui sub eorum praefectura sunt, perpetuo sequuntur. Si quando uel coeundum sit, uel discedendum, uel in aciem prodeundum, tympano ac fistula copiae conuocantur, concitanturque. Alioqui silentij Turcae adeo sunt studiosi, ut nemo omnium nisi in castris armetur, & captiuos noctu elabi facile atque effugere patiantur, ne quem praeter morem tumultum in persequendis rapiendis ue fugitiuis excitent. Qui praefectis castrorum subsunt Centuriones, Tischeribaschi uocantur, singuli centenis Czingheris, hoc est centum equitibus aut peditibus praesunt. Nemo est omnium

2° qui non se quasi bello natum uita ac factis comprobet. Eaque de causa, quando nomina referunt in album, si qui domi relicti sint, maximam sibi factam esse iniuriam putant. tantus est militiae honos. Nulla est concio, nullus hominum confessus, nulla conuiuia, in quibus non pro ijs qui militant, preces dicantur: multo autem religiosius pro ijs deos sollicitant, qui pro salute communi mortem oppetuerunt. Foelices itaque apud eos, qui foris inter hastas sagittasque hostium, non domi inter foeminarum lacrymas occubere. Nulla ijs acceptior praeda captiuus est. nimirum in ea sunt opinione, neminem qui seruum possideat, ulla unquam inopia laboraturum. Eaque de causa, bello captos summa diligentia conseruant, non humanitatis quidem qua moueantur, sed utilitatis tantum gratia, siquam sibi ex seruis factis haud mediocrem fore prospiciunt. Nimirum isti nationi seruos habere mori ueteri, uendere, & emere perquam familiare est. Atque eius commercij nomine, oppidatim designantur uenalitij magnis cum priuilegijs, qui in eam tantum curam incumbunt, ut eiusmodi hominum copiam comparent, uenudent, commutent, pignerentur, prout cuiusque libido est atque usus, nullo interim fortunarum suarum publici ue boni detrimeto. In eam quoque rem passim fora sunt constituta, in quae uenales deducti, nudi licitatoribus ostenduntur. Quorum tam uirilis sexus quam foeminini membra, etiam pudenda, conrectare emptoribus licet: hinc scilicet ut praesentiant,

4° iuuenes ue sint an affecta iam aetate, uirgines an corrupti, sani an ualitudinarij. Quod si empti diffugiant, onus seruitutis duplo maius quam antea, receptis imponitur. Tum si secundo peccent, uirgis aut securi eos cadere, aut cibo ac potu interdiceret ad mortem poena est. Maior ijs cautio, qui pro retinendis seruis spem libertatis aliquam proponunt. Quam semel polliciti, dubium non est quin praesent. nam tanta est istis hominibus dictorum constantia, tanta etiam de fide suorum securitas, ut in conuentis nulla unquam syngrapha, nulla obsignatione, nullo chirographo utantur: sed solo promittentis uerbo, uel ipsa nominis eius qui paciscitur auditione stent omnia. Ea autem lege serui a dominis manumittunt, ne ad suos manumissi,

aut ad alios exeant, sed in Turcæ ditione perpetuò morentur. Quod factum puto, cum ob maiorē clientelam, tum ob religionis Mahummedæ incrementum. Cuius quàm seueri obseruatores sint, & quid sibi nobisq; futurum credant, iam nunc dicam. Hoc uulgò ad populum concionantur, fuisse olim nobilem prophetam Missah, hoc est Mosem, qui primus diuinitus legem tulit: & librum Tefrit, quem Græci Pentateuchum appellant, condidit. Quo quidem diuino beneficio, seruatu fuisse prædicant omnem eius tempestatis hominem. Verùm sacrilegus hominum furor, cum eiusmodi legem antiquasset, in tantæ expiationem flagitij, designatum asseuerant propheten alterum Dajit, hoc est Dauid, qui pariter librum scripsit Czabur, hoc est Psalterium, & legem similis prerogatiuæ imposuit. Sed eius sanctiōne humano scelere flexu ætatis labefactata, tertius successit propheta Iesse, id est IESVS CHRISTVS cum lege supernè accepta, & libro Vigilis, hoc est cum Euangelio, in communem omnium salutem. Atquæ dissipata abrogataq; eius lege, denuò misertum est hominum, & legatus huc missus Mahummedes propheta quartus, pari cum superioribus priuilegio, nempe qui quartam legem cum libro Alcorano cōstituit. Quæ perfidia humana perrupta, alium quoq; uenturum existimant. Prima Mahummedæ legis præcepta sūt, omnem utriusq; sexus hominē nubilitate te matrimonium contrahere oportere, & singulos quinq; orare quotidie, designatis ad hoc quinq; temporum differentijs. Orationis primæ sol oriens eos admonet. Ea sit ualde superstitiosè, nempe per quatuor Erket, & duo Czalamat. Erket uocant geminatam corporis inclinationem cum totidem prostrationibus. Czalamat uerò ipsa est tacita oratio, quam fundit supplex sedendo post singula Erket, cum salutatione dextra læuaq; & pacis impressione, quam designat ambabus manibus os obducentibus. Altera sub meridiem celebratur per decem Erket & quinq; Czalamat. Tertia declinante iam sole, per octo Erket & quatuor Czalamat. Quarta sub occasum solis, per quinq; Erket & quatuor Czalamat. A' cœna ultima, ea serò fit, per quindecim Erket & octo Czalamat. Prima, lingua eorum Dangananias dicitur, secunda Orlenanias, tertia Kindinianas, quarta Achfamanias, quinta Laczinanias. Eas orationes lege coguntur singuli cum tribuli suo, in Meskita, hoc est fano communi facere, nisi legitime impediuntur. Cum prohibet negotium, ubiuis locorum orare licet. Et eandem tempus orandi ueniā habet, ut scilicet hora intempestiua suppleri possit, quod legitima fuerat intermissum. Religiosius orant Veneris die, apud illos reliquis celebriore. Sunt tamen profesti omnes dies, nec ab opere ullo abstinetur. In singulis ciuitatibus fanum aliquod princeps est quod ipsi Eue mesgit uocant: quò dicto die uniuersi conueniunt: ipse quoque Imperator unā cum alijs adest, & uiri cæteri principes. Oratur meridiē, ac statim orationem sequitur publica quædam concio, largitionisq; imperatoris liberalitas. Censores habent qui neglectæ orationis insimulatos pluribus supplicijs afficiant, eos enim per oppidum trahunt, appensa collo tabella & caudis uulpinis. ad hæc pecunia mulctant. Id autē præcipue fieri solet, neglecta uerno ieiunio oratione. Lauari triplici modo solent antequam orant. Aut enim aqua integrum corpus perfundunt, & quicquid in eo pilorum est, excepta in uiris barba, & coma in fœminis, corradunt. Præsecant etiam pedum ac manuum ungues diligentissimè, & ea fortasse ratione circunciduntur. Hæc autem lotio est post quacuncq; maculæ contractionem necessaria,

necessaria, & dicitur ab illis Czoagermeg. Aut secretiore loco pudēda & podicem abluunt, sitq; cum opus aliquod naturæ fecerunt. uocatur ea lotio Tachriat. Aut quinq; sensus aqua purgant, manus ad cubitum usq; os, nares, aures, pedes, crura & tibias, eo quo dictum est ordine. Et eam lotionis formam Auptas siue Abdas dicunt. Hanc autem facere ubiq; licitū est: nec tamen necesse est ut omnem orationem præcedat, nisi id labes aliqua uitiat corporis efflagitet. Verū si à prima oratione ab omni uitio abstinetur, eadem die nulla repetenda lotio est. Luna annum metiuntur. Et ut lunam unam pro mense, sic duodecim lunas pro anno numerant. Sed per
 10 lunam unam quotannis ieiunio perfunguntur. Atq; interdū quidem, ab omni cibo & potu sibi temperāt: noctū uerò perbacchari, laudabile est. Absoluto ieiuniorū tempore statim feriā, hoc est Pascha unum in memoriam illius arietis, qui inopinanti Abrahamo in uictimā loco filij obiectus est: noctis porrò eius qua Alcoranū coelo ad se missum prædicant, celebrare cōsueuerunt, sepulchris mortuorū inuisendis, fundendis ad ea orationibus, cōsumendis ibidem cibis quotquot secum attulerint. Mutuis demum datis osculis in hæc uerba prorumpunt, Baaram Glutioczong, hoc est, sit tibi hoc Pascha faustum ac sc̄elix. Iterum sexagesimo postea die pari omnino superstitione feriantur. Eius alterius feriæ causa est annuus peregrinorum aduentus in locum qui ab alijs Mecca, ab eis Mekire dicitur, ubi sepultum ferunt Mahummedem, trans Hierosolymā sexagenorum dierum itinere. Quò perueniri nequit, nisi camelis in id à Sultano ad transmittendas arenas dispositis. Qui hoc iter peregerunt, uocantur uulgo Hatschilai, & multis præmijs exornantur. Etenim honorificè ab omnibus excipi, ac in testimonijs dicendis trium testium loco haberi solent. Haud secus pro ijs atq; pro uictoribus oratur, & eorum causa constituta sunt duo xenodochiorum genera. Vnum cui nomen est Zeuuennezerei, edificium ingens in solitudinibus, quò ipsi uiatores receperunt. Alterum in oppidis est Hy marath, magna templi moles ab regibus posita, & multis feracibusq; prædijs dotata, ad quotidie cibo recreandos quicumq; aduenerint, peregrinos præcipuè ac literarum studiosos. Quibus relictis, mos est animæ ædificationis bene precari, & interim reliquum in commune distribuere: sitq; hoc prandij & cœnæ tempore. Sunt & frequentia Turcis gymnasia in quibus placita regia, atq; edicta quæ pro regno administrando sunt, edocentur. Qui ea didicerunt, duplici gradu magistratibus præfici consueuerunt. Magisteratus inferiores Munetschim, superiores Muderis dicti. Qui disciplinam minus tenent, Tausmani appellantur: quibus quidem Alcoranum, ac cæremónias quæ ad cultū legis pertinent didicisse satis est. si sacerdotes sunt, qui à uulgo nihil differunt. Dant nimirum ipsi operam uxoribus, liberis,
 30 familiæ, negotiationi, usuræ, uenationi. Plurimi sunt Turcarum qui uota suscipiunt. Quidam austeram uitam uouent: & hi omni tempore nudi, celatis tantum pudendis incedunt. Alij uictus abstinentiā: qui rarissime cibo ac potu fruuntur. Alij paupertatem sequuntur ex uoto: his in diem uiuere satis est. Alij perpetuum silentium seruant: hi nomine mutorum Czamutlar uocantur. Seorsum alij à populo ducunt dies. Quibusdā nemora & solitudines placent. Alijs hospites in suas domos, quæ Tekie dicuntur, oppidatim excipere religiosum. Quidā mendicitate continua uicitant. Alij in oppida gelidam recentemq; aquam important, petentibus nulla mercede impartiuntur. Quòd siquid gratuito offeratur, haud recusant. Alij ad
 40

sanctuaria inhabitant tanquam uigiles, & uoluntarijs populi donis rescipiuntur. Quidam sunt quibus Nefles Oglî nomen est. Eos rumor est sine uirili semine conceptos ac natos. Sacerdotes feruari sapius solent, nunc ut uota populi reddant, nunc maiorum memoriâ ut renouent, aliquando communi necessitate adducti, ad imbres impetrandos, aut serenitatem aëris precibus obtinendam. Ad has ferias conuenit omnis uicinia, & epulatur. Tum musicus sumpto incussoq; tympano modulari incipit. Cæteri sequuti singillatim choreas ducere. Feria illis Machia dicitur, & ludus Czamach, qui fit saltatione & tripudio, & decora atq; ad motus accommodata membrorum omnium agitatione. Ad hæc sub finem circulari motu, & uelocissima totius corporis reuolutione: in quo, uis ipsa ludi consistit. Vbi uerò ludum singuli luserunt, tum uniuersi coire, & promiscuè colludere: quibusdam interim precum uocibus editis, pro salute eorum qui uota hæc nuncupauerunt, seu liberales domos ac uiatrica sunt impartiti. Vtuntur & cationibus rhythmicis: idq; uicissim efficiunt, ut scilicet quod unus dixerit, alij repetant. Habent etiâ quos à morte diuos factos putent. Quorum omnium facile princeps est Sedichasi, quem uictorem fas est interpretari. Sepulchrum eius Othomani ac Caramani finibus intermedium est, numenq; inuocari solet omni bellica expeditione. Tum Harschi pettesch, peregrinationis subsidium, peregrinis in honore est. Tertio loco est Askik passâ, id est patronus amoris, sumpto ab amore nomine. coniugio præest, partus difficultati, habendæ etiam prolis desiderio, uiri ac foeminae sedandæ discordiæ. Van passâ dissidentes animos lenit. Scheich passâ perturbatis & tristibus solatio est. Deniq; alij sunt, Gotuelmirtschin, & Barschin passâ, qui ambo pecoris custodiæ præfunt, atq; cõseruationi. Et Chiridelles, qui necessitate affectis uiatoribus opitulatur. Apparet is, ut rumor est, uiatori simillimus, equo glauco inequitans: inuocatus citissime adest. Quòd si nomen ignoretur, ad Dei implorationem etiam præsto est. Sacerdotum quatuor sunt genera. Quidam uelut gubernacula tenent populi, sacrisq; dignitatibus præfunt, sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Inserunt opinionem, neminè unquam nisi Mahummedis lege seruatum iri. Alij sunt quos uulgò Dernischer uocant. Hi autumant legem nihil prodesse, sed gratiam Dei tantum, qua necesse sit omnem hominem seruari, quæ sine lege & merito satis ad salutem multa est. Eam ipsi Rachmatallach dicunt. Tertium genus est eorum qui Czofillar, id est contemplantes appellantur. his persuasum est unumquenq; debere merito seruari: meritum ad salutem satis esse, etiam sine gratia aut lege. hanc ipsi opinionem Pereketallech uocant. Postremum genus est eorum qui Horise appellantur, id est factiosi. Hi docent unumquenq; lege quam teneat seruatum iri, & unicuiq; genti seu nationi legem latam esse à Deo qua cœlum mereri debeat: & æqualiter omnes leges utiles esse ijs qui eas seuerè, diligenter, & inuiolatè obseruarint, nec ullâ alteri esse præferendam. Animaduerti in hos solet acerbissimè, ut in factiosos omnium perditissimos. comprehensi incendio tolluntur. Turcæ furtum in primis acerbè puniunt, homicidium supplicio graui expiant, in cætera negligentius animaduertunt. Commentantur fabulanturq; multa de Antichristo, quem Tetschel uocant. Ad ultimum tamen Mahummedem suum uniuersos, cuiuscunq; sint uel sectæ, uel religionis, post diem diuini iudicij, ab inferis reuocaturum arbitrantur.

Mahummedes

TAmetsi quidam tradunt Mahummedem Turcarum & Saracenorum (qui olim duæ, tempestate nostra gens una sunt) prophetam ac legislatorem, genus ex Arabia, alij ex Persia traxisse: eum tamen Cyrenæum, ab ipsis cunabulis à prædonibus Saracenis raptum, in Arabiam asportatum, & Ismaelitæ cuidam mercatori claro ac diuiti (cui nomen erat Abdemonaplis) uenditum fuisse certò comperio.

Natalibus fuit ualde obscurus. natus est anno à salute nostra circiter quingentesimo octogesimo duodeuicesimo, Maurittio Imperatore, rege in Gallijs Clotario secundo.

Puer, ornamentis pueritiæ, lepore scilicet ac uenustate ita affluxit, ut heri sui (qui liberis carebat) deliciæ amoresq; factus, uulgo filius Abdemonaplis diceretur.

Nec destituit fauor herilis adolescentem: quem ut mercaturæ faciendæ peritiã augeret, utq; in gratiã cum mercatoribus alijs poneret, magistrum fecit camelorum, quos plerunq; in Aegyptum, Syriam, Palestinam, & loca finitima, negationis causa dimitebat.

Ex quibus peregrinationibus, præter quàm astutus, callidus, & in omni commercij genere exercitus, etiã religionis Christianæ ac Iudaicæ, ex crebra cum Iudæis & Christianis communicatione doctus euasit.

Accidit ut eo tempore Sergius monachus, Constantinopoli ob hæresim exul, in Arabiam profugeret, forteq; hospitali tecto ac mensa ab Abdemonapli reciperetur.

Cuius humanitatē ut animo cepisse uideretur, utq; eam quã ambiebat extorris gratiã iniret: amore quem ergo Mahummedē singularem habebat deprehenso, Mahummedi se ad amicitia ac familiaritatem adiunxit.

Officia id genus peperere inter eos summam cum rerum omnium, tum maximè suarum de Christiana nec non & Iudaica religione sententiarum communicationem.

In qua Sergius facultate dicendi superior, & in literis sacris (quarum professor erat) exercitior, Mahummedem faciliè ad arbitrium suum adducebat: atq; in hæresi Nestoriana (cuius causa exulabat) obstinatè perseverans, nunc Iudæos illi damnabat impietatis, qui sacrosanctum prophetam **IESVM CHRISTVM** nequiter in crucem egissent: nunc uicissim Christianos stolidæ fiduciæ ac leuitatis, qui de **IESV CHRISTO** crederent, quæcunq; credebant.

Moritur interea Abdemonaplis. Vidua eius Gardigena iam quinquagenaria, nuptijs non contenta prioribus, haud ita multo post secundo nubere deliberat. Incitabant ad id fortunæ amplissimiæ, quarum sollicitudine exedebatur nullo hærede domi, solatium item, atq; rei familiaris securitas, quæ à nouo marito expectabat.

Nemo sibi aptior uisus est famulo Mahummede. Qui præter quàm iuuenis, lepidus, callidus: officij etiã domestici, uita functi necessitudinum ac commerciorum gnarus erat.

Nupsit ergo Mahummedi. Qui ut se ex nuptijs opum copia, famulatio, amicis locupletatum sensit, ut erat natura animo excelso & superbo, mercaturæ studijs, quasi humili & se indigno genere uitæ, renūciare, inq; militiæ disciplinam proficisci decreuit.

Quod quidem executus est ita, ut breui admodū tempore, partim calliditate

ditate ingenij & facundia, partim largitionibus, prædonum Saracenorum, militumq; omnium uoluntates mereretur: atq; autoritate sua numerum de eis quem uellet, ubi & quoties uisum erat, congregaret.

Atqui, Sergio utebatur semper familiariter. Qui ut Mahummedem ex famulo patrem familias, ex paupere diuitem, ex homine nihili uisum alicuius potentia factum uidit, perpensa diligenter non eius modò temeraria gloriaq; cupida natura, uerumetiam magna cum Saracenis militibus gratia, peripetto item rerum quæ ipsius erant priuatarum tenui statu, quem & augere opibus, & fama illustrare Mahummedis auspicio, nec non & arte sua cupiebat, beneficiũ quasi collocando accepturus, adiuuare Mahummedem consilijs, splendorem domesticum ob oculos ponere, fauorem militum inculcare, autoritatem qua erat apud omnes prædicare, copiarum conuocationem, dominatus occupandi opportunitatem, uictoria potius dæ facultatem suadere cepit. 10

Audiuit Mahummedes libenter monentem grata & iucunda, facileq; monitori acquieuit. Sed ne non honesto colore facinus audax tentaret, ambobus consultum uisum est gerendæ rei occasionem, ex ea quæ inter Iudæos & Christianos tum maxima fuit, religionis discordia capere, ac concordia reconciliationem simulare.

Quod mendacium ut specie ueri prætexerent, nouam quandam religionem excogitarunt, partim ex Hebræorũ, partim ex Christianorum floribus delibatam. Quam cum in genere ac certas quasdam leges digessissent, commentario conclusam, Alcoranum, hoc est præceptorum uolumen appellarunt. 20

Tum deinde Mahummedes, authore Sergio, collecto frequenti exercitu procedere, Alcoranum suum in medium proferre, ipsum à se diuino afflatu conscriptum ad controuersias de religione tollendas profiteri aggreditur. Se porro diuinitus missum affirmare, qui Arabum sit propheta, qui eos à religionis erroribus, in quibus uersantur, auocet, qui leges Alcorano suo comprehensas in publicum proponat, qui earum sanctimoniam doceat: Quas si custodirent sancte, certo scirent se, primum, in hac uita Mulsilmanos, id est beatos appellandos: postea autem, in cælo præmio ineffabili remunerandos. 30

Quia uerò aliqui emunctæ naris homines, commenta eius deprehendere, inficiari, disputando infirmare potuissent, atq; adeò populum rudiorum, non oracula esse diuina, ut impudenter impieq; iactabat, sed nugas, captiones, fallacias, mera mendacia docere: Lege pariter cũ libro suo promulgata sanxit, ne de eorum, quæ in Alcoranum congesserat, ueritate aut fallitate, pœna capitis, ullo modo inquireretur ac disputaretur. Responsum enim Dei uocare in dubium, nemini cuiquam licere. 40

Interea autem legis suæ, augustæ scilicet, publicandæ specie, Arabiam quasi aliud agens, militibus ita occupauit, ut breui admodum tempore uniuersam, partim terrore, quem unicuique exercitu formidabilis iniiciebat, partim ineptæ ad uerum discernendum plebis suffragio, quæ pro sua simplicitate ipsum, & internunciũ Dei esse credebatur, & tanquam sanctissimum prophetam uerebatur, in suam potestatem redigeret.

Rebus prima hac expeditione feliciter gestis inflatus, de usurpanda quoque Syria cogitare cepit. Sed admonitus bello opus esse, incolas enim armis restituros, uiribus suis omnibus collectis, Syriam inuadit. Quam

Quam cum aliquandiu populando uexandoq; territasset, fugatis passim hostibus, non Damasco modo urbe, sed & omni prouincia, & deinde Aegypto pari fortuna potitur.

Succelsibus istis inebriatus, cum prosperos semper euentus belli sibi fore crederet, & Persiam suspectam haberet, animo cum Persis belligerandi, spe etiam eos ut prius Arabas, Syrios, atq; Aegyptios perdomandi, iter in Persiam conuertit.

Cuius fines incurfare uix dum coeperat, ecce Cosiroes rex ex aduerso ingentem Persarum manum in expeditionem educit. Congreditur actutum: signa uiriliter conferuntur: cadunt utrinq; non pauci. Mahummedes denique uulnere in facie accepto, uertere terga, seseq; in fugam dare cogitur.

Moritur paulo post Cosroes. In cuius locum successit Syrochis, uita post anni spacium excedit, relicto in successorem Adhisere filio. Sed & hunc continuo mors occupat: quare populus Harmisdam sibi in principem elegit.

Contra quem Mahummedes, accessione Arabum Saracenorum, (qui uulgo Scenitae, hoc est grassatores populatores uel dicti, nuper ob stipendia ab Heraclio Caesare denegata, Romanos deseruerant) fortior in Persiam reuertitur.

Stetit ex altera parte in procinctu Harmisdas: atque ut a longiore progressu hostem arceret, praelio excipere sine mora uoluit. In quo fulis fugatisq; suis ipse occiditur.

Victor Mahummedes nullo postea discrimine Persiae regno potitur, ac demum quas Arabibus ante, Syrijs, Aegyptijs, leges Persis imposuit.

Regnauit deinde sexennium: quo exacto, ueneno tollitur ab uno familiarium Gardigenae uxoris propinquo. Vixit annos quadraginta (sunt qui triginta quatuor dicant, alij triginta septem.) Discessit e uita post Christum sexcentesimo tricesimo octauo: iacet in Mecha Persiae sepultus, ubi etiamnum hodie sepulchrum eius apparet.

DE TAMERLANIS PARTHI
REBUS GESTIS.

Amerlanes Parthus natione, genere obscurus, in gladiatorium ludum ab ineunte pubertate a parentibus missus, armis egregie tractandis ea uigilantia incubuit, ut pauculo etiam tempore caeteris longe superatis, cognitu difficile reliquerit utro magis, corporis ne uiribus, an dexteritate usu comparata, aut etiam astu atq; ferendi industria ualeret. Ea exercitatio strenuo adolescenti tantam disciplinae militaris opinionem, famam nominis ac gratiam apud omnes armorum studiosos peperit, ut infinita prope hominum omnis aetatis multitudo, ad illum tanquam ad consummatissimum gladiatoriae artis praecceptorem, cum pascendorum oculorum, tum praecipue imitationis causa conflueret. Quorum conciliatis animis, & eorum praesertim qui militiam colebant: haud multis interiectis annis effectum est, ut ipse potentissimi equitum ac peditum ultro sequentium exercitus dux maneret. Sed accidit per id tempus, ut regnum Parthorum a Saracenis occupatum, longa seruitutis patientia languesceret: cunctis quidem a greferentibus, talibus se dominis obnoxios esse, sed tamen nullo ijs malis uerberum

uerberum metu, aut uinculorum aut mortis, aduersum ire audente. Tamerlanes hac morum in dignitate, nec non pietate erga patriam cōmotus, (erat hic quidem titulus cōscribendi agminis, re autem uera apprehendendæ tyrannidis accendebatur occulta libidine) cœpit paulatim nouis editis uirtutibus ac liberalitate, prout facultates erant, numerum suorum adaugere. Quæ ratione, cum uires suas ad Barbaros exigendos, recuperandumq; regnum satis magnas esse arbitraretur: repente Sarracenos inopinantes aggressus, exterminatis illis, dominium Parthorum in se transtulit. Hac fortunæ beneficentia cum nihilo quidem segnior, sed alioqui multo ambitiosior euasisset, bellum inferre finitimis instituit. Nec institutum res morata: quippe factio in nihil tale suspicantes impetu, eos nullo propè negotio edomuit. Ex talibus uictorijs cum semper aliquid nouarum uirtutum ad pristinum robur accederet, & ideo potentior ipse ad populum proximum ips quos subiugarat perueniret, annis admodum paucis Asiaticos, Scythas, Iberiam, Albaniam, Persas, Assyrios, Medos, in suam potestatem redegit. Postremò subacta Mesopotamia, atq; Armenia maiore superata, traiecto etiã Euphrate amne, anno à CHRISTO nato circiter millesimo trecentesimo nonagesimo, Caroli sexti Francorū regis decimo, cū quadringentis equitū millibus & sexcentis peditum conscripta passim multitudine, in Asiam minorē terribilis irrupit. De cuius irruptione certior factus Baiazethes, rex eius regionis, origine Turcus, ut Parthum à suo regno arceret, in tempore cū paratissimis copijs obuiam illi ad terminos usq; Armeniæ processit. Nec terrori aut auocamēto fuit, quòd se hoste suo numero militum multo esse inferiore intelligeret: sed animosior eum reddebat eximia in opprimendis inimicis Turcarum uirtus ac industria, multis iandudum certaminibus explorata, & innumeros à paucioribus aliquando fusos fugatosq; meminerat: atq; ad eò fortunam esse bellorum deam ac dominam, quæ infirmiori frequenter potentiorē subiicit. Quare hostem nihil ueritus, cum nusquam prius sibi quiescendum esse crederet, quàm in eum militem suum impulisset, breuè ad Stellam montem, qui in Ciliciæ Bithyniæq; confinio est, peruenit: & ibidem ubi olim Mithridates & Pompeius signa cōtulerant, aciem suã Partho opposuit. Collocatis ex aduerso Imperatoribus, Tamerlanes extemplo, ut erat acer, suos pugnam capessere iubet. Incitat & suos Baiazethes, & hortatur ut alacriter dimicent. conclamatur utrinq; concurritur animis infensissimis. Tractio in maiorem partem diei prælio, cadentibus assidue ex utrisq; quã plurimis, & caelis penè infinitis, ea nihilominus sæuitia ac constantia pugnabatur, ut neutro principum cedente alteri, quò inclinaret uictoria, iudicatu foret difficile. Ad extremum Turci resistendi lassitudine deficientes, & cæde plurimū diminuti, cum duos Parthorum impetus sustinere amplius nō possent, nouis continuo Parthis in fessorum locum ex abundantissimo adhuc numero succedentibus, nec haberent ipsi unde simile efficerent, dabant operam primò, ut minori uitæ periculo seruatæ ordinibus pugnae se subtraherent. Sed Tamerlanes deprehensa tergi uersatione, euestigio turmas emittit, eo furore ac uiolentia subsequentes, ut ruptæ ac dissipatæ ducentis penè millibus caelis, concessa hostibus uictoria, Turci fugam caperent. At Baiazethes munia nunc strenui Imperatoris, nunc generosi militis obeundo, ut qui nihil nō aduersante fortuna tentandum putaret, & iam mortem ut suam ulcisceretur, non uictoriam quaereret, laboraret: cædendo sternendoq; omnia, equo ad ultimum præcipitatus,

tatus capitur, & uiuus ad Tamerlanē pertrahitur. Qui quidem statim captiuū in uincula principem conijci imperat: catenatū demum, dilapsus in Asiam, ijs quibus dudum imperabat deuictis gentibus ludibrio exhibet. Facinus spectaculo indignū, & Tamerlane, si hominis meminisset. Sed multo indignius est quod de eo in eiusdem immanitatis cōtinuatione traditur. Enimuerō ferunt Baiazethem eo quo supra habitū, ex mandato uictoris quoties epulabatur ipse, infra mensam quasi canem subligatū cibari consueuisse. Et in equum ascensuro, pronum, ac ad pedes procumbentē, scamni loco fuisse. Quod feritatis exemplum, captiuus reliquū uitæ pertulit. Tamerlanes porrō subiugata, direptaq; ad Nilū

10 Asia, & expugnatis Smyrna, Antiochia, Sebastia, Tripoli, Damasco, atq; alijs plerisq; ciuitatibus, confectis ad unū habitatoribus, eas populatus est, & populas solo æquauit. Inuasit deinde in Aegyptum, ac fuis sapius Sultani copijs, ipsum in fugā uersum ultra Pelusium coegit. Quo ad persequendū fugientem cum transmittere instituisset: reuocatur annonæ inopia, & per solitudines arenosaq; loca pascendi innumeris exercitus difficultate. Omnibus magnæ admirationi fuit ordo eius ac militaris disciplina: quippe ea illum prudentia suis præfuisse affirmant, ut ubi ubi castra posuisset, ibi nihil nō omnis artificij generis esset reperire, haud secus quā in oppido quouis munitissimo. Nā in castra metando designabat singulis, prout cuiusq; ars erat, certa loca, e quibus, tanquā e penu, capi omnia poterant. Ideoq; affluebant illic res semper, cōmodante ad id Imperatoris assidua seueritate: qui nihil perperam fieri, neminē uiolari, a nullo aliquid præter uoluntatem, ne minimū quidem olus auferri impunē permittebat. Eoq; cōsilio efficiebatur, ut uniuersa uicinia nō minori in hæc castra securitate, quā in celebres nundinas merces suas eueheret & exponeret. Eadem Tamerlanis uirtus eō temperantiæ populū illū infinitū adduxit, ut inter tot capita nulla omnino seditio nasceretur, quasi omnia in uno Imperatoris capite essent comprehensa. Quid quōd tot susceptis expeditionibus, tot commissis prælijs, tenta toties fortuna uictor semper extitit? Grata in primis ea illi cōsilia fuere, quorum euenta hominū iudicio dubia, & insperatę uictoriæ forent. Cuius rei documentū, aspera illa Damasci obsidio præbuit. Etenim expugnata Damasco, cum præsidium urbis in propugnaculū se proximum recepisset, idq; (etsi de oppressione nihil timeret, iudicantibus singulis locū esse inexpugnabilē) fastidito tamen prælio, cū seruari alia uia posset, signū deditionis ederet, & accipiendā continuo id genus conditionē cæteri Parthorū duces Imperatori suaderent, surdis ille auribus omnia prætermittens, in propugnaculi tantū expugnationē incumbebat. Cuius situm cum diligenter explorasset, quumq; præ nimia sublimitate murus nullis scalis superari posset, et nihilo secius id quacūq; industria expugnandum sibi constanter proponeret, molitur extemplo nouū e regione propugnaculum obfesso multo sublimius. E quo incusis die noctuq; frequētibus in hostem machinis, & occisione occisis ferē uniuersis, bona etiā parte muri deturbata, paucis tandē suorū impetū sustinentibus facile admittitur. Ad hæc admonitus Caphæ tum Genuensium colonia, sitę in Cherroneso Taurica haud procul Bosphoro Cimmerico, immensum esse aurum ac argentū, multis eius oppidanis negotiationem exercētibus, adiecto ad uim urbi inferendā animo, reputando secum periculo belli imminente auerti thesauros, infoditq; atq; omnino insidiantium uotis subtrahi facile posse: ut & muris potiretur et pecunia, nec quicquā triumphatorē præteriret, facit hanc fallaciā: Euocat ex optima sui populi parte negotiatorū numerū incredibilem, iubetq; adesse illos omni pellium preciosissimarum genere onustos. Præcipit deinde ut Caphæ mercem istiusmodi alioquin raram & ideo maxime uendibile futurā importent, & ad uendendū, etiā pauco,

uu ad allicien-

ad alliciendos incolas, & facilitatē permutandæ mercis, pecuniæq; ab illis comparandæ exponant. Dicitur ac factū est singulari utrinq; prudentia. Commercio uigilanter habito, & permutatione mercium exinanitis plurimum auro atq; argento Caphæ habitatoribus, omnia ea pecunia opulentior bellū urbi denunciat, & muro simul castra admouet. Qui undequaq; hostibus cinctus, & crebra machinarū infestatione passim excussus ac labans, Tamerlani oppidanos unā cum pellibus & thesaurorum reliquijs nō difficulter prodidit. Mos eius quo in obsidionibus semper usus est, peperit admirationem posteritati. nimirum quocūq; hostis aduenerat, mox sibi locum dedi postulabat, & eo ipso die candidis in tentorijs hospitabatur. Quod si eodem die gens obsessa deditionem faceret, seruabatur incolumis, intactis inuiolatisq; & hominibus & fortunis. Secunda lux continuo candida tentoria in rubra mutauerat: quo aut deditione, aut grauis afflictionis signo, si afflicti se dederent, singuli patres familias supplicio mortis affecti, hesternæ contumaciæ pœnas luebant. Tertiā mutatio in nigra erat: a qua si uictoria potiretur, trucidatis ætatis cuiuscūq; ac sexus habitatoribus, & fortunis quibuslibet direptis aut dissipatis, subiecto præterea ædificijs igni, locum funditus excidebat. Huic obsidendi formulæ exemplum non defuit. Nam accidit inter hæc discrimina, ut & uiris & muris, & omni belli apparatu insigne oppidū à Tamerlane iam biduo oppugnatū, deditionē nihilominus, confidentia uirū internarū, in diem sequentē differret. Cuius oppidani cū de muris tantundem procidisse cernerēt, quantū irrupenti hosti sufficeret, & copias hostileis in procinctu adesse, ut introirēt: ea tam aduersa fortuna stupefacti, & perpetrati in non dedendo criminis fatis superq; memores, rati tamē Parthum haud adeo ab humanitate esse alienū quin aliquid de homine reliqui sibi fecisset, ad impetrandā eius misericordiā cōuertuntur. Itaq; precibus & lacrymis & humilitate, furias superbiamq; uictoris mitigatū iri cōfidentes, ingentē fœminarū ac puerorū multitudinē albo indutā, manibus oliuarū ramos, oblata publicæ fidei sponcione, prætendentē, & ueniā fletu supplicij exposcentem obuam mittunt. Vix dum oppido exeuntes prospexerat, cū turmas ferro inuenientes agi, & eos in discriminatim oppressos cōculcare, interfecare ac interficere iubet. Oppidū deinde post obuiorū confectiōnem depopulatus exulsit: tam fœda & implacabili erat iracūdia. Haud abs re igitur apud Ligurem negotiatorē amicū, qui in cōmuni colloquio feram eius in uictis multādis crudelitātē temere magis ac familiariter, quā prudenter accusabat, obuensis in eum flammātibus turbatisq; oculis, in hæc uerba prorupit, Si me hominem esse arbitrare, falleris: equidē ira dei sum, & ruina ac perniciēs hominū. Qui uiuū aliquādo obseruarūt equales, eū motu corporis & moribus Hannibali Carthaginensi, ut à maioribus descriptus est, simillimū fecere. Oderat in primis latrocinia, & ea in singulis seuerissimē uindicabat: ob id fortē, ut ipsi qui in piraticam publicā incumbebat, nemine alio, supplicij metu, latrocinante, orbis ex animo spoliandi facultas esset. Ad postremū, cū in sola tyrannidis occupatione summā fœlicitatē iam olim collocasset, omnē à bellis cessationē sibi uitio dabat, tempore suo se functū egregiē iudicans, quoties nouis aliquē molestijs interturbat. Subiugatis ea uia multis regibus, pluribus uictis satrapis, plurimis regionibus labefactatis, afflictis ad internecionē ciuitatibus innumeris, manubiarū in immensum diues, domū unā cum exercitu prædis & rapinis grauissimo regreditur. Condidit deinde apud suos Mercantē urbem, in quam familias, quas ē deuictis passim nationibus captas, simul cum rebus uniuersis eō relegarat, ad habitandum deduxit. Quarum etsi genere differrent, cōcordia, labore, atq; industria effectus antea locus adeo germinauit, ut breui postea latissimē fruticesceret ac floreret: & Orienti deinceps clarissima

clarissima opibus Mercantes plurimū lucis adderet. Vita deniq; functus, partī imperij hæredes reliquit duos masculos: qui mutua dominandi æmulatione in discordiā lapsi, profanis odijs atq; armis internecinis nomen Parthicum, quod mortuum olim Tamerlanes pater in uitam reuocarat, labascere denuò ac mori permiserunt.

DE EXPUGNATA A MAHVMMEDE
CONSTANTINOPOLI.

10 **M**Ahūmedes singulari uir fuit ingenio ac consilio. Huic post adeptum patris Amorathis imperiū, cum partē à maioribus facultates non sufficerent, & nouis idcirco rebus studeret, ea uia (excitata sui nobili existimatione) parentū suorū exempla non adæquaturum se modò confidens, sed etiam longè superaturū, animū cōtinuò ad occupandā Constantinopolim adiunxit. Eius consilij hæ præsertim causæ fuerunt: Inscripturū se temerè atq; iniuriā Græciæ Imperatorē perspiciuē uidebat, ipsa Constantinopoli imperij sede in ipsius nondum potestate constituta. Intellegebat præterea, ingentem sibi nominis gloriam apud omnes nationes conciliatum iri: magnū etiā timorem sui collectū atq; expectatiōē, si uix dum pubertate egressus, urbem tantæ famæ ac potentiæ expugnasset, suæq; ditioni adiecisset. Et eò certè id magis conabatur, quòd in eiusmodi expugnationem, maiores suos diligentem sapius operā nauasse audierat, re tamen infecta singulos illinc 20 ridiculos discessisse. Inita itaq; subductaq; id genus ratione, et cōmunicato cum perpauca consilio: atq; adeò excogitata falsa occasione quare id faceret, multā fabrorum manum incredibili celeritate conuocat, ac in fauces Bospori Thracij haud procul Constantinopoli, in subitum nouæ arcis ædificium educit. Cui quidem operi sine maturè imposito, ualidū quoq; præsidium, & tormenta, et annonam, & res deniq; ad custodiam eius necessarias diligenter adhibuit. Tum sine uilla belli indictione, religione initi à maioribus fœderis pro nihilo habita, uiolato pariter datæ in stabili pacē fidei sacramento, ut qui omnia sibi præ suo modo post esse duceret, ad Constantinopolim citius opinione cū infestissimis 30 copijs accessit. Et subito populata miserè calamitoseq; uexata omni uicinia, terra nō longè à muro castrametatur, mari uerò uiolenta oppugnatione urbem lacessere incipit. Subolsederat pridem Græcus Imperator, & ceteri etiam Græciæ principes, isti Mahūmedis apparatus quorsum tenderent: & magno ideo metu commoti, quòd sese impotētiores scirent qui tanto impetui resisterent, maturè legatos in Europam dimiserant, qui Romanorū Pontifici atq; Imperatori, reliquis similiter Christianismi regibus ac principibus uiris, Græciæ calamitatem unā cum communi Christianorū periculo exponerēt, & opportunū, si possent, auxiliū impetrarent. Mahūmedes euocata hoc medio tempore ex omni suo imperio 40 multitudine hominum incredibili, & cōmeatu muralibusq; tormentis in immensum comparatis, mari terraq; hostes circumsperat: atq; oppositis muro machinis, foelicem conatuū suorū euentū expectabat. Atq; ut in ciues improuisus irumperet, frequētis cuniculos, & nō paucos subterraneos secessus in moenia curauerat effodiendos. Ut uerò miles haud difficulter hosti se listeret, & nihilominus in loco editiore dum confligeret moraretur, hincq; facilius cum fors postulare, summū murum scalis admotis superaret: è cōtinente, fossa ualde profunda, & eminenti uallo urbem cinxerat. Qua autē murus Param uersus, mari alluitur, pontem passū circiter duorū millium singulari artificio fecerat, & pleraq; huic turres superimposuerat, è quibus copiæ huiuscemodi industria moenibus altiores reddita, ciuitatem è sublimi uexarent. Cum apparatu adeò terribili Mahūmedes pluriū dierū spacio, erepta ciuibus omni quiescendi facultate,

urbem continenter affligebat. At oppidani coniurati citius extrema quæq; passuros, quam in impij hostis manus deveniant, animosè, alacriter & obstinatè pugnando quoduis periculū subibant. Sed tandem Mahummedes, cum de muro substratum tantū crederet, quantū ad introducendū militem & ciueis expugnandos sufficere arbitrabatur: & iamiam triumphum ante uictoriam caneret: per præcones denunciatur expugnationem in crastinum, qui fuit Calendarū Maij dies sextus, Anni à CHRISTO nato millesimi quadringentesimi quinquagesimi secundi, Caroli Francorū regis septimi, tricelimi tertij. Et ideo præsto esse singulos iubet, & urbem tanquam intra triduum in manus uenturam, omnibus in direptionē promittit. Eo propinqui conflictus præconio exhilaratus est exercitus: quisq; pro se ea quæ ad strenuè præliandum opus erant conquirebat. Nec de tanto numero fuit qui eo die cibū caperet (homines adedò expleant quæ sibi iucunda sunt) sed præparandis omnes rebus pugnae necessarijs uigilanter incumbebant. Deinde uerò post occasum solis ut primū stellæ elucere incipiunt, cōuersi ad epulas & pocula singuli, diuersa inter se cōuiuia celebrare, alius poculis aliū inuitare, & consanguinei conuenire ac coepulari. Tum cœna id genus in multam noctem producta, quietem fessis corporibus impartituri, abitionem parant. In ea completi sese ac deosculari, et multis interim sermonibus alijs ab alijs quasi nunquam posteriùs collocuturi discedere. E diuerso, cognita Mahūmedis acerba sanctio, atq; hostili prospecto apparatu, sacerdotes & quotquot intus erant sacrifici, elatis ex adyto uirorū sanctorū reliquijs, CHRISTI quoq; Opt. Max. in cruce acti, necnō Mariæ uirginis sacrosanctæ productis signis, euocato adhac omni populo, uiris, fœminis, maioribus natu ac minoribus, certatim supplicationes facere, urbē collustrare, ædem quamlibet oratum adire, flere suppliciter, diuinum implorare auxilium, laude, pijs cantionibus, lacrymis, uoluntaria multa, cibi præsentis abstinentia misericordiam sui prouocare. Deniq; cum ad uespera fceret, cœna mediocriter refecti, in assignatum sibi quisq; locum defendendū cōcesserunt. Muri densitas eximia erat, nec quaruis urbium muris eiusdē cedebat altitudo. De ea tamen aliquid passim uetustas corosera, & pinna Græcorum negligentia propugnaculaq; uariè subruta erant. Verū ipse erat magnæ defensionis in pomœrio, quod quidē cumulatissimè ubiq; aggeribus, & murali munitione satis ad pugnandū potens apparebat. In eo pariter ut in muro ad uigilabat frequens miles, ut hostem, quoties irruptionē moliretur, ualidè intrepideq; coerceret. Est Cōstantinopolis figura propè triangulari. Eius partes duæ, quæ mari alluuntur, mœnibus cinctæ sunt classi aduersariæ sustinendæ. Quod superest, cōtinentem uersus, ultra murum & pomœriū fossa circumdatum est profunda admodum ac patenti. Tertia noctis uigilia, Barbari manifestæ prædæ auiditate urbi antelucanò oppositi, dato signo oppugnationem aggrediuntur. Quod ubi oppidani animaduertunt, alacriter obsistere, saxa sagittasq; supernè iaculari, hostem insultantē totis uiribus propellere ac submouere. Tenebræ in causa fuerunt quare utriq; unde impeterentur ignari, hi grauissimè uulnerarentur: illi magno suo detrimento è suis pluteis ad oppugnandum egressi, confertim occumberent. Cum paulo post diluxisset, Mahūmedes eò cū suis omnibus copijs accessit. Tum conuocatis ad sese legatis præfectisq; militaribus, præcipit ut uno eodēq; tempore, ne Græcis mutuo se auxilio iuuare liceret, in Param ac Constantinopolim periculum belli intendant. Præscribit demū certam cuiuslibet muri portionē, quò singulis in præscripti sibi spacij expugnationē intentis, omniū uirtus, industriaq; militaris qualis esset appareret: & æmulatione gloriæ ad ineundum prælium nemo nō incitaretur. similis fuit naturalis pugnae descriptio. Ac cum imperasset unumquēq; eadē hora in assignato sibi

sibi loco consistere, prouehendas ad murum ligneas arces curat: è quibus milites cum hostibus, operis sublimitate æquales facti, facilius atq; asperius contenderent. Tum signo cupientibus dato, studet primùm superstites mœnium pinnas & speculas omneis murali machinatione prosternere. eo nempe consilio præreptam esse uolebat inimicis prospiciendi, quid foris ageretur, facultatem. Deinde lituis, cornibus, ac tubis toto exercitu crepantibus, suis animum facit, ac prælium instaurat. Turci facta testudine, quæ in suum corticem abdita sibi ad quamlibet ferendam iniuriam affabrè uideretur munita, scutis clypeisq; suppositi, scalis muro inhaerentibus, magna ui atq; audacia in summum murum conscendere. Græci ex opposito certatim saxa in conscendentes deturbare, ignem cum sulphure obrudere, sordes affatim profundere, flammantes lanceas offerre, tela omnis generis obijcere, longurijs scalas subuere, subeuntes præcipitare. Ad extremum, continuata è sublimi huiuscemodi propugnatione, nemine ciuium frustra laborante, Turcis cumulatè decidentibus, uulneratis, mortuis, labefactatis dissipatisq; omnium clypeis, cum Mahūmede longè aliter quàm sperarat agebatur. Etiam pleriq; oppugnantium posito inuadendi hostis ardore pedem retrahebant. Eò Mahūmedes fractos suos cum animaduerneret, ocyus accurrit, & nominatim modò hunc, modò illum, strenuos potissimū ac pugnaces compellendo, ad prælium instaurandum horatur. Postremò efficit nobilis Imperator, ut persuasi nonnulli eius minis, alij precibus ac pollicitis, omnes resumpto animo oppugnationem redintegrarent, multo acerbior, quàm dudum, se uitia. Ad muri itaq; superandum fastigium intenti, partim in mutua comitum dissuasiore terga insilire, & ex hastis muro affixis pendere: partim scutis operiti, scalis uiam corripere: & apprehensis una manu armis hostilibus, alterā summis mœnibus applicare, ac in culmen eorum ad hostem peruadere conari. Ac quanquā à fortissimis ciuibus innumeri saxis, igne, pice feruefacta, atq; hastis propulli, in terram præcipientes agerentur, in eorum tamen locum noui cōtinuò succedebant. Ea de causa Mahummedes suis perpetua nouorum subrogatione recreatis, & cōtinuato ea disciplina impetu, ne tantillum quidem respirandi spacium hostibus permittebat, adeò ut numero pugnantium destitutos, uniuersis uiribus breui exhauriri, ac languore paulo post cōfectos, ad interuersionem cædi oporteret. Sed quod Græcos in primis deterruit, atq; ita perturbauit, ut omnē uincendi animum expauesacti omitterent, hoc fuit: Ianus quidam Iustinianus è Liguria, homo apud suos nobilitate, gratia & fortunis potens, Cōstantinopoli fortè tum fuit, cum obsideretur. Hic suam sortem non meliore loco esse quàm reliquorum qui obsidebantur arbitratus, sibiq; non minus ex usu esse quàm ceteris, si ciuitas integra conseruaretur, in defensionē eius unā cum reliquis arma sumpsit. In quibus ea fortitudine se gessit atq; prudentia, ut ipsi seruatē hucusq; urbis, communisq; salutis gloriam singuli facillè deferrent. Accidit ut inter pugnam cum irrupenti hosti fronte aduersa obsisteret, telo suorum infelicitè in hostem misso, grauiter incautus uulneraretur. Cruoris extemplo è dorsi uulnere manantis abundantia intuitus, nolens, ut demum prædicabat, commilitonibus perturbationi interpellationiq; esse, si quempiam eorum accessitum medicum dimitteret, clanculum se prælio subduxit. Cuius discessu renunciat, Constantinus Imperator in eius absentia periculū urbis collocans, & salutē in presentia, relictis in ardentissimo conflictu sine duce statarijs militibus, absentem ipsemet reuocatum concessit. Ad quem cum peruenisset, orare atq; obsecrare, ne prælium intermittat, instare ut redeat, ut hoc se Imperatorem exorare sinat efflagitare. Verū ille, cum nullis precibus flecteretur quin iter suum infisteret, eadem tamen conditione portis excessit, ut ubi primū medicatione

refectus foret, in stationes properè reuertetur. Obserata tum erant fores, quibus pomœrio egressuris uia patebat: quòd ea præsertim ratione cautum fuerat, ut præcepta certantibus abeundi facultate, id unū sibi proponerent, sibi aut uincendum esse fortiter, aut uiriliter moriendum: eaq; de causa audacius alacriusq; decertarent. Exitus ut Iano patuit, ipsi simul qui hostem à muro coercebant, animi cecidere. Videre erat alios sensim loco cedere ac dilabi, alios pugna segnius intendere, singulos debilitatione atq; abiectione animi collanguere, omnes sibi desperantes auersos in fugam præsentè incūbere. Ea re cognita præfecti Turcarum confirmatis animis, iterata cohortatione suos quisq; denuo songè maiori quàm ante audacia in murum incitant. Hi officij memores, & ducum suorum beneuolentiam aucupati, certatim in expugnationè prouunt. Pars ruinis proiecturisq; mœnium, quas dura machinatio patrarat, innitentes, summum murum inuolare: pars scalis se promouentes fastigio insistere, in pomœrio desillire, hostes inde abigere incipiunt. Irrumpentibus eum in modum Turcis, Greci magna trepidatione in fugam uersi: quà Iustinianus exiuerat, cò omnes, salutis suæ causa erupturi, confugiunt. Sed Imperator Constantinus ut suos fugere intuetur, sui officij ac dignitatis oblitus, nec eius quod tantum principem decebat satis memor, esse scilicet imperatorium suis suis pulchram uulneribus mortem oppetere: terga quoque ipse dat, & præcepis recta in portam post suos fertur. Ob cuius angustiam, cum ipsa confertim effugientium multitudine offensus, atq; indiscriminatim abeuntium impetu succussus humi procubisset, miserimè proculcatus interiit. At in tanto propugnatorum numero qui nuper afflictæ urbi præsidio erant, duo solum reperti sunt, qui salute religioni ac famæ postposita, uiriliter ad extremum pugnando, strenuorum hostium gladijs configi atq; internecari quàm fugere maluerunt. Eorum unus, Græcus erat Theophilus Palæologus: alter Ianus quidam natione Dalmata, seruus conditione. Qui quidem è conflictu fugisse uiro cuiuslibet quantæ sit turpitudini ac dehonestamento secum reputantes, inimicam irruptionem soli tantisper sustinuerunt, dum turba innumera circumuenti, non tam uicti quàm uincendo fatigati, caelis sua manu permultis, ipsi deniq; promiscuè in stragem hostilem neruis deficientibus prolabentes expirarunt. Iustinianus uerò percepta hostiū uictoria Pæram continuò diffugit: mox illinc haud satis cōfirmatus, Chium insulam Ionæ adnauigat: ubi aut uulneris, aut dolore confectus, quòd importunè pralio excessisset, paucis diebus comparata primū nominis gloria incredibili orbarus, animam egit. uno certè foelix futurus, si in armis egregius propugnator ad muros Constantinopolitanos mori potuisset. In Turcarum concursu in patentem portā atque introitu, prosligati dissipatiq; sunt ex Grecis ac Latinis deuoti circiter octingenti. Superataq; interea muro, armati non pauci eos ciues qui prohibendæ irruptionis causa portam insistebant, saxis ac sagittis è loco superiore impetitos propellunt. Ea uia Turcæ in urbem hostilem admissi, & de loco hominum opumq; plenissimo triumphantes, trucidatis immaniter quoscunq; in armis repererunt, ad direptionem conuertuntur. immensus erat eorum numerus. Singuli prædæ in primis, ac stupris libidinosè crudeliterq; inferendis immorantes, nulli prorsus (ut natura feri inhumaniq; sunt) neq; ætati neq; sexui parcere. Stupra cadibus, cædes stupris commiscere: imbelles ac decrepitos senes in seruitutem adigere. Adultos masculos æquè ac fœminas genere obscuriores magno ludibrio in uincula conijcere: uinctos ad pecorum similitudinem præse cogere. Quòd si in uirginem, aut quamlibet altam forma egregia fœminam, seu iucundum aspectu masculum incidissent, multis ad eos potiundos concurrentibus, grauis interim pugna oriebatur. Similis erat ratio prædæ splendidioris sacræ

ris sacrae pariter ac profanae: ad quam praecipue tam conferti prouebant, ut eius nomine orta sociali dissensione, non pauci mutuis illatis uulneribus interciderent. Cumque eiusmodi exercitus ex diuersis locis, nationibus, moribus, ac linguis conflatus Constantinopoli triduum in populi uexatione, fortunarumque omnium expilatione consumpsisset, nullum tam insigne piaculum fuit, quod non a quoquam magna licentia patreretur. Nec tum magnifico Iustiniani Imperatoris operi ita caueri potuit, ut non ornamentis, quae ibi & aurea erant & argentea supra numerum, quolibet etiam alio splendore penitus spoliaretur: & omni deinde spurcitia inquinatum, ex augustissimo Sophiae templo nequissimum muliercularum lupanar, ex aede sanctissima uilissimum equorum stabulum redderetur. Neque ad eos fanis ceteris adytisque minor uis allata. nam raptae ex his uirorum sanctorum reliquiae, detracta quantumuis humili theca uel emblemate, in populares uias, in colluuiem, in foedissimas cloacas abiectae, non hominibus modo impijs, sed & mutis animalibus, & canibus & porcis dabantur conculcaendae. Et CHRISTI Opt. Max. Seruatoris, aut sancti signa cuiuspiam, uel coeno publico immersa, uel securi alio uel id genus instrumento discissa fordebant. Ergastulis demum in equuleum deditis, ad aera cum publica tum priuata, quae metus hostium in terram deoderat, ab inuitis ediscenda, dictum incredibile est, quantam uim auri atque argenti & suppellectilis artificio mirae eruerint. Quae opes utinam in munitiones defensionis urbis necessarias collatae fuissent, dominis fortasse ac patriae salutem attulissent. Sed tum in confesso fuit commune auaris hominibus malum: qui suo cum opus est, uti nesciunt: sed immensis diuitiarum cumulis inhaerentes, inopia miseri distorquentur ac pereunt. Caeterum cum in tertium diem continuaretur direptio, nihil penitus urbi pridem foelicissima atque opulentissima reliqui fuit, praeter indignam ciuium captiuorum seruitutem. Ad quam uitae supplicio deponenda, cum uincti in hostilia castra pertracti fuissent, Mahummedes condicto primu Basis ac praefectis suis ex more lauto conuiuio, singulis cibo ac uino ingurgitatis, quasi qui animum quoque eorum expleturus esset in effundendo Christianorum hominum sanguine, captiuos ad sese duci imperat, & caedi, ex mandato, ac membratim disseccari praesens intuetur. Ex ciuibus cum Rirelucas quidam, qui domi inter suos primas semper apud Constantinum tenuerat, coram ad cruentam caedem staret, iugulato in eius conspectu ex filijs eius natu maiore, uenustiore altero Mahummedi ad libidinem reseruato, laqueo ipse extingendus permittitur. Pari crudelitate cum peregrinis agi coeptum est: quibus aut mori proximum fuit, aut quam citissime multa pecunia uitam redimere. Minimo seruatus est Isidorus Ruentenus Cardinalis, qui Constantinopolim multo ante obsidionem a Romano Pontifice Nicolao quinto legatus missus, in expugnatione urbis sumpto habitu uilissimo, cum in militis stipendiarij manu deuenisset, Turca sortis captiuus nescius, hominem numeratis Apris non multis, qui numus Turcis familiaris est, liberum facit. Postremo expugnata Constantinopoli, praesidium Pare, quod ex Liguribus erat, armis continuo depositis, legatos ad Mahummedem mittit, qui et locum ultro offerat, & deditioem ueniamque exorent. Pollicetur id quidem praesentibus: sed non ita multo post cum omnibus copijs in Param hostiliter irrupit, & statim publica fide uiolata, populari, uexare, uastare, pueros uendere, matronas abducere, senes uincire, iuuenes interficere, nulli omnino neque aetati neque sexui parcere, fana, palatia, domos, muros, omnia solo aequare aggreditur. Pacata eum in modum Graecia, bona exercitus partem in certum temporis spacium exautorat ipse cum ijs quos ad custodiam sua ac praesidium urbis retinuerat: Constantinopolim in nouam imperij sedem triumphator pacatissimus recedit,

Oleimanus Turca cum grauius & iniquo animo ferret Castellum nouum, quod oppidū Dalmatiæ est, sibi nuper à Carolo Austriæ Romanorum Imperatore ereptum fuisse, secumq; cogitaret quanti sua interesset id genus hostem in suum imperium pedem intrusisse, atque altius figere conari: quanto porrò usui honoriq; foret, si eiecto è suis finibus hoste, locum ipse recepisset: id unum in primis instituerat, omnes sumptus, vires, industriã, in eiusmodi expeditione collocare. Quamobrem cum iam amplius eum animi cruciatum ferre non posset, cõuocatis ad sese suis Viris, id illis negotium cõmunicat. Quibus cum explicasset dolorem, quem cõceperat ualde magnum ex illata sibi iniuria tum, cum Austrius eum locū occupasset, docuissetq; quantū rerum suarū detrimentū periculumq; sustineret amisso Castellonouo, cum in eius fundamenta prima tantum pecuniarū impendisset, in spem statuendi illic firmissimi propugnaculi ad prohibendos quorumlibet impetus, & diuturnum imperium longa pace retinendum: quem tamen locū, se de sua spe deiecto, Carolus hostis possideret, & eum quotidie ualido collocato præsidio, aduersum se re frumentaria generisq; omnis cõmeatu muniret: illi tandem eius partim uoluntate, partim rationibus adducti, maturè habendos esse delectus, & manus terra mariq; exercitatisimas eò conducendas esse censuerunt. Fuit in his præfectus eius maris quod obnoxium Solei mano est, Aeneobarbus. Eum ipse collaudatis omnium sententijs, qui classem copiasq; deduceret, legatum constituit. qui quidem pro suo in Soleimanum officio rebus ad profectiõem necessarijs qua potuit diligentiã comparatis, nactus idoneam ad nauigandū tempestatē, soluit. Cæterum secundis uentis in altū prouectus ad eò maturat, ut breuè admodū intermisso tempore, agmen eius primū, quod nauium erat circiter septem & uiginti, quibus Cifutem hominē re nauali clarissimum præfecerat, ad tertium Idus Quintileis Anni à CHRISTO nato millesimi quingentesimi tricesimi noni Castellonouo propinquaret. Iactis anchoris dum Aeneobarbū minoribus itineribus subsequente opperirentur, post 30
stridie eius diei magna Turcarum multitudo, nihil suspicata periculi, scaphis a-
quandi causa continentē petijt, & inermis ad fontē, qui ab oppido mille passus
aberat, constitit. Ea re per exploratores cognita, quodq; Turcæ ad fontem secu-
rius sese indiligentijsq; haberent, oppidani iam antè futuræ oppugnationis ad-
moniti, totis copijs oppido erumpunt, hostesq; ex improviso tanta ferocitate ad-
doriuntur, ut cæteris in fugam datis, circiter quadringentos conciderent. Fuit
hæc iniuria duræ oppugnationis initium. Quandoquidē nuncio ad Aeneobar-
bum celocibus allato, tam noua repente animū eius perturbatio, uindictæq; cu-
piditas inuasit, ut eodē ipse quatrinduo quo Cifutes eam cladē acceperat, cū cen-
tum & nonaginta nauium classe perueniret, & postero die ad obsidionem toto 40
agmine prouolaret. Cuius aduentu oppidani cõclamare intus omnes, concre-
pare armis, alij ad portas sese opponere, alij propugnacula uallumq; cõscende-
re, magna multitudo mœnia cõplere, ac certis custodijs aditus obtinere: omnes
sic animo parati esse, ut hostem perumpere conantē, ex superiore loco facile se
oppressuros non dubitarent. Contrà Aeneobarbus ne manipularē quidem ex-
ponebat, sed instructa tantummodo classe, obnitentibus omni ex parte tormen-
tis præliabatur. Illi ediuerso periculum sub murum consistendo effugere, ma-
chinas pariter in hostem alacriter torquere, neq; sibi ullum putare ab Aeneo-
barbo periculū impendere, si nauali solū exercitu oppidum inuaderet. Sed
& se ibidem quoq; eodem serè tempore statuerunt Ballibeches, Ollambas, &
Mustaphas

Mustaphas Sangiachi, quos Byzantio discedēs Aeneobarbus, terrestribus copijs eò per Bossynam deducendis præfecerat, & singulos quindenis Ianizarorum millibus duces assignarat. Ad hunc præterea numerū mandato eius accesserunt Molarchæ & Martelore ad triginta quinque millia, quos suis ipse nauibus ad obsidionem deportarat. Quæ omnis aggregata multitudo cum fuisset, millium erat armatorum circiter octoginta. Caltris igitur ad urbis murum positis, circumiectoq; totis mœnibus exercitu, Turcæ indignantes quòd tantæ multitudinis conspectū rari hostes ferre possent, signū prælii quotidie exposcebant. Aeneobarbus autē dandum nō putabat, quia magno detrimento, multorumq; uirorum fortium morte necesse esset constare hanc uictoriā. Sed utilius esse arbitratu uel dolo oppidū in potestatem redigere, uel necessitate aut pollicitis ad deditiōem cogere, suos rationibus consolabatur, atq; interim modū fraudis lociq; intercipiendi excogitabat. Cū uerò nihil ea uia proficeret, facilem cum his mandatis paucissimis ad Franciscū Sarmientanū Caroli Imperatoris legatū mittit: Si oppidum in ditionem eius dedat, fore ut ipse numeratis in singula capita denis aureis, oppidanos nullo uitæ fortunarumq; detrimento, oppido exire permittat: sin, quod fore nō arbitratu, oppidi expugnationē, exploratamq; suam uictoriā expectent, nulli se omnino neq; sexui neq; ætati ueniā daturum. Sarmientanus ad hæc postulata, pauca respōdit, sibi suisq; auro nihil opus esse:

20 quo si egeant, opulenti ac liberalis esse Imperatoris stipendiarios, qui omnem euestigio nummorū penuriā sua munificentia subleuet. Fide porrò obstrictum se esse, nemini unquam eius loci prælidijq; deditiōem facturū, nisi Carolo Imperatori, qui illo, iure belli, potitur. Qui quidem si oppidū Soleimano una manu dedendum mandet, se quoq; ambabus id ipsum protinus dediturū, omnem alio qui uim iniuriamq; pro defensione eius fortissimè laturum. Audacius idē respondit, quòd secum fortunam belli quamlibet tentaturos sciebat Lazarum Albanum, eum qui expedito equitatu præerat, Ioannem Boschaynum, Machinum Monghianum, Roscium, Sanzam Frianum, Oliuerium, Burgundionem, Mandozam, Lodoicum Sandalium, Arianum, & Mascheffam, Germanos atq; Hispanos homines strenuos, magnaq; uirtute: quos Carolus probatis eorum animis peritiq; militari, singulos singulis ueteranorum militum cohortibus præfecerat. Neque dubitabat quin facile ipsi cum suis Hispanis ac Germanis, qui millia erant plus minus quatuor armata, hostes prohibere, & oppidum ab expugnatione uindicare possent. tantum spei ac fiduciæ in uirtute præfectorum studijsq; militum collocarat. Talibus responsis accensus Aeneobarbus, repente ipse ex nauī egreditur in continentem, atq; extemplo mœnia circūire, & locum turribus ac castellis cōstituendis, in quibus tormenta collocaret. & unde expugnationem moliretur, oppidanos uel ad deditiōem compelleret, deligere cepit. Sed non alienum fuerit in presentia situm faciemq; oppidi describere.

40 Ipsum, quantum quantū est, in Catari linus fauces incumbit. Abest ab Epidaurō, quod uulgò Ragusium dicunt, passuum millia circiter quinque & uiginti, totidemq; penè à Cataro. Facie uerò cū oblonga sit, ipso mari in lumbos eius primū aliquatenus influente, tum deinde in sese quasi extremorū alteri cedere uelit reflexo, magna ex parte circūducitur. Quod de toto superest, ad uarios quoquo uersum colles pertinet, & muro iustæ altitudinis, ac propugnaculo in extremi utriusq; fronte sito præmunitur. Aeneobarbus ijs diligenter confectis rebus, classe machinas murales octoginta deportari in aridū iubet. Quas omnes hūc in modū aduersus murū instruit: A diua Venerāda, longè à cōtinenti passibus plus minus quingentis triginta duæ obnītebātur. quarū binæ, quas Basilicas appellāt, octonis rotis fultæ obsidebāt. A propugnaculo superiore aliæ ab his uiginti

urgebant

urgebant, à salinis triginta alia. Instructa id genus obsidione, ab omnibus oppi-
 di partibus oppugnationem aggreditur. Ad quam ipse proposito vexillo fœli-
 cius auspiciandâ ita se comparabat: de multa adhuc nocte quotidie ex nauibus
 egressus in castra procedebat: & nunc munitiones adire, tunc tormentis singu-
 lis aditare, modò in equitatu esse, modò pedestres copias inuisere, singulos ap-
 pellare ac cohortari, omnibus animû pugnandi facere, nihil quod ad fortissimi
 Imperatoris munus pertineret omittre: neque prius illinc abire, quàm pro se
 quenz in conspectu suo egregiam aliquâ operam nauasse uidisset. Quod San-
 giachi cum animaduerneret, haud ignari periculorû quæ ipse quotidie subibat,
 multis cum eo precibus agebant, ne postea tantâ sui copiâ hostibus faceret. ora-
 re ut se id muneris obire permitteret, meminissetq; iacturâ quâ in eius cæde So-
 leimanus caperet: quandoquidê uno ipso sublato, nullis rationibus teneri exer-
 citus posset, quin se præceps in fugam daret. Cæterum non esse quòd prodeat:
 oppidû esse expugnatum facile, defensores intus paucos, oppugnatores foris in-
 numeros, esse deniq; in manibus uictoriam. Ad quam orationem, Si, aiebat, eo
 sum fato, ut in ista mihi obsidione cadendû sit, num curâ esse debet, modò id, an
 serò contingat: gladio an tormento, humi an medio in mari intereâ? Quendam
 porrò nomine ludæû castello quod ab occasu eminebat præferebat, eximia uir-
 tutis prudentiaq; hominê, qui ne machinis quidê ignem admouere, aut etiam
 uilissimi cuiusq; calonis partes subire uerebatur. Dum ita ex omnibus oppidi
 partibus Turcæ instant, oppidani nihilominus forti paratoq; animo resistunt.
 Et nunc lapides ac ligna de muro in ascendentes deieciabant, nunc faces pice ac
 sulphure illitas, ardentis, in hostiû manum, qua cõfertissimos uidebant, eminus
 iaculabantur: eodemq; tempore ex multis partibus eruptiones facere, atq; mi-
 lites in aggere apparando, stabiliendis ue turribus, aut in muro superando sub-
 leuandisq; commilitonibus occupatos adoriri. Sed nimis eorum uirtuti atque
 animis aduersabatur militum numerus, qui cum pauci semper exstitissent, etiam
 quotidie partim quòd eiusmodi eruptionibus multi interi-
 erant partim quòd tor-
 mentorum crebris ictibus non pauci exanimarentur, raresebant. In his difficul-
 tatibus ecce ad nonû Cal. Sextileis onerariæ naues duæ idonea tempestate de-
 lata, Castellonouo appropinquât. Eas oppidani, quòd Aquilam Romani Im-
 peratoris in signe præferrent, sibi à Carolo in subsidiû missas, hominumq; intus
 aliquot esse millia, quæ in oppidum summitterentur arbitrati, crebro ad signifi-
 candam lætitiâ machinarum strepitu gestire incipiunt. Verum hæ Epidauri-
 cæ naues erant, quæ Turcis com meatum, materiamq; tabulatis munitiõnû con-
 ficiendis necessariâ deuehebant. Calendarû Sextilium dies octauus diuo Iaco-
 bo sacer, multo crudelioris quàm antè terra mariq; oppugnationis author fuit.
 Ab eo siquidê die ad octauû Idus Sextileis machinæ murum ferire non destite-
 runt. Atq; eo quidem interuallo nouem missilium pilarum millia, & octingen-
 tas ab his expressas fuisse prædicant. Qua quidem ferocitate ac pertinaciâ como-
 tus Sarmientatus, suorû etiam cû innumeris pugnantium adductus paucitate,
 necnò cæde multorû atq; urbis dilapidatione, cum porrò sibi ac focijs nihil præ-
 ter mortem aut deditionem, quam & seram & iniquam fore intelligebat, reli-
 ctam esse intueretur, indicio extemporalî concilio, singulos cohortari cepit, ac
 suadere ut primû cû Deo Opt. Max. in gratiâ redeant: deinde CHRISTI
 in crucem acti prolato signo totum oppidum lustrent: præterea ut implorato
 eius auxilio, signoq; ipsius hostibus proposito, murum confidenter tueantur.
 Huic orationi cû probè obtemperatû esse iudicassent, certatim omnes pro aris
 & focis eo die mortè appetituri, portis erumpunt, deq; improuiso hostes adoriuntur,
 ubi exiguo quidem tempore, sed tanta animorû alacritate pugnatum est, ut
 ipsi

ipsi prima eruptione pulsus perturbatisq; hostibus: paulatim uerò, ut quisq; com-
 modè sibi præscripserat, ad signa se atq; ordines accommodatibus, penèq; iam
 redintegratis, caelis tamen illorū circiter quatuor millib. recipere sese, oppidoq;
 claudere potuerint. Iduū sexto, crescētibus semper Turcarū conatibus, uiribus
 oppidanorū sensim cadentibus, manipulares duo salutē defectione quaesituri,
 clam ad Aeneobarbū transfugiūt. Ex ijs quo in statu oppidi res essent, qui no-
 uus metus, quæ omnium rerū desperatio singulos inualisset, cognoscit. Præterea
 armatos intus paucissimos esse, cæteros aut superiore pugna muralibus' ue pi-
 lis, ut ex omnibus oppidi partibus assidue torquebātur, traiectos languere, aut
 10 omnino ijsdem casibus exanimatos concidisse. Castelli porrò superioris præsi-
 diū initio septingētorū decē propugnatorū fuisse, de eo numero triginta solum
 periculo superesse. His rebus cognitis, Aeneobarbus summo studio suorū op-
 pugnationē de integro molitur. ea cepit multa iam nocte sub secundā uigiliā,
 atq; in crastinū usq; ad horā diei, qui quartus erat Iduū Sextilium, quartā tradu-
 cta est. Eo ipso tēpore ad murū portasq; oppidi tanta utrinq; pertinacia pugna-
 tum est, ut oppidani plurimis hostiū eorū qui primū murū ascenderāt circūuen-
 tis, interfectis, de muro præcipitatis, sed occisorū in locū nouis semper succedē-
 tibus, machinarū terra mariq; cōtinuo in se impetu perterriti, & iniqua numero
 contentione, ac spacio pugnae defatigati, ad ultimū, cum iam recentis atq; inte-
 20 gros nō sustinerent, irruptionē loco moti hostibus permitterent. Quos cū toto
 undiq; muro circūfundi uiderent, ex uallo uniuersi desiliunt, atq; in forū pertur-
 bati coeunt. Quo in loco animus quidē erat cuneatim cōsistere, ut se cōtraueni-
 entibus acie instructa opponerēt: sed dum miseri in eam rem incūbunt, Turcæ
 eos ab omni latere circunuenire, aggredi, ferire. His illi paulatim cedendo re-
 sistere, hos telis remorari, hos ut cuiq; ferendi potestas fiebat, referire. Postre-
 mō tantam utriq; alteris cladem inferre, ut nihil in ijs non cruentum difflueret.
 Sed cum Turcæ omni ex parte prouolantes raras hostium reliquias oppressum
 irrent, Sarmientanus ueritus ne omnino fugere nō liceret, denuo receptū canit,
 ac deorsum in propugnaculū inferius decurrendū esse significat. Quò, cū ipse
 30 unā cum Lazaro & Malcheffa, & Ioan. Boschayno, paucisq; superstibus præfe-
 ctis, ac manipularibus cōtinenti impetu decurreret: pars acceptis antea uulne-
 ribus segnior, pars metu nimio quò eundū esset nescia, hostilibus gladijs exci-
 pitur. Ad extremum, ex omni eo numero qui oppugnationis initio fuit, circiter
 quatuor milliū, solus ipse Sarmientanus cum ijs quos dixi, præfectis & oppida-
 nis plus minus trecentis, propugnaculū incolumis occupauit. Victores interea
 prædæ studere, quarūlibet ædium fores frangere, penetralia quæq; subire, nihil
 non intus euoluere: omnē hominē, siquē latentē reperissent, in seruitutē abstra-
 here: sacris minus quàm prophanis abstinere: nummos, stragula, signa, supelle-
 ctilem, munitiones, omnia quæ asportari possent diripere, cætera incendio con-
 40 sumere. Sarmientanus capto direptoq; oppido, cū propter machinarū rerumq;
 omnium penuriā, diutius eū se locū tueri non posse cerneret, & Ianizaros instare,
 ac miseros ad cædē cruciatuq; poscere exaudiret, desperatis rebus Aeneobarbo,
 apud quē aliquā esse misericordiā credebat, deditiōnē facit. Ianizari nihilo-
 minus & Molarche cæde suorū præterita, difficultateq; expugnationis incensi,
 cum ne mulieribus quidē, atq; infantibus, & ætate cōfectis irrupentes peperc-
 cissent, haud adhuc manibus suorū satis parentatū esse arbitrati, nisi omneis ho-
 stiū copias extinxissent, dedititios quoq; ad libidinē suā sibi tradi oportere fre-
 mebant. Verūm Aeneobarbus cōcedendū nō putat. Sed quòd remigū summa
 inopia laboraret, uulgus dedititiorū in triremes fame uinculisq; excruciantum
 dedit Sarmientanū uerò legatū, & Lazarum expeditorū præfectū, cum paucis
 alijs uinctos ad Soleimanum, ut suæ uirtutis atq; industrie specimen, amandat,

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Ben

Jan

1 1 1 1